

H. Rönsch

Itala und Vulgata

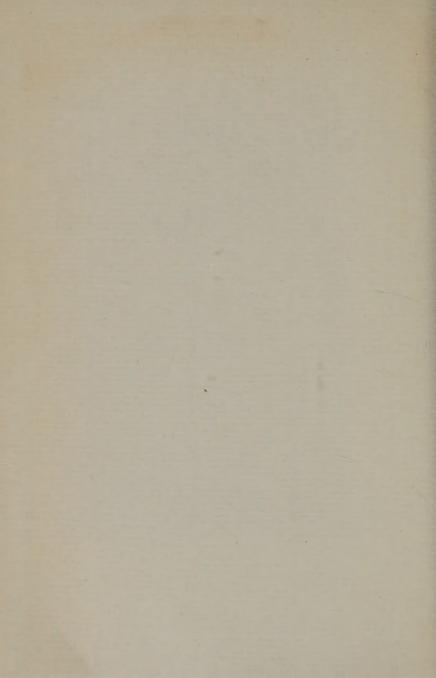
Georg Oims

The Library SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE CLAREMONT, CALIFORNIA

H. Rönsch · Itala und Vulgata

Hermann Rönsch

Itala und Vulgata

1979 Georg Olms Verlag Hildesheim · New York

Dem Nachdruck liegt das Exemplar der Universitätsbibliothek Erlangen zugrunde.

Signatur: Phl. A II 196

Das Format des Nachdrucks ist kleiner als das der Vorlage.

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

ITALA UND VULGATA.

BS 68

DAS SPRACHIDIOM

DER URCHRISTLICHEN ITALA

UND

DER KATHOLISCHEN VULGATA

UNTER BERÜCKSICHTIGUNG

DER RÖMISCHEN VOLKSSPRACHE

DURCH BEISPIELE ERLÄUTERT

VON

HERMANN RÖNSCH,

DIAK. ZU LOBENSTEIN.

ZWEITE, BERICHTIGTE UND VERMEHRTE AUSGABE

MARBURG.

N. G. ELWERT'SCHE VERLAGS-BUCHHANDLUNG.

1875.

.... ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης πφοθυμίας, τὸ καθ' ήμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γφαφάς, εὶ ἔχοι τᾶυτα οὕτως.

Act. 17, 11.

"Adscendere tentemus a litera ad spiritum, a figuris ad veritatem."

Rufin, homil. Origenis in Jos. III. §. 1.

Vorwort zur neuen Ausgabe.

Der an mich ergangenen Aufforderung, diese meine Schrift mit einem kurzen Anhange zu versehen. bin ich um so bereitwilliger nachgekommen, je wünschenswertner es mir erscheinen musste, mehrere Ungenauigkeiten des Textes und Registers zu beseitigen und zugleich den in der neuesten Zeit aufgeschlossenen reichen Quellen des Italaidiomes so wie der römischen Volkssprache wenigstens durch einige Entlehnungen gerecht zu werden. Möge sie auch in ihrer neuen Gestalt bei den Sprachkundigen eine freundliche Aufnahme und Beurtheilung finden!

Lobenstein, im September 1874.

Hermann Rönsch.

VORWORT.

Eine Inventirung und Sichtung des theils in besonderen Sammlungen biblischer Abschnitte und Bücher, theils in den Werken der Kirchenschriftsteller aufgespeicherten lateinischen Sprachmaterials, welches in den früheren Jahrhunderten der christlichen Kirche zum Zwecke der Uebertragung der heil. Schrift verwendet worden ist, würde ohne Zweifel höchst erspriesslich sein und nach so vielen Punkten der weit ausgreifenden Peripherie des anzustrebenden Wissens hin würden die Ergebnisse einer möglichst genauen und vollständigen Lösung dieser Aufgabe ihre Radien erstrecken.

Während der Theolog, ebenso der protestantischen wie der katholischen Kirche, von einer derartigen Zusammenstellung einestheils erhebliche Aufschlüsse über die Geschichte und Kritik des biblischen Textes A. und N. Testamentes sowie über die Eigenthümlichkeiten und das wechselseitige Verhältniss wichtiger Bibelcodices, anderentheils willkommene Beiträge zur Kenntniss und Wiederherstellung der altchristlichen Itala erwarten könnte, würde sie zugleich für den Philologen, für den Literar- und Culturhistoriker von Interesse sein, nicht blos wegen einer bedeutenden Anzahl lateinischer Wortbildungen und Wortbedeutungen, über die unsere Lexika schweigen, sondern auch deshalb, weil dasjenige Latein, in welchem die ältesten Bibelübersetzungen noch zu uns sprechen und vermittelst dessen einstmals die Lehren des Christenthumes in den Ländern römischer Zunge ausgebreitet worden sind, beinahe ausschliesslich die volksthümliche Erscheinungsform dieser Sprache oder das sogenannte Vulgärlatein gewesen ist. Kommt nun hierzu noch, dass aus eben diesem lateinischen Volksidiome die sämmtlichen noch lebenden romanischen Sprachen entstanden sind und dass gerade in jenen ältesten Versionen der Bibel zahlreiche Spracherscheinungen sich nachweisen lassen, welche den geschichtlichen Uebergang der altrömischen Sprache in die Provincialdialekte des Italienischen, Französischen, Spanischen etc. deutlich vor Augen stellen, — dass ferner so manche Ausdrücke und Redeweisen dort hervortreten, die bei den lateinischen Autoren sowohl der vorclassischen Zeit als auch der späteren populären Literatur, in der Sprache der Inscriptionen wie in der der römischen Fachschriftsteller auf den Gebieten der Jurisprudenz, der Medicin, der Sprachlehre, der Architektur, der Gromatik, des Landbaues etc. ihre Analogien und Berührungspunkte finden, - dass endlich, weil die lateinische Bibel bekanntlich Jahrhunderte hindurch das hervorragendste Unterrichtsbuch der Lehrenden und Lernenden und der Mittelpunkt ihrer humanistischen Studien war, auch die mittelalterlichen Glossarien über Sprache und Textgeschichte der heil. Schrift werthvolle Aufschlüsse an die Hand geben müssen: so wird man sicherlich nicht einer Uebertreibung bezichtigt werden können, wenn man behauptet, dass bei der Eingangs bezeichneten Arbeit die verschiedensten Kreise interessirt sind und dass sich. würde sie in rechter Weise durchgeführt, von den mannigfaltigsten Standpunkten aus anziehende und fördernde wissenschaftliche Combinationen daran knüpfen liessen.

Jedoch eine solche Arbeit ist so schwer und so umfangreich, dass sie die Kräfte eines Einzelnen weit übersteigt. Sie kann nur durch das Zusammenwirken Vieler und auch da nur allmählich bewältigt werden. Schon die Erlangung der Quellen bietet grosse Schwierigkeiten dar, insofern sehr viele Stücke der Itala nicht auf dem Wege des Buchhandels, sondern lediglich auf dem antiquarischer Habhaftwerdung oder zeitweiser Entlehnung aus akademischen Bibliotheken zu beschaffen sind. Fliessen die Quellen in den Schriften der Kirchenväter, so ist allerdings ihr Zurstelleschaffen in der Regel leichter möglich; allein in der überwältigenden Zahl derselben sowie in der Unzuverlässigkeit ihrer Texte, namentlich was die darin enthaltenen biblischen Anführungen betrifft, erheben sich wiederum Hindernisse anderer Art, die für den Einzelnen theilweise ganz unübersteiglich sind. Und wie zeitraubend und mühevoll ist sodann

das eigentliche Schöpfen aus diesen Quellen, d. h. das Sammeln der einzelnen Citate, das örtliche Bestimmen, das kritische Feststellen, das Vergleichen mit dem Vulgatatexte! Es ist einleuchtend, dass bei der Vielheit, dem Umfange und der Beschaffenheit der zu diesem Behuf durchzuarbeitenden und zu excerpirenden patristischen Schriften, selbst die ungehinderte Zugänglichkeit der Quellen vorausgesetzt, ein ganzes Menschenleben nicht hinreichen würde, jene Aufgabe vollständig zu lösen.

Hieraus folgt, dass die Leistung irgend eines Einzelnen auf diesem Gebiete stets nur eine Arbeit ἐκ μέρους sein kann. Und von diesem Gesichtspunkte aus wolle man auch die hier vorliegende betrachten und beurtheilen! Sie soll nicht mehr sein, als ein Beitrag und, inwieweit sie auf schon Vorhandenem nicht fussen konnte, ein erster Schritt zu der oben als wissenschaftlich nothwendig und erstrebenswerth hingestellten Inventurvornahme bezüglich des Sprachmaterials der Itala und der Vulgata. Ist nun aber jeder erste Schritt der Natur der Sache nach schwer, so hatte der im gegenwärtigen Falle unternommene noch seine besonderen Schwierigkeiten. Denn einestheils wohnt der Verfasser dieses Buches an einem von der Hochstrasse des wissenschaftlichen Lebens und Verkehres fernab liegenden Orte, so dass er bei der Bearbeitung seines Schriftchens auf die Benutzung so mancher literarischer Hilfsmittel, die ihm anderswo zugänglich gewesen sein würden, im voraus verzichten musste; anderentheils glaubte er neben dem Sprachgebrauche der Itala und Vulgata auch die in Folge ihrer Identität mit jenem Idiome dasselbe näher erläuternde römische Volkssprache möglichst berücksichtigen zu müssen, wodurch freilich einem Nichtphilologen und mitunter auf mangelhafte Ausgaben der betreffenden Autoren Angewiesenen mannigfaltige Erschwerungen bereitet wurden, von denen zu befürchten steht, dass sie nun in der Arbeit selbst als entsprechende Mängel zu Tage treten.

Indem ich daher um nachsichtige Beurtheilung dieses meines Versuches bitte und zugleich versichere, dass ich jede freundliche Belehrung mit Dank annehmen werde, erlaube ich mir noch Folgendes zu bemerken. Da sich derselbe an eine mehrjährige Beschäftigung mit den Werken Tertullian's in Betreff des Wortlautes des von ihm als nahezu erstem lateinischen Zeugen citirten Neuen Testamentes angeschlossen hat, so habe ich mich veranlasst gesehen, auf seine biblischen Anführungen, namentlich aus dem N. T., eine besondere Sorgfalt zu verwenden. Neuere Ausbeute aus Ambrosius konnte ich nur zum Theil verwerthen und Einiges aus den alten Uebersetzungen des Origenes (opp. ed. Lommatzsch. Tom. IV. -XV. XXI. Berol. 1834-47) und aus der neuesten patristischen Publication der Wiener Akademie der Wissenschaften (Cypriani opp. ed. Guil. Hartel. Pars I. Vindob. 1868) sowie aus den römischen Agrimensoren (Gromatici veteres ex recens. C. Lachmanni ed. Ad. Rudorff. I. II. Berol. 1848. 52) erst während des Druckes einfügen. Was die in den einzelnen Abschnitten jetzt von mir an zweiter Stelle aufgeführten Wörter anlangt, so ist vorauszusehen, dass manche derselben mit der Zeit nach genauerer Erforschung der Sprache der Itala in die erste Stelle aufrücken werden. Mehrere Belege aus Profanscribenten, wo die eigene Lectüre nicht ausreichte, verdanke ich dem gründlichen Georges'schen Handwörterbuche. Für die Darstellung ist eine möglichst knappe und gedrängte Form gewählt worden, indem bei jedem Worte der Itala zuerst die betreffende Bibelstelle bezeichnet, sodann da, wo es erforderlich schien, ihr Wortlaut angeführt und hierauf durch Nennung des bezüglichen Codex oder Kirchenschriftstellers, im letzteren Falle auch unter Bezeichnung des Fundortes, ihre Quelle markirt wurde. Die Psalmen sind nach der (auch patristischen) Zählung der Vulgata angeführt.

Schliesslich noch Herrn Consistorialrath Prof. Dr. Ranke in Marburg für gütige Mitwirkung zur Veröffentlichung meiner Schrift aufrichtigst dankend, übergebe ich dieselbe nunmehr der Oeffentlichkeit mit dem herzlichen Wunsche, dass auch aus diesem Samenkörnlein unter der Obhut des allwaltenden Gottes eine gedeihliche Frucht zur Förderung der Wahrheit erwachsen möge.

LOBENSTEIN, am Christfeste 1868.

Hermann Rönsch.

INHALTSVERZEICHNISS.

				Ers	tes	K	a	рi	te.	1.										
	Beson	ıder	heiten	dei	E	n d	ł u	n	g	uı	ıd	B	il	d i	u v	g				
ste Al	theilu	ng.	Subs	tan	tiv	7 a.														
1. St	bstantiv	va au	f mente																	22
2.	22	22	men																	2
3.	22	71	moni	a, mc	niu	m,	iun	n, (	ะนา	16									٠	28
4.	12	22	ariun	n, eri	um,	ore	iun	7.			•									3
5.	"	"	culun	a, bul	um,	un	7 .												٠	3
6.	. 21	11	ura													÷				4
7.	22	19	ela													٠			٠	4
8.	"	.,	ina,	ale, a	l, ar	·e,	ar							٠					٠	4
9.	"	19	ntia														٠	٠	٠	4
10.	"	27	tas					٠.									٠			5
11.	22	"	tor, s	or, to	$\cdot ix$														٠	ţ
12.	"	22	or, o													٠		٠		•
13.	"	,,	20 0	o .									,	,			٠			(
14.	"	,	in																	
15.	"	,	~																	
16.	77	2																		
17. <i>E</i>	eminuti	va .													-				٠	
18 S	ubstanti	virte	Adject	tiva															٠	10
19. 8	ubstanti	virte	Partie	cipia								,								10
weite .	Abthei:	lung	. Ad	jec	tiv	a.														
	.djectiva																			1
			īlis .										٧.							1
2.	99	77	alis, īli										,							1
3.	99		cous ci																	1

	Seite
5. Adjectiva auf osus	. 125
6. ,, anus, inus, ivus	. 128
7. ,, arius, orius	. 131
8. " " " urnus, bundus, lentus	. 138
9. ,, us, icus, idus, ulus	. 140
10. Adjectivirte Participia Perf. Pass.	. 142
Dritte Abtheilung. Adverbia.	
1. Adverbia auf e	147
2. ,, <i>im</i> , <i>itus</i>	
3. ,, iter, nter	
t	. 110
Vierte Abtheilung. Verba.	
I. Verbalbildungen durch Ableitung	. 154
1. Verbalderivata von Substantiven	. 154
2. Verbalderivata von Adjectiven, und zwar:	
a von der Positivform	. 162
b. " " Comparativform	. 171
c. " " Superlativform	. 172
3. Verbalderivata von Adverbien	. 173
	. 174
II. Verbalbildungen durch Composition	. 180
1. Verba composita	. 180
2. Verba decomposita	. 206
Fünfte Abtheilung. Intension. Zusammensetzung. Ent	
lehnung.	
I. Intensivformen	213
II. Zusammensetzung und Zusammenstellung	. 216
1. Substantiva	. 216
2. Adjectiva	. 223
3. Adverbia	. 230
4. Präpositionen vor Adverbien	. 231
5. Doppelpräpositionen	. 234
III. Entlehnung	. 236
1. Archaismen	. 236
2. Gräcismen	
A. Unverändert oder nur unerheblich verändert dem Griechische	n
entnommene Formen	. 238
B. Um- und Nachbildung griechischer Formen	. 250
2 Halmariaman	956

Zweites Kapitel.

Besonderheiten der Beugung.

Erste Abtheilung. Declination.	Seite
I. Declinationstausch, Metaplasmus	258
1. Erste Declination anstatt der dritten	258
2. Erste ,, ,, fünften	259
3. Zweite " " " dritten	. 259
	. 260
5. Dritte ,, ,, zweiten	
	. 263
II. Ungewöhnliche Casusformen	. 263
1. Nominative	. 263
	. 264
	. 265
1. Masculina	. 265
2. Feminina	. 268
3. Neutra	. 269
IV. Gebrauch des Numerus	. 272
1. Singularformen	. 272
2. Pluralformen	. 273
V. Adjectiva, Pronomina, Participia	. 274
1. Adjectiva auf is anst. us	. 274
2. ,, , us anst. is etc	. 274
3. Andere Adjectivformen	. 275
4 Pronomina	. 210
5. Nichtcongruenz masculinisch endigender Adjectiva und Participia	. 277
Zweite Abtheilung. Comparation.	055
I. Comparativbildungen	. 277
1. directe	. 411
2 durch Umschreibung	. 210
3. unter pleonastischer Beifügung von magis oder plus	. 279
II Superlativbildungen	279
1. directe	
9 durch Umschreibung	
3 unter pleonastischer Beifügung von maxime	. 280
4. durch Verdoppelung des Positivs	. 280
Dritte Abtheilung. Conjugation.	
I. odire	. 281
II. Ergänzung fehlender und reguläre Bildung unregelmässiger Former	1. 200
III. Conjugationstausch	. 283
III. Congaganonomason	

														Seite
	1. Dritte Conjugation ar	istatt dei	r ersten											283
	2. Dritte "	" "	zweite	n						,				283
	3. Vierte "	22 22	zweite	n										284
	4. Vierte ",	11 11	dritter	1 .										284
IV.	Präsensformen													286
V.	Perfectformen:													
	1. bei dem Stammauslau	ate D .												286
	2. ,, ,,	G.												286
	3. mit Beibehaltung des	Präsens	-N											287
	4. auf <i>ui</i>										,			287
	5. auf ivi, evi, avi, i ans	t. auf ui												287
	6. ohne Reduplication							,		į	į	,		288
	7. mit E-Reduplication													288
	8. mit Einfügung von di	oder de												288
	9. anderweitiger Bildung	g												288
	10. der Composita von ir	e mit be	ibehalte	nem	V									289
	Futuralformen:													
	1. mit der Endung am 1	ei Verbe	n der «	unoit	en (	loni	ma	tion						290
	2. mit der Endung bo, u	nd zwar		were	on c	Jon	uga	10101	1			•		200
	a. bei Verben der dr			n										291
	b. " " " " vie	erten	Jagano				•							291
	3. der Composita von ir	е.	"				•							292
	4. von posse													294
VII.	Imperative:			·				•	•		·	•	•	401
, 11.	*	7. 7												
	- mit voller Form von e - in Präsensform	arcere, d	uccre, f	acer	·е	٠.			٠			٠		294
	0		-											294
7777														294
V 111.	Participia													294
	1. Präsentis													294
	2. Perfecti, und zwar:													
	a. auf sus				, .									295
	b. auf tus nach abnor	rmer Vo	calisatio	n oc	ler (	Con	sona	anti	iru	ng				295
	c. von neutralen Ver	ben .				٠.								296
IX.	Passivformen								,					296
X.	Vertauschung der Verbe	algenera												297
	1. Activische für Depon													
	a. in gewöhnlicher B													297
	1. C	»,	0					•	•		•			
	2. Deponential- für Act		1				•						-	202

Drittes Kapitel.

Besonderheiten d	ler :	Be	d'e u	tun;	2.

	Besonderheiten der Bedeutung.		
	Substantiva		Seite 305
I.	Adjectiva (und Pronomina)		332
II.	Adverbia und Adverbialia	•	340
			346
IV.	Anhang: Deponentia mit passiver Bedeutung		388
*7	Präpositionen		389
٧.	1. Präpositionen in gewöhnlicher Form		389
			398
X7 F	2. " " Adverbiatform		400
۷1.	Conjunctionen		
	Viertes Kapitel.		
	Besonderheiten der grammatischen Structur.		
	DODOR WOLLD WAS A COMMENT		
Ers	te Abtheilung. Idiotismen.		
I.	. Idiotismen der Casussetzung.		
	Antiptosis:		
	1. bei Präpositionen		406
	a. Verbindung von Accusativ prapositionen mit dem Ablativ		406
	b. " " Ablatir präpositionen " " Accusativ .		409
	2. bei Adjectiven		412
	3. bei Verben:		
	a. mit dem Dativ		413
	b. ,, ,, Accusativ	٠	414
П	I. Idiotismen der Comparation.		
	1. Sumerlativ für Positiv		
	2. Superlativ für Comparativ	٠	417
III	I. Idiotismen des Pronomens.		
	1. Personalpronomen	٠	418
	a. Gen. mei anst. des Possessivums meus		418
	b. Acc. für Nom.		418
	c. Abl. in der Construction der Ablativi absoluti bei gleichem Subje	ct	419
	2. Demonstrativum als Ersatz des bestimmten Artikels	•	419
	a. Artikelgebrauch des Pron. ille		419
	b. ,, von <i>hic</i>		
	c. " <i>ipse</i>		422
	d. " is		423
	3. Ersatz des unbestimmten Artikels durch das Zahladjectiv unus.		425

1v. Idiousmen der Fraposition.	Seit
1. Anwendung der Präposition	. 420
A. anstatt der Casusendung, und zwar:	
a. beim Substantiv	. 420
b. " Adjectiv	
c. " Verbum	
B. anstatt des Adjectivs	
2. Nichtanwendung der Präposition bei Namen der Länder und Erd	
theile	
VI. Verbalidiotismen	
1. Numerus	. 428
2. Modus	420
A. Indicativ anst. Conjunctiv:	4.30
a. im indirecten Fragesatze	. 428
b. nach der Conj. nt	429
B. Conjunctiv als Ausdruck der Vermuthung oder der Verwunderung	430
C. Infinitiv:	
a. nach einer Präposition	
b. nach unde	
c. mit Dativ nach iubeo	
3. Tempus	. 431
	. 431
b. Infin. Perfecti anst. Präsentis	. 431
4. Genus Verbi: Reflexivform anst. der neutralen oder passiven .	. 432
5. Supinum auf um für den Infinitiv	432
6. Gerundium:	
a. Abl. Gerundii für das Partic. Präsentis	. 432
b. " " als Ergänzung anst. des Infinitirs	
7. Gerundivum anst. des Futurum Passiri	438
	, ,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,
Zweite Abtheilung. Gräcismen.	
I. Griechisches Genus	434
II. Griechischer Numerus: Verbalsingular beim Neutr. Plur.	
III. Griechischer Casus	435
1. Genitiv der Comparation	435
2. Genitivi absoluti	436
3. Dativ beim Passivum anst. ab c. Abl.	436
4. Accusativ der näheren Bestimmung	437
IV. Griechische Rection:	
1. des Verbums ; construirt:	
a. mit dem Genitiv	490
b. " " Dativ	490
C. According	439
c. ,, ,, Accusativ	440
d. " Präposition	442

b. " " Dativ	442 442
V. Griechische Comparation: Positiv für Comparativ, fehlender Comparativ	442
parativ	
VI. Gräcismen bezüglich des Relativums	442
	443
1. Relativum für den griech. Artikel etc.	443
9	443
	444
	444
The state of the s	445
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	445
· ·	445
3. nisi quia, nisi quod = $\epsilon t \mu \dot{\eta} \ddot{\delta} \tau \iota$	446
or the day of the day	446
	447
1. Infinitiv der Absicht	447
	447
2. " bei habeo	450
XI. Gräcismen des Participiums	450
1. Partic. Präs. als Ergänzung anst. des latein. Infinitivs	450
2. Ablativi absoluti für das Participium	450
XII. Gräcismus des Gerundiums mit der Präp in	400
XIII. Gräcismen der rohen Transscription:	451
1. in Betreff des Wortes	
2. in syntaktischer Hinsicht	451
Dritte Abtheilung. Hebraismen.	
-	
I. Genus: Femininum für Neutrum	
II. Comparation: Prap. ab nach Comparativ und Positiv	452
III. Adverbialgebrauch der Verba addere, adiicere, apponere [= wieder,	
nochmals, weiter]	453
noomaas, novorj	
T3 11 04 T7 14 1	
Fünftes Kapitel.	
Besonderheiten der Schreibung und Wortgestalt.	
I. Consonantische Veränderungen.	
1. Vertauschung von Consonanten	455
2. Einfügung:	
a, eines N	458
n anderer Consonanien	
b. anderer Consonanten	460

XVI

2. Nichtumlautung bei Compositis 3. Einfügung eines Vocals 4. Auswerfung II. Wortverlängerung 1. Prosthese 2. Verstärkung der Endung 3. Zerdehnung des Wortes IV. Wortverkürzung.					
4. Auswerfung			 •	٠	
1. Wortverlängerung. 1. Prosthese	 •	•			
1. Prosthese				•	•
2. Verstärkung der Endung					
3. Zerdehnung des Wortes	٠	٠	 ٠		٠
		٠			
Wantaerkiingung				٠	٠
1. Anlautendes S anstatt ex		٠	 •	٠	
2. Anderweite Verkürzungen				٠	

EINLEITUNG.

Es ist eine merkwürdige und bedeutungsvolle, wie von dem Alten so auch von dem Neuen Bund geltende Thatsache, dass das Wort Gottes nicht in der Sprache der Gelehrten und Gebildeten, sondern vielmehr in der eigentlichen Volks sprache, in dem Idiome des alltäglichen Umgangs und Verkehres verkündigt und ausgebreitet worden ist. Beim Hinblick auf diese providentielle Fügung wird man unwillkürlich an das Wort des Heilandes (Mt. 11, 5) erinnert: πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. Ja, den Armen an Gut und Geist, nicht blos den Reichen und Begabten, vorzugsweise den Armen sollte die Wahrheit aus Gott verkündigt werden. Auf den Wegen und Gassen und Strassen, in den Werkstätten, im anspruchslosen Familienkreise, unter dem Dache der Armuth sollte sie einfach, ungeschminkt, Allen verständlich sich vernehmen lassen — als vox Dei in den Lauten der vox populi.

Schon von dem Gesetzbuche Mosis und den Propheten kann man sagen, dass sie zu den nicht hebräisch Redenden an der Hand der Volkssprache gelangten; denn die Sprache der alexandrinischen Septuaginta war, da die Juden das Griechische zunächst aus dem Umgange, nicht aus Büchern erlernten, keineswegs hellenische lingua literata, sondern jüdisch-griechische lingua vulgaris. In demselben Idiome aber wurde, als die Zeit erfüllet war, das Evangelium vom Himmelreiche gepredigt und späterhin das Neue Testament geschrieben. Abermals sollte vorzugsweise die kunstlose Volkssprache der Ausbreitung des göttlichen Wortes dienen.

Und wunderbar! Es wiederholte sich ganz dieselbe Erscheinung im Abendlande, auf dem Sprachgebiete der weltbeherrschenden Roma! Denn dasjenige Latein, in welchem der abendländischen Kirche die Bücher des Neuen Testamentes bekannt wurden, war mit nichten die Schrift- und Gelehrtensprache Roms, sondern die lingua

¹ Vgl. Winer, Gramm. d. neut. Spr. 1. Abschn. §. 2. Rönsch, Itala und Vulgata.

cotidiana, rustica, plebeia.² Da nun aber in Afrika diese Volkssprache sehr bald und weit mehr, als anderswo, zur Schrift sprache wurde, so ist es erklärlich, dass ihre Eigenthümlichkeiten besonders in derjenigen lateinischen Bibelübersetzung uns entgegentreten, die in der afrikanischen Kirche das meiste Ansehen genoss: in der Itala.

Bezüglich der Itala sind die Nachrichten aus dem christlichen Alterthume leider so dürftig, dass sie sich in Betreff des Namens sogar nur auf eine einzige Stelle des Augustinus (d. Doctr. christ. II. c. 16) beschränken, in Folge dessen die verschiedenartigsten Ansichten und Vermuthungen über sie aufgestellt und vertheidigt worden sind. Anstatt diese hier zu wiederholen, wollen wir die wichtigsten darauf bezüglichen patristischen Zeugnisse neben einander stellen und einige Folgerungen daraus ableiten.

Zunächst lässt sich aus den Schriften des Tertullianus, jenes merkwürdigen karthagischer Presbyters am Ausgange des zweiten Jahrhunderts, schliessen, dass es schon zu seiner Zeit in der afrikanischen Kirche mehrere, vielleicht viele lateinische Uebersetzungen der Bibel gegeben hat. ³ Noch deutlicher bezeugt für die erste

Arnob. adv. Gent. I. c. 45: Ergo ille mortalis aut unus fuit e nobis, cuius imperium, cuius vocem popularibus et cotidianis verbis missam valetudines, morbi, febres . . . fugiebant? 58: Trivialis et sordidus sermo est. Numquam enim veritas sectata est fucum. 59: Barbarismis, soloecismis obsitae sunt, inquit, res vestrae et vitiorum deformitate pollutae. Pucrilis sane atque angusti pectoris reprehensio, quam si admitteremus ut vera sit, abiciamus ex usibus nostris quorumdam fructuum genera, quod cum spinis nascuntur et purgamentis aliis. . . . Quid enim officit, o quaeso, aut quam praestat intellectui tarditatem, utrumne quid grave an hirsuta cum asperitate promatur, inflectatur quod acui, an acuatur quod oportebat inflecti? aut qui minus id quod dicitur verum est, si in numero peccetur aut casu, praepositione, participio, coniunctione? Pompa ista sermonis et oratio missa per regulas concionibus, litibus, foro iudiciisque servetur. . . . Quamquam si verum spectes, nullus sermo natura est integer, vitiosus similiter nullus. Quaenam est enim ratio naturalis aut in mundi constitutionibus lex scripta, ut hic paries dicatur et hacc sella, cum neque sexus habeant femininis generibus masculinisque discretos neque quisquam docere doctissimus me possit ipsum hic et haec quid sint . . . nam et haec paries forsitan et hic sella dici sine ulla reprehensione potuissent, si ab initio sic dici placuisset et a sequentibus saeculis communi esset in sermocinatione servatum. Et tamen o isti, qui pollutas res nostras vitiorum criminamini, stribiligines et vos istas libris illis in maximis atque admirabilibus non habetis? . . . Aut igitur . . frustra nos dicitis soloecismorum obscenitate deformes aut . . in similibus vitiis vos quoque versamini.

³ Tert. Marc. II. c. 9: Inprimis tenendum quod Graeca scriptura signavit, af-

christliche Zeit Augustinus die ansehnliche Menge solcher Versionen, der zugleich zwei in denselben hervortretende Uebersetzungsmethoden, die wörtliche und die blos sinnentsprechende, von einander unterscheidet. ⁴ Tertullian selbst citirt in seinen Schriften oft ein und dieselbe Bibelstelle ganz verschieden, ⁵ was zwar in manchen Fällen daraus, dass er frei aus dem Gedächtnisse angeführt hat, sich erklärt, allein gewiss nicht selten in der Verschiedenheit der damals gebräuchlichen Uebersetzungen seinen Grund hat.

Jedoch bei aller Mannigfaltigkeit und Verschiedenheit der im christlichen Afrika nach und nach üblich gewordenen Versionen der heiligen Schrift muss, wie sich aus den Aeusserungen ebendesselben Kirchenschriftstellers ergibt, eine Uebersetzung vorhanden gewesen sein, die mehr als alle übrigen in Gebrauch war und eines ganz besonderen Ansehens sich erfreute, obschon sie vor den Augen Tertullian's, weil sie mitunter seinen polemischen Schlussfolgerungen im

flatum [Genes. 2, 7] nominans, non spiritum. Quidam enim de Graeco interpretantes non recogitata differentia nec curata proprietate verborum pro afflatu $[\pi vo\eta]$ spiritum ponunt. V. 4: ,haec sunt enim duo testamenta' sive ,duae ostensiones' [Gal. 4, 24], sicut invenimus interpretatum.

⁴ Aug. Doctr. chr. II. c. 11: . . propter diversitates . . interpretum illarum linguarum est cognitio necessaria. Qui enim Scripturas ex Hebraea lingua in Graecam verterunt, numerari possunt, Latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Graecus et aliquantulum facultatis sibi utriusque linguae habere videbatur, ausus est interpretari. 12: Quae quidem res plus adiuvit intelligentiam, quam impedivit, si modo legentes non sint negligentes. Nam nonnullas obscuriores sententias plurium codicum saepe manifestavit inspectio. . . Difficile est enim ita diversos a se interpretes fieri ut non se aliqua vicinitate contingant . . . qui error tam multos codices pracoccupavit ut vix inveniatur aliter scriptum. 13: habendae interpretationes eorum qui se verbis nimis obstrinxerunt . . aliorum qui non magis verba quam sententias interpretando sequi maluerunt. 16: plurimum hic quoque iuvat interpretum numerositas collatis codicibus inspecta atque discussa.

⁵ Mt. 3, 10: caudicem Coron. c. 13; radicem Exhort. cast. 6. — Mt. 4, 4: pane.. verbo Bapt. 20; in pane.. in verbo Res. 61; in solo pane.. in omni verbo Ieiun. 6. — Mt. 5, 28: conspexerit Res. 15; viderit Anim. 15. 40. 58. Exhort. 9. Pudic. 6. — Feminam Anim. 15; mulierem Anim. 40. Exhort. 9. — concupiscentiam Pudic. 6. Anim. 40; concupiscendum Marc. V. 17. Res. 15. Anim. 15. 58. Exhort. 9. — moechatus est Pudic. 6; stupravit eam Exhort. 9; adulteravit Res. 15. Anim. 15. 40. 58. — Mt. 5, 39: genam Patient. 8; maxillam Spect. 23. Marc. IV. 16. — 1 Cor. 6, 12: aedificant Cult. fem. 11; pro salute Exhort. 8; expedire Bapt. 17. — Phil. 2, 6: esse se aequalem Prax. 7; pariari Res. 21. Marc. V. 20... u. s. w.

Wege stand, nicht immer Gnade gefunden hat. ^{6} Ihr hat er sich denn auch, abgesehen von den beiden angedeuteten Nebenmodalitäten, durchgängig und in der Regel angeschlossen. So hat er z. B., treu bleibend dem Usus seiner Landeskirche und der in der Hauptversion derselben sich aussprechenden ,simplicitas interpretationis (Prax. 5), im Eingange des Johanneischen Evangeliums das Wort $\lambda \acute{o}\gamma os$ in nicht weniger als 19 Stellen durch sermo wiedergegeben. Ueberhaupt ist die in seinen Schriftcitaten vor Augen tretende Uebersetzung vorherrschend von der Art, dass sie sich vor der Mehrzahl der auf uns gekommenen vorhieronymianischen Versionen vortheilhaft auszeichnet, dergestalt dass man mit Recht behaupten kann, sie entspreche mehr als alle übrigen der von Augustinus gegebenen Charakteristik der Itala.

Von der schlagenden Kürze und Klarheit seiner Uebersetzung mögen hier einige Beispiele stehen. Bei Tertullian (Res. 47) lautet Rom. 6, 23: Stipendia enim delinquentiae mors, donativum autem dei vita aeterna. Unmöglich lässt sich χάρισμα im Gegensatze zu διμώνια richtiger und treffender wiedergeben, als durch donativum, an dessen Statt Clar. Boern. Dem. Vulg. unter gänzlicher Verwischung des apostolischen Bildes blos gratia (Boern. mit dem Beisatze: vel donum) bieten. – Ferner 1 Cor. 4, 9 bei Tertull. Pudic. 14: Et puto nos deus apostolos novissimos elegit velut bestiarios [ἐπιθανατίους. Clar. Boern. Dem. Vulg.: morti destinatos]. — Ganz besonders genau und charakteristisch ist Pudic. 2 seine Uebertragung des Paulinischen μυχτηρίζειν Gal. 6, 7: Deus naso non deridetur

⁶ Tert. Prax. 5: Ideoque iam in usu est nostrorum [d. h. der afrikanischen Christen], per simplicitatem interpretationis, sermonem dicere in primordio apud deum fuisse (Jo. 1, 1. 2), cum magis rationem competat antiquiorem haberi. — Marc. IV. 1: alterius instrumenti vel quod magis usui est dicere testamenti — Monog. 11: Sciamus plane non sic esse in Graeco authentico, quomodo in usum exiit per duarum syllabarum aut callidam aut simplicem eversionem: ,Si autem dormierit vir eius (1 Cor. 7, 39).

⁷ Tert. Res. 5. Marc. V. 19. Hermog. 18. 20. 22: 44. Prax. 1. 7 (ter). 8. 12 (bis). 13. 15 (bis). 19 (bis). 20. — Tertullian's Itala erweist sich u. A. aus Ezech. 28, 12, woselbst er Marc. II. 10 hat: "Tu es resignaculum [ἀποσηψάγισμα] similitudinis, "während in der Vulgata steht: "Tu signaculum similit. Jenes tadelt zwar Hieronymus (Opp. III. 896) als eine von falscher Auslegung begleitete Kakozelie der alten Uebersetzung, constatirt aber damit für uns die Uebereinstimmung dieser mit der Tertullianischen. cf. Ranke Fragm. vers. Lat. antehieron. I. Marb. 1856. p. 12 sq.

(Clar. blos: ridetur; — Dem. Vulg.: irridetur; — Boern.: diridetur vel subsannatur); vgl. Ps. 22, 7: naso irridebant me, Tert. Marc. IV. 42; — ingleichen Coron. 13 die von πολίτευμα Phil.3, 20: noster municipatus in caelis (Clar. Boern. Dem. Vulg.: conversatio).

Hier treten uns unverkennbar ganz dieselben Vorzüge entgegen. welche Augustinus der von ihm Itala genannten lateinischen Bibelübersetzung beigelegt hat: die der Wortgenauigkeit und der Deutlichkeit. Um so mehr ist, da dieselbe in ihrer Integrität und Vollständigkeit nicht auf uns gekommen, ihr Verlustzubeklagen.

Hinsichtlich des Namens und Ursprunges der Itala hat man zwar theils im verflossenen theils in diesem Jahrhunderte die verschiedenartigsten Erklärungen und Vermuthungen aufgestellt, aber noch immer ist diese wichtige Frage nicht bis zu demjenigen Punkte der Entscheidung gebracht worden, dass man sagen könnte, irgend eine der vorgetragenen Hypothesen sei nach allen Seiten hin befriedigend und trage ebenso dem sprachlichen Elemente wie den historischen Thatsachen die gebührende Rechnung. So viel jedoch scheint gewiss und gegen jegliche Einrede gesichert zu sein, dass die Spracheigenthümlichkeiten der zahlreichen Bruchstücke der Itala, die uns noch zu Gebote stehen, der afrikanischen Diction zugehören und auf dem Boden Afrika's (des proconsularischen) erwachsen sein müssen.

Diese jedem unbefangenen Blicke sich darstellende originale Localfärbung und nicht der Umstand, dass in Rom sowie in Italien überhaupt, wo die Kenntniss der griechischen Sprache so allgemein war, eine Uebertragung der griechischen Bibel ins Lateinische kein Bedürfniss gewesen sei, — was doch immer nur in Ansehung der gebildeteren Kreise zuzugeben sein würde, — ist es was uns nach Afrika hinweist. Sie ist es ferner, die uns von dem sonst nahe liegenden Schlusse zurückhält, es müsse, weil die afrikanische Kirche ihren Ursprung — wenn auch nicht von einem Apostel, wohl aber — von einer Kirche apostolischer Stiftung, und zwar von der rö-

^{*} Aug. Doctr. chr. II. 16: In ipsis autem interpretationibus Itala caeteris praeferatur: nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiae. — — Jedenfalls hat auch Hieronymus die Itala, obschon nicht genannt, doch gemeint, wenn er Ep. 135 sagt: nisi forte ἐξουθένωσας (Ezech. 22, 8) non putatis transferendum, despexisti', sed secundum disertissimum istius temporis interpretem, nullificasti' seu 'annihilasti' vel 'annullasti'.

mischen, abgeleitet habe 9 und weil Augustinus (contr. Faust. Manich. XI. c. 2) der Ansicht gewesen sei, dass bei entstandenen Zweifeln über die biblische Auslegung "ex aliarum regionum codicibus unde ipsa doctrina commeavit" entschieden werden müsse, deshalb auch die vorzüglichste Bibelübersetzung Afrika's gerade von Rom aus dorthin gelangt sein. Diese Localfärbung endlich ist es, die uns verbietet, an den Worten desselben Augustinus zu mäkeln und herumzudeuteln, als ob bei ihm z. B. interpretari bald übersetzen, bald hinwiederum überarbeiten und verbessern heisse. Denn wenn die Itala eine Uebersetzung war (und was könnte sie, die von Augustinus ausdrücklich in ipsis interpretationibus aufgeführt wird, sonst gewesen sein?); - wenn von ebendemselben Kirchenschriftsteller Afrika's die Latini interpretes denjenigen, qui scripturas ex Hebraea lingua in Graecam verterunt, an die Seite gestellt werden und wenn von ihm unmittelbar darauf hinzugefügt wird, in den ersten Zeiten des Glaubens habe Jeder, der einer griechischen Handschrift habhaft wurde und beide Sprachen auch nur einigermassen zu verstehen meinte, zu interpretiren sich unterfangen: so ist es nahezu eine Sache der Unmöglichkeit, dem Worte interpretari in solchem Zusammenhange eine andere Bedeutung als übersetzen beizulegen, und es würde sonst völlig unbegreiflich sein, wie eine später, bei Abnahme der Kenntniss des Griechischen, auch unter den Gebildeten, in Italien vorgenommene blosse Ueberarbeitung zu der Ehre gekommen wäre, wegen der höchsten Vorzüge, die überhaupt eine Version haben kann, nämlich um der verborum tenacitas und perspicuitas sententiae willen, von Augustinus verherrlicht zu werden. Zudem würde ja auch jenen Gebildeten, die in einer verhältnissmässig so kurzen Zeit die Bekanntschaft mit dem Griechischen verloren gehabt haben sollen, mit einer Uebersetzung gerade von dem Gepräge der Itala, die weit mehr volksthümlich als fein und abgeglättet war, nur wenig gedient gewesen sein.

Denn aus den der Vernichtung entgangenen verschiedenen Bruchstücken derselben erhellt zur Genüge, dass sie nicht in der verfeinerten Schrift- und Gelehrtensprache der römischen Haupt-

⁹ Tert. Praescr. 36... percurre ecclesias apostolicas.. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiceris, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est... Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque ecclesiis contesserarit (Romana sc. ecclesia).

stadt, sondern vielmehr in der volksthümlichen italischen Provincialsprache oder der lingua vulgata verabfasst war. Daher ihr Name Itala. Vielleicht hätte sie auf Grund ihres sprachlichen Charakters, den sie mit dem afrikanischen Latein gemein hatte, auch Afra genannt werden können; es muss jedoch irgend ein kirchen- oder culturgeschichtlicher Grund, der sich jetzt unserer Wahrnehmung entzieht, für ihre Benennung nach der italischen Provinz den Ausschlag gegeben haben. Was übrigens die nahe Verwandtschaft des Volksidioms von Italien mit dem afrikanischen anlangt, so zeigt sich diese in den süditalischen Idiotismen des Petronius, die geradezu Afrikanismen genannt werden können. Sodann könnte man für die Eigenart jener Provincialsprache die Bemerkung des Arnobius (adv. Gent. IV. 29) anführen, der von Ennius, dem aus Calabrien stammenden, ersten eigentlichen Volksdichter der Römer, sagt: Euhemeri libellos Ennius sermonem in Italum transtulit, - und nicht minder die Angabe des Hieronymus (in Ezech. c. 4): ζέαν sive ζάαν vel far vel gentili Italiae Pannoniaeque sermone spicam speltamque dicimus. Fnd wenn Tertullian (Marc. V. c. 4) dem indirecten Citate aus Gal. 4, 9: Post has itaque divitias non erat revertendum ad infirma et mendica elementa - erklärend beifügt: Elementa autem apud Romanos quoque etiam primae literae solent dici, so scheint darin eine Andeutung des Gegensatzes, der zwischen dem Sprachgebrauche der römischen Hauptstadt und dem der italischen Version bestand, mithin ein Hinweis auf den volksmundartlichen und provincialen Charakter der letzteren zu liegen. Ueberhaupt aber lässt sich, wollten wir auch auf die so eben angeführten Momente kein besonderes Gewicht legen, schon aus dem grossartigen Menschenverkehre, der zwischen den einzelnen Provinzen des Römerreiches in unaufhörlichem Flusse auf- und abgewogt haben muss, die Folgerung ziehen, dass die ursprünglich gesondert gewesenen Spracheigenthümlichkeiten verschiedener Provinzen nach und nach immer mehr sich gegen einander ausglichen und in eine allerorts verständliche vulgärlateinische Umgangs- und Verkehrssprache zusammenflossen. 10

Nächst Tertullian ist als wichtigste und ergiebigste Quelle für

Schuchardt Vokalism. I. 92: . . . dass während der römischen Herrschaft der lebendige Verkehr (besonders die durch Feldzüge und Kolonisationen veranlassten beständigen Wohnungsveränderungen) zwar nicht die Bildung von

die Kenntniss der Itala Augustinus zu betrachten, bezüglich dessen Sabatier¹¹ gewiss mit Recht geschlossen hat, weil er der Itala ausdrücklich den Vorzug gegeben habe, sei man zu der Annahme berechtigt, er werde ihren Vorrang auch thatsächlich dadurch anerkannt haben, dass er ihr seine biblischen Citate entnahm, — "nisi, fügt er hinzu, eum dixerimus Augustinum qui meliora videret, probaret aliisque proponeret, ipse deteriora sequeretur." Bei ihm finden sich denn auch vielfache Zeugnisse für die Gleichartigkeit der Sprache der Itala mit der vulgären Latinität. So erwähnt er z. B., dass er, um von seinen afrikanischen Landsleuten verstanden zu werden, öfters gezwungen sei, vocabula minus Latina zugebrauchen. Er identificirt ferner das Wort pietas im Munde des Volks mit Werken der Barmherzigkeit, sowie maleficus mit dem Begriffe eines Zauberers; ¹³ auch bezeichnet er geradezu der Itala entnommene Ausdrücke als unverwerfliche und volksthümliche. ¹⁴

Bekanntlich hat in Afrika die unumschränkte und durchaus unbestrittene Herrschaft der Itala bis auf Hieronymus gewährt, der auf Anrathen des römischen Bischofs Damasus gegen das Ende des

Dialekten verhindern, wohl aber die Abspiegelung dialektischer Eigenheiten in der Schrift bis auf ein Minimum beschränken konnte. Die Schreiber und Steinmetzen mochten viel in der Welt herumkommen; die meisten ihrer Fehler gründeten sich daher auf die allen Dialekten gemeinsamen Abweichungen von der Klassicität. — Pott Roman. Elem. i. d. langob. Ges. S. 162 (eb. 84): Wir meinen also. nicht das sogen klassische Latein, vielmehr die aus begreiflichen Gründen uns viel weniger bekannte niedere, ja gemeine lateinische Sprechweise, welche hauptsächlich der römische Adler auf seinen Riesenflügeln durch die halbe Welt trug, und die in den gewiss doch vielfach, namentlich später, aus sehr fremdartigen Elementen zusammengewürfelten romanischen Legionen zwischen von Hause aus nicht immer gleichsprachigen Soldaten und ausserdem im Verkehr mit Provinzialen zuvörderst völlig anderer Zunge (z. B. etruskisch, gallisch, iberisch, dakisch) nach und nach gleichsam als eine Art lingua franca oder, noch ähnlicher dem Urdu (wörtlich: Lagersprache), d. h. dem Hindustani in Ostindien, zum ausgebreiteteren Verständigungsmittel wurde.

¹¹ Biblior, Sacror, Latinae versiones antiq. P. I. praef. p. XIII.

¹² vgl. Aug. Enarr. psalm. 123. 138. d. Doctr. chr. II. c. 13.

¹³ Aug. Civ. X. 1: *more* autem *vulgi* hoc nomen (*pietas* sc.) etiam in operibus misericordiae frequentatur. X. 9: inlicitis artibus deditos alios damnabiles, quos et maleficos *vulgus* appellat (hos enim ad goëtiana pertinere dicunt).

¹⁴ Aug. Civ. XVII. 4: ancillae filii minorati sunt, — quo verbo minus quidem Latino, benc tamen expressum est quod ex maioribus minores facti sunt. XIV. 17: Et fecerunt sibi campestria (Genes. 3, 7)...id est, succinctoria genitalium.

4. Jahrhunderts zunächst die Bücher des Alten Testamentes, deren lateinische Fassung bis dahin lediglich nach dem Texte der Septuaginta gestaltet worden war, unmittelber aus dem hebräischen Urtext übersetzte und sodann das Neue Testament ebenfalls in einer neuen Uebertragung denselben hinzufügte. Diese Version des Hieronymus aber hatte mit dem hartnäckigsten Widerstande der Christengemeinden in Afrika zu kämpfen, ehe sie in dem kirchlichen Leben Eingang fand. Noch zwanzig Jahre nach ihrem ersten Auftreten war die Abneigung, die man hie und da wider sie hegte, so stark, dass z. B. - wie Augustinus in einem Briefe an Hieronymus (Ep. 88) erzählt - in einer jener afrikanischen Gemeinden, deren Bischof die Vorlesung der neuen Uebersetzung angeordnet hatte, über ein einziges Wort im Propheten Jonas, ob nämlich das hebräische Kikajon (Jon. 4, 6, 7, 10) von der Itala richtig durch curcurbita 15 oder von Hieronymus besser durch hedera übertragen sei, deshalb weil das von dem Letzteren gebrauchte Wort anders lautete, "quam erat omnium sensibus memoriaeque inveteratum et tot aetatum successioni-

Nam quidam interpretes ,succinctoria' posuerunt. Porro autem ,campestria' Latinum quidem verbum est, sed ex eo dictum quod iuvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant; unde qui ita succincti sunt, campestratos vulque appellat. - d. Doctr. chr. II. c. 14: Tanta est vis consuetudinis etiam ad discendum ut qui in Scripturis sanctis quodammodo nutriti educatique sunt, magis alias locutiones mirentur easque minus Latinas putent, quam illas quas in Scripturis didicerunt, neque in Latinae linguae auctoribus reperiuntur. III. 3: Plerumque loquendi consuetudo vulgaris utilior est significandis rebus, quam integritas litterata. IV. 10: vulqi autem more sic dicitur (verbum) ut ambiguitas obscuritasque vitetur, non sic dicatur ut a doctis sed potius ut ab indoctis dici solet. Si enim non piguit dicere interpretes nostros (Ps. 15, 4): Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, quoniam senserunt ad rem pertinere ut eo loco pluraliter enuntiaretur hoc nomen quod in Latina lingua tantummodo singulariter dicitur: cur pietatis doctorem pigeat imperitis loquentem, ossum potius quam os (Ps. 138, 15) dicere? - vgl. Rönsch, Die latein. Bibelübersetzungen im christl. Afrika zur Zeit des Augustinus, — in: Zeitschr. f. d. histor. Theol. 1867 4. Heft. S. 606-634. 15 cf. Fragm. Weingart.: Et praecepit dominus deus cucurbitue.. Et gavisus

est Jonas super cucurbitam. et percussit cucurbitam. — Lucif. Calar. Athan. II. p. 153: Si valde contristatus es tu super cucurbitam?. Tu pepercisti cucurbitae in qua non laborasti. — August. d. Genes. ad litt. IX.c. 14: nam et huic (vermiculo) legimus divinitus iussum ut radicem ucurbitae roderet, sub cuius umbraculo propheta requieverat. — Ambros. Hexaëm. V. 11: et bene iam exivit cucurbita quae obumbret nos a malis nostris, sed et ipsa procedente sole arefacta admonet requiescendum. Ep. 33: Deum quoque dixisse ad prophetam: Si tristis es pro cucurbita?

bus decantatum," eine förmliche Auflehnung gegen den Bischof entstand, welche nach dem für ihn ungünstigen Ausspruche der um den Sinn des Wortes befragten Juden sicherlich mit seiner Absetzung geendet hätte, hätte er nicht schliesslich zum Widerrufe sich bereit finden lassen. 16 — Diese Vorliebe für die Itala beruhte, wie man vermuthen kann, bei manchen Christen Afrika's auf einer starren Anhänglichkeit an dem Alten und Hergebrachten, bei noch mehreren auf dem grossen, selbst von den Aposteln sanctionirten Ansehen der Septuaginta, 17 gewiss aber bei den meisten darauf, dass man sich durch das volksthümliche Gepräge ihrer Sprache zur Itala mächtig hingezogen fühlte. Daher erhielt sich auch nach Augustinus, der ihr in seinen Schriften durchgängig gefolgt ist, das Ansehen der alten Uebersetzung in verschiedenen Gegenden in verschiedenem Grade bis in das siebente Jahrhundert hinein, zu dessen Anfang Gregor M. zwar seinen Abhandlungen die neue zu Grunde legte, daneben aber noch immer von der alten, die bei ihm vetus translatio heisst, 18 Gebrauch machte.

Ueber gewisse Bildwerke, in denen jener Zwiespalt der alten und der neuen Uebersetzung vor Augen tritt, findet sich in Blanchini Vindic. p. XLII. folgende Mittheilung: In Coemeterio Callixti tab. III. depingitur et in lamina aenea, quam profert Phil. Bonarroti (De antiq. vitreis fragmentis, ed. 1716) fig. I. p. 1. et in sarcophago Vaticano sculpitur Jonas sub cucurbita dormiens, et in alio sarcophago Vaticano fol. 103. necnon in altero apud Callixti Coemeterium effosso nitide exprimitur supra Jonam frutex peramplis foliis praeditus, nulli fulcro subnixus, qualem Hieronymus ex fonte Hebraeo Cicaion hederae similem in sua correctione et post Hieronymum hodierna Vulgata restituit. — Ebenda wird aus Aringhii Rom. subterran. II. 5, 22 angeführt: Jonam haud sub hederae sed sub cucurbitae umbraculo quiescentem ob eam potissimum rationem in coemeterialibus tabulis olim a Christianis repraesentatum fuisse arbitramur, quia videlicet antiqui fideles, acceptissimae Septuaginta Interpretum sententiae mordicus adhaerentes, quidquid conceptis apud eosdem verbis Scripturarum textui insertum legebatur, acsi vulgata earundem Scripturarum foret editio, constanti animo retinuere.

¹⁷ August. Civ. XVIII. 43: Ex hac Septuaginta interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum est quod ecclesiae Latinae tenent. d. Doctr. chr. II. 16: Et Latinis quibus libet emendandis Graeci adhibeantur, in quibus LXX, interpretum, quod ad V. T. attinet, excellit auctoritas. Ep. 82:... intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebraeo interpretationem in ecclesiis legi, ne contra LXX, auctoritatem tanquam novum aliquid proferentes magno scandalo perturbemus plebes Christi, quarum aures et corda illam interpretationem audire consueverunt quae etiam ab apostolis approbata est.

¹⁸ Praef. Moral. in Job: nunc novam nunc veterem per testimonia assumo,

Nachdem jedoch im weiteren Verlaufe der Zeit diese älteste la teinische Version fast gänzlich in Vergessenheit gekommen war, ist endlich aus der Uebersetzung des Hieronymus am Ausgange des 16. Jahrhunderts die jetzige katholische Vulgata hervorgegangen. Auf diese Sixtinisch-Clementinische Vulgata beziehen sich die mit Vulg. bezeichneten, in der vorliegenden Schrift vorkommenden Citate.

Dieselbe enthält einestheils ziemlich viel traditionell gewordene Ausdrücke und Structuren der ältesten Uebersetzung und documentirt sich in den von Hieronymus nicht bearbeiteten Stücken als ein Ueberbleibsel der Itala, erscheint aber anderentheils bald als ein sprachliches Gemisch von Aelterem und Neuerem, indem sie ein sehr ungleiches und verschiedenes Sprachgepräge aufzeigt, bald als eine solche Uebertragung, die vermittelst der Aufgebung der Wörtlichkeit gewissen Schwierigkeiten des Grundtextes vorsichtig aus dem Wege geht, bald als in manchen Lesarten mehr dem Aquila und Symmachus, denn der alexandrinischen Dolmetschung, folgend. Reine Itala dagegen ist sie, wie bereits bemerkt, bis auf wenige Ausnahmen noch in denjenigen Büchern des Alten Testamentes, die der Ueberarbeitung durch Hieronymus nicht unterlagen und in Folge dessen ihren ursprünglichen Charakter bewahrt haben. ¹⁹ Diese Bücher sind:

Lib. Sapientiae.

- Siracidae.

Prophetia Baruch c. Epist. Jeremiae.

Libri duo Maccabaeorum.

So viel über die Vulgata in dogmatischer Hinsicht geschrieben worden ist, so gering ist die Anzahl derjenigen Schriften, die das sprachliche Element derselben eingehend berücksichtigen, so dass mit Recht gesagt worden ist, ²⁰ es sei die Vulgata von den Philologen

[—] Darüber, dass die von Hieronymus gebrauchten Bezeichnungen vetus, communis, vulgaris, vulgata editio sich auf den griechischen, nicht auf den lateinischen Text beziehen, vgl. Leand. van Ess, Gesch. d. Vulg. S. 24—31 — Ausdrücklich unterscheidet Cassiodorus (vgl. Credner Gesch. d. neutest. Kanon S. 285) eine Eintheilung der Schrift nach der alten Uebersetzung von der Eintheilung bei Hieronymus und Augustinus.

¹⁹ Auch diese Abschnitte jedoch sind in manchen Ausdrücken geglättet und abgeschwächt worden; vgl. z. B. Baruch 3, 26, wo für das bei Aug. Civ. XV. 23 erhaltene *staturosi* der Itala in der jetzigen Vulgata statura magna steht.

²⁰ Hagen, Sprachl. Erörterungen z. Vulgata. Freib. 1863. S. 2. — Ein

bis jetzt noch viel zu wenig benutzt worden, obschon diese interessante Untersuchung zur Geschichte der lateinischen Sprache einen nicht unbedeutenden Beitrag liefern würde.

Die Sprache der Itala und sporadisch auch die der Vulgata ist der Hauptsache nach unverkennbar mit der römischen Volkssprache (lingua vulgata, rustica, sermo cottidianus, plebeins, rusticus etc.) identisch. Letztere war die alltägliche Sprache des Hauses und der Familie, des Marktes und der Strassen, der Werkstätten, des platten Landes, des Feldlagers. ²¹ Sie wurde in Afrika zuerst Schrift- und Büchersprache und errang sich dort bald eine Literatur, während sie anderwärts, in der Stadt Rom, in Italien und den übrigen Provinzen des römischen Staates, zwar auch im Gebrauch war, aber entweder nur im mündlichen Verkehre oder in mehr vereinzelten Spuren schriftlich daselbst auftrat. Sie kann deshalb auch afrikanische Latinität genannt werden. ²²

Hin und wieder ist allerdings behauptet worden, es habe überhaupt niemals eine von der Schriftsprache verschiedene Sprache bei den Römern gegeben; man solle deshalb "dem Aberglauben an das plebejische Latein endlich entsagen." ²³ Allein dergleichen Behauptungen lassen sich durch eine ganze Phalanx von Zeugnissen aus der classischen wie der nachclassischen Literatur widerlegen. Nur wenige derselben mögen hier Platz finden:

Varro L. L. VIII. p. 130. 155 Bip. — Cic. Fam. I. 1: in sermone quotidiano. II. 11: verba.. neque solum ista vestra oratoria sed haec etiam levia nostratia. IX. 21: quid tibi ego videor in epistolis? nonne plebeio sermone agere tecum? . . Epistolas vero quotidianis verbis texere solemus. Brut. 36: Cotta.. cum verbis tum etiam

treffliches Hilfsmittel zur Vergleichung der echten Uebersetzung des Hieronymus mit der Vulgata sowie zum Studium der (neutestam) Vulgata überhaupt ist neuerdings in dem von Dr. Ranke in Marburg edirten Cod. Fuldensis der gelehrten Forschung übergeben worden.

 $^{^{21}}$ Vegetius z B. bezeichnet (Mul. I. 56, 1V, 6) totonarius als ein Wort der Volks- und zugleich der Militärsprache.

²² Vgl. Apic. 2, 2: caricarum defrutum mittes, quod *Romani* colorem vocant. — Cael. Aurel. Chron. II. 1, 40: garum, quod [nos sc. Africani] appellamus liquamen. III. 6, 88: recussabili sphaera, quam *Italicam* vocant. — Spartian. Sever. 15: cum soror sua *Leptituna* ad eum venisset vix *Latine loquens* ac de illa multum imperator erubesceret. 19: *Afrum* quiddam usque ad senectutem sonans.

²³ Ungen, Recensent im Liter, Centralbl. 1863. Nr. 41.

ipso sono quasi subrustico persequebatur atque imitabatur antiquitatem. 74: Cotta, quia se valde dilatandis literis a similitudine Graecae locutionis abstraxerat sonabatque . . subagreste quiddam planeque subrusticum . . . Orat. 48: quod iam subrusticum videtur, olim autem politius . . de Orat. III. 11: rustica vox et agrestis quosdam delectat . . ut tuus, Catule, sodalis, L. Cotta, gaudere mihi videtur gravitate linguae sonoque vocis agresti et illud, quod loquitur, priscum visum iri putat, si plane fuerit rusticanum... Cotta noster, cuius tu illa lata, Sulpici, nonnunquam imitaris, ut iota literam tollas et e plenissimum dicas, non mihi oratores antiquos sed messores videtur imitari. -- Quint. I. 5, 10: illud vitium barbarismi, cuius exempla vulgo sunt plurima, sibi etiam quisque fingere potest, ut verbo cui libebit adiiciat literam syllabamve vel detrahat, aut aliam pro alia aut eandem alio, quam rectum est, loco ponat. 6, 44. 45: in loquendo, non si quid vitiose multis insederit, pro regula sermonis accipiendum erit. Nam ut transeam, quemadmodum vulgo imperiti loquantur: tota saepe theatra et omnem circi turbam exclamasse barbare scimus. VI. 3, 17. X. 1, 9: humilibus interim et vulgaribus (verbis) opus, et quae nitidiore in parte videntur sordida, ubi res poscif, proprie dicuntur. XII. 1, 25. 10, 43: mihi aliam quandam videtur habere naturam sermo vulgaris, aliam viri eloquentis oratio. 10, 40: quidam nullam esse naturalem putant eloquentiam nisi quae sit quotidiano sermoni simillima, quo cum amicis, coniugibus, liberis, servis loquamur . . - Petron. 118: refugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate et sumendae voces a plebe submotae. -Senec. ad Helv. 1, 4: novis verbis nec ex vulgari et quotidiana sumtis allocutione. - Senec. Controv. VII. praef.: idiotismus i. e. plebeius et ex trivio arreptus loquendi modus. - Suet. Oct. 87: quotidiano sermone quaedam frequentius et notabiliter usurpasse eum..-Gell. N. A. 1, 10: in quotidianis communibusque sermonibus. 1, 22: id dicitur non in compitis tantum neque in plebe vulgari, sed in foro et in comitio apud tribunalia. 2, 20. 3, 6. 5, 6. 17. 21: perpauca eademque a vulgo protrita legerat. 6, 16. 7, 11. 9, 12. 10, 14. 12, 2. 13, 15. 27. 16, 15. 7: obsoleta et maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit. 17, 2. 18, 4. 19, 10: nescio quid hoc praenimis plebeium est et in opificum sermonibus quam notius. 19, 13: est quidem . . in consuetudinem imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est. 20, 2. 10. 11. — Apul. Met. p. 70 Bip. — Amm. Marc. 16, 5. — Cael. Aurel. Chron. II. 1, 33. 3, 69. 70. 13, 167. IV. 2, 18. — Lamprid. Alex. Sev. 26. — Sidon. Ep. 4, 10: reliquas denuo literas usuali sermone contexo. — Auson. Ep. 21. — Cod. Theodos. XV. 1, 39. XVI. 5, 46. — Tertull. ad Nation. I. 17. — Iren. contr. Haeres. I. praef. §. 3. — Augustin. Civ. X. 1. 9. XIV. 17. XV. 23. d. Doctr. chr. IV. 3. — Lactant. Inst. IV. 14, 14. — Sulpic. Sever. Dial. I. 27, 2. Ep. ad Claud. II. 9. — Lucif. Calarit. d. non parc. p. 274: libri rustico licet sermone descripti. Moriend. p. 329.

Auf derartige Zeugnisse hin haben denn auch Gelehrte verschiedener Zeiten das Vorhandensein einer römischen Volkssprache behauptet und nachgewiesen. Man vgl. z. B.:

Erasmi Ep. 28, 9. — Gerh. J. Vossii Inst. orat. IV. 1, 5, p. 9. - Barthii Advers. IV. 17. p. 193. LI. 5. LII. 9. p. 2443. -- Morhovius d. pura dict. 5, 2. 3. de Patavinit. Liv. c. 6. — Inchoferi Hist. sacr. Latinitatis. 1638. III. c. 7 sqq. - Alberici Gentilis dissert. d. Latinitate vet. bibl. vers. male accusata. Helmst. 1674. -- Cellarii Antibarb. Latin. Ciz. 1677. Curae posteriores. Jen. 1687. — Heumann de orat. Lat. idiotismis s. de Latinitate plebeia aevi Ciceroniani. In: Poecile III. 312 sqq. Gotting. 1726. — J. G. Walchii Hist. crit. Lat. linguae. Lips. 1729. p. 87 sq. 116 sqq. — Pagendarm de lingua Romanor. rustica. Jen. 1735. — Funccius de imminenti Lat. ling. senect. Marb. 1736. p. 698 sqq. De vegeta Lat. ling. senect. Marb. 1744. p. 1129 sqq. — du Cange Glossar. med. et infim. Latin. praef. n. 57 sqq. — Munk Gesch d. röm. Literatur. 3 Th. Berl. 1858—61. I. S. 9. 27. 165. III. 282. 284. 297. — Volkmar Anhang z. Credner's Gesch. d. neutest. Kanon. Berl. 1860. S. 341-346. Esdra proph. Tüb. 1863. S. 311. 312... ö. - Peter Exercitatt. crit. in scriptor, hist. Aug. Posnan. 1863. p. 1. 23. - Fuchs Die romanischen Sprachen in ihrem Verhältn. zum Lateinischen. Halle 1849. - Beger Lateinisch u. Romanisch, bes. Französ. Berl. 1863. -Schuchardt D. Vokalismus des Vulgärlateins. I. Leipzig 1866.

"Die romanischen Sprachen — so lautet ein neueres Urtheil ²⁴ — sind die Töchter der alten italienischen Sprachen, nicht der römischen Schriftsprache . . . sondern der Vulgärdialekte, welche neben der krystallisirten Schriftsprache noch als lebendige Bäche fortströmten; aber der Verfall der Form nöthigte sie, analytisch zu werden, Wörter

²⁴ Liter. Centralbl. 1863. Nr. 27.

statt der Vor- und Anbildungen als Exponenten der Bedeutung zu verwenden." -- Nicht minder treffend ist ein anderes Urtheil 25 über Tertullian's, des "dunkelsten und verständnissschwierigsten aller lateinischen Kirchenväter," lingua rustica: "Das Sprachmaterial, dessen sich Tertullian in seinen Schriften bedient, ist nicht die römische Schriftsprache, sondern das Volkslatein, wie es (in den abendländisch-römischen Provinzen und auch) in Afrika gesprochen wurde; daher manche Ausdrücke und Redeformen, die man das punische Latein Tertullian's zu nennen beliebt, in dem aber die Afrikaner Cyprian und Augustin nicht geschrieben haben." Es bleiben jedoch so könnten wir im Hinblick auf die in gegenwärtiger Schrift beigebrachten Belege hinzufügen - nach Abrechnung der individuellen Spracheigenthümlichkeiten Tertullian's noch immer beträchtlich viele Ausdrücke und Redeformen übrig, in welchen Cyprian und Augustin auf dem gemeinsamen Grunde der afrikanischen Latinität mit ihm zusammentreffen.

In der vorliegenden Abhandlung sind es vorzugsweise die nachgenannten Autoren und Schriften, aus denen Belegstellen für die Vulgärsprache angeführt worden sind:

Ι.

Ammianus Marcellinus: Rerum gestarum libri ed. A. Guil, Ernesti. Lips. 1773 sq.

Apicius: de Opsoniis et Condimentis s. Arte coquinaria ed. Al m el ove en. Amst. 1709. Apulejus: ed. Bipont. 1788. I.: Metamorphoses. II.: de Magia, Florida, de Habitudine doctrinarum Platonis, de Deo Socratis, de Mundo, de Natura deorum.

Călius Aurelianus: de Morbis acutis et chronicis libri octo ed. J. Conr. Amman.
Amst. 1709.

Celsus: de Medicina libri octo ed. Krause. Lips. 1766.

Columella: de Re rustica libri XII. ed. Schneider. Lips. 1794.

Frontinus: Strategematicon libri quatuor ed. Schwebel. Lips. 1772.

Gellius: Noctes Atticae, Basil. 1565.

Hyginus: Fabulae. Lugd. Bat. et Amst. 1670.

Lucretius: de Rerum natura libri sex ed. Forbiger. Lips. 1828.

Macrobius: ed. Bipont. 1788. I.: Comment. in Somnium Scipionis. J. II.: Saturnaliorum libri VII. . . .

Nonius Marcellus: de Compendiosa doctrina per literas ad filium, — cum *Plan-*ciadis Fulgentii Expositione sermonum antiquorum edd. Gerlach et Roth.
Basil. 1842. [Nach Seitenzahlen der ed. Merceri citirt].

Petronius: Satirarum reliquiae. Berol. ap. Weidm. 1862.

²⁵ Friedr. Böhringer, die Kirche Christi und ihre Zeugen. 2. Aufl. Zürich 1864. I. 1. Abth. 2. Hälfte. S. 808.

Plautus: Comoediae edd. Fleckeisen, Lindemannal. — Dazu: Parei Lexic. Plautinum. Franc. 1614.

Scribonius Largus: Compositiones medicamentorum ed. Bernhold, Argent. 1786. Seneca Philos.: opp. Lips. 1832. 5 Partes.

Suctonius: opp. c. comment. Sam. Pitisci. 2 Tomi. Traiect. 1690.

Terentius: Comoediae ed. Reinhardt. Lips. 1827.

Varro: de Lingua Latina cum Fragmentis. Bipont, 1788.

Vegetius: Artis Veterinariae s. Mulomedicinae libri IV. cur. J. Matth. Gesner. Mannh. 1781. —— de Re militari libri V. exrec. Schwebelii. Argent. 1806. Vitruvius: de Architectura libri decem. Lips. 1836.

Scriptores Historiae Augustae ab Hadriano ad Numerianum [= Spartianus, Capitolinus, Vulcatius Gallicanus, Lampridius, Trebellius Pollio, Vopiscus] edd. Jordan et Eyssenhardt. Berol. 1864. 2 voll.

Corpus iuris civilis, enthaltend:

- 1. Institutiones Justiniani. [Inst.]
- 2. Digesta s. Pandectae Justiniani. [Dig.]
- 3. Codex Justiniani. [Cod.]
- 4. Novellae constitutiones Justiniani. [Novell.]
- 5. Cod. Theodosianus. [C. Th.]
- 6. Julii Paulli Receptae sententiae. [Paul. Rec.]
- Gaii Institutiones. [Gai.] Dazu: Heumann, Handlex. z. d. Quellen d. röm. Rechts. 3. A. Jena 1857.

Glossae Philoxeni alior. ed. Bonav. Vulcanius. Lugd. Bat. 1550.

Novum Glossarium Latino-Germanicum mediae et infimae aetatis. Beiträge zur wissensch. Kunde d. neulat. u. d. german. Sprachen von Lor. Diefenbach. Frankf. a. M. 1867.

Acronis et Porphyrionis Comment, in Horatium ed. Hauthal, Berol. 1864. 66. 2 voll.

Pervigilium Veneris pristino nitori restitutum. Lips. 1852.

II.

Ambrosius: opp. post. Erasm. Gelen. al. ed. Jo. Costerius. 5 Tomi. Basil. 1567.
— [Bei Sabatier ist dieser und die übrigen Kirchenschriftsteller nach der ed. Bened. Maurina citirt].

Arnobius: adversus Gentes libri VII. recogn. Orellius. Lips. 1816. — rec. Fr. Oehler. Lips. 1846.

Barnabae vetus Interpres. Barnabae Epistula Graece cum veteri interpretatione Latina ed. Ad. Hilgenfeld. Lips. 1866. — Barnabae Epistola. Ignatii Ep. ad Romanos, Polycarpi Ep. ad Philippenses, Hermae Pastor — in: Patrum apostolicorum opp. ed. Dressel. Edit. II. Lips. 1863.

Cassiodori Complexiones in Epistolas et Acta apostolorum et Apocalypsin ed. Scip. Maffeius. Florent. 1721.

Cyprianus: Libri ad Donatum, de Dominica Oratione, de Mortalitate, ad Demetrianum, de Opere et Eleemosynis, de Bono Patientiae, de Zelo et Livore — ed. J. G. Krabinger. Tubing. 1859. — — de Unitate ecclesiae c. epistolis, de Sacra coena et Baptismo — ed. Augusti. Lips. 1812.

Augustinus: opp. ed. Bened. Maur. tom. III.: de Doctrina Christiana libri lV.—
d. Genesi ad litteram imperf. lib.—d. Genesi ad litteram libri duodecim.—
Locutionum libri septem.— Quaestionum in Heptateuchum libri VII.—Annotationes in Job.— Speculum.—d. Sermone Domini in monte secundum Matthaeum libri II.— Quaestiones Evangeliorum.— Quaestiones XVII. in Evang. sec. Matthaeum.—In Joannis Evang. Tractatus CXXIV.—In epistolam Joannis (I.) ad Parthos Tractatus X.— Epistolae ad Romanos inchoata expositio.—Ep. ad Galatas expositio.—de Civitate Dei libri XXII. recens. Dombart. Lips. 1863.—Enchiridion, d. Natura et Gratia, Epistolae tres ed. Augusti. Lips. 1812.

Hieronymus: ed. Bened. — Quaestiones Hebraicae, Dialogi contra Pelagianos, adversus Jovinianum etc.

Irenaei vetus Interpres. *Irenaei* contra omnes Haereses libri quinque Graece et Latine ed. Ad. Stieren. Lips. 1853.

Lactantius: opp. ed. J. Lud. Bünemann. Lips. 1739.

Lucifer aus Cagliari (Calaritanus): opp. ed. Paris. 1568. — Pro S. Athanasio libri duo, d. Regibus apostaticis, d. non conveniendo cum haereticis, d. non parcendo in deum delinquentibus, Moriendum esse pro dei filio, Epistolae aliquot.

Minucius Felix: Octavius ed. Cellarius. Lips. 1748.

Novatianus: d. Trinitate, d. Cibis Judaicis ed. Pamelius. Paris. 1635.

Sulpicius Severus: opp. edd. Vorstius et Clericus. Lips. 1709.

Tertullianus: opp. ed. Semler. 6 voll. Hal. 1769—76. — opp. ed. Oehler. vol. I—III. Lips. 1851—54. Apologet. Hal. 1849. — de Pallio ed. Salmasius. Lugd. Bat. 1666. — [Beigefügte Seitenzahlen beziehen sich auf edit. Semleri].

Corpus scriptorum ecclesiast. Latinorum, edit. cons. et impens. Academiae litterar. Caesar. Vin dobonensis. Vol. I.: Sulpicii Severi opp. — Vol. II.: M. Minucii Felicis Octavius et Julii Firmici Materni lib. de Errore profanar. religionum. Ex recens. Caroli Halmii. Vindob. 1866. 67.

Baluzii Miscellanea. VII Tomi. Paris. 1679.

Mabillonii vetera Analecta. Paris. 1723.

Ruinarti Acta Martyrum. Veron. 1731.

Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis ed. Holstenius. Paris. 1664.

Es erübrigt noch, diejenigen Bruchstücke der *Itala* im weiteren Sinne, d. h. der vorhieronymianischen lateinischen Bibelübersetzungen überhaupt (einem Sinne, den man, obwohl missbräuchlich, jetzt in der Regel mit dem Worte Itala verbindet und den wir der Kürze halber beibehalten), zu verzeichnen, welche ausser den vielen den lateinischen Kirchenschriftstellern entnommenen in der gegenwärtigen Schrift entweder aus den bekannten Sammelwerken:

Sabatarii Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae seu vetus Italica, 4 Tomi.

Paris. 1751.

Blanchini Evangeliarium quadruplex Latinae versionis antiquae seu veteris Italicae. 2 Partes. Rom. 1749.

Blanchini Vindiciae canonicarum Scripturarum Vulgatae Latinae editionis Rom. 1740.

Griesbachii Symbolae criticae. I. Hal. 1785, -

oder aus besonders edirten Italacodices excerpirt worden sind. Es haben nämlich Benutzung gefunden:

I. Aus Sabatier's Werk, Band 1 u. 3:

1. Für das Neue Testament:

Cod. Evangelior. Cantabrigiensis. [Cant.]

Colbertinus. Nr. 4051. [Colb.]

- Evang. Mt. Corbeiensis I. (= Nr. 21). [Corb. 1.]
- Evangelior. Corbeiensis II. (= Nr. 195). [Corb. 2.]

Fossatensis. [Fossat.]

Sancti Gatiani. [Gat.]

Sancti Martini Turonensis. [Mart. oder Turon.]

Maioris Monasterii [Mm.]

- Evang. Mt. Sangermanensis I. (= Nr. 15). [Germ. 1.]
- Evangelior. Sangermanensis II. [Germ. 2.]
- Evangelii Matthaei Claromontanus. [Clar.]
- Actorum Laudianus. [Laud.]

2. Für das Alte Testament (Genes.-Hiob):

Cod. Regius Nr. 3564 libror, Tob. et Judith.

- Sangermanensis Nr. 4
- Sangermanensis Nr. 15
- Reginae Suecorum libri Tob. - Corbeiensis Nr. 7 libror, Judith et Esth.
- Pechianus
- Maioris Monasterii libri Joh.

II. Aus Blanchini Evangeliarium:

Cod. Evangeliorum Vercellensis. [Verc.]

Veronensis. | Veron.]

Corbeiensis (= Nr. 195). [Corb.]

Brixianus. [Brix.]

Evang. Mt. Sangermanensis Nr. 15.

Mc. Luc. Vindobonensis. [Vind.]

III. Aus Blanchini Vindiciae:

Varia lectio utriusq. Testamenti Vulgatae editionis e codice Toletano. [Tolet.] Fragmenta cod. Reginae Suecorum Nr. 1462: 1 Reg. 11, 15-33.

Fragmenta Veronensia: 1 Sam. 18, 4-20, 17. Sap. 8, 14-10, 3. 11, 26-12, 12. [Fragm. Veron.]

- Cod. Reginae Succorum Nr. 7: lib. Tobiae.
  - Sangermanensis Nr. 15: lib. Tobiae.
    - Vallicellanus B. Nr. 7: Esth. et Baruch. [Vallic.]
- Psalterium Veronense cum Canticis: Psalmi; Exod. 15,1—21. Deut 32,1—44.

  1 Sam. 2, 1—10. Jes. 5, 1—9. Jon. 2, 3—10. Habac. 3, 1—19. [Psalt. Veron.]
   Enthält ausser dem Wortlaute des Cod. Capituli Veronensis noch Lesarten des Psalterium Romanum, Carnutense, Mediolanense, Sangermanense primum etc. sowie der Psalterien bei Ambrosius, Augustinus und Cassiodorus.

IV. Aus Griesbachii Symbolae:

- Cod. Evangeliorum Harleianus Nr. 1775. [Harlei.]
  - Epistolarum Harleianus Nr. 1772: Paulin, und kathol. Briefe mit Hebr. und ohne 3 Jo. u. Jud.; Apoc.

V. Besonders edirte Codices und Fragmente der Itala:

- Cod. Fuldensis. Novum Testamentum Latine interprete Hieronymo ex Ms. Victoris Capuani ed. Ern. Ranke. Marburg. et Lips. 1868. [Fuld.] Darin auch eine Collation des Cod. Amiatinus N. T. ed. Tischendorf. Lips. 1850. [Amiat.]
- Cod. Evangelior. et Actor. Cantabrigiensis ed. Kipling. Cantabr. 1793. [Cant.] Sem'leri Paraphrasis Evang. Johannis cum notis et Cantabrigiensis codicis Latino textu. Hal. Magd. 1771.
- Cod. Evangeliorum Sangallensis ed. Rettig. Turic. 1836. [Gall.]
   Rehdigeranus ed. Vratislav. 1865. 66. [Rehd.]
- Cod. quattuordecim Epistularum Pauli Claromontanus ed. Tischendorf. Lips. 1852. [Clar.]
- Cod. tredecim Epistolarum Pauli Boernerianus ed. Matthaei. Misen. 1791.
- Cod. omnium N. T. Epistolarum et Apocal. Demidovianus ed. Matthaei. Rig. 1782-85. [Dem.]
- Fragmenta Fuldensia et Weingartensia ed. E. Ranke. Marburg. 1856. 58. Vindob. 1868. (Stücke aus Hosea, Amos, Micha, Joel, Jonas, Ezechiel, Daniel). [Fuld., Weing.]
- Beiträge z. Herstellung d. alt. lat. Bibel-Uebersetzung . aus d. Buche d. Ezechiel (Handschr. d. Klosters Sct. Paul) u. aus den Sprüchen Salomo's (Handschr. der kais. Hofbibl. zu Wien, Nr. 954 Lat.) . . von Albr. Vogel. Wien, 1868. [S. Paul., Vindob. 954].
- Fragmenta Prophetar, Jerem. Ezech. Dan. Hos. com Collatione legum Mosaicar. et Romanarum e cod. Wirceburgensi ed. Frid. Münter. Hafn. 1819. [Wirceb.]
- Esdra propheta (4. Esdr.) ex duob. Mss. Italae (Turicensi et Sangermanensi) ed. Volkmar. Tubing. 1863. [Turic., Germ.].
- Fragmenta libri Judicum post Petr. Sabatier paullo auctiora ed. O. F. Fritzsche. Turic. 1867. Eiusd. Specimen edit. crit interpret. vet. latin. N. T. (Luc. 1, 1—5, 26). Turic. 1867.
- Mosis Assumptionis quae supersunt prim. edita et illustrata addidit (Clementis Rom. Epistulis) Ad. Hilgenfeld. Lips. 1866. Mosis Prophetia et Assumtio. Der Codex m. Uebers., Commentar u. Zeittafel. Von G. Volkmar. Leipz. 1867.

Zur Literatur ist ausser dem bereits Erwähnten noch zu verzeichnen:

Jani Gruteri Inscriptionum Romanarum corpus absolutissimum. In bibliop. Commelin. 1616. — Ger. Jo. Vossii d. Vitiis sermonis et Glossematis Latinobarbaris libri IV. Amstel. 1645. — Jo. Millii Prolegomena in Novum Testameutum, Amstel. 1710. — Melch. Goldasti Rerum Alamannicarum scriptores aliquot vetusti. ed. III. 3 Tomi. Francof. et Lips. 1730. — Jo. Jac. Wetstenii Prolegomena in Nov. Test. ed. Semler. Hal. Magd. 1764. — Frid. Münteri Primordia ecclesiae Africanae. Hafn. 1829. — Novum Test. Graece rec. Jo. Jac. Griesbach. vol. I.: Evangelia. Hal. 1796. — Novum Test. Graece rec. Aen. Fr. Const. Tischendorf. Ed. VII. crit. min. Lips. 1859. — Lachmann Rechensch. üb. seine Ausg. d. N. T. (Stud. u. Krit. 1830. 4. Hft. S. 836 ff.). — Hug Einleit. ins N. T. 2 Thle. Tüb. 1808. 4. Aufl. Stuttg. u. Tüb. 1847. — Friedr. Diez, Altromanische Glossare berichtigt und erklärt. Bonn 1865. (Reichenauer u. Casseler Glossen). — Fr. Bücheler, Grundriss d. latein. Declination. Leipz. 1866.

In Ansehung der Auswahl und Anordnung des den vorgenannten Quellen entnommenen sprachlichen Materials dürfte Folgendes zu erinnern sein:

- 1. Die Wörter aus der Itala und der Vulgata stehen in jedem Abschnitte voran.
- 2. Die sodann folgenden aus verschiedenen Schrifstellern gehören theils unzweifelhaft theils wahrscheinlich dem Volksidiome an oder sie haben mindestens eine analoge Bildung, die auf ihre Verwandtschaft mit der afrikanischen Sippe hinweist, zuweilen aber auch über gewisse Spracherscheinungen der ersteren Kategorie Aufschluss gibt.
- 3. Begreiflicherweise ist bezüglich der Aufnahme derartiger Wörter eine sichere Grenzlinie schwer zu ziehen. Manchem werden hin und wieder zu viele, Anderen dagegen zu wenige hier aufgenommen scheinen. Jedenfalls bittet man zu berücksichtigen, dass die vorliegende Schrift nur einen Beitrag zur Kenntniss des Itala- und Vulgärlateins, nicht aber eine vollständige und erschöpfende Darstellung desselben liefern soll, indem sie fast durchgängig das Resultat der durch mancherlei Hindernisse und Zufälligkeiten begrenzten eigenen Lectüre und Benutzung der Quellenschriften ist. Mehrere Werke, von denen man bestimmt voraussetzen konnte, dass sie eine weitere Ausbeute geben würden, hat man nicht zu erlangen vermocht.

- 4. Hieraus erklärt sich, dass bei manchen Wörtern nur eine oder wenige Belegstellen verzeichnet stehen, während bei anderen deren viele angeführt sind. Wie nun aber durch jene geringere Zahl ein öfteres Vorkommen keineswegs ausgeschlossen wird, so ist andererseits der zweitgenannte Fall ein sicheres Zeichen, dass das betreffende Wort zu den vorzüglichen und hervorragenden Merkmalen der afrikanischen Diction gehört.
- 5. Bisweilen ist eine grössere Anzahl von Stellen auch deshalb aufgeführt worden, um Gelegenheit zu bieten, aus der Wiederkehr oder aus dem Ersatze eines Wortes durch ein anderes auf die Verwandtschaft einer Bibelhandschrift mit einer oder mehreren anderen, ja selbst auf die Homo- oder die Heterogeneität eines gewissen Codexabschnittes schliessen zu können.
- 6. Die ausschliesslich philosophischen und theologischen Ausdrücke, wie sie schon bei Tertullian häufig vorkommen, haben nur selten Aufnahme gefunden, wie es denn überhaupt nicht in des Verfassers Absicht lag, die spätere Latinität an sich hier darzustellen Vielmehr ist auch bei dem Sprachgebrauche der Itala und Vulgata vorzugsweise das volksthümliche Element im Auge behalten worden.
- 7. Schliesslich kann man nicht umhin darauf hinzuweisen, dass die afrikanische Latinität verschiedene, wie durch den Stand, die Bildungsstufe und die Zeit der Autoren, so auch durch Ort und Landschaft modificirte Erscheinungsformen in sich begreift. Allenthalben aber bestehen die Eigenthümlichkeiten derselben in Besonderheiten der Endung und Bildung, der Beugung, der Bedeutung, der grammatischen Structur, der Schreibung und Wortgestalt, weshalb denn auch nach diesen Kategorien der gesammelte Sprachstoff im Nachstehenden vorgeführt werden soll.

Erstes Kapitel.

Besonderheiten der Endung und Bildung.

I. Abtheilung.

Substantiva.

1. Substantiva auf mentum.

- abominamentum [βδέλυγμα] Jes. 2, 20: proiecit homo abominamenta sua, Tert Jud. c. 13. p. 332 Seml. Deut. 12, 31: abominamenta enim, Aug. Quaest. 49. in Judic. Oros. II. 5. 16.
- adiuramentum Tob. 9, 5: cuius adiuramentum spernere non possum, Vulg.
- aeramentum Mc. 7, 4: [χαλχίον]: Cant. Veron. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.—1 Cor.13, 1: ut aeramentum[χαλχός] sonans, Clar.; Optat.— Apoc. 2, 18: aeramento Tyrino [χαλχολιβάνω], Ambrosiast.— Sirac. 12, 10 [χαλχός]: Vulg.— Iren. II. 15, 3: statua... quae ex aeramento..— Colum. al.— Plur. Plin. H. N. XXXIII. 5 (30), 94.
- aspernamentum [βδέλυγμα] Lev. 20, 13: aspernamentum sit, Collat. legg. Mosaic. et Roman. Deut. 27, 15: qui fecerit sculptile aut fusile aspernamentum, Tert. Scorp. 2. p. 349. Jes. 2, 20: Tert. Marc. III. 23 in. Tert. Pudic. 8. Marc. IV. 14.
- assumentum [ἐπίβλημα] Mc. 2, 21: Cant. Corb. Gat. Vind. Amiat. Fuld. Vulg. Mt. 9, 16: virtus adsumenti rudis, Hilar.
- cogitamentum 4 Esdr. 7, 57. 13, 37: Turic. Vulg. Lucif. Cal. d. non conv. 200.
- cooperimentum [περιβόλαιον] Ps. 102, 26: sicut cooperimentum mutabis eos, Iren. IV. 3, 1. Iren. praef. I. §. 2: cooperimento [περιβλήματι]. Aug. d. Genes. adv. Manich. 2, 16. Bass. ap. Gell. 5, 7. Cael. Aur. Acut. I. 3, 37. II. 37, 193.
- coronamentum [στέφανος] Mt. 27, 29: flectentes coronamentum vel coronam, Gall. Tert. Coron. 1. 7. Cat. Plin.

deliramentum [λῆρος] Luc. 24, 11: Veron. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Ambros. Ep. 82. — Sulp. Sev. Dial. III. 15, 4. — Plaut. Amph. II. 2, 64. 95. 98. Men. V. 5, 21. — deliramentum (Diefenb.) dorheyt 37. gheckheyt, rasery G. voc.

devotamentum [ἀνάθεμα] Deut. 13, 17: nec adhaerebit quidquam manibus tuis ex devotamento eius, Tert. Scorp. 2. 349. — ib.: ut..

devotamenta fierent universa eius (Deut. 13, 15).

exsecramentum Num. 5, 21: in maledictum et in exsecramentum [ἐνόρκιον], Aug. Quaest. 11. in Num. — Deut. 7, 26: non conferes exsecramentum [ἀνάθεμα], Aug. Ep. 47. ad Public. — Sirac. 15, 13:
Vulg. — Tert. Apol. 22 in.

factitamentum [ποίημα] Rom. 1, 20: invisibilia enim a conditione mundi de factitamentis intellecta visuntur, Tert. Anim. 18 ex.

figmentum [πλάσμα] Rom. 9,20: Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Enchir. 31. 99. — Ps. 102, 14. Jes. 29, 16. Habac. 2, 18: Vulg. — Eph. 2, 10 [ποίημα]: Aug. Enchir. 31. — 4 Esdr. 8, 24. 39: Turic. Vulg. — Tert. Resurc. 30. — Novatian. Trin. 3. 8. 10. — Cyprian. patient. 2. — Barnab. Ep. 6. — Minuc. Fel. 11, 9. — Lact. Inst. IV. 1, 2. VII. 22, 1. — Gell. 5, 12. — Amm. 15, 5. 19, 1. 12. 22, 13. 16. 29, 6. — Macrob. Somn. 1, 3. — Cod. IV. 38, 7.

fractamentum [κλάσμα] Luc. 9, 17: fractamentorum cophini duode-

cim, Cant.

inquinamentum 2 Cor. 7, 1 [μολυσμός]: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Deut. 7, 26. Ezech. 24, 11 [ἀχαθαρσία]: Vulg. — Tert. Apol. 15, 30. Nat. I. 10. Marc. IV. 9. Spect. 14. Idol. 10. Orat. 11. — Ambros. enarr. Ps. 37. Offic. II. 13. d. Virgin. III. p. 86. — Novatian. Cib. 2. 3. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 18. — Act. Tarach. (ap. Ruinart.) c. 8 (bis). — Vitr. VIII. 4, 2. — Gell. 2, 6. — Cael. Aur. Acut. II. 37, 203.

insumentum [ἐπίβλημα] Mc. 2, 21. Luc. 5, 36: insumentum tunicae

rudis, Verc.

involumentum [σπάργανον] Sap. 7, 4: in involumentis nutritus sum, Vulg. Ambros. Serm. 8. in Ps. 118. — Aug. Civ. 4, 8.

iuramentum Mt. 5, 33: Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 14, 7. 9: Verc. Veron. Germ. Brix. Gall. Rehd. Vulg. — Mc. 6, 26: Veron. Jes. 65, 15. Fuld. — Luc. 1, 73: Cant. Gall. — Amiat. Habac. 3, 9. Nehem. 6, 18. 15, 10. Sap. 12, 21. 18, 6. 22. Sirac. 8, 2. 1 Macc. 6, 62. 2 Macc. 7, 24. 14, 32. 15, 10: Vulg. — Hieron.

Quaest. in 1 Paral. 4. — Sulp. Sev. Hist. I. 8, 2. Ep. II. ad Claud. 18. — Amm. 21, 9. 24, 2. — Dig. XII. 2, 34, 5. XXII. 3, 25, 3. Cod. II. 59, 1 pr. — *iuramentum* (Diefenb.) eyt, meneyt 38.

loramentum [ίμάντωσις] Sirac. 22, 19: loramentum ligneum, Vulg.
 — Justin. Hist. 11, 7. — loramentum (Diefenb.) toghel band 37.
 knybant V. a. 1420. gesmeid, pintung, gruntfest 52.

lustramentum [περικάθαρμα] 1 Cor. 4, 13: tanquam lustramenta huius mundi facti sumus, Ambros. — Dig. XLVIII. 8, 3, 3.

- odoramentum [θνμίαμα] Apoc. 5, 8: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Cyprian. ad Quirin. II. 15. Apoc. 18, 13: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Jes. 39, 2: Vulg. 4 Esdr. 6, 44: Turic. Vulg. Plin. H. N. 21, 7. Cael. Aur. Acut. II. 9, 42. Chron. II. 5, 88. III. 2, 28.
- operimentum Judic. 8, 26: Aug. Quaest. 41. in Judic. Job 24, 7. 31, 19. 2 Macc. 3, 25: Vulg. Lucif. Cal. Reg. apost. 156. Cat. R. R. 10 ex. Gell. 14, 6. Macrob. Sat. VII. 6, 7, 12, 15.
- pulmentum [προσφάγιον] Jo. 21, 5: habetis aliquid pulmentum vos, Verc. — Plaut. Aul. II. 4, 42. Pseud. I. 2, 84. Rud. IV. 2, 42. — Horat. Sat. II. 2, 34.
- solidamentum [στεφέωμα] Dan. 3, 56: benedictus in solidamento caeli, Psalt. Veron. Novatian. Trin. 1. Lact. Opif. 7, 1.
- sputamentum [πτίσμα] Jo. 9, 6: fecit lutum de sputamento, Cant. Veron., Verc. (sputim.). Tert. Spect. 30.
- supplicamentum Jes. 1, 13: supplicamentum [θυμίαμα] exsecratio mihi est, Barnab. Ep. 2. 1 Jo. 4, 18: quia timor supplicamentum [κόλασιν] habet, Tert. Fug. 9. Arnob. VII. 21. Apul. Met. XI. c. 20. 22.
- tutamentum [ἀσφάλεια] 1 Macc. 14, 37: ad tutamentum regionis, Vulg. Liv. 21, 61 ex. Apul. Met. I. c. 8.
- aemulamentum Tert. Carm. c. Marc. IV. 1: nos aemulamenta locuti.

   agnomentum Apul. Mag. p. 62 Bip. albamentum Apic.
  5, 3. 6, 9. articulamentum Scribon. 206. 214. 263. 264. avocamentum Plin Ep. VIII. 5, 3. Paneg. 82, 8. Lact. Opif. 18, 8. Apul. Mag. 47. Cael. Aur. Chron. I. 5, 169. — confricamentum ib. II. 4, 78. — corroboramentum Lact. Inst. III. 12, 35. — crementum Varr. Plin. Tert. Anim. 5I. Resurr. 58. — cunctamentum Martian. Cap. I. §. 6. — decoramentum Tert. Cult. fem. 12. — decrementum Gell. 3, 10. — dissimu-

lamentum Apul. Mag. 90. Flor. 113. - duramentum Senec. Tranq. 1, 2. - Val. Max. Colum. - eiectamentum Tac. Germ. 45. — Apul. Mag. 40. — equimentum Varr. ap. Non. 69. — erudimentum Iren. II. 19, 2: sensibilibus erudimentis [παιδευμάτων]. - - exercitamentum Apul. Flor. 130. - - formamentum Arnob. HI. 16. — Lucr. II. 819. — fricamentum Cael. Aur. Acut. II. 6, 27. Chron. III. 2, 40. V. 11, 135. — fulmentum Varr. ap. Non. 206. - Vitr. Sidon. - - honestamentum Senec. Ep. 66, 2. -Apul. Mag. 7. — C. Th. XII. 1, 4. 74, 4. — iaculamentum Non. 556. — — illinimentum Cael. Aur. Chron. II. 7, 108. — — inanimentum Plaut. Stich. II. 1, 19. — inclinamentum Nigid. ap. Gell. 4, 9. - indumentum Lact. Inst. IV. 17, 19. VII. 4, 13. -Cod. XI. 8, 2. — Gell. — — inhonestamentum Apul. Mag. 6. — initiamentum Senec. Ep. 90, 29. - intrimentum Apul. Met. 234. — — iuvamentum Veget. Mulom. III. 4 ex. — — liquamentum Veget. Mulom. III. 66. — Onomast. vet. p. 81 Vulcan.: liquamentum, τηγμα. -- loculamentum Senec. Tranq. 9, 7. - Colum. Veget. Vitr. — mollimentum Senec. Tranq. 10, 2. — moramentum Apul. Flor. 148. — nidamentum Plaut. Rud. III. 6, 51. - Arnob. VI. 16. - nocumentum Cael. Aur. Chron. I. 1, 31: torporis ex nocumento vomitus illati. — nugamentum Apul. Met. 21. — — obiectamentum Apul Mag. 4. — — obligamentum Tert. Coron. 13. Idol. 15. Marc. III. 22. — — obturamentum Plin. H. N. XVI. 8, 34. XXXIII. 4, 75. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 165. — oleamentum Scribon, 222. - - opprobramentum Plaut. Merc. II. 3, 86. — — placamentum Tac. Hist. 1, 63. — Apul. d. Deo Socr. 235. - - probamentum C. Th. XIII. 6, 10, 1. - Rufin. vers. Orig. d. Princip. p. 873 ed. Basil. — protrimentum Apul. Met. 189. — Gloss.: protrimenta, ἐπιτρίμματα. — regimentum Amm. 25, 9. 28, 1. — Dig. I. 11 pr. — - scitamentum Apul. Met. 234. — Gell. 18, 8. - - superamentum Dig. XXXII. 55, 4. - suppedamentum Inscr. Gruter. 1076. — - terriculamentum Apul. Mag. 69. d. Deo Socr. 237.

2. Subst. auf men.

cogitamen 4 Esdr. 7, 22: constituerunt sibi cogitamen vanitatis, Turic. Germ. Vulg.

- ebriamen [μέθνσμα] Num. 6, 3: vinum et ebriamen non bibet, Tert. Jeiun. 9.
- generamen [γέννημα] Mt. 23, 33: generamina viperarum, Lucif. Cal. Athan. II. 133. 151. generamen, genimen (Diefenb.) geperung 52.
- genimen [γέννημα] Mt. 3, 7: progenies vel genimina viperarum. 12, 34: genimina vel progenies vip. Luc. 22, 18: de genimine vitis, Gall. Mt. 23, 33. 26, 29: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Mc. 14, 25. Luc. 3, 7: Gall. Vulg. Tert. Anim. 21. 39. Hermog. 12.
- linteamen [o Póviov] Luc. 24, 12: vidit linteamina, Gall. Vulg. Jo. 19, 40: adligaverunt illum linteaminibus, Verc.; - ligav. eum linteam., Brix. — Jo. 20, 5: videt posita lentiamina, Cant.: — vidit posita linteamina, Verc. Veron. Brix. Gall. Vulg., Amiat. Fuld. (videt), Martin. (lint. pos.). — 20, 6: videt lentiamina posita, Cant.; — vidit linteamina posita, Verc. Veron. Martin. Brix. Gall. Fuld. Vulg., Amiat. (videt). - 20, 7: non cum lentiamine positum, Cant.; - n. c. linteaminibus positum (Corb.: erat), Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - Hos. 2, 9: et auferam vestimentamea et lintiamina mea, Wirceb. - Jes. 3,22: et linteamina et acus, Vulg. - Sulp. Sev. vit. Mart. 12, 2. - Apul. Met. 261. - Pass. Savini c. 7 (ap. Baluz. II. 51). - Act. proc. Cyprian. 5. Pass. Bonif. 15. Act. Tarach. 7 (ap. Ruinart.). — Cael. Aur. Chron. III. 2, 22. V. 4, 73. 11, 133. — Lamprid. Heliog. 26. Alex. Sev. 40. Capitolin. Clod. Alb. 4. - linteamen (Diefenb.) laken van vlasse 38. sleeplaken G. voc. leylach Z. V.
- novamen [νέωμα] Jerem. 4, 3: renovate vobis novamen novum, Tert.
   Marc. I. 20; novate vobis novamen novum. ib. IV. 1. 11 (ohne vob.).
- nullificamen [ἐξουθένημα] Ps. 22, 6: ignominia hominis et nullificamen populi, Tert. Marc. HI. 7. 17.
- odoramen [ήδνσμα] Esth. 14, 2: odoraminibus, Corb. Pechian. Macrob. Sat. praef. p. 199: omnium succos odoraminum.
- ostentamen [ἔνδειγμα] 2 Thess. 1, 5: ostentamen iusti iudicii dei, Tert. Scorp. 13 in. Prud. Psych. 204.
- pinguamen Jes. 1, 11: plenus sum holocaustomatibus arietum et pinguaminibus [στέαρ] agnorum, Barnab. Ep. 2. Cypr. adv. Jud. I. 16. Gloss.: pinguamen, λίπος.
- spiramen 4 Esdr. 16, 63: spiramen dei, Vulg. Arnob. Lucan. Amm. Stat.

sputamen [ἔμπτνσμα] Jes. 50, 6: faciem meam vero non averti a sputaminibus, Tert. Marc. III. 5; — Fug. 12: et faciem non avertit a sputaminibus; — Resurr. 20: et fac. n. avertens a sputaminum iaculis; — Carn. 9: sputaminibus contaminare faciem; — Cypr. Bon. pat. 4: ut insultantium sputamina exciperet. — Cael. Aur. Chron. II. 14, 199: aegrotantium sputamina. — Tert. Scorp. 10 in. — sputamen (Diefenb.) spysel G. voc. speyb, gayffer P. V.

vitulamen [μόσχευμα] Sap. 4, 3: et spuria vitulamina non dabunt radices altas, Vulg. — Aug. Doctr. chr. II. c. 12. — Ambros. Ep. 7: Quid Theclam, quid Agnen, quid Pelagiam loquar, quae tanquam nobilia vitulamina pullulantes ad mortem quasi adimmortalitatem festinaverunt? — vitulamen (Diefenb.) eyn gelder wynrewe V. a. 1420.

aequamen Varr. ap. Non. 9. — augmen Lucr. I. 435. II. 72. 188. 495. 1133 ö. — Arnob. VII. 24. — coronamen Apul. Met. 260. decermen ib. 7. - dolamen Apul. Flor. 111. - eliquamen Colum. 9, 14. — frustramen Lucr. IV. 818. — gravamen Cassiod. Ep. 9, 11. juvamen Cod. V. 27, 6. IV. 29, 23 pr. VII. 63, 5, 4. — liquamen Apic. 1, 1: si liq. odorem malum contraxerit. 1, 6: oxygarum, quod sonat garum sive liq. acetosum. c. 7. 29. 30. 31. 33. 34. 35. 2, 1 ö. (auf jeder Seite). 7,7: liq. optimum = sociorumgarum (blos aus den an den Säulen des Herkules gefang. Scombern bereitet, Horat. Sat. II. 8, 46). — Cael. Aur. Acut. II. 29, 152: servantes ac praecaventes multo tempore ex liquamine et oleo cibos. Chron. II. 1, 40: garum quod appellamus [wir Afrikaner] liquamen ex pisce siluro confectum. II. 3, 70: garo quod vulgo liq. appellant. II. 7, 107: laser cum aceto atq. liquamine. [In and. Bedeut. II. 7, 108: liquaminis illinimentum vel dropacis. II. 13, 167: agmine vitis ustis virgultis atq. ex eor. cinere confecto liquamine]. - Cod. IV. 41, 1: ad barbaricum transferendi vini, olei et liquaminis nullam quisquam habeat facultatem. — Veget. Mulom. I. 10. 17. II. 6. III. 4. 27. 44. 47. 68. —

¹ Aug. l. c.: Hinc est etiam illud, quoniam μόσχος Graece vitulus dicitur, μοσχεύματα quidam non intellexerunt esse plantationes, et vitulamina interpretati sunt: qui error tam multos codices praeoccupavit ut vix inveniatur aliter scriptum. Et tamen . . ,adulterinae plantationes non dabunt radices altas' convenientius dicitur quam ,vitulamina', quae pedibus in terra gradiuntur et non haerent radicibus. Hanc translationem in eo loco etiam cetera contexta custodiunt. — vgl. Hagen Spr. Erört z Vulg. S. 46 f.

Acron ad Hor. Sat. II. 4, 65: ,muriaque'. 1. Muriam antiqui dicebant liquamen, et Syrorum lingua sic dicitur. 2. Aqua salsa pro liquamine. II. 4, 67: .confusum' .. mixtum cum vino et liquamine oleum. II. 8, 46: "garo", — liquamine .. Hoc liq. de suco piscis fit. - Schol. Hor. Sat. I. 6, 115: ,laganique'. Lagana sunt placentulae quaedam vulgares .. cum pipere et liquamine conditae. II. 5, 44: cetaria', — officina in qua liquamen conficient. — Baluz, IV. 418 (Ep. cuiusd.: Quid sit ceroma): peruncto corpore olei liquamine.— Glossar. Bened. 285: liquamen, γάρος. liquaminarius, γαροπώλης. Cyrill. 415: γάρον, liquamen. — oleamen Scribon. 269. — peccamen Prud. Apoth. 915. 933. Hamart. 619. - polimen Apul. d. Deo Socr. 244 Met. 244. — Arnob. VII, 24. — - sarcimen Apul Met. 80. — sedimen Cael. Aur. Chron. V. 2, 44. 4, 62. 64. 67. 10. 108. — spectamen Plaut. Men. V. 6, 1. — Apul. Met. 151. sufflamen Juven. 8, 148. 16, 50. - Gruter. 180, 3: torrenti sufflamen his muris fossaque opposuit. — — surculamen Gild. Ep. §. 2. — vitreamen Dig. XXXIII. 7, 18, 13. — vocamen Arnob. VII. 46. — Lucr. II. 657. — Solin. c. 27.

- 3. Subst. auf monia, monium, ium, eum.
- alimonia Levit. 3, 16: in alimoniam ignis. 1 Macc. 13, 21. 14, 10. 2 Macc. 12, 14: Vulg. Tert. Anim. 25. Lact. Inst. VII. 4, 7 (cf. Bünem. ad l.). 5, 12. Opif. 12, 17. Arnob. II. 21. VII. 16. Prud. Psych. 612. Suet. Calig. 42. Macrob. Sat. VII. 4. 5. Vopisc. Prob. 15. Dig. L. 13, 1, 14. Neutr. alimonium Dig. XXIII. 3, 73, 1. 25, 3, 4.
- aegrimonium [νόσος] Mt. 8, 17: et aegrimonia nostra portavit, Veron. Germ. Iren. II. 18, 2: aegrimonium. Gloss. Steph. 10: aegrimonium, ἀρδωστία.
- gaudimonium [γανφίαμα] Baruch. 4, 34: et gaudimonium eius erit in luctum, Vulg. Petron. 61. Ep. Godehard. ap. Mabill. 435: nostri gaudimonii.
- sanctimonium [άγιασμός] Hebr. 12, 14: pacem sequimini cum omnibus et sanctimonium, quo (sine) nemo videbit deum, Clar. Judith 5, 19 (23): in qua sanctimonium [άγίασμα] eorum est, Reg. Germ 4.; ubi sanctimonia eorum sunt, Germ. 15; ubi sunt sanctimonia illorum, Corb. 7. cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 586. capitium Job 30, 18: et quasi capitio [περιστόμιση] tunicae succinxe-

runt me, Vulg. — Varr. ap. Non. 542. — Dig. XXXIV. 2, 23, 2. — Hieron. Ep. ad Fabiolam (opp. III. p. 59 ed. Froben.): tunica talaris . . in superiori parte, qua collo inducitur, aperta; quod vulgo capitium vocant. — capitium (Diefenb.) hubtloch 40. goller, est os tunice K. V. gollir, halsloch 52. houet gat 38.

cremium [φρύγιον] Ps. 101, 4: et ossa mea sicut cremium aruerunt, Vulg. — Ambros Ep. 39: cuius stellae obitus non cremiorum (Jerem. 13, 24) insensibilium sed spirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitavit. — Dig. XXXII. 55, 4.

exterminium Ezech. 9, 1: et unusquisq habuit vasa exterminii [ἐξολεθρεύσεως] in manu sua, Tert. Jud. 11. — Joel 1, 7: posuit vineam
meam in exterminium [ἀφανισμόν]. 2, 3: et posteriora eius campi
exterminii, Weing. — Exod. 12, 13: et non erit in vobis plaga exterminii, Ambr. Ep. 83. — 1 Reg. 13, 34: Lucif. Cal. Reg. apost.
165. — Judith 4, 10: Reg., Germ. 4. 15. Vulg. — Sap. 1, 14. 3, 3.
18, 13. 15. Sirac. 39, 36. 1 Macc. 7, 7. 9. 15, 31. 2 Macc. 5, 13:
Vulg. — Barnab. Ep. 5. 16 (= Enoch 89, 66). — Tert. Jud. 8: exterminii civitatis Hierusalem, id est ,vastationis' eius.

prosaepium [αὐλή] Jerem. 36,10: in prosaepio(Vulg.: vestibulo) superiori in introitu portarum. 38, 28: et sedit Jeremias in prosaepio (V.: vestib.) carceris, Wirceb.

sanctificium [άγίασμα] Ps. 77, 69: et aedificavit sicut unicornium sanc-

tificium in terra, Vulg.

sonium [μέριμνα] Luc. 21, 34: et soniis saecularibus, Cant. — (Ist, wenn kein Schreibfehler zu Grunde liegt, das französ. soin. Oder

ist somniis zu lesen?)

sterquilinium [κοπρία] 1 Sam. 2, 8: a sterquilinio erigit inopem, Auct. libr. ad Novat. ap. Cyprian. p. 439. — Tert. Marc. IV. 28: ipsos dynastas detrahente de solio et pauperes allevante de sterquilinio. 34: qui de thronis deponit dynastas et de sterquiliniis elevat inopes. — Plaut. Cas. I. 1, 26. Pers. III. 3, 3. — Tert. Anim. 32. — sterculinum Terent. Phorm. III. 5, 42. — Phaedr. III. 12, 1. — Dig. VIII. 5, 17, 2. XIX. 1, 17, 2.

calcaneum [πτέρνα] Jo. 13, 18: levabit super (Gall.: s. vel in; Rehd.: adversus; Amiat. Fuld. Vulg.: contra) me calcaneum suum, Cant. Verc. Veron. Brix. Rehd. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 3, 15. Ps. 55, 7: Vulg. — Ps. 40, 10: ampliavit super me calcaneum, Psalt. Veron. Aug. — Ps. 48, 6. 55, 7; Psalt. Veron. Vulg. — Genes. 3, 15: ipsa

tibi servabit caput et tu illius calcaneum, Ambros. d. Esau 7. — Gen. 49, 17: et factus est Dan ipse serpens in via sedens et in semita mordens calcaneum equi, Ambr. d. Bened. patr. 7. — Cantic. 1, 8: in calcaneis gregum, Ambr. Serm. 2. in Ps. 118. — Virgil. Moret. 36. — Lamprid. Heliog. 20.

suppedaneum [ἐποπόδιον] Mt. 5, 35: Cant. — Ps. 110, 1: quoadusque (Epit.: donec) ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum, Lact. Inst. IV. 12, 17. Epit. 47, 5; — Jul. Firmic. Matern. d. Err. prof. relig. 24, 8. — Iren. II. 28, 7. III. 6, 1. 10, 6. 12, 2. IV. 2, 5.

falsimonia Plaut. Bacch. III. 6, 12. — tristimonia Auct. B. Afric. 10: metu ac tristimonia sollicitabantur. — Novius. — — mendicimonium, moechimonium Laber. ap. Gell. 16, 7. - Non. 140. - mercimonium Turpil. ap. Non. 213. - Plaut. Curc. IV. 4, 8. Most. III. 3, 1. Amph. prol. v. 1. — Tac. Ann. 15, 38. — Cod. V. 27, 1. XII. 41, 2. Nov. 35. C. Th. XIII. 1, 10. 14. 19. XVI. 2, 10. 14. 15. - Capitolin. Anton. Phil. 23. - Ambr. Serm. 78. - Pass. Firmi et Rust. c. 2 (ap. Ruinart.). — Baluz. V. 191. — — miserimonium Laber, ap. Non. 214. - sessimonium Vitr. VII. praef. §. 16. tristimonium Petron. 63. - appendicium Cael. Aur. Chron. IV. 8, 118. V. 4, 64. — avitium Apul. Flor. 152. — barbitium Apul. Met. 101. 260. — capillitium ib. 25. — Martian. Cap. II. §. 181. — colludium Amm. 18, 5. 30, 4. — Cod. IX. 49, 7. XI. 31, 3. C. Th. XVI. 2, 39. — - cucutium Treb. Poll. Claud. 17: cucutia villosa duo. — dispendium Tert. Apol. 43. — Novatian. Trin. 1. — Cypr. Orat. 27. Demetrian. 9. 14. — Plaut. Merc. prol. v. 30. 53. Men. III. 2, 20. — Colum. IV. 24, 1. VI. praef. §. 5. — Apul. Mag. 8. 78. 98. Flor. 144. d. Deo Socr. 224. - Amm. 14, 5. 29. 16, 12. 17, 13. 20, 6, 28, 2, 29, 2, 30, 1, 31, 14. — Dig. XVII, 2, 65, 6, XIX, 1, 31 pr. Cod. VII. 62, 30. I. 27, 1, 7. C. Th. XIII. 5, 32. 34. 8, 1. XIV. 4, 8. XVI. 2, 10. 3, 41. — — edulium Apul. Met. 22. 97. 138. 234. Flor. 116. d. Habit. 206. — Varr. L. L. VII. 3, 61. — Gell. 19, 9. — Amm. 30, 4. — Capitol. Pertin. 12. — Dig. I. 16, 6, 3. — Gloss.: edulium, βρώσιμον. — — equitium Colum. VI. 27 in. — Dig. VI. 1, 1, 3. VII. 1, 70, 3. 8, 12, 4. XXII. 1, 39. — Gloss.: συνιππία, άγέλη ἵππων, equicium. — exagium [Gewicht] Gruter. 647, 6: consuetudine micandi summota sub exagio potius pecora vendere. - Orell, 3166. - famulitium Spartian. Sev. 6. - fragium Apul.

Met. 207. — lanicium [= lana] Virg. Georg. III. 384. — Arnob. I. 11. 21. — Colum. — — lacticinium Apic. 7, 11. — litigium Plaut. Cas. III. 2, 31. Men. I. 2, 41. V. 2, 15. 34. — meditullium Apul. Met. 66. 96. 156. 250. 273. d. Habit. 178. — Amm. 18, 9. 22, 8. — — mucinium Arnob. II. 23. — orificium Apul. Met. 35. 221. 231. 262. — Cael. Aur. Acut. III. 17, 141. — Macrob. Sat. VII. 4. — — plumacium Ambr. Ep. 27, 13. — Cassiod. H. E. 7, 16. — G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 546. — — praefurnium Cat. R. R. 38. — Vitr. V. 10, 2. VII. 9, 2. VIII. 2, 4. — — prolubium Terent. Ad. V. 7, 28. — Apul. Met. 241. — — promercium Dig. XXX. 41, 5. XXXIII. 9, 4, 2. XL. 6, 2. — refragium Ambr. Ep. 7: quanta sapienti adiumenta et quanta in ipsis insipienti refragia sint. — repurgium Cod. XI. 42, 1. C. Th. XV. 2, 1. — titivillitium Plaut. Cas. II. 5, 39.

4. Subst. auf arium, erium, orium. (s. Substantivirte Adj.)

atramentarium [xáστν] Ezech. 9, 2: atram. scriptoris ad renes eius. 3: qui . . atram. scriptoris habebat in lumbis suis. 11: qui . . habebat atram. in dorso suo, Vulg. — atramentarium (Diefenb.) calmaer (i. e. calamarium) V. a. 1420. — atramentariolum eyn clene pult 37.

boletarium [τρυβλίον] Mc. 14, 20: in boletario, Colb. — Gebräuck-licher boletar Apic. 2, 1. 2. 5, 2. — Treb. Poll. 17. — Plur. Martial.

14, 101.

cellarium [ταμεῖον] Luc. 12,3:quod in aure locutie stis in cellariis, Rehd.

— 12, 24: quibus non est cellarium, Veron. Brix. Rehd. Amiat. Vulg.

— Ps. 143, 13: cellaria eorum plena, Psalt. Veron., Aug. — Tert. Resurr. 27 (bis). Idol. 11. — Ambros. Serm. 33. 67. — Sulp. Sev. Hist. II. 41, 2. — Cael. Aur. Acut. I. 11, 93. III. 21, 204. — Dig. XXXII. 41, 1. C. Th. I. 19, 4, 1. — Serv. ad Virg. Aen. I. 703. — Planciad. Fulg. 563 (bis). — Alcuin. Ep. 6 (ap. Mabill. 400). — celarium (Diefenb.) keller; celaria wyn keller 37.

cucumerarium [σιανήρατον] Jes. 1, 8: et velut custodiarium in cucumerario, Iren. IV. 4, 2. Tert. Jud. 3 (sicut); — et sicut tugurium in cucumerario, Vulg. — cucumerarius (Diefenb.) ein chürbizz garten 33.

custodiarium [ὀπωροφυλάπιον] Jes. 1, 8: Iren. IV. 4, 2. Tert. Jud.
 3. — Ps. 78, 1: velut pomorum custodiarium, Psalt. Roman. —
 Tert. Martyr. 2: de carcere in custodiarium... translatos. — custodiarium (Diefenb.) were hus H. S. wart hus 141.

promptuarium [\tau\varepsilon] Genes. 43, 30: ingressus in promptuarium, Ambros. d. Joseph c. 10. — Deut. 32, 25: in promptuariis, codd. S. Michael. et Regin. Suec., Psalt. Remens. Corb. Sorbon. 1. 2. Roman. S. Salaberg., Breviar. Mozarab. — Job 37, 9: de promptuariis, cod. Mm., Aug. in Job. — Ezech. 28, 16: implesti promptuaria tua iniquitate, Weing.; Arnob. d. Deo Tr. p. 231. — Ps. 143, 13: promptuaria eorum plena, Vulg., Aug. Spec. — 4 Esdr. 2, 35: in promptuariis suis. 2, 41: in inferno promptuaria animarum. 3, 9: in promptuarium suum. 3, 37: clausa promptuaria. 4, 22: plena promptuaria. 5, 32: promptuaria reddent . animas, Turic. Germ. Vulg. — Ambros. Ep. 5. Serm. 81 (bis). ad Virgin. p. 110. — Apul. Met. 20. Habit. 171. — Dig. XXXIII. 9, 4, 1. — promptarium (ohne u) Luc. 12, 24: quibus non est promptarium, Cant. — Auson. Ep. 21, 45. — promptuarium (Diefenb.) scap 38. schafft 29. speyss fas, schanck, almerey 27.

pulmentarium [προσφάγιον] Jo. 21, 5: pueri, numquid pulmentarium habetis, Veron. Brix. Colb. Germ. Mart. Foss. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Gat. (n. p. non hab.); Vigil. Taps. — Tob. 2, 1: pulmentaria, codd. Reg. (n. 3564), Germ. 4. 15; Lucif. Cal. d. non parc. 242. — Sulp. Sev. Ep. III. ad Paulin. c. 1. — Varr. L. L. IV. — Horat. Sat. II. 2, 20. — Apic. 3, 2. — Colum. VIII. 10, 5. XI. 3, 57. — Dig. XXXIII. 7, 12, 5. 18, 3. — Phaedr. III. 7, 23.

reliquiarium [κατάλειψις] Genes. 45, 7: et enutrire vestrum reliquiarium magnum, Aug. Quaest. 148. in Gen. — Aug. Confess. V. 8, 15 cod. Corbei.

zonarium [γαζοφυλάκιον] Luc. 21, 2: viduam laudat quae duo minuta in *zonarium* misit, cod. Rehd. Capitul. Luc. XVIII.

inproperium [ἀνειδισμός, ἄνειδος] Rom. 15, 3: inproperia inproperantium tibi ceciderunt super me, Clar. Amiat. Fuld.; Boern. Dem. Vulg. (improp.). — Hebr. 11, 26: inproperium Christi. 13, 13: inpr. eius, Clar. Fuld.; Dem. Amiat. 11, 26. Vulg. (impr.). — Levit. 20, 17: improperium est, Aug. Quaest. 15. in Lev.—1 Reg. 9, 7: et erit Israel in perditionem et in improperium populo, Lact. Inst. IV. 18, 32. Epit. 46, 8. — Jerem. 15, 9: improperium passa est, Iren. IV. 33, 12. — Sap. 5, 3: in similitudinem improperii, Vulg.; — Lucif. Cal. Athanas. I. 62. Cyprian. Demetrian. 21. — Tob. 3, 4: et improperium omnibus nationibus, codd. Reg. Germ. 4. 15. Regin. Suec.; Vulg. (in impr.). Tob. 3, 6: improperia falsa audio . . ne iam improperium au-

diam, codd. Reg. Germ. 4. 15; Regin. Suec. (audivi . . ne audiam improperia iam). — Tob. 3, 7: ipsa audiret improperium, Reg. Germ. 4. 15; Regin. Suec. (improperia); Vulg. — 3, 11: nullum improperium audiam, Reg. Germ. 4. 15; Vulg.: ab isto improperio liberaret eam. - 3, 15: ne audiam improperia hominum, Reg. Germ. 4; - Germ. 15 (ohne homin.); ut non aud. impr. iam, Regin. Suec.; — ut de vinculo improperii huius absolvas me, Vulg. — 3, 16: nullum improperium audiam, Reg. Germ. 4. 15. — Judith 4, 10: in exterminium . . et improperium, Reg. Germ. 4; — Germ. 15 (in impr.). — 8, 20: in improperium, Reg. Germ 4. Corb.; Germ. 15. Pechian. (ohne in). — 9, 2: coinquinaverunt matricem in improperio, Reg. Germ. 4. Pechian.; - . . in improperium, Germ. 15. Lucif. Cal. d. non parc. 247. — Ps. 68, 20. 21; scis improperium meum..improperium exspectavit cor meum, Psalt. Veron., Vulg. — Ps. 106, 39: et dolore improperiorum, Psalt. Mediol. - Prov. 3, 31: ne possederis malorum hominum inproperia, Vindob. 954. — Ps. 73, 22. 78, 12. Sirac. 6, 1. 22, 27. 23, 19. 20. 27, 31. 29, 30. 35. 31, 42. 41, 28. Baruch 2, 4. 3, 8. 4 Esdr. 10, 28. 16, 70: Vulg. — Herm. Past. III. 9, 24: sine improperio [άνονειδίστως]. — Cassiod. Compl. 33. in Rom.: improperia eum sustinuisse (Ps. 68, 21). — Laurent. episc. d. mul. Chanan. ap. Mabill. 58: audisti inproperia. - Onomast. vet.: improperium, ονείδισις. - Mos. Assumpt. IV. 19 sq.: audientes inproperia. — improperium (Dief.) schande haffig rede 27. inprop. lesterunge V. a. 1420. vordreyt, scheldinghe 37.

refrigerium [ἀνάψυξις, ἀναψυχή, ἄνεσις] Act. 3, 19: tempora refrigerii, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg., Iren. III. 12, 3; — Tert. Resurr. 23: ut tempora vobis superveniant refrigerii. — 2 Thess. 1, 7: refrigerium nobiscum, Iren. IV. 27, 4. — Tob. 3, 6: da mihi refrigerium in locum aeternum, Reg. Germ. 4.15 (loco aeterno). — Ps. 65, 12. Jes. 28, 12. Jerem. 6, 16. Sap. 2, 1. 4, 7. 3 Esdr. 4, 62: Vulg. — Iren. II. 29, 1. 2. III. 15, 2. 16, 4. 25, 6. IV. 6, 5. — Tert. Idol. 13. Testim. 4 (bis). Orat. 19. 20. Marc. III. 24. Anim. 33. 57...ö. — Cyprian. Mortal. 11. — Ambr. Serm. 23. — Vit. Aridii ap. Mabill. 206. — refrigerium (Dief.) erkülung 34. erkichung 30.

cinctorium [ζώνη] Exod. 28, 4: cidarim et cinctorium, Hieron. Ep. ad Marcell. II. 613. — Jes. 11, 5: cinctorium renum eius, Vulg. — Mela 2, 1. — Gloss. Isidor. — cintorium (Dief.) eyn bade brok 37. ummegort. V. a. 1420.

Rönsch, Itala und Vulgata.

- conflatorium [χωνευτήριον] Maleach. 3, 2: ignis conflatorii, Aug. Civ. 20, 25. Prov. 27, 21: probatur in conflatorio argentum, Vulg. conflatorium (Dief.) eyn esse V. a. 1420. smit esse 40.
- coopertorium [περιβόλαιον] Exod. 22, 27: est enim hoc coopertorium eius, Ambros. d. Tob. c. 14. Dig. XXXIV. 2, 38, 1. G. I. Voss. d. Vit. p. 399. coopertorium (Dief.) sweff deckel 38. dek lachen 40. decklach 7. copertory of een decksel van een boeck G. vac.
- coquinatorium [μαγειφείον] Ezech. 46, 23: et exedrae gyro in ipsis in circuitu IIII. et cocinatoria (Vulg.: culinae) facta sub . . ., S. Paul.
- dolatorium [λαξεντήριον] Ps. 74, 6: et nunc sculpturas eius pariter bipenne et dolatoriis deraserunt, Hieron. Ep. ad Sunn. et Fretel. (opp. II. 663 Martin.). Veget. d. Re mil. III. 6: securibus ac dolatoriis. cf. Oudendorp. ad h. l.
- emunctorium Exod. 25, 38: emunctoria quoque et ubi quae emuncta sunt extinguantur, Vulg. emunctorium (Dief.) eyn schor ysen V. a. 1420. -ia chluft snuzza 41. emuntoriumlyeht klemmerlin 40. emuntorio eyn lecht schere 37.
- exceptorium Sirac. 39, 22: sicut exceptoria [θημωνία] aquarum, Vulg. Iren. IV. 11, 2: exceptorium bonitatis et organum clarificationis eius (dei) homo gratus. . et iterum exceptorium iusti iudicii eius homo ingratus. exceptoria i. e. cisterna, eyn ding do man regen wasser in behelt 45. exeptoria (plur.) waterkulen 37.
- exoratorium [ίλασμός] Ezech. 44, 27: offerent exoratorii (für -torium), S. Paul.
- fractorium [λαξευτήριον] Ps. 74, 6: in dolabro et fractorio, Psalt. Aug. frixorium [φρύγιον] Ps. 101, 4: et ossa mea sicut frixorium (Mediol.: frixorio; Veron. Rom. Aug. Cass.: in frixorio) confrixa sunt, Psalt. Carnut. Mediol. Veron. Roman. Aug. Cassiodor. Plin. Valerian. d. Re Med. II. 7. Macrob. d. Differ. 296: frixorium, id est, calefactorium. frixorium (Dief.) rost pfanne o. grube 40. eyn smelczphannen V. a. 1420.
- hauritorium [ἀντλημα] Jo. 4, 11: nec hauritorium habes, Cant. Veron. Rehd. (neque), γug. hauritoria (Dief.) instr. rote 37.
- libatorium [σπονδεῖον] 1 Macc. 1, 23: accepit altare aureum . . et mensam propositionis et *libatoria*, Vulg. *libatorium* (Dief.) eyn opfiruas V. a. 1420.
- liciatorium 1 Sam. 17, 7: hastile . . erat quasi liciatorium [μέσακλον] texentium. 1 Paral. 11, 23: habebat lanceam ut liciatorium [ἀντίον]

- texentium, Vulg. Gloss.: liciatorium, μεσάντιον. liciatorium (Dief.) werffte vel ein werfften bom 27. garnpain 52.
- mutatorium Sach. 3, 4: indui te mutatoriis [ποδήρη]. Jes. 3, 22: et mutatoria et palliola, Vulg. mutatorium (Dief.) bade gewant 40. edel claid 52.
- opertorium [περιβόλαιον] Ps. 102, 26: sicut opertorium mutabis eos, Vulg. Psalt. Veron. Aug. Civ. 20, 24. Luc. 23, 11: cooperiens eum opertorium [ἐσθῆτα] candidum, Cant. Herm. Past. I. 4, 2: mitra erat opertorium eius. Ambr. Serm. 7. in Ps. 118: caliginem noctis non opertorium sed incentivum esse peccati. Offic. II. 29. Senec. Ep. 87, 2. Sidon. Ep. 3, 12.
- propitiatorium [ἱλαστήριον] Exod. 25, 17: facies et propitiatorium,
  Vulg., Aug. Quaest. 105. in Exod., Sedul. Scot. in Ep. ad Rom. 506.
   Amos 9, 1: feri super propitiatorium, Fuld.; percute super prop., Vers. antiq. ab Hieron. emend. Hebr. 9, 5: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Isid. 15, 4. propiciatorium (Dief.) gnodin hus V. a. 1420.
- reclinatorium [ἀνάκλιτον] Cantic. 3, 10: reclinatorium aureum, Vulg. Isid. 19, 26. reclinatorium (Dief.) lene berge 40. bytte 45.
- stratorium 2 Sam. 17, 28: obtulerunt ei stratoria [zοίτας ἀμφιτάπους] et tapetia et vasa fictilia, Vulg. strateria (Dief.) bette gezierde 40. stratorium bette gewant V. a. 1420.
- subiunctorium [ὑποζύγιον] Jos. 6, 21: subiunctorium occiderunt, Lucif. Cal. d. non conv. 192. Jos. 7, 24: vitulos eius et subiunctoria eius, Lucif. d. non parc. 230. C. Th. VIII. 5, 10 (= vehiculum).
- succinctorium [περίζωμα] Genes. 3, 7: et fecerunt sibi succinctoria (genitalium), Aug. Civ. 14, 17. Ambros. d. Paradiso c. 13. Iren. III. 23, 5: per succinctorium. succinctorium (Dief.) halfter, bruch-, vnder-gurtel 40. succint. schorcz tuch V. a. 1420.
- sufflatorium [φυσητήρ] Jerem. 6, 29: defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, Vulg. sufflatorium (Dief.) ecz 52.
- suffusorium [ἐπαρυστρίς] Sach. 4, 12: in quibus sunt suffusoria ex auro, Vulg. Hieron. in Jes. 2, 4, 1. Gloss.: suffusorium, ἐπί-χυσις. suffossorium (Dief.) eyn vngel grope 37.
- apiarium Col. IX. 5, 1. Gell. 2, 20: apiaria vulgus dicit loca in quibus siti alvei apum; sed neminem eorum ferme, qui incorrupte

locuti sunt, aut scripsisse memini aut dixisse. — — aquiminarium [Waschbecken] Dig. XXXIV. 2, 21, 2. - balnearium Cic. ad Qu. fratr. III. 1. ad Att. XIII. 29. - breviarium Plin. H. N. VII. 26. -Suet. Oct. 101. Galb. 12. Vesp. 21. — Tert. Orat. 1. — Senec. Ep. 39, 1; vide ne plus profectura sit oratio ordinaria quam haec quae nunc vulgo breviarium dicitur, olim quum Latine loqueremur, summarium' vocabatur. — - calcearium Suet. Vesp. 8. — Dig. II. 15, 8. 14. XXXIV. 1, 21. — cinerarium [Aschenurne] Gruter. 418, 11.663, 3.850, 10. — Orell Inscr.4358. — — dollarium Dig. XVIII. 1, 35, 7. — exemplarium Dig. XXIX. 3, 10 pr. XXXI. 4, 7. — Tert. Idol. 5. Marc. I. 1. 16. Hermog. 38. — Arnob. VI. 13. — fabatarium Lamprid. Heliog. 20. — granarium Varr. L. L. IV. p. 31 Bip. — id. ap. Non. 47. — Dig. XXXIII. 7, 12, 1. — hastarium Tert. Apol. 13. (cf. Oehl. ad h. l.). Nat. I. 10. — Gloss. Vulcan.: hastarium, λαφυροπωλεία. — — inventarium Ulpian. in Dig.: Tutor qui repertorium non fecit, quod vulgo invent. appellatur, dolo fuisse videtur. - Gloss. vet.: invent. quidam libellus in quo omnia bona quae apud aliquem inveniuntur conscribuntur. — - itinerarium Amm. 24, 1. - Veget. d. Re Mil. III. 6. - - linguarium Senec. Benef. IV. 36, 1: quod dicere solemus linguarium dabo. locarium [Miethzins] Varr. L. L. IV. p. 7. — lucernarium Cassiod. Hist. eccl. 9, 38 ex. — Aug. Reg. Cleric. II.: faciant opus usque ad horam lucernarii. — — lupanarium Dig. IV. 8, 21, 11. V. 3, 27, 1. XXIII. 2, 43 pr. — motarium [= linteum carptum] Cael. Aur. Chron. III. 8, 134. — ossuarium, ossarium Gruter. 915, 3. 1041, 10. 1043,1. — Orell. Inscr. 4511. 4556. — Dig. XLVII. 12, 2. — palmarium Terent. Eun. V. 4, 8. — Dig. L. 13, 1, 12. — panarium Varr. L. L. IV. p. 30. — Plin. Ep. 1, 6. — Suet. Calig. 18. Domit. 4. — — pedarium Gruter. p. 206. — precarium Petron. 30. — Dig. XLIII. 26, 1 pr. — secretarium Lact. Mort. pers. 15, 5. cf. Bünem. ad h. l. - Sulp. Sev. Ep. I. ad Euseb. 10. Dial. II. 1, 2. 3. 8, 7. 8. III. 8, 2. — Cod. I. 48, 3. III. 14, 3 pr. XII. 19, 2. 5. — specularium Cael. Aur. Acut. II. 37, 192. — [= speculum] Dig. XXXIII. 7, 12, 16. 25. XLIII. 24, 9, 1. — turdarium Varr. L. L. V. p. 51. - valetudinarium Senec. Ep. 27, 1. N. Quaest. praef. §. 4. d. Ira 16, 3. — Colum. XI. 1, 18. XII. 3, 7. — Dig. L. 6, 6. - - veterarium Senec. Ep. 114, 25. - Porphyr. ad Horat, Carm. III. 21: Joculariter ad amphoram, quam habebat in veterario, loquitur. — - viridiarium (viridar.) Spartian. Hadr. 12. Lampr. Heliog. 23. Capitol. Ant. Pio 3. Ant. Phil. 6. Gord. 32. — [=viride] Dig. XXXIII. 7, 26 pr. — - vivarium Plin. — Horat. Ep. I. 1, 79. - Gell. 2, 20: vivaria quae nunc vulgus dicit sunt quos παραδείσους Graeci appellant. — — adundatorium, εξομβριστήριον: Gloss. Steph. p. 8. — calefactorium Macrob. d. Differ. p. 296. — cogitatorium Tert. Spect. 2. Resurr. 15. — conditorium Plin. Ep. 6, 10. — Petron. 111. 112. — Suet. Oct. 18. Calig. 52. — Amm. 18, 9. 31, 6. — — conservatorium Iren. IV. 39,1: cons. vitae. — consistorium Tert. Resurr. 26. Ux. II. 6. Idol. 17. — Amm. 14, 22. 15, 8. — Sidon. Ep. 2, 2. — depositorium Iren. III. 4, 1: quasi in depositorium dives. — devoratorium Ambros. Ep. 5: devoratorium eius (sc. mortis) obstrueret. — directorium C. Th. XIV. 15, 3, 1. — discretorium [διάφραγμα] Cael. Aur. Chron. II. 12, 143. — institorium Suet. Ner. 27. - Iren. III. 15, 2: cum institorio [= superbia, arrogantia, ostentatione] et supercilio incedit. — notorium Dig. XLVIII. 16, 6, 3. Cod. IX. 2, 7. C. Th. XVI. 2, 31. — piperatorium Paul. Rec. Sent. III. 6, 86. — quietorium [= sepulcrum] Gruter. 810, 2. 1021, 11. — requietorium [= sepulcrum] Gruter. 883, 4. 954, 1. 1030, 8. 1094, 8. — Orell. Inscr. 4533. — — seclusorium Varr. R. R. 3, 5. — sequestratorium Tert. Resurr. 52. — sessorium Cael. Aur. Acut. I. 11, 84. — Petron. 77. — - susceptorium Iren. I. 14, 1: vulvam et susc. [exdoxeiov]. — tectorium [Decke] Cato R. R. 11. - traiectorium [Trichter] Plin. Valer. 1, 37. 58.

5. Subst. auf culum, bulum, um.

habitaculum Luc. 9, 58: et volatilia caeli habitacula [κατασκηνώσεις].

Jo. 14, 23: et ad eum habitaculum [μονήν] faciam, Cant. — Eph. 2,
22: inhabitaculum [κατοικητήριον] dei, Boern. Dem.Amiat.Fuld. Vulg.
— 2 Cor. 5, 4: qui sumus in hoc habitaculo, Fuld.; — cum simus
in habitaculo [σκήνει] hoc, Boern. — Ps. 54, 16. Nahum 2, 11. Habac. 3, 11. 2 Macc. 11, 2: Vulg. — Herm. Past. I. 3, 8. — Tert.
Res. 19. — Hieron. Ep. ad Paulin. 7. — Lact. d. Ira 10, 30. —
Arnob. VI. 17. — Sulp. Sev. Dial. III. 10, 3. 14, 9. Ep. II. ad Claud.
1. 31. — Prud. Cathem. 10, 40. Agnet. coron. v. 109. — Pallad. 1,
23. — Solin. c. 1. — Gell. 5, 14. — Amm. 14, 8. 17, 8. 23, 6. — C.
Th. VII. 9, 4. XVI. 5, 3.

offendiculum Jes. 8, 14: in lapidem offendiculi [προσκόμματος], Tert.

Marc. IV. 13. — Sirac. 17, 22: et minue offendicula [άμαρτίας], Vulg.; Aug. Specul. (ed. Bened. III. 556): . . offendiculum. — Plin. Ep. 9, 11.

pinnaculum Mt. 4, 5: super pinnaculum [πτερύγιον] templi, Gall. Rehd. Amiat. Vulg.; Fuld. (supra). — Tert. Jud. 8: destrui pinnaculum usque ad interitum (Dan. 9, 27). — Onomast. vet.: pinnaculum, ἔπαλξις. — (Dief.) liniberga, manaperaga Gf. III. 174. höch, girbel 52. eyn virst V. a. 1420.

resignaculum [ἀποσφράγισμα] Ezech. 28, 12: tu es resignaculum similitudinis, Tert. Marc. II. c. 10. p. 80.

signaculum [σφραγίς] Rom. 4, 11: signaculum iustitiae (Boern.: ex iustitia veliustitiae). 1 Cor. 9, 2: signac.apostolatus mei (Boern.: mei apost.), Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Tim. 2, 19: habens signaculum (B.: signum vel signac.) hoc, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 5, 2. 5. 9: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 6, 1: de septem signaculis, Amiat. Tolet. Harlei. — 4Esdr. 10, 23: Turic. Germ. Vulg. — Job 9, 7. 38, 14. Ezech. 28, 12. Dan. 14, 16. Agg. 2, 24. Sirac. 17, 18. 22, 33. 38, 28: Vulg. — Iren. III. 21, 9. — Tert. Apol. 21. Nat. II. 5. Valent. 1. Spect. 4. 24 (bis). Coron. 3. Orat. 14. — Martyr. Polycarp. 1. Pass. Firm. et Rust. 2. Act. Maximilian. 2 (ap. Ruinart.). — Tert. Carm. c. Marc. V. 7. v. 14. — Ambros. d. Abrah. II. 11 (ter). d. Isaac 4. 5. 6. — Ep. 77 (ter). 82 (bis). — Apul. Flor. 121. — Macrob. Sat. VII. 13. — Inst. II. 10, 3. Dig. XVI. 3, 1, 36. spiraculum [πνοή] Genes. 7, 22: spiraculum vitae. Job 32, 19: mustum absqua spiraculu [πνοή] Genes. 7, 22: spiraculum vitae. Job 32, 19: mustum absqua spiraculum [πνοή] Genes.

stum absque spiraculo [ἀδιάπνευστος], Vulg. — Tert. Coron. 5: spectaculi . . et spiraculi res. — Virg. Aen. VII. 568.

staticulum [στήλη] Levit. 26, 1: nec sculptile staticulum statuetis vobis, Tert. Scorp. c. 2. p. 349 ex. — Deut. 12, 3: evertetis et comminuetis staticula eorum, ib. 347. — Tert. Nat. I. 12. — — Masc. staticulus Sap. 10, 7: stans staticulus [στήλη] salis, Tolet.

fundibulum [σφενδόνη] 1 Macc. 6, 51: et statuit illic balistas.. et fundibula, Vulg. — Judith 9, 7: fundibulis, Lucif. Cal. d. non parc. 247. — Prov. 26, 8: qui deligat lapidem in fundibulo, Ambros. Ep. 7. — fundibula (Dief.) slenkere V. a. 1420.

deambulacrum 1 Reg. 7, 2: quattuor deambulacra [στίχων], Vulg. — Mamert. Grat. act. ad Julian. 9.

gustum Genes. 25, 30: da mihi gustum [γεῦσόν με] de coctione rubea ista, Hieron. Quaest. hebr. II. 530. — Apic. 4, 5 (quinquies).

carpisculum [genus calciamenti] Vopisc. Aurel. 30. — cooperculum Apul. Met. 132. 233. — defensaculum Virg. Ecl. 7, 6. — C. Th. X. 15, 2. — — demeaculum, remeaculum Apul. Met. 120. — discerniculum Varr. L. L. IV. p. 36. — Lucil. Sat. 30, 72. — Gell. 17, 15. — — exceptaculum Tert. Spect. 2. — ientaculum Plaut. Curc. I. 1, 72. — Suet. Vitell. 13. — Apul. Met. 16. 201. 274. — incerniculum Cato c. 129. — Lucil. Sat. 26, 70. — Plin. H. N. VIII. 69. — - laterculum Tert. Nat. I. 13. Valent. 29. - Cod. I. 27, 1, 7. 30, 1. 2. 31, 5, 2. — memoraculum Apul. Mag. 62. — notaculum Minuc. Fel. 31, 9. — obstrepitaculum Tert. Marc. I. 20. — occursaculum Apul. Mag. 69. — potaculum Tert. Apol. 39. Res. 3. — reverticulum Apul. Met. 55. Flor. 144. — serraculum Dig. IX. 2, 29, 2. — Gloss.: πηδάλιον, gubernaculum, clavus, serraculum. — sustentaculum Tac. Hist. 2, 28. — Aug. Enchirid. 91. — temperaculum Apul. Flor. 115. — terriculum Acc. ap. Non. 227. — Liv. 5, 9. 34, 11. — Sulp. Sev. Hist. II. 44, 1. — tomaculum Petron. 31. 49. — Martial. Juven. — vectaculum Tert. Bapt. 3. Anim. 53. - verticulum Cael. Aur. Acut. III. 17, 138. 142. Chron. IV. 3. 24. — dicibulum Tert. Valent. 20. — exorabulum Apul. Flor. 143. - infundibulum Vitruv. 10, 8. - Vopisc. Aurel. 50. - mandibulum Macrob. Somn. I. p. 38. Sat. VII. p. 217. — Tert. Anim. 10. — Gloss.: mandibulum, φάτνωμα. — (Fem. mandibula Judic. 15, 15. 16. 17: Vulg.). — medicabulum Apul. Flor. 131. — mendicabulum Plaut. Aul. IV. 8, 3. — Apul. Met. 193. Mag. 27. Flor. 120. — — natabulum Apul. Flor. 131. — sessibulum Plaut. Poen. I. 2, 56. — Apul. Met. 20. — — suscitabulum Varr. ap. Non. 176. vectabulum Gell. 20, 1. — blitum [= olus leve] Varr. ap. Non. 550. cantabrum Apic. 7, 1. 7. — Cael. Aur. Acut. III. 3, 15. 16. 8, 76. 17, 147. 161. — Schol. Juven. 5, 11: Farris i. e. cantabri; panis sordidus canum est. — cf. Turneb. Advv. XV. c. 16. — — cavillum Apul. Met. 8. 37. — gubernum [= κυβέρνιον, Gloss.] Lucil. ap. Non. 490. — Lucret. IV. 440. — molendinum [= mola] Aug. in Ps. 36. part. 1. p. 276 Froben.: in molendino ergo duas dixit (Christus sc. Mt. 24, 41), non duos . . et molendinum puto dictum mundum istum. — Id. in Ps. 142. p. 1436. — Bernhard. Ep. 8. — soracum Plaut. Pers. III. 1, 64. — urbum Varr. L. L. IV. p. 36: fictum ab urbo quod ita flexum ut redeat sursum versus: ut in aratro, quod est urbum. — Dig. L. 16, 239, 6: Urbs ab urbo appellata est; urbare est aratro definire, et Varro ait urbum appellari curvaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet.² — ustrinum [Prandstätte] Gruter. 656, 3: huic monimento . . 755, 4: huic monumento . . 1044, 7: ad hoc monimentum ustrinum applicari non licet.

6. Subst. auf ura.

- alligatura [δεσμός] Genes. 42, 35: et erat uniuscuiusque alligatura argenti in sacco eorum, Aug. Locut. 168. d. Genes. Num. 19, 15: quaecunque non habent alligaturam alligatam super ea, Aug. Locut. 63. d. Num. Jes. 1, 6: non est malagma ponere neque oleum neque alligaturam, Ambros. Offic. I. c. 3. 2 Sam. 16, 1: centum alligaturis uvae passae [σταφίδες]. Sirac. 6, 31: vincula illius alligatura [αλῶσμα] salutaris, Vulg. Ambros. Ep. 44 (bis). Serm. 16. in Ps. 118. Serm. 21 (bis) Colum. Arb. 8, 3. Veget. Mulom. II. 51. Scribon. 209. alligaturis (Dief.) hangilla Gf. IV. 771.
- apertura Amos 4, 3: per aperturas exibitis. 9, 11: reaedificabo aperturas murorum eius, Vulg. Vitruv. V. 5, 1. X. 4, 2. 6, 3. Veget. Mulom. II. 49. 56 (bis). Dig. XXIX. 5, 3, 20. Cod. VI. 30, 22, 2.
- assatura 2 Sam. 6, 19: assaturam bubulae carnis unam, Vulg. Apic. 7, 5...ö. Vopisc. Aurel. 49: convivium de assaturis maxime fuit. assatura (Dief.) een ghebraet G. voc. spisbratte 40.
- capillatura 1 Petr. 3, 3: quarum sit non (V.: non sit) extrinsecus capillatura [ἐμπλοχῆς τριχῶν], Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 23. Tert. Cult. fem. 7: structores capillaturae. Cael. Aur. Acut. I. 11, 79. II. 9, 41. Chron. I. 1, 35 (bis). 4, 89. 98 (bis). II. 1, 36. IV. 2, 14. 15. 16. Ivo d. adult. hab.: inordinata ac superflua capillatura. capillatura (Dief.) dick locken 52.

comestura [βρῶσις] Mt. 6, 19. 20: ubi tinea et comestura exterminat . . ubi neque tinea neque comestura exterminat, Cyprian. d. Opere

² Das deutsche urbar, welches Manche von urbor [mhd. = Ertrag, Rente, Grundstück mit Rente] ableiten, scheint ein von *urbum* (= Pflug) gebildetes Adj zu sein; mithin urbares Land = dem Pfluge unterworfenes Land, Artland (v. arare), terra *urbaria*.

et Eleem. 8. — 6, 20: ubi n. tin. n. comestura exterminant, Aug. d. Serm. Dom. 13, 44.

consparsura [φύραμα] Num. 15, 19: primitias consparsurae vestrae,

Ambros. d. Cain II. c. 1 (cod. Floriac.).

creatura Mc. 16, 15: Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 1, 25. 8, 39.
 Col. 1, 15. 23: Clar. Boern. Amiat. Dem. Fuld. Vulg. — Hebr. 4, 13.
 Apoc. 3, 14: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Apol. 30. — Hieron.
 Ep. 59, 1. — Cassiodor. 2, 40.

delatura [διαβολή] Sirac. 26, 6: delaturam civitatis. 38, 17: propter delaturam autem amare fer luctum illius, Vulg. — Tert. Marc. V. c. 18. p. 461: vocabulum diaboli quaero ex qua delatura competat creatori. — delatura (Dief.) beclagynge, meldinge 37. sagung 52.

fixura Jo. 20, 25: fixuram [τύπον] clavorum, Amiat. Vulg.; —fixuras clav., Tolet.; Ambros. enarr. Ps. 47. Serm. 15. in Ps. 118. — fixura (Dief.) ryssunge 27. cleybung, spalde 45.

fossura Tob. 8, 13: Reg. Germ. 4. — Suet. Calig. 37. — Vitruv. VIII.

1, 4. 5. 3, 3. X. 16, 10. 11. — Colum. 4, 14.

genitura [γένεσις] Mt. 1, 1: liber geniturae, Tert. Carn. 22. — Minuc. Fel. 36, 2. — Plin. H. N. XXII. 22, 83. — Suet. Oct. 94. Calig. 57. — Spartian. Ael. Ver. 3. Sever. 2. 3. Get. 2. 3. Lamprid. Diadum. 5. Alex. Sev. 5. Capitol. Gordian. 20.

ineastratura [ἀγκωνίσκος] Exod. 26, 17. 36, 22. 24: Vulg. — incastr. (Dief.) nuet V. a. 1420. nute 40. incasteratura (asserum) grope 37.

inmissura $[\hat{\epsilon}\pi i\beta\lambda\eta\mu\alpha]$ Luc. 5, 36: nemo inmissuram tunica rude scindens inmittit in tunicam veterem: si quo minus, et rudem scindet et veteri non conveniet a rude inmissura, Cant.

laesura 1 Reg. 21, 29: non superducam laesuram [κακίαν], Tert. Ieiun.
7. — Ezech. 28, 15: donec inventae sunt laesurae [ἀδικήματα] tuae,
Tert. Marc. II. 10. — Sap. 11, 20. 18, 3: Vulg. — Tert. Patient. 7.

— Gruter. 567, 8. 828, 10.

ligatura Num. 19, 15: vas quod non habuerit operculum nec ligaturam [δεσμόν] desuper. 1 Sam. 25, 18: centum ligaturas uvae passae [σταφίδος]. 30, 12: duas ligaturas uv. p., Vulg. — 2 Sam. 16, 1: centum ligaturis uvae passae, Tolet. — Sirac. 45, 13: gemmis pretiosis figuratis in ligatura [δέσει] auri, Vulg. — Veget. Mulom. III. 20, 27. — Pallad. 1, 6. — Aug. Tract. 7. in Jo. — Ambros. in Ps. 36. — ligatura (Dief.) bunt 38. hauptpinden 52. (i. e. centum uvae passae) ricculla Gf. II. 440. hengela H. S. (de vineis).

- membratura [στοιχείωσις] 2 Macc. 7, 22: singulorum membraturam, Lucif. Cal. d. non parc. 275. Vitruv. VIII. 4 (5), 1: qua membr. sint qui circa eos fontes habitant homines.
- metatura Jerem. 8, 8: incassum facta est metatura [σχοῖνος] falsa scribae, Lact. Inst. IV. 11, 13. cf. Bünemann ad h. l. Novatian. Trin. 12.
- mulctura [ἄμελξις] Job 20, 17: mulcturam pecorum, Mm. Aug. in Job (mulctram). Synkop. Form mulctra Virg. Eclog. 3, 30. Colum. VII. 8, 1. VIII. 17, 13.
- ornatura 1 Tim. 2, 9: ornantes se non *ornaturis* capillorum, Clar. Schol. Juven. 6, 499.

paratura 2 Paral. 5, 5: arcam . . intulerunt . . et omnem paraturam [σκεύη] tabernaculi, Vulg. — Tert. Marc. IV. 43 in.: mulierum illarum . . quae ante lucem convenerunt ad sepulcrum cum odorum paratura [Luc. 24, 1: α ήτοίμασαν ἀρώματα]. Coron. 1: calceatus de evangelii paratura [Eph. 6, 15: ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν έτοιμασία τοῦ εὐαγγελίου]. — Tert. Marc. I. 11: nullam sibi prospexerit agnoscendo paraturam. II. 1: sic aedificat qui propria paratura caret. III. 2: paraturam desiderabat . . IV. 1: omnem sententiam et omnem paraturam . . Marcionis . . provocamus. IV. 2: habuit utique authenticam paraturam. IV. 12: pridiana pabuli paratura. — Apol. 22: habent . . caelestes sapere paraturas. 27: ille scil. spiritus daemoniacae et angelicae paraturae. 47: nostram hanc noviciolam paraturam . . adulteraverunt. — Ieiun. 11: secundum utriusque testamenti paraturam. Valent. 16: in materiae corporalem paraturam. 26: in hoc et paraturam mundi prospectam. Monog. 7 in.: ad vetera transeamusinstrumenta legalium scripturarum, ut per ordinem de omni nostra paratura retractemus. Virg. 12: solae autem manifestae paraturae totam circumferunt mulieritatem. Carn. 8: debeo illos de sua paratura repercutere. Spect. 4: universam spectaculorum paraturam. Anim. 2: nihil recipiendum quod non conspiret germanae et ipso iam aevo pronatae propheticae paraturae. 19: anima . . genitalibus feminae foveis commendata cum omni sua paratura pullulabit. 25: omnem illic caloris paraturam enitentibus necessariam. 43: in his plurima somni paratura est. — Pall. 3 ex.: tantam igitur paraturam materiarum. Pudic. 22: aqua et sanguis, utriusque lavacri paratura. — Scorp. 10. p. 375: omnem eius causae firmam paraturam. Anim. 18 in.: aliam portendi

paraturam. 19. p. 251: omnis paratura generis. 53 ex.: paraturam deversorii sui. — Pass. Cyprian. per Pont. (ap. Ruinart.) 1: iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. 11: deliciarum omnium paraturam interim transeo. — Ekkehard. d. Casib. S. Galli c. 8 (Goldast. I. 37): paraturas sanctuarii furto amisit. — Conrad. Fabariens. ib. c. 4 ex.: in paraturis miro sumptu deauratis³. — paratura (Dief.) bereytunge V.a.1420. rumung o. parat 52. percussura Sirac. 27, 5: sicut in percussura [σείσματι] cribri remanebit pulvis. 1 Macc. 15, 6: percussuram [κόμμα] proprii numismatis. Jes. 30, 26: percussuram [δούνην] plagae eius sanaverit, Vulg. — Apul. Herb. 31. — Veget. Mulom. II. 20. 22. 45. — percussura (Dief.) smydung 27. munte slach 37.

pertusura Sirac. 27, 5: sicut in pertussura cribri remanebit stercus. Tolet. — Cael. Aur. Chron. V. 1, 17. — pertusura (Dief.) durch

broch V. a. 1420. loch 74.

praedatura 3 Esdr. 5, 39: et horum quaesita est generis scriptura

in praedatura [καταλοχισμ $\tilde{\varphi}$] et non est inventa, Vulg.

pressura [θλίψις] Jo. 16, 21: Veron. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 16, 33: Colb. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 1, 4: Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Marc. II. 19. Scorp. 13 (quat.). — Cyprian. Exhort. mart. 1. 9. 10. Ep. I. 1 ex. II. 4. III. 7. IV. 1. 2. 4. 6. — Lact. Inst. IV. 26, 19. V. 22, 17. VII. 17, 6. — Lucif. Cal. Athanas. I. 55.

procreatura [γένεσις] Genes. 37, 2: hae autem procreaturae Jacob,

Aug. Quaest. 122. Locut. 127. d. Gen.

rasura Lev. 14, 41: spargi pulverem rasurae [τὸν χοῦν τὸν ἀπεξυσμένον], Vulg. — Hieron. in Jes. 5, 15, 2. in Ep. ad Tit. 2, 9. — Colum. IV. 29, 9. — Veget. Mulom. I. 10. IV. 12. — Cael. Aur. Chron. III. 8, 131.

³ In den sämmtlichen oben aufgeführten Belegstellen bezeichnet paratura nicht etwas Abstractes, die Handlung oder den Zustand der Zubereitung, sondern vielmehr etwas Concretes, nämlich das bereit Gehaltene, den herbeigeschafften nöthigen Stoff, Bedarf, Vorrath, Angeschafftes, Vorgerichtetes. Zugerüstetes, Aufgebrachtes, Vorrichtung, Zeug, Rüstzeug, Material, Geräthschaft, Baugeräth, Ausrüstung u. dgl. — Das aus paratura entstandene parure hat im Französischen ebenfalls eine concrete Bedeutung (Putz, Schmuck). — Aus dem Bereiche des Vulgurlateins selbst lassen sich in dieser Hinsicht mit paratura mehrere Wörter gleicher Endung vergleichen, z. B assatura (in d. Vulg., b. Apicius u. Vopiscus — caro assata) und condītura (b. Apicius überall — intinctus, iusculum).

suspensura [μετεωρισμός] Ps. 41, 8: omnes suspensurae tuae et fluctus sui, Psalt. Veron. — Ps. 92, 4: suspensurae maris, Psalt. Veron. Aug. — Jon. 2, 4: omnes suspensurae tuae et fluctus tui super me transierunt, cod. S. Michael. — Senec. Ep. 90, 25. — Vitruv. V. 10, 2.

tornatura 1 Reg. 6,18: habens tornaturas [διατετοφενμένα] et iuncturas suas, Tolet. Vulg. — tornatura (Dief.) ein thürnerin P. V.

tortura [στρόφος] Sirac. 31, 23: vigilia, cholera et tortura ventris viro infrunito, Tolet. Vulg. (ohne ventris). — Veget. Mulom. I. 40. — Pallad. 3, 9. — tortura quelunge V. a. 1420.

aggressura Dig. X. 2, 4, 2. — alitura Gell, 12, 1. — ambulatura Veget. Mulom. II.5. IV. 6 (bis). — apparitura Suet. Gramm. 9. — assessura Dig. L.14, 3 pr. — cavatura Veget. Mul. II. 26. — charaxatura Brisson. in Formul.: Si quae literae, si quae caraxaturae, si quae literae adiectae sunt vel detractae, ego feci. — (Papias Gloss.: caraxare, exinanire, scribere). — colatura Cael. Aur. Chron. V. 3, 55. combustura Apic. 4, 4. 5, 5. - concussura Tert. Fug. 13. - Pass. Perpet. et. Felicit. c. 3: concussurae (Nom.) militum. — conditura Petron. 51. — conditura Apic. 3, 10. 4, 2. 6, 9. 7, 4. 5. 8, 2 (bis). 8, 6. 7. 8. — Senec. d. Ira III. 15. 1. Ep. 84, 5. 95, 15. — Cael. Aur. Acut. II. 37, 209. — Colum. 12, 48. — Lamprid. Heliog. 23. - Dig. XXXIII. 6, 9 pr. - consitura Cic. Rep. I. §. 29. - contractura Vitruv. III. 2 (3), 12. V. 1, 3. — corporatura Colum. VI. 2, 15. — Vitr. VI. 1, 3. — cubitura Plaut. Cist. ap. Non. 198: a cubitura. . . magis sum exercita fere quam a cursura. — curatura Terent. Eun. II. 3, 25. (Non. 493). — cursura Plaut. Asin. II. 2, 61. Merc. I. 2, 10. Most. IV. 1, 5. Stich. II. 2, 34. Trin. IV. 2, 164. 3, 9. (Non. 198). — Varr. Amm. — curvatura Vitr. II. 8, 11. V. 1, 8. — Dig. L. 16, 239, 6. — directura Vitr. VII. 3, 5. — discissura Ambr. Serm. 13. — effractura Dig. I. 15, 3, 2. XXXVIII. 2, 48. — elixatura Apic. 9, 1. — farsura Tert. Valent. 27. fartura Varr. L. L. IV. p. 32. — Colum. VIII. 6 ex. — Vitr. II. 8, 3. 7. fervura Tert. Scorp. 5: sustentata fervura delicti. cf. Oehler ad 1. — Gloss. Bened. ap. Vulcan. 262: fervura, φλεγμονή. — Vet. Moschion. interpr.: ζέσις, fervura. — Agobard. Ep. ad Bartholom.: fervuris Aegyptiis (Exod. 9, 9, 10) illatis. — - flatura Petron. 45. — Plin. H. N. VII. 57, 197. — Vitr. II. 7, 4. — Arnob. I. 9.

— Orell. Inscr. 4217. — fletura Acron ad Horat. Carm. I. 25, 10: quasi in loco deserto et sine conventu, ubi fletura esset. — fluxura Colum. III. 2, 17. 32. — Tert. Res. 61. — — formatura Lucret. IV. 552. 558. — Arnob. II. 23. — fricatura Vitr. VII. 1, 4 (bis). - frixura Venant. Fort. Carm. VI. 10, 13. - grassatura Suet. Tib. 37. — Dig. XLVIII. 19, 16, 6. — — impostura Capitol. Gallien. 12. — Dig. XLVII. 20, 3, 1. — — indicatura Plin. H. N. praef. — 29, 8. 37, 7. — inductura [Ueberzug] Cael. Aur. Acut. III. 17, 148. — inscriptura Tert. Valent. 30. — instructura Frontin. Strat. II. 3, 17. cf. Oudend. ad l. — Isidor.: instructura parietum . . . usus eius (calcis) instructuris fabricae necessarius. intertritura Dig. XIII. 7, 43, 1. — latura Aug. Serm. 345. — libratura Veget. Mul. II. 22. — munitura Aug. adv. Julian. 2, 6. — Gruter. 589, 7. — — ospratura [Einkauf v. Hülsenfrüchten] Dig. L. 4, 18, 19. — pedatura Veget. d. Re mil. III. 8, — Hygin. Castramet. 2. — Gruter. 656, 5. 896, 14. — piscatura Tert. Marc. IV. 9 in. — pletura Veget. Mul. I. 35. 56. III. 12. 44. — plumbatura Dig. VI. 1, 23, 5. — potura Varr. L. L. IV. p. 11. — praecisura Apic. 4, 2. — praediatura [Erwerbung e. Staatsgrundstücks] Gaii Inst. II. 61. — praeparatura Tert. Marc. IV. 13. 18. Anim. 43. praepositura Lamprid. Heliog. 6. Alex. Sev. 46. Capitol. Gordian. 24.— Cod. I. 30, 1. X. 70, 2. XII. 60, 1. C. Th. XII. 5, 2. — praetentura =praesidium, excubiae Amm. 14,2.21,13.25,4.28,3.—Gloss. Steph.: praetentura, προβολή, ἐπιτείχισμα. — cf. I. Fr. Gronov. Observatt. Monobibl. p. 12. — proiectura Vitr. II. 8, 18. . . ö. — sartura [Ausbesserung Colum. 4, 26. — Senec. Vit. beat. 25, 2. — C. Th. IX. 17, 2, 1. — - signatura Macrob. Sat. VII. 13. — stellatura Spartian. Pesc. Nig. 3. Lamprid. Alex. Sev. 15. — Cod. XII. 38, 12. — stratura Suet. Claud. 24. — Dig. L. 16, 242, 4. — Pallad. 12, 7. succussatura Non. 17: gradarius est molli gradu et sine succ. nitens. suffectura Tert. Marc. I. 28.—supparatura Tert. Res. 61.—tensura Veget. Mul. I. 21. II. 25.— ustura Cael. Aur. Acut. II. 14, 93. Chron. III. 2, 37. — Veget. Mul. III. 3. IV. 8. — — vellatura Varr. L. I. IV. p. 14. — R. R. I. 2, 14. — venatura Plaut. Mil. IV. 1, 44. — vestitura Gruter. 98, 8: tegulas aeneas auratas cum carpusculis et vestituris basium.

7. Subst. auf ela.

incorruptela [ἀφθαρσία] 1 Cor. 15, 42: resurgit in incorruptela,

Tert. Res. 52. — 1 Cor. 15, 50: neque corruptio incorruptelam possidebit, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — nec corruptela incorruptelam haereditati habebit, Tert. Res. 51. — 1 Cor. 15, 53: oportet enim corruptivum istud induere incorruptelam, Tert. Res. 42. 57; — Marc. V. 10 (hoc); — Marc. V. 12 (necesse est corr.); — oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, Fuld. — Tert. Marc. III. 24: incorruptelae indumentum. — 1 Cor. 15, 54: dum mortale istud induet immortalitatem et corruptivum istud incorruptelam, Tert. Res. 60. — Iren. I. 6, 1. 10, 1. 3. 29, 1. 2. — Ambr. Serm. 54.

loquela [λαλιά] Mt. 26, 73: loquela (loquella: Amiat. Fuld.) tua manifestum te facit, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 4, 42: non iam propter tuam loquelam (loquellam: Amiat. Fuld.) credimus, Verc. Colb. Brix. Gall.; Amiat. Fuld. Vulg. (iam non). — 8, 43: quare loquelam (loquellam: Amiat. Fuld.) meam non agnoscitis, Cant. Verc.; . . . cognoscitis, Brix. Rehd. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; . . custoditis, Gat. — Ps. 18, 4: non sunt loquelae neque sermones, Psalt. Veron. Vulg. — Plaut. Cist. IV. 2, 75. — Virg. Aen. V. 842. — Ovid. Trist. V. 2, 68. — Varr. Lucret. — Tert. Nat. I. 8.

medela [ἴαμα, ἴασις] Jes. 26, 19: ros enim qui a te est medela est ossibus eorum, Tert. Res. 31. — Sirac. 38, 2: a deo est enim omnis medela, Vulg. — Cyprian. Donat. 4. Op. et Eleem. 2. 25. — Prud. in Laurent. str. 145. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 177. III. 7, 91. 8, 148. — Veget. Mul. I. praef. — Cod. VIII. 45, 17. — Gell. Apul.

suadela Jes. 58, 9: si abstuleris a te nodum et suadelam malorum (manuum?) [χειζοτονίαν] et verbum murmurationis, Barnab. Ep. 3. — Plaut. Cist. II. 3, 24. — Apul. Met. 208. — Iren. V. 1, 1. — Horat. Ep. I. 6, 38.

captatela Tert. Pall. 5: ad simplicem captatelam eius. — cautela Plaut. Mil. III. 1, 6. — Apul. Met. 28. — Minuc. Fel. 7, 9. — Dig. XIII. 7, 6. Cod. II. 59, 2, 9. — — cicindela Plin. H. N. XVIII. 66 ex.: lucentes vespero per arva cicindelae; ita appellant·rustici stellantes volatus. — — candela. Isid. Origg. XII. 8, 6. — cf. G. J. Voss. d. Vitiis serm. p. 121. 382 sq. 818. — custodela Plaut. Capt. II. 3, 97. Merc. II. 1, 9. Rud. III. 3, 34. — Apul. Met. 202 (bis). — Gaii Inst. II. 104. — fovela [Erholung] Tert. Anim. 7. — fu-

gela Apul. Mag. 162. — Cato. — — lucla Lucret. III. 1028. — mandatela Gaii Inst. II. 104. — Priscian. p. 622 P. — — monela Tert. Marc. IV. 34. Patient. 8. — Lucif. Cal. Athan. II. 97. — — nitela Apul. Mag. 9. — Solin. 22, 5. 23, 4. — — obsequela Turpil. Afran. Sallust. ap. Non. 215. — Plaut. Asin. I. 1, 50. — C. Th. XII. 1,49,1. — — peccatela Tert. Anim. 40. — sequela Tert. Pat. 5. Carn. 20. Ieiun. 7 (bis). — Lact. Inst. VII. 5, 20. Opif. 4, 3. — Amm. 23, 5. 24, 2. — Frontin. Strat. II. 4, 8. — Inst. II. 16, 5. Dig. XLVI. 3, 93, 2. — — sutela Plaut. Capt. III. 5, 34. Cas. I. 1, 7. — C. Th. VIII. 1, 7. — turbela Plaut. Bacch. IV. 9, 134. Pseud. I. 1, 108. — Apul. d. Deo Socr. 234. — Aug. Civ. 8, 17 (bis). 10, 27.

8. Subst. auf ina, ale, al, are, ar. (s. Substantivirte Adj.)

porcina [χοῖρος] Levit. 11 (Deut. 14): non manducabis porcinam nec aquilam nec accipitrem nec corvum . . . (porcinam ergo ad hoc dixit . .), Barnab. Ep. 10. — [= caro porcina] Ps. 16, 14: saturati sunt porcina [ἐεἰων], Psalt. Veron. Roman. Carnutens. August. Cassiodor. (Der anderen Lesart der LXX.: εἰῶν gemäss, hat Vulg.: saturati sunt filiis). 4 — Plaut. Capt. IV. 2, 69. — Cael. Aur. Acut. I. 11, 95. — Vopisc. Aurel. 9. Prob. 4.

⁴ Das Vorhandensein beider Lesarten wird von Pont. Paulinus u. von Augustinus bezeugt. Jener sagt (Ep. ult. ad Augustin.): ,saturati sunt porcina' vel, sicut in quibusdam psalteriis scriptum audio, ,saturati sunt filiis'. Dieser erwähnt es in seinem Antwortschreiben an Paulinus sowie in seiner Erklärung des 16. Psalms, wo er zu V. 14. Nr. 14 bemerkt: Sane in illo versu ubi dictum est: ,saturati sunt porcina', nonnulla exemplaria ,saturati sunt filiis' habent; ex ambiguo enim Graeco interpretatio duplex evenit. — Beide betrachten mithin die Lesart porcina als recipirten und feststehenden Text u. die andere als eine blosse Variante, die sich in einigen Exemplaren' u. in gewissen Psalterien', die Paulinus seinerseits lediglich vom Hörensagen kennt, vorfinden. Hiermit aber im Einklange steht nicht allein die Uebersetzung des einen Psalt. Germanense: ,saturati sunt suilla', und die Metaphrase des Apollinarius: Πλησθέντες σιάλων λίπον υξέσι λείψανα δαιτός, sondern auch, wie es scheint, der Zusammenhang des Textes selbst, in welchen ὑείων sich weit natürlicher einfügt, als υίων. Gibt nun auch unser hebräischer Text a. a. O., falls בַּיִים als Subject aufgefasst wird, einen guten Sinn, so möchte doch beim Hinblick auf die Thatsache, dass sowohl in den LXX. als auch in den lateinischen Versionen dieses Wort durch den Gen. u. Abl. wiedergegeben ist, sich die Frage nahe legen, ob man von einer entsprechenden alten hebräischen Textvariante Kenntniss hat.

promptale [ταμεῖον] Luc. 12, 3: et quod ad aurem dixistis in promptalibus, Cant.

luminare [φωστήρ] Gen. 1, 16: fecitque deus duo luminaria magna, luminare maius . . et luminare minus. Ps. 135, 7: qui fecit luminaria magna. 1 Macc. 12, 29: luminaria ardentia, Vulg. — Joel. 4, 15: et stellae occident luminaria [φέγγος] eorum, Weing. — Phil. 2, 15: lucetis sicut luminaria, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Iren. I. 29, 2. II. 30, 3: luminaria elucidaverunt. — Tert. Coron. 9. Cult. fem. 13 . . ö. — Aug. Ep. 119, 6. — Cod. VIII. 12, 19. — Cato R. R. 14. — Cic. Att. 15, 26. — Acron ad Horat. Carm. III. 26, 7; Funalia, — funes quibus luminaria suspendi consueverant. — luminare (Dief.) hang liecht 32.

superliminare Exod. 12, 7: in superliminaribus [φλιάν] domorum. Sophon. 2, 14. Sach. 12, 2: Vulg. — Amos 9, 1: et commoveantur superliminaria [πρόπυλα], Vulg. (et movebuntur luminaria [i. e. liminaria], Fuld.) — Plin. H. N. 29, 26. — superliminare (Dief.) geschwell 52. de ouerste zul 37. vber tur 40.

agina [= foramen in quo inseritur scapus trutinae] Tert. Hermog. 41: mediae quod aiunt aginae. Pudic. 9: non enim admittetur exemplorum adaequatio, licet in agina congruentissima. — calcina [Kalk] Pass. Bonosi et Maximil. 3 (ap. Ruinart.): afferte mihi calcinam vivam. — furatrina Apul. Met. 127. 165. 235. — indicina Apul. Met. 123. 160. — iuridicina Tert. Pall. 4. — laterina Tert. Marc. II. 20: pro laterinis deductis. — moletrina Cato ap. Non. 63. — molina Amm. 18, 9. — mundicina Apul. Mag. 9. porrina Dig. VII. 1, 58, 1. — runcina, scobina Tert. Apol. 12. suina Acron ad Horat. Epist. I. 1, 4: hara locus dicitur ubi stant sues et suinae. — tubicina [= tuba] Hygin. Fab. 96: subito tubicinam iussit canere. — ustrina Apul. Met. 156. — Orell. Inscr. 4517. — Paulli Rec. sent. I. 21, 3. - veruina Plaut. Bacch. IV. 8, 16. vestificina Tert. Pall. 3. — voratrina Tert. Apol. 39. — Amm. 17, 7. - aquiminale Dig. XXXIII. 10, 3 pr. - fretale Apic. 7, 5. - minutal ib. 4, 3 (sept.). 8, 8. — Tert. Hab. mul. 6. Anim. 32. — toral Varr. ap. Non. 11. -- Horat. Ep. I. 5, 22. Sat. II. 4, 84. - Petron. 40. — Lampr. Heliog. 19. — Dig. XXXIII. 10, 3 pr. 5 pr. — cumulare Veget. Mul. IV. 1: a cumulari usque ad molaria. IV. 2: a commissura renum, quod cumulare dicitur, usque ad imum muscarium. — lucar Tert. Scorp. 8: truncătur în puellae salticae lucar. — Tac. Ann. 1, 77. — Gruter. 328, 1: de lucari ludorum . . lucaris nomine. 436, 5. — Gloss.: lucar, θεατρικὸν ἀργύριον, μισθὸς ἀπὸ φίσκου.

9. Subst. auf ntia.

concupiscentia [ἐπιθνμία] Rom. 7, 7. 8. Gal. 5, 24. Col. 3, 5: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Rom. 13, 14. Gal. 5, 16. Eph. 4, 22: Clar. Boern. — Eph. 2, 3: Clar. — Jac. 1, 14. 2 Petr. 1, 4. 1 Jo. 2, 16. 17: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 6, 12: Dem. Amiat. Vulg. - Jo. 8, 44: Cant. Veron.; - Cyprian. d. Domin. Orat. c. 7; — Lucifer, Zeno. — Sap. 16, 3 [ὄρεξις]: Vulg. — Tertull. Anim. 38. Resurr. 45. — Hieron. Ep. 128. — Paulin. Ep. 30, 3. delinquentia [άμαρτία] Rom. 6, 1. 2. 10. 11: . . perseverabimus in delinquentia ut superet gratia? Absit. Qui mortui sumus delinquentiae . . . Quod enim mortuus est delinquentiae . . . mortuos quidem delinquentiae, Tert. Pudic. 17. p. 414. — Rom. 6, 6. 11. 12. 20. 22. 23: .. uti evacuetur corpus delinquentiae .. uti hactenus delinquentiae serviamus ... Sic enim .. et vos reputate mortuos quidem vos . . delinquentiae . . . Ne ergo regnaverit in corpore vestro mortali delinguentia . . . arma iniustitiae delinguentiae . . . Cum enim servi essetis delinquentiae . . . Nunc vero liberi facti a delinquentia . . Stipendia enim delinquentiae mors . ., Tert. Res. 47. p. 303. 304. - Rom. 6, 12. 8, 2. 3: (prohibens regnare delinquentiam in corpore n. mortali) . . . manumisit te a lege delinquentiae . . . in similitudinem carnis delinquentiae et propter delinquentiam damnaverit delinquentiam in carne, Tert. Pudic. 17. p. 415. - Rom. 8, 2. 3: . . manumisit me a lege delinquentiae . . . in simulacro carnis delinquentiae et per carnem damnavit delinquentiam in carne, Tert. Res.

46. p. 301 sq. extollentia [μετεωρισμός] Sirac. 23, 5: extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. 26, 12: in extollentia oculorum, Vulg. — Iren. IV. 36, 8: sine extollentia et sine iactantia. — Cyprian. Unit. eccl. 17: quomodo potest extollentiam diligere qui. . humilitatem sua lege mandavit? — extollentia (Dief.) ho vard 37.

fraudulentia Jerem. 14, 14: visionem mendacem et divinationem et fraudulentiam [οἰωνίσματα] . . prophetant vobis, Tolet. Vulg. — Plaut. Mil. II. 2, 34. Pseud. II. 1, 7.

Rönsch, Itala und Vulgata.

honorificentia Judith 15, 10: tu honorificentia [καύχημα] populi nostri, Vulg. — Symmach. Ep. 6, 35. 36. 7, 76. — Capitol. Ver. 3. Spartian. Sev. 4. Lamprid. Alex. Sev. 2. Vopisc. Aurel. 25. — Ambros. d. Jacob II. 2. Ep. 28, 5. 29, 14. Orat. adv. Auxent. §. 7. Ep. 45. 46. 65. Serm. 6 (bis). Offic. II. 17. ad Virgin. p. 105.

inundantia [πλημμύρα] Luc. 6, 48: inundantia (pr. m.) autem facta, Rehd.

nascentia [γέννημα] Deut. 32, 13: cibavit eos nascentias agrorum, Psalt. Corbei. et S. Salabergae, Breviar. Mozarab.; — . . nascentiis agr., Psalt. Remens. Roman. Thomas.; — . . nascentia agr., codd. S. Michael. Corb. Reg. Suec. — Vitruv. IX. 6, 2.

sufferentia [ὑπομονή] Luc. 8, 15: et fructificant in sufferentia. 21, 19: in sufferentia vestra adquirite animas vestras, Cant. — Jac. 5, 11: sufferentiam Job audistis, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 16, 14: non retardabit sufferentiam (Vulg.: — tia) misericordiam facientis, Tolet. Vulg. — Iren. V. 32, 1: per sufferentiam. . fructus sufferentiae. — Tert. Marc. IV. 15: quo suam supra in benedictionibus sufferentiam commendaret. Orat. 4 (bis). — Pass. Perpet. et. Felic. 3: non aliud petendum ab aqua nisi sufferentiam carnis. — Act. Saturnin. Dativ. al. 6. 9. 11. 14 (ap. Ruinart.).

sufficientia [iκανότης, αὐτάρκεια] 2 Cor. 3, 5: sufficientia nostra ex deo est. 1 Tim. 6, 6: pietas (Boern.: dei) cum sufficientia, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 9, 8: ubique semper omnem sufficientiam habentes, Clar.; — in omnib. semper suff. hab., Fuld.; — in omnibus omn. suff. hab., Boern.; — in omnib. semper omn. s. h., Dem. Amiat. Vulg. — Deut. 32, 10: sufficientiam dedit eis, Psalt. Veron. — Ambros. Offic. II. 6. — Aug. Civ. 1, 10. 10, 29. 14, 23. 17, 4. — Tert. Ux. I. 4. [insufficientia ib.] — Sidon. Ep. 6, 12.

sustinentia [ἀνοχή, ὑπομονή] Rom. 2, 4: an opulentiam bonitatis eius et sustinentiam et patientiam contemnis, Cyprian. Bon. pat. 2; — Lucif. Cal. Reg. apost. 187. — Rom. 2, 7: sustinentiam boni operis, Aug. Doctr. christ. III. 11. — 1 Thess. 1, 3: sustinentiae spei domini, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 13, 10: hic est sustinentia et fides sanctorum, Iren. V. 28, 2. — Sirac. 2, 16: qui perdiderunt sustinentiam, Vulg. — Barnab. Ep. 2: timor et sustinentia. — Ignat. Ep. ad Rom. 7. — Lact. Epit. 34, 7: virtus enim malorum sustinentia est. — Act. Tarach. Prob. et Andron. c. 8 (ap. Ruinart.). — sustinentia (Dief.) lident 38.

valentia [loχύς] Jes. 10, 33: ecce dominus virtutum conturbabit gloriosos cum valentia, Tert. Marc. IV. 15. — Jes. 40, 9: extolle vocem in valentia tua, Tert. Marc. V. 2. — Jerem. 51, 15: deus faciens terram in valentia sua, Tert. Hermog. 45. — Ezech. 37, 10: et steterunt super pedes suos valentia magna satis, Tert. Res. 29. — Sach. 14, 14: et congregabit omnem valentiam populorum per circuitum, Tert. Marc. III. 13. Jud. 9. — Eph. 1, 19. 20: inoperatus est in Christum valentiam suam, Tert. Marc. V. 17. — Tert. Anim. 20: circa corpulentiam et valentiam. — Naev. Titinn. ap. Non. 186. — Macrob. Somn. II. c. 14 (p. 175): sanitatem vel valentiam quam ille aegris, hic luctatoribus praestat.

accidentia Plin. H. N. XXXII. 9. - Tert. Marc. V. 11. Anim. 11. -aequiparantia Tert. Valent. 16. — apparentia Tert. Marc. I. 19. Res. 23. — Jul. Firmic. Math. 5, 8. — — candentia Vitruy. IX. 2, 2. — — conniventia Cod. I. 5, 2 pr. II. 6, 6, 1. C. Th. XVI. 2, 39. - Lamprid. Alex. Sev. 54. Capitol. Gordian. 23. - corpulentia Tert. Anim. 5. 9. 20. 24. 28. Marc. III. 11 in . . . ö. — Plin. H. N. XI. 118. — — decrescentia Vitruv. IX. 2, 2. — defetiscentia Tert. Anim. 43 (ter). — discentia Tert. Anim. 23. 24. — displicentia Senec. Trang. 2, 8. — Cael. Aur. Chron. III. 6, 86. V. 10, 96. — dolentia Naev. ap. Gell. 19, 7. — errantia Acc. ap. Non. 204. — Iren. III. 25, 6. — erubescentia Tert. Paenit. 10. — expavescentia Iren. I. 5, 4: de expav. vero et aporia. - exuberantia Gell. 2, 26. — faventia Acc. ap. Non. 205. — Cyprian. Ep. 3, 4: plenam domini faventiam. — - fragrantia Ambr. Serm. 5. in Ps. 118. — Valer. Max. 9, 1. Ext. 1. — habentia Quadrigar. ap. Non. 119. — Plaut. Truc. prol. 21. — Aug. c. Faust. Manich. XX. — ignoscentia Gell. 7, 3. — Tert. Paenit. 7. — iurulentia Tert. Apol. 8. Jeiun. 1. - obvenientia Tert. Valent. 29. - offerentia Tert. Marc. IV. 24 in. - olentia ib. II. 22. - parientia Cod. III. 4, 1: parientiam accommodare. - Cassiodor. Var. VII.: parientiam commodare. — peccantia Tert. Jud. c. 10. p. 317. — perferentia Lact. Inst. III. 11, 9. — placentia Iren. III. 2, 2. — Apul. Habit. 179. — — pollentia Plaut. Cas. IV. 4, 3. Rud. III. 2, 4. — (Liv. 39, 7). — - praecipitantia Gell. 6, 2. 9, 1. - pudentia est [= pudet] Capitol. Tyrann. 26. — refrigescentia Tert. Anim. 43. — reminiscentia Tert. Anim. 24. — Arnob. II. 19. — renidentia Tert. Anim. 49. — repetentia Lucret. III. 863. — Arnob. II. 26. 28. — — retinentia Lucret. III. 675. — subsidentia Vitruv. VIII. 3, 18. — variantia Lucret. I. 654. III. 319.

10. Subst. auf tas.

- cavositas [κοιλάς] Levit. 14, 37: si invenisset cavositates viridicantes vel rubescentes, Tert. Pudic. 20. p. 429. Tert. Anim. 55 in.
- circuitas Ezech. 48, 30: et hae emissiones circuitatis quae ad aquilonem, Wirceb.
- dolositas [δολιότης] Ps. 49, 19: amplexa est dolositatem, Psalt. Veron. Aug. 54, 24: viri sanguinum et dolositatum, Psalt. Veron. Aug. (dolositatis). 72, 18: propter dolositatem, Psalt. Veron. Aug. Sirac. 37, 3: cooperire aridam malitia et dolositate illius, Vulg. dolositas (Dief.) bedreghinge 37.
- fomitas Num. 28, 24: in fomitatem (Vulg.: fomitem) ignis, Tolet.
- longiturnitas Baruch 3, 14: ut scias simul ubi sit longiturnitas vitae [μακροβίωσις] et victus, Vulg.; ubi sit longiturnitas, virtus et vita, Vallicell. Cassiodor. d. Amic. 57.
- nativitas [γένεσις] Sap. 7, 5: aliud habuit nativitatis initium, Vulg. Ambros. Serm. 8. in Ps. 118 (hab. aliud). Ps. 106, 37. Sap. 16, 26: Vulg. Tert. Spect. 30. Idol. 9. 18 (bis). Carn. 1. 7. Anim. 24. 27. 37. 39. 41...ö. Minuc. Fel. 23, 9. Sulp. Sever. Hist. II. 25, 5. 27, 4.
- nimietas Sap. 4, 4: et a nimietate $[\beta l\alpha \varsigma]$ ventorum eradicabuntur, Vulg. Tert. Hermog. 43. Hieron. Ep. 62, 1. Colum. 6, 24. Pallad. 2, 13. 7, 7. Apul. Met. 36. 55. 169. 203. 208. Mag. 23. d. Deo Socr. 226. Veget. Mul. III. 12. Cael. Aur. Acut. I. 9, 65. 11, 84. II. 8, 35. 10, 76. Macrob. Somn. II. 7 in. Amm. 15, 1. 19, 4. 8. 22, 15. 29, 1. 30, 6. Eutrop. 10, 9. Capitol. Ver. 1. Tyrann. 9. C. Th. XVI. 8, 9.
- nugacitas Sap. 4, 12: fascinatio enim nugacitatis [φανλότητος] obscurat bona, Vulg. Aug. Ep. 67 ex.
- opimitas [πιότης] Sach. 4, 14: duo filii opimitatis (Vulg.: olei) adsistunt domino universae terrae, Tert. Marc. IV. 22. p. 278. Tert. Anim. 20. Pudic. 9. Plaut. Asin. II. 2, 16. Capt. III. 1, 2. IV. 1, 2. Amm. 19, 11.
- otiositas [ἀργία] Sirac. 33, 29: multam enim malitiam docuit otiositas, Vulg. Pirmin. d. sing. libr. canon. ap. Mabill. 67: Nunc otio-

sitatem faciat, quia scriptum (?) est: "Otiositas inimica est animae."
— Gregor. vit. Arid. ib. 200: Apostolus dixit quod "Otiositas inimica est animae." — Pirmin. l. c. 71: qui fuit accidiosus, quod est otiositas. 72: non otiositatem vacantes. — Sidon. Ep. 2, 10. — Keronis Interpr. vocum barb. (Goldast. Rer. Alam. II. 86): otiositas, uppigi.

possibilitas Nehem. 5, 8: secundum possibilitatem [ἐν ἐκουσίφ] nostram, Vulg. — Cael. Aur. Chron. I. 1, 22. 5, 163. — Arnob. I. 44.

— Pallad. 3, 14.

praeclaritas [εὐκλεια] Sap. 8, 18: et praeclaritas in communicatione

sermonum ipsius, Vulg.

religiositas Sirac. 1, 17. 26: scientiae religiositas. 1, 18: religiositas custodiet et iustificabit cor, Vulg. — Tert. Apol. 25 (bis). Nat. II. 17. — Apul. Habit. 180.

sospitas Job 5, 11: moerentes erigit sospitate, Vulg. — Lucif. Cal. Athan. I. 52. d. non parc. 237. Reg. apost. 170. — Cod. V. 17, 7. — Macrob. Sat. 232. — Symm. Ep. 3, 71. — Cassiod. Compl. 1. in Hebr. — Ambr. Ep. 80.

speciositas [κάλλος] 1 Macc. 1, 27: speciositas mulierum immutata est, Vulg. — Tert. Cult. fem. 2. 10.

supervacuitas [κενοδοξία] Sap. 14, 14: supervacuitas enim hominum advenit in orbem terrarum, Vulg. — supervacuitas (Dief.) ytilkeyk [sic] V. a. 1420.

accessibilitas Tert. Hermog. 32. Prax. 15. — acritas Acc. ap. Non. 493. — Gell. 13, 3. — — adversitas Plin. H. N. XI, 25. — aevitas Varr. ap. Non. 193. — alienitas Cael. Aur. Acut. II. 39, 227. III. 3, 20. Chron. V. 4, 64. — angustitas Acc. ap. Non. 73. — aquositas Cael. Acut. II. 35, 185. — autumnitas Varr. ap. Non. 71. 193. — Minuc. Fel. 2, 4. — — callositas Scribon. 4, 36. — Tert. Nat. II. 1. Testim. 5. — — concavitas Cael. Chron. II. 1, 14. — concorditas Pacuv. ap. Non. 88. — contemptibilitas Cael. Chron. I. 5, 158. — contrarietas Cassiod. Compl. 5. in 1 Petr.: facta contrarietate credentium et non credentium. — Firmic. Mat. 1, 2. — — cruciabilitas Plaut. Cist. II. 1, 3. — deliritas Laber. ap. Non. 490. — differitas Lucret. IV. 638. — Arnob. II. 16. VII. 23. — — discorditas Pacuv. ap. Non. 96. — disparilitas Apul. Habit. 177. — Aug. Civ. 5, 4. 5. 11, 10. — — dividuitas Dig. XXXV. 2, 80, 1. — domestici-

tas [= cognatio] Iren. III. 18, 7: per suam ad utrosque domesticitatem. — dubietas Amm. 20, 6. 22, 14. 25, 34. — Eutrop. 6, 16. --Claud. Mam. 1, 11. — Cod. VI. 20, 20 pr. 30, 19. — — dulcitas Acc. ap. Non. 96. — Apul. Mund. 178. — — durabilitas Cod. XI. 65, 1. — Pallad. 1, 36. — — eximietas Ambr. Ep. 69. — famositas Tert. Spect. 23. - Vatic. fragm. iur. Rom. §. 324. - famulitas Acc. Pacuv. ap. Non. 109. — ficitas Nov. ib. — gratiositas Tert. Marc. I. 9. — individuitas Tert. Orat. 6. — indulgitas Sisenn. ap. Non. 126. — insomnietas Prisc. II. 1. — Plin. Valerian. I. 35. — iugitas Cod. V. 17, 7. — iuvenilitas Varr. ap. Non. 123. — lanositas Tert. Pall. 3. — lapidositas Tert. Hab. mul. 6. — lascivitas Cael. Chron. III. 8, 118. — Jul. Firm. Math. 1, 1. — lubidinitas Laber. ap. Non. 491. — luculentitas Caecil. Laber. ib. 135. magnitas Acc. ib. 136. — malitas Dig. IV. 2, 5. — malitiositas Tert. Marc. III. 15. 23. - maximitas Lucret. II. 498. - Arnob. VI. 18. — — naturalitas Tert. Anim. 16. 43. — nitiditas Acc. ap. Non. 143. — novellitas Tert. Anim. 28. Prax. 2. — numerositas Cod. X. 31, 52. — officiositas Cassiod. Compl. 8. in Eph.: ut mutua sibi officiositate socientur. — Sidon. Carm. 23, 479. — olivitas Varr. ap. Non. 148. — Colum. 1, 1. — onerositas Tert. Cult. fem. 7. — operositas Quintil. VIII. 3, 55. — Iren. II. 19. — Tert. Anim. 2. Cult. fem. 7. 10. Orat. 15. — — opulentitas Caecil. ap. Non. 146. — Plaut. Mil. IV. 4, 35. — — parilitas Apul. Met. 31. Flor. 151. — Gell. 14, 3. — Tert. Marc. I. 6. Res. 48. — Aug. Civ. 5, 2. 5. — passivitas Tert. Apol. 9. Nat. II. 5. Coron. 8. Valent. 30. Marc. IV. 16. Anim. 4. 46. Hermog. 41. Pall. 4. - pestilitas Lucret. VI. 1097. 1124. 1131. — placiditas Ambr. Ep. 82. Offic. II. 7. — ponderitas Acc. ap. Non. 156. — postremitas Iren. II. praef. 8. 1. — Tert. Anim. 53. — pretiositas Tert. Cult. fem. 10 (bis). Pall. 5. - principalitas Tert. Anim. 13. Praescr. 31. - C. Th. IX. 35, 6. — prodigitas Lucil. ap. Non. 159. — profunditas Macrob. Somn. I. 6. VII. 14. Sat. I. 20. II. 2. III. 7. — Vopisc. Saturn. 8. — Cassiod. Var. 1, 45. 2, 21. — prolixitas Arnob. IV. 17. VII. 46. - Symm. Ep. 2, 5. - pulchritas Caecil. ap. Non. 155. - pusillitas Tert. Hermog. 14. Marc. II. 25. 27. 28. IV. 9. 20. Res. 6. — Lact. Inst. VI. 17, 17. Opif. 1, 11. — Gloss. Cyrill. 541. 560: μικρότης, parvitas, pusillitas. μικροψυχία, pusillanimitas, pusillitas. — saucietas Cael. Chron. II. 13, 179. — scaevitas Gell. praef. §. 20. VI.

- 2. Cod. II. 6, 5. C. Th. IX. 40, 17. scrupulositas Tert. Apol. 47. Nat. II. 2. Praescr. 27. Virg. 11. Ieiun. 2. sensibilitas [Sinn, Bedeutung] Non. 173. 526. sequacitas Sidon. Ep. 4, 11. 9, 9. serietas Sidon. Ep. 1, 9. 9, 13. Carm. 23, 439. Auson. Parent. 2, 6. solitas Acc. ap. Non. 173. Apul. Mag. 26. Tert. Valent. 37. squalitas Acc. Lucil. ap. Non. 226. supernitas Tert. Valent. 7 (bis). supremitas Amm. 31, 39. Claud. Mam. 3, 13. temporalitas Tert. Pall. 1. tenebricositas Cael. Chron. I. 4, 73. utensilitas Tert. Hab. mul. 5 (bis). validitas Ambros. d. Abrah. II. 11. Apul. Trismeg. c. 33. votivitas Gruter. 1018, 8: votivitate et tota mente devota. Orell. Inscr. 1120.
  - 11. Subst. auf tor, sor, trix.
- acceptor Act. 10, 34: non est personarum acceptor [προσωπολήμπτης], Cant. Amiat. Fuld. Vulg.; Iren. III. 12, 7. Plaut. Trin. I. 2, 167. Cod. VIII. 56, 10. Tert. Patient. 4.
- adnuntiator Act. 17, 18: novorum daemoniorum videtur adnuntiator esse, Cant. Amiat. Fuld. Vulg.
- adorator Jo. 4, 23: Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld.
  Vulg.; Tert. Orat. 22: quum veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate . . . et adoratores itaque tales requirit.
- adpetitor 1 Petr. 4, 15: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Cor. 6, 10: masculorum adpetitores, Cyprian. Orat. 9.
- ascensor Exod. 15, 1: equum et ascensorem. Hagg. 2, 23: subvertam quadrigam et ascensorem eius et descendent equi et ascensores eorum. Genes. 49, 17. Jes. 21, 7. 9. 36, 8. 22. Sach. 10, 5: Vulg. Hieron. in Rufin. 1.
- augurator Deut. 18, 11: non inveniatur in te augurator [κληδονιζόμενος], Coll. legg. Mosaic. et Rom. — Ambros. Ep. 37: sed nec augurator augurii in Israel secundum legem dei . . si augurator non est in Israel (Num. 23, 23).
- belligerator [πολεμιστής] 1 Macc. 15, 13. 16, 4: virorum belligeratorum, Vulg. Avien. Venant.
- clusor [συγκλείων] 2 Reg. 24, 14: omnem artificem et clusorem. 24, 16: artifices et clusores mille, Tolet. Vulg. Sidon. Ep. 8, 6.
- comestor Sap. 12, 5: comestor viscerum hominum, Vulg. comesor
   Tert. Marc. I. 1. comestor (Dief.) vngenuchtiger fras 40.
- communicator 1 Petr. 5, 1: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Hebr. 13, 16:

- bene facere et *communicatores* esse nolite oblivisci, Aug. Civ. 10, 5. Tert. Pudic. 22. Arnob. IV. 36.
- concubitor masculorum [ἀρσενοκοίτης] 1 Cor. 6, 10: Clar. Dem. Amiat.
   Fuld. Vulg.; Aug. Enchirid. 67. 1 Tim. 1, 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- conspector Sirac. 36, 19: conspector saeculorum, Vulg. 1 Sam. 16,
  7: deus conspector cordis est, Tert. Cult. fem. 13. Orat. 13. Tert.
  Nat. II. 7.
- consummator Hebr. 12, 2: in auctorem fidei et consummatorem, Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (autor.). Tert. Marc. IV. 22.
- cooperator Phil. 2, 25: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Rom. 16, 9. 21. Phil. 4, 3. Col. 4, 11. 1 Thess. 3, 2. Philem. 1: Boern. 3 Jo. 8: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ambros. Ep. 84. Hieron. Ep. 79. 143. Paul. Nol. Ep. 37.
- detractator [κατάλαλος] Rom. 1, 30: Boern. Tert. Nat. II. 7. Liv. 34, 15. — detrectator Rom. 1, 30: Clar.; Lucif. Cal. Athan. II. 101. 1 Cor. 5, 11: Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 12.— Petroń. 117.
- detractor Rom. 1, 30: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Cyprian. Nat. et Grat. 22. Tac. Ann. 11, 11. Onomast. ap. Vulcan. 38: detractores, ψίθυροι.
- devorator Luc. 7, 34: ecce homo devorator, Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Sap. 12, 5: devoratores sanguinis, Vulg. Tert. Res. 32. Acron ad Horat. Sat. II. 2.
- discretor [κριτικός] Hebr. 4, 12: discretor cogitationum et intentionum cordis, Dem. Amiat. Fuld. Tolet. Vulg. discretor (Dief.) düder 37. -vel discretus bescheydich, wijs G. voc.
- donator 4 Esdr. 7, 68: Turic. Germ. Vulg. Senec. poet. JCt.
- eruditor [παιδεντής] Hebr. 12, 9: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sirac. 37, 21: Vulg. Tert. Pall. 4. Hieron. vit. Hilarion.
- exquisitor [ἐκζητητής] Baruch 3, 23: exquisitores prudentiae et intelligentiae, Vallicell. Vulg. exquisitor (Dief.) ervarer 37. i. e. cognitor curiosus 76.
- exterminator [δλοθρεντής] 1 Cor. 10, 10: et perierunt ab exterminatore, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Apoc. 9, 11: Latine habens nomen Exterminator [Απολλύων], Dem. sol. exterm. (Dief.) zerstörer, verterber 40.

fabellator [μυθολόγος] Baruch 3, 23: et fabellatores et exquisitores prudentiae, Vallicell.

fabulator Baruch 3, 23: et fabulatores et exquisitores pr., Vulg. —

Suet. Oct. 78. — Senec. Ep. 122. — Gell. 2, 29.

fornicator [πόρνος] 1 Cor. 5, 11. Eph. 5, 5: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 12, 16. 13, 4: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 21, 8: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 5, 9. 10. 11: Tert. Pudic. 18. — 1 Cor. 6, 9: ib. 16. — Eph. 5. 5: ib. 17. — 1 Cor. 5, 9: ib. 13. — Apoc. 21, 8: ib. 19.

incantator [ἐπαοιδός] Dan. 2, 27: magorum incantatorum Gazarenorum, Weing. — Sirac. 12, 13: incantatori a serpente percusso, Vulg. — Tert. Idol. 9. — Isidor. VIII. 9, 15. — incant. (Dief.) zau-

berer mit worten K. V.

incentor 2 Macc. 4, 1: incentor [δημιουργός] malorum, Vulg. — Amm. 15, 1. 16, 27. — Paul. Nol. Ep. 29, 8: incentor . . lacrimarum.

inclusor [δεσμώτης] Jerem. 24, 1: fabrum et inclusorem. 29, 2: faber et inclusor, Vulg. — Hieron. in Jerem. 5, 24 (auri et gemmarum). — inclusor (Dief.) fasser 52. eyn golt sticker 37. in slisser V.a. 1420-

inhabitator Sophon. 2, 5: ut non sit inhab. Sap. 12, 3: inhabitatores

terrae, Vulg.

intentator [ἀπείραστος] Jac. 1, 13: deus enim intentator malorum est, Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (intemptator).

interrogator Deut. 18, 11: nec aruspex nec interrogator mortuorum, Collat. legg. Mosaic. et Rom. — Dig. XI. 1, 11, 7. — Acron ad Horat. Sat. I. 1, 10.

interventor [μεσίτης] Hebr. 8, 6: quanto et melioris testamenti interventor est, Clar. — Dig. Lamprid. Paul. Nol. — Cic. Fat. 1. §. 2.

invitator Luc. 14, 12: dicebat autem et *invitatori*, Rehd. — Martial. IX. 91, 2. — Sidon. Ep. 9, 13. — Cod. XII. 60, 10. — Gruter. 598, 6.

litator 1 Jo. 4, 10: litatorem [ίλασμόν] pro peccatis nostris, Augustin.

d. Trin. XV. c. 17; Beda.

malefactor 1 Petr. 2, 12: tamquam de malefactoribus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 2, 14: ad vindictam (Fuld.: dictam) malefactorum, Dem. Fuld. Vulg. — Plaut. Bacch. III. 2, 11.

mediator [μεσίτης] Gal. 3, 19. 20: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Aug. d. Genes. ad litt. IX. c. 16 (= Gal. 3, 19). — Hebr. 8,

6. 9, 15. 12, 24: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

- miserator [οἰκτίρμων] Jac. 5, 11; misericors . . et miserator, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Jon. 4, 2: quia tu miserator et benevolus, Lucif. Cal. Athan. II. p. 153 (Ranke, Fragm. Weing. p. 82). Ps. 144, 8. Jes. 49, 10: Vulg. Ps. 102, 8: Vulg.; Tert. Marc. V. 11. Juvenc. II. 295.
- murmurator [γογγυστής] Jud. v. 16: hi sunt murmuratores, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Retract. 2, 20.
- mussitator Jes. 29, 24: et mussitatores [γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι] discent legem, Vulg. Gloss.: mussitator, ὑπογογγυστής.
- necator Sap. 12, 5: filiorum suorum necatores, Vulg. Macrob. Sat. I. 12. Lamprid. Comm. 18.
- pollinctor Ezech. 39, 15: donec sepeliant illud pollinctores [οἱ θάπτοντες], Vulg. — Tert. Apol. 13. Scorp. 7. — Plaut. Asin. V. 2, 61. Poen. prol. 63. — Varr. ap. Non. 157. — Dig. XIV. 3, 5, 8. — Planc. Fulgent. 559.
- potator Mt. 11, 19: ecce homo vorax et potator vini [οἰνοπότης], Corb. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Gall. (vini potator); . . vorax et potator, Verc. Veron.; . . vorator et potator, Tert. Ieiun. 2. 8. Monog. 8. Luc. 7, 34: ecce homo devorator et vini potator, Rehd. Plaut. Men. II. 1, 34. Vopisc. Firm. 4. Hieron. Ep. 52. Sil. 16, 476.
- praecessor Luc. 22, 26: et qui praecessor est sicut ministrator, Vulg.
  Gal. 1, 17: ad praecessores meos apostolos, Clar.
- processor Gal. 1, 17: ad processores vel ad antecessores meos apostolos, Boern.
- procursor Hebr. 6, 20: ubi procursor pro nobis intravit, Clar.
- propitiator Rom. 3, 25: quem proposuit deus propitiatorem [ίλαστήοιον], Clar. Boern. Fuld. — Hieron. Ep. 21.
- prospector Sirac. 3, 34: deus prospector est [ὁ ἀνταποδιδούς] eius qui reddit gratiam. 11, 32: sicut prospector [κατάσκοπος] videns casum proximi sui, Vulg. Tert. Coron. 8. Marc. IV. 34. Apul. d. Deo Socr. 238.
- protector Sirac. 34, 19: protector [ἐπερασπισμός] potentiae, Vulg. —
   Tert. Apol. 5. 6. Nat. II. 1. Cyprian. Ep. 9, 2. Lact. Mort. pers. 19, 6. Amm. 14, 22. Spartian. Carac. 5. 7. Capitol. Maxim. 14. Oros. 7, 5. Cod. XII. 17, 1. 2. C. Th. VI. 24, 3. 4. 7. 9. 10.
- redditor Sirac. 5, 4: altissimus est enim patiens redditor, Vulg. Aug. Ep. 5.

- remunerator [μσθαποδότης] Hebr. 11, 6: et inquirentibus se remunerator fit (V.: sit), Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Apol. 36. Marc. IV. 29. 36. Aug. Civ. 14, 26. Cassiod. Var. 10, 16. Orell. Inscr. 1140.
- repromissor Sirac. 29, 21. 22: repromissorem fugit peccator . . . bona repromissoris [ἐγγύον] sibi ascribit peccator, Vulg.
- salutificator [σωτήρ] Deut. 32, 15: et abscessit a domino salutificatore suo, Tert. Ieiun. 6. Ps. 23, 5: iste accipiet . . misericordiam a deo salutificatore suo, Tert. Marc. II. 19. 1 Thess. 5, 23: in adventu domini et salutificatoris nostri, Tert. Marc. V. 15. Tert. Carn. 14. Pudic. 2. Res. 47.
- salvator Eph. 5, 23. Phil. 3, 20. 2 Tim. 1, 10. Tit. 2, 13. 3, 6: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Tim. 1, 1. 2, 3. 4, 10. Tit. 1, 4: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Luc. 2, 11. Jo. 4, 42. Act. 5, 31. 13, 23. 1 Jo. 4, 14. Sap. 16, 7: Vulg. . . ö. Cod. I. 8, 1. Gruter. 19, 5: Jovi custodi Quirino salvatori.
- seductor 2 Tim. 3, 13: seductores proficient in peius, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Tractat. in Jo. 29.
- somniator Deut. 13, 3.5: ne audiatis sermonem prophetae aut somniatoris [ἐνυπνιαζομένου] illius . . prophetes autem vel somniator ille morietur, Tert. Scorp. 2. Deut. 13, 3. 37, 19. Sach. 10, 2: Vulg. Senec. Contr. 3, 22.
- subsannator [μωκός] Sirac. 33, 6: sic et amicus subsannator, Vulg. susceptor [ἀντιλήπτως] Ps. 3, 4. 17, 3. 61, 3. 88, 27. 90, 2. 143, 2: Vulg. Justin. VIII. 3. Cod. IX. 27, 5. X. 19, 5. 31, 23. 70 tit . . ö.
- susurrator $[\psi \iota \vartheta v \varrho \iota \sigma r \dot{\eta}_S]$ Rom. 1, 30: Boern.; Lucif. Cal. Athan. II. 101. Sirac. 5, 17: Vulg. Cael. ap. Cic. Fam. 8, 1.
- transvaricator [παραβάτης] Luc. 6, 5: Homo, si quidem scis quod facis, beatus es; si autem nescis, maledictus et trabaricator legis, Cant.
- variator [ποιπλιής] Exod. 26, 36: opus variatoris, Aug. Quaest. 177. in Exod.
- vorator Mt. 11, 19: vorator et potator, Tert. Ieiun. 2. 8. Monog. 8. Paul. Nol. Ep. 19, 10. vorator (Dief.) ein veressiger 33.
- abactor Ambr. Serm. 42. Sulp. Sev. Hist. I. 18, 6. abligurritor Ambros. Ep. 42. abolitor Tert. Cult. fem. 2. 13. Hab. mul. 3. 8.

Scorp. 1. — acceptator Tert. Paenit. 2. — adamator Tert. Hab. mul. 2. — adiurator Alcim. Avit. II. 313. — admissor Lact. Epit. 63, 4. — Aug. Civ. 7, 3. — Collat. legg. Mos. et Rom. VI. 4, 3. — — adsumptor gloriae, Ambr. Ep. 70. — advector Apul. Flor. 148. — adventor Apul. Met. 9. — Gruter 181, 1: adventoribus servisque eorum. — advocator Tert. Marc. IV. 15: mendicorum advocatorem. — aequator monetae, Gruter. 583, 8. Orell. 3228. — aeruscator Gell. 14, 1. — aggressor Juvenc. in Mt. 12, 29. — Dig. XLVII. 9, 3, 3. XLVIII. 9, 7. Cod. IX. 16, 2. — aucupator, εξευτής: Gloss. Steph. p.25. — Oros. 5, 4. — alienator [Veräusserer] Cod. IV. 54, 9. — ambitor Lamprid. Alex. Sev. 28. — avocator [Unterhalter] Tert. Carn. 5. — breviator Oros. 1, 8. — Nov. 105, 2, 4. — — calculator Martial. X. 62, 4. — Dig. XXXVIII. 1, 7, 5. L. 13, 1, 6. — — captivator Aug. Ep. 199. — circitor Veget. d. Re mil. III. 8. — Petron. 53. — Dig. XIV. 3, 5, 4. Cod. I. 27, 2, 19. — — collator Plaut. Curc. IV. 1, 13. — Cod. I. 27, 1, 5. 2, 11. X. 22, 3. — Aug. Ep. 147. — — comparator Cyprian. Op. et Eleem. 8. — Paulli Rec. Sent. II. 17, 15. Cod. X. 21, 1. — Gruter. 649, 2. — — complanator Apul. Mag. 9. - concussor Tert. Fug. 12. 13. - conflator C. Th. XI. 21, 1, 1. — congressor Ambros. Ep. 4. — conversitor Apul. Mag. 9. — dealbator Cod. X. 64, 1. — deaurator ib. — decalicator, καταπότης: Gloss. — dedicator Tert. Apol. 5. Carn. 17. degulator Apul. Mag. 80. — depalator Tert. Marc. V. 6. — depector Apul. Mag. 79. — depostulator Tert. Apol. 35. — derogator Tert. Marc. IV. 29. — Sidon. Ep. 3, 13. —— destructor Tert. Apol. 46. — detentator C. Th. XIV. 4, 5. — diffusor olearius, Gruter. 466, 7. Orell. 4077. — dispector Tert. Apol. 45. Cult. fem. 10. Testim. 2. Ux. II. 8. — dispoliator Plaut. Trin. II. 1, 14. — C. Th. XVI. 2, 28. — — dispunctor Tert. Marc. IV. 17. — distemirnator Apul. Mund. 251. — distractor Cod. IV. 18, 2, 2. VIII. 14, 27. — diversitor Petron. 79. 95. — ducator Iren. I. 15, 2. II. 18, 7. — Tert. Jud. 13. — Dig. IX. 2, 29, 4. — ducator, ἀγός, προηγούμενος. — — effractor Dig. I. 15, 3, 1. XLVII. 17, 1. 18, 2. XLVIII. 19, 16, 5. — elimator Tert. Marc. IV. 35. — emansor Dig. XLVIII. 19,16,5. XLIX. 16, 3, 2. — erogator Tert. Pudic. 16. Res. 8. Praescr. 2. — exceptor Dig. XIX. 2, 19, 9. Cod. XII. 19, 5. 24, 5. 7. 37, 6. 50, 5. — Purgat. Caecil. ap. Baluz. II. 92. 93. - exhibitor Arnob. VII. 42. — Non. 281. — exonerator Gruter. 1117, 5. — expunctor Tert.

Orat. 1. — extensor Ambros. d. Jacob II. 11: lassatis carnificibus atque extensoribus. — factitator Tert. Apol. 21. 46. Prax. 18. Valent. 21. — famigerator Plaut. Trin. I. 2, 178, 182. — Onomast. vet.: famig., διαφημιστής. — fornacator Dig. XXXIII. 7, 14. fricator Cael. Aur. Chron. III. 7, 92. — illuminator Tert. Apol. 21. Coron. 7. Marc. IV. 17. — inculcator Tert. Scorp. 6. — infertor [= παραθέτης, Gl.] Schol. Juvenal. V. 110. — inquietator Tert. Spect. 23. — Cod. XII. 7, 1. — insecutor Tert. Apol. 5. — insignitor gemmarum, Aug. Civ. 21, 4. - insinuator Tert. Nat. II. 1. — Cod. XII. 64 rubr. — interpretator Tert. Prax. 19. Monog. 6. — intimator Capitol. Pertin. 10. — intinctor Tert. Bapt. 4. invasor Aur. Vict. Epit. 35, 2. — Symm. Ep. 9, 12. — invisor Ambr. Ep. 47. — Apul. Flor. 119. — — latrunculator Dig. V. 1, 61, 1. — lenocinator Tert. Marc. I. 22 ex. — levator Petron. 140 ex. — licitator Ambr. Ep. 7: dominum licitatorem non pertulit. lotor Inscr. ap. Raph. Fabretti p. 435. — molitor Dig. XXXIII. 7, 12, 5. — Auson. Epigr. 90, 3. — — motator Tert. Anim. 12. Nat. II. 3. — negator Tert. Praescr. 11. Res. 39. — obsonator Senec. Ep. 47, 6. — Dig. XXXII. 65 pr. — Spartian. Hadr. 17. — officinator Apul. Met. 194. — Gruter. 45, 3. 74, 1. 583, 7. 641, 5. — - opitulator Apul. Flor. 132. - Aug. Nat. et Grat. 21. - pariator Dig. XXXV. 1, 81 pr. — peraequator Cod. XI. 57, 3, 5—7. — perlator Symm. Ep. 5, 30. — Amm. 21, 16. — Aug. Ep. 42. 146. 199. 205. — — pervector Symm. Ep. 4, 64. — plagiator Tert. Marc. I. 23. — Hieron. Ep. 5. — plasmator Tert. Jud. 2 (bis). — pocillator Apul. Met. 128. 134. 238. — politor Dig. XVII. 2, 52, 2. — Jul. Firm. Math. 4, 7. — praelator Tert. Pudic. 2. — praemiator Naev. ap. Non. 150. - praemonstrator Terent. Heaut. V. 1, 2. — praesumptor Tert. Coron. 2. Testim. 4. — precator Cod. I. 22, 5. 23, 7 pr. — profanator C. Th. XVI. 5, 9 pr. — Prud. Apoth. 178. — — promotor Amm. 21, 1. — rapinator Varr. Lucil. ap. Non. 167. — reliquator Dig. XXXIX. 4, 9, 2. XLVI. 3, 102, 2. — Cassiodor. Var. 5, 6. — repulsor negligentium, Ambr. Serm. 2. in Ps. 118. - retributor Tert. Marc. IV. 29. V. 16. - rosor Ambr. Serm. 81. — sarcinator Plaut. Aul. III. 5, 41. — Lucil. ap. Non. 175. — Dig. XIX. 2, 25, 8. XLVII. 2, 82 pr. — Gruter. 340, 3. Orell. 7274. — - sarsor [= opifex marmorarius] Purgat. Caecilian. ap. Baluz. II. 94. - sollicitator Inst. IV. 1, 8. Dig. XI. 3, 11

2. 14, 9. XLVII. 2, 36, 2. — succussator Lucil. ap. Non. 16. 86. — supplantator Ambr. Ep. 70. — temerator Dig. XLVIII. 10, 29. Cod. I. 55, 10. VII. 41, 3. X. 26, 3. — tutelator Martian. Cap. II. §. 152. — vitor (vietor) Plaut. Rud. IV. 3, 51. — Arnob. II. 38. — Gruter. 1178, 4. — vivificator Tert. Res. 37. Marc. II. 9. — Aug. Civ. 7, 3.

apostatrix Ezech. 2, 3: Vulg.

assistrix Sap. 9, 4: da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, Vulg. — adsestrix Afran. ap. Non. 73. — assistrix (Dief.) denersche i. e. astitrix 37.

auguratrix Jes. 57, 3: filii auguratricis, Vulg. — Hieron. in Jes. 16, 57.
— auguriatrix (Dief.) wickersche i. e. divinatrix [Tert. Anim. 46]
38.

aversatrix Jerem. 3, 6. 8. 11. 12: aversatrix Israel, Vulg. — Tert. Anim. 51.

cohabitatrix [σύσκηνος] Exod. 3, 22: poscet mulier a vicina et a cohabitatrice sua vasa argentea, Aug. Locut. 12. d. Exod.; Quaest. 39. in Exod.

criminatrix Tit. 2, 3: anus . . in habitu sancto non criminatrices, Dem. Fuld. Vulg.

doctrix Sap. 8, 4: doctrix enim est disciplinae dei, Vulg.; — Aug. d. mor. eccl. cath. 16. — Serv. Virg. Aen. 12, 159.

electrix Sap. 8, 4: et electrix operum illius, Vulg.

exasperatrix Ezech. 2, 8: sicut domus exasperatrix [παραπικραίνων] est, Vulg.

fornicatrix [πόρνη] Mt. 21, 31: et fornicatrices praecedent vos, Gall.
 1 Cor. 6, 15: faciam membra fornicatricis, Boern. — Isidor. 10.
 §. 110.

habitatrix Jerem. 21, 13: Vulg. — Auson. Mos. 82.

irritatrix Ezech. 24, 3: ad domum irritatricem [παραπικραίνοντα], Vulg. — Hieron. opp. V. 460. ed. Coster.

provocatrix Sophon. 3, 1: vae provocatrix [ἐπιφανής] et redempta civitas, Vulg. — Lact. Inst. VI. 18, 19.

actrix Tert. Spect. 18. — Cod. VII. 16, 41. — — adversatrix Terent. Heaut. V. 3, 5. — ambestrix Amm. 29, 3. — animatrix Tert. Scorp. 12. — arbitratrix Tert. Marc. II. 12 ex. — captatrix Tert. Coron. 13. — consiliatrix Ambr. Serm. 35. — Apul. Met. 112. — — con-

summatrix Iren. IV. 16, 1. — defensatrix Martyr. Polycarp. ap. Ruinart. c. 3. — desertrix Tert. Hab. mul. 1. — dispensatrix Ambr. Offic. I. 12. — dissolutrix Tert. Anim. 42. — incitatrix Lact. d. Ira 23, 22. — inductrix Apul. Flor. 153. — insidiatrix Cod. V. 17, 8, 2. 3. — inspectrix Ambr. Ep. 64. — interemptrix Tert. Spect. 17. - Lact. Inst. I. 10, 9. - invectrix Ambr. Ep. 82. - ministratrix Cic. d. Orat. I. 17. — negatrix Tert. Idol. 23. — oblatratrix Plaut. Mil. III. 1, 86. — obumbratrix Tert. Apol. 9. — operatrix Tert. Anim. 11. 52. — perditrix Tert. Exhort. cast. 13. — Hieron. Ep. 123. — peremptrix Tert. Anim. 42. — picatrix Gruter. 60, 7. — pilatrix Titinn. ed. Ribbeck p. 77. — portatrix Orell. 1373. - Gl. Reichenav. 41 (Diez Altroman. Gloss. S. 8. 27). - - praecantatrix Plaut. Mil. III. 1, 99. praecantrix Varr. ap. Non. 494. — praedicatrix Ambr. Serm. 30. — Tert. Anim. 46. — praevaricatrix Iren. III. 17,2: Samaritanae illi praevaricatrici. — Aug. Ep. 89. — Hieron. in Jes. 5, 12, 3. — proditrix Lact. Inst. I. 10, 9. — Serv. Virg. Ecl. 8, 30. — purgatrix Tert. Bapt. 5. reliquatrix Tert. Anim. 35. — remuneratrix Ambr. Serm. 14. in Ps. 118. — repertrix Tert. Pudic. 7. — Apul. Mag. 22. — resignatrix Tert. Hab. mul. 1. — sarcinatrix Varr. ap. Non. 56. - Dig. XV. 1, 27 pr. - Gruter. 580, 1. 2. Orell. 645. 5327. 7275. — Gloss.: sarcinatrix, ἢπήτρια, ἀπέστρια. — — tonstrix Plaut. Truc. II. 4, 51. - Martial. II. 17, 1. - Gruter. 579, 8. 594, 3. 1091, 4. — unctrix Gruter. 581, 11. — veteratrix Apul. Met. 211. — Gloss.: vet., πανούργος. — Gloss. Isid. n. 1619: vet., id est callida. — - vexatrix Lact. Inst. III. 29, 9.

12. Subst. auf or, o (onis, m.).

dulcor Sirac. 11, 3: initium dulcoris [γλυκασμάτων] habet fructus illius, Vulg. — Tert. Marc. III. 5: montes legimus (Joel 3, 18) destillaturos dulcorem. — Tert. Carm. c. Marc. I. 6. v. 11: dulcores, potus varios.

frendor [βρυγμός] Mt. 8, 12: erit fletus et dentium frendor, Tert. Res. 35. — Tert. Marc. I. 27: cui nullus dentium frendor horret. —

Veget.

placor Sirac. 4, 13: complectentur placorem [εὐφοσούνης] eius. 39,

23: in praecepto ipsius placor [εὐδοκία], Vulg.

viror Jes. 35, 7: orietur viror calami et iunci, Vulg. - Tert. Pudic.

- 20: maculas ruboris et viroris. Apul. Flor. 124. Pallad. 12. Fortunat. 8, 5. Hieron. Ep. 21. Baluz. V. 84.
- burdo 2 Reg. 5, 17: onus duorum burdonum [ἡμιόνων], Vulg. Dig. XXXII. 49 pr. (burdus Schol. Horat. Od. III. 27, 7). burdo (Dief.) skelo Symb. D. 271. uurenio Symb. H. mul 37. pfert esel 29.
- pellio [βυρσεύς] Act. 10, 6. 32: qui est ospitans aput Simonem pellionem... pellionis, Cant. Cod. X. 64, 1. Lamprid. Alex. Sev. 24. Gruter. 648, 7. pellio (Dief.) pelser G. voc.
- quaternio [τετράδιον] Act. 12, 4: quattuor quaternionibus militum,
   Amiat. Fuld. Vulg. Colum. 3, 20. Martian. Cap. VII. §. 767.
   Isid. 18, 65.
- susurro [ψιθνοιστής] Rom. 1, 30: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Aug. Nat. et Grat. 22. Levit. 19, 16. Prov. 26, 20. 22. Sirac. 5, 16. 21, 31. 28, 15: Vulg. Sidon. Ep. 5, 7. Euagrius vit. S. Antonii.
- titio [δαλός] Sach. 3, 2: et ecce titio eiectus ab igne, Lact. Inst. IV. 14, 7. Jes. 7, 4: cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium, Vulg. Varr. ap. Non. 182. Petron. 22. Cels. Med. II. 17. III. 12. Apul. Met. 163 (bis). 244. Hygin. Fab. 171 (ter). 174 (ter). Dig. XXXII. 55, 7. Lact. Inst. IV. 14, 14: titionem vulgus adpellat extractum foco torrem semiustum et exstinctum. Theodoret.: non aliter atque titio ardens aquis vehementibus exstinguitur.
- albor Apic. 1, 6. Pallad. 11, 14. Cael. Aur. Acut. II. 37, 199. Scribon. 24. — claror Plaut. Most. III. 1, 112. luror Apul. Met. 169. 199. 212. macor Pacuv. ap. Non. 136. nigror Pacuv. ap. Cic. Divin. I. 14. Lucil. ap. Non. 72. Cels. II. 1. — olor [= odor] Apul. Met. 15 (bis). Arnob. II. 59. Varr. L. L. VI. 8. — pator Apul. Met. 17. 60. Scribon. 46. 47. — pigror Lucil. ap. Non. 219. pluor Laber. ib. 220. putor Cato R. R. 157. Varr. L. L. IV. p.·11. Lucret. II. 872. 929. VI. 1100. Veget. Mul. II. 44. Apul. Met. 71. Arnob. II. 7. V. 14. VII. 16. — rancor Pallad. 1, 20. 8, 10. [Groll] Hieron. Ep. 36: veteri rancore deposito. Ep. 66: nullum intercessisse rancorem. — rudor Apul. Flor. 139. Mund. 264. tardor Varr. ap. Non. 229. tuor Apul. d. Deo Socr. 233. turbor Cael. Aur. Acut. I. 17, 175.

II. 1, 6. 18, 105. 39, 226. Chron. IV. 8, 116. — vagor Enn. p. 112 Hessel. — Lucret. II. 577. — - valor Onomast. vet.: valor, τιμή. - - accendo Tert. Pall. 6. cf. Salmas. ad l. - aero Dig. XIX. 2, 31. cf. Dion. Gothofr. ad l. — ero Vitruv. V. 12, 5. — — appeto Laber. ap. Non. 74. — ardelio Phaedr. II. 5, 1. — Martial. II. 7, 8. IV. 78, 10. — Gloss. Labb. p. 16; ardelio, πολυπράγμων. aulio Gloss. Steph. p. 26: auliones, αὐληταί. — bibo Jul. Firm. Math. 5, 4 ex. — blatero Gell. 1, 15. — blato, ματαιολόγος: Gloss. Steph. p. 31. — buccino Petron. 74. -- calaburrio Gell. 16, 7. calcitro Varr. ap. Non. 45. — Plaut. Asin. II. 3, 11. — — cellio Gruter. 582, 10. — cerdo ib. 648, 9. 10. 11. 12. 1117, 7. — Juven. IV. 153. VIII. 182. — — cocio Plaut. Asin. I. 3, 51. — Petron. 14. 15. — Gell. 16, 7. — Gloss.: cocio, μεταβόλος. — — combibo Lucil. ap. Non. 38. — Cic. Fam. IX. 25. — — comedo Lucil. ap. Non. 11. Varr. ib. 93. — commisero Tert. Marc. IV. 9. 36. — congero Plaut. Truc. I. 2, 6. - congerro Plaut. Asin. III. 3, 10. Most. III. 3, 27. V. 1, 8. Pers. I. 3, 9. — cucullio Capitol. Ver. 4. Lamprid. Heliog. 32. — equiso Varr. ap. Non. 105. 450. — Apul. Mag. 91. — — fabulo Macrob. Sat. II. 1 Salmas. — Gloss. Isid.: fabulo, congerro. — fuco, ξργόμωνος: Gloss. — gerro Plaut. Most. III. 2, 33. — Terent. Heaut. V. 4, 10. — gerulo Apul. Met. 67. — gurgulio Ambros. d. Nabuthe 7. — Amm. 31, 1. — Pers. IV. 38. — incubo Petron. 38. — Tert. Anim. 44. — — lalisio Plin. H. N. VIII. 69. — Martial. 13, 97. — — libellio Varr. ap. Non. 133. — Stat. Silv. IV. 9. — Gloss.: βιβλιογράφος, βιβλιοπώλης, libellio. -- liniphio Vopisc. Saturn. 8. — linteo Plaut. Aul. III. 5, 38. — Cod. X. 47, 7. - Lamprid. Alex. Sev. 24. - Gruter. 38, 15: linteones Apollinis. — — lucrio Paul. Diac. p. 56, 14. — longurio Varr. ap. Non. 131. — lurco Plaut. Pers. III. 3, 16. — Lucil. ap. Non. 10. — Apul. Met. 183. Mag. 62. — Suet. Gramm. 15. — mando Lucil. ap. Non. 17. — manduco ib. — Apul. Met. 140. -- matellio Varr. ap. Non. 547. — Cic. Parad. V. 2. — mirio Varr. L. L. VII. 3. — Tert. Praescr. 3. — — morio Plin. Ep. IX. 17, 1.2. — Lamprid. Alex. Sev. 34. Vulcat. Cass. 1. — Dig. XXI. 1, 4, 3. — nugo Apul. Met. 116. 117. — occupo Petron. 38. — ovilio Dig. XXXIII. 7, 25, 2. opilio Plaut. Colum. upilio Virg. Ecl. X. 19. Apul. Met. 178. Mag. 13. 91. Flor. 113. Dig. XXXII. 60, 3. — phrygio Titinn. Plaut. Varr. ap. Non. 10. - Apul. Mag. 33. - Tert. Idol. 3. Rönsch, Itala und Vulgata

—— polio [= fullo] Dig. L. 6, 6. — popino Varr. ap. Non. 161. — Horat. Sat. II. 7, 39. — Suet. Gramm. 15. — Gloss.: popinones, ἄσωτοι. —— rebellio Vulcat. Cass. 9. Capitol. Salon. 1. — rupico Apul. Flor. 118. — scelio Petr. 50. — tabellio Capitol. Opil. 4. — Dig. XLVIII. 19, 9, 4 . . ö. —— trico Lucil. ap. Non. 22. — Plaut. Bacch. II. 3, 46. — Capitol. Ver. 4. —— udo Martial. 14, 140 lemm. — Dig. XXXIV. 2, 25, 4. —— vespillo Suet. Dom. 17. — Martial. I. 47, 1. — Apul. Flor. 147. — Dig. XXI. 2, 31. XLVI. 3, 72, 5. — Tert. Pall. 4. — Planc. Fulg. 558 sq. —— vitupero Gell. 19, 7. — Sidon. Ep. 4, 22. —— vulpio Apul. Mag. 90.

13. Subst. auf do, go.

disertitudo Jes. 33, 19: ut non possis intelligere disertitudinem linguae eius, Vulg. — Aug. Enarr. in Ps. 36, 26: in nostra disertitudine vos diserti estis. — Hieron. Ep. 50. — desertitudo (Dief.) sprechlichkait 52.

grossitudo [πάχος] Jerem. 52, 21: grossitudo eius quattuor digitorum. 1 Reg. 7, 26: grossitudo autem luteris, Vulg. — Solin. 43.

habitudo 2 Macc. 15, 13: magni decoris habitudine, Vulg. — Terent. Eun. II. 2, 11. — Cael. Aur. Acut. I. 6, 50. II. 9, 39...ö. — Apul. Met. 29. 33. d. Habit. 157. — Sulp. Sev. Ep. ad Aurel. 3. — Inst. I. 22 pr.

nigredo Nahum 2, 10: sicut nigredo ollae, Vulg. — Apul. Met. 30. — Martian. Cap. I. §. 67. II. §. 137. — Jornand. Getic. c. 3. — nigredo (Dief.) swerczi 29. swerte 38.

pigredo Prov. 19, 15: pigredo immittit soporem, Vulg.

poenitudo Hos. 11, 8: conturbata est poenitudo mea, Vulg. — Judic. 21, 15: egit paenitudinem, Tolet. — Pacuv. ap. Non. 152. — Cael. Aur. Chron. I. 5, 177: saevo poenitudinis dolore. — Auson. Sap. Thal. v. 22. — Cod. III. 12, 11, 1. VII. 62, 28. — Sidon. 6, 9. — Hieron. Ep. 84. — Cassiod. Compl. 11. in 2 Cor.: illa praestat paenitudinem (2 Cor. 7, 10). — penitudo (Dief.) puess 52. bote 37. putredo Habac. 3, 16: ingrediatur putredo in ossibus meis, Vulg. —

putredo Habac. 3, 16: ingrediatur putredo in ossibus meis, Vulg. —
Veget. Mulom. II. 44. — Cael. Aur. Chron. IV. 3, 26. — Apul. Met. 199. — Macrob. Sat. I. c. 17.

rectitudo Ps. 25, 12: pes meus stetit in rectitudine, Psalt. Veron. Aug. — Aug. Ep. 9 ex.: rectitudo fidei christianae. — Novell. 13

praef. — Cassiod. Orth.: rectitudo scribendi. — Hieron. in Jes. 8, 10. 26, 7. — Aggen. Urbic. in Frontin.

tabitudo Sirac. 28, 7: tabitudo enim et mors imminent, Vulg. — Plin. H. N. XXII. 61 Franz.: ad tabitudinem redactis subvenit. — thabitudo D.*) czu vlisunge V. a. 1420.

teneritudo Ezech. 17, 4: summa teneritudinis [ἀπαλότητος] evolsit, Weing.; — Aug. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. app. p. 52. Patr. n. bibl. I. 2. p. 105). — Jerem. 51, 34: replevit ventrem suum teneritudine [τριφῆς] mea. Esth. 15, 6: prae deliciis et nimia teneritudine, Vulg. — Suet. Tib. 44. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 166. — teneritudo D. tederheit of cleenlick G. voc.

turbedo Nahum. 1, 3: in tempestate et turbedine [cod.: turbidine;

συσσεισμῷ] viae eius, Tolet.

albugo [λεύκωμα] Tob. 2, 11: ut induerent albuginem oculi mei. 3, 25: sanare duos Tobin de squama maris albuginis ab oculis illius. 6, 9: in quibuscunque fuerit albugo, cod. Regin. Suec.; — in quibus fuerit albugo, Tolet. Vulg. — 11, 8: decoriabis albugines ab oculis eius. 11, 14: et decoriavit duabus manibus albugines oculorum illius, codd. Reg. Germ. 4. — 11, 14: et coepit albugo ex oculis eius. . egredi, Vulg. — Plin. H. N. — albugo D. augeweissin; augenfel K. V.

aurugo [ἴχτερος] 2 Paral. 6, 28: si orta fuerit . aerugo et aurugo.
— Jerem. 30, 6: conversae sunt universae facies in auruginem,
Vulg. — Cael. Aur. Chron. III. 5, 68 lemm. — Scribon. 127. —
Gloss. Lat. ap. A. Mai: aurago, morbus regius . . . arugo, morbus regius vel pestis ex corruptione aeris. — cf. Oehler ad Tert.
Anim. 17. — aurugo D. meldau; ghelsucht 37. miltaw P. V. arugo vndrechticheyt der lucht 37. aurigo gelsucht, gilwen 40.

salsilago [αλμη] Ps. 106, 34: terram fructiferam in salsilaginem, Psalt. Rom. — Plin. H. N. XVIII. 32 (12). XXXI. 42 (7).

salsugo Ps. 106, 34: Vulg. — Plin. H. N. XIX. 26, 4. XXXI. 42. 44. XXXVI. 55 (23). — Vitruv. II. 4, 2.

similago [σεμίδαλις] Jes. 1, 13: si attuleritis mihi similaginem, va-

^{*)} So (durch einfaches D.) wird von hier an das vorher durch "(Diefenb.)" oder "(Dief.)" markirte Diefenbach'sche Nov. Glossarium bezeichnet werden. Wo dieses Zeichen fehlt, ist die Glosse unmittelbar aus V. a. 1420 genommen, dessen Abdruck (Lat.-deutsches Vocabular von MCCCCXX. Herausg v. Schröer. Presb. 1859) Herr Dr. Diefenb. dem Verf. zur Benutzung freundlichst überlassen hat.

num; — Barnab. Ep. 2. — Sirac. 35, 4: qui offert similaginem. 38, 11: memoriam similaginis. 2 Macc. 1, 8: obtulimus . . similaginem, Vulg. — Plin. H. N. XVIII. 20 (10).

suffrago [λγνία] 1 Reg. 18, 21: quousque claudicabitis vos in ambabus suffraginibus, Iren. III. 6, 3. — Veget. Mul. I. 26 (bis). II. 58.
III. 4. — Colum. 4, 24. — suffrago D. knyebigin K. V. sufrago knübügi 32.

absuetudo Apul. Mag. 73. — acerbitudo Gell. 13, 3. — acritudo ib. — Vitruv. VIII. 3, 18. II. 9, 12. — albitudo Sulp. Sev. Hist. I. 16, 5. - Plaut. Trin. IV. 2, 32. - alitudo Gloss: τροφή, alitudo. -Fronto d. Diff. vocabb. p. 280 Niebuhr.: alitudo incrementum est corporis. — — anxitudo Acc. Pacuv. Cic. (Rep. II. 41, 68) ap. Non. 72 sq. — aritudo Varr. ap. Non. 71. — Plaut. Rud. II. 6, 39. — asperitudo, aspritudo Apul. Met. 5. — Tert. Paenit. 11. Cult. fem. 8. — Scribon. 25. 28. 32. 33. 35. 36. 37. — aspredo Cels. Med. V. 28, 2. 15. — canitudo Varr. ap. Non. 82. — castitudo Acc. ap. Non. 85. — claritudo Sisenn. ap. Non. 82. — Sall. Jug. 2. — Tac. Ann. 1, 43. 3, 65. 4, 6. 44. 10, 65. 14, 47. 15, 52. — Gell. 7, 5. — -cupedo Lucret. I. 1081. III. 1007. IV. 1086. V. 46. VI. 25. - Varr. L. L. V. 52. — Apul. Met. 21. 24. — — dulcitudo Cic. d. Orat. III. 25. — Dig. XLII. 8, 10, 10. — Gruter. 752, 3. — — duritudo Cat. ap. Non. 100. Gell. 17, 2. — frigedo Varr. ap. Non. 206. — gracilitudo Acc. ib. 116. — gratitudo Apic. 3, 4: gratitudine teneriores senties. — gravitudo Apic. 3, 6. — Vitr. I. 6, 3. — hilaritudo Plaut. Cist. I. 1, 56. Mil. III. 1, 82. Rud. II. 4, 8. — honestitudo Acc. ap. Non. 120 sq. — ineptitudo Caecil. ib. 128. — ingratitudo Jul. Firm. Math. 5, 1. — Cassiod. Ep. 1, 30. 5, 8. — — insuetudo Spartian. Sev. 16. — integritudo Dig. XXIX. 1, 1 pr. — lactitudo Acc. ap. Non. 132. — livedo Apul. Met. 198. — macritudo Plaut. Capt. I. 2, 26. Non. 136. — maestitudo Acc. ap. Non. 136. — Plaut. Aul. IV. 10, 2. — Cael. Aur. Acut. I. 3, 35. 41. III. 5, 49. Chron. I. 4, 104. — Pallad. 1, 26. — Sulp. Sev. Ep. II. ad: Aurel. 2. — miseritudo Acc. ap. Non. 136. - noxitudo Acc. ib. 143. - orbitudo Acc. Turpil. Pacuv. ib. 146. — partitudo Sulp. Sever. Hist. I. 9, 3. — Plaut. Aul. I. 1, 36. II. 3, 9. — C. Th. IX. 42, 10. — prolixitudo Pacuv. ap. Non. 160. — raucedo Isid. Origg. IV. 7. — sanctitudo Acc. Turpil. Afran. Cic. (Rep. IV. 8, 8) ap. Non. 173. — Gell. 17, 2. ——

scabitudo Petron. 99. — servitudo Liv. 24, 22. — Gloss. Cyrill.: servitudo, δουλεία. — — severitudo Plaut. Epid. V. 1, 3. — Apul. Met. 22. — Cod. XI. 54, 2. — sorditudo Plaut. Poen. V. 2, 10. — squalitudo Acc. ap. Non. 226. - suavitudo Plaut. Turpil, ib. 173. -Plaut. Stich. V. 5, 14. — tristitudo Apul. Mag. 37. — Sidon. Ep. 8, 11. — unguedo Sulp. Sev. Martin. 19, 4. — Apul. Met. 62. — vanitudo Pacuv. ap. Non. 184. - Plaut. Capt. III. 4, 37. - vastitudo Acc. Pacuv. ap. Non. 184 sq. — Cato R. R. 141. — Gell. 5, 14. — - capillago Tert. Anim. 51. — carrago Amm. 31, 20. — Capitol. Gallien. 13. Treb. Poll. Claud. 6. 8. Vopisc. Aurel. 11. -claudigo Veget. Mul. I. 26. -- coriago ib. III. 4. 54. -- esurigo Varr. ap. Non. 106. — Petron. 44. — intertrigo Scribon. 222. mentigo, ostigo Colum. VII. 5, 21. — pendigo Veget. Mul. II. 44. 55. — Arnob. VI. 16. — putrilago Non. 21. — serrago Cael. Aur. Acut. I. 14, 106. Chron. IV. 8, 120. — stribligo Arnob. I. 59. — Gell. 5, 20. — — urigo Apul. Met. 8. — vesperugo Plaut. Amph. I. 1, 118. — Censorin. 24, 4. — Tert. Anim. 32.

14. Subst. auf io.

abbreviatio Jes. 10, 23: consummationem . . et abbreviationem . . faciet [λόγον συγτετμημένον · . ποιήσει], Vulg.

ablactatio Genes. 21, 8: in die ablactationis eius, Vulg.

abominatio [βδέλυγμα] Exod. 8, 26. Deut. 7, 26. 12, 31. 13, 14. 27, 15. Jes. 1, 13: Vulg. — Lact. Inst. I. 17, 16. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 10.

absconsio Jes. 4, 6: et absconsionem a turbine, Vulg. — Plin. H. N. VIII. 16 (19).

acclinatio Cantic. 1, 16: pulchra acclinatio nostra opaca, Ambros. d. Isaac 4. Serm. 4. in Ps. 118 (om. pulchra).

acquisitio Act. 19, 24: Cant. — 19, 25: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 10, 39: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Exh. cast. 12. — Inst. III. 11, 3. — Frontin. Aqu. I. — Gloss.: acquisitio, προσποίησις.

adapertio Nahum 3, 13: adapertione pandentur portae, Vulg. — Iren. II 27, 2.

adequitatio [ἐππασία] Habac. 3, 8: quoniam consedens super equos tuos et adequitatio (cod.: adaequatio) tua salus, Psalt. Veron.

adimpletio [πλήρωμα] Eph. 1, 10: in dispensationem adimpletionis

- temporum, Tert. Marc. V. 17 in. ib. IV. 33 ex. Lact. Inst. IV. 20, 5.
- adinventio [ἐπιτήδευμα] 1 Sam. 2, 3: adinventiones eius, cod. Germ. 15; Psalt. Veron. (suas); Aug. Civ. 17, 4. Hos. 9, 15. Mich. 2, 7. 9: Fuld. Sap. 9, 14: Aug. Civ. 12, 15. 4 Esdr. 6, 5. 15, 48. 16, 55. 64: Turic. Vulg. Job 20, 18. Hos. 7, 2. 9, 15. 12, 2. Mich. 3, 4. Soph. 3, 11. Sach. 1, 6. Sirac. 35, 12. 40, 12. Sap. 14, 12: Vulg. Iren. I. 9, 1. 16, 1. 3. III. 20, 1. Lucif. Cal. Athan. II. 107. Gloss. Steph. p. 8: adinventiones, ἐπιτηδεύματα. adinvencio D. neuwe sunde V. a. 1420.
- **adpronunciatio** [ἀπόφθεγμα] Deut. 32, 2: adpronunciatio (Vulg: doctrina) mea, cod. S. Michael.
- adservatio [τήρησις, Gewahrsam] Act. 4, 3: posuerunt in adservationem. 5, 18: posuerunt eos in adservatione publica, Cant.
- amaricatio $[\pi \alpha \varrho \alpha \pi i \nu \varrho \alpha \sigma \mu \dot{\sigma} \varsigma]$ Ps. 94, 9: sicut in amaricatione, Psalt. Veron. Aug.
- animatio Act. 17, 11: cum omni animatione [προθυμίας] cottidie examinantes scripturas, Cant. Tert. Valent. 9. Marc. II. 3. Anim. 19. Cic. Univ. 10, 31.
- argutio [ἐλεγμός] Num. 5, 18. 19: erit aqua argutionis.. ab aqua argutionis, Aug. Loc. 10. 11. d. Num. Ps. 37, 15: non habens in ore suo argutiones, Psalt. Veron. Ps. 72, 14: et argutio [ἔλεγχος] mea in matutinis, Aug. Iren. I. 18, 1: necessarium est manifestantes arguitionem his inferre.
- coinquinatio Esdr. 6, 21: Vulg. 2 Petr. 2, 13: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- columnatio [περίστυλον] Ezech. 42, 5. 6:.. tione (wahrsch. = ex inferiore columnatione) et intervallum, sic columnatio et intervallum et sic portae quoniam triplices erant, S. Paul. — Apul. Flor. 141: nec proscenii contabulatio nec scenae columnatio.
- compunctio [κατάνυξις] Rom. 11, 8: spiritum compunctionis, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ps. 59, 5: vino compunctionis, Vulg. Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 31: compunctione animae. compunctio D. rew 27. conpunctio beruenisse V. α. 1420.
- concordatio [διαλλαγή] Sirac. 22, 27. 27, 23: Vulg.
- Jes. 5, 5. 7, 25. 10, 6. 22, 5. 28, 18. 57, 20. Mich. 7, 10: Vulg. 4 Esdr. 16, 70: Turic. Vulg. Cod. III. 34, 14, 1.

confixio Hos. 9, 13: ut produceret in confixionem [ἀποκέντησιν] filios suos, Fuld.

confractio Joel 1, 7: et ficulneas (Aug.: ficus) meas in confractionem [συγκλασμόν], Weing.; — Aug. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. app. IX. 105. Patr. n. bibl. I. 2, 99). — Ps. 105, 23: stetisset in confractione [Θραύσει], Psalt. Veron. Vulg. — Jes. 24, 19: confractione confringetur terra, Vulg.

consparsio [φύραμα] 1 Cor. 5, 7: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Marc. V. 7. — conspersio Pallad. 12, 13. — D. zuze

teyc V. a. 1420. ein taig an ain vrhab 52.

contaminatio Act. 15, 20: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Macc. 13, 50: Vulg. — D. bevleckinge 37.

contribulatio Hos. 13, 13: in contribulatione [συντριβή] filiorum,

Weing.; — Lact. Inst. IV. 19, 9. Epit. 47, 2.

contritio Rom. 3, 16 [σύντοιμμα]: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
— Jes. 51, 19. 59, 7. 60, 18. Jerem. 6, 14. 8, 21. 48, 3. Hos. 14, 5.
Nah. 3, 19. Soph. 1, 10. Sirac. 40, 9. 1 Macc. 2, 7: Vulg. — Aug. d. Genes. ad litt. XI. c. 35. — Lact. Inst. VII. 17, 6. — Senec. Contr. 1, 1.

convallatio Dan. 9, 25: et aedificabitur in laetitiam et convallationem

[περίτειχος], Tert. Jud. 8.

conviolatio Esth. 3, 15: non des . . uxores nostras in conviolationem, cod. Pechian. — Judith. 4, 10: et sancta in conviolationem [βεβή-λωσιν], codd. Reg. Germ. 4. 15.

corrogatio Sirac. 32, 3: et dignationem consequaris corrogationis, Vulg. — corogatio (corrug. 76) D. i. e. digna congregatio 37. 76.

coruscatio Mt. 24, 27: Cant. — 4 Esdr. 6, 2: Vulg. — Ps. 76, 19. Sirac. 32, 14. 43, 14: Vulg. — Iren. II. 28, 2. — Aug. Civ. 22, 22. — corustacio evn blicz V. a. 1420.

crapulatio [κραιπάλη] Luc. 21, 34: ne quando graventur corda vestra

crapulatione (Cod.: gratulatione) et ebrietatibus, Verc.

cruciatio Sap. 6, 9: fortior instat cruciatio [ἔρευνα], Vulg. — Aug. Tract. 27. in Jo.: usque ad immanem cruciationem.

custoditio Sap. 6, 19: custoditio [προσοχή] autem legum consummatio incorruptionis est, Tolet. Vulg.

decantatio [υμνησις] Ps. 70, 7: in te decantatio mea semper, Psalt.

Veron. Roman. — Hieron. Ep. 106.

deceptio 2 Petr. 3, 3: venient . . in deceptione $[\hat{\epsilon}\mu\kappa\alpha\iota\gamma\mu\circ\nu\hat{\eta}]$, Dem.

Amiat. (-nem), Fuld. Vulg. — Vitr. Martian. Cap. August. — Bedae Orthogr. s. v. menda.

decimatio Jes. 6, 13: Vulg. — Capitol. Macrin. 12.

defunctio Sirac. 1, 13: in die defunctionis [$\tau \epsilon \lambda \epsilon \nu \tau \tilde{\eta} \varsigma$] suae, Vulg. — Salvian. Gubern. p. 28. — defunctio D. toyt V.~a. 1420. i. e. mors Gl.~m.

dehonestatio Prov. 6, 33: dolores et dehonestationes [ἀτιμίας] sustinet, Tert. Pudic. 18 in.

delibatio [ἀπαρχή] Rom. 11, 16: quodsi delibatio sancta est, Boern. Dem.Amiat. Fuld. Vulg. — Ezech. 44,30: delibationes eorum omnium... et ablationes ex omnibus delibationibus restris. 45, 1: segregabitis delibationem domino sanctum a terra, — S. Paul. — Ezech. 45, 6. 7: quemadmodum delibatio sanctorum omni domui Israhel erunt... et principi ex hoc in delibationes sanctorum, Wirceb. — Iren. I. 8, 3: et si delibatio sancta, et massa (— Rom. 11, 16). — Tert. Res. 7. Valent. 6. Patient. 8. — [— deminutio] Dig. XXX. 116 pr. — delib. D. opper, smeckinge 37.

deminoratio [ἐλάντωσις] Sirac. 22, 3: filia autem in deminoratione fiet, Vulg. — Iren. I. 16, 2. II. 12, 1. 13, 6 (bis). 7.

demoratio [διατριβή] Prov. 12, 11: in vini demorationibus, Vulg.

demptio [ἀφαίρεμα] Exod. 35, 21: attulerunt demptionem domino, Aug. Locut. 144. 147. 148 (-ones). d. Exod. — Varr. L. L. V. 1. 36. — demptio D. sundrung 52.

denudatio [ἀποχάλυψις] Sirac. 11, 29: denudatio operum illius, Vulg. depropitiatio [ἐξίλασμα] Ps. 48, 8: non dabit deo depropitiationem suam, Psalt. Veron., Aug. (in Mss., non in editis).

derisio Esdr.?: eritis derisio in gentibus, Lact. Inst. IV. 18, 22. — ib. I. 20, 34: quae ista religionum derisio est?

deservitio [λατφεία] 1 Macc. 2, 22: deservitionis nostrae, Lucif. Cal. d. non parc. 252. — Iren. IV. 16, 1: erga deum deservitionis.

desolatio Mich. 7, 13. Baruch 2, 4. 1 Macc. 1, 57: Vulg. — Salvian. Gubern. 6, 188.

desponsatio Jerem. 2, 2: caritatem desponsationis tuae, Vulg. — Tert. Virg. vel. 11.

detentio Sirac. 24, 16: in plenitudine sanctorum detentio mea, Vulg.

— [Innehaben, Besitz] Dig. IV. 6, 15, 3. XXV. 1, 5 pr.

dilaceratio Nahum 3, 1: universa mendacii dilaceratione plena, Vulg. – Arnob. II. 45.

discretio [διάχρισις] Hebr. 5, 14: sensus ad discretionem boni ac mali, Harlei. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Anim. 51. — Lact. Inst. VII. 12, 4. — Macrob. Somn. 26. — Dig. VII. 1, 62, 1. Cod. I. 2, 23 pr. VII. 15, 1, 1. C. Th. XVI. 5, 53.

discubitio [κλισία] Luc. 9, 14: reclinate eos discubitiones sicut quinquagenos, Cant. — Orell. Inscr. 2106. — Assumpt. Mos. IX. 20 sq.:

habebimus discubitiones [Gelage].

discursio Prov. 2, 18: constituit autem aput mortem domum suam et penes infer.. cum terrigenis discursiones [LXX: τοὺς ἄξονας, — codd. 23. 109: αἱ τροχιαί] suas (oder suae), Vindob. 954. — Amm. Marc. 15, 4. 31, 9.

distentio [περισπασμός] Eccl. 8, 16: et intelligerem distentionem quae versatur in terra, Vulg. — Cels. Med. II. 7 (bis). - Scribon. — dis-

tensio D. arbeyt, be kummeren 37.

dormitatio Jo. 11, 13: de dormitatione [κοιμήσεως] somni, Fossat. — Ps. 131, 4: et palpebris meis dormitationem [νυσταγμόν], Psalt.

Veron. Vulg. — dormitatio D. slafferunge 40. nipf 155.

dormitio Jo. 11, 13: de dormitione somni, Verc. Veron. Gall. Vulg.; ... somnii, Amiat. Fuld.; ... somnus, Cant.; ... somniis, Rehd. (in somni corrigirt und aus somnus entstanden). — 1 Cor. 7, 39: quodsi dormitionem vir eius acceperit, Clar. — 2 Macc. 12, 45: Vulg. — Tert. Monog. 10: annuis diebus dormitionis eius. — Aug. Confess. 9, 9 ex. — Hieron. Epitaph. Paull c. 7. — Assumpt. Mos. II. 16—18: transio in dormitionem patrum meorum. — Varr. ap. Non. 100. 158. — Orell. Inscr. 4461.

emundatio Mc. 1, 44: Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 5, 14: Amiat. Vulg. — Tert. Marc. IV. 9.

eradicatio Jes. 37, 26: Vulg. — Tert. Res. 27.

evaginatio Ezech. 26, 15: in evaginatione gladii, Weing. — Arnob. I. 50.

evasio Judith 13, 20: gaudentem in victoria sua, in evasione mea,

Vulg.

exhibitio Act. 3, 21: ad usque tempora exhibitionis [ἀποκαταστάσεως] omnium, Tert. Res. 23 ex. — Tert. Coron. 8. Idol. 6. 12. Monog. 16. — Cyprian. Orat. 14. Op. et Eleem. 10. — Dig. XXIX. 3, 2, 7. 8. XLIII. 3, tit. L. 16, 22. Cod. I. 3, 4. V. 50, 2. XII. 51, 14.

exquisitio Sap. 14, 12: exquisitio [¿nivota] idolorum, Vulg. — Cod.

V. 9, 9 ex.

exterminatio Jerem. 15, 3: et volatilia caeli in escam et in exterminationem [διαφθοράν], Wirceb. — Sap. 18, 7: iniustorum autem exterminatio [ἀπώλεια], Vulg.

fascinatio [βασκανία] Sap. 4, 12: fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, Vulg. — Plin. H. N. XXVIII. 7 (4).

fluxuatio Esth. 14, 16: pannum fluxuationis muliebris [καταμηνίων], Corb.

fornicatio [πορνεία] Jo. 8, 41: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 5, 32. 15, 19. 19, 9. Mc. 7, 21: Rehd. Amiat. Vulg., Fuld. (exc. Mc.). — Rom. 1, 29. 1 Cor. 6, 18. 7, 2. 2 Cor. 12, 21. Gal. 5, 19. Eph. 5, 3. Col. 3, 5. 1 Thess. 4, 3: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 6, 13: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Pudic. 1...ö.

fractio Act. 2, 42: Cant. Amiat. Fuld. Vulg.

horripilatio Sirac. 27, 15: loquela multum iurans horripilationem capiti statuet [λοθιώσει τρίχας], Vulg. — D. gruwen, wan sik de har vp heuet 37. -lacio horstigen $V.\ a.\ 1420.$

illuminatio Ps. 26, 1. 43, 4. 2 Macc. 2, 22: Vulg. — Tert. Hermog. 15. — Macrob. Sat. 301. — D. erluchtung 110.

inchoatio [$\alpha \varrho \chi \eta$] Hebr. 6, 1: inchoationis Christi sermones, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

increpatio Sap. 12, 26: ludibriis et increpationibus non . . correcti, Vulg.

intemperatio Esth. 13, 12: in intemperatione [εβρει], Corb.

iubilatio [ἀλαλαγμός] Ps. 26, 6: hostiam iubilationis, Psalt. Veron. Roman. Mediol. Carnut. Aug. Cassiod. — 32, 3: in iubilatione, Psalt. Veron. Roman. Mediol. Carnut. Germ. 1. Cassiod. Aug. Enarr. Ps. 32. III. 2. — 43, 13: in iubilationibus eorum, Psalt. Veron. Aug. — 46, 6: in iubilatione, Psalt. Veron. Aug. Cassiod., Ambros. Enarr. Ps. 36. p. 813. — 88, 15: sciens iubilationem, Psalt. Veron. Aug.; — qui scit iubil., Vulg. — 150, 5: iubilationis, Psalt. Veron. Vulg. — Apul. Met. 177.

iuratio Sirac. 23, 9: iurationi non assuescat os tuum, Vulg.

iussio Esth. 13, 5. Soph. 2, 2, 1 Esdr. 6, 11: Vulg. — D. gehaiss 30. heissung 29.

iustificatio [δικαίωμα] Luc. 1, 6: Verc. Veron. Brix. Colb. Corb. Gat. Mm. Germ. Turon. Fossat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Nat. et Grat. 63. — Ps. 50,16: Tert. Pudic. 18. — Ps. 118, 5. 8. 12. 16. 20. 24. 26. . . Baruch 2, 17. 1 Macc. 1, 51. 2. 40: Vulg.

- linitio [χοίσμα] Sirac. 38, 34: cor suum dabit ut consummet linitionem, Vulg.
- **locupletatio** Judith 2, 16: praedavit omnem *locupletationem* [σχηνώ-ματα] eorum, Vulg. D. rike daghe i. e. divicie 37.
- mensuratio [διαμέτρησις] Ezech. 45, 3: ex hac mensuratione longitudo, Wirceb. Gromat. vett. p. 359, 11.
- messio [θερισμός] Job 18, 16: et desursum irruet messio eius, Aug. in Job. Varr. R. R. 1, 50. messio D. snyt 52.
- minoratio [ἐλάττωσις] Sirac. 20, 11: est propter gloriam minoratio. 39, 23. 40, 27: Vulg.
- **moechatio** [$\mu o \iota \chi \epsilon \iota \alpha$] Jo. 8, 3: in maechationem. 8, 4: in moechatione, Corb.
- mortificatio [νέχρωσις] 2 Cor. 4, 10: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Tert. Res. 44. Scorp. 13. Marc. V. 11. 1 Sam. 26, 16: filii mortificationis, Lucif. Cal. Athan. I. 31. Ambros. Ep. 16. Hieron. Ep. 20. Gloss. Philox.: νέχρωσις, mortificatio.
- mundatio Luc. 5, 14: pro mundatione tua, Rehd. Aug. Conf. I. 11. novellatio Ps. 127, 3: filii tui sicut novellatio [νεόφντα] olivarum, Psalt. Veron. Aug.
- nullificatio Jes. 51, 7: ne metueritis ignominiam ab hominibus et nullificatione $[\varphi\alpha\nu\lambda\iota\sigma\mu\hat{\phi}]$ eorum ne minuamini, Tert. Marc. IV. 14. p. 235 ex.
- obeditio, oboeditio Boern., obauditio Clar. Iren. [ὑπακοή] Rom. 5, 19: per unius (hominis, Clar.) obeditionem, Clar. Dem. Amiat. Vulg. 6, 16: sive obauditioni iustitiae, Clar.; sive oboeditionis iustitiae vel in vel ad iustitiam, Boern.; sive obeditionis ad iust., Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (oboed.). Rom. 16, 26: Amiat. Fuld. Vulg. 2 Cor. 7, 15: omnium vestrum oboeditionem, Boern. 10, 6: cum impleta fuerit obauditio nostra, Clar. Boern. Philom. 21: fiduciam habens obauditionis tuae, Clar. 1 Petr. 1, 14: filii obeditionis, Tolet. Iren. IV. 17, 1: obauditionem vult deus. Ambros. Ep. 19: locum obeditionis.
- obligatio Ps. 124, 5: declinantes autem in obligationes [στραγγαλιάς] adducet dominus, Vulg. Act. 8, 23: in felle enim amaritudinis et obligatione [σύνδεσμον] iniquitatis video te esse, Amiat. Fuld. Vulg. Dig. XLVIII. 10, 1: ad obligationem [Fesselung] innocentium. Justin. Hist. 13, 7. vgl. Hagen Spr. Erört. z. Vulg. S. 35—37.

obtritio Jes. 13, 6: proximus est enim dies domini et obtritio $[\sigma vv-\tau \varrho \iota \beta \dot{\eta}]$ a deo aderit, Cyprian. Demetrian. c. 18. — Aug. Serm. 8, 4. obturatio Sirac. 27, 15: irreverentia ipsius obturatio $[\dot{\epsilon}\mu q \varrho \alpha \gamma \mu \dot{\alpha} \varsigma]$

aurium, Vulg.

- offuscatio Sirac.41, 24: ab obfuscatione [σχοραχισμοῦ] dati et accepti, Vulg. Tert. Nat. I. 10. Res. 43. D. duisternisse 37.
- opitulatio 1 Cor. 12, 28: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 3 Esdr. 8, 30: Vulg. Iren. II. 31, 3. Arnob. IV. 4. Dig. IV. 4, 1 pr.
- ostensio 1 Sam. 14, 41: da ostensionem, Germ. 3; Vulg. Jes. 6, 13: erit in ostensionem [προνομήν], Vulg. Luc. 1, 80: in diem ostensionis suae, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Rom. 3, 25. 26. 1 Cor. 2, 4. 2 Cor. 8, 24: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Phil. 1, 28: Clar. Boern. Iren. I. 3, 6. Tert. Hab. mul. 7. Marc. V. 11. Apul. Met. 54.
- participatio Ps. 121, 3: Vulg. Cyprian. Ep. 73, 15. Aug. Quaest.
   83, 24. Spartian. Jul. 6 ex. C. Th. VII. 18, 4 pr.
- parturitio Mt. 24, 8: initia sunt parturitionum [ωδίνων], Cyprian.— Hieron. adv. Iovin. 1, 22. — Aug. Conf. 8, 6. Ep. 34.
- ploratio Mt. 8, 12: illic erit ploratio et stridor dentíum, Cyprian. Orat. 10. — Aug. Serm. 17.
- ponderatio Sirac. 6, 15: ponderatio auri et argenti, Vulg. Vitr. X. 3 (8), 7.
- praebitio 2 Macc. 4, 14: palaestrae et praebitionis [χορηγίας] eius iniustae, Vulg. Varr. ap. Non. 152. Iustin. Hist. 38, 10. Aur. Vict. Caes. 41, 20.
- praefinitio [πρόθεσις] Eph. 3, 11: secundum praefinitionem saeculorum, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Tert. Monog. 2. Dig. XXXVI. 2, 19 pr. 20. Gaii Inst. 4, 51.
- praestatio 1 Macc. 10, 28: remittemus vobis praestationes [ἀφέματα]
  multas, Vulg. Senec. Vit. beat. 14, 3. Dig. XLV. 1, 2 pr. Jul. Firm. Math. 4, 3. 6, 3.
- praestolatio [ἐλπίς] Job 17, 15: ubi est ergo nunc praestolatio mea.
  Prov. 11, 23: praest. impiorum furor. 23, 18: praest. tua non auferetur, Vulg.
- propitiatio Ps. 48, 8: non dabit deo propitiationem suam, Ambros. in Ps. 48. p. 948; Aug. (editt.). Sirac. 7, 36. 17, 28. 18, 11. 20. 28, 5. 35, 3: Vulg. Macrob. Somn. 42. D. vorsunung, gutickait 52. condolentia 38.

- prostitutio [πορνεία] Jo. 8, 41: nos ex prostitutione non sumus nati,
  Corb. Apoc. 17, 2. 19, 2: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert.
  Apol. 27. Pudic. 6. Arnob. II. 16. D. 52. V. a. 1420.
- protectio Sirac. 6, 14. 30: Vulg. Tert. Fug. 2. Cyprian. Ep. 10,
  3. Ambros. Serm. 8. Salvian. Gubern. VI ex. Dig. XXXIX.
  2 lemm. Quint. Decl.
- **protestatio** 2 Macc. 7, 6: quemadmodum in *protestatione* cantici [ἀντιμαρτυφούσης $\dot{\phi}$ δῆς] declaravit Moyses, Vulg.
- recalvatio [ἀναφαλάντωμα] Levit. 13, 42: sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus, Vulg.
- redargutio Act. 19, 27: haec periclitabitur nobis pars in redargutionem [ἀπελεγμόν] venire, Amiat. Fuld. Vulg.; nob. periclitatur pars in red. venire, Cant. Ps. 37, 15: non habens in ore suo redargutiones [ἐλεγμούς], Vulg.
- regeneratio Tit. 3, 5: per lavacrum regenerationis, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Boern. (iterum generationis vel regen.). Aug. Civ. 20, 5.
- repositio Luc. 3, 17: congregabit triticum in repositionem [ἀποθήκην], Cant. Pallad. 1, 32.
- requietio [κατάπανσις] Jes. 66, 1: aut quis locus erit requietionis meae, Barnab. Ep. c. 16. Judith 9, 11: tabernaculum requietionis tuae, codd. Germ. 15. Pechian.; Lucif. Cal. d. non parc. 247. 4 Esdr. 10, 24: requietione laborum, Turic. Germ. Vulg. Levit. 16, 31. 23, 32. 25, 4. 5. Act. 7, 49 (= Amiat. Fuld.): Vulg. Iren. IV. 16, 1: requietio dei. 20, 10: pacifica req. V. 30, 4. Hieron. adv. Jovin. 2, 12.
- respectio Sap. 3, 13: habebit fructum in respectione [ἐπισκοπῆ] animarum sanctarum, Vulg.
- salvatio Judith 8, 16: sustinentes salvationem ab eo, codd. Reg. Germ. 4; sustinete ab ipso salvationem, Germ. 15. Pechian. Jes. 37, 32. Jerem. 25, 35. Joel 2, 32. Habac. 3, 8. Ps. 27, 8: Vulg.
- sanctificatio Amos 7, 9. 13. Sirac 7, 35. 36, 15. 1 Macc 1, 23. 38. 39...ö.: Vulg. Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 17. 18. 22. 32.
- saturatio [πλησμονή] Prov. 3, 10: ut inpleantur horrea tua saturationem frumenti, Vindob. 954. August. Tract. in Joann. 24.
- sibilatio [συριγμός] Sap. 17, 9: serpentium sibilatione, Vulg.
- spretio [προπηλακισμός] Ps. 44, 13 (Pulchre posuit Aquila): Spretio-

- nem et pompam posuisti nos iis qui in circuitu nostro sunt, Ambr. enarr. ps. eiusd.
- strangulatio [στραγγαλιά] Ps. 124, 5: in strangulatione (cod.:-guilat.) adducet, Psalt. Veron. Aug. (-ionem). Plin. H. N. XX. 57 (15). XXIII. 13 (1). D. worghinge 37.
- stupefactio Act. 3, 10: et repleti sunt terroris et stupefactionis, Cant. subditio [ὁπαχοή] Hebr. 5, 8: didicit a quibus passus est subditionem, Clar.
- subitatio Sap. 5, 2: et mirabuntur in subitatione insperatae [$\hat{\epsilon}\pi \hat{\iota} \tau \hat{\psi} \pi \alpha \rho \alpha \delta \delta \xi \psi$] salutis, Cyprian. Demetrian. c. 21. Testimon. III. 16. ad Fortunat. c. 12; Lucif. Cal. Athanas. I. 62; Vulg. insubitacione D. inder gächin 41.
- submersio Ps. 51, 6: dilexisti omnia verba summersionis, Psalt. Veron. Aug. (subm.). Arnob. V. 35. Jul. Firm. Math. 1, 2.
- subsannatio [μυχτηρισμός] Job 34, 7: qui bibit subsannationem, cod. Mm.; Vulg. Ps. 34, 16: subsannaverunt me subsannationem, Psalt. Veron. Roman. Aug., Vulg. (-ione). Ps. 43, 14: posuisti nos.. subsannationem et derisum his, Vulg. Ps. 78, 4: facti sumus.. derisio et subsannatio, Psalt. Veron.; .. subsann. et derisio, Aug.; .. subsann. et illusio, Vulg. Ezech. 23, 32: erit in derisum et in subsannationem. Sirac. 11, 35: ne forte inducat super te subsannationem. 34, 21: non sunt beneplacitae subsannationes iniustorum, Vulg. Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 10: subsannationis, non pietatis indicium est. Planc. Fulgent. 565: valgia vero sunt labellorum obtortiones in subsannatione factae.
- subtractio Hebr. 10, 39: non sumus subtractionis filii, Dem. Fuld. Vulg. Amiat. (om. filii).
- subversio Sirac. 13, 16. 18, 10. 25, 10: Vulg.
- succisio Deut. 19, 5: in succisione lignorum, Vulg. Sidon. Ep. 1, 2.
- superinscriptio [ἐπιγραφή] Luc. 20, 24: cuius habet imaginem et superinscriptionem, Cant.
- superscriptio [ἐπιγραφή] Mc. 12, 16: Cant. Gall. Mt. 22, 20. Luc. 23, 38 (= Rehd. Amiat.): Gall. Vulg. Hilar. in Ps. 63, 1. Schol. Juven. VI. 123.
- suprascriptio Mt. 22, 20: cuius est imago haec et suprascriptio, Rehd. (pr. m.; superscr.: sec. m.), Amiat. Fuld. (-btio).
- supplantatio [πτερνισμός] Ps. 40, 10: ampliavit (magnificavit) super

me supplantationem, Psalt. Roman. Mediol. German. Ambros.; Vulg.; — Ambros. Serm. 44 (adversum me).

suspensio [μετεωφισμός] Ps. 41, 8: omnes suspensiones tuae et fluctus tui super me transierunt, Aug. in Ps. 41. Enarr. Ps. 87, v. 8. n. 7. — Ps. 87, 8: et omnes suspensiones tuas induxisti super me, Psalt. Veron. Aug. — Jon. 2, 4: omnes suspensiones tuae et fluctus tui super me transibant, Hilar. in Ps. 68. — Tert. Orat. 5: si ad dei voluntatem et ad nostram suspensionem pertinet regni dominici repraesentatio. — Vitr. V. 10, 2.

susurratio [ψυθυρισμός] 2 Cor. 12, 20: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Cassiod. Var. 9, 18.

tonsio Deut. 18, 4: lanarum partem ex ovium tonsione [κου είνα]. Amos 7, 1: ecce serotinus post tonsionem regis [ἰδοὺ βροῦχος είς Γωγ ὁ βασιλεύς], Vulg

torsio Jes. 13, 8: torsiones et dolores [ωδίνες] tenebunt, Vulg. — Veget. Mul. III. 57. — tortio Veget. Mul. I. 46. — Jul. Firm. Math. 8, 15. — Gild. Epist. §. 5: vermis tortionis tuae.

tribulatio [θλίψις] Mt. 13, 21. 24, 21. 29; Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 24, 9; Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mc 4, 17; Cant. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Mc. 13, 19; Cant. Verc. Veron. Vindob. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 13, 24; Cant. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Jo. 16, 21; Verc. Brix. — 16, 33; Cant. Colb. — Act. 8, 1, 13, 50; Cant. — 20, 23; Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 5, 3 (bis). 8, 35, 12, 12, 1 Cor. 7, 28, 2 Cor. 1, 4, 8, 2, 4, 4, 8, 17, 6, 4, 7, 4, 5, 8, 2, 13, Eph. 3, 13, Phil. 4, 14, 1 Thess. 1, 6, 3, 3, 4, 7, 2 Thess. 1, 4, 6; Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Phil. 1, 17, Col. 1, 24; Clar. Boern. — 1 Tim. 5, 10; Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 1, 9, 2, 9, 22, 7, 14; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jon. 2, 3; Weing. Luxov. Psalt. Ambros., Iren. III. 20, Ambros. in Ps. 43; — Vulg. — Aug. Enchirid. 68, Ep. 119, 3 u. 14, — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 10.

abligurritio Capitol. Macr. 15. — abroboratio [Entkräftung] Veget. Mul. III. 85. — accubitatio Spartian. Ael. Ver. 5. — acerbatio Gloss. Cyrill.: σφοδφότης, acerbitas, acerbatio. — adaeratio Cod. XII. 38, 13. 40, 4. — adunatio Cyprian. Ep. 63, 5. — Cassiod. Compl. 21. in 1 Cor.: adunatione caritatis. — affatio Iren. II. praef. §. 1:

adfationes eorum et mysteria manifestavimus. II. 6, 2: Iudaei hac ipsa adfatione [Besprechen] daemonas effugant. — affricatio Cael. Aur. Acut. I. praef. §. 20. I. 14, 106. — amatio Plaut. Cas. II. 5, 20. Poen. V. 2, 136. Rud. IV. 5, 114. (Non. 70). — amentatio [=iaculatio] Tert. Nat. I. 10 in. — aporiatio Tert. Praescr. 49. — arcessitio Cyprian. Mortal. 2. 13. 14. — attemptatio C. Th. X. 3, 5. XVI. 2, 26. — Symm. Ep. 6, 9. — atturatio, λιβανοκαία, θυσία: Gloss. Steph. p. 22. — aucupatio Quint. Decl. 13, 8. — Oros. 5, 19. — — caballatio Cod. XII. 38, 14. — calculatio Cassiod. Var. 1, 10. - Venant. Fort. Ep. 5, 6. - Cael. Chron. V. 4, 60. - - capitatio Dig. L. 4, 18, 29. Cod. XI. 54, 1 . . ö. — catlitio Plin. H. N. XVI. 39 (25): catlitionem rustici vocant. — causatio Tert. Coron. 11. Idol. 12. — Gell. 20, 1. — Pallad. 1, 4. — — causidicatio Fronton. Ep. ad Amic. II. 11. — Gloss.: causid., δικολογία. — — cibatio Cael. Chron. IV. 3, 75. — circumlatio Iren. I. 25, 1. 2. — clarificatio Iren. IV. 11, 2. — Cypr. Ep. 77, 2. — Aug. Quaest. 62. — coadunatio Cod. V. 12, 31, 2. - collapsio Firmic. Mat. 20, 1. collurcinatio Apul. Mag. 80. — compassio Tert. Res. 40. — Hieron. Ep. 89, 4. — — complanatio Senec. Qu. Nat. 6, 1. — completio Aug. Ep. 161. — complicatio Cael. Chron. IV. 3, 26. — compulsatio Tert. Apol. 21. 38. -- concessatio Colum. XI. 1, 16: sine ullis concessationibus. - concubatio Cael. Acut. II. 37, 193 (bis). - constupratio Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 19. - coopertio [κάλυμμα] Iren. I. 4, 5: coopertionem imposuisse. — crassificatio Cael. Acut. I. 14, 115. V. 3, 56. — cruditatio Cael. Chron. V. 2, 29. — cusio C. Th. XI. 16, 18. — dealbatio Aug. Civ. III. 14. — deflexio Juvenc. IV. v. 155. in Luc. 21. — Macrob. Somn. I. 6. — — deformatio Vitruv. I. 1, 1. — [Entstellung] Liv. IX. 5 ex. — Act. Crispinae c. 1 (ap. Ruinart.); ad omnem deformitionem deducta. defossio Iren. IV. 22, 1: in terra defossionis. — desponsio Cael. Acut. II. 32, 167. III. 18, 176. — desurrectio Scribon. 142. — detentatio [Besitz] Cod. VII. 39, 8, 1. — devinctio Tert. Spect. 2. dilapsio Aug. Civ. 22, 12. — diluvio Censorin. 18, 11. — Tert. Anim. 46. — dolatio Herm. Past. III. 9, 2: portam cuius dolatio [ἐχχόλαψις] nuper facta mihi videbatur. — ducatio Iren. IV. 14, 2: dans ducationem. — emansio Dig. XLIX. 16, 4, 14, 15. — enixio Iren. II. 30, 6.8: per spiritalem enixionem . . . enixionem matris. exauditio Aug. Civ. 21, 24. — Cypr. Unit. eccl. 16. — excaldatio

Vulcat. Cass. 5. Capitol. Albin. 5. — excoctio Cod. X. 47, 12. exhonoratio Aug. Civ. 5, 18. - Novatian. Trin. 28. - exsolutio [Auflösung] Herm. Past. III. 5, 6. 7.8, 11. 9, 13. 29 (cod. Palat.). — [Bezahlung] Dig. XX. 1, 31. XXII. 1, 41, 1. XXXII. 34, 2. XLIV. 7, 44, 5. — extimatio [= extremitas] Tert. Cult. fem. 9: in extimationem temporum (codd. Vindob. Leid.); — in extimatione temporali (ed. Rigalt.). — famigeratio Plaut. Trin III. 2, 66. — famulatio Apul. Met. 24. — Cod. XII. 27, 2. — figulatio Tert. Res. 5. Anim. 25. - floritio Hieron. Homil. 2. in Cantic. - geniculatio Tert. Scap. 4. Bapt. 20 in. — humectatio Iren. I. 30, 3 (quat.) III. 17, 2. — Cassiod. Var. 10, 26. — — humiliatio Tert. Virg. vel. 13. Anim. 48 ex. — ieiunatio Tert. Scap. 4. Ieiun. 13. — impugnatio Cassiod. Compl. 31. in Rom.: nec cum eodem districta impugnatione litigandum (Rom. 14, 1). — Cic. Att. IV. 3, 3. — incorporatio [= corporis habitus Colum. VI. 2. — infestatio Tert. Apol. 1. — Cypr. Bon. pat. 7. — infrigidatio Veget. Mul. I. 29. — inhabitatio Barnab. Ep. 6. — insensatio [ανοια] Iren. I. praef. §. 2. II. 17, 1. IV. 41, 4: dementiam insensationis. — insufflatio Iren. I. 5, 6 [εμφύσημα]. 30, 9: insufflationem mundialem. 30, 14. III. 24, 2: insufflationem vitae insufflavit in eis. — Hieron. Ep. 61. — Cael. Chron. I. 4, 136. — — insusurratio Ambros. d. Cain et Abel II. 1. — Capitol. Anton. phil. 19. — - levigatio [= levatio, imminutio] Cael. Acut. II. 10, 68: sine febrium levigatione. — luscitio Dig. XXI. 1, 10, 4. - magistratio [Lehranstalt] Cod. XI. 18, 1. C. Th. XIV. 9, 3. — malignatio Iren. I. 25, 3: reliquas malignationes. — melioratio Cod. II. 19, 24. IV. 66, 3. VI. 43, 3, 4. — mensio Cic. Orat. §. 177. — molitio [Mahlen] Ambr. Serm. 29. — mordicatio Cael. Acut. II. 18, 105, 30, 161. — muneratio Iren. III. 25, 4: secundum dignationem munerationis eius. — Dig. XXVII. 3, 1, 5. — oblaqueatio Kalendar, rustic, mens. Sept. ap. Gruter, p. 139: arborum oblaqueatio. — obliquatio Macrob. Sat. 205. — obluctatio Arnob. II. 50. — Lact. Inst. III. 11, 11. — obreptio Frontin. Strat. II. 5, 36. — C. Th. III. 10. XI. 13. XV. 2, 3. XVI. 2, 34. — — obtrusio Cael. Acut. I. praef. §. 6. 7. 8. 9. 12. 14 . . ö. — obtusio Tert. Exh. cast. 10. Marc. III. 6. Res. 57. — obventio Dig. VII. 1, 7, 1. XIV. 1, 1, 15. XXII. 1, 34. XXVII. 9, 5, 9. — offusio Ambros. d. Esau 1: vanitatum offusio. Hexaëm. I. 8: offusione tenebrarum. - pariatio Dig. XII. 6, 67, 3. — partio Afran. ap. Non. 217. — Plaut. Truc. Rönsch, Itala und Vulgata.

I. 2, 93. — pausatio Hieron. Ep. 138. — Cassiod. Compl. 3. in Hebr. — pellectio (v. pellicere) Martyr. Polycarp. c. 4. — peraequatio Cod. X. 25, 1. XI. 47, 10. 58, 15. XII. 7, 1. C. Th. XI. 20, 5, 1. - perlatio Lact. Inst. V. 22, 3. - Hygin. Astron. I. praef. - perplexio Iren. I. 7, 4: perplexionem [προσπλοκήν] peiorum. porticatio Dig. XI. 7, 37, 1. — praeconatio Iren. III. 12, 3: praeconationem praeconavit. - praefocatio Cael. Acut. II. 6, 30. 35, 185. III. 4, 29. — Scribon. 100. — — praelatio Tert. Res. 5. Nat. I. 10. — Val. Max. 7, 8. — — praepeditio [Verzögerung] Cod. VI. 35, 11. praesentatio [= praebitio] Cod. XII. 29, 2. - praeteritio Barnab. Ep. 12. — Cod. VI. 29, 4. — promotio Cod. I. 27, 1, 7. XII. 4, 1. C. Th. VI. 35, 5... ö. — protractio Cod. I. 27, 2, 15. — Macrob. Somn. 60. — raptio Terent. Ad. III. 3, 2. — Arnob. V. 37. — — recompensatio Novell. 69. — refragatio Ambr. Serm. 1. in Ps. 118. — reliquatio [Restschuld] Dig. XXVI. 7, 44, 1. — Tert. Anim. 56. — remediatio Scribon. 11. — reverberatio Cassiod. Compl. 17. in Act. — rumigeratio Lamprid. Heliog. 2. — sepelitio Iren. V. 31, 1: in terra sepelitionis. sepultio ib. III. 20, 4. - suffumigatio Veget. Mul. III. 23. — temeratio [Verletzung] Cod. XI. 7, 2. tenebratio Cael. Chron. I. 2, 51. 4, 66. - terrificatio Non. 135. territio Dig. XLVII. 10, 15, 41. - tinctio Barnab. Ep. 11. - transfictio [παραποίησις] Iren. I. 9, 2: expositionis eorum transfictio [= falsitas]. — transvoratio Cael. Acut. I. 14, 113. II. 3, 18. 6, 28. . ö. — trituratio Aug. Tract. 27. — tutatio Assumpt. Mos. II. 22 sq.: ad recognoscendam tutationem librorum. — Jul. Firmic. Math. 4, 7. — - usio Varr. ap. Non. 231. — Arnob. VII. 32. — Dig. XXXII. 60, 2. XXXIV. 2, 27, 4. — vehatio C. Th. XIV. 6, 3. ventriculatio Cael. Acut. III. 17, 143. - vivificatio Tert. Res. 38. Marc. V. 9. — vulsio Veget. Mul. III. 65. — Iren. III. 11, 1: Nicolaitae qui sunt vulsio eius quae falso cognominatur scientia.

15. Subst. auf a.

cornupeta [κερατιστής] Exod. 21, 29: taurus cornupeta, Aug. Locut. 101. d. Erod.; — bos cornupeta, Vulg.; . . cornipeta, Tolet. — cornupeta D. stozere 100. H. S. stossende rint 40. cornuipeta stoser V. a. 1420. cornipeta stachaller Ho. 38.

pincerna [οἰνοχόος, ποτιστής] Genes. 40, 1. 2. 9. 20. 23: pincerna regis.. alter pincernis praeerat.. praepositus pincernarum.. ma-

gistri pincernarum. 41, 9. 1 Reg. 10, 5. 2 Paral. 9, 4. Nehem. 1, 11: Vulg. — Hieron. Quaest. in Genes. 40, 1. — Lamprid. Alex. Sev. 41. — Acron ad Horat. Carm. III. 19, 9: puerum, pincernam adloquitur. ad Serm. II. 8, 14: Hydaspes, — nomen pincernae. — Orell. Inscr. 2881. — pincerna schenke V. a. 1420. — D. scinko Symb.

refuga 2 Macc. 5, 8: ut refuga [ἀποστάτης] legum et exsecrabilis. 3 Esdr. 2, 23: Judaei refugae [ἀποστάται]. 2, 18: civitatem refugam [ἀποστάτιν] et pessimam. 2, 22: civitas ista fuit refuga [ἀποστάτις]. 2, 23: homines refugae et praelia in ea efficientes [ἀποστάσεις.. συντελοῦντες], Vulg. — Tert. Hab. mul. 5: metalli refuga. — Lucif. Cal. Athan. I. p. 2: refugae (angeli). — d. non. parc. 228: coluber ille refuga. — Moriend. 338. — Dig. XLVIII. 19, 8, 6. XLIX. 16, 13, 5. L. 13, 5, 3. — — [ἀποστασία] 2 Thess. 2, 3: nisi venerit refuga primum, Clar.; — Aug. Civ. 20, 19; — codd. aliq. teste Sedulio.

aeditua [νεωκόρος] Act. 19, 35: vestram civitatem aedituam esse

magnae Dianae, Cant.

calvaria [xqaviov] Mt. 27, 33: quod est calvariae locus. Mc. 15, 22: quod est interpretatum calvariae locus (= Fuld.) Luc. 23, 33: in locum qui vocatur calvariae, Rehd. Amiat. Vulg. — Jo. 19, 17: in eum qui dicitur calvariae locum, Cant. Amiat. Vulg.; — in eum locum qui dic. calvariae locus, Veron. Fossat. (ad); — in locum qui d. calv. locus, Brix.; — in loc. qui appellatur calv. locus, Verc.; — in loc. qui (Corb.: quod) appellatur calvariae, Colb. Corb. — 2 Reg. 9, 35: non invenerunt nisi calvariam, Vulg. — Cels. Med. VIII. 1. 4. — Scribon. 16. 201. — caluaria totin schedil V. a. 1420. — D. hirnecop Symb.

catta [\alpha'llov\rhos] Baruch 6, 21: supra caput eorum volant noctuae et hirundines et aves etiam similiter et cattae, Vulg. — Martial.

13, 69.

defensa [ἐκδίκησις] Deut. 32, 35: mihi defensam, et ego defendam,

dicit dominus, Tert. Marc. II. 18.

extensa [ἐντασις] Ezech. 17, 3: aquila illa magna magnarum alarum longa extensa (August. Specul.: longa extensione; — Vulg.: longo membrorum ductu) plena unguibus, Weing. — cf. Schwebel ad Veget. Mil. I. 12. p. 173.

emola [yalleiov] 3 Esdr. 1, 12: hostias coxerunt in emolis et in ollis,

Vulg. — *emola* D. koke vad 37. i. e. vas vinarium vel coquinarium 76. kule fasse i. e. frigidarium 125. amula wein vessel 52.

fidelia 1 Reg. 17, 14: fidelia farris [ἡ ἐδρία τοῦ ἀλεύρον] non deficiet et capsaces olei non minuet, Cyprian. Op. et Eleem. c. 16. — Plaut. Aul. IV. 2, 15. — Cic. Fam. VII. 29: duos parietes de eadem fidelia dealbare. — Non. 543: fidelia, Samium vas ad usus plurimos.

fulica Ps. 103, 18: fulicae [ἐρωδιοῦ] domus dux est eorum, Psalt. Veron. Roman. Mediol. Carnut. Germ. 1. Aug. Cassiod. — Virg. Georg. I. 363. — Fur. ap. Gell. 18, 11. — fulix Cic. poet. d. Div. I. 8.

manna [δράγμα] Deut. 24, 19: et oblivisceris manuam (Vulg.: manipulum), Auct. libr. d. Vit. christ. (opp. Augustin. VI. p. 187). — Schol. Juvenal. VIII. 154: manuae foeni. — Gloss.: manua, δράγμα . . manuae, δέσμαι. — manua D. picrift Gl. Ker.

minacia [ἀπειλή] Habac. 3, 12: in minacia tua confringes terram, Psalt. Veron. — Act. 4, 29: aspice super minacias eorum, Cant. — Plaut. Mil. II. 4, 21. Rud. III. 5, 16. V. 1, 56.

plecta 1 Reg. 7, 29: et inter coronulas et plectas [συγκλείσματα],
Vulg. — = funiculus. Vit. Macarii 2, 5 (Bolland. ad 15. Jan.). —
Pelag. vit. patrum 5, 5. — Jo. Cassian. Mirac. 18, 15. — plecta
vlechte V. a. 1420. — D. lista Gf. 251. geflochten schappel 40.

polenta 1 Reg. 17, 16: non defecit hydria polentae [αλεύρον], Ambros. d. Elia et Jeiun. I. p. 536. — Judith 10, 5: et peram implevit pulenta [αλφίνων], codd. Reg. Germ. 4. 15. Pechian.; — Vulg. (pol.). — Jos. 5, 11: comederunt . polentam eiusdem anni. Ruth 2, 14. 1 Sam. 17, 17. 2 Sam. 17, 28: Vulg. — Plaut. Asin. I. 1, 18. Curc. II. 3, 16. — Neutr. Cael. Chron. II. 7, 105. Macr. Sat. VII. 271.

proma [ταμεῖον] Ezech. 28, 16: de multitudine negociationis tuae promas tuas replesti, Tert. Marc. II. 10. p. 81.

pruna [ἀνθραμά] Jo. 18, 18: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 21, 9: Fossat. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Levit. 16, 12. Prov. 25, 22: Vulg. — Cael. Aur. Chron. II. 4, 79.

scutra [qιάλη] 1 Reg. 7, 40: fecit ergo Hiram lebetes et scutras et hamulas, Vulg. — Cato R. R. 157. — Plaut. Pers, I. 3, 8.

simila [σεμίδαλις] Apoc. 18, 13: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 1, 13: Tert. Jud. 5. — Exod. 29, 2. 40. Num. 7, 13. 19. 25. 31. 37. 43. 49... 28, 5. 9. 12: Vulg. — Cels. Med. II. 18. IV. 21. V. 18. 19. VI. 18, 6. VIII. 5. 7.

- sporta [σπνοίς] Mt. 15, 37: Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. —
   Mt. 16, 10. Mc. 8, 8. 20: Gall. Rehd. Amiat. Vulg. (Mc. 8, 20: Fuld.). Act. 9, 25: Amiat. Fuld. Vulg. Sall. Hist. II. Varr. ap. Non. 177. Plin. H. N.
- torta 1 Paral. 16, 3: divisit universis per singulos . . tortam panis [ἄρτον ενα ἀρτοχοπικόν]. Jerem. 37, 20: et daretur ei torta panis [δίδοσαν αὐτῷ ἄρτον ενα] quotidie. Numer. 6, 19: tortamque [ἄρτον] absque fermento unam de canistro. 1 Sam. 2, 36: offerat . . tortum panis, Vulg. torta kuche V. a. 1420. D. kuch 40. K. V. wege 40. kuechel 33. couke 38.
- viriae [ψέλλια] Genes. 24, 22: et duas virias dedit in manus eius, Ambros. d. Abrah. I. 9. Tert. Pall. 4: vestigia cestuum viriis occupavit. Ambros. ib. I. 34: has virias quae manum non materiali auro ornarent. Plin. H. N. XXXIII. 12 (3): viriolae Celticae dicuntur, viriae Celtibericae.
- scruta 2 Esdr. 3, 30: usque ad domum . . scruta vendentium [έωπο πωλαι], Vulg. Horat. Ep. I. 7, 65: vilia vendentem tunicato scruta popello. Petron. 62: exierat ad scruta scita expedienda. Lucil. ap. Gell. 3, 14: et scruta quidem ut vendat scrutarius laudat.
- aquifuga Cael. Aur. Acut. III. 9, 98. 15, 121. bubsequa Apul. Met. 164. Mag. 13. Flor. 113. d. Deo Socr. 228. — confuga Cod. I. 12, 6 pr. — defuga C. Th. XII. 19, 3. — heredipeta Petron. 124. — Schol. Juven. III. 129. - honoripeta Apul. Habitud. 187. lucifuga Tert. Res. 47. — Novatian. Cib. 3. — Senec. Ep. 122, 15. — Apul. Met. 108. Mag. 20. — — madulsa Plaut. Pseud. V. 1, 7. - mastigia Plaut. Most. I. 1, 1. III. 1, 74. 2, 33. Capt. III. 4, 38. 5, 1... ö. — Terent. Ad. IV. 9, 6. — — nacca Apul. Met. 206. scaeva [Linkhändiger] Dig. XXI. 1, 12, 3. - sculna Lavin. ap. Gell. 20, 10: sculnam vulgo dici quasi seculnam, quem qui elegantius, inquit, loquuntur sequestrem appellant. - Macrob. Sat. II. 374. — — tata Varr. ap. Non. 81: cum cibum ac potionem buas ac pappas vocent, et matrem mammam, patrem tatam. - [= nutricius Martial. 1, 100. — Gruter. 4, 2, 662, 3—8, 663, 8, 521, 5. 1119, 9. 10. Orell. 2313. 2814. 4943. — — acia [Faden] Titinn. ap. Non. 3. - Cels. Med. V. 26. - Petron. 76: ab acia et acu mi emnia exposuit. — - aeruca Vitr. VII. 12, 1: aerugine, quam no-

stri aerucam vocant. — affaniae Apul. Met. 197. 232. — antistita Acc. ap. Non. 487. — Cic. ap. Gell. 13, 19. — attegia Juven. XIV. 196. — Gruter. 54, 11: attegiam tegulitiam, = Orell. 1396. — auca Gloss. Steph. p. 25: auca, πτηνόν. Gloss. Gr. Lat.: χήν, auca, anser. — Gloss. Cassell. nr. 83 (ed. Diez): aucas cansi. — (ital. span. oca franz. oie). - -- averta Cod. XII. 51, 12. -- balluca Cod. XI. 6, 1. 2. — baxea Plaut. Men. II. 3, 40. — Apul. Met. 44. Flor. 122. — bigerrica Sulp. Sev. Dial. II. 1, 8. — Venant. Fort. III. — - buccea [franz. bouchée] Suet. Oct. 76: duas bucceas manducavi. — bulga Lucil. Varr. ap. Non. 78. — caesa [Hieb] Veget. Mil. I. 12: caesa . . non frequenter interficit. — canaba Aug. Serm. 61. de temp. — Orell. 39. 4077. — - canicae [= furfures] Lucil. ap. Non. 88. — carruca Suet. Ner. 30. — Lamprid. Heliog. 31. Alex. Sev. 43. Vopisc. Aurel. 46. — Dig. XIII. 6, 17, 4. — — cucuma Dig. XLVIII. 8, 1, 3. — Martial. 10, 79. — — diffamia Aug. Civ. 3, 31. — dividia Acc. Turpil. ap. Non. 96. — Plaut. Bacch. IV. 6, 1. 9, 110. Cas. II. 2, 11. Truc. IV. 4, 3. Merc. III. 4, 34. Stich. I. 1, 18. III. 1, 40. — Gloss.: dividia, διχόνοια. — — equila Varr. ap. Non. 106. — excetra Plaut. Pers. I. 1, 3. Rud. I. 2, 82. — Tert. Patient. 5. — Hieron. Ep. 37. — Cic poet. Tusc. II. 8. — Liv. 29, 11. — — falla Nov. ap. Non. 109. — favea Plaut. Mil. III. 1, 200. - fulmenta Lucil. ap. Non. 206. - Plaut. Trin. III. 2, 94. - Cato R. R. 14. — gamba [= commissura tibiae et pedis] Veget. Mul. I. 27. 56. — ganta Plin. H. N. X. 27 (22): candidi (anseres) ibi, verum minores, gantae vocantur. — Vet. Gloss.: ganta, γηναλώπηξ. - Adso vit. Walberti c. 5: anseres agrestes quas a candore vel sonitu vocis more rustico gantas vocant. - -- qumia Lucil. ap. Cic. Fin. II. 8. - Apul. Mag. 62. - iacca [Raufe] Veget. Mul. I. 56: cratis quae iacca vocatur a vulgo. - inania Plaut. Aul. I. 2, 6. — intemperia Cato R. R. 141. — Gell. 1, 17. — Non. 493. — lamenta Pacuv. ap. Non. 132. — lea [= leaena] Lucret. V. 1317. — Non. 134. — — longitia Veget. Mul. IV. 2. — Gromat. vett. — - lucta Auson. 83. - Hygin. Fab. 273. - Ambros. d. Jacob I. 5. — Onomast. vet : lucta, πάλη. — nassiterna Plaut. Stich. II. 3, 27. — Varro ap. Non. 546. — — offucia Plaut. Most. I. 3, 107. Capt. III. 4, 123. — Gell. 14, 1. — *planca* Pallad. 1, 21. — Tert. Paenit. 12 ex. — — posca Plaut. Truc. II. 7, 47. Mil. III. 2, 23. — Apic. 4. 1. — Suet. Vitell. 12. — Cels. Med. II. 30. III. 6. IV. 2. 5. V.

28, 17. VI. 6, 1. 6, 9. — Cael. Acut. II. 18, 109. 19, 121. 37, 197. Chron. I. 6, 184. II. 4, 72. 7, 102. — Spartian. Hadr. 10: cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est larido, caseo et posca. — — proba Amm. 21, 16. — Cod. XII. 25, 1. — — procacia Auson. Ep. 22 in. — Cod. IV. 49, 4. — puncta [Stich] Veget. Mil. I. 12: puncta duas uncias adacta mortalis est. — remissa Tert. Marc. IV. 18. — Cypr. Op. et Eleem. 2. Ep. 73. c. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 13. — - ruma Varr. ap. Non. 167. — Cael. Chron. II. 7, 107: gutturis circulo quam rumam vocamus. V. 10, 103. I. 3, 58. — Tert. Res. 4. — Aug. Civ. 4, 11. — sabaia Hieron. in Jes. 6, 19: ζύ-30v... vulgo in Dalmatia Pannoniaeque provinciis gentili barbaroque sermone appellatur sabaia. — Amm. Marc. 26, 8. — — scaeva [= omen] Plaut. Pseud. prol. 1. IV. 7, 39. Cas. V. 4, 4. Stich. V. 2, 24. — scordalia Petron. 59. — sisurna Amm. 16, 5: exsurgens ex tapete et σισύρα, quam vulgaris simplicitas sisurnam adpellat. - spelta Hieron, in Ezech. 1, 4, 9: ζέαν sive ζάαν nos vel far vel gentili Italiae Pannoniaeque sermone spicam speltamque dicimus. — Q. Soran. Ep. ad Cleopatr.: pane levi facto de spelta. — Ekkehard. vit. Notkeri Balb. c. 16: pura de spelta dederat grana. — stapia [Steigbügel] Inscr. vet. ap. Hieron. Mag. Miscell. 2, 14. strena Plaut. Stich. V. 2, 24. — Suet. Oct. 57. — Symm. Ep. 10, 28. - Auson. Ep. 18, 4. - Treb. Poll. Claud. 14. - Tert. Idol. 10. - - subsessa Veget. Mil. III. 6: fraude subsessae repente turbatur. 22: superventus et subsessas passus est . . . ad subsessas communis occasio est. + suggrunda [grunda = στέγη, Gloss.] Varr. R. R. III. 3. — Vitr. X. 15, 1. — Plin. H. N. XXV. 102 (13). — Dig. IX. 3, 5, 6 u. 12. + - suppetiae Plaut. Men. V. 7, 31. Epid. V. 1, 52. Rud. III. 2, 10. IV. 4, 39. — Auct. B. Afric. c. 66. 75. — Apul. Met. 65. 137. 218. Mag. 44. d. Deo Socr. 229. — Aug. Civ. 8, 22. — tincta Lucif. Cal. Moriend. 322: una tincta subscriptionis tuae. — tracta Varr. ap. Non. 228: lanea tracta. — Plin. H. N. XVIII. 27 (11): ad speciem tractae. — Apic. 4, 3. 5, 1. — - tripetia Sulp. Sev. Dial. II. 1, 4: sedebat M in sellula rusticana, ut est in usibus servulorum, quas nos rustici Galli tripetias, vos scholastici tripodas nuncupatis. — tufa [= apex cassidi insertus] Veget. Mil. III. 5. — tumicla Apul. Met. 183. — vola Varr. ap. Non. 416. - Prud. Hymn. d. Laurent. Str. 61: et volam plicans aduncis unguibus. - Walafr. Strab. vit. Othmar. p. 180 (Goldast. I.): contortis in volam digitis. — — fulgitrua Hygin. Fab. 183. — gigeria Lucil. ap. Non. 119. — Apic. 4, 2. 5. 5, 3. — impilia [Filzsocken] Dig. XXXIV. 2, 25, 4. — [Filzdecken] Dig. XXXIII. 10, 3 pr. — lavandaria Laber. ap. Gell. 16, 7. — repotia Horat. Sat. II. 2, 60. — Apul. Mag. 65. — Gell. 2, 24. — Auson. Ep. 9, 50.

16. Subst. auf us.

a. 2. Decl.

carrus [ἄμαξα] Sirac. 33, 5: praecordia fatui quasi rota carri, Vulg.
— Sisenn. Varr. ap. Non. 195. — Caes. al. — Neutr. carrum 3 Esdr. 5, 55: dederunt carra Sidoniis et Tyriis, Vulg. — Auct. 13. Hisp. 6, 2.
coruscus [ἀστραπή] Luc. 17, 24: coruscus qui coruscat de sub caelu, Cant.

grossus [ὄλννθος] Cantic 2, 13: ficus protulit grossos suos, Vulg. — Apoc. 6, 13: sicut ficus mittit (Fuld.: mittet; Vulg.: emittit) grossos suos, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Plin. H. N. XV. 19 (18). XVI. 49 (26). — Macr. Sat. II. 381.

palmus Jes. 40, 12: quis mensus est caelum palmo [σπιθαμη] aut quis totam terram pugno apprehendit, Barnab. Ep. 16; — quis mensus est pugillo aquas et caelos palmo [δρακί] ponderavit, Vulg. — Varr. R. R. III. 7. — Plin. H. N. XII. 28 (13). XXXV. 49 (13). — Vitr. II. 3, 3. III. 1, 5.

qualus (-um) Luc. 13, 8: et mittam qualum [κόφινον] stercoris, Cant.
— Colum. VIII. 3, 4. 5. X. 83. XII. 50, 3.

uncinus Amos 8, 1: et ecce uncinus pomorum [ἄγγος ἰξευτοῦ]. 2: Et dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Uncinum pomorum, Vulg. — Apul. Met. 58: uncino firmiter immisso. — Pallad. 4, 10. — Diez Altroman. Gloss. S. 12. 53. — uncinus D. noz hake V. a. 1420. hack 52.

blennus Plaut. Curc. II. 3, 39. Bacch. V. 1, 2. — Martial. VII. 45. — burgus Veget. Mil. IV. 10. — Cod. I. 27, 2, 4. — — caballus Lucil. Varr. ap. Non. 86. — Horat. Sat. I. 6, 59. Ep. I. 7, 88. 14, 43. — Petron. 134. — Dig. XXXIII. 7, 15 pr. — Aug. Civ. 18, 18. — — campagus Capitol. Maxim. iun. 2. Treb. Poll. Gallien. 16. — computus Iren. I. 15, 2: secundum Graecarum litterarum computum [αριθμόν]. — Jul. Firm. Math. 3, 12. 5, 15. — — cucus Plaut. Pers. II. 1, 6. — drungus Veget. Mil. III. 16: drungos, hoc est, globos hostium. — cf. Schwebel ad l. — Vopisc. Prob. 19. — — gabalus

Varr. ap. Non. 117. — Capitol. Macrin. 11. — — grumus Acc. ap. Non. 15. — Vitr. VIII. 3, 2. — Ambr. Ep. 82: Helisaeum qui silvestribus grumis [?τολύπην] et amaris pascebat prophetas (2 Reg. 4, 39). — — helucus Tert. Coron. 7. — Gell. 16, 12. — Festus: elucum significat languidum ac semisomnum . . — — incubus Aug. Civ. 15, 23: Silvanos et Panes, quos vulgo incubos vocant. — maccus Apul. Mag. 85. — murcus Amm. 15, 12: nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus Martium pertimescens pollicem sibi praecidit, quos iocaliter murcos adpellant. — pavus [= pavo] Tert. Anim. 33. p. 285. — stloppus Pers. V. 13. — sociennus Plaut. Amph. I. 1, 228. Cas. IV. 2, 18. Aul. IV. 4, 31. — sutriballus [παλαιοράσος, Gloss.] Schol. Juvenal. III. 150. — veredus Auson Ep. 8, 7. 14. — Martial. XII. 14, 1. — Dig. L. 4, 18, 21. Cod. XII. 51, 4. 7.

b. 4. Decl.

accubitus primus [πρωτοκλισία] Mt. 23, 6: amant enim primos accub. in caenis, Gall. Rehd. — Luc. 14, 7: Cant. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 14, 8: Cant. Gall. — 20, 46: Cant. — [ἀνίσκλισις] Cantic. 1, 11: dum esset rex in accubitu suo. Tob. 2, 3: exiliens de accubitu suo, Vulg. — Stat. Theb. I. 714.

bimatus [διετές] Mt. 2, 16: a bimatu et infra, Cant. Verc. Veron. Corb.

Brix. Gall. Rehd. Amiat Fuld. Vulg.

conculcatus Luc. 21, 24: et tunc erit Hierusalem conculcatui [έσται

πατουμένη] nationibus, Tert. Res. 22. p. 251.

cubitus primus [πρωτοκλισία] Mc. 12, 39: et primos cubit. in conviviis, Cant. Verc. — Cato R. R. 5, 5. — Plaut. Amph. V. 1, 70. — Plin. H. N. XXIV. 38 (9). XXVIII. 14 (4).

datus [δόσις] Sirac. 18, 18: et datus indisciplinati tabescere facit oculos, Vulg.; — Aug. Specul. (ed. Bened. III. 556). — Sirac. 7, 37 gratia datus [δόματος] in conspectu, Aug. l. c. 554. — Plaut. Trin. V. 2, 16. 18.

discubitus primus [πρωτοκλισία] Mt. 23, 6: Verc. Brix. — Mc. 12, 39: Veron. Gall. Amiat. Vulg. — Luc. 11, 43: Cant. Veron. Rehd. — 14, 7: Verc. Brix. — 20, 46: Verc. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Sirac. 41, 24: de discubitu [πήξεως ἀγκῶνος] in panibus, Vulg. — Val. Max. II. 1, 9: ne senioris adventum discubitu praecurrerent.

ducatus Ezech. 17, 3: quae habet ducatum [ήγημα] intrandi in Libanum, Weing.; — Aug. Specul. — Exod. 15, 13: ducatum praesti-

tisti [$\dot{\omega}\dot{\delta}\dot{\eta}\gamma\eta\sigma\alpha\varsigma$] iustitia tua, Psalt. Veron. — Mt. 15, 14: ducatum praestet [$\dot{\delta}\dot{\delta}\eta\gamma\tilde{\eta}$], Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 2, 2: ducatum agente Syriae Cyrenio. 3, 1: ducatus [$\dot{\eta}\gamma\varepsilon\mu\sigma\nu\dot{\iota}\alpha\varsigma$] Tiberii Caesaris. 22, 26: et qui ducatum agit, Cant. — Nehem. 5, 18: annonas ducatus [$\dot{\beta}\dot{\iota}\alpha\varsigma$] mei non quaesivi. Sirac. 7, 4: noli quaerere a domino ducatum [$\dot{\eta}\gamma\varepsilon\mu\sigma\nu\dot{\iota}\alpha\nu$]. 2 Macc. 10, 29: ducatum Judaeis praestantes [$\dot{\alpha}\phi\eta\gamma\sigma\dot{\nu}-\mu\varepsilon\nu\sigma\dot{\iota}$], Vulg. — Tert. Marc. III. 7. Nat. II. 5. Jud. 14. Pudic. 5. p. 374. — Apul. Met. 148. — Suet. Tib. 19. Ner. 35. — Firmic. Mat. 4, 1. — Vopisc. Aurel. 10. Prob. 7. Saturn. 7. — Cod. XII. 17, 2. C. Th. VI. 4, 28. 26, 13. — Gloss.: ducatus, $\dot{\eta}\gamma\varepsilon\mu\sigma\dot{\iota}\alpha$ . . $\dot{\alpha}\gamma\omega\gamma\dot{\eta}$.

excubitus [φυλακή] 2 Reg. 11, 6: observet excubitum (Vulg.: excubias) domus regis, Tolet. — Auct. B. Hisp. c. 6: in statione et in excu-

bitu.

incolatus [παροιχία] 1 Petr. 1, 17: incolatus vestri tempore, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Exod. 12, 40: incolatus autem filiorum Israel quemincoluerunt in terra Aegypto, Aug. Quaest. 47. in Exod. — Ps. 118, 54: in loco incolatus mei, Psalt. Veron. Rom.; — Aug. hîc et Serm. 15. in Ps. 118, — Cassiod. — Ps. 119, 5: incolatus meus elongatus est, Psalt. Veron. Cassiod. Ambros.; . . prolongatus est, Vulg. — Ezech. 20, 38: de terra incolatus eorum. Sap. 19, 10: in incolatu illorum, Vulg. — Iren. V. 32, 2: in omni suo incolatu. — Tert. Apol. 22. Coron. 13. Anim. 57. Res. 26. Nat. II. 5 in. Carn. 6. — Ambr. d. Cain et Abel II. 4. d. Abraham I. 5. 9. d. Joseph 3. — Dig. L. 1, 34. Cod. X. 39, 5. — Inscr. ex Hadriani saec. ap. Reines. VII. n. 32. — incolatus D. peregrinatus 76. woninge buten landes, elende 37.

municipatus [πολίτενμα] Phil. 3, 20: noster municipatus in caelis, Tert. Coron. 13. p. 359. Marc. V. 20. p. 469. — Marc. III. 24. p. 178: πολίτενμα nostrum, id est municipatum, in caelis esse pronuncians. Res. 47. p. 305: in caelis ubi nostrum municipatum Philippenses quoque ab Apostolo discunt. — Orell. Inscr. 3702.

obauditus Job 42, 5: in obauditu [ἀκοήν] auris audiebam te, Aug. Civ. 22, 29. — Ps. 17, 45: in obauditu auris obaudivit mihi, Aug. Civ. 17, 16; — Psalt. Veron. Aug.; — obauditu (ohne in)..., Psalt. Rom. Ambrosian. Cassiod. Benedict. Reg. monast., Gregor. M. Homil. 6. in Ezech. —

obductus [$\epsilon \pi \alpha \gamma \omega \gamma \dot{\eta}$] Sirac. 25, 20: et omnem obductum et non-obductum odientium, Vulg. — obductus D. betricnisse V. a. 1420.

- perfectus [ἀπαφτισμός] Luc. 14, 28: si habet ad perfectum, Cant. Tert. Anim. 20: perfectum ac profectum de doctrina . . deducit. Vitr. I. 2, 6: si enim interiora perfectus habuerint elegantes. X. 3, 1: ad eos perfectus.
- plicatus [ἐμπλοχή] Ambros. Exhort. ad Virgin. (I. p. 112): non in plicatu capillorum, sicut Petrus (1 Petr. 3, 3) docuit.
- profluxus Luc. 8, 43: in profluxu [δύσει] sanguinis eius, Tolet.
- propitiatus [ἐξιλασμός] Sirac. 5, 5: de *propitiatu* peccatorum noli esse sine metu, Tolet.; Aug. Specul. (ed. Bened. III. 552).
- recubitus primus [πρωτοκλισία] Mt. 23, 6: amant autem primos recubitus in caenis, Corb. Vulg.; primum recubitum ..., Veron.; amant enim primos recubitos in cenis, Fuld. Amiat (-us). Plin. H. N.XXIV.72 (13): ipsum (baculum sc. ex aquifolia arbore factum) per sese recubitu propius adlabi.
- scribatus Jerem. 52, 25: et scribam virtutum qui scribatum administrabat [γραμματεύοντα] populo terrae, Vallicell. Cod. VII. 62, 4.
- sputus [πτίσμα] Jo. 9, 6: et fecit lutum de sputu suo, Rehd. Aug. Civ. 18, 23. Cael. Aur. Chron. III. 2, 18: iugis sputus et oris humectatio. IV. 4, 80: cum plurimo sputu.
- stratus Ps. 131, 3: lectum stratus $[\sigma\tau\rho\omega\mu\nu\tilde{\eta}s]$ mei, Psalt Veron. Cassiod. Germ. 2 Sam. 11, 13: dormivit in stratu $[\varkappa\sigmai\tau\eta s]$, Tolet. Veget. Mul. I. 56: stratus pontilis. Varr. R. R. 1, 50. Ambros. enarr. Ps. 40.
- adactus Lucr. V. 1329. adhaesus ib. III. 382. V. 840. VI. 472. adiectus ib. I. 690. IV. 675. Vitr. IX. 8, 6. — adiutus Macr. Sat. 233. algus Acc. Varr. Lucil. ap. Non. 72. Lucr. III. 732. — allegatus Plaut. Trin. V. 2, 18. Gell. 13, 19. — animadversus Lamprid. Alex. Sev. 25. antistatus Tert. Valent. 13. capitus [Fourage, Ration] Cod. I. 27, 1, 8. 2, 19 u. 23. I. 52, 1. castus Varr. Naev. ap. Non. 197. cibatus Plaut. Mil. II. 2, 6. Cas. III. 1, 10. Apul. Met. 21. Macr. Sat. 253, 258. 269. — commensus Vitr. I. 3, 2. III. 1, 2. communicatus Apul. d. Deo Socr. 227. comptus Lucr. I. 88. III. 857. conclusus Cael. Aur. Chron. I. 4, 77. conditus Apul. Mag. 28. conditus Colum. 2, 22. conductus Cael. Acut. II. 15, 95. coniunctus Dig. XXXII. 91, 4. coortus Lucr. II. 1106. VI. 672. defunctus Tert. Valent.

26. – deminutus Gloss. Cyrill. 452: ελάττωσις, deminutus, deminucio, 458: ἐκλειψις, deliquium, deminutus, defectus, defectio. (Bünem. ad Lact. Epit. 72, 14). - detentus Tert. Valent. 32. - detractatus Tert. Spect. 3. — digestus Tert. Anim. 10. — Stat. Silv. III. 3, 87. — dilectus [Liebe] Paulli Rec. Sent. II. 20, 1. — editus Dig. XXXII. 55, 6. — eruditus Tert. Valent. 29. — exemptus Vitr. IX. 8, 6. — expiatus Tert. Valent. 13. — exscreatus Cael. Chron. II. 11, 128. V. 10, 119. — inanitus Gloss.: κένωσις, inanitus, inanitas. — increpitus Apul. d. Deo Socr. 241. — Tert. Marc. IV. 8. --- ingestus Tert. Res. 42. - innexus Apul. Met. 25. - inquilinatus Tert. Anim. 38 ex. — invasus Cael. Chron. I. 4, 81. — inventus Plin. H. N. XVII. 35 (21). — Tert. Anim. 2 in. — locutus Plaut. Mil. IV. 2, 15. — Apul. Flor. 130. — — obventus Tert. Anim. 41. offensus Tert. Marc. IV. 39. - Lucr. II. 223. 438. IV. 360. VI. 333. —— oppressus ib. I. 851. — Sidon. Ep. 9, 11. — Paulli Rec. Sent. V. 6, 4.—— parricidatus Cael. ap. Quint. I. 6, 42. — pedatus Plaut. Cist. II. 1, 50: pedatu tertio. — Cato ap. Non. 64. — — pertractus Tert. Orat. 5. - plexus Manil. 5, 147. - postumatus Tert. Valent. 35. — praegnatus Tert. Carn. 1. Jud. 9. Marc. III. 13. — praesidatus Arnob. III. 23. — Vopisc. Carin. 16. — - prioratus Tert. Valent. 4. — recidivatus Tert. Res. 1. 18. 30. Anim. 28. — recogitatus Tert. Marc. IV. 43 in. - reformatus Tert. Valent. 13. - repertus Apul. Met. 254. Flor. 113. - responsus Vitr. I. 2, 2. 4. III. 1, 9. - retractatus Tert. Spect. 11. Anim. 46. Prax. 2. Marc. I. 1. V. 3. Monog. 2. — retractus Tert. Scorp. 1. — Ep. ad Laodicens.: sine retractu. — — rigatus Ambros. d. Isaac 1. — Ven. Fort. carm. VII. 21, 3. — - secundatus Tert. Anim. 27 in. - spadonatus Tert. Cult. fem. 9. — speculatus Plin. H. N. X. 94 (73); occulto speculatu. — Iren. II. 31, 3: in speculatu [= conspectu] hominum. — stellionatus Dig. XIII. 7, 16, 1. 36 pr. XVII. 1, 29, 5 . . ö. — Gloss.: stell., ἐπίθεσις η χλεύη. — suppetiatus Apul. Met. 13. — tonsus Plaut. Amph. I. 1, 288. — Acc. ap. Non. 179. — tributus Cato ib. 229. — Plaut. Epid. II. 2, 43. — *viduatus* Tert. Virg. vel. 9.

Hier mögen noch folgende Subst. stehen:

ames [σχντάλη] Exod. 30, 4: (quidam nolentes ,arcus' dicere, ,thecas' interpretati sunt, quibus amites inducerentur, dicentes) Et erunt thecae amitibus, Aug. Quaest. 132. in Exod. — Horat. Epod. 2, 33:

aut amite levi rara tendit retia. — Porphyr. ad h. l.: amites hodieque appellantur furculae quibus retia in venatione vel aucupio suspenduntur. — Pallad. 10, 12. — Colum. 9, 1.

- cassidilis oder -dile. Tob. 8, 2: protulit de cassidili suo partem iecoris, Vulg. Cunrad. Fabar. d. Casib. monast. S. Gall. ap. Goldast. I. p. 78: cordis dudum instincta cassidili. Matthaeus Vindocin. in Tob.: cassidili profert auxiliare iecur. Ugotio Gloss.: cassidilis vel cassidile dicitur sacculum, pera, sacciperium. marsupium, loculus, crumena. Papias Gloss.: cassidilis, pera pastoralis. cassidilis D. eens voghelers of eens heerdekens maele G. voc. cassidile bilgrins desche 40. vogil tasche V. a. 1420. purssa Sm. I. 202. sweydeler 45.
- celtes oder celtis [= caelum, Grabstichel] Job 19, 23. 24: quis mihi det ut exarentur (sermones mei) in libro stylo ferreo et plumbi lamina vel celte sculpantur in sili ce [ἢ ἐν πέτραις ἐγγλυφῆναι], Vulg. celtes D. meyssel 40 (30. 38.). grab ysen 32 (celtis). 40. 76 (Ki., P. V.). beytel 32. steyn bicke 37 (celtes vel celtis).
- cors, chors, cohors [αὐλή] Jo. 10, 1: qui non intrat per ianuam in cortem, Colb.; . . in cohortem, Veron. Corb. Rufin interpr. Origen. comm. in Mt. §. 59.——cors Colum. I. 6, 24. II. 14, 6. 8.—cohors ib. VII. 3, 8.—chors Varr. ap. Non. 83.— Vopisc. Aurel. 5.
- coxendix Plaut. Bacch. V. 2, 40. Lucil. Varr. ap. Non. 94. Arnob. VII. 24. filiaster [Stiefsohn] Gruter. 682, 9: Maximus filiastro. 681, 8: Epitynchano filiastro. 645, 4: filiastro bene merenti. forpex Cato R. R. 10, 3. 11, 5. Suet. Oct. 75. Sidon. Carm. 15, 184. Isid. Origg. 20, 12. Cassiod. Orthogr. c. 4. Serv. ad Virg. Aen. VIII. 453.

17. Deminutiva.

agniculus Jo. 21, 15: pasce agniculos [ἀρνία] meos, Ambros. Serm. 2. in Ps. 118. — Arnob. VII. 12.

humerulus [ωμία] 1 Reg. 7, 30: Vulg. — humeruli D. scamata, luninge Symb. luni Pf. Germ. I. 114. lonen 9.

leunculus [λέων] 1 Reg. 10, 20: duodecim leunculi stantes super sex gradus. Nahum 2, 13: leunculos tuos comedet gladius, Vulg.

mergulus [καταφάκτης] Levit. 11, 17: bubonem et mergulum et ibin,

- Vulg. Gl. Reichenav. 32: mergulum corvum marinum (Diez Altr. Gloss. S. 7. 25). mergulus D. duchere H. S. tuchentlin 52.
- renunculus [νεφρός] Levit. 3, 4 u. 10: reticulum iecoris cum renunculis. 3, 10: universa vitalia et utrumque renunculum. 3, 15 u. 4, 9: duos renunculos... cum renunculis, Vulg. Marc. Empir. 26. renunculus nyrlyn V. a. 1420. renunculi D. leuint legun Pf. Germ. VIII. 386.
- saccellus [βαλλάντιον] Luc. 10, 4: nolite baiolare saccellum. 22, 36: qui habet saccellum, Cant. Hagg. 1, 6: misit eas in saccellum [δεσμόν] pertusum, Tolet.
- pugillus Mc. 7, 3: nisi pugillo [$\pi \nu \gamma \mu \tilde{\eta}$] laverint manus, Colb. Corb. Vindob. (momento: Verc.; subinde: Veron.; crebro: Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.). Levit. 2, 2: tollet pugillum [$\delta \rho \acute{\alpha} \kappa \alpha$] plenum similae. 6, 15. Num. 5, 26: pugillum sacrificii tollat [$\delta \rho \acute{\alpha} \xi \epsilon \tau \alpha \iota$]. Jes. 40, 12: quis mensus est pugillo [$\sigma \pi \iota \vartheta \alpha \mu \tilde{\eta}$] aquas, Vulg. Cato, Plin. H. N.
- scamillus [ὑποπόδιον] Mc. 12, 36. Act. 2, 35. 7, 49: Cant. Vitr. III. 4, 5. V. 9, 4: per scamillos impares.
- aratiuncula 1 Reg. 18, 32: fecitque aquaeductum quasi per duas aratiunculas [θάλασσαν χωροῦσαν δύο μετρητὰς σπέρματος] in circuitu altaris, Vulg. Plaut. Truc. I. 2, 46. araciuncula D. clene graue 37.
- auricula [\$\vec{\pi}\cdot iov\$] Mt. 26, 51. Mc. 14, 47. Luc. 22, 50. 51; Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Luc. 22, 51; Fuld. Jo. 18, 10. 26; Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Sam. 9, 15. Amos 3, 12; Vulg. — [\$\vec{\pi}\cdot \cdot \cdot
- casula [σκηνή] Hebr. 11, 9: in casulis habitando, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sirac. 14, 25: statuet casulam suam . . et requiescent in casula [σκέπη] illius, Vulg. Jes. 1, 8: in cucumerario casula [δπωροφυλάμον], Tert. Marc. III. 23. IV. 31. 42. Jud. 13. Plin. Apul. Petron. 111.
- catenula 2 Paral. 3, 5: sculpsit . . quasi catenulas se invicem complectentes [χαλαστά]. 3, 16 (bis): Vulg. Paul. Nol. Natal. XI. Fel. 462.

- damula [δορκάς] Prov. 6, 5: eruere quasi damula de manu, Vulg. Apul. Met. 166. damula D. schewchant sicut rech 28.
- decipula Job 18, 10: decipula [σύλληψις] illius super semitam. Jerem. 5, 27: decipula [παγίς] plena avibus, Vulg. Sidon. Ep. 8, 10. Mart. Cap. IV. §. 423. decipula D. wulue walle 38. betroknisse V. a. 1420.
- domuncula 1 Reg. 7, 8: et domuncula [οἶκος] in qua sedebatur. 2 Reg. 23, 7: texebant quasi domunculas luci, Vulg. Apul. Met. 88. Dig. XLVII. 12, 3, 11.
- facula [λαμπάς] Jo. 18, 3: cum laternis et faculis, Colb. Apoc. 8, 10: stella . . ardens tamquam facula, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sirac. 48, 1: quasi facula ardebat, Vulg. Act. 20, 8: faculae [ὑπολαμπάδες], Cant. 2 Macc. 4, 22: cum facularum luminibus [δαδοντάας], Vulg. Tert. Apol. 37. Pudic. 22. Scap. 6. Aug. Ep. 119, 11. Plaut. Trin. IV. 2, 45. Pers. IV. 3, 36.
- farinula 1 Reg. 17, 13: fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, Vulg. farinula D. meel kiste 37.
- hamula 1 Reg. 7, 40: fecit ergo Hiram lebetes . . et hamulas [φιάλας], Vulg. Colum. X. 387.
- iuvencula [vεανίς] Sirac. 20, 2: devirginabit iuvenculam, Vulg. Ps. 67, 26: iuvencularum tympanistriarum, Psalt. Veron. Vulg. 3 Esdr. 8, 92: iuvenes et iuvenculae, Vulg. 1 Reg. 11, 3: iuvenculae [παλλακαί], Philastr. Brix. p. 724. Tert. Jud. 9. p. 303. Ambr. Serm. 34. 63.
- laguncula Jes. 5, 10: facient lagunculam [κεράμιον] unam. 10, 33: confringet lagunculam in terrore. Jerem. 13, 12: omnis laguncula [ἀσκός] implebitur vino. 48, 12 (bis), Vulg. Plin. Ep. I. 6, 3. II. 6, 2.
- loricula Deut. 22, 8: facies loriculam [στεφάνην] tecto tuo, Hieron. c. Pelag. IV. 507. Hirt. B. Gall. VIII. 9. luricula Beda in libros Regum quaest. 13.
- mansiuncula Genes. 6, 14: mansiunculas [νοσσιάς] in arca facies, Vulg.
   Diez Altroman. Gloss. S. 7. 20.
- munitiuncula [ὀχυρωμάτιον] 1 Macc. 16, 15: suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, Vulg.
- ovicula Jo. 21, 16: pasce oviculas [προβάτια] meas, Veron., Lucif. [πρόβατον] Jo. 10, 3. 16: et suas oviculas vocat, Veron. . . . et alias oviculas habeo, Verc. Corb. 10, 4: et oviculae illum sequun-

- tur, Rehd. Apul. Met. 178. Aug. Doctr. chr. 3, 21. Ambros. Ep. 81. Aurel. Vict. illustr. vir. 43, 1. — ovecula Tert. Pall. 3.
- paupertatula 1 Paral. 22, 14: ecce ego in paupertatula [πτωχείαν]
   mea, Tolet. Hieron. Ep. 16 ex.
- pinnula [πτερύγιον] 1 Sam. 15, 27: et tenuit Saul pinnulam diploidis eius, Aug. Civ. 17, 7. 1 Sam. 24, 5: abstulit pinnulam chlamydis eius, ib. c. 6. Plaut. Amph. prol. 143. Plin. H. N. IX. 83 (57). Colum. VIII. 5, 5.
- plagula [ἐπίβλημα] Mc. 2, 21: nemo plagulam panni rudis superconprehendit in vestimentum vetus . . tollit ab eo multitudinem nova plagula, Rhed. Varr. L. L. IX. 47. Afran. ap. Non. 378. 537. [Schleier] Dig. XXXIV. 2, 23, 2. — Plin. H. N. XIII. 23 (12). Liv. Suet.
- resticula [σπαρτίον] Cantic. 4, 3: sicut resticula coccinea labia tua, Ambr. Ep. 12. Serm. 18. in Ps. 118. resticula uvarum D. bund mit weinbern 125.
- situla [κάδος] Jes. 40, 15: stillicidium situlae, Tert. Marc. IV. 25. p. 291. Scorp. 10 in. Jud. 1 in.; stillicidium de situla, Tert. Praescr. 8; stilla situlae, Tert. Paenit. 4. Fug. 2. p. 176; Vulg. Plaut. Amph. II. 2, 39. Cas. II. 6, 7. Dig. XVIII. 1, 40, 6. Vopisc. Firm. 4. Non. 547: creterra est quam nunc situlam vocant. situla D. wasser geltte o. krug 40. scheppe vaz V. a. 1420. ammer 37.
- sorbitiuncula [μολλυρίς] 2 Sam. 13, 6: ut faciat . . duas sorbitiunculas. 13, 8: farinam commiscuit et liquefaciens . . coxit sorbitiunculam. 13, 10: tulit . . sorbitiunculas quas fecerat, Vulg. Hieron. vit. Hilar. 11. Marc. Empir. 10. Plin. Val. 1, 54. Not. Tiron. p. 168. sorbitiuncula D. suffen H. Ph.
- tortula Num. 11, 8: faciens ex eo tortulas [ἐγκρυφίας] saporis quasi panis oleati, Vulg.
- vallicula [20ιλάς] Levit. 14, 37: cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, Vulg. vallicula D. gruuelen H. S.
- areola Cantic. 5, 13: genae illius sicut areolae [πρασιαί, Aquil.] aromatum consitae a pigmentariis. 6, 1: descendit in hortum suum ad areolam aromatum. Ezech. 1, 17: Vulg. Colum. X. 362. XI. 2, 30. Plin. Ep. V. 6, 21. Lamprid. Diadum. 5. Gruter. 589, 4 (ariola). ascella [ἀγκάλη] 1 Reg. 3, 20: et tulit filium suum sub ascellis meis,

Aug. Serm. 10. — Esth. 4, 11: et accepit eam sub ascellas suas donec in semetipsa rediret, cod. Pechian. — Levit. 1, 17: confringetque ascellas eius, Vulg. — Prov. 19, 24: abscondit piger manum suam sub ascella [Aquila: μασχάλην; Symm.: μάλην]. 26, 15: Vulg. — Hrabani Mauri Gloss. lat. - barbaricae (Goldast. Alam. rer. II. 66): ascilla, oahchasa. — asscella dy ochssen V. a. 1420.

buccella [ψωμίον] Jo. 13, 26: cui ego intinctam buccellam porrexero, et intingens buccellam porrexit Judae, Cant. — 13, 27: et post acceptam buccellam tunc introiit, Gall.; -- et post buccellam introivit, Corb. Vulg. Ambros.; — et pos buccellam tunc introivit, Fuld. Amiat. (post). — 13, 30: accipiens ergo buccellam ille exivit confestim, Cant. Gall. (continuo ex.); — cum ergo accepisset ille buccellam . . , Colb. Fossat. Amiat. Fuld. Vulg.; — qui cum accepisset buccellam . ., Ambros. — — Luc. 22, 44: sicut buccellae [Φρόμβοι] sanguinis descendentes super terram, Cant. — Genes. 18, 5: ponamque buccellam panis. Ruth 2, 14: intinge buccellam tuam in aceto. 1 Sam. 28, 22: ponam coram te buccellam panis. Job 31, 17: si comedi buccellam meam solus. Ps. 147, 17: mittit crystallum suum sicut buccellas, Vulg. - Tert. Monog. 11 in.: illi plane sic dabunt viros et uxores quomodo buccellas. — Martial. VI. 75, 3. — - [Zwieback] C. Th. XIV. 17, 5. — buccella eyn bisseleyn V.a. 1420. - D. eyn bete 37. schnitel 34. bucella leip pizzo Ho. 36.

formella [τρυφαλίς] 1 Sam. 17, 18: et decem formellas casei has deferes ad tribunum, Vulg. — Apic. 9, 13. — Walafr. Strab. Mirac. S. Galli II. c. 7 (Goldast. I. p. 165): formellam cerei. — — [Das bei Aristoteles vorkommende τρυφαλίς hat Th. Gaza durch das mittelalterliche, dem formella gleichbedeutende Wort formago (ital. formaggio, franz. fromage) übersetzt.] — formella D. twergelyn V. a. 1420. eyu clene keze 37.

mamilla [μαστός] Hos. 9, 14: da illis volvam quae natos non procreet et mamillas aridas, Fuld. — Luc. 11, 27: et mamillae quas suxisti, Cant. — Apoc. 1, 13: praecinctum ad mamillas zona aurea, Dem. Vulg.; — praec. ad mammillas zonam auream, Fuld. Amiat. (mam.). — Hos. 13, 16: et sugentes mamillas [τὰ ὑποτίτθια] illorum defodientur, Weing. — Tert. Carn. 20. — Cael. Aur. Acut. III. 4, 28: ex locis sub mamillis constitutis. — Plaut. Pseud. 180. — Varr. R. R. III. 14. — Juven. VI. 491. — Dig. XXXIV. 2, 32, 9.

geniculum Nahum 2, 10: dissolutio geniculorum [γονάτων], Vulg. — Rönsch, Itala und Vulgata.

- Tert. Coron. 3. Varr. L. L. XI. 5. Plin. H. N. XVIII. 10 (7), 4. Masc. geniculus Vitr. VIII. 6, 6.
- pectusculum [στηθύνιον] Exod. 29, 26. 27: sumes quoque pectusculum de ariete. sanctificabisque et pectusculum consecratum, Vulg. Hieron. Ep. 22, 13.
- **dextraliolum** Judith 10, 3: assumpsitque dextraliola [χλιδώνας,] Vulg. dextrariola D. pouga Gf. III. 38.
- linteolum Jo. 19, 40: ligaverunt eum linteolis [¿300vlois], Germ. Mm. Plaut. Plin.
- olfactoriolum Jes. 3, 20: olfactoriola et inaures, Vulg. Hieron. in Jes. 2, 3, 18. Isid. XIX. 31, 19. Diez Altroman. Gloss. S. 47. olfactoriola D. bismodis Pf. Germ. VIII. 411.
- ostiolum Ezech. 41, 24: bina erant ostiola [θυρώματα], Vulg. Colum. Plin.
- praetoriolum Ezech. 27, 6: praetoriola [οἴκους ἀλσώδεις, domos hirsutas, Weing.] de insulis Italiae, Vulg. Inscr. in Mus. di Mantova p. 23. pretoriolum D. roepp in eime schiff 40. pretoriola rube (domunculae in quibus merces ponuntur) Sm. III. 118. pretorialia schif husil V. a. 1420.
- vascellum Luc. 22, 10: baiulans vascellum [κεράμιον] aquae, Cant. Gruter. 1108, 6: depositus . . in vascello. Orell. 4555. Gloss.: vascellum, σκενάριον
- scabillum [ὑποπόδιον] Mt. 5, 35: Veron. Rehd Fuld. Mc. 12, 36: Verc. Veron. Rehd. Act. 2, 35. 7, 49: Fuld. — scabellum Mt. 5, 35: Amiat. Vulg. Gall. (suppedaneum vel scabellum). Mc. 12, 36: Gall. Amiat. Vulg. Act. 7, 49: Amiat. Vulg. Ps. 98, 5: adorate scabellum pedum eius, Psalt. Veron. Vulg.; Aug. ad l.: ,Quod dicunt Graeci ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum et alii dixerunt suppedanum. Jes. 66, 1: scabellum pedum meorum, Vulg.; Barnab. Ep. 16. Quint. Inst. I. 4, 12: cur ex scamno fiat scabillum. Varr. L. L. IV. p. 46. Suet. Cal. 54. Arnob. II. 42. VII. 32. Augustin. Music. 4. Cic. Cael. c. 27. Inscr. ap. Fabrett. V. nr. 263. IX. nr. 40.
- aqualiculus Tert. Jeiun. 16 ex. Senec. Ep. 9, 22. Apic. 7, 7. Gloss. Cyrill. 518: κοιλίδιον ἐκζεστόν, aqualiculum. Pers. I. 57. — cacabulus Tert. Apol. 13. Arnob. VI. 14. Cael. Aur.

Chron. V. 1, 17. — marculus Plin. H. N. VII. 57 (56). — Martial. XII. 57. - Isidor. 19, 17: Marcus, malleus maior; martellus, mediocris; marculus, malleus pusillus. — — situlus Vitr. X. 4, 4 (bis). - aquariolus Tert. Apol. 43. - Apul. Mag. 82. - Glossar. vet.: aquariolus, socius meretricis, qui crebro defert aquam ad eam venustandam. — — baceolus Suet. Oct. 87. — pasceolus Lucil. Cat. ap. Non. 151. — Plaut. Rud. V. 2, 27. — — agnicula Ambros. Inst. virg. c. 17: quasi bona quoque agnicula rumines in ore tuo praecepta divina. — aurula Lucif. Cal. Moriend. 313. — caepula Apic. 8, 2. 8. 9, 2. 10, 1. — Cael. Acut. III. 4, 42. — Pallad. 3, 24. 11, 11. — chartula Cic. Fam. VII. 18. — Cod. VIII. 54, 13. X. 2, 5. C. Th. VII. 22, 8. — corbula Varr. Cael. ap. Non. 197. mammula Varr. R. R. II. 3. — Gruter. 663, 2. Orell. 4849. — mappula Hieron. Ep. 27, 13. — morula Aug. Civ. 10, 15. Conf. 11, 15. — Lucif. Reg. apost. 159. — sedecula Varr. Analog. VII. — Cic. Att. IV. 10. — terrula Cod. X. 52, 11. C. Th. XV. 1, 51. turbula Iren. V. 34, 3. — Apul. Met. 253. 258. — — lusciniola Plaut. Bacch. I. 1, 4. lusciola Varr. L. L. IV. p. 22. — terraneola Phaedr. VI. 30, 1: avis quam dicunt terraneolam rustici. — Gloss.: terr., κορύδαλος. — — viriola Plin. H. N. XXXIII. 12 (3). — Dig. XXXVI. 2, 25, 10. 40, 2. — Gloss.: ψέλλιον, viriola, armilla. — aucella Apic. 4, 5. 5, 3. 8, 7. — Gloss. Isid.: aucella, ortygometra. — — cucumella Dig. VIII. 5, 17, 1. — helvella Cic. Fam. VII. 26. — numella Plaut. Asin. III. 2, 5. — Colum. VII. 8, 6. — — ungella Apic. 6, 2. 7, 1. — Marc. Empir. 20. — bovilla, βοοστασία: Gloss. - vitilla Gruter. 663, 5: destituisti, vitilla mea, miseram mammam tuam. — — bonusculum C. Th. X. 10, 29, 1: bonuscula [= facultates]. - decipulum Apul. Met. 166. Flor. 143. - Fronto Ep. ad M. Caes. I. 2. — statunculum Petron. 50. — testulum Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 18: munda collum ut non aurea testula capillis portet. — fumariolum Tert. Paenit. 12. — gurgustiolum Apul. Met. 20. 76. — manuciolum Petron. 63. — cucumellum argenteum, Gest. purgat. Caeciliani (Baluz. II. 93). — everricellum Apul. Mag. 36. — ligellum [= tuguriolum, Non. 134] Plaut. Aul. II. 4, 22. viscellum [zu Gallerte eingekochte Bouillon, Fleischextract] Cael. Acut. I. 17, 176. 177. II. 9, 54. 55. 24, 138. III. 8, 97. — armillum Apul. Met. 133. — Lucil. Varr. ap. Non. 74. 547. — — corcillum Petron. 75. — murmurillum Plaut. Rud. V. 3, 48. — tegillum [καλυμμάτιον, Gloss.] Varr. fragm. p. 307. — Plaut. Rud. II: 7, 18. — villum Terent. Ad. IV. 9, 11.

18. Substantivirte Adjectiva.

- extalis 1 Sam. 5, 9: computrescebant prominentes extales [ξδρας] eorum, Vulg. Veget. Mul. III. 6 in. 11. extalis D. V. a. 1420.
- infernus [== inferi] Genes. 37, 35: descendam . . in infernum [εἰς ζόου]. 2 Sam. 22, 6. Job 14, 13. 26, 6. Ps. 17, 6. 85, 13. 93, 17. Prov. 15, 24. 27, 20. 30, 16. Hos. 13, 14. Baruch 2, 17. 3, 11: Vulg.
- iugalis [Gatte] Venant. Fort. VI. 2, 76. Fem. [Gattin] Jud. 19, 1: sibi accepit iugalem de Judae Bethleem, Ambros. Ep. 65; vir Levita acceperat sibi iugalem, Ambr. Offic. III. 14. Jud. 19, 3. 25: ut cum sua iugali repararet gratiam.. cessit Levita iugalem suam, ibid. Ambr. Ep. 65: quibus iugales deerant.. exsortes esse iugalium.
- salutaris [σωτήριος, σωτήρ] Luc. 1, 47: in deo salutari meo, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 2, 30: Veron. 3, 6: Cant. Verc. Veron. Corb. Mm. Mt. 3, 3: et videbit omnis caro salutarem dei, Verc. Colb. Gat. (Iren. Arnob.). 1 Tim. 1, 1. 2, 3. 4, 10. Tit. 1, 4: Clar. Ps. 84, 5: Vulg.
- uncinus, aeditua, proma . . . . s. o.
- arida [ἡ ξηρά] Jon. 2, 11: et praeceptum est ceto et eiecit Jonan in aridam, Weing. Genes. 1, 9: congregetur aqua in congregatione una et videatur arida, Tert. Hermog. 29. Ps. 94, 5: et aridam fundaverunt manus eius, Psalt. Rom. Genes. 1, 9. 10. Ps. 65, 6. Jon. 1, 9. 2, 11. Hagg. 2, 7. Sirac. 37, 3. 39, 28: Vulg.
- delicata [ἡ ἄβρα, Lieblingszofe] Esth. 4, 10: et inclinavit se super caput delicatae suae quae praecedebat eam, Aug. contr. epp. duas Pelag. I. (opp. X. 428), d. Grat. et lib. arb. p. 741. Gruter. 311, 6: delicata virginis Vestalis. 661, 15: delicatae bene merenti. — [= concubina] Suet. Vesp. 3: Domitillam duxit uxorem . . delicatam olim. cf. Pitisc. ad h. l.
- ficulnea [συνῆ] Joel 1, 7: posuit . . ficulneas meas in confractionem, Weing. Ps. 104, 33: percussit . . ficulneas eorum. Hos. 9, 10. 1 Macc. 14, 12: Vulg. Mt. 21, 19 ex.: et arefacta est continuo

ficulnea. 21, 21: non solum de ficulnea facietis, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 13, 7: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Ambr. d. Jacob I. 1. — Luc. 21, 29: Brix. Gall. Rehd. Vulg. — Jo. 1, 49: cum esses sub ficulnea, Brix. — Luc. Capitul. cod. Rehd. XIII.: parabolam ficulneae infructuosae. — Ambr. Hexaëm. III. 14 (ter). III. 13: plerique secundum domesticam et fructiferam ficum agrestem ficulneam feruntur inserere.

fornicaria [πόρνη] Luc. 15, 30: cum fornicariis, Verc.; — Hieron. Ep. ad Paulin. d. lect. script. c. 5. — 1 Cor. 6, 15. 16: faciam membra fornicariae... qui adglutinatur fornicariae, Tert. Pudic. 16. p. 410. — Apoc. 17, 16: hi odient fornicariam, Dem. Amiat. Fuld Vulg. — Sirac. 9, 6. 10. 19, 3. 41, 25: Vulg.

innatatoria [κολυμβήθοα] Jo. 9, 11: vade in innatatoriam Siloae, Gall.

natatoria [κολυμβήθοα] Jo. 5, 2: est autem Hieros. natatoria quae dicitur.., Rehd. — 5, 4: angelus autem domini descendebat secundum tempus in natatoriam, Ambros.; — ang. a. dom. secund. t. lavabat in natatoria piscinae, Fossat.; — ang. enim dom. sec. t. descendebat in natatoria, Gall. — 5, 4: et quicumque prior descendebat in natatoria, Verc. Veron.; Corb. Mm. — 5, 7: mittat me in natatoriam, Cant. Corb. — 9, 7: ablue in natatoriam Siloam, Cant.; — lavare in natatoria Siloae, Gall.; — lava te in natatoria Siloa, Rehd.; — lava in natatoria Siloae, Amiat. Fuld.; lava in natatoria Siloe, Vulg.; — .. in natatoriam, Verc. Veron. Colb. — 9, 11: vade ad natatoriam, Fossat. Germ. Martin. Amiat. Fuld. Aug. (Vulg: ad natatoria); ... in natatoria, Brix. — natatoria D. visch dik i. e. piscina; -um swemmestat V. a. 1420. -a vel -um schwem 52.

ostiaria [ή θυρωφός] Jo. 18, 16: et dixit ostiariae, Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. (18, 17: ancilla ostiaria, Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.). — 2 Sam. 4, 5: et ostiaria domus purgans triticum, Vulg. — Ambr. Serm. 45 (ter). 46 (bis).

pascua [νομή] Hos. 13, 6: secundum pascuas illorum, Weing. — Job 39, 8: consideravit (V.: circumspicit) montes pascuae suae, Aug. in Job; Vulg. — Ps. 22, 2: in locum (V.: loco) pascuae, Psalt. Veron. Vulg. — 73, 1: super oves pascuae tuae, Psalt. Veron. Vulg. — 94, 7: nos populus pascuae eius, Vulg. — Barnab. Ep. 16: oves pascuae et cubile et turrem eorum (Enoch 89, 56). — Arnob. ad

- Ps. 22. p. 51: in loco pascuae collocata, super aquam refectionis educata. Tert. Apol. 22: quae illi accuratior pascua est. Cael. Aur. Chron. IV. 3, 55: caprae e salsiori pascua sitientes.
- septimana [ἐβδομάς] 2 Macc. 12, 31: die sollemni septimanarum instante, Vulg. C. Th. XV. 5 ex.: Ďominico qui septimanae totius primus est dies.
- taurea [νενοά] 2 Macc. 7, 1: flagris et taureis cruciatos, Vulg. Tert. Martyr. 5: inter venatorum taureas scapulis patientissimis inambulaverunt. — Juven. VI. 492. — taurea D. geyschel 40. ochsin geysel V. a. 1420.
- altilia [= volatilia saginata studio, Papias] Mt. 22, 4: tauri mei et altilia [στιστά] occisa sunt, Rehd. Vulg. Corb., Amiat. Fuld. (om. sunt); tauri et altilia et omnia parata, Gall. Ezech. 39, 18: taurorumque et altilium et pinguium omnium, Vulg. Tert. Paenit. 11. Petron. 36. 40. Apul. Met. 237. Macrob. Sat. 360 (bis). Spartian. Julian. 3. cf. Harduin. ad Plin. H. N. X. 71 (50). altilia D. dz gefügel 41. vederue, tame vogel also ghense 38.
- brachiale [χλιδών] Sirac. 21, 24: doctrina . . quasi brachiale in brachio dextro, Vulg. Treb. Poll. Claud. 14. Cic. ap. Prisc. Plin. H. N.
- campestre [πεδίον] Judith 6, 8: profecti sunt per campestria. Nehem. 3, 22. 12, 28. Obad. v. 19. Sach. 7, 7: Vulg. Plin. H. N. Tac. [Kampfgurt] Genes. 3, 7: et fecerunt sibi campestria [περιζώματα], Aug. Civ. 14, 17. Horat. Ep. I. 11, 18. Vulcat. Gallic. Cass. 4.
- cueumerarium [σιχνήρατον] Jes. 1, 8: tanquam specula in vinea et (Marc. III. 23: vel; Jud. 13: velut) in cucumerario casula, Tert. Marc. III. 23. p. 176. IV. 31. p. 319. Jud. 13. p. 334; tanq. in vinea speculam et in cucumerario casulam, Marc. IV. 42. p. 364—.. sicut (Iren.: velut) custodiarium in cucumerario, Jud. 3. p. 277. Iren. IV. 4, 2; ut umbraculum in vinea et sicut tugurium in cucumerario, Vulg. Baruch 6, 69: in cucumerario formido nihil custodit, Vulg.
- discriminale [Nestnadel] Jes. 3, 20: (auferet dominus) et discriminalia et periscelidas, Vulg. — discriminale D. harhaub 52. 74. vnderbende H. S. — discriminalia ornamenta capitis vel kemme vel borsten 37.
- donativum [χάρισμα] Rom. 6, 23: stipendia enim delinquentiae mors,

donativum autem dei vita aeterna in Christo Jesu, Tert. Res. 47. p. 304. — Tert. Marc. V. 8. p. 406: dedit data filiis hominum (Eph. 4, 8), id est, donativa quae charismata dicimus. — Praescr. 12: donativum et stipendia captat (miles sc.). — Plin. Paneg. 25, 2. — Tac. Ann. 12, 41. Hist. 2, 82. — Suet. Ner. 12. — Amm. 17, 9. — Dig. XLIX. 16, 10, 1. Cod. XII. 36, 1. — Onomast. Vulcan. p. 42: donativum, ἐπίδοσις.

femorale [περισχελίς] Sirac. 45, 10: femoralia et humerale posuit ei, Vulg. — Suet. Oct. 82: femoralibus (al. feminalibus) et tibialibus

muniebatur.

fictum [δόλος] Sap. 1, 5: spiritus . . sanctus disciplinae effugiet fictum, Vulg.

humerale [ἐπωμίς] Sirac. 45, 10: Vulg. — Dig. XLIX. 16, 14, 1: si tibiale vel humerale alienavit.

libatorium [σπονδείον] 1 Macc. 1, 23: accepit . . mensam propositionis et libatoria, Vulg. — s. o.

lumbare [περίζωμα] Jerem. 13, 1: posside tibi lumbare lineum. 13,
2. 4. 6. 7: Vulg. — Hieron. ad ill. l. Ep 1, 37. — lumbare D. uedir gurtil V. a. 1420. brustbeltz K. V. — lumbar pruch 40.

magnale [μεγαλεῖον] Luc. 9, 44: stupebant . . in magnalia dei, Verc. — Act. 2, 11: magnalia dei, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 70, 19. Sap. 18, 24. Sirac. 1, 15. 17, 7. 8. 11. 18, 3. 5. 3 β, 2. 10. 42, 21. 2 Macc. 3, 34: Vulg. — Cyprian. Bon. pat. 3. Zel. 4. Ep. 7. 55. 58. cf. Krabinger ad prim. 1. p. 257. — Aug. Conf. 13, 27. d. Genes. ad litt. VIII. c. 1: miraculorum quae magnalia nominantur.

matutinum [Morgen; franz. matin] Ps. 29, 6: ad matutinum laetitia, Psalt. Veron. Vulg. — 45, 6: adiuvabit eam deus a matutino ad matutinum, Psalt. Mediol. — 48, 15: in matutino, Vulg. — 62, 7: in matutinis meditabor in te, Psalt. Veron. Vulg. — 72, 14: et argutio (V.: castigatio) mea in matutinis, Aug. Vulg. — 100, 8: in matutinis (V.: -no) interficiebam, Psalt. Veron. Rom. Aug. Cassiod. Ambros. expos. in Ps. 118; Vulg. — Senec. Ep. 83, 12. — Apul. Met. 193: matutino ille . . proficiscitur.

memoriale [μνημόσυνον] Levit. 2, 2: ponet memoriale super altare. 2, 9. Hos. 12, 5. 14, 8. 1 Macc. 8, 22: memoriale pacis et societatis,

Vulg. — Plur. Macrob. Sat. III. p. 18. Gell. 6, 7.

minutum [λεπτόν] Mc. 12, 42: misit duo minuta, Rehd. Vulg. — Luc. 12, 59: donec etiam novissimum minutum reddas, Amiat. Vulg. —

Amm. 20, 3. — *minutum* D. scerf *H. S. Gf.* halpscherf *V. a.* 1420.

mutatorium Jes. 3, 22: et mutatoria et palliola. Sach. 3, 4: et indui te mutatoriis [ποδήρη], Vulg. — Hieron. in Jes. 2, 3, 22. — mutatorium D. bade gewant 40. edel claid 52. mutaboria rich gewant V. a. 1420.

nuntium Esth. 8, 14: veredarii celeres nuntia perferentes, Vulg. — Gell. 9, 7. — Non. 215.

natale [γενέσια] Mt. 14, 6: natale autem facto Herodis, Cant.; — die autem Herodis natalis, Rehd.; —d. a. natalis H., Amiat. Vulg. — Mc. 6,21: natali suo cenam fecit, Cant.; — natalis sui caenam fecit, Gall. Rehd. Vulg., Amiat. Fuld. (cenam). —2 Macc. 6,7: in diem regis natalis [γενέθλιον], Lucif. Cal. d. non parc. 303; — in die natalis regis, Vulg. — Pass. Mariae mart. (Baluz. II.): natale itaque filii celebrante Tertullo. — Dig. IV. 4, 3, 3: videndum an etiam diem natalis sui adhuc dicimus. — Lamprid. Comm. 10: eundem diem natalis habuerat. Diadum., 6: in publicas edidit diem natalis sui. — Hymnus "Jesu Redemptor" Str. 6: Natalis ob diem tui Hymni tributum solvimus. — Inschr. aus Afrika: natale Domini Christi VIII. Kal. Jan. — Plin. H. N. IV. 12 (7): Musis natale [Geburtsort] in nemore Heliconis assignant.

pugillare [πινακίδιον] Luc. 1, 63: et accepit pugillare, Rehd. (pr. m.).

- Auson. Epigr. 137, 3.

salutare [σωτήριον] Luc. 2, 30: salutare tuum, Cant. Verc. Colb. Corb. Brix. Germ. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; Iren. Cypr. Hilar. Ambr. Hieron. Aug. — Luc. 3, 6: salutare dei, Colb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Res. 59: salutare domini (bis). — Act. 28, 28: Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Eph. 6, 17: et galeam salutaris et gladium spiritus, Clar.; — Tert. Marc. III. 14. — Exod. 24, 5: hostiam salutaris, Aug. Quaest. 98. in Exod.

spiritale [πνευματικόν] Eph. 6, 12: spiritalia nequitiae, Clar. Amiat. Fuld. (-quitia), Dem. (Boern. Vulg.: spiritual.); — Iren. I. 10, 1. Tert. Marc. V. 18. Fug. 1. 12. Praescr. 39. 40. Anim. 57 in. Novatian. Cib. 1; — spiritalia malitiae, Tert. Marc. IV. 24. Jeiun. 17 ex.

subdivale [al'9quov] Ezech. 9, 3: quae fuerunt super eam in subdivali domus, Tert. Jud. 11. — subdiale Plin. H. N. XXXVI. 62 (25).

subiugale [ὑποζύγιον] Mt. 21, 5: filium subiugalis, Gall. Rehd. Vulg.

- 2 Petr. 2, 16: subiugale mutum (Amiat. Fuld.: in) hominis voce loquens, Dem. Amiat. Fuld. 3 Esdr. 5, 43: subiugalia, quinque millia viginti quinque, Vulg. Hieron. Ep. ad Paulin. c. 5.
- tibiale Ps. 146, 10: neque in tibialibus [κνήμαις] viri, Psalt. Mediol. Suet. Oct. 82. Dig. XLIX. 16, 14, 1.
- vernum Ps. 73, 17: aestatem et vernum [έαρ] fecisti, Psalt. Veron.

   Tert Res. 12: verna et autumna. Spect. 9: vel verno... vel autumno. Cato R. R. 52. 54. Plin. H. N. XIX. 5 (30). Colum. 4, 10. Pallad. 2, 15. 4, 10. Cassiod. Var. 3, 51. Beda d. Remed. pecc. 14. 15.
- victualia 2 Macc. 3, 10: tunc . . ostendit deposita esse haec et victualia [παραθήκας] viduarum et pupillorum, Vulg. Cassiod. Var. 4, 5: victualium . . caritatem.
- vinacium Hos. 3, 1: diligunt vinacia uvarum, Vulg. Colum. 11, 2. 12, 43.
- volatile [πετεινόν] Mt. 6, 26: respicite (Gall.: in vel ad) volatilia caeli, Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; Cyprian. Op. et Eleem. 11 (aspic.). Luc. 9, 58: et volatilia caeli habitacula, Cant. 12, 24: considerate volatilia, Brix. Rehd. Genes. 1, 20: et volatilia volantia super terram, Tert. Hermog. 22; et volatile super terram, Vulg. Genes. 1, 21. 26. 28. Jerem. 4, 25. Sirac. 22, 25. Act. 10, 12. 11, 6: Vulg. Tert. Ux. I. 4: volatilia caeli pascit. volatile D. gefügel 32. federtier 29 (30. 34).
- brevis [Liste] Cod. I. 32. X. 2, 2. 19, 1. 22, 1, 2. 23, 3, 1. Lampr. Alex. Sev. 21. 28. Vopisc. Aurel. 36. Bonos. 15. Gloss.: πατάπαον, pittacium, brevis. — delicatus Petron. 63. Suet. Tit. 9. — humanus [= homo] Cic. Att. 13, 21: possum falli ut humanus. cf. Gron. ad Liv. 8, 9. militaris [= miles] Cod. XII. 38, 7. officialis [apparitor, minister] Tert. Idol. 17. Sulp. Sev. Hist. II. 49, 4. Dial. III. 4, 7. 11, 7. Apul. Met. 22. Spartian. Carac. 6. Dig. XII. 1, 34 pr. XXXVI. 4, 5, 27. Baluz. II. 84. 87. principalis [Officier] Dig. XLIX. 16, 13, 4. rationalis [Kassirer] Capitol. Albin. 2. Gord. 7. Lampr. Alex. Sev. 45. 46. Vopisc. Aurel. 38. ventralis [Bauchgurt] Dig. XLVIII. 20, 6: nummulos in ventralem, quos victus sui causa in promptu habuerit. vulnerarius [Wundarzt] Plin. H. N. XXIX. 6 (1). — agraria [Feldposten] Veget. Mil. I. 3: in agrariis plurimum detinendi sunt. III.

26. cf. Schwebel. ad ill. l. - alba [Perle] Lampr. Heliog. 21: albas in vicem piperis piscibus conspersit. Capitol. Maxim. iun. 1: monolinum de albis novem. — altilis Iuven. V. 115. 168. — Gloss.: altiles, σιτισταί. — calcaria Amm. 27, 3. — Tert. Carn. 6: pervenimus igitur de calcaria, quod dici solet, in carbonariam. — Dig. XLVIII. 19, 8, 10. — — candida [= vestis candida] Pass. Perpet. et Felicit. 10: erat vestitus distinctam candidam. — [Designatur, Erkorensein, Anwartschaft Tert. Marc. IV. 7: discipulos de candida salutis gloriari volebat. IV. 34: candida quaedam utriusque iudicii. V. 20. Anim. 58: in quadam usurpatione et candida eius (iudicii sc.). Coron. 1: martyrii candida. — [= editio ludorum] Act. Bonifac. (ed. Holsten.): haec ergo ter candidam egerat apud urbem Romanam. — Pass. Seraph. et Sabin. c. 1 (Baluz. II. 106): ter in urbe Roma candidam dedit Romanis. — - coniugalis [= coniux] Cod. XII. 19, 9. - divina [Weissagerin] Petron. 7. - fontana [franz. fontaine, engl. fountain] Vopisc. Carin. 16: locum in quo fontana esset pertepida. — Gromat. vett. p. 315. 324. — histrionia Plaut. Amph. prol. 90. 152. — interula Apul. Met. 170. — notoria [Bericht] Treb. Poll. Claud. 17. — pannicularia Dig. XLVIII. 20,6: panniculariae causa [Bagatellsache].—plumbea Spartian. Sev. 11. — probatoria Cod. I. 31, 5 pr. XII. 20, 3. 36, 17 . . . — quasillaria Petron. 132. — Gruter. 648, 5. — relatoria C. Th. XIII. 5, 8. — sanctimonialis [Nonne] Aug. Ep. 169. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 32. — Act. Saturnin. al. c. 2 (ap. Ruinart.) — — speculatoria [= caliga militaris] Tert. Coron. 1: speculatoriam morosissimam de pedibus absolvit. — strata Herm. Past. I. 4: de strata publica. — Juvenc. Evang. hist. III. Mt. 21: tum populi stratas praetexunt vestibus omnes. — Eutrop. 9, 9. — Cod. XI. 74, 4. C. Th. XV. 3, 4. — tabernaria [Kramhandel] C. Th. XI. 10, 1. — tabularia Claud. ap. Non. 208. — Cod. VII. 9, 3. — - testimonialis Veget. Mil. II. 3. - Cod. X. 52, 11. - tractoria [Einladungsschreiben] Aug. Ep. 217. — [Staatspostschein] Cod. XII. 51, 22. 52 un. — volatica [ή οἰωνιστική] Tert. Pall. 6. — [Zauberin] Hygin. Fab. 141: volaticae sunt factae. — Fest.: striges .. quas volaticas etiam vocant. — — accubitalia Treb. Poll. Claud. 14. — agraticum C. Th. VII. 20, 11. — auctumnum Varr. ap. Non. 71. — Tert. Res. 12. — balneaticum Schol. Juven. II. 152. - Gloss.: baln., βαλανικόν. - - cauponium [Wirthshaus] Tert.

Apol. 40. cf. Oehler ad l. — Glossar. Erfurt.: cauponium, stabularium hospitum. - Not. Tiron. p. 156. - Dig. XXXIII. 7, 15 pr. — — coactile [Filz] Dig. XXXIV. 2, 25, 1. — coenaticum Cod. XII. 38, 3. — dorsuale Capitol. Gallien. 8. — edulia, jum. Tert. Marc. V. 19 ex. — Iren. II.: edulium et reliquarum operationum indifferentem sententiam. — Apul. Met. 22. — festivum [Fest] Lampr. Heliog. 11. — hibernum [franz. hiver] Tert. Marc. I. 1: totus annus hibernum. Apol. 40. — Minuc. Fel. 34, 11: arbores in hiberno. -- Cael. Aur. Chron. III. 1, 2: hiberno atque nocte magis quam die vel aestate. — — incentivum Pass. Cyprian. p. Pont. c. 7 (ap. Ruinart.); incentivo tubae caelestis. — lateralia viatoria [Reisetasche] Dig. XXXII. 102 pr. — legativum Dig. L. 4, 18, 12, 7, 2, 3. — lusorium [= theatrum] Pass. Seraph. et Sabin. c. 3 (Baluz. II. 107). - mangonium Plin. H. N. X. 71 (50). - medianum [Mitte] Dig. IX. 3, 5, 2. — meritorium Tert. Valent. 7. — Spartian. Pesc. 3. — — minervalicium, συστατικόν: Gloss. Philox. — notorium Dig. XLVIII. 16, 6, 3. Cod. IX. 2, 7. — nutricium Senec. Cons. ad Helv. 17, 1. — Dig. L. 13, 1, 14. — palmarium Terent. Eun. V. 4, 8. - Dig. L. 13, 1, 12. - pannicularia, orum. Dig. XLVIII. 20, 6. -- pedeplana [Erdgeschoss] Cod. XII. 41, 7. C. Th. VII. 8, 13. - [Sing. Luc. 22, 12: pede plano locum stratum magnum, Veron.] — — portarium, τέλος πύλης: Gloss. Cyrill. — promum Tert. Ux. II. 4 ex. — pulveraticum C. Th. VII. 13, 16. — Cassiod. Var. 12, 15. — sacrificatorium Ignat. Ep. ad Rom. c. 2: dum adhuc sacrificatorium paratum est. — sedularia Dig. XXXIII. 10, 4. — subarmale Spartian. Sev. 6. Vopisc. Aurel. 13. — urnale Dig. XXXIII. 6, 16 pr. — vallestria Ambros. Hexaëm. III. 3: vallestria agrorum. d. Esau 5: fugiat ante vallestria. — (Adj. Ambr. Ep. 12: in vallestribus et subterraneis habitaculis . . in domibus habitabant vallestribus). — - venalicium [Accise] Cod. XII. 19, 4. — [= familia venalicia] Dig. XXI. 1, 65, 2. — [= servus venalicius] Petron. 28. Dig. XXVIII. 8, 5, 1. — - vestiarium [= vestitus] Dig. XXXIV. 2, 4, 12, 13, 18 pr. — [Garderobe] Vopisc. Aurel. 45. — Plin. H. N. XV. 8. — Cassiod. Var. 1, 2.

19. Substantivirte Participia.

discens $[\mu\alpha \vartheta\eta \eta'\eta'_S]$ Jo. 6, 66: ex hoc ergo multi discentium eius abierunt retro, Cant. — Tert. Praescr. 3: ab ipso domino quidam di-

scentium scandalizati deverterunt. — Luc. 22, 45: venisset ad discentes suos, Colb. — Jo. 21, 2: et alii de discentibus eius duo, Cant. — 21, 12: nemo tamen discentium audebat interrogare eum, Veron. — Iren. III. 15, 3: apostolorum et discentium eorum. III. 18, 4: demonstrare discentibus. — Tert. Praescr. 30. 44. Marc. IV. 22. p. 275. Carn. 6 in. — Orell. Inscr. 6353, 6: discentes [Lehrlinge] speclariarii.

collecta [¿ξόδιον] Levit. 23, 36: est enim coetus atque collectae. Deut. 16, 8: quia collecta est domini. 2 Paral. 7, 9: fecitque die octavo collectam. Nehem. 8, 18: fecerunt... in die octavo collectam iuxta ritum, Vulg. — [Versammlung] Hieron. Ep. 108, 19. — Act. Saturnin. al. c. 10... ö. ap. Ruinart.

beneplacitum [εὐδοχία] Mt. 11, 26: sic fuit beneplacitum ante te, Veron.; — sic factum fuit beneplacitum coram vel ante te, Gall. — Ps. 67, 17: mons in quo beneplacitum est [εὐδόχησεν] deo habitare in eo. Sirac. 1, 34: quod beneplacitum [εὐδοχία] est illi. 2, 19. 41, 6: Vulg. — Rom. 10, 1: beneplacitum vel voluntas mei cordis, Boern. — Eph. 1, 9: secundum beneplacitum, Boern. Vulg. — Phil. 1, 15: quidam vero propter beneplacitum, Clar. — Phil. 2, 13: pro bona voluntate pro beneplacito, Boern. — Aug. d. Genes. ad litt. I. c. 5: in beneplacito ei us.

incensum [θνμίαμα, λίβανος] Luc. 1, 9—11: ut incensum poneret . . hora incensi . . altaris (altarii: Cant. Veron.) incensi, Cant. Vero Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Turon. Foss. Germ. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 8, 3. 4: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 1, 13: Tert. Jud. 5; Vulg. — Num. 16, 17. 46. 2 Reg. 23, 5. 1 Paral. 6, 49. 2 Paral. 26, 19. Sirac. 24, 21: Vulg. — Sulp. Sev. Chron. I. 47, 4. — Inscr. fratr. Arval. ap. Marin. p. 639.

placitum [εὐδοπία] Mt. 11, 26: sic fuit placitum ante te, Verc. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 10, 21: sic factum placitum ante te, Gall. — Eph. 1, 9: secundum placitum, Clar.; — secundum bonum placitum eius, Dem. Amiat. Fuld. — Eph. 1, 5: secundum placitum voluntatis suae, Clar. Boern. — Plin. H. N. XIV. 22. XV. 15. — Virg. Ecl. 7, 27.

accubitum Lampr. Heliog. 19. 25. — buccellatum [Militärzwieback] Vulcat. Gallic. Cass. 5. Spartian. Pesc. 10. — Cod. XII. 38, 1. — complacitum [Uebereinkunft] C. Th. XI. 16, 14. — conditum

[= mulsum] Cael. Aur. Chron. V. 1, 25. — emeritum [Pension] Dig. XLIX. 16, 3, 8, 12, 16, 5, 7. — falsum [Fälschung] Dig. XXII. 4, 3. XLVIII. 16, 1, 10. l. 4. 1, 4. 16, 2. — Tert. Anim. 28. Marc. IV. 42. — ficatum [Leber eines mit Feigen gemästeten Thieres; ital. fegato, span. higado, franz. foiel Apic. 7, 3. - Marc. Empir. 22. — Gloss. Reichenav. 69: iecore ficato. 151: gecor ficatus. — Gloss. Cassell. 52: figido lepara. — Gloss. Rz.: iecoris figido. vgl. Fuchs Roman. Spr. 187. Diez Altroman. Glossare 30. 100. — — fossatum [Wallgraben] Dig. XLIX. 16, 3, 4. — incitum Lucil. ap. Non. 123. - Fem. incita Plaut. Trin. II. 4, 136. Poen. IV. 2, 85. — proiectum [Erker] Dig. XLIII. 17, 3, 6. 24, 22, 4. — regestum [Register] Vopisc. Prob. 2. — Cod. Summa reip. §. 4. — Prudent. Perist. X. 1131. — speratus Afran. ap. Non. 174. sperata Plaut. Amph. II. 2, 44. Poen. V. 4, 95. - Hygin. Fab. 33. -- unctum Horat. A. P. 422. - Pers. VI. 16. - Apul. Met. 64. - Veget. Mul. III. 71.

2. Abtheilung.

Adjectiva.

1. Adj. auf bilis.

accensibilis Hebr. 12, 18: non enim accessistis ad tractabilem montem et accensibilem ignem [κεκαυμένω πυρί], Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (ohne montem).

acceptabilis [εὐπρόσδεκτος, εὐάρεστος] Rom. 15, 31: Clar. Boern. Fuld.

— 2 Cor. 6, 2: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Phil. 4, 18.
Boern. — Tit. 2, 14. 1 Petr. 2, 5: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes.
58, 5. Agg. 1, 8. Esth. 10, 3: Vulg. — Jes. 61, 2: Barnab. Ep. 14.

— Prov. 11, 1: Ambros. Offic. III. 9. — 2 Cor. 8, 12: Cyprian. ad Quirin. III. 12. — Iren. II. 22, 1. 2. III. 12, 7. — Tert. Orat. 7. 22: Nat. I. 19. Jud. 5. — Aug. Civ. 2, 11. 5, 2. — Lact. Epit. 58, 18. — acceptabilis D. 45.

appetibilis [ποθεινός] Prov. 6, 8: vade ad apem . . . cuius laborem reges et mediocres ad salutem sumunt; appetibilis est enim omnibus et cara, Ambros. Hexaëm. V. 21 — Apul. Macrob.

concupiseibilis [ἐπιθνμηνός] Ezech. 26, 12: et domus tuas concupiscibiles destruet, Weing.—1 Macc. 1, 24: vasa concupiscibilia, Vulg.

contemptibilis [ἢτιμωμένος] Obad. v. 2. Sap. 10, 4: Vulg. — Tert. Apol. 45. Anim. 33. — Sulp. Sev. v. Martin. 9, 3. Dial. II. 11, 6. — Lampr. Alex. Sev. 20. Capitol. Gordian. 23. — Dig. I. 16, 9, 2. XXI. 2, 37, 1. — Porphyr. ad Horat. Carm. I. 25, 10. Acron ad Ep. I. 1, 52.

corruptibilis [φθαρτός] Rom. 1, 23. 1 Cor. 9, 25. 15, 53: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 15, 54: Clar. — 1 Petr. 1, 18. 23: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 19, 20. Sirac. 14, 20. 2 Macc. 7, 16: Vulg. — Sap. 9, 15: corruptibile enim corpus, cod. Veron. ap. Blanchin.; — Ambros. d. Isaac 8; — Aug. Civ. 13, 16. — Tert. Testimon. 2.

delectabilis Genes. 3, 6 [ἀρεστός]. Eccl. 11, 7 [ἀγαθός]. 2 Macc. 15, 40 [ἡδύς]: Vulg. — Ambr. Serm. 23. — Herm. Past. III. 9, 1, 10. — Lact. Inst. VII. 7, 13. — Tac. Ann. 12, 67. — Gell. 15, 2.

deprecabilis Ps. 89, 13: et deprecabilis esto [παρακλήθητι] super servos tuos, Vulg.; — Aug. Enarr. Ps. 89. n. 14 (alii verbum e verbo, deprecare' interpretati sunt; sed qui ait ,deprecabilis esto', vitavit ambiguum).

desperabilis Jerem. 15, 18: plaga mea desperabilis [στεφεά] renuit curari, Vulg.

docibilis Jo. 6, 45 [διδακτός]: Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — [διδακτικός] 1 Tim. 3, 2: Clar. Boern. — 2 Tim. 2, 24: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Monog. 12 (= 1 Tim. 3, 2). — Ambr. d. Cain et Abel II. 6. d. Jacob I. 1. — docibilis D. licht lerich 37. -es gelirnig 41.

exprobrabilis [ἐπονείδιστος] Prov. 25, 10: ne exprobrabilis fias, Vulg. immarcescibilis [ἀμαράντινος] 1 Petr. 5, 4: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Coron. 15. — Baluz. V. 101. — inmarcessibilis D. unwelg V. a. 1420.

imputribilis [ἄσηπτος] Jes. 40, 20: forte lignum et imputribile elegit, Vulg.— Exod. 35, 7: pelles hyacinthinas ligna, imputribilia, Rufin. interpr. Origen. in Exod. homil. XIII. 1.

inaccessibilis [απρόσιτος] 1 Tim. 6, 16: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Ambros. d. Abraham II. 8. Novatian. Trin. 30. — Tert. Prax. 15. 16. — *inacc.* D. vnczugengik V. a. 1420. vngeng 45 (18. 27. 33. 52).

- inavertibilis Job 9, 13 [Symm.: ἀναπόστρεπτος]: ipsius enim inavertibilis ira, cod. Mm.; Aug. in Job.
- incessabilis [ἀχατάπανοτος] 2 Petr. 2, 14: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cyprian. Ep. 73, 17. Hieron. Ep. 58. Ambros. ,Te Deum laudamus' v. 4: incessabili voce proclamant. Oros. 7, 1. Cael. Aur. Chron. IV. 6, 85.
- incommunicabilis [ἀκοινώτητος] Sap. 14, 21: incommunicabile nomen, Vulg.
- inconfusibilis [ἀνεπαίσχυντος] 2 Tim. 2, 15: operarium inconfusibilem, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (Boern.: non erubescentem).
- incorruptibilis [ἄφθαρτος] Rom. 1, 23: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld.
  Vulg. 1 Cor. 9, 25: Clar. Boern. 1 Cor. 15, 52: Clar. —
  1 Tim. 1, 17: Boern. 1 Petr. 1, 4. 23: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sap. 12, 1: incorruptibilis enim spiritus tuus est in omnibus, cod. Veron. ap. Blanchin.; ed. lat. Flaminii Nobilis. Tert. Anim. 24. 50. Hermog. 12. Lact. Inst. I. 3, 9. 23.
- ineffugibilis Sap. 17, 16: ineffugibilem [ἀδυσάλυκτον] sustinebat necessitatem, Vulg. Apul. Mund. 280.
- inexterminabilis Sap. 2, 23: creavit hominem inexterminabilem $[\dot{\epsilon}\pi']$ $\dot{\alpha}\varphi \vartheta \alpha \varrho \sigma' \dot{\alpha}$, Vulg. Claud. Mam. d. stat. anim. 2, 3.
- inexstinguibilis [ἄσβεστος] Mt. 3, 12: Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Mc. 9, 43: Verc. Veron. Corb. Vindob. Brix. Rehd. Amiat. Vulg. Mc. 9, 45: Verc. Rehd. Amiat. Vulg. Luc. 3, 17: Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Sap. 7, 10: Vulg. Job 18, 5: Ambr. Serm. 14. in Ps. 118. Prov. 13, 9: Rufin. interpr. Origen. in Mt. comm. §. 49. Tert. Prax. 1. Varr. ap. Non. 131.
- ininterpretabilis Hebr. 5, 11: grandis sermo et *ininterpretabilis* [δυσ-ερμήνευτος] addicendum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Valent. 14.
- inpersuasibilis $[\alpha \pi \epsilon \iota \Im \dot{\eta}_S]$ Jes. 65, 2: ad populum impersuasibilem et contradicentem viae iustae, Barnab. Ep. 12.
- inportabilis [δυσβάστακτος] Luc. 11, 46: Verc. Gall.; Tert. Marc.
  IV. 27. p. 302 (bis). Mt. 23, 4: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.
   Orat. Manass. 5: Vulg.
- inpraevaricabilis [ἀκλινής] Hebr. 10, 23: spei confessionem inpraevaricabilem Clar. Harlei. (Amiat. Fuld. Vulg.: indeclinabilem)
  - Ambros. d. Esau 3: impraevaricabile habet sacerdotium.
- inscrutabilis Job 5, 9. 37, 5. Prov. 25, 3. Jerem. 17, 9: Vulg.

- insuadibilis [$\alpha \pi \epsilon \iota \vartheta \dot{\eta}_{\mathcal{S}}$] Sach. 7, 12: et cor suum statuerunt insuadibile, Lucif. Cal. Athan. I. 73.
- insuspicabilis [ἀνυπονόητος] Sirac. 11, 5: insuspicabilis portavit diadema. 25, 9: novem insuspicabilia cordis magnificavi, Vulg.
- insustentabilis [ἀνυπόστατος] Orat. Manass. 5: insust. ira, Vulg. Lact. Inst. VII. 16, 4. Mort. pers. 49, 4. Cael. Aur. Acut. II. 16, 100.
- intelligibilis [νοεφός, συνετός] Sap. 7, 23. Sirac. 3, 32: Vulg. Tert. Prax. 7. Marc. IV. 25. Senec. Ep. 124, 2. Macrob. Somn. I. p. 27.
- investigabilis [ἀνεξιχνίαστος] Rom. 11, 33: et investigabiles viae eius, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Iren. I. 10, 3. Tert. Hermog. 45. Marc. II. 2. V. 14. Novatian. Trin. 8. Aug. Civ. 1, 28. 20, 1. Eph. 3, 8: investigabiles divitias Christi, Clar. Boern. Dem. Amiat. Vulg. (Fuld.: ininvestigab.). Job 5, 9: investigabilia. 34, 24: cod. Mm. 5, 10: cod. Mm. Ambros. d. interpell. Job c. 4. 4 Esdr. 4, 44: et odores odoramenti investigabilis, Turic. Vulg. (Germ.: ininvest.). 9, 19: pascuo (V.: lege) investigabili, Turic. Germ. Vulg. Prov. 5, 6: gressus . investigabiles. Orat. Manass. 6: investigabilis misericordia, Vulg. Iren. I. 1, 2: investigabile patris. II. 18, 2: investigabilis esset pater. IV. 20, 5. Aug. Civ. 12, 14. Conf. 2, 9. Lact. Inst. III. 27, 13. cf. Bünemann ad l. Gloss. Cyrill.: ἀνεξιιχνίαστος, investigabilis.
- invituperabilis [ἄμωμος] Ps. 19, 7: lex domini invituperabilis, Tert. Pudic. 6. p. 377. Ezech. 28, 15: fuisti invituperabilis in diebus tuis, Tert. Marc. II. 10. p. 81.
- irrationabilis [ἄλογος] 2 Petr. 2, 12: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Scorp. 10. Lact. Inst. II. 2, 17. Epit. 25, 15. Quint. Decl. 9. Cels. Med. I. praef. 61. Cod. V. 9, 10. VI. 43, 3, 2.

⁵ Da sämmtliche Italacodd bis auf einen einzigen und die Kirchenschriftsteller in allen oben angeführten Stellen nebst den Glossen nicht *ininvest.*, sondern vielmehr *invest.* bezeugen und da sich nirgends eine Stelle findet, in welcher *investigabilis* die affirmative Bedeutung hätte, so kann mit grösster Wahrscheinlichkeit angenommen werden, dass sowohl 4 Esdr. 4, 44 im cod. Germ. als auch bei Tertullianus Marc. II. 2 und Hermog. 45 (wo blos die Editionen des Pamelius und Rigaltius *ininvestigabiles* darbieten) die negativ aufzufassende Wortform *investig.* herzustellen ist. — Dass cod. Fuld. zwar Eph. 3, 8 *inin*vestigabiles divitias, Rom. 11, 33 aber *investigabiles* viae hat, scheint jener Wahrscheinlichkeit keinen Abbruch zu thun.

irreprehensibilis [ἀνεπίληματος] 1 Tim. 3, 2, 5, 7, 6, 14. Tit. 2, 8 [ἀκατάγνωστος]: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Col. 1, 22 [ἀνέγκλητος]: Dem. Fuld. Vulg. — 1 Tim. 3, 2: Tert. Monog. 12, p. 162. — 1 Tim. 6, 14: Tert. Res. 23, p. 255.

mensurabilis Ps. 38, 6: ecce mensurabiles [παλαιστάς?] posuisti dies meos, Vulg. — Prudent. Apoth. 816 (883). — Claud. Mamert. 2, 4. motabilis Genes. 1, 21: omnem animam viventem atque motabilem,

Vulg. — motabilis bewegelich V. a. 1420. — D. 52. 74.

odibilis Mt. 24, 9 = Luc. 21, 17: eritis odibiles [μισούμενοι], Cant. Gall.

— Rom. 1, 30: deo odibiles [θεοστυγεῖς], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Nat. et Grat. 22. Lucif. Cal. Athan. II. 101. — Tit. 3, 3: odibiles [στυγητοί], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Lucif. d. non parc. 299. — Apoc. 18, 2: volucris immundae et odibilis [μεμισημένου], Dem. Vulg. — Deut. 21, 15 (ter). 16. 17 [μισουμένη]: Ambros. d. Cain et Ab. I. 4. — Sirac. 31, 19: ut non. odibilis fias, Ambr. ib. I. 5. — Sap. 12, 4. Sirac. 7, 28. 9, 25. 10, 7. 20, 3. 16. 37, 23. 42, 10. 2 Macc. 6, 19: Vulg. — Iren. II. 18, 5. — Lucif. Athan. II. 114. d. Reg. apost. 162. d. non conven. 198. 219. d. non parc. 271. — Lampr. Heliog. 18: improbitate ita odibilis.

passibilis [παθητός] Act. 26, 23: si passibilis Christus, Amiat. Fuld. Vulg. — Jac. 5, 17: similis nobis passibilis [ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν], Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Iren. III. 19, 2. — Tert. Prax. 29. Res. 57. Marc. III. 7. Anim. 57. Jud. 14. — Novatian. Trin. 5. 20. parsuasibilis [πειθός] 1 Cor. 2, 4: non in persuasibilibus humanae.

persuasibilis $[\pi \epsilon \iota \vartheta \delta \varsigma]$ 1 Cor. 2, 4: non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, Dem. Fuld. Vulg. — Quint. II. 15, 13. 16. 17. 21.

placibilis [εὐάρεστος] Rom. 12, 1: hostiam . . placibilem deo, Tert. Res. 47 ex. — Rom. 14, 18: placibilis et propitiabilis deo nostro est, Tert. Jeiun. 15. p. 419 in. — 2 Cor. 5, 9: gestimus sive peregrinantes sive immorantes placibiles deo esse, Tert. Res. 43.

rationabilis [λογικός] Rom. 12, 1: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 2, 2: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Ambr. Serm. 13. in Ps. 118. — Aug. Enchirid. 8. 90. — Lact. Epit. 25, 15. — Sulp. Sev. Dial. II. 11, 5. — Cels. Med. I. praef. — Senec. Vit. beat. 14, 1. — Apul. Habitud. II. p. 182. — Dig. V. 1, 2, 3. — Martian. Cap. I. §. 5.

receptibilis [δεκτός] Sirac. 2, 5: homines receptibiles in camino humilioticnis, Vulg. — Aug. Trin. 15, 13

liationis, Vulg. — Aug. Trin. 15, 13.

reprehensibilis Gal. 2, 11: quia reprehensibilis [κατεγνωσμένος] erat, Ronsch, Itala und Vulgata.

Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Lact. Inst. IV. 28, 8: nomen reprehensibile. — Salvian. Gubern. 4, 14.

solubilis Hebr. 7, 16: secundum virtutem vitae non solubilis [ἀκατα-λύτον], Harlei. — Cael. Aur. Acut. II. 37, 192.

suadibilis [$ec{ev}\pi \varepsilon \iota \vartheta \dot{\eta} \varepsilon$] Jac. 3, 17: sapientia . . suadibilis, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Nat. et Grat. 16. — Iren. I. 4, 4: non est enim suadibile [$\dot{\alpha} \pi i \vartheta \alpha v o v$] . . . hoc autem magis suadibile. — Aug. Civ. 18, 51.

subjectibilis Baruch 1, 18: et non fuimus subjectibiles illi [καὶ ἠπειθήσαμεν αὐτῷ], Vulg.

abominabilis Hieron. in Jerem. 22, 30. — adoptabilis Cod. XI. 11, 1. adversabilis [= detestabilis] Vatic. fragm. iur. §. 35. — aeternabilis C. Th. V. 14, 8. XI. 20, 3. -- agnoscibilis Tert. Res. 55. -- amicabilis Cod. VI. 58, 15. — apertibilis Cael. Aur. Acut. III. 4, 34. ascensibilis ib. Chron. III. 1, 4. — aspernabilis Capitol. Max. et Balb. 6. — bibilis Cael. Acut. II. 11, 81. — blasphemabilis Tert. Cult. fem. 12. — cachinnabilis Apul. Met. 52. Habitud. 207. — celebrabilis Ambr. d. Cain et Abel II. 3. — Amm. 29, 5 ex. — commiscibilis Tert. Anim. 12. — commobilis Cael. Acut. II. 9, 48. — conabilis ib. III. 1, 4. — conditionabilis Tert. Scorp. 9. — conducibilis Plaut. Bacch. I. 1, 18. Cist. I. 1, 80. Trin. I. 1, 2. 14. Epid. II. 2, 71. 76. III. 3, 11. — Auct. ad Herenn. II. 14. — C. Th. V. 13, 30. XI. 5, 3. XV. 3, 4. — — consociabilis Ambr. Ep. 1. 7. — consolabilis Cic. Famil. IV. 3, 2. — Ambr. Ep. 8. — Gell. 16, 19. — conspicabilis Prud. Perist. X. 631. — Sulp. Sev. v. Martin. 21, 1. contemplabilis Novatian. Trin. 1. — Amm. 23, 4. 30, 5. — — coodibilis Tert. Marc. IV. 9. 36. — cruciabilis Plaut. ö. — Amm. 14, 11. 22, 11. 23, 5. 25, 7. 28, 1. 29, 5. — Arnob. II. 34. — Lact. Inst. VII. 20, 9. — culpabilis Cypr. Unit. eccl. 17. — Novatian. Cib. 3. — Aug. Nat. et Grat. 7. — C. Th. VI. 27, 18. — — deiectibilis serpens, Iren. I. 30, 9. — despicabilis Sulp. Sev. v. Mart. 9, 3. — Cassiod. Compl. 14. in Act. — Ambros. Ep. 65. Enarr. Ps. 43. — Amm. 26, 8. — — discernibilis Aug. Enchir. 90. — dispartibilis Tert. Hermog. 39. — efficabilis [ἔμπρακτος] Iren. III. 11, 8 (bis). — excitabilis Cael. Chron. I. 5, 175. — exercibilis ib. III. 8, 151. - existimabilis [wahrscheinlich] ib. Acut. II. 35, 185. III. 17, 169. — famigerabilis Varr. L. L. VI. 7. — Apul. Met. 8. 39. 193. 238.

— fastidibilis Tert. Anim. 33. — fatigabilis ib. 32. —. fingibilis Cael. Chron. I. 4, 104. — formicabilis ib. Acut. II. 27, 145. 32, 167. — frustrabilis Arnob. II. 22. — gestabilis Cassiod. Var. 1, 45. gravabilis Cael. Acut. I. 15, 136 sq. 16, 158. 17, 173. II. 37, 209. hinnibilis ib. Chron. V. 10, 119. — Apul. Habitud. III. p. 203. — illibabilis Lact. Inst. II. 7, 3. — immensurabilis Claud. Mamert. 2, 4. — Salvian. Avarit. II. p. 54. — — impassibilis Tert. Res. 57. Valent. 27. — Novatian. Trin. 5. 20. — Lact. Inst. I. 3, 23. II. 8, 44. — impetibilis [von impetere, = δομητικός] Ambros. d. Virgin. III. p. 101: in homine rationabilis, in leone impetibilis, in vitulo concupiscibilis, in aquila visibilis species affectionis expressa est. — implebilis Cael. Chron. III. 8, 139. — inadibilis Sidon. Ep. 2, 3. — inapprehensibilis Cael. Acut. I. 3, 38.—Tert. Hermog. 43.— inconcessibilis Tert. Pudic. 9 ex. — incongressibilis Tert. Marc. II. 27. — incontradicibilis ib. IV. 39. — inconvertibilis Tert. Hermog. 12. — Cassiod. Compl. 11. in 1 Jo. — inculpabilis Aug. Nat. et Grat. 3. 43. 61. 67. — incunctabilis Dig. XXII. 5, 21, 1. — indivisibilis Tert. Anim. 51. — indemutabilis Tert. Hermog. 12. — indicabilis Cael. Acut. II. 3, 13. — indigestibilis ib. II. 9, 55. Chron. IV. 6, 90. — indissociabilis Lact. Opif. 10, 11. — indocibilis Iren. IV. 28. - Ambros. d. Cain et Abel II. 6. - inductibilis Cael. Acut. II. 37, 201. 203. — ineloquibilis Lact. Inst. VII. 5, 9. 11, 2. cf. Bünemann. — Iren. I. 10. — — incluibilis Lact. Inst. VII. 20, 9. Ir. 23, 24. — inemeribilis Tert. Res. 18. — inerrabilis Cael. Chron. III. 4, 61. — Apul. Habit. 167. Mund. 252. — inexercitabilis Iren. IV. 38, 2: inexercitabilem sensum [άγύμναστα αλοθητήρια]. — inexsolubilis Ambros. d. Bened. patr. 4. — inextribilis animus, Pass. Mar. mart. c. 10 (Baluz. II. 120). - inflabilis Lact. Opif. 11, 4. - Cael. Acut. II. 40, 233. - ingestabilis Plin. H. N. VII. 6 (5). — ininventibilis Tert. Hermog. 45. — innutribilis Cael. Acut II. 9, 55. — inobscurabilis Tert. Anim. 3 ex. — inproloquibilis, ἀλάλητος: Gloss. lat.-gr. 119. — inrecuperabilis [= insanabilis] Tert. Pudic. 14. p. 403 ex. - interibilis Tert. Hermog. 34 ex. - intransgressibilis Ambr. Serm. 25. — iugabilis Macrob. Somn. 29. 30. latrabilis Cael. Acut. III. 11, 103. — legibilis Dig. XXVIII. 4, 1 pr. — levabilis Cael. Acut. III. 7, 71. — litabilis Minuc. Fel. 32, 2. — Lact. Inst. I. 21, 25. Epit. 65, 8. — nascibilis Tert. Marc. III. 19. — nocibilis Herm. Past. II. 6, 1: est nocibilis illis qui per eam

iter faciunt. — Lucif. Cal. Moriend. 340: nocibilia. — — noscibilis Tert. Scap. 2. — nutabilis Apul. d. Deo Socr. 227. — nutribilis Cael. Acut. I. 17, 174. II. 11, 81. 37, 212. Chron. V. 1, 9. 10, 126. - offensibilis Lact. Inst. IV. 26, 10. - pausabilis Cael. Chron. II. 13, 150. — percussibilis ib. Acut. I. 16, 163. Chron. II. 13, 164. perpetrabilis Tert. Ux. II. 1. - perplexabilis Plaut. Asin. IV. 1, 47. — Non. 151. — perseverabilis Iren. IV. 20, 11. — Cael. Acut. III. 2, 19. 21, 198. — pestibilis Cod. IV. 58, 4. — plectibilis C. Th. XII. 1, 161. XIV. 3, 16. — pollucibilis Tert. Jeiun. 17. — Macrob. Sat. 374. — Symm. Ep. 6, 71. — praefocabilis Cael. Acut. II. 35, 184. 185. 37, 192. Chron. III. 2, 16. — proiectibilis Iren. I. 30, 9: proiectibilem serpentem. — properabilis Tert. Anim. 43 in. - propitiabilis Enn. ap. Non. 155. - Tert. Jeiun. 15. p. 419 in. -Prud. Perist. 14, 130. — provocabilis Cael. Acut. III. 21, 198. — pudibilis Lampr. Heliog. 12. — quassabilis Lucan. 6, 22. — Cael. Acut. II. 6, 27. — reflabilis ib. Chron. IV. 1, 6. — remeabilis Tert. Res. 1. — Prud. Apoth. 1049. — remediabilis Senec. Ep. 95, 29. — Cassiod. Var. 3, 14. — — remissibilis Tert. Pudic. 2. — Cael. Chron. II. 13, 164. — repercussibilis ib. I. 1, 45. reprobabilis Iren. II. 12, 8. 13, 1. 8. - rotabilis Amm. 23, 4. -[fahrbar] Gruter. 149, 1: viam inviam . . rotabilem reddidit. — saturabilis Pass. Jacobi al. c. 8 (ap. Ruinart.): cibum saturabilem. - scibilis Tert. Marc. V. 16. - siccabilis Cael. Chron. III. 8, 138. 139. — strangulabilis Tert. Anim. 32. — superlaudabilis Pass. Seraph. et Sabin. c. 5 (Baluz. II. 109). — tardabilis Tert. Anim. 43 in. - tenuabilis Cael. Acut. III. 4, 34. - utibilis Plaut. Men. V. 6, 23. Merc. V. 4, 45. Most. IV. 1, 2. Mil. III. 1, 19. — Terent. Phorm. IV. 4, 9. — vexabilis Cael. Acut. I. 11, 78. II. 9, 39. — Lact. Inst. VII. 5, 10. — vitiabilis Prud. Apoth. 1045. Hamart. 215. - Cael. Chron. II. 7, 110: nervorum vitiabilis est merata potio.

2. Adj. auf ĭlis.

conflatilis [χωνεντός] Deut. 27, 15: non erit vobis neque conflatile neque sculptile, Barnab. Ep. 12; — maledictus homo qui facit sculptile et conflatile, Vulg. — Exod. 32, 4. 8. Deut. 9, 16. 1 Reg. 14, 9. 2 Reg. 17, 16. 2 Paral. 33, 7. Nehem. 9, 18. Nahum 1, 14: Vulg. . . ö. — Prud. Perist. X. 295. — conflatile D. ein pegossen dinkch 27.

- consutilis Jo. 19, 23: tunica autem, quae erat contexta de superiori per totum, non erat consutilis, Corb.; de tunica autem, quia de superiori (Cypr.: -ore) parte non consutilis sed per totum textilis fuit (Cypr.: fuerat), dixerunt ad invicem, Colb.; Cyprian. Unit. eccl. c. 6. Exod. 38, 23: architectonatus est textilia et consutilia, Aug. Locut. 156. d. Exod. Cassiod. Var. 5, 42.
- inconsutilis [ἄξξαφος] Jo. 19, 23: erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Tractat. 124. in Jo. ev.; Brix. (incossutilis). incons. D. ein gestrickter rock 52.
- perflatilis [διπιστός] Jerem. 22, 14: superiora eius *perflatilia*, distincta fenestris et contignata cedro et illita minio, Ambros. Ep. 12.
- productilis [ἐλατός] Sirac. 50, 18: in tubis productilibus sonuerunt. Exod. 25, 18: duos quoque Cherubim aureos et productiles [χρυστορεντά] facies, Vulg. productilis D. vorgeczogin V. a. 1420.
- sculptilis [γλυπτός] Deut. 27, 15: maledictus homo qui fecerit sculptile aut fusile aspernamentum, Tert. Scorp. 2. p. 349.; . . sculptile et conflatile, Vulg. Deut. 12, 3: et sculptilia ipsorum deorum concremabitis igni, Tert. ib. p. 347. Levit. 26, 1: non facietis vobis manu facta nec sculptile staticulum statuetis vobis, ib. p. 350; . . idolum et sculptile . ., Vulg. Ovid. ex Pont. IV. 9, 28. Prud. Perist. X. 206.
- tornatilis [τορευνός] Cantic. 5, 14: manus illius tornatiles aureae. 7, 2: crater tornatilis, Vulg.; crater tornatilis non deficiens mixto, Ambros. Inst. virg. c. 14. Gromat. vett. p. 361 sq. tornatilis D. dreelich V. a. 1420.
- commictilis Pompon. ap. Non. 83. confixilis Apul. Met. 79. dapsilis Plaut. Aul. II. 1, 45. Most. IV. 2, 66. Pseud. I. 4, 3. Suet. Vesp. 19. Colum. 4, 27. Apul. Met. 255. deletilis Varr. ap. Non. 96. diffusilis Lucret. V. 468. disparilis Varr. L. L. VII. p. 105. 120. 136. Cic. Divin. I. 36. escatilis Tert. Marc. I. 1. Patient. 5 ex. fluxilis Tert. Valent. 24. hamatilis Plaut. Rud. II. 1, 10. Tert. Scorp. 1. instructilis Tert. Anim. 14 in. labilis Amm. 22, 20. 27, 23. Arnob. II. 50. 53. Cassiod. Var. 2, 3. natatilis Tert. Hermog. 33. nexilis Apul. Met. 107. Varr. Lucret. Ovid. parilis Ovid. Trist. I. 7, 26. Apul. Flor. 128. Habit. II. 185. 187. Amm. 20, 3. 7.

- 21, 6, 23, 3. Sulp. Sev. Hist. II. 14, 2. Dial. III. 9, 2. Prud. Perist. IV. Str. 7. C. Th. XVI. 1, 2 pr. 2, 10. — partilis Cael. Aur. Acut. I. 5, 46. Chron. II. 1, 30. 44. Amm. 14, 11. Aug. Trin. 12, 9. — plumatilis Plaut. Epid. II. 2, 49. potilis Cael. Chron. III. 8, 123. V. 10, 119. scissilis Apul. Met. 6. 198. Cels. Med. 5, 7. 6, 6, 30. — structilis Martial. IX. 75, 1. Dig. VIII. 5, 6, 5. 5, 8, 1. XLIII. 21, 3, 1. L. 16, 241. 245 pr.
  - 3. Adj. auf alis, īlis, is . . .
- aeternalis Ps. 23, 7. 9: elevamini portae aeternales, Psalt. Veron. Vulg. Jon. 2, 7: descendi in terram cuius serae sunt continentes aeternales, Ambr. enarr. Ps. 43. Tert. Jud. 6 in. Venant. Fort. 10, 10. Gruter. 752, 3: Somno aeternali sacrum fecer. Reines. p. 649: Somno aeternale.
- annualis [ἐπέτειος] Sirac. 37, 14: cum operario annuali, Vulg. Paulli Rec. Sent. III. 7. annualis D. iarich, iar olt 38.
- hibernalis [χειμέφιος] Sap. 16, 29: ingrati enim spes tamquam hibernalis glacies tabescet, Vulg.
- magnalis Luc. 9, 44: Verc. Act. 2, 11: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. . . . s. o.
- originalis 2 Petr. 2, 5: originali [ἀρχαίου] mundo non pepercit, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Apol. 21. Anim. 3. Monog. 7. Hermog. 19. Carn. 2. Marc. II. 9. Dig. L. 1, 22, 4. Cod. I. 23, 3. X. 31, 50. 39, 4. XI. 47, 11. 67, 1.
- pascualis [νομάς] 1 Sam. 28, 24: habebat vitulum pascualem in domo.
   1 Reg. 4, 23: viginti boves pascuales, Vulg.
- subiugalis Mt. 21, 5: Cant. Veron. Brix. Germ. Amiat. Fuld. (Gall. Rehd. Vulg.) 2 Petr. 2, 16: Amiat. Fuld. Vulg. (s. o.) subiugalis D. ghetemmet G. voc. bendig V. a. 1420.
- victualis [βιωτικός] Luc. 21, 34: in . . ebrietate et curis victualibus, Gall. Apul. Habit. I.: ministerium suggerere victuale. Cod. VIII. 51, 20.
- visceralis [γνήσιος] 1 Tim. 1, 2: viscerali filio in fide. Tit. 1, 4: Tito germano vel viscerali vel karissimo filio, Boern.
- campensis [πεδινός] Luc. 6, 17: in loco campense, Verc. Apul. Met.
   275: Isidis quae de templi situ sumpto nomine Campensis summa cum veneratione propitiatur.
- iugis 1 Esdr. 3, 5: post haec holocaustum iuge [ἐνδελεχισμοῦ], Vulg.

Cyprian. Demetr. 7. Op. et Eleem. 2. Zel. et Liv. 14. — Lucif. Cal. d. non parc. 231. — Sulp. Sev. Hist. I. 52, 2. Ep. I. ad Eus. 1. Dial. I. 9, 4. Ep. VI. ad Salv. 1. — Plaut. Pseud. I. 1, 82. — Apul. Met. 192. Mag. 19. Flor. 126. Mund. 257. 259. 262. — Gell. 12, 8. — Cic. Divin. II. 36. — Amm. 20, 11. 21, 5. 22, 10. 28, 1. 4. 30, 4. — Cael. Aur. Acut. I. 2, 31. 33. 3, 35. 36. 37. 9, 59. 11, 77. 82. 83. 15, 141. 16, 163. II. 1, 2. 5. 6. 7. 8. 2, 10. 3, 13. 16. 6, 27. 10, 71. 74. 14, 91. 18, 109. 22, 132. 27, 144. 29, 158. . . . . — Cod. I. 7, 2. V. 7. VII. 39, 3. C. Th. XIII. 5, 6. XVI. 7, 3. 11, 47. — Terent. Maur. d. metr. 2488. — Non. 405.

nugax 2 Sam. 6, 22: et denudabor adhuc sic et ero nugax [ἀχρεῖος] ante oculos tuos, Ambros. Ep. 36. Serm. 7. in Ps. 118 (in conspectu tuo) — Sap. 2, 16: tamquam nugaces [εὶς κίβδηλον] aestimati sumus ab illo, Vulg. — Petron. 52. — Cael. ap. Cic. Fam. VIII. 15. — nugas D. lugni 41. nugas, nugax, eyn logner V. a. 1420.

recalvaster [ἀναφάλαντος] Levit. 13, 41: si a fronte ceciderint pili, recalvaster et mundus est, Vulg. — Senec. Ep. 66, 25: comatum et crispulum malis quam recalvastrum (?). — recaluaster hynder kayl V. a. 1420. — D. recaluester hinden glaczet 52.

adipalis Arnob. III. 25. — Ambr. d. Cain et Abel II. 6. — agminalis Dig. L. 4, 18, 21. C. Th. VIII. 5, 3. 6. — angarialis C. Th. VIII. 5, 4, 1. — bestialis Prud. Cath. 7, 153. — Sidon. Ep. 4, 1. — — cadialis Cael. Aur. Chron. II. 7, 108: resinae cadialis [= resinae liquidae quae cadis advehebatur]. — caerimonialis Arnob. VII. 31. — centenionalis nummus, pecunia, C. Th. IX. 23, 1, 3. 23, 2. cremialis [= ad comburendum destinatus] Dig. XXIV. 3, 7, 12: si arbores caeduae fuerunt vel cremiales. — dapalis Titinn. ap. Non. 95. — divalis Spartian. Carac. 11. — Cod. V. 9, 10. VI. 23, 23. X. 34, 2 pr. 28, 1. XII. 26, 1. 38, 13. — emortualis Plaut. Pseud. IV. 7, 136. — exanimalis Plaut. Bacch. IV. 8, 7. Rud. I. 4, 2. expeditionalis Amm. 23, 2, 28, 6, 31, 16. — Spartian. Pesc. 10. — — filialis Aug. Serm. 2. fest. Pentec. — flaturalis Tert. Anim. 10. - gaudialis Apul. Met. 46. 175. 186. 278. - homicidialis Iren. I. 6, 3: muneris homicidiale spectaculum. — imbrialis Cael. Chron. II. 13, 167. V. 10, 122. — incendialis Tert. Nat. I. 18 ex. — infernalis Prud. Hamart. 826. adv. Symm. I. 388. - largitionalis Vopisc. Carin. 19. — lectualis Spartian. Hadr. 23. — massalis Tert.

Hermog. 30 in. — mercalis Cod. IV. 7, 5. — meridionalis Jul. Firm. Math. 2, 12. — mictualis Cael. Chron. V. 4, 66. 10, 91. 121. — minutalis Tert. Marc. I. 4. Anim. 32. — mundialis Iren. I. 30, 9. — Tert. Marc. V. 4. Spect. 9. Nat. II. 4. 5. — Sulp. Sev. Hist. I. 1, 4. II. 14, 6. — Prud. Cath. I. 90. — noxalis Inst. IV. 8 tit. Dig. II. 7, 1, 1. 9, 4. IX. 4. Cod. III. 41. — officialis Tert. Prax. 3. — Lact. Inst. VI. 11, 9. 18, 15. — ostensionalis Lampr. Alex. Sev. 33. — passionalis Tert. Testim. 2. 4. — Cael. Chron. I. 4, 83. — pecunialis ib. I. 5, 147. — perpetualis Quint. II. 13, 14. — Fulgent. Myth. I. 1, 27. — portionalis Tert. Hermog. 31. Virg. vel. 4 ex. Jeiun. 9 in. — praesentalis Cod. I. 29, 5. XII. 17, 4. 55, 4. — praesidalis Cod. III. 3, 3. V. 72, 2. VI. 1, 2. IX. 1, 17. — primordialis Tert. Apol. 21. Nat. I. 12. Jud. 2. — Amm. 30, 1. — — promercalis Suet. Jul. 54. Gramm. 23. — Colum. 1, 8. 11, 1. — Dig. XXV. 1, 10. — resinalis Cael. Chron. II. 13, 178. 14, 207. — sanctimonialis Cod. I. 3, 56 pr. - sapientialis Tert. Anim. 15 in. - sexualis Cael. Acut. III. 18, 184. — sinistralis Nenn. hist. Briton. §. 42: sinistralem plagam. 56 u. 61: sinistrali parte. — spontalis Apul. Met. 77. — summalis Tert. Herm. 31. — urnalis Herm. Past. I. 4, 1: caput . . tanquam vas urnale [ως κεράμον]. — usualis Cael. Chron. IV. 7, 97. 105. — Sidon. Ep. 4, 10: sermo usualis. — Dig. XXXIX. 4, 16, 3. C. Th. VII. 13, 3. — vernalis [= vernus] Aug. Civ. 7, 25. — Varr. R. R. III. 5. — Venant. Fort. 8, 9. — Manil. 3, 258. — Serv. ad Virg. Georg. I. 100: vernali et aestivo tempore. — = οἰχοτοιβικός, Gloss. — belluilis Gloss. Steph. p. 29: belluile, θηριώδες. — calcariensis C. Th. XII. 1, 37. — cellariensis C. Th. VII. 4, 32. XI. 28, 16: cellarienses species [Victualien]. cellaris Colum. 8, 8. — C. Th. I. 19, 4, 1. — clabularis [= vehicularis] cursus, C. Th. VIII. 5, 23 pr. 26. 62. — copis Turpil. Pacuv. ap. Non. 84. - Plaut. Pseud. II. 3, 8. - desomnis Petron. 47. — doliaris Plaut. Pseud. II. 2, 64. — Cod. XVIII. 6, 1, 4. — - effrons Vopisc. Numer. 13. - exossis Apul. Mag. 45. 79. - Met. 5 ex.: exossem (al.: exossam) saltationem. — gnaruris Plaut. Most. I. 2, 17. Poen. prol. 47. - Auson.: arator gnaruris. - Gloss.: gn., γνώριμος; gnarurat, γνωρίζει. — — infantilis Iren. II. 19, 5. IV. 38, 1. - Herm. Past. III. 9, 24 Pal.: infantilem innocentiam. — Dig. XXXIV. 2, 55, 9. —— lanestris Vopisc. Aurel. 29. — levidensis Cic. Fam. IX. 12. - Isid. 19, 22. - mansues Acc. Varr.

ap. Non. 483. — Plaut. Asin. I. 2, 19. — Gell. 5, 14. — Apul. Met. 159. 260. — — matricularis Alcuin. Ep. 7. — monoloris, bi-tri-penteloris Vopisc. Aurel. 46. — particularis Cod. VI. 2, 22 pr. X. 17, 2. — pedulis fascia, Dig. XXXIV. 2, 25, 4. — perpes Plaut. Amph. I. 1, 123. II. 2, 105. — Tert. Apol. 18. — C. Th. XIII. 3, 15. — pocularis Paulli Rec. sent. III. 6, 61. 67. — portuensis C. Th. XIV. 4, 9. 23, 1. — Gruter. 462, 1. 437, 2 [portens.] . . . — renodis Capitol. Alb. 13. — saltuensis Cod. XI. 61, 13. 63, 1. — tussicularis Cael. Acut. I. 17, 172. Chron. II. 7, 111. 13, 177. — vallestris Ambros, enarr. Ps. 36 (IV. p. 493): vallestris ista (terra), illa caelestis. — Hexaëm. III. 3. Epist. 12. — bibax Nigid. ap. Gell. 3, 12. - complex Prud. Hamart. 614. Roman. 822. - Sidon. Ep. 8, 11. — Cassiod. Var. 5, 39. — C. Th. VI. 4, 21 pr. — currax Dig. XXI. 1, 18 pr. — illex (ĭcis) Tert. Apol. 41 in. Paenit. 9. — Cypr. Zel. et Liv. 2. — Lact. Inst. VII. 27, 1. — Plaut. Asin. I. 3, 68. Poen. III. 4, 35. Pers. III. 3, 4. — prospex Tert. Testim. 5. - rupex Tert. Apol. 21. Anim. 6. Pall. 4. - Fest. s. v. Petrones.

4. Adj. auf ceus, cius (tius), eus, ius, uus.

arrepticius [ἐπίληπτος] 1 Sam. 21, 15: nunquid arrepticium ego opus habeo, Aug. in Ps. 33 (Vulg.: an desunt nobis furiosi). — Jerem. 29, 26: super omnem virum arrepticium [μαινομένψ], Vulg. — Aug. Civ. 2, 4. — arrepticius D. verwoet, beseten G. voc. mit tieffl besessen P. V. behaft V. a. 1420.

asinaricius [ονικός] Mc. 9, 42: si circumdaretur mola asinaricia collo

eius, Rehd.

cinericius [σποδοειδής] Genes. 31, 12: vide hircos et arietes ascendentes super oves et capras variatos albos et varios et cinericios et aspersos, Novatian. Trin. c. 27 (Vulg.: maculosos); — Cyprian. Testim. II. p. 286. — (Genes. 18, 6:) quorum cum pedes lavisset cinericios panes [ἐγκρυφίας]... offert, Novat. Trin. c. 26. — Varr. R. R. I. 9. — D. aschreinprat 27. äschenzelt 32.

commixticius Ezech. 27, 17: oleum et resinam dederunt in commixticium tuum [εἰς τὸν σύμμικτόν σου], Weing. — (Vulg.: in nundinis

tuis).

immolaticius 1 Cor. 10, 28: hoc immolaticium [εἰδωλόθντον] est, Clar.;
— hoc immolaticium est idolis, Dem. Amiat. Fuld. Harlei., Boern.
(id. est). — Aug. Ep. 154. — Cassiodor. Complex. 17. in 1 Cor.

pellicius [δερματινός] Mt. 3, 4: zonam pelliciam (= Fuld.). Mc. 1, 6: zona pellicia, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Genes. 3, 21. Levit. 13, 59. 1 Sam. 5, 9. 2 Reg. 1, 8: Vulg. — Tert. Res. 7. Hab. mul. 1. Valent. 24 (= Genes. 3, 21). — Sulp. Sev. Dial. I. 4, 1. II. 10, 3. — Dig. XXXIV. 2, 24. — Lampr. Heliog. 4. — pellicium D. pils 37. -cia pelez Symb.

similagineus Sirac. 39, 31: sal, lac et panis similagineus [σεμίδαλις πνοοῦ], Vulg.

subcinericius 1 Reg. 17, 13: mihi primum fac.. subcinericium panem [ἐγηρυφίαν] parvulum, Vulg. — (cf. Cyprian. Op. et Eleem. 16 in.: cum.. fecisset subcinericium panem). — Genes. 18, 6: fac subcinericios panes. Exod. 12, 39. Hos. 7, 8. Judic. 7, 13 [μαγὶς ἄρτον], Vulg. — Hieron in Hos. 2, 8, 7. — Ambros. d. Cain et Abel I. 9. — Isidor. 20, 2. — Subst. Ezech. 4, 12: quasi subcinericium hordeaceum comedes illud, Vulg. — subcinericius D. eschrein prot 33. ein äscher brott 52. — eyn asschir kuche V. a. 1420. — Fem. Ambros. 1. c.: subcinericias fecit... coque ergo subcinericiam tuam.

coaetaneus [συνηλικιώτης] Gal 1, 14: super (Dem. Amiat. Fuld.: supra) multos coaetaneos, Clar. Boern. (vel supra), Dem. Amiat. Fuld. — supra m. c. meos, Vulg. — Tert. Valent. 16. — Hieron. Chronic.: quod cuique coaetaneum fuit. — Apul. Met. 168. — Isidor. Origg. X. — coetaneus glich aldir V. a. 1420.

collactaneus [σύντροφος] Act. 13, 1: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Macc. 9, 29: Vulg. — Tert. Res. 63. — Ambr. Serm. 90. — Aug. Conf. I. 7. — Dig. XXXIV. 4, 30, 1. XL. 2, 13. — — collacteus Hygin. Fab. 224: conlactius Musarum. (Juven. VI. 307). — collactaneus D. tesamen ghevoedet G. voc. lik gesöghet 37. mit-seiglein 52.

ficulneus Jo. 1, 49. 51: sub arbore ficulnea, Veron. — Cels. Med. VI. 6, 26. — Varr. Colum. — ficulnus Horat. Sat. I. 8, 1.

repentaneus [αἰφνίδιος] Luc. 21, 34: et instet super vos repentaneus dies ille, Verc.

subitaneus [αἰφνίδιος] 1 Thess. 5, 3: tunc subitaneus illis apparebit interitus, Clar.; — tunc repentin. vel subitaneus illis superveniet int., Boern. — Sap. 17, 6: subitaneus ignis. 17, 14: subit. . . timor. 19, 16: subitaneis cooperti . . tenebris, Vulg. — Colum. I. 6, 24. II. 4, 4. — subitaneus D. grulich (?) 29. subitanus gäch 52.

succedaneus Esth. 5, 3: succedanea et consors regni mei, codd. Corb.

Pechian. — Plaut. Epid. I. 2, 37. — Gell. 4, 6. — Apul. Met. 184: asinum pro homine *succedaneum*. — Dig. XXVI. 7, 3, 8. XXVII. 8, 4. Cod. V. 34, 10. X. 31, 27.

temporaneus [πρόσκαιρος] Mc. 4, 17: sed temporanei sunt, Verc. Veron. — Jac. 5, 7: patienter ferens donec accipiat temporaneum [πρώϊμον] et serotinum, Dem. Amiat. Vulg. Tolet. Harlei. — Jes. 58, 8: tunc erumpet temporaneum [πρώϊμον] lumen tuum, Cyprian. Orat. 24. Op. et Eleem. 4. Barnab. Ep. 3; — tunc lumen tuum temporaneum erumpet, Tert. Res. 27.* — Deut. 11, 14: pluviam. . temporaneam et serotinam. Jes. 28, 4: quasi temporaneum [πρόσορομος] ante maturitatem antumni. Jerem. 5, 24. Hos. 6, 3: Vulg. — Aug. Conf. 13, 18. — Pass. Jacobi Marian. al. c. 3: temporanea potestate. Pass. Montani al. c. 16 (ap. Ruinart. p. 194 — 208). — temporanius D. tidech 38. -neum obir czytig V. a. 1420.

ultroneus Exod. 25, 2: ab omni homine qui offeret ultroneus [οἶς ἀν δόξη τῆ καφδία] accipietis eas, Vulg. — Iren. IV. 37, 6: ultroneum bonum. — Cyprian. ad Donat. 6. Ep. 63, 1. — Hieron. Ep. 137 ex. — Apul. Met. 17. 46. 122. 157. 174. — Cod. V. 4, 23, 4.

IX. 29, 4.

additicius Dig. L. 98. — Tert. Res. — allevaticius Iren. I. 30, 2: in superiora allevaticium. — apiacius Hygin. Fab. 74: victores apia-

^{*} Das zweite Glied dieses Verses, das im Vatic. und Alex. der LXX.: καὶ τὰ ξάματά σου ταχύ ἀνατελεῖ lautet, erscheint bei den lateinischen Vätern wesentlich in einer zweifachen Fassung, je nachdem sie in ihrem griechischen Texte βάματα oder ξμάτια vorgefunden hatten. Auf Grund der letzteren Lesart hat Tertullian d. Resurr. carn 27: et vestimenta tua citius orientur; ebenso Cyprian d. Orat. Domin. 24. d. Opere et Eleemos. 4 und der Interpret des Barnabasbriefes c. 3 [ταχέως], welche von Tertullian nur darin abgehen, dass sie cito anstatt citius darbieten. Hieronymus dagegen übersetzt: tunc erumpet matutinum lumen tuum (Vulg.: tunc erumpet quasi mane lumen tuum) et sanitates tuae cito orientur - und erklärt sich ausdrücklich gegen die Lesart εμάτια, indem er im Commentar zu dieser Stelle (Opp. III. 431, Sabat. Bibl. II. 620) sagt: ,, Τὰ λάματά σου, i. e. sanitates tuae, Latini interpretes ducti nominis similitudine ξμάτια, i. e. vestimenta, posuerunt, unde multi translationis falsitate decepti ad resurrectionem corporis comprobandam hoc utuntur testimonio." - Einen dritten Wortlaut finden wir in der jetzigen Vulgata, welche - das ältere citius zwar beibehaltend, aber den ungewöhnlichen Plural sanitates in den Singular abglättend - folgendermassen übersetzt: et sanitas tua citius orietur. — cff. Krabinger ad Cyprian. d. Op. et Eleem, p. 204. Ranke Fragm. Fuld. p. 13.

ciam coronam accipiunt. — caespiticius Capitol. Anton. P. S. Maxim. et Balb. 11. Vopisc. Prob. 10. — compositicius Tert. Anim. 9. - concinnaticius Apul. Met. 32. - damnaticius Tert. Praescr. 34 ex. - elementicius Tert. Anim. 32. - exsulaticius Gloss. Cyrill.: φυγάς, fugitivus, exulaticius. — insuticius Apul. Met. 140: insuticium et fartilem asinum. — lanisticius Petron. 45. — multicius Tert. Pall. 4. - Vopisc. Aurel. 12. - Juven. II. 66. - nundinaticius Tert. Virg. vel. 3. — nuptalicius Dig. L. 16, 194. — obventicius Tert. Marc. II. 3. 12. — ostentaticius Tert. Virg. vel. 3. palmicius Sulp. Sev. Dial. I. 11, 4. 14, 2. — pannucius Petron. 14. — pulleiaceus Oct. ap. Suet. Oct. 87. — Saturnalicius Spartian. Hadr. 17. — sebacius Apul. Met. 83. — sideraticius Veget. Mul. III. 35. — sigillaricius Spartian. Hadr. 17. Vopisc. Aurel. 50. surrepticius Plaut. Curc. I. 3, 49. Men. arg. v. 3. 7. prol. 41. 68. Poen. V. 2, 2. - tegulicius Gruter. 54, 11: attegiam tegulitiam compositam.. posuit, = Orell. 1396. — venaticius Amm. 29, 3. 31, 1. - aprineus Hygin. Fab. 69. - attiquus Apul. Met. 20. 78. 90. 126. — Sulp. Sev. Dial. I. 13, 8. — Paulin v. Felic. 291. Poem. 16. v. 158 (ap. Ruinart.). — bibonius, πολυπότης: Gloss. Steph. p. 29. — bliteus Laber. ap. Non. 80. — Plaut. Truc. IV. 4, 1. — — cacabaceus Tert. Herm. 41. — caeduus Dig. VII. 1, 9, 1. 10, 48, 1. XXIV. 3, 7, 12. L. 16, 30 pr. — columbinaceus Cael. Acut. II. 18, 111: molli gallinaceo pullo vel columbinaceo. — conditaneus Varr. ap. Non. 94. - consecraneus Capitol. Gordian. 14. - dimenstruus [zweimonatlich] C. Th. XI. 5, 3. - extemporaneus Gloss. Lat. Gr.: extemporaneum, αμελέτητον. — limitaneus Spartian. Pesc. 7. Lampr. Alex. Sev. 58. Capitol. Gord. 28. Vopisc. Prob. 14. — Cod. I. 27, 2, 8. 46, 4. XI. 59, 3. — — lanionius Suet. Claud. 15. — luscinius Lampr. Comm. 10. — momentaneus Tert. Marc. III. 17. Res. 42. Scorp. 5. — Fulgent. Myth. 2, 17. — Cod. III. 6, 3. — nesapius Petron. 50. — oppidaneus C. Th. XII. 1, 47. l. 38. 40. 45. 46. 168. — pedaneus Gell. 3, 18. — Dig. II. 7, 3, 1. III. 1, 1, 6. XXVI. 5, 4. XLVIII. 19, 38, 10. C. Th. XIII. 3, 4. posterganeus Arnob IV. 5. — Cael. Acut. III. 6, 65. — praedonius Dig. V· 3, 25, 5. — rubeus [= rufus] Colum. 6, 1. — Pallad. 4, 11. — Hygin. Fab. 136. — — vatius Varr. R. R. II. 19. — Dig. XXI. 1, 10, 5. — proficuus Cassiod. Compl. 23. in 1 Cor.: auditus . . proficuus. 24: orationem proficuam.

5. Adj. auf osus.

caligosus [σκοτεινός] Jerem. 13, 16: antequam offendant pedes vestri ad montes caligosos, Tolet. — Martian. Cap. 8. §. 803. — Venant. Fort. V. 4, 25.

eremosus [ἔρημος] Jes. 16, 1: numquid petra eremosa[cod.: renuosa]

est mons sanctus meus Sina, Barnab. Ep. c. 11.

fatuosus $[\mu\omega\varrho\delta\varsigma]$ Sirac. 21, 21: tamquam domus exterminata, sic fatuoso sapientia, Tolet.

fetosus [πολυτόπος] Ps. 143, 13: oves eorum foetosae Vulg. — 1 Sam. 2, 5: et foetosa [πολλή] in filiis infirmata est, Psalt. Veron. — fetosus D. fruchtig V. a. 1420.

gibberosus [κυρτός] 1 Reg. 20, 11: non glorietur gibberosus sicut rectus, Ambr. Serm. 4. — Suet. Gramm. 9. — Fronto d. Eloq. 5, 6.

inaquosus [ἄννδρος] Mt. 12, 43: circuit per inaquosa loca, Cant. — Luc. 11, 24: perambulat per inaquosa loca, Gall.; — ambulat p. l. inaq., Vulg. Amiat. (peramb.) — Tert. Bapt. 1. — Cyprian. Ep. 63, 3 (bis). — inaquosus ane wassir V. a. 1420.

inebriosus [μέθνσος] Prov. 26, 9: spinae nascuntur in manu ine-

briosi, Ambros. Ep. 7.

linguosus [γλωσσώδης] Sirac. 9, 25: homo linguosus, Vulg. — Ps. 139, 12: vir linguosus, Psalt. Veron. Vulg. — Petron. 43. 63. — Cassiod. Var. 4, 51. — liquosus D. sneppichs V. a. 1420. — cle-

pesch i. e. lingwosus 37.

meticulosus [ἔκφοβος] Deut. 9, 19: tremens sum et meticulosus, Hieron. in Jes. c. 54. — Hos. 7, 13: meticulosi [δείλαιοι] sive miseri sunt, Hieron. in Hos. l. c. — Ambr. d. Abraham I. 3: meticulosus mortis de Joseph 5. Hexaëm. VI. 6. — Aug. Civ. 1, 14: meticulosam necessitatem. — Plaut. Amph. I. 1, 137. Most. V. 1, 52. — Apul. Flor. 113: leporem meticulosum. — Cael. Aur. Acut. I. 15, 131. — Dig. IV. 2, 7 pr.: si quis meticulosus rem nullam frustra timuerit. — meticulosus vorchtsam V. a. 1420.

propudiosus Apoc. 21, 8: et incredulis et propudiosis [ἐβδελυγμένοις] et fornicatoribus, Tert. Pudic. 19. p. 423 in. — ib. 422 ex.: denique ea Apocalypsis... propudiosos et fornicatores... in stagnum ignis... decrevit. — Plaut. Truc. II. 2, 16. Stich. II. 3, 9. — Tert. Pall. 4. p. 211. — Minuc. Fel. 25, 9. — Apul. Mag. 79. — Gell.

2, 7. — Petron. fragm. Tragur. c. 142.

querulosus Jud. v. 16: hi sunt murmuratores querulosi [μεμψίμοιροί], Dem. Vulg. Harlei; — Tolet.: .. querelosi; Amiat.: .. querellosi;
— Fuld.: .. quaerellosi. — Porphyr. ad Horat. Carm. III. 21, 2:
per vinum alii querulosi alii hilares fiunt. — querelosus Cassiod.
Var. 7, 14. — querulosus D. klegerlich mentsche 45.

staturosus [$\varepsilon \partial_{\mu} \varepsilon \partial_{\eta} \varepsilon$] Baruch 3, 26: gigantes . . staturosi, Aug. Civ. 15, 23 ex. (Vulg.: statura magna).

acediosus Keronis Interpr. vocab. barbaricc. (Goldast. Rer. Alam. II. 71): acediosus, slaffer. — Pirmin. d. sing. libr. canon. (Mabill. 71): qui fuit accidiosus, quod est otiositas, sit propriis manibus operans [Eph. 4, 28]. — Balbi Cathol : accidiosus, molestus, tristis, anxius. — affectuosus [= $\sigma v \mu \pi \alpha \vartheta \dot{\eta} \varsigma$: Gloss.] Tert. Anim. 19. Marc. V. 14. — Macrob. Sat. II. 365. — Cassiod. Var. 5, 2. anxiosus Cael. Aur. Chron. III. 7, 95. 8, 103. — argumentosus [= numerosus] Quint. V. 10, 10. — aurosus [πλούσιος, πολύγρυσος, Gloss. Steph. p. 26] Lampr. Heliog. 31 ex.: aurosa arena. — Herm. Past. I. 4, 1 Palat.: habebat autem bestia illa super caput colores quattuor: nigrum, deinde rubeum et sanguinolentum, deinde aurosum, deinde album. I. 4, 3: aurosum autem vos estis. - - caerimoniosus Amm. 22, 37. — cachinnosus Cael. Acut. I. 3, 41: hilares natura atque cachinnosi. — calcitrosus Petron. 39. — Dig. IX. 1, 1, 4. — — calumniosus Sulp. Sev. Ep. III. ad Paulin. 2. — capillosus Cael. Chron. V. 4, 67. — compendiosus Apul. Met. 139. — Colum. 1, 4.—Inst. III. 7, 3. 9, 4. Cod. III. 34, 13. VI. 60, 4.— consiliosus Cato ap. Gell. 4, 9. — Fronto Ep. ad Ver. — Sidon. Ep. 1, 1. 7, 9. — — contentiosus Plin. Ep. II. 19, 4. — Tert. Scorp. 6. Scap. 2. — — corporosus Cael. Acut. III. 17, 148. — deceptiosus Ennod. 1, 7. — decorosus Polycarp. Ep. ad Phil. 1: decorosis vinculis. — Ambros. d. Tob. 7. — Senec. Ep. 93, 10 (?). — Nenn. hist. Briton. §. 37: puella . . decorosa valde. — — deliciosus [üppig] Herm. Past. III. 6, 5: del. homo. — C. Th. VII. 22, 5. — [angenehm] C. Th. I. 16, 11. — detrimentosus Caes. B. Gall. VII. 33. 1. — dignitosus Herm. Past. II. prooem.: facie dignitosa. III. 9, 2: virgines quattuor dignitosiores [ἐνδοξότεραι] mihi esse videbantur, nam et caeterae dignitosae erant. III. 9, 6: dignitosi . . vir dignitosus . . ille dignitosus. III. 9, 10: dignitosissimae. — Petron. 57: homini maiesto et dignitoso. — — disciplinosus Cato ap. Non. 463.

-ap. Gell. 4, 9. - discordiosus Cyprian. Unit. eccl. 11: discordiosa oratione multorum. — Sall. Jug. 66, 2. — Sidon. Ep. 6, 2. dispendiosus [= damnosus | Colum. 2, 10. — C. Th. XI. 2, 4. Cod. XII. 38, 10. — dissidiosus Ambr. Ep. 16: sublato pariete maceriae (Eph. 2, 14) qui utrumque dissidioso obice dividebat. — dolorosus Veget. Mul. IV. 22. — dubiosus Gell. 3, 3. 5, 10. — egestosus Aur. Vict. Epit. 12, 4. egestuosus Ambr. Serm. 81. — facundiosus Asell. ap. Gell. 4, 9. — fallaciosus Gell. 7, 3. — fellosus Cael. Acut. II. 14, 91. Chron. III. 4, 51. V. 10, 114. — foraminosus Tert. Patient. 14. — fugitivosus Gloss. Cyrill.: συγάς, fugitivus, exulaticius, fugitivosus. — glabrosus Herm. Past. III. 9, 19: monte glabroso. — humorosus Cael. Acut. II. 10, 66: humorosis et vacuis corporibus. — iecorosus ib. Chron. III. 4, 49. 50. 56. 57. 58. 62. . . - Sidon. Ep. 5, 14. - illecebrosus Ambros. d. Jacob II. 12. d. Esau 1. d. Bon. mort. 9 (bis). d. Interp. Job I. 7. Enarr. Ps. 1. 66. 80. Serm. 37. 55. — illicentiosus Apul. Met. 38: ill. cachinnus. — impendiosus Plaut. Bacch. III. 2, 12. — incendiosus Cael. Chron. IV. 3, 50. V. 10, 94. — Apul. Herb. 59. — Fulgent. Myth. 1, 15. — inopiosus Plaut, Poen. I. 1, 2. — insomniosus Cato R. R. 157. iurgiosus Apul. Mag. 20. — Gell. 1, 17. — laciniosus Tert. Cult. fem. 9. Marc. IV. 1. 29. Virg. vel. 4. — Plin. H. N. V. 11(10). — Apul. Mag. 25. — — lacticulosus Petron. 57. — liquaminosus Marc. Empir. 5 ex. - ludibriosus Tert. Anim. 47. - Cod. V. 70, 6. — — lusciosus Varr. ap. Non. 135. — luscitiosus Plaut. Mil. II. 3, 51. -- Dig. XXI. 1, 10, 4. -- medicamentosus Vitr. VIII. 3, 4. -medicosus [φαρμακώδης] Cael. Acut. II. 29, 158: acria atque medicosa. Chron. II. 1, 59: medicosis . . fomentationibus utendum. mellosus Cael. Acut. II. 29, 151. — memoriosus Pass. Cyprian. p. Pont. 5: tam memoriosae mentis oblivio. — morbosus Cael. Acut. II. 36, 188. — Gell. 4, 2. — Petron. 46. — Priap. 46. — — mortuosus Cael. Acut. I. 3, 38. 10, 71. — obsequiosus Plant. Capt. II. 3, 58. — opprobriosus Cod. I. 3, 41. — panosus Cael. Chron. I. 4, 91. II. 14, 203. - peculiosus Plaut. Rud. I. 2, 24. - pestilentiosus Barnab. Ep. 10. — Dig. XLIII. 8, 2, 29. — pomposus Sidon. Ep. 4, 9. — Venant. Fort. carm. III. 23, 7. — [= copiosus] Cael. Acut. II. 34, 182. Chron. V. 10, 92. — pulposus Apul. Met. 154. - pulsuosus Cael. Acut. II. 14, 91. Chron. V. 10, 94. - putruosus ib. II. 14, 204. — ridiculosus Plaut. Stich. II. 2. — Hieron. adv.

Rufin. III. c. 4. — sarcinosus Apul. Met. 175. — Priap. 79. — scabrosus Herm. Past. III. 9, 8. 26. — Prud. Psych. 106. — — scruposus [τραχύς, Gloss.] Plaut. Capt. I. 2, 76. Curc. IV. 524. — Apul. Flor. 124. 140. — — somniosus Cael. Acut. III. 5, 51. stimulosus ib. III. 18, 179. Chron. V. 9, 90. — stipendiosus [= qui plura meruit stipendia] Veget. Mil. I. 18: a tironibus . . a stipendiosis militibus. — suspendiosus Dig. III. 2, 11, 3. — tabidosus Tert. Apol. 14. tabiosus Pudic. 14. — taediosus Arnob. V. 14. — Jul. Firm. Math. 1, 3 ex. — Nenn. d. mirab. Britann. §. 74. — tormentuosus Cael. Acut. III. 6, 66. — tractuosus ib. II. 32, 167. vacerrosus [= cerritus] Suet. Oct. 87. — venenosus Varr. R. R. I. 2. — Theod. Med. Log. II. 8. 9. — Aug. d. Genes, ad litt. VIII. 13. — — ventriculosus Cael. Acut. III. 17, 143. Chron. IV. 3, 48. victoriosus Cato ap. Gell. 4, 9. — Gruter. 179, 2. 170, 5. 278, 1. — Sidon. Ep. 5, 6. — viscosus Cael. Acut. II. 32, 167. — Pallad 1, 14. — Prud. Hamart. 822. — — viriosus Tert. Valent. 16. virosus Lucil. Afran. ap. Non. 21. - Apul. Met. 156. 200. -Scip. ap. Gell. 7, 12. — vomicosus Cael. Acut. II. 17, 102. Chron. V. 10, 93.

6. Adj. auf anus, inus, ivus.

- hortulanus [1ηπουρός] Jo. 20, 15: putans quia hortulanus est (Brix.: esset), Cant. Gall. (ortolanus), Brix.; existimans (Gall.) quia hort. esset, Veron. Colb. Amiat. Fuld. Vulg. Ambros.; . . eum hortulanum esse, Verc. Apul. Met. 213. 219—224. Macrob. Sat. VII. 213. Adj. Apic. 8, 7. Tert. Paenit. 11.
- medianus Mc. 14, 15: locum medianum in superioribus, Verc. Luc. 22, 12: ostendet medianum stratum magnum, Verc. Cael. Aur. Acut. II. 11, 79. Chron. IV. 8, 119. Veget. Mul. II. 40: mediano digito. Vitr. V. 6, 6. 9, 2... ö. Dig. IX. 3, 5, 2.
- molinus [μυλικός] Luc. 17, 2: si molino saxo ad collum deligato praecipitatus esset in profundum, Tert. Marc. IV. 33 in.
- nudiusquartanus Act. 10, 30: a nudiusquartana die usque in hanc horam, Dem. Amiat.
- nudiustertianus Exod. 4, 10: non sum dignus ante hesternam et nudiustertianam diem, Ambros. d. Abraham II. 10.
- quadriduanus [τεταρταῖος] Jo. 11, 39: quadriduanus est, Cant.;—

qu. enim est, Gall. Rehd. Amiat. Fuld.; quatrid. (Vulg.) est enim, Verc. Vulg. Ambros. — Hieron. Ep. 27.

secundinus Deut. 28, 57: illuvie secundinarum quae egrediuntur, Vulg.

uterinus [δμομήτριος] Genes. 43, 29: videt.. fratrem suum uterinum. 44, 20: cuius uterinus frater mortuus est, Vulg. — Capitol. Anton. P. 1. — Inst. III. 2, 4. 9, 3. Cod. III. 28, 27. V. 62, 21. VI. 59, 2. 15. C. Th. IX. 42, 9, 3. — Ambr. d. Abraham II. 6: fratres uterini. Ep. 66: uterini fratres, i. e. diverso patre sed eadem matre geniti. cilicinus [τρίχινος] Apoc. 6, 12: tamquam saccus cilicinus, Dem. Amiat Fuld Vulg. — Frad 26, 7: fogies et saga cilicinus quado.

Amiat. Fuld. Vulg. — Exod. 26, 7: facies et saga cilicina undecim, Vulg. — Hieron. Solin.

serotinus [ὄψιμος] Exod. 9, 32: quia serotina erant. Deut. 11, 14: dabit pluviam . . serotinam. Jerem. 5, 24: dat nobis pluviam . . serotinam. Joel 2, 23: quia dedit vobis doctorem iustitiae et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum, sicut in principio*. Amos 7, 1: in principio germinantium serotini imbris et ecce serotinus post tonsionem regis. Hos. 6, 3: imber . . serotinus, Vulg. — Jac. 5, 7.: donec accipiat . . serotinum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tolet. Harlei. — Mc. 11, 11: hora . . serotina [ὀψίας], Verc. — Senec. Contr. III (VII). 21, 21. — Plin. H. N. Colum.

corruptivus [φθαρτός] 1 Cor. 15, 53: oportet enim corruptivum istud induere incorruptionem (Res. 42. Marc. V. 10: incorruptelam), Tert. Res. 51. 42. Marc. V. 10 (corr. hoc); — necesse est corruptivum istud ind. incorruptelam, Tert. Marc. V. 12. — Res. 50. 57. 51. p. 316. — 1 Cor. 15, 54: dum..induit..corruptivum istud incorruptelam, Tert. Res. 60. p. 336.

^{*} Dass das hebräische Morch sowohl von der Vulgata als auch von Luther in diesem Zusammenhange unrichtig durch doctorem und durch Lehrer (zur Gerechtigkeit) wiedergegeben worden ist, während es hier ebenso wie weiter unten in demselben Verse lediglich den Herbst- oder Frühregen, d. h. den nach dem Sommer im Herbste (dem Anfange des bürgerlichen Jahres) eintretenden Regen, bedeuten kann, hat Bunsen (Bibelwerk. Vorerinnerungen S. CLIII. f.) nachgewiesen. Seine Uebersetzung des zweiten Versgliedes lautet: "Denn er gibt euch den Herbstregen zur Genüge und sendet euch herab Regenguss, Herbstregen und Frühlingsregen in alter Weise." Die englische Bibel hat, in diesem Punkte damit übereinstimmend, in zwei anderen Ausdrücken jedoch davon abweichend: "For he hath given you the former rain moderately, and he will cause to come down for you the rain, the former rain, and the latter rain in the first month."

primitivus [πρωτόποκος] Genes. 48, 18: quia primitivus filius meus est, Barnab. Ep. 13; — hic enim primitivus est, Ambros. d. Benedict. patr. 1. — 1 Paral. 1, 29: primitivus Ismael, Hilar. in Ps. 119. — Rom. 16, 5: qui est primitivus [ἀπαρχή] Asiae in Christo, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Colum.

temporivus [πρώϊμος] Jac. 5, 7.: donec accipiat temporivum et serotinum, Fuld. — cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 621.

castriciani [im Feldlager stehende Soldaten] C. Th. VII. 1, 18. castrensiani Cod. XII. 36, 14. — interdianus Cael. Aur. Chron. III. 7, 95. — paedagogianus Amm. 26, 6. — C. Th. VIII. 7, 5. — parabolanus Cod. I. 3, 18. C. Th. XVI. 2, 42. 43: parabalani qui ad curanda debilium aegra corpora deputantur. — triduanus Cassiod. Compl. 20. in Act. — urbanicianus Dig. V. 6, 35, 4. C. Th. VI. 27, 8 pr. XI. 14, 1. — albinus Cod. X. 64, 1. — bubulinus Veget. Mul. III. 4. - cisterninus Cael. Chron. II. 13, 167. IV. 3, 68. V. 10, 122. - comperendinus dies, Gaii Inst. IV. 15. - Macrob. Sat. I. 276. 279. — foetutinus Apul. Mag. 10. — Valer. ap. Gell. 13, 20. — gausapinus Petron. 21. — Martial. 14, 145. - lapicidinus Nenn. hist. Briton. §. 40: artifices congregavit, id est, lapicidinos. — maiorinus C. Th. IX. 21, 6. 23, 1, 3. — nervinus Veget. Mil. IV. 9. — nucinus [καρύινος] Ambros. d. Jacob II. 4: virgam storacinam et nucinam (Gen. 30, 37). d. Joseph 9: virga sacerdotalis Aaron nucina (Num. 17, 8). — - orcinus Naev. ap. Gell. 1, 24. — Suet. Oct. 35. — Inst. II. 24, 2. Dig. XXVI. 4, 3, 3. XXVIII. 5, 8 pr. — paupertinus Varr. ap. Non. 162. — Gell. 14, 6. 20, 1. — Apul. Met. 56. 77. — Amm. 14, 6. 23, 6. 25, 2. 26 6. 8. — Tert. Marc. I. 14. Nat. II. 17. — Arnob. VI. 3. — — relicinus Apul. Flor. 114. 118. - vulpicinus Nenn. hist. Briton. §. 46: vulpicino more. — abnutivus Dig. XLV. 1, 83 pr. — absentivus Petron. 33. — antecessivus Tert. Virg. vel. 4. — distantivus Tert. Anim. 9 in. — increpativus Iren. III. 25, 2 [ἐλεγατικός]. — incentivus Varr. R. R. I. 2. — Amm. 14, 1. — Auct. paneg. Constantin. 1. — Hieron. Ep. 2. 10. — Symm. Ep. 5, 89. — Prud. Apoth. 932. — — indignativus Tert. Anim. 16. — interfectivus Cael. Acut. I. praef. §. 12. Chron. V. 10, 114. — invectivus Amm. 22, 32. — mitigativus, mordicativus Cael. Acut. I. 5, 45. III. 17, 162. Chron. V. 2, 37. — ib. III. 8, 144. — — plurativus Gell. 20, 6. — Dig. L. 16,

- 14, 8. potestativus Tert. Herm. 19 ex. Cod. VI. 27, 6. 51, 1, 7. praedictivus Cael. Acut. I. 12, 100. precativus Ulpian. fragm. 24, 1. 25, 1. privativus Gell. 5, 12. 13, 22. putativus Tert. Marc. III. 11. Carn. 1. recorporativus Cael. Acut. II. 38, 223. . ö. remissivus ib. III. 4, 31. substantivus Tert. Herm. 19. Anim. 32.
  - 7. Adj. auf arius, orius.
- abietarius Exod. 35, 35: ut faciant opera abietarii, Vulg. abietarius D. tymmerman 37. abgetarii carpentarii, Gloss. Reichenav. (Diez Altrom. Gloss. S. 7. 25).
- arcarius [οἰνονόμος] Rom. 16, 23: arcarius (vel dispensator, Boern.) civitatis, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Lampr. Alex. Sev. 43. Dig. XL. 5, 41, 17. Cod. X. 70, 15. Gruter. 641, 7. 8.
- armentarius [αἰπόλος] Amos 7, 14: armentarius ego sum, Vulg. Gruter. 326, 8. Varr. Apul. Solin.
- asinarius [ởνικός] Mt. 18, 6: ut suspendatur mola asinaria in collo eius, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Mc. 9, 42: si circumdaretur mola asinaria collo eius, Amiat. Vulg. Cato R. R. 10, 4. 11, 4. Apul. Met. 131. Tert. Apol. 16. Nat. I. 11. asinarius D. eselere Symb. mola asinaria (molasin. 32) mulstain 32. pagstain 33.
- auricularius 2 Sam. 23, 23: fecitque eum sibi David auricularium a secreto [πρὸς τὰς ἀκοὰς αὖτοῦ], Vulg. — Petron. 43. — Cels. Med. VII. 26. 27. 30. — auricularius D. eyn heymmelich rader 45. rat gebe 40. rotman V. a. 1420.
- caementarius [οἰκοδόμος] 1 Reg. 5, 18: quos (lapides) dolaverunt caementarii Salomonis et caementarii Hiram. 2 Reg. 12, 11: qui praeerant caementariis domus domini, qui impendebant eam (pecuniam) in . . caementariis iis qui . . 2 Reg. 22, 6. 1 Paral. 22, 15. 1 Esdr. 3, 7. 10. Amos 7, 7. 8: Vulg. Hieron. Ep. 53, 6. cementarius D. murrer 40. messeler G. voc. eyn kalk berner 37.
- **cooperarius** [συνεργός] 1 Cor. 3, 9: dei enim sumus cooperarii, Aug. Civ. 16, 5. Iren. III. 14, 1 (bis).
- focarius 1 Reg. 8, 13: filias quoque vestras faciet sibi unguentarias et focarias [μαγειρίσσας], Vulg. Dig. IV. 9, 1, 5. Fem. Dig. XXXIII. 7, 12, 5. 6. 15 pr. Gruter. 1107, 3: Faustina focaria.

- — focarius D. fur macher 40. eyn vür böter 37. focaria houemayt V. a. 1420.
- fornicarius [πόρνος] 1 Cor. 5, 9. 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Tim. 1, 10: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Cor. 6, 9: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sirac. 23, 24: Vulg. Tert. Anim. 25. Pudic. 9. 16. Isid. Origg. X. 110.
- fundibularius $[\sigma\varphi\epsilon\nu\delta\sigma\nu'_{\tau}\tau\eta\varsigma]$ 2 Reg. 3, 25. Judith 6, 8. 1 Macc. 9, 11: Vulg. fundib. D. slencker 27. stabsling werffer P. V.
- ostiarius [θνοωφός] Jo. 10, 3. 18, 16. 17: Cant. Gall. Amiat. Fuld.
  Vulg. 2 Sam. 4, 5: Vulg. Dig. XXXIII. 7, 12, 9. 42. Cod. I.
  3, 6. ostiarius vel hostiator eyn dör höder 37. hostiarius fportner 27.
- plagiarius [ἀνδραποδιστής] 1 Tim. 1, 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cic. ad Qu. fratr. I. 2, 2. Tert. Marc. I. 27. Dig. XXI. 1, 17, 7. Martial. I. 52, 9. plagiarius D. eyn slaer V. a. 1420.
- plumarius [ἐφάντης] Exod. 26, 1: decem cortinas de bysso retorta.. variatas opere plumario facies. 35, 35: ut faciant opera abietarii, polymitarii ac plumarii de hyacintho ac purpura coccoque. 36, 37: fecit et tentorium.. ex hyacintho.. opere plumarii, Vulg. Hieron. Ep. 29, 6. Varr. ap. Non. 162: quid sit bene pictum a plumario aut textore. Jul. Firm. Math. III. 13, 10. Vitr. VI. 4, 2. Gruter. 649, 8. Gloss. Labb.: plumarius, ἐφάντης... ποιπιλτής.
- polymitarius [ποικιλιής] Exod. 35, 35. 36, 35: fecit et velum de hyacintho.. opere polymitario varium atque distinctum. 2 Sam. 21, 19: Vulg. Venant. Fort. Ep. praemiss. Carm. 5, 6. polimitarius D. beduyr-wercker G. voc. besticker 13. G. voc.
- pomarius Mich. 1, 6: et ponam Samariam in speculam pomariam [δπωροφυλάκιον], Weing. (sec. m.). Cato R. R. 48, 1.
- portarius [θυρωφός] 2 Reg. 7, 11: ierunt ergo portarii et nunciaverunt. 1 Paral. 16, 42: filios autem Idithun fecit esse portarios,
  Vulg. Nenn. hist. Briton. §. 32: venit portarius et salutavit eos. Caesar. Mirac. 1, 37. 4, 66. 68.
- scutarius [παρατρέχων] 1 Reg. 14, 27: tradidit ea (scuta) in manum ducum scutariorum. 14, 28: reportabant ea ad armamentarium scutariorum. 2 Reg. 11, 6: post habitaculum scutariorum. 11, 19: per viam portae scutariorum, Vulg. Amm. 14, 7. Lact. Mort.

- pers. 19, 6. cf. Bünemann ad l. Veget. Mil. II. 11. Plaut. Epid. I. 1, 35.
- stabularius [πανδοχεύς] Luc. 10, 35: et dedit stabulario, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Civ. 18, 18: stabularias mulieres. Senec. d. Benef. I. 14, 1. Apul. Met. 15. 16. Colum. 6, 23. Dig. IV. 9, 1 pr. 9, 5. XLVII. 5, un. §. 6.
- veredarius Esth. 8, 10: ipsaeque epistolae... annulo ipsius obsignatae sunt et missae per veredarios [βιβλιοφόρων]. 8, 14: egressique sunt veredarii [ἐππεῖς] celeres nuntia perferentes, Vulg. Cod.XII. 51, 13. Sidon. Ep. 5, 7. Jul. Firm. Math. III. 15 ex. Hieron. Ep. 22, 28.
- administratorius [λειτουργικός] Hebr. 1, 14: nonne omnes sunt administratorii spiritus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tolet. Harlei.
- deprecatorius 1 Macc. 10, 24: scribam et ego illis verba deprecatoria $[\pi\alpha\varrho\alpha\varkappa\lambda\dot{\eta}\sigma\varepsilon\omega\varsigma]$, Vulg.
- desolatorius [ἐρημικός] Ps. 119, 4: sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis, Psalt. Veron. Aug. Vulg. desolatorius D. eyn bedrouer 37.
- innatorius Jo. 5, 2: est autem Hierosolymis innatoria 6 piscina quae dicitur ebraeice Belzetha, Cant.
- natatorius Jo. 5, 2: in inferiorem partem natatoria piscina, Verc. Corb. Hieron.; in inferiorem partem natatoriae piscinae, Veron. Jo. 5, 4: angelus autem domini secundum tempus lavabat in natatoria piscina (cod.: piscinae) et movebatur aquam, Fossat. Fest. Isidor. natatoria D. vel -orium schwem 52.
- pacatorius [εἰρηνικός] Sach. 8, 16: iustum iudicium et pacatorium iudicate, Tert. Marc. IV. 29. p. 314.
- scenofactorius [σχηνοποιός] Act. 18, 3: erant autem scenofactoriae artis, Laudian. Vulg. Fuld. (om. erant autem); erat aut. scenae factoriae a., Amiat. (Aug.: tabernaculorum artifices).

⁶ In den Ausgaben des N. T. pflegt als Lesart des Cant. a. a. O. *innatatoria* angeführt zu werden und so steht auch in dem *Semler*'schen Partialabdrucke des Codex. Allein in dem von *Kipling* (Cambridge 1793) edirten Texte des Cant. findet sich *innatoria*, von welcher Form sich möglicherweise annehmen, jedoch nicht mit Sicherheit behaupten lässt, dass sie aus *innatatoria* verschrieben ist.

subportatorius Exod. 25, 27: in thecis subportatoriis [τοῖς ἀναφοφεῦ-σιν], Aug. Quaest. 106. in Exod.

albarius Tert. Idol. 8. — C. Th. XIII. 4, 2. — alimentarius Cael. ap. Cic. Fam. VIII. 6. — Capitol. Anton. P. 8. — — ampullarius Plaut. Rud. III. 4, 51. — Gruter. 642, 9. 643, 10 (Orell. 4143). — — annonarius Veget. Mil. III. 3. — Capitol. Tyrann. 24. — avertarius C. Th. VIII. 5, 22, 1. - barbaricarius Cod. XII. 24, 7, 1. C. Th. X. 22, 1. — bastagarius Cod. XI. 7, 4, 8. — blattiarius [Purpurfarber] C. Th. XIII. 4, 2. — bracarius Lampr. Alex. Sev. 24. — breviarius Dig. XXXIII. 8, 26. — buccellarius [= armatum mancipium Cod. IX. 12, 10. — burgarius C. Th. VII. 14 tit. -calcariarius Gruter. 641, 1. 1117, 5. — Orell. 4302. — — caligarius Lampr. Alex. Sev. 33. — cantabrarius C. Th. XIV. 7, 2. capitularius [das Rekrutenstellen betr.] Cod. XII. 29, 2. C. Th. XI. 16, 14. - capsarius Suet. Ner. 36. - Dig. XL. 2, 13. L. 6, 6. I. 15, 3, 5. — casarius Cod. IX. 49, 7. — castrensiarius Gruter. 649, 5. — caudicarius, codic. Senec. Brev. vit. 13, 4. — Sall. Varr. ap. Non. 535. — C. Th. XIV. 3, 2, 4, 9, 15, 1. — Gruter, 440, 3. 462, 1. 1086, 6. — — causarius Senec. N. Qu. I. praef. §. 3. Consol. Marc. 11, 3. — Liv. VI. 6. — Apul. Met. 72. — — cellarius Plaut. Mil. III. 2, 32. — Lampr. Heliog. 26. — centonarius Tert. Praescr. 39. — Petron. 45. — C. Th. XIV. 8, 1. 2. — Orell. 4296. — — chartularius Cod. X. 23, 3. XII. 50, 10, 2. 50, 12. — ciliciarius Gruter. 648, 6. — cinerarius Senec. Constant. 14, 1. — Tert. Ux. II. 8. — Gloss.: cinerar., δοῦλος ἐταίρας. — — cisiarius Dig. XIX. 2, 13 pr. Cod. X. 64, 1. — Orell. 4109. — — claustrarius Lampr. Heliog. 12. Alex. Sev. 24. — Gloss. Cyrill.: κλειδοποιός, clostrarius. — — clavarius Orell. 4164. — clavicarius [Schlosser] C. Th. X. 64, 1. — clavicularius [ἀρχιδεσμοφύλαξ] Ambros. d. Joseph 5: concederet munere clavicularius (Genes. 39, 22). 6: commendati . . ab ipso carceris claviculario (ib. 40, 4). — clavicularius D. eyn sluter 37. —— clibanarius Lampr. Alex. Sev. 56. — C. Th. XIV. 17, 9. — coactiliarius Capitol. Pertin. 3. — Gruter. 648, 4. coenacularius Dig. XIII. 7, 11, 5. IX. 3, 5, 1. — collectarius Cod. IV. 2, 16. — collegiarius Tert. Spect. 11. — confecturarius Gruter. 361, 1. Orell. 3672; — 4167: confectorarius. — consuetudinarius Sulp. Sev. Dial. I. 14, 2: consuetudinarium coenae tempus. — con-

tarius Gruter. 40, 2. 3. - cornicularius Suet. Dom. 17. - Gruter. 17, 9. 74, 6. Orell. 3486 sq. — Cod. I. 48, 3. XII. 50, 12. 53, 1. 3. — Act. mart. Tarachi c. 3 (ap. Ruinart.). —— culinarius Scribon. 230. — cultrarius Suet. Cal. 32. — Gruter. 640, 11. — - cupedinarius Terent. Eun. II. 2, 25. — Apul. Met. 34. — Lampr. Heliog. 30. —Symm. Ep. 8, 19.——custodiarius Gruter. 48, 1: corpor. custodiarior. — dardanarius Dig. XLVII. 11, 6 pr. XLVIII. 19, 37. — diaetarius Dig. XXXIII. 7, 12, 42. IV. 9, 1, 3. — Paulli Rec. sent. III. 6, 58: zetarius. — — directarius Dig. XLVII. 11, 7. 18, 1, 2. — diurnarius C. Th. VIII. 4, 8, 1. — dolabrarius Gruter. 358, 6. — Orell. 4071. 4081. — — doliarius Gruter. 583, 1. — Orell. 4888. — — dulciarius Apul. Met. 234. — Lampr. Heliog. 27. Treb. Poll. Claud. 14. — Orell. 114. — — effractarius Senec. Ep. 68, 4. - fabricarius [Zimmermann] Cod. X. 64, 1. — falsarius [πλαστογράφος, Gloss. Cyrill. Suet. Tit. 3. — Dig. XL. 10, 1, 4. Cod. IV. 19, 24. — fictiliarius [δοτρακοποιός, Gloss.] Gruter. 643, 1. — Orell. 4189. — — flaturarius C. Th. XIII. 5, 6. — Gruter. 638, 4. 5. 6. — Orell. 4192 sq. 4280. — — foricarius Dig. XXII. 1, 17, 5. — fornacarius Dig. IX. 2, 27, 9. — fugitivarius Varr. R. R. III. 14. — Flor. 3, 19. — Dig. XIX. 5, 18. C. Th. X. 12, 1, 1. galearius Veget. Mil. I. 10. III. 6 — horrearius Dig. IX. 3, 5, 3. X 4, 5 pr. XIX. 2, 60, 9. — Gruter. 109, 7. 651, 10. — infantarius Martial. IV. 87, 3. — Tert. Nat. I. 2 ex. — intestinarius C. Th. XIII. 4, 2. — Murat. Inscr. 929, 6. — — iocularius Terent. Andr. IV. 5, 43. - iumentarius Dig. XXXIII. 7, 26, 1. - lardarius Gruter. 647, 4. — laturarius Aug. Serm. 18. 60. — lentiarius Gruter. 649, 5. — lenuncularius ib. 398, 7. — Orell. 3248. — — levamentarius [= in lintre navi onerariae maiori adiuncta inserviens] C. Th. XIII. 5, 1. — linarius Gruter. 649, 3. — Orell. 4214. — linifiarius Cod. XI. 7, 13. — lintearius Dig. XIV. 4, 5, 15. Cod. XI. 7, 14. — Gruter. 649, 4. — Dig. XIV. 3, 5, 4. Cod. XI. 7, 13. — magnarius Apul. Met. 6. — Gruter. 283, 1. — Orell. 4264. — manifestarius Plaut. Aul. III. 4, 10. Bacch. IV. 8, 77. Trin. IV. 2, 50. 66. — Dig. XX. 2, 9. Novell. 102. c. 3. — mansuetarius Lampr. Heliog. 21. — Jul. Firm. Math. 8, 17. — manticularius Tert. Apol. 44. — manuarius Gell. 18, 13. — Dig. XXXIII. 7, 26, 1. — Laber. ap. Gell. 16, 7. — margaritarius Jul. Firm. Math. IV. 6. — Gruter. 64, 7. 340, 2. 1116, 9. Orell. 1602. — Fem. Orell.

4148. — marmorarius Senec. Ep. 88, 15. 90, 13. — Tert. Idol. 8. — materiarius Plaut. Mil. III. 3, 46. — Gruter. 460, 7. — Tert. Herm. 25. — metallarius Pass. Seraph. et Sabin. c. 1 (Baluz. II. 106). — metaxarius Cod. VIII. 14, 27. — micarius Petron. 73. — minuscularius Cod. I. 55, 1. XI. 42, 10. C. Th. XI. 28, 3. molendarius Dig. XXXIII. 7, 18, 2. 5. — molendinarius [μυλικός. Gloss.] Amm. 17, 4. — Gruter. 114, 6. — Inscr. ap. Mabill. p. 361. n. 47: ut omnium molendinariorum fraudes amputentur.. molendinarios. — Gloss.: ἀλεστής, molendinarius, molator. — momentarius Ambr. Offic. II. 5. — Apul. Met. 44. 104. 190. 244. — Lampr. Heliog. 24. — Dig. XXXIV. 1, 8. Cod. III. 28, 20. VI. 60, 8, 7. VIII. 4, 8. 5, 1. — monetarius Vopisc. Aurel. 38. — Cod. VII. 13, 2. IX. 24, 1. XI. 7, 13. — Gruter. 45, 3 — Orell. 3226. — monumentarius Apul. Flor. 115. — muliercularius C. Th. III. 16, 1. - musivarius Cod. X. 64, 1. - mutuarius Apul. Mag. 20. oculariarius faber, Gruter. 645, 1. — olivarius Dig. XXXIII. 7, 21. — ollarius fusor, Gruter. 630, 9. — originarius Cod. XI. 7, 7, 1. X. 38 rubr. C. Th. XIV. 4, 8 pr. — ossuarius Gruter. 626, 6. paenularius ib. 112, 12, 646, 5. — partiarius Inst. II. 23, 5. Dig. XIX. 2, 25, 6. Cod. II. 3, 8. — Apul. Met. 91. 184. 210. — Tert. Marc. I. 24. III. 16. Res. 2. — passarius Capitol. Albin. 11. pectinarius Gruter. 648, 2. — peculiarius Dig. XLIV. 4, 4, 34. perpetuarius Senec. Apocol. 6, 2. — Cod. I. 34, 1. XI. 70, 3, 5. — — phasianarius Dig. XXXII. 66. — pistrinarius Dig. XVI. 3, 1, 9. - placentarius Paulli Rec. sent. III. 6, 72. - planarius Amm. 19, 5. — Cod. III. 11, 4. XI. 5, 5. — — plenarius Ambr. d. Abraham I. 8: tres enim plenarias accepit benedictiones. - popinarius Lampr. Alex. Sev. 49. — porcinarius Plaut. Capt. IV. 3, 5. — Cod. XI. 16, 1. — praesentarius Plaut. Most. II. 1, 14. III. 3, 10. Poen. III. 3, 91. 5, 48. Trin. IV. 3, 74. — quadratarius Sidon. Ep. 3, 12. — Cod. X. 64, 1. — quaestuarius Dig. III. 2, 4, 2. XXIII. 2, 43, 7. 9. — Tert. Apol. 13. — Senec. Benef. VI. 32, 1. — quasillarius (Fem.) Petron. 132. — Gruter. 648, 5. — — ratiarius Dig. XIII. 7, 30. — refractarius Senec. Ep. 73, 1. — ridicularius Plaut. Asin. II. 2, 64. Trin. I. 2, 28. Truc. III. 2, 17. — Gell. 4, 20. — saccularius Dig. XLVII. 11, 7. 18, 1, 2. — sagarius [χιτωνοπώλης, Gloss.] Dig. XIV. 2, 5, 15. XVII. 2, 52, 4. — Gruter. 650, 2. 4. — Orell. 283. 3472. — - sagmarius Veget. Mil. II. 10. III. 6.

— Lampr. Heliog. 4. Vopisc. Aurel. 7. — saltuarius Petron. 53. — Dig. XXXIII. 7, 8, 1. 12, 4. 15, 2. — Orell. 6294. — — samiarius Gloss.: ἀχονητής, samiarius, acutiator. — scamillarius Gruter. 467, 7. — scandularius Dig. L. 6, 6. — scriniarius Cod. VI. 21, 16. XII, 37, 6. 50, 8. 10. 53, 3. — Gruter. 643, 9. 1035, 5. — scrutarius Orell. 2954. — Apul. Met. 75. — — secretarius Pass. Firm. et Rustic. c. 2 (ap. Ruinart.); cellam secretariam. -- seplasiarius Lampr. Heliog. 30. — Gruter. 636, 12. — — silentiarius Cod. XII. 16 tit. — siliginiarius Gruter. 81, 10. — Dig. XLVII. 2, 52, 11 (siliginar.). — — siliquatarius [Acciseeinnehmer] Cassiodor. Var. 2, 26. — simplarius Dig. XXI. 1, 48, 8. -- singularius Turpil. ap. Non. 491. - Plaut. Capt. I. 2, 3. - Gell. 9, 4. - solearius Plaut. Aul. III. 5, 40. — Gruter. 643, 8. 648, 13. — — specularius Dig. L. 6, 6. Cod. X. 64, 1. = speculariarius Orell. 6351 - 53. -stationarius Dig. I. 12, 1, 12. XI. 4, 1, 2. Cod. IX. 2, 8. XII. 23, 1. C. Th. VIII. 5, 1. — subactarius coriarius, Gruter. 648, 8. — telonarius C. Th. XI. 28, 3. — Non. 24. — temonarius Cod. XII. 1, 4. 24, 1. C. Th. XI. 16, 14. — Pass. Maximil. ap. Mabill. p. 181. — — tenuiarius vestiarius, Gruter. 650, 8. 1067, 8. — tessellarius C. Th. XIII. 4, 2. — totonarius, trepidiarius Veget. Mul. I. 56: ipsos equos quos vulgo trepidiarios, militari verbo totonarios vocant. IV. 6: eos quos totonarios vulgus appellat. —turarius Tert. Idol. 11. — Orell. 6364 sq. . . - - usuarius Dig. VII. 8, 23, 12, 6, XV. 1, 2. VII. 8, 10 pr. 23. IX. 2, 11, 10. — usufructuarius Dig. II. 9, 3. VII. 1, 7, 1. — usurarius Plaut. Amph. arg. 1, 3. I. 2, 36. III. 3, 261. Truc. I. 1, 53. — Dig. III. 5, 6, 12. XVI. 2, 11. 12. XXII. 1, 7. — -- vecturarius C. Th. XIV. 6, 1. 2. - vehicularius Capitol. Anton. P. 12. — venaliciarius Dig. XXXII. 73, 4. XVII. 1, 57. XXI. 1, 37. 44, 1. — venerarius Petron. 61. — veteramentarius Suet. Vit. 2. viminarius Gruter. 642, 3. -- vitriarius Cod. X. 64, 1. vitrarius Senec. Ep. 90, 31. — vulgarius Nov. Turpil. Afran. ap. Non. 488. — Gell. 1, 22. — actorius Tert. Anim. 14. — aedificatorius Tert. Carn. 17. - aratorius Ambros. Ep. 72. - C. Th. II. 30, 1. IX. 42, 7. - baiulatorius Cael. Acut. I. 11, 83. 15, 133. — coenatorius Dig. XXXIV. 2, 33. — cogitatorius Tert. Anim. 14. — commendatorius Sidon. Ep. 9, 10. coquinatorius Dig. XXXIII. 9, 6. XXXIV. 2, 19, 12. — corruptorius Tert. Marc. II. 16. - deceptorius Aug. Civ. 3, 14. Doctr. chr.

2, 23. Ep. 255. — defunctorius Petron. 132. 136. — dehortatorius Tert. Apol. 22. — derisorius Dig. XXVIII. 7, 14. XXX. 71 pr. devoratorius Tert. Idol. 1. — epulatorius Ambros. d. Esau 8: epulatorium [= freudenreich] enim et plenum iucunditatis est requiescere in deo. — Ep. 3: epulatoria opera . . epulatoria requies. — examinatorius Tert. Scorp. 7. — exceptorius Dig. XXXIII. 7, 8 pr. — exhortatorius Hieron. Ep. 2 in. — Aug. Ep. 209 in. — — famulatorius Tert. Anim. 33. Nat. II. 14. — fibulatorius Capitol. Tyr. 10. — frustratorius Tert. Anim. 47. — Arnob. VII. 12. — insultatorius Tert. Marc. V. 10 ex. — mictorius Cael. Acut. III. 8, 86, 87. - motorius, occisorius, praemonitorius, transfunctorius Tert. Anim. 14. 33. 3. Marc. I. 27. Valent. 6. — occursorius Apul. Met. 207. peremptorius Tert. Pudic. 1. — Apul. Met. 232. — Dig. V. 1, 68 — 73 . . ö. — perfunctorius Ambros. d. Tob. 14. d. Paradis. 6 (ter). d. Sacram. VI. 3. - portatorius Cael. Chron. I. 1, 15. II. 13, 161. - refectorius Ambros. Ep. 3: refectoria requies. - signatorius Dig. L. 16, 74. — Val. Max. VIII. 14, 4.

8. Adj. auf urnus, bundus, lentus.

longiturnus Deut. 5, 33: longiturni temporis [μαχροημερεύσητε], Lucif. Cal. Athan. I. 13. — Baruch 4, 35: ignis enim superveniet ei ab aeterno in longiturnis diebus [εἰς ἡμέρας μαχράς], Vulg.—longiturnus lange czeyt V. a. 1420.—D. lanck weilig i. e. longe durans 52. biliabundus Jo. 7, 23 [?]: cod. Palatin. Evv. 277^{b.} 12. — Schuchardt Vokalism. I. S. 98.

contremibundus [ἔντρομος] Ps. 76, 19: et contremibunda (Aug.: contremeb.) facta est terra, Psalt. Veron. Aug.

famulabundus Dan. 7, 14: et omnes nationes terrae secundum genera et omnis gloria famulabunda [δόξα λατρεύουσα], Vulg.

fumabundus [καπνιζόμενος] Gen. 15, 17: fornax fumabunda, Aug. Civ. 16, 24.

fumigabundus Gen. 15, 17: fornax fumigabunda, Ambros. d. Abr. II. 9. — Sap. 10, 7: quibus in testimonium nequitiae fumigabunda [ααπνιζομένη] constat deserta terra, Vulg.

tremibundus [έντρομος] Hebr. 12, 21: tremibundus sum et exterritus, Clar.; — exterritus sum et tremebundus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 17, 9: tremebundi [ἐνοεσοβημένοι] peribant, Vulg. — Cic. Gell. Auct. ad Herenn. Colum. Ovid.

macilentus Dan. 1, 10: si viderit vultus vestros macilentiores [σκυθρωπά] prae ceteris adolescentibus, Vulg. — Apul. Mag. 68. —
Non. 509. — macillentus D. goreger Symb.

mensurnus Novatian. Trin. 1: lunae candentem globum . . mensurnis incrementis orbis implevit. — Cyprian. Ep. 28. 34. — mensurinus, μήνιος: Gloss. – mensurnus D. manig 30. manechtig 29. manlich 34. — — somnurnus Varr. ap. Non. 172: somnurnas imagines. aucupabundus Tert. Anim. 39. -- cantabundus Petron. 62. -- casabundus (cassab.) Naev. ap. Varr. L. L. VI. p. 91 Bip. — Gloss. Placid. VI. 556 Mai.: cassabundo, titubanti. VI. 559. III. 447. 450 (vgl. Schuchardt a. a. O. 215). — cavillabundus Tert. Anim. 34 ex. — comminabundus Tert. Marc. IV. 15. — deplorabundus Plaut. Aul. II. 4, 38. - excusabundus Apul. Mag. 83. - fluibundus Martian. Cap. I. §. 88. — gaudibundus Apul. Met. 165. — Acta Martinae 4, 31 (Bolland. vit. Sanctor. ad 1. Jan.). - - insultabundus Aug. Ep. 86. — Pass. Jacobi, Marian. al. c. 8 (ap. Ruinart.). -- Labundus Acc. ap. Non. 504. - laetabundus Gell. 11, 15 ex. — Martian. Cap. I. §. 23. — palabundus Tert. Apol. 21. — Itiner. Alex. 56 Mai. — Cypr. Ep. 42, 4. — ridibundus Plaut. Epid. III. 3, 32. — Gell. 11, 15. — stomachabundus Gell. 17, 8. amarulentus Gell. 3, 17. - Macrob. Sat. I. p. 225. - aquilentus Varr. ap. Non. 351, 28. — coenulentus Ambr. enarr. Ps. 39. — Tert. Pall. 4. — - crapulentus Amm. 29, 5. — farinulentus Apul. Met. 199. — frustulentus Plaut. Curc. II. 3, 34. — glebulentus Apul. d. Deo Socr. 231. — gracilentus Naev. ap. Non. 116. — Gell. 4, 12. _ - iurulentus Cels. Med. I. 6. II. 18. 25. 26. 28. 29. iussulentus Apul. Mag. 44. - merulentus Rabir. ap. Planc. Fulg. 567, 11. - pisculentus Cato ap. Non. 151. - Plaut. Rud. IV. 2, 2. - Apul. Mag. 37. — - poculentus Cic. Nat. deor. II. 56. — Gell. 4, 1. 17, 11. - Macrob. Sat. VII. 269. - Dig. XXXIII. 9, 3, 4. - Gruter. 643, 3: a poculento argento. - potulentus Suet. Oth. 2. - Apul. Met. 51. — Porphyr. ad Horat. Carm. IV. 12, 19: potulentos autem scimus plerumque maiora sperare. — - somnolentus [ὑπνώδης, Gloss.] Apul. Met. 22. 246. — Solin. 33. — Ambros. hymn. matut. v. 19. — — sordulentus Tert. Paenit. 11.

- 9. Adj. auf us, icus, idus, ulus.
- promus Jes. 26, 20: populus meus, introite in cellas promas [ταμεῖα] quantulum donec ira mea praetereat, Tert. Res. 27. Plaut. Mil. III. 2, 24. Poen. III. 4, 6. Pseud. II. 2, 14. Trin. I. 2, 45. Apul. Mag. 58.
- reprobus [ἀδόμμος] Rom. 1, 28: in reprobum sensum. 1 Cor. 9, 27: ne.. ipse reprobus efficiar. 2 Cor. 13, 5. 6. 7. 2 Tim. 3, 8. Tit. 1, 16: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Hebr. 6, 8: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Jerem. 6, 30. Sirac. 9, 11: Vulg. Tert. Apol. 30. Pudic. 19. Novatian. Cib. 2. Cypr. Unit. eccl. 14. Aug. Enchir. 94. Ep. 119, 16. Dig. XIII. 7, 24, 1. reprobus D. straffig 1. 29. 34.
- scius [ἐπιστήμων] Sirac. 21, 18: verbum sapiens quodcumque audierit scius laudabit, Vulg. Lact. Inst. II. 14, 6. III. 24, 10. Hygin. Fab. 92: omni artificio scium. Non. 429. Gloss. Steph.: scius, εἰδώς.
- telaticus Tob. 2, 20: ut *telaticum* (i. e. pro tela detexta acceptum) hoedum detulisset, Germ. 15.
- pauperculus Luc. 21, 2: viduam pauperculam [πενιχοάν], Rehd. Amiat. Vulg. Jes. 66, 2: ad pauperculum [ταπεινόν] et contritum spiritu, Vulg. Plaut. Pers. 345. Terent. Ad. IV. 5, 13. Heaut. I. 1, 44. Horat. Ep. I. 17, 46. Apul. Met. 213.
- bardus Plaut. Pers. II. 1, 2. Terent. Eun. V. 8, 49. Tert. Hermog. 36. — bovillus Liv. 22, 10. Theod. Prisc. 1, 7. — bubillus [== bubulus] Plin. Valer. 3, 14. deparcus Suet. Ner. 30. Apul. Mag. 29. — ebriacus [ital. briaco, altspan. embriago] Laber. ap. Non. 108. gurdus Quint. I. 5, 57: gurdos, quos pro stolidis accipit vulgus, ex Hispania duxisse originem audivi. Laber. ap. Gell. 16, 7. Gloss. Isidor.: gurdus, lentus, inutilis. Catholic.: gurdus, ineptus, stultus, inutilis, importunus et praecipue in commessationibus recipiendis. — humectus Tert. Bapt. 3. Iren. I. 17, 1. — interpolus (interpolis) Dig. XVIII. 1, 45. Plaut. Most. I. 3, 116. — modernus Cassiodor. Var. 4, 51. obstreperus Apul. Flor. 126. petilus [== tenuis, exilis] Lucil. Plaut. ap. Non. 149. 205. pumilus Suet. Oct. 83. Apul. Met. 102. — russus [ital. rosso, franz. roux] Lucret. IV. 73. —

Catull. 39, 19. — - saporus Lact. Inst. III. 16, 15. — Prud. Cathem IV. 94. Hamart. 751. — scordalus Senec. Ep. 56, 2. — Petron. 95. - - strabonus Petron. 68. - sudorus Apul. Flor. 134. - coenaticus Plaut. Capt. III. 1, 36. — familiaricus Dig. XXXIV. 2, 23, 2. — Varr. R. R. I. 13. — gurdonicus Sulp. Sev. Dial. I. 27, 2. — horreaticus Cod. X. 26, 3. — idolicus Tert. Idol. 13. opicus Plin. H. N. XXIX. 7. — Juven. III. 207. — Gell. 2, 11, 11, 16. — Tert. Prax. 3. — — oviaricus Gruter. 513, 1: conductoribus (-ores) gregum oviaricorum (ter). — salticus Tert. Scorp. 8*. sonticus Gell. 16, 4. — Tibull. I. 8, 51. — Dig. XXI. 1, 65, 1. XLII. 1, 60. L. 16, 113. — — tenebricus Cic. Tusc. II. 9. — Tert. Pall. 4. — — dolidus Cael. Aur. Acut. III. 3, 11. 6, 67. Chron. III. 4, 66. V. 10, 99. — flammidus Apul. d. Deo Socr. 231. Mund. 266. fulgidus Lucret. III. 364. — Prud. Cathem. I. 9. — Arnob. II. 58. — Lampr. Alex. Sev. 13. — Solin. 50 (37). — insubidus Gell. 6, 1. 13, 20. 18, 8. 19, 9. — Lampr. Comm. 17. — ninguidus Prud. in Laurent. Str. 125. Cath. V. 97. - retorridus Senec. Ep. 12, 1. — Gell. 15, 30. — Phaedr. IV. 1, 16. — Lampr. Alex. Sev. 59. Capitol. Maxim. et Balb. 6. — — sapidus Apic. 6, 4. 9, 10. 11. 10, 1. 4. — Apul. Met. 29. 234. — Alcim. Avit. ad soror. 457. — anteventulus Apul. Flor. 114. — argutulus Cic. Att. 13, 18. — Apul. Met. 28. — — astutulus Apul. Met. 136. — audaculus Petron. 63. aurilegulus [χρυσεκλέκτης, Gloss. Steph.] Cod. XI. 6, 5. — blandulus, nudulus, pallidulus, vagulus Hadr. ap. Spartian. Hadr. 25. cincinnatulus Hieron. Ep. 130, 19. — dicaculus Plaut. Asin. III. 1, 8. -Apul. Met. 29. — — eminulus Apul. Flor. 151. — grandiusculus Aug. Quaest. 53. in Genes.: utique cum grandiusculo qui iam fuerat ablactatus. — iactanticulus Aug. Doctr. chr. IV. 26, 56. ignitulus Tert. Nat. I. 10. — interulus Apul. Flor. 121. — legulus Dig. VII. 1, 13, 6. — linguatulus Tert. Nat. I. 8. — murilegulus Cod. XI. 7, 11 sqq. — pennatulus Tert. Nat. I. 10 ex. — prominu-

^{* &}quot;Truncatur in puellae salticae lucar." Plutarch hat lucar durch τὸ τελούμενον εἰς τὰς θέας übersetzt. Da nun die Gage der römischen Schauspieler aus den Erträgnissen der saltus, der Haine und Viehtriften, bestritten wurde, so scheint Tertullianus das sonst nicht vorkommende Adj. salticus hier eigens zu dem Behufe gebildet zu haben, um dabei nicht blos an saltare, sondern auch an jene Quelle des lucar denken zu lassen.

lus Capitol. Pert. 12. — propendulus Apul. Flor. 114. — putidiusculus Cic. Fam.VII. 5 ex. — scitulus Plaut. Rud. II. 7, 7. IV. 1, 3. — Apul. Met. 8. 28. 113. 157. 190. 249. — vinnulus Plaut. Asin. I. 3, 70.

- 10. Adjectivirte Participia Perf. Pass. (auch von sonst nicht gebräuchlichen Verben).
- beneplacitus Sirac. 34, 21: non sunt beneplacitae [εἰς εὐδοκίαν] subsannationes. 35, 5: beneplacitum est [εὐδοκία] domino recedere ab iniquitate. 40, 25: super utrumque consilium beneplacitum [βουλή εὐδοκιμεῖται], Vulg.
- bicameratus Gen. 6, 16: inferiora arcae bicamerata et tricamerata facies, Ambr. d. Noë et arca c. 9.
- caseatus [τετνοωμένος] Ps. 67, 17: utquid suscepistis montes caseatos, Psalt. Veron.
- cervicatus [σκληφουράχηλος] Sirac. 16, 11: si unus fuisset cervicatus, Vulg. cervicatus D. eyn hochvertiger V. a. 1420.
- complacitus Ps. 76, 8: aut non apponet ut complacitior sit adhuc [τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι], Vulg. Plaut. Rud. I. 3, 3: complacitum est. Terent. Andr. IV. 1, 22: complacita est tibi. Apul. Met. 92: gentibus totis complacitam. Mag. 18: pulchritudine sibi complacitus. Habitud. 193: anima complacita est. Cod. VIII. 54, 25 pr.: recipiantur, si complacitae sunt. Martian. Cap. I. §. 18: orbi complacito. 36: complacitum·est.
- complantatus $[\sigma \dot{\nu}\mu \varphi \nu \tau \sigma s]$ Rom. 6, 5: si enim complantati facti sumus, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ambros. Ep. 42.
- discalceatus [ἀνυπόδετος] Jes. 20, 2. 3: nudus et discalceatus. Deut. 25, 10: domus discalceati [ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα], Vulg. Suet. Ner. 51.
- disciplinatus [ἐπιστήμων] Jac. 3, 13: quis sapiens et disciplinatus inter vos, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Aug. Nat. et Grat. 16. Sirac. 10, 28: vir prudens et disciplinatus non murmurabit correptus. 40, 31: vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se, Vulg. Tert. Fug. 1 ex.: disciplinatior in ieiuniis. Alcim. Avit. 4, 46. disciplinatus D. tuchtich, sedich 38.
- impudoratus 2 Tim. 2, 15: operarium non impudoratum [ἀνεπαίσχυντον], Ambrosiast. Iren. III. 21, 3. Lucif. Cal. Athan. I. 85: de impudorato patre vestro.

inargentatus [περιάργυρος] Baruch. 6, 50: cum sint lignea... et inargentata. 6, 56: dii ligni... et inargentati. 6, 70: Vulg. — Plin. H. N. XXI. 3 (2). — Dig. XXXII. 100, 4. XXXIII. 10, 3 pr. §. 3.

incaseatus [τετυρωμένος] Ps. 67, 17: mons incaseatus, mons uber, Psalt.Veron.; — montem incaseatum, montem uberem, Aug. Germ. 1; — utquid suscepistis montes incaseatos, Aug.

indisciplinatus [ἀπαίδεντος] Sap. 17, 1: indisciplinatae animae, Vulg., Lucif. Cal. Athan. I. 66. — Numer. 16, 21: populi huius indisciplinati, Lucif. d. non conven. 190 (quater). — Sirac. 5, 14: ne capiaris in verbo indisciplinato. 7, 17: in multitudine indisciplinatorum. 20, 21: in ore indisciplinatorum; = 20, 26. 22, 3: de filio indisciplinato. 23, 17: indisciplinatae loquelae. 4 Esdr. 1, 8: populus. indisciplinatus, Vulg. — Iren. IV. 9, 1: servis adhuc indisciplinatis. — Cyprian. Idol. vanit. 6: illi negligentes, indisciplinati et superbi. — Ep. 62, 3. 4. — Aug. Civ. 10, 29: verbis indisciplinatis utimini. — Pass. Sereni c. 2 (ap. Ruinart.). — Gloss.: indisciplinatus, ἀμαθής.

infrunitus Sirac. 23, 6: animae irreverenti et infrunitue [ἀναιδεῖ] ne tradas me. 31, 23: vigilia, cholera et tortura viro infrunito [ἀπλήσοτον], Vulg. — Senec. Vit. beat. 23, 3: nec iactabit illas (magnas sc. opes) nec abscondet: alterum infruniti animi est, alterum timidi et pusilli. — Benef. III. 16, 3: infrunita et antiqua est quae nesciat . . . — Macrob. Sat. V. p. 60: dicendi genus . . in quo nec praeceps brevitas nec infrunita copia. — infrunitus D. schamloser 40. infrumitus vn weyse V. a. 1420.

insensatus [ἀνόηνσς] Luc. 24, 25: o insensati et tardi corde, Cant., Tert. Marc. IV. 43. p. 367; — insensati et graves corde, Verc. Colb., Iren. Aug. — Gal. 3, 1: o insensati Galatae, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Gal. 3, 3: sic insensati estis, Clar. Boern. — Eph. 4, 18: Lucif. Cal. Athan. II. 149. — Deut. 32, 21: gente insensata, codd. S. Michael., Regin. Suec., Breviar. Mozarab. — 32, 31: inimici autem nostri insensati sunt, codd. iid., Brev. Mozarab.; Psalt. Veron. Remens. Roman. Corb. S. Salaberg. Sorbon. amb.; Vigil. Taps. d. Trin. libr. V. — Ps. 48, 13 u. 21: iumentis insensatis. 118, 158: vidi insensatos, Psalt. Veron. Aug. — Sap. 5, 4: nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, Vulg., Cyprian. Demetr. 21. Lucif. Athan. I. 62. — Sap. 3, 12: mulieres eorum insensatae. 5, 21: contra insensatos. 11, 16: pro cogitationi-

- bus . . insensatis. 12, 24: infantium insensatorum. 12, 25: pueris insensatis. 15, 5: insensato dat concupiscentiam. 15, 18: insensata enim comparata his. Sirac. 16, 20. 21, 21. 22, 14. 25, 4. 27, 13. 34, 1. 42, 8. 2 Macc. 11, 13: Vulg. Herm. Past. I. 3, 6. 8. 10 (bis). Iren. I. 9, 3. 20, 1. II. 7, 7. 30, 2. 32, 3. III. 16, 5. IV. 2, 6. Aug. Ep. 119, 5. d. Genes. ad litt. III. 12. VII. 9, 10 (= Ps. 48, 13). Pass. Tarach. Prob. al. c. 4 (ter). 6 (ap. Ruinart.).
- intimoratus [ἔμφοβος] Act. 22, 9: et intimorati facti sunt, Laudian. [ἄφοβος] Prov. 19, 23: timor vero dei in vita est, intimoratus autem morabitur in locis quos non concupiscit scientia, Vindob. 954.
- linguatus [γλωσσώδης] Sirac. 8, 4: non litiges cum homine *linguato*. 25, 27: sic mulier *linguato* homini quieto, V ulg. Tert. Anim. 3: Athenis enim expertus *linguatam* civitatem (Act. c. 17).
- magnatus Sirac. 4, 7: et magnato [μεγιστᾶνι] humilia caput tuum. 8, 10: et servire magnatis [μεγιστᾶσιν]. 11, 1: in medio magnatorum. 20, 29. 30: placebit (placet) magnatis. 23, 18: in medio enim magnatorum consistis. 28, 17: domus magnatorum. 32, 13. 38, 3. 39, 4: Vulg. magnas vel magnatus D. ein frey 52.
- medullatus Jes. 25, 6: faciet dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiae pinguium medullatorum [λιπασμάτων]. 34, 6: gladius domini . incrassatus est adipe . . de sanguine medullatorum [ἀπὸ στέατος] arietum, Vulg.
- menstruatus Jes. 64, 6: quasi pannus menstruatae [ἀποκαθημένης]. Ezech. 22, 10: immunditiam menstruatae. Baruch 6, 28: foetae et menstruatae [λεχώ], Vulg. Ezech. 18, 6: ad mulierem menstruatam, Vulg.; Julian. ap. Augustin., Pirmin.
- muratus Sirac. 28, 17: civitates muratas [ἀχυράς] divitum destruxit.
  Esth. 9, 19: qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, Vulg.
  Veget. I. 21: muratam civitatem. III. 8: castella murata. muratus vel muritus D. gemawrt 52.
- oleatus Numer. 11, 8: tortulas saporis quasi panis oleati [ἐξ ἐλαίον], Vulg. — Cael. Aur. Acut. II. 37, 208: pultes etiam non oleatae.
- placitus [εὐάρεστος] Phil. 4, 18: acceptum et placitum deo, Cyprian. Orat. 24. Sap. 4, 14: placita enim erat deo anima illius, Cyprian. Mortal. 16; Vulg. Sap. 9, 9: sciebat quid esset placitum oculis tuis, Vulg. Justin. Hist. 18, 3.

pudoratus [αλοχυντηφός] Sirac. 26, 19: gratia super gratiam mulier sancta et pudorata, Vulg. - Joann. Sarisb. 8, 11.

sensatus [συνετός] Mt. 11, 25: a sapientibus et sensatis, Cant. — Luc. 10, 21: quoniam abscondisti haec a sapientibus et sensatis, Verc. — Sirac. 4, 29: doctrina in verbo sensati. 5, 15: gloria in sermone sensati. 6, 36: si videris sensatum. 7, 21: a muliere sensata. 7, 23: servus sensatus. 7, 27: homini sensato. 10, 1: principatus sensati. 10, 28. 13, 27. 15, 7. 16, 5. 18, 29. 19, 2. 26. 21, 8. 19. 31. 22, 20. 25, 11. 26, 18. 26. 33, 3. 47, 14. 2 Paral. 2, 12: Vulg. — Iren. I. 4, 1: sensatam [έμφρονα] factam. — Prov. 23, 9: ne, quando audierit, inrideat sensatos sermones tuos, Cyprian. Demetr. 1. Lucif. Cal. Moriend. 305. — Jul. Firmic. 3, 10. 5, 12. sensatus D. synnig. 30. be-, voll-synnig 29. wolbesunen 34.

sideratus [xvllós] Mt. 15, 30. 31: clodos, caecros, sideratos. 18, 8: clodum aut sideratum, Cant. — Veget. Mul. II. 39: De siderato. Jumentum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis . . . Si vero maxillam sideratam habuerit et tortam, haec est cura.

spicatus [πιστικός] Mc. 14, 3: alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, Colb. Corb. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.

timoratus [εὐλαβής] Luc. 2, 25: iustus et timoratus, Verc. Veron. Colb. Corb. Gat. Brix. Mm. Martin. Germ. Fossat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Ambros. Aug. — Act. 2, 5: timorati viri, Cant. Laudian., Hieron. — Act. 8, 2: viri timorati, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 22, 12: vir timoratus, Cant. — Levit. 15, 31: timoratos facite filios Israel ab immunditiis suis, Hieron. contr. Pelag. I. 4. — 4 Esdr. 1, 3: verba timorata, Turic. Germ. Vulg. — 12, 13: et erit timoratior, Turic. Germ.

tricameratus Gen. 6, 16: Ambr. d. Noë et arca c. 9.

viratus [ανδρεῖος] Sirac. 28, 19: lingua tertia mulieres viratas eiecit, Vulg. Aug. Specul. (ed. Bened. III. 560). - viratus D. gemannet V. a. 1420.

aporiatus Hos. 13, 8: sicut ursus aporiatus [άπορουμένη] occurram eis, Ambros. d. apol. Dav. 717. - Iren. II. 4, 2: si autem aporiati in his confiteantur. II. 7, 2: matrem plorantem et aporiatam. apporeatus D. bedroued 37.

cauteriatus 1 Tim. 4, 2: cauteriatam [κεκαυτηφιασμένων] habentium mentem et conscientiam suam, Clar.; - caut. hab. suam conscientiam, Boern. Dem. Fuld. Vulg., Lucif. Cal. Moriend. 328; - caut. habentes (Amiat.: habentium) conscientiam suam, Amiat. Aug. Ep. 119. c. 20; — cauteriatas (cod. Voss.: cauterizatas) conscientias habentes, Iren. I. 13, 7. — cauteriatus B. tene brant 37.

adipatus Non. 69. — Juven. VI. 631. — Cic. Orat. c. 8. — — alsus Cic. Att. IV. 8. Qu. fratr. III. 1, 2. — artitus, πάντεχνος, δαίδαλος: Gloss. Steph. p. 22. — caloratus Apul. Met. 134. — campestratus Aug. Civ. 14, 17: iuvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant; unde qui ita succincti sunt campestratos vulgus appellat. — carnatus Cael. Aur. Chron. I. 4, 95. — circumpurpuratus [περιπόρφυρος] Iren. I. 13, 3. — dominatus [κύριος] Iren. I. 13, 4: dominatius . . dominatior. II. 5, 3: fortior et dominatior. II. 5, 4: majorem et dominatiorem. — excuneatus Apul. Flor. 133. expudoratus Petron. 39. — expuderatus D. i. e. impudicus 142. — — exsanguinatus Vitruv, VIII. praef. §. 3. — habitus Terent. Eun. II. 3, 24: si qua est habitior paulo. — impuratus Plaut. Aul. II. 6, 10. Rud. II. 6, 59. III. 4, 45. — Terent. Phorm. IV. 3, 64. V. 1, 69. — Minuc. Fel. 23, 9. — — ingeniatus Plaut. Mil. III. 1, 135. — Apul. Flor. 143. — Gell. 12, 1. — — liquiminatus Apic. 8, 7. — lucernatus Tert. Ux. II. 6. — luridatus Tert. Marc. IV. 8 in. obuncatus Cael. Aur. Chron. II. 14, 198. — offrenatus Plaut, Capt. III. 5, 97. — Apul. Met. 131. Mag. 82. — — pausatus, expansatus Veget. Mul. I. 38: requietum pausatumque . . . expausatum iumentum. — proliquatus Apul. Mag. 19. — saporatus Amm. 31, 2. — Tert. Spect. 27. — speciatus Tert. Hermog. 40. — stigmatus Iren. I. 15, 4: alphabeti litteris stigmatam [κατεστιγμένην]. — stuporatus [ἔκθαμβος] Herm. Past. I. 3, 1 (Palat.): stuporatus factus sum. — Tert. Cult. fem. 3: si omnis gloria vana et stuporata. — suffusus Tert. Anim. 38: suffusior et vestitior sexus est. — viriatus Lucil. ap. Non. 186. — Novatian. Trin. 2: omni virtute viriatior. - - vivatus Lucret, III, 410, 557, 680,

3. Abtheilung.

Adverbia.

1. Adv. auf e.

absconse Mc. 5, 33. Jo. 7, 10: Cant. Verc. — Habac. 3, 14: adaperient frenos suos quasi manducans egenus absconse, Psalt. Veron. — Sap. 28, 9: Vulg. — 4 Esdr. 14, 26: Turic. Germ. Vulg. — Aug. Civ. 18, 32. — Hygin. Fab. 184.

insensate Sap. 12, 23: qui in vita sua insensate [ἐν ἀφροσύνη] et in-

iuste vixerunt, Vulg.

multifarie Hebr. 1, 1: Multifarie multisque modis ante (Cass.: olim) deus locutus (Cass. add.: est) patribus, Cant.; — Cassiod. Compl. 1. in Hebr.; — Multifariae et multis modis olim deus loquens patr., Amiat. — Solin, 11, 19. — Gloss. Placid. p. 482 ed. Mai.

pacifice [ελοηνικῶς] 1 Macc. 5, 25. 7, 29. 2 Macc. 10, 12. 1 Paral. 12,

17: Vulg. — Cyprian. Ep. 41 ex.

pompatice Amos 6, 1: ingredientes pompatice domum Israel, Vulg.

sensate [νουνεχώς] Mc. 12, 34: Verc. — Sirac. 13, 27: locutus est sensate [σύνεσιν], Vulg.

spontanee [ξκουσίως] 1 Petr. 5, 2: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tolet. Harlei.; Gerohi Expos. in Ps. 64 (Baluz. V. 101). — Hos. 14, 5

 $[\delta\mu o\lambda \delta\gamma\omega\varsigma]$: Vulg.

voluntarie [προθύμως] 1 Petr. 5, 2: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tolet. Harlei.; Gerohi Expos. in Ps. 64. — Hebr. 10, 26 [ἐκονοίως]: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tolet. Harlei. — Ps. 53, 8: Psalt. Veron. Vulg. — 1 Esdr. 1, 4. 2 Macc. 14, 3: Vulg. — Hygin. Fab. 41.

acutule Aug. Nat. et Grat. 28. — compendiose Cod. III. 1, 12. — Cassiod. Var. 8, 29. — Sidon. Ep. 7, 10. — — dapsile Pompon. ap. Non. 513. — Suet. Vesp. 19. — — dicacule Apul. Met. 10. 57. 183. — diutine Plaut. Rud. IV. 7, 15. — Apul. Met. 34. 41. 85. 98. 100. 120. 132. 141. 145. 149. 179. 190. 213. 225. 227. Mag. 52. Flor. 134. — — impudorate Iren. I. 27, 2. 4. II. 12, 3. 4. — infrunite Herm. Past. I. 3, 9: nolite soli quae a deo creata sunt accipere infrunite [ἐχ χαταχύματος]. — intimorate [ἀδεῶς] Iren. I. 6, 3. — invalide Cic. Att. X. 7 (8). — Arnob. VII. 45. — — memore Pompon. ap.

Non. 514. — parve Vitruv. IX. 4, 5. parvissime Cael. Aur. Acut. II. 38, 218. 14, 206. 34, 182. — pecuniare Dig. XVI. 2, 10, 2. XLVII. 1, 3. — perfunctorie Petron. 11. — C. Th. XII. 3, 2 pr. XIV. 9, 1. — Aug. Ep. 148. — Ambros. Ep. 14. d. Jacob I. 3. d. Esau 3. d. Tob. 21. Hexaëm. VI. 9. d. Paradis. 7. 12. — — praefiscine (-cini) Plaut. Asin. II. 4, 84. Cas. V. 2, 43. Rud. II. 5, 4. — Petron. 73. — Apul. Flor. 137. — — praesumptorie Tert. Marc. IV. 41. — proiecte Tert. Pudic. 13. — recogitate Tert. Apol. 45. — saepicule Plaut. Cas. III. 5, 59. — Apul. Met. 179. 212. 219. — — ultronee Cod. I. 40, 13. — vapide [= male] Oct. ap. Suet. Oct. 87. — viriose Tert. Anim. 19. — virtuose Gruter. 807, 3: quae multis cum sudoribus matura aețate vixit virtuose.

2. Adv. auf im, itus.

commixtim 2 Paral. 35, 8. 1 Esdr. 3, 13: Vulg. — Hieron. in Jes. praef.

particulatim 2 Macc. 15, 33: Vulg. — Lact. Inst. VII. 7, 7. — Dig. VIII. 3, 23, 3. XXII. 1, 41, 1. — Apul. Habitud. 163.

cautim Acc. ap. Non. 512. — Terent. Heaut. IV. 6, 29. — — celatim Sisenn. ap. Gell. 12, 15. celeratim ap. Non. 87. — cessim Varr. fragm. p. 306 Bip. — Apul. Met. 35. 36. — Justin. Hist. 2, 12. — Dig. IX. 2, 52, 2. XXI. 1, 43 pr. — - circulatin Suet. Jul. 84. — Cael. Aur. Acut. II. 29, 153: Chron. I. 4, 91. — citatim Auct. B. Afric. 80. — coacervatim Cael. Acut. II. 9, 50. Chron. III. 2, 24. V. 10, 113. — continuatim Cod. XII. 19, 9. — Aug. Ep. 112, 20. — — cossim Pompon. ap. Non. 40. — Apul. Met. 48. — — cumulatim Varr. R. R. III. 15. — Prud. Apoth. 721. — cunctim Apul. Flor. 122. d. Deo Socr. 227. — directim Apul. Flor. 151. Habit. 209. 212 —215. 220. — discretim Apul. Met. 119. Flor. 122. — Amm. 28, 11. 29, 6. — disertim Lucil. Liv. Andr. ap. Non. 509. — Plaut. Stich. II. 1, 87. — disiunctim Inst. II. 20, 8. Dig. XXVIII. 7, 5. XXXV. 1, 51. Cod. VI. 51. — dispersim Iren. I. 9, 4. — Suet. Jul. 80. — — divisim Dig. XLV. 1, 85 pr. — domesticatim Suet. Jul. 25. — dubitatim Cael. Sisenn. ap. Non. 98. — efflictim Pompon. Laber. ib. 104. — Plaut. Amph. I. 3, 19. Cas. prol. 49. Merc. II. 3, 107. Poen. prol. 96. — Apul. Met. 9. 59. 100. 111. 116. Mag. 84. 104. Flor. 123. — elixatim Apic. 4, 3. — enixim Sisenn. ap.

Non. 107. — examussim Varr. ap. Non. 9. — Plaut. Amph. II. 2, 213. Mil. III. 1, 37. Men. prol. 50. — Apul. Met. 46. 82. 225. 276. — C. Th. III. 21, 2. — expressim Dig. XVIII. 4, 2, 13. XLVI. 3, 98, 5. Cod. I. 14, 3. — fartim Apul. Met. 28. 49. — festinatim Pompon. Sisenn. ap. Non. 514. — fortunatim Enn. ib. 111 sq. — indiscriminatim Varr. ib. 127. — inordinatim Amm. 19, 14. iuxtim Sisenn. Liv. Andr. ap. Non. 127. — Lucret. IV. 502. — Apul. Met. 33. Flor. 149. — — laciniatim Apul. Met. 175. — morsicatim [δημτικώς, Gloss.] Varr. ap. Non. 139. — offatim Plaut. Truc. II. 7, 51. 60. — ossiculatim Caecil. ap. Non. 147. — partiatim Cael. Acut. I. 11, 79. — perplexim Hemin. ap. Non. 515. — Plaut. Stich. I. 2, 18. — — populatim Pompon. Caecil. ap. Non. 150. 154. — praestructim Tert. Pall. 3. — pressim Apul. Met. 35. - properatim Caecil. Pompon. ap. Non. 153. 154. - Gell. 12, 15. — — propritim Lucr. II. 975. — reflexim Apul. Habit. 211. 212. 214. 220. — speciatim Spartian. Hadr. 13. 24. Vulcat. Cass. 7. Capitol. Albin. 12. Lampr. Heliog. 17. Alex. Sev. 35. Vopisc. Tac. 2. — subsultim Suet. Oct. 83. — temporatim Tert. Anim. 28. Pall. 2. — tenuatim Apic. 2, 4. — universim Gell. 1, 3. — Cael. Chron. V. 10, 113. — — urceatim Petron. 44. — usitatim C. Th. I. 16, 12. — — animitus [ψυχόθεν, Onomast. vet.] Non. 147. — caelitus Cyprian. Ep. 2, 2. — Hieron. v. Paul. erem. — Lact. Inst. IV. 2, 6. 24, 2. VI. 18, 2. Opif. 20, 1. — Prud. Roman. 430. — Apul. Habit. 169. — Amm. 23, 22. — Oros. 7, 35. — — communitus Varr. ap. Non. 510. — cordicitus Sidon. Ep. 4, 6. — immortalitus Turpil. ap. Non. 514. — largitus ib. — medullitus Enn. ib. 139. — Varr. fragm. p. 269 Bip. — Plaut. Most. I. 3, 86. Truc. II. 4, 85. — Apul. Met. 143. 244. Flor. 146. - Amm. 14, 1. 15, 2. 30, 8. — Cyprian. Mortal. 10. — — oculitus Plaut. ap. Non. 147. — passivitus Tert. Pall. 3 ex. — planitus ib. 4. — publicitus Lucil. Caecil. Pompon. ap. Non. 513. — Plaut. Amph. I. 1, 8. — Terent. Phorm. V. 7, 85. — Apul. Mag. 17. Flor. 122. — Capitol. Tyrann. 18. Vopisc. Tac. 10. — Prud. Perist. 14, 38. — pugnitus Caecil. ap. Non. 514. — varicus Apul. Met. 13. - vicinitus C. Th. XV. 1, 4.

3. Adv. auf iter, nter.

cognoscibiliter Sap. 13, 5: cognoscibiliter [ἀναλόγως] poterit creator horum videri, Vulg.

duriter Sap. 5, 23: flumina concurrent duriter [ἀποτόμως], Vulg. —
Novius, Afran. Enn. Caecil. ap. Non. 512. — Terent. Andr. I. 1, 47.
Ad. I. 1, 20. IV. 5, 28. — Vitruv. X. 3, 9.

fiducialiter Jo. 7, 13: nemo . . fiducialiter [παξόησία] loquebatur de illo, Brix. — Act. 9, 27: et quomodo . . fiduc. egit[ἐπαξόησιάσατο], Laud.; Fuld. Vulg. (egerit); Amiat. (ageret). — 9, 28: fiduc. agens [παξόησιαζόμενος]. 14, 3: fid. agentes. 18, 26: coepit fid. agere, Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Paral. 19, 13: et agamus fid., Tolet. — Ps. 11, 6: fid. agam in eo. Prov. 3, 23: tunc ambulabis fid. [πεποιθώς ἐν εἰρήνη] in via tua. Jes. 12, 2: fid. agam [πεποιθώς ἔσομαι] et non timebo. 14, 30: pauperes fid. [ἐπὶ εἰρήνης] requiescent. Sirac. 6, 11. 29, 31: Vulg. — Iren. III. praef.: fid. resistes eis. III. 12, 2: fid. illis dicit. III. 12, 4. 5. — Aug. Conf. IX. 13. — Ambros. ad laps. virg. c. 3.

granditer 1 Esdr. 9, 7: peccavimus granditer usque ad diem hanc,
Tolet. — Ovid. Heroid. 15, 30: grandius . . sonet. — Cyprian. Demetrian. 14: granditer nuper secuta defensio est. Bon. pat. 10: granditer deum patientiae laude promeruit.

inadducibiliter [ἀπερισπάστως] 1 Cor. 7, 35: sed ad honestum et benestabile domino inadducibiliter, Boern.

infirmiter Sap. 4, 4: inf. posita, Vulg. — Arnob. VII. 45.

ingiter Ps. 110, 10: laus eius perseverans ingiter, Aug. Specul. — Exod. 29, 38: per singulos dies ingiter [ἐνδελεχιῶς]. Levit. 24, 2: ad concinnandas lucernas ingiter [διαπαντός]. Num. 9, 16. Judic. 16, 16. 2 Sam. 7, 16. 9, 13. 21, 1. Jes. 21, 8. 51, 13. 52, 5. 60, 11. Jerem. 32, 30. Obad. 16. Esth. 9, 27: annis sibi ingiter succedentibus, Vulg. — Cyprian. Donat. 4. 14. Orat. 21. Demetr. 17. Bon. pat. 4. Zel. et Liv. 6. — Lucif. Cal. Athan. I. 24. Moriend. 310. — Sulp. Sev. Dial. III. 16, 1. — Prud. hymn. in Hippol. 222. in Laurent. Str. 101. — Martyr. Polycarp. 7. Pass. Cyprian. 9 (ap. Ruinàrt.). — Alcuin. Ep. 6 (Mabill. 400). — Plaut. Mil. III. 1, 62. — Apul. Mund. 274. — Veget. Mul. III. 2. — Amm. 17, 13. 19, 4. 20, 3. 26, 3. — Cael. Aur. Acut. I. 1, 24. 26. 28. 3, 39. 14, 109. 17, 183. II. 6, 26. . . . ö. — Cod. III. 12, 1. 28, 28. C. Th. XIII. 3, 4. XIV. 15, 2. XVI. 7, 3. 9, 8.

mendaciter Sach. 5, 4: iurantis in nomine suo mendaciter [ἐπὶ ψεύδει], Vulg. — Solin. 1, 87. — Aug. Mor. Eccl. 1, 17.

- sinceriter Tob. 3, 5: non ambulavimus sinceriter [ἐν ἀληθεία] coram te, Reg. Germ. 4. 15; Vulg. Aug. Civ. 2, 20. Gell. 13, 16. Cod. VIII. 28, 10.
- cognoscenter [γνωσεῶς] Exod. 33, 13: si ergo inveni gratiam coram te, manifesta mihi te, ut cognoscenter videam te, Tert. Prax. 14 in., Marc. IV. 22. p. 278 (te mihi); . . ostende mihi temetipsum manifeste ut videam te, Aug. Quaest 151. in Exod. ⁷
- consequenter Genes. 43, 7: respondimus ei consequenter iuxta id quod fuerat sciscitatus, Vulg. Apul. Met. 224.
- fraudulenter Jerem. 6, 28: principes . . ambulantes fraudulenter [σ no λ i $\tilde{\omega}$ s]. 48, 10: qui facit opus domini fraud. [$\tilde{\alpha}$ µє λ $\tilde{\omega}$ s], Vulg. Cato, Colum.
- ignoranter Sirac. 14, 7: et si bene fecerit, ignoranter [ἐν λήθη] et non volens facit, Vulg. Cyprian. Ep. 63. c. 1. 8.
- indesinenter Hebr. 10, 1: hostiis quas offerunt indesinenter [εἰς τὸ διηνεκές], Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cyprian. Ep. 69, 8. Hieron. Ep. 117 ex. Lucif. Cal. d. non parc. 268. Oros. 6, 16. Varro R. R. 2, 9 ex. Veget.
- nolenter [ἀκουσίως] Numer. 15, 28: quae peccaverit nolenter ante dominum, Aug. Locut. 50. d. Numer.
- praefestinanter Esth. 6, 14: cod. Corb. n. 7.
- sufficienter Nahum 2, 12: leo cepit sufficienter [τὰ ἰκανά] catulis suis, Vulg. Aurel. Vict. Pallad. I, 25. Macer carm. 46, 32 suffic. D. nochliken, vele 38.
- aequiter Pacuv. Acc. Liv. Andr. ap. Non. 512. amicabiliter Nenn. hist. Briton. §. 46. amiciter Pacuv. ap. Non. 510. Plaut. Pers. II. 3,3. ——ampliter Lucil. Pompon. Acc. ap. Non. 511. Plaut. Bacch. IV. 4, 26. Cas. II. 8, 67. Cist. II. 3, 54. Merc. prol. 99. Mil. III. 1, 162. Pseud. prol. 11. Stich. V. 4, 10. ——aptabiliter Iren. I. 16,3 [ἐπιτήδειον]. asperiter Naev. ap. Non. 513. avariter Quadrig. Cato ib. 510. Plaut. Curc. I. 2, 35. Rud. IV. 7, 13. availiter Apul. Met. 74. Arnob. V. 1. ——benigniter Titinn. ap.

 $^{^7}$ Augustinus hat hierzu a. a. O. bemerkt: Quod habet Graecus $\gamma r \omega \sigma \tau \tilde{\omega} s$, hoc quidam Latini interpretati sunt manifeste, cum Scriptura non dixerit $\varphi \alpha r s \varrho \tilde{\omega} s$. Potuit ergo fortasse aptius dici: . . ostende mihi temetipsum scienter ut videam te.'

Non. 510. — blanditer ib. 510. — Plaut. Asin. I. 3, 69. Pseud. V. 2, 3. — - caduciter [= praecipitanter] Varr. ap. Non. 91. — causaliter Augustin. d. Genes. 5 ex. - Nenn. hist. Briton. §. 47. --- compendialiter Iren. III. 11, 5. - crebriter Apul. Met. 19. 58. 70. 88. — Vitruv. VII. 1, 3. 3, 1. VIII. 2, 1. X. 13, 7. — cruciabiliter Plaut. Pseud. IV. 1, 40. - Auct. B. Afric. 46. - decoriter Apul. Met. 111. 256. - faciliter Vitruv. I. 4, 3. VII. 3, 8. X. 3.3.8.3.14.3.—Von Quint. I.6, 17 getadelt.——fastidiliter Varr.ap. Non. 112. — festiviter Nov. ib. 510, — Gell. 1, 2. — ignaviter Lucil. Quadrig. ap. Non. 513. 514. — impausabiliter Cael. Aur. Chron. III. 2, 20. — imprincipaliter Cael. Acut. II. 9, 55. — improbiter Petron. 66. — inimiciter Acc. ap. Non. 514. — Claud. Quadr. ap. Gell. 3, 8. — - insanabiliter Cael. Chron. V. 2, 45. - insaniter Pompon. ap. Non. 509. — intemporaliter Cael. Acut. II. 9, 50. — intervocaliter Apul. Met. 212. - invisibiliter Tert. Valent. 14. - iracunditer Caecil. ap. Non. 514 sq. - irrationabiliter Lact. Epit. 52, 5. -Sulp. Sev. Dial. II. 4, 9. — longiter Lucret. III. 676. Non. 515. — masculiniter [ἀρσενικῶς] Iren. I. 5, 3. — minitabiliter Acc. Pacuv. ap. Non. 139. - misericorditer Quadrig. ap. Non. 510. - Lact. Inst. VI. 18, 9. — Aug. Civ. 3, 31. 5, 23. 10, 7. — miseriter Laber. ap. Non. 517. — mitigabiliter Cael. Acut. III. 4, 32. — moestiter Plaut. Rud. I. 5, 6. - munditer Plaut. Poen. I. 2, 26. - mutabiliter Varr. ap. Non. 139. - mutuiter Varr. ib. 513. - noviter Cod. I. 17, 2, 18. — Fulg. Myth. 3, 1. — Inscr. ap. Mabill. p. 360. n. 26. — Gruter. 171, 7. — parciter Pompon. ap. Non. 515. parricidialiter Lampr. Alex. Sev. 1. — Aug. Ep. 168. — partiliter Iren. II. 17, 2. — Arnob. VI. 4. — Cael. Chron. I. 4, 90. II. 13, 181 sq. IV. 3, 74. 14, 3. 18, 26. — passibiliter Tert. Anim. 45. — paternaliter [πατρωνυμικώς] Iren. I. 4, 1. — pecuniariter Dig. X. 4, 13. - perenniter C. Th. VII. 20, 2 pr. - (pleniter Goldast. Rer. Alam. I. 148. 153. 177. 196. 205.) — pollucibiliter Plaut. Most. I. 1, 23. - pompabiliter Capitol. Gallien. 8. - praeclariter Quadrig. ap. Non. 516. — primiter Pompon. ib. 154. — probiter Varr. ib. 510. — prognariter Enn. ib. 150. — Plaut. Pers. IV. 4, 39. — properiter Pacuv. Acc. ap. Non. 155. — Apul. Met. 19. 116. 136. 160. 246. — proterviter Enn. ap. Non. 513. — quadrifariter Dig. XXXVIII. 10, 10, 14. — rationabiliter Cyprian. Ep. 73, 3. — Lact. Epit. 61, 17. — C. Th. XI. 8, 3, 1. — — saeviter

Acc. Enn. Afran. ap. Non. 511. - Plaut. Poen. I. 2, 122. Trin. IV. 3, 53. — - sanctimonialiter Cod. I. 3, 56, 1. — saniter Afran ap. Non. 515. — sententialiter Tert. Carn. 18. — severiter Titinn. ap. Non. 509 sq. — Apul. Met. 43. — — superbiter Afran. Naev. ap. Non. 515. — temeriter Acc. ib. 516. — temporaliter Tert. Jud. 2. - Aug. Enchirid. 22. - torviter Pompon. Enn. ap. Non. 516. -- valgiter Petron. 26 (Fulg. Planciad. 566). - vexabiliter Cael. Acut. II. 9, 41. — abominanter Cassiod. Var. 3, 23. — C. Th. III. 12, 1. — aspernanter Cod. II. 6, 6, 3. — cedenter Cael. Acut. III. 16, 129: ita respondentes ut cedenter.. eum consentiendo coerceant. — celeranter Acc. ap. Non. 513. — consonanter [ovuquiνως Iren. I. 10, 2. - Vitruv. VI. 1, 6. - - cruenter Apul. Met. 49. — cupienter Acc. Enn. ap. Non. 91. — Plaut. Pseud. II. 3, 17. — — dignanter Hieron. Ep. 26, 6. — Symm. Ep. 5, 65. — Sidon. Ep. 4, 7. — Vopisc. Tac. 8. — — discernenter Cael. Chron. I. 4, 81. - doctitanter Aug. d. Genes. ad. litt. imperf. c. 6: doctitanter ad discernendum adiuvet. - gratanter Lucif. Cal. Moriend. 335. -Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 12. — Amm. 16, 10. 17, 12. 19, 11. 23, 3. 25, 10. -- Symm. Ep. 7, 76 ex. - Capitol. Macrin. 7. Gallien. 12. Maxim. 14. Gordian. 9. Valerian. 5. — C. Th. XII. 1, 169. — — incessanter Polycarp. Ep. ad Phil. 4. — Cassiod. Compl. 27. in Act. — Cod. I. 12, 6, 6. XI. 42, 10 ex. — Gild. Ep. §. 84. — inconsequenter Cael. Acut. III. 4, 36. 17, 172. - inconsonanter [ἀσυμφώνως] Iren. I. 21, 2. — incunctanter Cyprian. Ep. 73, 13. — Novatian. Trin. 13. 15. — Lact. Inst. I. 15, 26. VI. 12, 23. — Sulp. Sev. Dial. I. 13, 7. — Symm. Ep. 3, 67. — Oros. 7, 34. — indeficienter Polycarp. Ep. ad Phil. 8. — Aug. Conf. 12, 11. — indubitanter Dig. XXXVII. 11, 2, 7. — magnificenter Vitruv. I. 6, 1. mitiganter Cael. Acut. I. 11, 76. Chron. IV. 3, 62. V. 1, 13. — peccanter Cael. Acut. II. 9, 40. — rarenter Caecil. Nov. Enn. Liv. Andr. ap. Non. 515. — Apul. Flor. 120. 138. — — suadenter $[\pi i \vartheta \alpha v \tilde{\omega} \varsigma]$ Iren. I. praef. §. 1. — Arnob. II. 19. — - transeunter Aug. Civ. 3, 14. 15, 23. — Amm. 28, 1.

4. Abtheilung.

Verba.

I. Verbalbildungen durch Ableitung.

1. Verbalderivata von Substantiven.

aeruginare [κατιοῦν] Jac. 5, 3: aurum et argentum vestrum aeruginavit, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 12, 10: aeruginat nequitia illius, Vulg. — eruginare D. roysten; swertuegin V. a. 1420. üss rostigen 30.

architectonari [ἀρχιτεκτονεῖν] Exod. 31, 4: excogitare et architectonari, Aug. Quaest. 138. in Exod. — Exod. 38, 23: architectonatus est textilia, Aug. Locut. 156. d. Exod.

bituminare [ἀσφαλτοῦν] Genes. 6, 14: et bituminabis eam, Ambros. Hexaëm. 6, d. Noë et arca 6. Auct. libr. d. Promiss. ap. Prosper. I. c. 7. — Plin. H. N. XXXI. 32 (6): bituminata aut nitrosa.

buccinare [σαλπίζειν] Ps. 80, 4: buccinate in neomenia tuba, Psalt. Veron. Vulg. — Varr. R. R. II. 4. — Apul. Met. 92. — Senec. Contr. 3. prooem.

caliginare [ἀμβλνωπεῖν] 1 Reg. 14, 4: et oculi eius caliginabantur videre, Lucif. Cal. d. Reg. apost. 167.

cibare [ψωμίζειν] Rom. 12, 20: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
— Deut. 32, 13: cibavit eos (nascentia agrorum), codd. S. Mich. Corb. Regin. Suec. Psalt. Remens. Roman. Corb. S. Salaberg. Breviar. Mozarab. — Sirac. 15, 3. 29, 33: Vulg. — Tert. Jud. 3.
— Cyprian. Bon. pat. 4. — Cael. Aur. Acut. II. 29, 150. — Colum. 8, 10 ex. 11, 5.

circulare [κυκλοῦν] Jo. 10, 24: circulaverunt ergo eum Judaei, Gall.

— Luc. 19, 43: et circulabunt [περικυκλ.] te, Gall. — Cael. Chron.
I. 1, 19. 20.

compedire [πεδᾶν] Job 36, 8: et qui compediti sunt compedibus, Aug. in Job. — Ps. 78, 11: gemitus compeditorum, Psalt. Veron. Vulg. — 89, 12: et compeditos corde, Aug. — 101, 21: gemitus compeditorum, Psalt. Veron. Vulg. — 106, 10: compeditos in mendicitate, Psalt. Veron. Aug. — 145, 8: dominus solvit compeditos,

Psalt. Veron. Aug. Vulg. — Dan. 3, 91: tres viros misimus in medium ignis compeditos, Vulg. — Ps. 77, 31: electos Israel compedivit, Aug. Enarr. Ps. 77. n. 18 (in Graecis codicibus . . συνεπό-δισεν legimus, quod est potius compedivit'. — Vulg.: impedivit). — Sap. 17, 2: vinculis . longae noctis compediti [πεδῆναι], Vulg.; — longa nocte compediti, Lucif. Cal. Athan. I. 66. — Hieron. Ep. 39. — Lact. Inst. VII. 1, 19. — Varr. ap. Non. 28: pedes corrigiis compedio. — Petron. 39: fugitivi et compediti. — Senec. Tranquill. 10, 1. — Dig. IV. 3, 7, 7. — Vit. Aridii ap. Mabill. 201: vincula compeditorum. — compedire D. in ysen leggen 29. yn dy füss eysen slachen 27.

cornipetere [κερατίζειν] Exod. 21, 28: si bos cornipetierit virum ac mulierem, Tolet.

crapulari Ps. 77, 65: tamquam potens crapulatus [κεκραιπαληκώς] a vino, Vulg. — crapulari D. quassen 27. 38. vrassen 38.

custodiare (v. custodia abgeieitet) Luc. 8, 29: custodiabatur [ἐδε-σμεῖτο], Cant.

deliciari Amos 6, 4: qui dormitis in lectis eburneis et deliciamini [κατασπαταλῶντες] super thoros eorum, Aug. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. IX. app. p. 55. Patr. n. bibl. I. 2. p. 97). — deliciari D. lusten i. e. oblectari 38.

dulcorare [γλυκαίνειν] Prov. 27, 9: bonis amici consiliis anima dulcoratur, Vulg. — Hieron. Ep. 22, 9. — Ambros. Inst. virg. c. 5: fons . . dulcoratus.

exemplare [δειγματίζειν] Col. 2, 15: exemplavit fiducialiter, Aug. — [copiren] Sidon. Ep. 4, 16. — Ekkehard. d. Casib. monast. S. Galli c. 3 (ap. Goldast. rer. Alam. I. p. 29): epistolas canonicas Graecas . . exemplaverat. — Gregor. Turon. Mirac. I. 64.

famulare [δουλοῦν] Rom. 6, 22: famulati autem deo habetis fructum vestrum, Tert. Res. 47. p. 304. — Ezech. 34, 16: quod ereptum est redimens, quod famulatum est liberans, ib. p. 305. — Tert. Apol. 21. 39. Hermog. 29.

fornicari [πορνεύειν] 1 Cor. 6, 18. 10, 8: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 2, 14. 20. 17, 2. 18, 3. 9: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Paral. 5, 25. Ps. 72, 27. Jerem. 3, 6. Ezech. 23, 19: Vulg. — Hos. 9, 1: Fuld. Vulg. — Tert. Scorp. 3.. ö.

hereditare [κληφονομεῖν] Mt. 5, 4. 19, 29. Luc. 10, 25. 18, 18: Cant.; Gall. (neben possidere). — 1 Cor. 15, 50. Gal. 5, 21: Boern. —

- Hebr. 1, 4. 6, 12. 12, 17; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sirac. 10, 13. 14, 6. 17, 9. 19, 2. 20, 27. 24, 13. 36, 13. 37, 29. 39, 28. 45, 27: Vulg.
- iacturari (oder -re) Mc. 8, 36: et iacturatus fuerit $[\zeta \eta \mu \iota \omega \vartheta \tilde{\eta}]$ animam suam, Verc.
- ignire [πνοοῦν] Ps. 65, 10: ignisti nos sicut ignitur argentum. 104,
  19: eloquium domini ignivit eum, Psalt. Veroug An. 118, 140: ignitum verbum tuum vehementer, Psalt. Veron. Prud. Perist.
  X. 1078. Hamart. 544. Gell. 17, 8.
- iniuriare [$i\beta\varrho i\zeta \epsilon i\nu$] Mt. 22, 6: iniuriaverunt et occiderunt, Cant. Tert. Scorp. 9. Cassiod. Var. 12, 30. Depon. Senec. Constant. 9, 1.
- lŭtare Jes. 44, 18: lutati enim sunt [ἀπημανρώθησαν] ne videant oculi eorum, Tolet. Lampr. Heliog. 14.
- mammare Palat. cod. Evv. 393 b. 20. vgl. Schuchardt Vokalism. I. 98.
- mensurare [μετρεῖν] Mt. 7, 2: in qua mensura mensuratis, metietur vobis, Gall. Mc. 4, 24: in qua mensura mensi fueritis vel mensurabitis, Gall. 2 Cor. 10, 12: ipsi in nobis (Clar.: intra nos) nosmetipsos mensurantes, Boern. Ambrosiast. Clar. Mich. 2, 4: pars populi mei mensurata est [κατεμετρήθη] in funiculo, Fuld. Jerem. 31, 37: si mensurari potuerint caeli, Vulg. 4 Esdr. 2, 5: pondera mihi ignis pondus aut mensura mihi flatum venti, Turic. Germ. Vulg. Veget. Mil. I. 25: fossa inspicitur ac mensuratur. Gromat. vett. p. 232. Nenn. d. mirab. Britann. §. 73. Acron ad Horat. Carm. II. 15, 15: metata, mensurata. Gloss.: mensuro, ἐκμετρῶ. Keronis Interp. vocab. barbaricor. ap. Goldast. Rer. Alam. II. 83: mensurata, mezhaftiu.
- meridiari Job 24, 11: inter acervos eorum meridiati sunt [ἐνήδρευ-σαν], Vulg. Cels. Med. I. 2. Catull. 32, 3. meridiare Suet. Calig. 38. Ner. 6.
- nutricare, -ri Mt. 24, 19: cur enim dominus ¿vae praegnantibus et nutricantibus' $[9\eta\lambda\alpha\zeta_0\acute{v}\sigma\alpha\iota\varsigma]$ cecinit, Tert. Ux. I. 5. Luc. 4, 16: nutricatus [$\tau\epsilon\vartheta\varrho\alpha\mu\mu\acute{e}\nu\varsigma$], Cant. Ps. 33, 19: ad . . nutricandos [$\delta\iota\alpha\vartheta\varrho\acute{e}\psi\alpha\iota$] eos in fame, Tert. Marc. II. 19. p. 99 in. Petron. 77. Cic. Nat. deor. II. 86. Non. 478.
- obstetricare [μαιοῦσθαι] Exod. 1, 16: quando obstetricabitis Hebraeas.
  1, 19: ipsae enim obstetricandi habent scientiam. Job 26, 13;

- obstetricante manu eius, Vulg. Iren. II. 30, 4: non enim obstetrices eam obstetricaverunt. IV. 33, 3: semetipos obstetricatos esse. Tert. Nat. II. 12. p. 188. obstetricare D. kint lockin V. a. 1420.
- officiari 2 Reg. 23, 7: quorum mulieres officiabantur [εφαινον] ibi ad stolas, Lucif. Cal. d. non parc. 239 (Vulg.: pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci).
- pannare [σπαργανοῦν] Luc. 2, 7: et pannavit (mit dem Zusatze von späterer Hand: vel pannis involvit) eum et reclinavit eum in praesepio, Gall.
- pectinare Judith 10, 3: et pectinavit [διέταξε] capillos, codd. Reg. Germ. 4. (Vulg.: discriminavit). Apul. Met. 138. Plin. H. N. XVIII. 50 (21).
- periculari [κινδυνεύειν] Luc. 8, 23: et periculabantur, Verc.
- plagare [πλήσσειν] Sach. 13, 6: quid sunt plagae istae..? His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me, Vulg. Aug. Civ. 21, 11. Cassiod. H. eccl. 3, 2. Schol. ad Juven. VI. 655. XIII. 133.
- plagiare [κλέπτειν] Exod. 21, 17: quicunque plagiaverit quemquam in Israel et vendiderit eum, morte moriatur, Vulg. Legg. Wisigoth. VII. 3, 2: si quis ingenuum servum . . plagiaverit.
- potionare [ποτίζειν] Genes. 19, 32: potionemus patrem nostrum vino, Iren. IV. 31, 1. Jerem. 25, 15: accipe calicem vini meri huius de manu mea et potionabis omnes gentes, Ambros. enarr. Ps. 37. (IV. p. 509). Apoc. 14, 8: a vino (Amiat. add.: irae) fornicationis suae potionavit omnes gentes, Amiat. Fuld. Veget. Mul. I. 32: ex aqua cum mulsa et oleo potionabis. I. 34(bis). 38. 46. 52(bis) 56. III. 23 (bis). 46. 64. 72. 76. Suet. Calig. 50: creditur potionatus.. amatorio.. medicamento.
- primitiari [ἀπαρχεσθαι] Prov. 3, 9: honora deum de tuis iustis laboribus et primitiare ei a tuis fructibus iustitiae, Vindob. 954. cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 725 s. v. primitiare.
- sagittare Ps. 10, 3: ut sagittent in obscuro rectos corde [κατατοξεῦ-σαι]. 63, 5. 6: ut sagittent in occultis immaculatum. Subito sagittabunt eum et non timebunt, Vulg. Veget. Mil. III. 9. Curt. VII. 5, 42. Justin. 41, 2. Solin. c. 21. 61. Cael. Aur. Chron. II. 12, 144.
- scopare [σαροῦν] Mt. 12, 44: et veniens invenit vacantem scopis vel

- scopatam et ornatam, Gall. (nach scopis fehlt mundatam). Jes. 14, 23: et scopabo eam in scopis terens, Vulg. Ps. 76, 7: et exercitabar et scopebam [ἔσκαλλον, ventilabam, Psalt. Veron. al.; perscrutabar, Aug.] spiritum meum, Vulg. Hieron. in Jes. 6, 14, 23. scopare D. feggen 31. cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 747.
- scrutinare [ἐρευνᾶν] Jo. 7, 52: scrutina et vide scripturas, Cant. Joel 1, 7: scrutans scrutinavit [ἐξηρεύνησεν] et proiecit, Aug. Specul. (Patr. n. bibl. I. 2. p. 99). Sophon. 1, 12: scrutinabo [ἐξερευνήσω] Jerusalem, Lucif. Cal. Athan. I. 72. 4 Esdr. 13, 52: sicut non potest scrutinare vel scire quis, Germ. 16, 63: et scrutinavit omnia absconsa. 16, 65: dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, Vulg.
- serrare Jes. 41, 15: plaustrum . . habens rostra serrantia, Vulg. Veget. Mil. II. 25. serrare D. saghen 38.
- sponsare 1 Macc. 3, 56: et sponsabant [μνηστευομένοις] uxores, Vulg.
   Tert. Virg. vel. 11: sine quo sponsari non possunt (virgines).
  Dig. XXIII. 2, 38.
- taediari [ἀδημονεῖν] Mc. 14, 33: et coepit pavere et taediari, Cant. Corb.—Deut. 28, 65: et dabit tibi deus cor taedians [ἀθνμοῦσαν], Tert. Jud. 11. p. 323. Tob. 10, 6: noli taediari [μὴ λόγον ἔχε], codd. Reg. Germ. 4. 15. Sirac. 9, 5: ne forte scandalizet te et taedieris in decore illius, Tolet. Iren. I. 29, 4: exsiliit taediata quoque. Ambros. Serm. 20. in Ps. 118: taediantis animi. Vit. Aridii episc. ap. Mabill. 205: febri infusa corpori taediari coepit. Veget. Mul. III. 2: taedianti bovi adversus omnes morbos potio ista succurrerit. Activ. taediare Ambros. Ep. 17: nec taediari ad vincula. Lampr. Alex. Sev. 29: neque umquam taediavit aut morosus aut iratus resedit. Gloss. Cyrill.: σιαχαίνομαι, taedeo, taedesco. Gemma: taediari, fastidire.
- tenebrare Amos 8, 9: occidet sol meridie et tenebrabitur [codd. Angl. Lipss., edd. vett.; συσκοτάσει] dies lucis, Lact. Inst. IV. 19, 3. Apul. Met. 175: vespera semitam tenebrante.
- tenebrescere Amos 8, 9: occidet sol media die, tenebrescet super terram dies luminis, Tert. Jud. 10. p. 320 in.; . . et tenebrescere faciam terram in die luminis, Vulg. Sach. 11, 17: oculus . . tenebrescens. Eccl. 12, 2: antequam tenebrescat sol. 12, 3: et tenebrescent videntes per foramina, Vulg. Aug. d. Genes ad litt.

- I. 10 ex. Hieron in Jes. 5, 12, 10. D. vinsteren 29. vervinstern 30.
- tenebricare Amos 8, 9: et sol media die tenebricabit, Tert. Jud. 13. p. 329.8 Luc. 23, 45: et tenebricavit [ἐσκονίσθη] sol, Colb.
- tineare [σήπεσθαι] Baruch 6, 71: a purpura quoque et murice quae super illos *tineant* scietis, Vulg.
- tribulare [θλίβειν] 2 Cor. 1, 6. 2 Thess. 1, 6: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Tim. 5, 10: Clar. Boern. Mc. 6, 48: Colb. Hieron. in Ps. 120, 1. Cato R. R. 23.
- triturare [ἀλοᾶν] Jes. 25, 10: et triturabitur Moab sub eo. 41, 15: plaustrum triturans . . triturabis montes, Vulg. Mich. 4, 13: surge et tritura eos filia Sion, Weing. Vulg. Deut. 25, 4: bovi trituranti os non alligabis, Ambros. Ep. 72. 1 Cor. 9, 9: non camum mittes bovi trituranti, Clar.; non alligabis os bovi trituranti, Boern. Amiat. Fuld. Vulg.; . . bovis triturantis, Dem.; . . bovi trituranti, Ambros. Comm. in 1 Cor.; bovi trituranti os liberum, Tert. Marc. V. 16 ex. Sidon. Ep. 7, 6. Gerohi Expos. in Ps. 64. ap. Baluz. V. 85: bos animal . . ruminans atque triturans. tritulare D. derschen 38.
- tubicinare [σαλπίζειν] Mt. 6, 2: ne tubicines vel noli tubicinare, Gall.;
   noli tubicinare (pr. m.?), Rehd. Apoc. 8, 6: paraverunt se ut tubicinarent, Fuld. tubicinare D. prasunen 29. pusawen 34.
- vanitare Eccl. 1, 2: vanitas vanitantium, Aug. d. Morib eccl. c. 21. (cf. Aug. Retract. I. c. 7: Quod posui de libro Salomonis: ,Vanitas vanitantium', in multis quidem codd. legi, sed hoc Graecus non habet. Habet autem ,Vanitas vanitatum'; quod postea vidi et inveni eos Latinos esse veriores qui habent ,vanitatum'.)
- victimare [9vev] Sirac. 34, 24: quasi qui victimat filium in conspectu patris sui, Vulg. Apul. Met. 450: hircum annosum. . Marti... victimant. 158: istum maritum. . victimanus hostiam.

aedituare Gruter. 312, 5: aedituavit [= aedituus fuit] annis decem.

s Es lassen sich, wenn man für tenebricabit mit des Pamelius Codex tenebricavit liest, diese Worte auch als Citat aus Jerem. 15, 9 [επέδυ ὁ ἥλιος αὐτῆ ἔτι μεσούσης τῆς ἡμερας] betrachten, um so mehr als Tertullianus unmittelbar vorher ebenfalls aus Jeremias (2, 10—12: mittite et interrogate... et horruit plurimum nimis) eine wörtliche Anführung gebracht hat, an welche er sofort die einem späteren Capitel (15, 9) entnommene: et sol media die tenebricavit anschliesst.

1088, 5: aedituavit annis sedecim. — Depon. Pompon. ap. Non. 75: aedituor in templo. ap. Gell. 12, 10: aeditumor. — aeruscare Senec. Clement. II. 6, 2. — Gell. 9, 2. — aginare Petron. 61: per scutum per ocream aginavi. — Gloss. Steph. p. 9: aginat, διαπράσσεται, στρέφει, μηχανᾶται. — - alienigenare Gruter. 1555, 9: qui hoc monimentum vendere aut alienigenare voluerit. — alumnare Apul. Met. 242. 177 (Depon.). — amylare Apic. 2, 2. 7, 5. 6. 8, 3. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 177. — ancillari Titinn. Acc. ap. Non. 71 sq. — Apul. Habitud. I. 170. — annonari Capitol. Gordian. 29. — augmentare Jul. Firmic. Math. 5, 6. — Cod. I. 27, 2, 5. — auruginare Tert. Anim. 17. — betizare Oct. ap. Suet. Oct. 87. bubulcitari Plaut. Most. I. 1, 50. — Varr. ap. Non. 79. Apul. Flor. 116 (Activ.). — — caerimoniari [opfern] Aug. Serm. 309, 5. — Act. procons. Cyprian. c. 3 (ap. Ruinart.). - Pass. Pontii mart. c. 18 (ap. Baluz. II.): te iusserunt diis caerimoniari. -- - calculare Prud. Perist. II. 131. — Sidon. Ep. 7, 9. — — cancellare [durchstreichen] Dig. II. 14, 47, 1. XXII. 3, 24. XXVIII. 4, 2. XXIX. 1, 15, 1. — cancerare Lucif. Cal. d. non conv. 205 (bis). — caperare Varr. ap. Non. 8. - Plaut. Epid. V. 1, 3. - Apul. Met. 201. Flor. 151. — Cael. Acut. II. 3, 16. — — catenare [πεδαν, Gloss.] Colum. 6, 19. — Venant. Forf. 2, 14. — catulire Laber. ap. Non. 90. — Varr. R. R. II. 9. — - cavernare Cael. Chron. IV. 3, 26. — columbari Senec. Ep. 114, 5. -- comoedisare Iren. II. 14, 1: quae ubique in theatris ab hypocritis splendidissimis vocibus comoedisantur. - compaginare Cael. Chron. II. 13, 160. - compendiare Tert. Marc. IV. 1. 9. — [Einem das Leben kürzen, tödten] Aug. Quaest. 56. in Judic.: Solet et vulgo apud nos dici: Compendiavit illi', quod est; occide illum. Et hoc nemo intelligit nisi qui audire consuevit. — — copiari (nach Gellius ein verbum castrense) Quadrig. ap. Non. 87. ap. Gell. 17, 2. — coquinare Plaut. Aul. III. 1, 3. Pseud. III. 2, 64. 85. — Non. 85. — — cribellare Apic. 1, 5. — effigiare Tert. Anim. 9. 24. — Minuc. Fel. 3, 1. — Prud. Cath. 10, 4. Perist. 126. — Apul. Flor. 111. Mag. 17. — Amm. 14, 6. 17, 4. 26, 7. 31, 2. — Non. 248, 20. — — elogiare Cael. Chron. II. 1, 16. V. 4, 66. - experimentare Veget. Mul. III. 2: praesens quoque remedium experimentaverunt. — Theod. Priscian. III. 5. — exsequiari Varr. ap. Non. 107. — exsiliari Iren. IV. 8, 2: uti exsiliatus [= in exsilium pulsus homo exiret de condemnatione. -- feturare Tert.

Valent. 25. - fiduciare Tert. Idol. 23. - Gruter. 638, 4: ea conditione ne fiducient, ne vendant. — Gloss.: fiduciare, ὑποτίθεσθαι. - - figulare Tert. Valent. 24. Carn. 9. Exhort. cast. 5. - flabellare Tert. Pall. 4. — follicare Apul. Met. 199. Tert. Pall. 4. folleare Isidor. 19, 34. follēre Hieron. Ep. 22, 12. — Gloss.: follico, διασαλακωνεύω. — fomentare Cael. Acut. I. 9, 68. — frigorare Cael. Chron. III. 8, 150. Acut. III. 21, 208. — Catull. 61, 30. — habituari [= διατίθεσθαι] Cael. Acut. III. 8, 87. Chron. I. 4, 79. IV. 8, 109. — incrementare Herm. Past. I. 3, 4 Palat: quibus tradidit dominus omnem creaturam suam incrementare [αΰξειν] et superaedificare. — Aug. contr. liter. Petilian. III. 54. - infantare Tert. Marc. IV. 14. - intercapedinare Cael. Acut. II. 2, 11. 10, 66. 14, 91. III. 2, 10. 21, 203. Chron. II. 12, 139. — lanceare Tert. Marc. III. 13. Jud. 9. — latibulari, -lare Naev. Turpil. ap. Non. 133. — liturare Sidon. Ep. 9, 3. — Gruter. p. 208: lituratum agrum. - Onomast.: lituro, περιγράφω. -— lixare = in aqua sola coquere, Vocabular. vet. — lixo, εψέω: Onomast. — — luminare Cyprian. Donat. 13. 14. Orat. 1. Op. et Eleem. 24. Zel. et Liv. 8. — Cael. Acut. I. 9, 62. — Apul. Met. 199. — — lupari Atta, Lucil. ap. Non.133. — magistrare Spartian. Hadr. 10. — manticulari [= fraudare, decipere: Gloss.] Apul. Mag. 60. - manuari [= furari] Laber. ap. Gell. 16, 7. - membrari Censorin. 11, 7. — nepotari Tert. Apol. 46. — Senec. Benef. I. 15, 1. — nivěre Pacuv. ap. Non. 507. — novercari [μητρνάζειν, Gloss.] Sidon. Ep. 7, 14. — oculare Tert. Apol. 21. Paenit. 12. Pudic. 8. — Cyprian. Idol. van. 7. — Pass. Cyprian. p. Pont. c. 1. — Apul. Mag. 63. — — ovicare Plin. Valer. 1, 17. — palpebrare Cael. Acut. II. 10, 70. - papulare Cael. Chron. II. 1, 34. III. 4, 54. - querelari Arnob. in Ps. 76: de malis praesentibus querelatur. — Serv. in Virg. Ecl. I.: postea eum querelantem invenimus. — — remediare Tert. Praescr. 38: ut aliquid .. transmutatione remediaremus. Scap. 4: a . . valetudinibus remediati sunt. Marc. IV. 35: creatoris unum remediantis. - Herm. Past. III. 9, 23 Palat.: remediabit priora delicta. III. 9, 31: malas scissuras remediate. III. 9, 32 Palat. Vatic.: remediate vos. — Hygin. Fab. 101: remediatus est. — Scribon. praef.; Comp. 1. 14. 18. 27. 104. 122 (quing.). 146. 162 (bis). 230. — Depon. remediari Hieron. adv. Jovin. 2, 8. Ep. 68. — Apul. Herb. 2. 105. — rubiginare Apul. Flor. 139. — Onomast.: Rönsch, Itala und Vulgata.

rubigino, λοῦμαι. — runcinare Minuc. Fel. 23, 9.—Arnob. V. 28. - - sententiare Act. Ignatii c. 3 (ap. Ruinart.): Traianus sententiavit. — sermonari Gell. 17, 2: sermonari rusticius videtur sed rectius; sermocinari crebrius est sed corruptius. - solatiari [ital. solazzare, franz. soulager] Gregor. Magn. Ep. 1, 13. 19. — spongiare Apic. 1, 26. 8, 1. 7. spongizare 7, 16. — stipendiari Plin. H. N. VI. 22 (19). — Tert. Marc. III. 13. Jud. 9. — — stramentari Hygin. Fab. 14. — suffimentare Veget. Mul. III. 2. — sufflaminare Senec. Apocol. 13, 3. — suppetiari Apul. Met. 76. 147. 177. 179. - tibicinare Fulg. Myth. 3, 9. -— Tert. Anim. 38. — — titionare D. die branden voer stoken G. voc. - torporare Turpil. ap. Non. 182. - Lact. Inst. II. 8, 62. -- trutinare Cod. III. 1, 14. 18. IV. 1, 12, 2. V. 27, 10. - Depon. Pers. III. 82. — tudiculare Varr. ap. Non. 178. — Apic. 5, 2. 3. — vadare Veget. Mil. II. 25. — Sulp. Sev. Hist. I. 22, 3: neque vadari fluvius poterat. — - velitari Apul. Met. 190. 201. 211. 218. — Gell. 6, 11. — *verminare*, ari Pompon. ap. Non. 40. — Senec. N. Q. II. 31, 2. Vit. beat. 17, 4. — Martial. XIV, 23, 1. — Arnob. I. 50. — vertiginare Tert. Pall. 3. — viare Lucil. ap. Non. 522. — Amm. 15, 10. 19, 8. 20, 9. 24, 8. — Apul. Met. 228. - Solin. c. 40. - Ambros. d. Abr. II. 2. d. Joseph 13. d. Tob. 1. Hexaëm. III. 9. V. 10. 16. 24. Ep. 4. 65. Serm. 5. 6. in Ps. 118. — Ambros. postulat. pluv. v. 12. — Prud. Hamart. 209. — Sulp. Sev. Dial. II. 3, 8. — (Quint. VIII. 6, 33). — — vigorare Tert. Res. 26. Pudic. 2. — Apul. Met. 206. — - virginari Tert. Virg. vel. 12 ex.

2. Verbalderivata von Adjectiven, und zwar:

a. von der Positivform.

amaricare [πικραίνειν] Job 27, 2: amaricavit animam meam, cod. Mm. — Apoc. 10, 9: facit amaricari (Amiat. Fuld.: faciet amaricare) ventrem tuum. 10, 10: amaricatus est venter meus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — [παραπικραίνειν] Ps. 67, 7: qui eduxit vinctos in fortitudine, similiter amaricantes, Aug. — 105, 7: et amaricaverunt ascendentes in mare, Psalt. Veron. Aug. Enarr. Ps. 105. n. 7. — Ezech. 2, 3. 5—8: amaricaverunt me . . domus amaricans est (quater), Lucif. Cal. d. non parc. 243 sqq. — 4 Esdr. 8, 34: ut ita amariceris de ipso, Germ. Colb. Vat.

angustare, angustiare [στενοχωφεῖν] 2 Cor. 6, 12 (bis): Clar. Boern.

Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 4, 8: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — (Boern.: coangustiamur). — Hebr. 11, 37: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 5, 1: qui se angustiaverunt, Vulg. Cyprian. Demetrian. 21. Lucif. Cal. Athan. I. 62. — Jon. 2, 8: cum angustiaretur in me anima mea, Vulg. Psalt. Veron. (animam meam). — Sirac. 4, 3: non protrahas datum angustianti, Vulg. Tolet. — 4, 4: rogationem angustiati ne abiicias, Tolet. — 16, 28. 27, 2: Vulg. — Herm. Past. II. 5, 1: angustiabitur (Palat.: angustatur). — Senec. Cons. ad Helv. 6, 1. 11, 4. Tranquill. 8, 5. — Pomp. Mel. 3, 1. — Cael. Aur. Chron. V. 10, 117. — Dig. XIX. 2, 19, 5. Cod. II. 53, 6.

anxiare Ps. 60, 3: dum anxiaretur [ἐν τῷ ἀκηδιάσαι] cor meum, Vulg.—142, 4: et anxiatus est [ἠκηδίασεν] super me spiritus meus, Psalt. Hilar. Cassiod. Roman. Vulg. — Tert. Paenit. 10: pulveris alicuius mordacitate anxiari [edd. Rhenan. Gagn. Gelen.]. — Ambr. Serm. 11 (bis). — Apul. Met. 89: tristitie animi, languore corporis damnisque ceteris anxiatum iri. — Papias: anxior, molestor. — Gloss. Reichenav. 150 (Diez Altrom. Gloss. S. 10. 37): anxiaretur angustiaretur. — anxiare D. angsten 27. 33.

assiduare Sirac. 30, 1: qui diligit filium suum, assiduat [ἐνδελεχίσει] illi flagella, Vulg.

baiulare, baiolare [βαστάζειν] Luc. 14, 27: Cant. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Mc. 14, 13: Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.: — Tert. Bapt. 19. — Jo. 19, 17: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 10, 4. 11, 27. 20, 10. Jo. 10, 31. 12, 6. 12. 16, 12. Act. 3, 2. 15, 10. 21, 35: Cant. — Act. 3, 2: Amiat. Fuld. Vulg. — 4 Esdr. 1, 21: Turic. Germ. Vulg. — Herm. Past. I. 3, 9. — Iren. I. 18, 1. 30, 9. IV. 33, 9. 38, 4. V. 5, 1. 19. 1 (bis). — Tert. Hab. mul. 9 ex. .. ö. — Aug. Civ. 4, 5. 18, 18. — Plaut. Asin. III. 3, 70. Merc. III. 1, 10. — Phaedr. III. 20, 5. — Cael. Aur. Chron. II. 1, 43. 2, 63. — Dig. L. 16, 235 pr. C. Th. V. 15, 3. — Festus: baiulare quis dicitur quae suo corpore fert, — a baiulis, id est, operariis. — baiulare D. dreghen 38.

benignare 3 Esdr. 4, 39: et omnes benignantur [εὐδοκοῦσι] in operibus eius (veritatis sc.), Vulg.

candidare [λευκαίνειν] Apoc. 7, 14: et laverunt vestimentum suum et candidaverunt ipsum in sanguine agni, Tert. Scorp. 12.—ib.: sordes quidem baptismate abluuntur, maculae vero martyrio candidantur.

captivare [αἰχμαλωτίζειν] Rom. 7, 23: et captivantem me in lege peccati, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 10, 5: captivantes omnem intellectum, Clar. Boern. — Luc. 21, 24: et captiventur vel captivi ducentur, Gall. — Genes. 34, 29: omnia corpora eorum. . captivaverunt, Aug. Locut. 126. d. Genes. — 2Reg. 6, 22: quos non captivasti, Ambros. Offic. I. c. 29. — Ps. 67, 19: captivavit captivitatem, Aug. — 105, 46: omnium qui captivaverant eos, Psalt. Veron. — Amos 5, 27: transmigratione vos faciam captivari [μετοικιῶ ὑμᾶς], Philastr. Brix. d. Haer. p. 703. — 4 Esdr. 16, 47: filios eorum captivabunt. 1 Macc. 15, 40: captivare populum. 2 Macc. 4, 26: qui proprium fratrem captivaverat, Vulg. — Aug. Civ. 1, 1: captivandi cupiditas frangebatur. — Cassiod. Compl. 8. in Jac.: ut qui captivat a nobis fugiat. — Ambros. Ep. 77. Serm. 25. 69. 86 (bis). — Cod. I. 27, 1 pr. — Jornand. Success. regn. c. 59. — Gloss.: captivor αἰχμαλωτίζομαι.

consortiari Esth. 16, 20: et consortiari [συνεπισχύειν]eis, cod. Corb. n. 7. decimare [ἀποδεκατοῦν] Mt. 23, 23: qui decimatis mentam, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 11, 42: Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.; — Tert. Marc. IV. 27. p. 301. — Luc. 18, 12: decimor omnia, Gall. — Suet. Oct. 24. Calig. 48. Galb. 12. — Frontin. Strat. IV. 1, 37. — Capitol. Macrin. 12. — Symm. Ep. 3,

49. 51. 8, 16.

dementare [ἐξιστάναι] Act. 8, 11: propter quod multo tempore magicis suis dementasset eos, Laud. Amiat. Fuld. Vulg.; — Iren. I. 23, 1. Aug. — Lact. Mort. pers. 7, 10: ita semper dementabat. — Martian. Cap. VIII. p. 272: desipere vel dementare coepisti. — Gloss. Philox. p. 65 sq.: dementat, ἐξίστησῖν...ἀφρονεῖ. — Gerohi Expos. in Ps. 64 ap. Baluz. V. 197. — — dementire Tert. Apol. 23: ut aliter dementire videatur. Anim. 18: quum dementit homo, dementit anima. — Lact. Inst. IV. 27, 12. VII. 12, 14. — Lucret. III. 465. — dementatus D. grymmich 37.

exossare Jerem. 50, 17: primus comedit eum rex Assur, iste novissimus exossavit eum [ἔφαγεν.. τὰ ἀστᾶ αὐτοῦ], Vulg.; — Gerohi Expos. in Ps. 64 ap. Baluz. V. 77. 89 (devoravit). — Plaut. Amph. I. 1, 161—163. Aul. II. 9, 3. Men. V. 2, 106. Pseud. I. 3, 147. — Terent. Ad. III. 3, 24. — Pers. VI. 52. — Lucret. IV. 1267. — Petron. 65. — Apic. 4, 2. 5, 3. 5, 4 (bis). 7, 4. 8, 6 (bis). 8, 7. ... ö. humiliare [ταπεινοῦν] Mt. 18, 4. 23, 12. Luc. 3, 5. 14, 11. 18, 14:

Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 23, 12: Rehd.; — Lact. Inst. V. 15, 9. — Luc. 3, 5: Tert. Marc. V. 3. p. 379. — 2 Cor. 11, 7. 12, 21. Phil. 2, 8. 4, 12: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 12, 21: Tert. Pudic. 15. p. 408. — Jac. 4, 10.1 Petr. 5, 6: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 2, 12: Tert. Marc. IV. 33. p. 323. — Jes. 5, 14: Tert. Marc. IV. 15. p. 240. — Ps. 93, 5. Jes. 51, 23. Baruch 5, 7. Ezech. 22, 10. Sirac. 6, 12. 13, 9. 10. 11. 18, 21. 19, 23. 40, 3. 1 Macc. 12, 15. 2 Macc. 9, 8: Vulg. — Lact. Inst. IV. 18, 22: apud Esdram (?) ita scriptum est: . . . , quoniam habemus humiliare eum in signo' . . . — Lact. Epit. 48, 2. — Cyprian. Ep. 6, 4. — Aug. Civ. 2, 2. — Amm. 29, 2. 30, 4.

ieiunare [νηστεύειν] Mt. 6, 16—18. 9, 14. 15. Mc. 2, 18—20. Luc. 5, 33—35. 18, 12: Gall. Rehd. Fuld. (ohne Mt. 9, 14 sq. Mc. 2, 18—20), Vulg. — Mt. 9, 15: Tert. Jeiun. 13 in. — Luc. 5, 33. 34: Tert. Marc. IV. 11. p. 219. — Act. 13, 2. 3 (= Fuld.). Judic. 20, 26. 1 Sam. 31, 13. 2 Sam. 1, 12. Nehem. 1, 4. Jerem. 14, 12: Vulg. — Tert. Anim. 6. Jeiun. 2 in. Pudic. 16. Marc. III. 7 ex. — Hieron. Ep. 22, 13. — Prud. hymn. ieiun. 178. — Arnob. V. 26 ex.

iniquitare [ἀδικεῖν] Act. 7, 26: et vidit eos iniquitantes, Cant. — — iniquare Laber. ap. Non. 126.

inquietare [παρενοχλεῖν] Act. 15, 19: propter quod ego iudico (Fuld.: dico) non inquietari eos, Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Sam. 28, 15: quare inquietasti me ut suscitarer, Vulg. — Act. 17, 6: quia qui orbem terrae inquietaverunt [ἀναστατώσαντες] hi sunt et huc venerunt, Cant. — 2 Thess. 3, 7: quia non inquietavimus vel non inquieti fuimus [ἢτακτήσαμεν] inter vos, Boern. — Tert. Anim. 26: ecce viscera Rebeccae inquietantur (Genes. 25, 22). — Apol. 15. 38. Pall. 2. Nat. I. 10 ex. Coron. 11. Spect. 15 in. Carn. 1 in. — Cyprian. Donat. 2. — Petron. 1. 100. — Suet. Calig. 26. 55. 59. Ner. 34. — Tac. Hist. III. 84. — Plin. Ep. 1, 9. 9, 15. — Senec. Ep. 2, 1. — Dig. III. 1, 1, 5. XI. 7, 39. Cod. X. 1, 7... ö.

irritare [ἀθενεῖν] Gal. 3, 15: hominis confirmatum testamentum nemo irritat, Boern. — 3, 17: testamentum confirmatum a deo in Christo quod post . annos facta est lex non irritat [ἀκνροῖ] vel non firmata est, ibid. — Cod. III. 12, 2: quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur. — Vers. vet. memorial.: Irritet hunc dominus qui nos irritat ad iram.

iucundare, iocundare [εὐφραίνειν] Act. 7, 41: et iucundabantur in operibus, Cant. - Apoc. 11, 10: et iucundabuntur, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Luc. 16, 19: iocundabatur nitide, Iren. III. 14, 3. -Ps. 117, 24: ambulemus et iocundemur in eo, Cyprian. Orat. 26; -Psalt. Veron. Aug. (iucund.). - Prov. 2, 14: qui iucundamini in malis, Vindob. 954. - Prov. 8, 30: ego eram cui adgaudebat, quotidie autem iocundabar ante faciem eius, Lact. Inst. IV. 6, 8. --Judith 12, 20: et iocundatus est, codd. Reg. Germ. 4. 15. Pechian. - Ps. 5, 12: et iucundentur omnes, Psalt. Veron. - 15, 9: iucundatum est cor meum. 29, 2: iucundasti inimicos meos. 30, 8: et iucundabor. 39, 17: exultent et iucundentur. 65, 6: ibi iucundabimur in ipso. 85, 4: iucunda animam. 86, 7: tamquam iucundatorum omnium, Psalt. Veron. Aug. - 88, 43: iucundasti omnes. 89, 15: iucundati sumus, Psalt. Veron. — 91, 5: iucundasti me. 95, 11: iucundentur caeli. 96, 12: iucundamini iusti. 103, 34: ego autem iucundabor. 106, 30; et iucundati sunt. 106, 42; et iucundabuntur. 118, 74: et iucundabuntur. 121, 1: iucundatus sum. 125, 3: facti sumus iucundati, Psalt. Veron. Aug. - 96, 1: iucundentur insulae. 104, 38: iucundata est Aegyptus. 108, 29: servus autem tuus iucundabitur. 118, 14: iucundatus sum, Psalt. Veron. — 4 Esdr. 5, 28. 8, 39. 9, 45. 12, 34: Turic. Germ. Vulg. — Sirac. 3, 6. 14, 5. 15, 6. 16, 1. 19, 6. 25, 10. 4 Esdr. 2, 30. 37: Vulg. — Iren. IV. 11, 3: iucundabitur in salutari eius. 20, 3: iocundabatur. - Ambros. Offic. III. c. 1 (= Prov. 5, 18): iocundare cum tua uxore. - Serm. 42. 73 (bis). — Aug. d. Genes. ad litt. XII. 34. Ep. 119, 14. — Commodian. Instr.: Tu qui iocundaris eris iam exterus illi. malignari [πονηρεύεσθαι] Deut. 15, 9: malignetur oculus tuus in

malignari [πονηφεύεσθαι] Deut. 15, 9: malignetur oculus tuus in fratrem tuum, Aug. Quaest. 21. in Deut. — 1 Sam. 26, 21: malignabor, Lucif. Cal. Athan. I. 31. — 1 Paral. 16, 22 — Ps. 104, 15: et in prophetis meis nolite malignari, ib. p. 60; Vulg. — Ps. 21, 17: concilium malignantium, Vulg.; Lucif. d. non parc. 302 (ter). — Ps. 25, 5: ecclesiam malignantium, Vulg.; Lucif. d. non conv. 198. — Ps. 36, 8. 9: ut maligneris, quoniam qui malignantur, Vulg.; Lucif. Athan. I: 47. — Ps. 37, 1: Vulg.; Lucif. ib. 48. — Ps. 63, 3: Vulg. — Ps. 73, 3: malignatus est inimicus, Psalt. Veron. Vulg. — Jerem. 2, 33: malignatus es ut coinquinares, Lucif. Athan. II. 88. — Iren. IV. 3, 1: malignantes dicunt. — Lucif. d. non conv. 199: malignantium. — Amm. 22, 15: venena malignantes. — — Activ.

malignare Ps. 82, 4: super populum tuum malignaverunt [κατεπα-νουφγεύσαντο] consilium, Vulg.

mansuctare [ἡμεροῦν] Sap. 16, 18: quodam enim tempore mansuetabatur ignis, Vulg. — mansuetari D. gütig seyn 52.

mediare [μεσοῦν] Jo. 7, 14: die festo mediante, Colb. Corb. Germ. Mm. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — mediante d. festo, Capitular. ev. cod. Rehd. p. 92 d. — Iren. III. 4, 3: mediantibus iam ecclesiae temporibus. — Apic. 3, 9. — Pallad. 4, 10 ex.: Junio mediante.

molestare Sirac. 11, 9: de ea re quae te non molestat [οὖ οὐκ ἔστι σοι χρεία] ne certeris, Vulg. — Petron. 58: meliorem noli molestare. — Scribon. 71. — Dig. XXXIV. 3, 20 pr.

naufragare [ναναγεῖν] 1 Tim. 1, 19: quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.—2 Cor. 11, 25: ter naufragatus sum, Boern.—1 Tim. 6, 10: quam quidam adpetentes naufragaverunt a fide, Cyprian. Orat. 14. Op. et Eleem. 10; — Augustin., Caesar. Arelat.— Ambr. Serm. 11.—Petron. 76: omnes naves naufragarunt.— naufragare D. vndergen 52.

obviare [v̄π-ἀπ-συναντᾶν] Luc. 14, 31: Cant. Colb. Corb. Rehd. — Jo. 11, 20. 12, 18: Cant. Gall. — Luc. 8, 27. Jo. 4, 51. 11, 30. Act. 11, 2: Cant. — Mc. 5, 2: Colb. Corb. — Hebr. 7, 1. 10: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. → Act. 10, 25: Laudian. — Act. 16, 16: Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 84, 11: Vulg. — Ambros. d. Jacob I. 8. II. 10. — Hieron. Ep. 6. — Mamert. 1, 22. — Veget. Mil. III. 6. — Oros. 4, 23. — Dig. XXXIX. 5, 20, 1. Cod. III. 27, 1. X. 31, 51. XI. 3, 1.

onustare Judith 15, 7: praedam quam fugientes Assyrii reliquerant abstulerunt et onustati sunt valde, Vulg. 9 — onustatus D. beswart 37.

Obschon meines Wissens onustare erst sehr spät (z. B. Petr. Venerab. Ep. 1,24) vorkommt, so könnte es doch, weil manchen anderen Verben ganz analog gebildet, recht gut schon in der römischen Volkssprache üblich gewesen sein. Allein in der obigen Stelle ist die Lesart der Vulgata onustati sicherlich eine Corruptel. Denn einestheils findet sich für onust. in dem griechischem Texte kein entsprechendes Wort und anderntheils bietet der Vulgatacodex von Toledo in honestati sunt' unzweifelhaft die richtige Uebersetzung, die jedenfalls für ein Ueberbleibsel der echten Itala anzusehen ist, jedoch nachmals in solchen Zeiten und Kreisen, die dem Ursprunge der Itala fern lagen, nicht verstanden und deshalb für ein ähnlich klingendes, in den Zusammenhang anscheinend sich besser

- pariari Phil. 2, 6: in effigie dei constitutus non rapinam existimavit pariari [τὸ εἶναι ἴσα] deo, Tert. Res. 6. p. 222. Marc. V. 20. p. 467. pariare Tert. Res. 53. p. 323: pariant inter se Christus et Adam. Marc. IV. 29. Anim. 30 ex. 32 ex. [bezahlen] Dig. XL. 1, 4, 5.
- pauperare [πτωχίζειν] 1 Sam. 2, 7: dominus pauperat et locupletat, codd. S. Michael. Germ. 15. Plaut. Titinn. Varr. ap. Non. 157.
   Plaut. Mil. III. 1, 134. Pseud. IV. 7, 27. Horat. Sat. II. 5, 36.
- perperare [περπερεύεσθαι] 1 Cor. 13, 4: caritas non perperat vel non perperam agit, Boern.
- pigritari [ἀκνεῖν] Act. 9, 38: ne pigritaris venire usque ad nos, Amiat. Fuld. Vulg. Iren. I. 4, 5: pigritatus est. 16, 2: non pigritabor. pigrare Acc. ap. Non. 153 sq. Lucret. I. 411. pigrari Cic. Att. XIV. 1, 2. pigritari D. tragen, wlen.
- potentari [καταδυναστεύειν] 1 Sam. 12, 3: aut super quem potentatus sum . . 4: neque potentatus es neque oppressisti nos, Iren. IV. 26, 4. [κατεξουσιάζειν] Mt. 20, 25: et maiores potentantur eorum. Mc. 10, 42: et principes eorum potentantur ipsorum, Gall. Activ. potentare Jerem. 22, 3: et viduam non potentabitis [καταδυναστεύειε], Lucif. Cal. Athan. II. 88.
- principari [ἄρχειν] Mc. 10, 42: qui videntur principari gentibus (Verc.: gentinm), Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. 2., Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Deut. 15, 6: principaberis gentium multarum, tui autem non principabuntur, Aug. Locut. 40. d. Deut. Judic. 8, 23: non principabor ego vestri, Vigil. Taps. c. Varim. 746. Jes. 11, 10: et qui exsurget principari in nationes, Lact. Inst. IV. 13, 19. Mt. 20, 25: dominantur eorum . principantur [xατεξουσιάζουσιν] eorum, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. 2., Gall. Vulg. Iren. I. 13, 4. II. 33, 4: anima principatur corpori. II. 34, 4: principari debet in omnibus. Activ. principare Iren. V. c. 34: principes cum judicio principabunt. principare Iren. V. c. 34: principes cum judicio principabunt. principare

einfügendes Wort dahingegeben wurde. Aus den weiter unten anzuführenden Beispielen aber wird sich ergeben, dass in der Sprache der Itala honestas Reichthum, honestus reich, honestare bereichern hiess. Wenn daher die alte Version honestati sunt valde' lautete, so hat sie den Text der Septuaginta: ἐπλούτησαν σφόδοα — mit einer Genauigkeit wiedergegeben, die nichts zu wünschen übrig lässt.

- pare D. furstenen 29. herschen 34. principiare anbegynnen, anheuen 38.
- propitiare [iλᾶν] Luc. 18, 13: propitiare mihi, Corb. Rehd. (sec. m.);
   propitiato mihi, Gall. (-ator?). Ps. 24, 11: propitiaberis peccato meo. Sirac. 5, 5: de propitiato peccato noli esse sine metu,
  Vulg. Tac. Dial. 9. Suet. Plaut.
- sequestrare 1 Macc. 11, 34: sequestrati omnibus sacrificantibus, Vulg.
  Dig. XXIV. 3, 22, 8.
- sublimare [ψψοῦν] 1 Sam. 2, 10: et sublimabit cornua christi sui. Job 22, 12: et super stellarum verticem sublimetur. 1 Esdr. 9, 9: sublimaret domum dei nostri. Ezech. 31, 10: sublimatus est in altitudine, Vulg. Jes. 33, 10: nunc sublimabor, Tolet. Tert. Valent. 20. Minuc. Fel. 5. Aug. Civ. 20, 2. 22, 4. Enn. ap. Non. 170. Apul. Met. 9. 15. 62. 106. Flor. 112. d. Deo Socr. 227. 231. 238. Amm. 18, 1. 21, 13. Vitruv. VI. 6 (9), 4. Mamertin. ad Julian. 29. Macrob. Sat. I. p. 327. Prud. Apoth. 913. Cassiod. Ep. 1, 3. Cod. III. 24, 3, 4. C. Th. VIII. 5, 44.
- tristari [λυπεῖσθαι] Jo. 16, 20: vos autem tristabimini, Colb. 4 Esdr. 13, 13: quorundam tristantium, Turic. Germ. Vulg. — Senec. Ir. II. 7, 1. Prov. 2, 3. Schol. Juven. XIII. 11. tristari D. drouen, moyen 38.
- veterare [παλαιοῦν] Hebr. 8, 13: dicendo autem novum, veteravit prius, Clar. Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (-abit). 8, 14: quod autem veteratur et senescit, prope interitum est, Clar. veteratus Plin. H. N. XXXII. 52 (10). Scribon. 140. veterari D. vor altnen 52, olden 38.
- viridicare [χλωρίζειν] Levit. 14, 37: si invenisset cavositates viridicantes vel rubescentes, Tert. Pudic. 20. p. 429. Cic. ad Qu. fratr. III. 17.
- absentare Sidon. Ep. 9, 13 ex. Claudian. Rapt. III. 214. C. Th. XII. 1, 84. acerbare Tert. Apol. 50. Nat. I. 10. Valent. 32. Ambros. Ep. 36. Virg. Aen. XI. 407. adulescenturire Laber. ap. Non. 74. alterare Cael. Aur. Chron. II. 8, 115. amoenare Cyprian. Donat. 1. Salvian. Gubern. 7. anilitare Apul. Mund. 268. caecutire Varr. ap. Non. 86. Tert. Marc. II. 5. Iren. II. 22, 1. 27, 2: caecutiunt oculos. III. 24, 2. cassare Sidon. Ep. 1, 11. Cassiod. Var. 5, 14. Cod. IV. 38, 14. C. Th.

XIV. 4, 8 pr. Consult. vet. Icti c. 9. — cernuare Varr. ap. Non. 21. — Senec. Ep. 8, 4. — Apul. Prud. — — compotive Apul. Flor. 153. — cruditare Tert. Apol. 9. Scorp. 6. Jeiun. 16. — deviare Amm. 22, 25. — Macr. Somn. I. 115. — Symm. Ep. 9, 131. — Auson. Profess. 5, 37. — Hieron. Ep. 89, 4. — diurnare Quadr. ap. Gell. 17, 2. Non. 100. — divitare Pacuv. Turpil. ap. Non. 95. — Gell. 14, 1. — — duplare Dig. XL. 12, 20 pr. XLVII. 2, 27 pr. - ebriare Macr. Sat. VII. 230. - ebriolare Laber. ap. Non. 108. - externare Catull. ib. - Apul. Mag. 47: ad oblivionem praesentium externari. — extraneare Cassiod. Compl. 5. in 1 Petr.: ut ab eis mundi extranearet affectum. — ib. 15. in Rom.: se a nobis diaboli potestas extraneat. — Apul. Mag. 101. — falsare Dig. XLVIII. 10, 32, 1. — festivare Ambr. Serm. 70: festivemus iam eius innocentiam. — fluidare Cael. Aur. Chron. V. 11, 136. — frigidare ib. Acut. I. 17, 168. III. 17, 155, 162. — grandire Varr. Pacuv. ap. Non. 115. — Plaut. Aul. I. 1, 10. — Cato R. R. 141, 2. — — impiare Plaut. Rud. I. 3, 8. - Apul. Met. 16. 50. - incertare Pacuv. ap. Non. 123. — Plaut. Epid. IV. 1, 18. — Apul. Met. 105. — — ineptire Apul. Habitud. 184. — Catull. 8, 1. — — infelicare Plaut. Cas. II. 3, 30. Merc. II. 3, 99. Epid. I. 1, 11. Poen. II. 1, 11. Rud. IV. 6, 21. infelicitare Rud. III. 6, 47. IV. 6, 21. — Caecil. ap. Non. 126. — — inhonestare Ovid. Trist. IV. 8, 19. — latinizare Cael. Acut. II. 1, 8. latinare Chron. V. 4, 77. - longinquare Tert. Pudic. 5 in. — loquacitare Onomast.: loquacito σπερμολογώ. madidare Lucif. d. non parc. 253. — Arnob. V. 1. 11. — nitidare Enn. Acc. ap. Non. 144. — Colum. 12, 3. — — obesare Colum. 8, 7. — obsoletare Tert. Scorp. 6. Apol. 15. — Gloss. Isid.: obsoletatus, pollutus, inquinatus. — Gloss. Arab. Lat. p. 708: obsolito, obtero vel inquino. — Zeno Veron.: obsoletatus sordibus. — opimare Vopisc. Tac. 11. - Apul. Mund. 268. - Auson. Ep. 15, 1 sq. — opulentare Horat. Ep. I. 16, 2. — Colum. 8, 1. — Vatic. fragm. iur. §. 249. — perennare Tert. Paenit. 4: arbor illa quae penes aquas seritur et in foliis perennat (Ps. 1, 3). - Res. 42. -Colum. 12, 20 ex. — perplexari Plaut. Aul. II. 2, 81. — placidare Ambros. Ep. 38: placidans eos in semetipso. d. Cain et Abel I. 3: graves motus . . placidantur. d. Jacob II. 6: mentem placidare. Praef. in Ps. 45: cogitationes placidantur. d. Virg. III.: ubi cursus suos ab equorum perturbatione placidaverit. d. Excid.

Hierus. 4, 27: placidatur a fragoribus. — cf. J. Fr. Gronov. Observatt. monobibl. p. 18. — posterare Pallad. 12, 4. — praesentare Apul. Met. 121. — Aur. Vict. vir. ill. 77 ex. — Cod. XII. 7, 2. C. Th. IX. 42, 15. — praestinare Plant. Capt. IV. 2, 68. Epid. II. 2, 93. Most. IV. 2, 58. Pseud. I. 2, 36. — Apul. Met. 6. 21. 80. 149. 181 sq. 194 sq. 197. 234. Mag. 105. Flor. 122. — proclivare [= inclinare] Tert. Hermog. 41. — propriare Cael. Acut. I. 15, 150. Chron. V. 11, 136. — protervire Tert. Patient. 12 ex. rabidiare [μαίνεσθαι] Act. Tarachi al. c. 9 (ap. Ruinart.). reliquari [restiren] Dig. X. 2, 20, 6. XXVI. 7, 46 pr. XXXIII. 8, 23 pr. XL. 7, 40 pr. L. 1, 24. 4, 6, 1. Activ. reliquare Dig. XXXIV. 3, 9. — samiare Veget. Mil. II. 14. — Vopisc. Aurel. 7. — Non. 398. — — sordidare Cyprian. Op. et Eleem. 2. — Lact. Inst. V. 19, 34. d. Ira. 23, 28. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 18. — Prud. in Laurent. Str. 69. — Sidon. carm. 23, 347. — - subitare Pass. Cyprian. p. Pont. c. 15 (ap. Ruinart.): ad hortos eius princeps repente subitavit, immo subitasse se credidit. Unde enim posset tanquam improviso impetu mens semper parata subitari? — torridare Martian. Cap. VI. §. 602. — Non. 15: torridare dicimus comburere. — — turbulentare Apul. Met. 32. 198. — unare Tert. Prax. 27. — unire Tert. Anim. 17. — Arnob. III. 1. — Juvenc. in Luc. 2, 13. — Sulp. Sev. Hist. II. 43, 1. — Senec. N. Quaest. II. 2, 4. — Mamertin. Julian. 24. — Claud. Mamert. 2, 10. — - vacuare Cod. X. 31, 19. C. Th. X. 3, 7, 1. XI. 2, 4. XII. 18, 1. - vanare [ital. vanare, vaneggiare, faseln; span. vanear] Acc. ap. Non. 183. — venustare Naev. ap. Planc, Fulgent. 565. — verbosari Iren. I. 15, 5: quae tantum verbosata est [φλναροῦσαν]. cf. Stieren ad h. l. - Aug. Serm. 265: in ecclesia stantes nolite verbosari, sed lectiones divinas audite. contr. Julian. III. 46: inaniter verbosaris. Serm. 251: in ecclesia garriunt, ita verbosantur ut lectiones divinas nec ipsae audiant. — - vicinari Sidon. Ep. 2, 2. 11. 6, 9. 7, 2. — Cael. Acut. II. 6, 27. 14, 94. 16, 97. 100. 34, 181. Chron. V. 1, 16.

b. von der Comparativform.

deteriorare Ps. 37, 6: computruerunt et deterioraverunt [ἐσάπησαν] circatrices meae, Psalt. Roman. Mediol. Germ. 1. Carnut., Ambros. d. laps. Virg. consecr. c. 10. — Symm. Ep. 4, 68. — Ambros. Ep. 3. 24. Serm. 8. — Claud. Mamert. 1, 3. — Cod. IV. 48, 2.

minorare [ἐλαττοῦν, ἐλαττονεῖν] Jo. 3, 30: illum oportet crescere, me autem minorari, Veron., Ambros. d. Bened. patr. 11, - 2 Cor. 8. 15: qui multum, non abundavit: et qui modicum, non minoravit, Clar. Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (-abit). — Hebr. 2, 7: minorasti eum paulo minus ab angelis, Clar. Fuld., Aug. d. Genes. ad litt. VI. c. 19; minorasti eum modico citra angelos, Tert. Carn. 15. p. 378 ex. Prax. 23. p. 246. Marc. IV. 21 ex.; — . . modicum . . , Prax. 16. p. 228. Marc. III. 7. p. 133 ex. Jud. 14 in.; — . . modicum quid . . . Prax. 9. p. 206. Coron. 14 ex. — Hebr. 2, 9: nam paulo quam angelos minoratum videmus, Clar.; — eum autem qui modico quam angeli (Fuld.: angelis) minoratus est videmus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Exod. 30, 15: non minorabit, Ambros. Ep. 1. — 1 Sam. 2, 5: ancillae filii minorati sunt, 10 Aug. Civ. 17, 4; - pleni panibus minorati sunt, Psalt. Veron. — Tob. 4, 15: non minorabitur, codd. Reg. Germ. 4. Ambros. d. Tob. c. 24. - Judith 7, 10: minorabatur spiritus eorum, Reg. Germ. 4, 15, Pechian, Corb. (illorum). - Baruch 2, 34: multiplicabo eos et non minorabuntur, Vallicell. Vulg. - Ps. 106, 38: iumenta eorum non sunt minorata, Psalt. Rom. Cassiod.; — . . non minoravit, Vulg. — Ps. 88, 46. Sirac. 16, 23. 19, 4. 7. 22, 5. 31, 40. 32, 28. 38, 25. 41, 3. 2 Macc. 13, 19: Vulg. — Tert. Anim. 43: perit anima si minoratur. — Iren. III. 12, 12: minoraverunt. — Aug. Civ. 18, 32: minorabis terram. — Ambr. Ep. 72 (ter). — Dig. XVIII. 7, 10: quos minorato pretio vendidit.

certiorare [= φανεφοποιῆσαι, Gloss.] Dig. XII. 4, 5, 1. XVII. 1, 29 pr. §. 3. XIX. 1, 1, 1. 1, 39. XXVIII. 1, 21, 2. — meliorare Ambros. d. Jacob II. 3. Enarr. Ps. 37. — Dig. VII. 1, 13. Cod. V. 71, 16. VIII. 45, 16. C. Th. XIII. 6, 6. — — peiorare Paulli Rec. sent. II. 18, 1. — Cael. Aur. Acut. I. 12, 101. 15, 129. 140. II. 1, 3. 14, 92. 15, 95. Chron. I. 4, 121. 5, 173. IV. 1, 13. V. 2, 32. 3, 55.

c. von der Superlativform.

pessimare [κακοῦν] Sirac. 11, 26: sufficiens mihi sum et quid ex hoc pessimabor? 36, 11: qui pessimant plebem tuam. 38, 22: te ipsum

¹⁰ Der Beachtung nicht unwerthist, was Augustinus in Betreff des Ausdruckes minorati dieser Uebersetzung hinzugefügt hat: 'quo verbo minus quidem Latino, bene tamen expressum est, quod ex maioribus minores facti sunt.'

pessimabis, Vulg. — cf. Bünemann ad Lact. Inst. I. 11, 46. — pessimare D. boze machin V. a. 1420.

proximare [ἐγγίζειν] Mt. 26, 46: ecce proximat qui me tradet, Cant.

— Hebr. 7, 19: per quam proximamus ad deum, Fuld. Vulg.; —
Cassiod. Compl. 7. in Hebr. — Sirac. 5, 7: misericordia enim et ira
ab illo cito proximant. — 1 Macc. 9, 12: et proximavit legio ex
duabus partibus, Vulg. — Apul. Met. 47: iam in vicum proximamus.
100: luce proximante. — Censorin. 8, 6: proximantia sibimet
zodia. — Solin. 25: Geloni ad hos proximant. 48: proximat ei Margiane regio. — Med. proximari Cassiod. Compl. 8. in Jac.: ut..
proximetur ille qui liberat (Jac. 4, 8).

infimare Apul. Met. 9. de Deo Socr. 227. — intimare Tert. Hab. mul. 5. Res. 40. Scorp. 1. — Cyprian. Ep. 42, 2. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 4. 22. — Cassiod. Compl. 18. in Hebr. — 11. 23. in Act. — Ambros. d. Joseph 7. d. Tob. 14. — Firmic. Mat. 6, 1. 19, 5. — Pass. Savini c. 1 (Baluz. II. 47.). — Fragm. Murator. lin. 45: principium earum esse Christum intimans (Credner, Gesch. d. neut. Kan. S. 147). — Amm. 15, 4. 22, 8. 28, 3. — Veget. Mul. III. 70. — Sext. Ruf. 3. — Solin. 45. — Cael. Chron. IV. 9, 134. — Symm. Ep. 1, 89. 9, 11. 10, 40. 46. 49. 54. — Cod. I. 2, 19. 9, 3. VIII. 48, 2. 54, 30. IX. 47, 22. X. 22, 1 pr. 63, 6. — Spartian. Ael. Ver. 7. Julian. 2. Pescenn. 7. Capitol. Ver. 1. Gallien. 16. Treb. Poll. Claud. 17. Vopisc. Tac. 12. Bonos. 15. — postumare Tert. Apol. 19. Res. 45. — summare Apul. Flor. 150: in vestra manu situm est vela nostra summare et auram immittere — ultimare Tert. Pall. 1 ex.

3. Verbalderivata von Adverbien.

elongare [μακρύνειν] Ps. 21, 20: ne elongaveris auxilium tuum a me, Vulg. — 54, 8: elongavi fugiens, Psalt. Veron. Ambros. d. Esau 5. Vulg. — 70, 12: ne elongaveris a me, Psalt. Veron.; — ne elonges a me, Aug.; — ne elongeris a me, Vulg. — 72, 27: qui elongant se a te. 87, 19: elongasti a me amicum, Psalt. Veron. Vulg. — 108, 18: elongabitur ab eo, Vulg. — 119, 5: incolatus meus elongatus est, Psalt. Veron. Cassiod. Ambros. — Prov. 2, 16: ad elongandum te [τοῦ μακράν σε ποιῆσαι] a via recta, Vindob. 954. — Thren. 1, 16: quia elongavit a me qui me consolabatur, Ambros. Serm. 16.

in Ps. 118. — Ps. 118, 150: a lege autem tua elongaverunt, Ambr. Serm. 19. — Jes. 14, 1: dies eius non elongabuntur [ἐφελκνοθῶσι]. 26, 15: elongasti omnes terminos terrae. 59, 5: elongatum est [ἀπέστη] iudicium a nobis. 59, 11: elongata est [μακαὰν ἀφέστηκεν] a nobis. Jerem. 2, 5: elongaverunt [ἀπέστησαν] a me. Sirac. 35, 22: dominus non elongabit [βραδύνη], Vulg. — Polycarp. Ep. ad Phil. c. 4: elongantes se [μακαὰν οὖσας] ab omnibus diabolicis detractionibus. — Ambros. Serm. 14. in Ps. 118: elongavi fugiens. — Pass. Seraphiae et Sabin. c. 11 (Baluz. II. 114): non elongabo a te capitalem subire sententiam. — Onomast., Gloss. Cyrill.: ἀφίστημι, μακρύνω, elongo.

intrinsecari [sich verinnerlichen] 4 Esdr. 14, 40: intrinsecabatur sapientia, Turic. — vgl. Volkmar z. d. St. S. 272. — — [ital. intrin-

sicarsi, vertraut werden].

manicare [\overline{o}\text{Op}\sigma\left(\vec{vec}\text{Euv}\right) Luc. 21, 38: et omnis populus manicabat (ad eum) in templo', Veron. Colb. Brix. Vindob. Gall. Rehd. (sec. m.), Amiat. Fuld. Vulg. [manificabat: Gat.]. — Judic. 9, 33: et erit mane simul ut oritur sol, maturabis et tendes super civitatem. — Quod Latini quidam habent maturabis', quidam vero manicabis, Graecus habet [\overline{o}\text{Op}\text{Queees}\text{g}] quod dici posset non uno verbo diluculo surges'. Manicabis autem Latinum verbum esse mihi non occurrit, Aug. Quaest. 46. in Judic. — Schol. Juvenal. V. 79: propterea semper manicasti per pluviam. — Petr. Chrysolog. Serm. 82. — Gloss.: manico, mane surgo. — manicare D. vruen V. a. 1420.

extrare Afran. ap. Non. 104: simul limen intrabo, illi extrabunt illico.

4. Anderweit gebildete Verba.*

fructiferare [καρποφορεῖν] Col. 1, 6: est fructificans vel fructiferans et crescens, Boern. — Tert. Prax. 1. p. 189: fructiferant (cod. Laurent.) avenae Praxeanae.

pestiferare [λυμαίνεσθαι] Exod. 23, 8: munera . . pestiferant sermones iustos, Lucif. Cal. Athan. I. 5.

^{*} Wenn hier und weiterhin auch bezüglich solcher Ausdrücke, die ein besonderes sprachliches Interesse nicht beanspruchen können, zahlreiche Belegstellen aufgeführt werden, so hat man dabei den Zweck im Auge, das wechselseitige Verhältniss ihrer Quellen durch derartige Zeugnissgruppen zu veranschaulichen.

- altificare $[\dot{v}\psi o\tilde{v}v]$ Jo. 12, 34: oportet altificari filium hominis, Victorin.
- beatificare [μακαρίζειν] Luc. 1, 48: ex hoc beatificant me, Brix. Job 29, 11: quia auris audivit et beatificavit me, Aug. in Job; auris audiens beatificabit me, Vulg. 4 Esdr. 13, 24: magis beatificati sunt qui derelecti super eos qui mortui sunt, Turic. Germ. Vulg. Jac. 5, 11: beatificamus eos qui sustinuerunt, Dem. Amiat. Vulg. Tolet.; Fuld. (om. eos). Aug. Trin. 14, 14. d. Genes. ad litt. VIII. 12.
- castificare [ἀγνίζειν] 1 Jo. 3, 3: omnis qui habet spem istam castificat semetipsum, Tert. Pudic. 19. p. 425; omnis qui spem istam in illo habet castificat se, Monog. 3. p. 138. 1 Petr. 1, 22: animas vestras castificantes, Amiat. Fuld. Vulg.; Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 19 (castificate). Ambr. Serm. 14.
- clarificare [δοξάζειν] Maleach. 1, 11: nomen meum clarificatum est, Tert. Jud. 5. p. 285 sq. Jo. 11, 4: Veron. Colb. 12, 28. 13, 31: Rehd. 12, 28. 15, 8: Veron. Colb. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 13, 31: Colb. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Ambros. Vigil. 14, 13: Colb. Corb. 21, 19: Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 13, 32. 16, 14. 17, 1. 4. 5. 10: Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 2 Thess. 3, 1: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cyprian. Ep. ad Cornel.: clarificato die. adv. Jud. I. p. 494: sacrificium laudis clarificabit me. Lact. Inst. III. 18, 11. Sedul. in Jo. 2.
- damnificare [ζημιοῦν] Deut. 22, 19: damnificabunt eum centum siclis, Aug. Quaest. 33. in Deut. dampnificare D. schenden, verdampnen 33.
- fructificare [καςποφοςεῖν] Rom. 7, 4. 5. Col. 1, 6. 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Mt. 13, 23: Gall.; Tert. Prax. 1. Mc. 4, 20. 28: Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Mc. 4, 28: Fuld. Luc. 8, 8: et cum fructificasset fecit fructum cum centesimo, Colb. Sulp. Sev. Dial. I. 13, 3. Sedul. 3 in. Calpurn. Ecl. 4, 90. fructificare D. fruchten 29.
- glorificare [δοξάζειν] Jo. 11, 4. 14, 13: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 12, 28: Cant.; Tert. Orat. 2. Prax. 23. p. 246. c. 24. p. 249. 13, 31: Cant.; Tert. Prax. 23 ex., Hilar. 12, 16. 23: Amiat. Fuld. 12, 16. 23. 28. 13, 31. 32. 15, 8. 16, 14. 17, 1. 10: Cant. 1 Cor. 6, 20: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.;

— Tert. Res. 16 ex. — 2 Cor. 3, 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 8, 17: Clar. Dem. Fuld.; — Tert. Scorp. 13. — 1 Cor. 12, 26: Clar. — Rom. 11, 13. 2 Thess. 3, 1: Boern. (2 Th.: magnificetur vel glorificetur). — Rom. 1, 21: Boern. Dem. Amiat. Vulg. — Rom. 8, 30: Fuld. Vulg. Boern. (glorificavit vel magnif.). — 1 Petr. 4, 16: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Scorp. 12. p. 380. — 1 Petr. 1, 8. 2, 12. Apoc. 18, 7: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 24, 23. Sap. 8, 3. Sirac. 47, 7. 1 Macc. 3, 14. 10, 88. 11, 51. 14, 15. 29. 39. 15, 9: Vulg. — Maleach. 1, 11: Tert. Marc. III. 22. IV. 1. p. 185. — Mt. 5, 16. 6, 2. 9, 8. Mc. 2, 12. Luc. 2, 20. 4, 15. Jo. 8, 54. 7, 39. 12, 16. 23: Gall. — Mt. 5, 16. 9, 8. Luc. 2, 20. Jo. 7, 39: Amiat. Fuld. — Jo. 8, 54: Verc. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Prax. 22. — Iren. IV. 26, 1. — Sulp. Sev. Dial. I. 18, 6. III. 10, 5. — glorif. D. eren got 38.

honorificare [δοξάζειν] Jo. 8, 49: Cant. Verc. Amiat. Fuld. Vulg. — 13, 32: Verc. Colb. Corb. Germ. — 14, 13: Verc. Veron. Brix. — 16, 14: Verc. Brix., Hilar. — 17, 1: Cant. Verc., Hilar. Vigil. — 8, 54: Cant. Veron. — 21, 19: Cant. Verc. — 17, 4. 5: Cant. — 8, 49. 11, 4. 13, 31. 12, 23: Rehd. — 12, 23. 28. 15, 8: Verc. — 11, 4. 13, 31: Hilar. — Mc. 2, 12: Rehd. Gall. (honorificarent vel glorificarent). — Rom. 11, 13: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 2, 17: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 6, 2. Jo. 5, 23: Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Civ. 20, 5. — Lact. Inst. II. 5, 3. VII. 24, 15. d. Ira 23, 16. — Sulp. Sev. Hist. I. 17, 7.

iustificare [δικαιοῦν] Rom. 3, 4, 20, 24, 28, 30, 4, 2, 5, 5, 1, 9, 6, 7, 8, 30, 33, Gal. 2, 16, 17, 3, 8, 11, 24, 5, 4, 1 Tim. 3, 16, Tit. 3, 7; Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 6, 11; Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jac. 2, 21, 24, 25; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 7, 29, 10, 29, 16, 15; Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 12, 37; Verc. Veron. Germ. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Idol. 20, Marc. II, 25, p. 111. — Luc. 18, 14; Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Orat. 13, Marc. IV, 36 in. — Luc. 16, 15; Verc. Veron. Brix. Rehd.; — Tert. Marc. IV, 33, p. 322. — Mt. 11, 19; Cant. Verc. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 7, 35; Cant. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Exod. 23, 7; non iustificabis impium pro muneribus, Sulp. Sev. Hist. I. 18, 9. — Rom. 5, 1; Tert. Marc. V. 13, p. 433. — Gal. 3, 11; Tert. Marc. V. 3, p. 379, 381. — Gal.

3, 11: Tert. Marc. V. 3. p. 379. 381. — Gal. 2, 16: Tert. Marc. V. 3. p. 379. 380. — Sap. 6, 11. Sirac. 7, 5. 18, 2: Vulg. — Prud. Apoth. 885.

latificare [πλατύνειν] Genes. 9, 27: lutificet deus Japhet in domibus Sem, Ambros. Ep. 46. ad Euseb.

lucificare [φωτίζειν] Jo. 1, 9: lux vera quae lucificat omnem hominem, Hilar. — Laber. ap. Gell. 10, 17. — Gloss.: lucifico, φωτίζω.

lucrificare [αερδαίνειν] 1 Cor. 9, 19. 20. 22: ut plures lucrificarem...
ut Judaeos lucrificarem... ut infirmos lucrificarem, Boern. —
1 Petr. 3, 1: sine verbo lucrificentur, Harlei. — Tert. Praescr. 24: ut omnes lucrificaret.

magnificare [δοξάζειν] Jo. 11, 4: Verc. — Act. 10, 46: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 1, 21: Fuld. — Rom. 1, 21. Hebr, 5, 5: Clar. — Rom. 8, 30: Clar. Dem. Boern. (glorificavit vel magnif.). — 2 Thess. 3, 1: Clar. Boern. (magnificetur vel glorif.). — 1 Cor. 6, 20: Tert. Res. 10 ex. Cult. fem. 11. — Luc. 4, 15. 5, 25. 26. 13, 13. 17, 15. 18, 43. 23, 47: Rehd. — Luc. 4, 15. 5, 25. 26. 17, 15. 18, 43. Apoc. 15, 4: Amiat. Fuld. — Apoc. 15, 4. Exod. 15, 6. 1 Sam. 2, 21. Sap. 19, 20. Sirac. 33, 10: Vulg. — Plin. H. N. XX. 3 (1). — Plaut. Men. II. 3, 20. Stich. I. 2, 44.

mirificare [βανμαστοῖν] Ps. 4, 4: mirificavit dominus sanctum suum. 15, 3: sanctis ... mirificavit omnes voluntates meas in eis. 16, 7: mirifica misericordias tuas, Vulg. — mirificare D. wunder wirkin V. a. 1420.

mortificare [\(\theta\cutever\text{over}\tilde\vert^{\nu}\)] Mt. 10, 21: et insurgent filii in parentes et mortificabunt eos, Tert. Scorp. 9.— Mt. 26, 59: Cant. — Mt. 27, 1. Mc. 14, 55: Gall. — Rom. 7, 4: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Monog. 13. p. 163. — Rom. 8, 13: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Res. 46. p. 301. — Rom. 8, 36: Boern. Dem. Amiat. Vulg.; — Tert. Scorp. 13. p. 383. — 2 Cor. 6, 9: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 3, 18: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 36, 22. 43, 22: Vulg. — Hist. Susann. v. 28: ut mortificarent eam, Lucif. Cal. Athan. II. 106. — Tert. Res. 37. Pudic. 17 ex. — Lucif. Athan. II. 108. — Ambr. d. Jacob I. 3. 5 (bis). Ep. 77. — mortif: D. doden 38. murden. 29.

nullificare [ἐξουθενεῖν] Rom. 14, 3: qui manducat ne nullificet (lib. Clement., editt. Pamel. Rigalt.) non manducantem, Tert. Jeiun. 15.

— Hieron. Ep. 135: nisi forte ἐξουθένωσας [Ezech. 22, 8] non Rönsch, Itala und Vulgata.

putatis transferendum, despexisti', sed secundum disertissimum istius temporis interpretem *nullificasti*' seu 'annihilasti' vel 'annullasti.'

odorificare [θυηιᾶν] Cantic. 3, 6: sicut vitis propago fumo incensa, odorificate myrrha et thure, Ambros. Ep. 62. ad Iren.

regnificare [βασιλεύειν] 1 Reg. 12, 20: et regnificaverunt eum, Lucif. Cal. Reg. apost. 164.

salvificare [σωζειν] Jo. 12, 27: salvifica me ex hora hac, Gall. Amiat. Fuld.; - salvifica me ex hac hora, Veron. Vulg. - 12, 47: ut salvificem mundum, Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - Sedul. Carm. 5, 7. sanctificare [άγιάζειν] Mt. 6, 9: sanctificetur nomen tuum, Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. Brix. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; - Cyprian. Aug. Sedul. - Luc. 11, 2: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Mm. Vindob. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. -Jo. 10, 36. 17, 17. 19: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 10, 36. 11, 55: Rehd. - 11, 55: Veron. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - Mt. 23, 17. 19: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 15, 16. 1 Cor. 1, 2, 7, 14, 1 Tim. 4, 5, 2 Tim 2, 21; Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. (ohne 1 Cor. 1, 2), Vulg. — 1 Cor. 6, 11. Hebr. 2, 11. 9, 13: Clar. Dem. Amiat. Fuld. (ohne Hebr. 2, 11), Vulg. — 1 Petr. 3, 15. 1 Jo. 3, 3: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Act. 20, 32 (= Amiat. Fuld.). Jes. 13, 3. 2 Macc. 1, 25: Vulg. — Genes. 2, 3: Vulg.; — Tert. Jud. 4. — Deut. 5, 12: Vulg.; — Tert. Jud. 4. — Jerem. 1, 5: Tert. Anim. 26; Vulg. — Joel 2, 15: Vulg.; — Tert. Jeiun 16. - Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 17. 18. 32. - Juvenc. paraphr. orat. - Arator in Act. 10.

sapientificare $[\sigma o q o \tilde{v} v]$ Ps. 145, 8: dominus sapientificat caecos, Psalt. Hilarii (ap. Blanchin.).

vilificare [ἐξουθενεῖν] Rom. 14, 3: qui manducat ne vilificet non manducantem, Tert. Jeiun. 15.

vivificare [ζωοποιεῖν] Jo. 5, 21: Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Prax. 24. p. 250. — Jo. 6, 64: Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. Res. 37 in. — Luc. 5, 10: Verc. Veron. Corb. Rehd. — Rom. 4, 17. 8, 11. 1 Cor. 15, 21. 36. 45. 2 Cor. 3, 6. Gal. 3, 21. 1 Tim. 6, 13: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Col. 2, 13: Boern. — 1 Petr. 3, 18: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Eph. 2, 5. Nehem. 9, 6: Vulg. — Rom. 8, 11: Tert. Marc. V. 14. p. 437. — 1 Cor. 15, 22: Tert. Res. 48. p. 308. 1 Cor. 15, 36: Tert. Res. 52 in. — 1 Cor. 15, 45: Tert. Marc. V. 10. p. 416. — 2 Cor. 3, 6:

Tert. Marc. V. 11. p. 421. — Jes. 38, 16: Vulg.; — Tert. Res. 28 ex. — Ezech. 34, 16: Tert. Res. 47. p. 305. — Ps. 40, 3. 84, 7. Jes. 57, 15: Vulg. — Barnab. Ep. c. 6. 7. 12. — Prud. Apoth. 234 (106). — Minuc. Fel. 32, 6. — Avien. Arat. 50.

tabefacere [τήκειν] Ps. 147, 18: et tabefaciet ea, Psalt. Veron. Aug. — Solin. Prud.

variegare [ποικίλλειν] Ps. 44, 10: circumamicta variegata, Psalt Veron. — Apul. Flor. 121.

flammigerare Jerem. 20, 9: et erat ignis flammigerans [καιόμενον φλέγον] in ossibus meis, Ambros. enarr. Ps. 38. Serm. 18. in Ps. 118. Offic. III. 14.

pennigerare [πτεροφυεῖν] Jes. 40, 31: pennigerabunt sicut aquilac, Rufin. interpr. Origen. comm. in Mt. §. 47. — Iren. III. 11, 8: elevans et pennigerans homines in caeleste regnum.

veterascere [παλαιοῦσθαι] Jes. 50, 9: vos omnes reterascetis (cod.: -citis) tanquam vestimentum et tinea devorabit vos, Barnab. Ep. c. 6. — Sirac. 9, 15: veterascet et cum suavitate bibes illud, Vulg.; — Fulgent. Rusp. Ep. d. quinq. quaest. c. 41. — Luc. 12, 33: sacculos qui non veterascunt (Rehd. Amiat. Fuld.: veteresc.), Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Carm. c. Marc. II. 4, 35. — Cic. ap. Non. 437. — Senec. Cons. ad Marc. I, 8. — Cels. Med. III. 12.

angelificare Tert. Res. 26. — auctificare Arnob. VII. 17. 27. — augificare Enn. ap. Non. 76. — candificare Aug. Civ. 21, 7. -- crassificare Cael. Aur. Chron. II. 13, 180. 14, 208. IV. 3, 55. V. 2, 39. 11, 140. — donificare Hygin. Fab. 112. — fortificare Cael. Chron. II. 4, 78. III. 2, 38. 7, 91. — humificare Auson. Id. 8, 12. — humilificare Tert. Paenit. 9. — moestificare Epist. synod. ap. Fulgent. d. Verit. praedest.: nostrum ... moestificavit exilium. — Ambros. d. Jacob I. 7: nec suorum amissionibus moestificatur. — Ep. 8. Serm. 22. in Ps. 118. Offic. I. 5. — — mollificare [= μαλάσσειν, άπαλύνειν, Gloss.] Aemil. Macer d. Herb. IV. c. 14. — naturificare Tert. Valent. 29 ex. — notificare Pompon. ap. Non. 144. — Ovid. ex Pont. I. 2, 12. — Gell. 5, 14. 9, 3. — perterrefacere Terent. Andr. I. 1, 142. — terrefacere Onomast. vet.: ἐμπλήττω, terrefacio. - ventrigare Plin. Val. 1, 2. - famigerare Pomp. Mel. 2, 7. -Apul. Flor. 128. — rumigerare Gloss. Cyrill.: Θουλλώ, rumigero, vulgo. - verbigerare Apul. Mag. 78. - carbonescere Cael. Chron. II. 13, 168. V. 1, 20. — cinerescere ib. V. 1, 20. — decinerescere Tert. Apol. 48 ex. — condormiscere Plaut. Curc. II. 3, 81. Mil. III. 2, 13. Rud. II. 7, 13. Most. II. 2, 55. — edormiscere Plaut. Amph. II. 2, 65. Rud. II. 7, 28. — Terent. Ad. IV. 9, 11. — — dolescere Cael. Chron. V. 1, 6: musculi . . tactu tentati dolescunt. — edurescere Cael. Acut. II. 34. 182. — elentescere ib. II. 18, 108. — hilarescere Varr. ap. Non. 121. — ignavescere Tert. Anim. 43. — inacrescere Tert. Scorp. 1. — integrascere Terent. Andr. IV. 2, 5. — iuvenculescere Ambros. d. Cain et Abel II. 1: iuvenculescat adolescentia, senecta canescat. — labascere Plaut. Rud. V. 3, 38. — Terent. Ad. II. 2, 31. Eun. I. 2, 98. — Lucret. I. 538. IV. 1281. — matrescere Pacuv. ap. Non. 137. — Onomast. vet.: matrescere, μητράζειν. — mutescere C. Th. IX. 40, 17. — pecuascere Gruter. Inscr. p. 204. — urgescere Lucif. Cal. Athan. II. 124. — ustuire Prud. Perist. X. 885.

II. Verbalbildungen durch Composition.

1. Verba composita.

ablactare [ἀπογαλακτίζειν] Genes. 21, 8: crevit igitur puer et ablactatus est, Vulg.; — ablactatus est Isaac, Ambros. d. Abr. I. 7. Aug. Quaest. 50. in Genes. — Ps. 130, 2: sicut ablactatus est, Vulg.; — sicut ablactatum, Psalt. Carnut. Colb. German. 1. 2; — sicut ablactato, Ps. ab Hilario illustr. — 1 Sam. 1, 22—24. Jes. 11, 8. 28, 9. Hos. 1, 8: Vulg. — ablactare entwen V. a. 1420. — D. af wenen 37.

abortare [ωμονοχεῖν] Job 21, 10: vacca illorum nunquam abortavit, Lucif. Cal. Reg. apost. 185. — Hos. 4, 16: sicut vacca abortans abortabit Israel, Wirceb. — Varr. R. R. 2, 4. — abortire Exod. 21, 22: et abortiverit non deformatum, Lucif. Athan. II. 98. — Job 21, 10: bos eorum concepit et non abortivit, Vulg. — abortire vorwerffin V. a. 1420. — abhortire D. verwerfen 33.

adaquare [ποτίζειν] Genes. 24, 14: bibe et tu, et adaquabo camelos tuos quoadusque bibere desinent, Aug. Quaest. 63. in Genes. — Genes. 24, 46: et adaquavit camelos. 29, 2: adaquabantur pecora, Vulg. — Luc. 13, 15: ducit adaquare, Veron. Brix. Amiat. Fuld. Vulg.; — ducit et adaquat, Verc.; — ducens adaquat, Cant. — Cyprian. Ep. 63. c. 3. — Suet. Galb. 7. — Gloss. Steph. p. 6: adaquat, ποτίζει. — adaquare D. trencken, wetten 31.

adeludere [ἀποκλείειν] Luc. 13, 25: et adeluserit ostium, Verc.

addecimare [ἀποδεκατοῦν] 1 Sam. 8, 15: vinearum reditus addecimabit. 8, 17: greges quoque vestros addecimabit, Vulg.

adgeniculari [yovumereiv] Mt. 17, 14: adgeniculans ante eum, Cant. — 27, 29: adgeniculantes ante eum, Cant.; — adgen. se.., Verc. Veron. — Mc. 10, 17: adgeniculans, Cant. Veron. Colb. Corb. — Tert. Paenit. 9: aris dei adgeniculari.

adgaudere [προσχαίρειν] Prov. 8, 30: ego eram cui adgaudebat, Lact. Inst. IV. 6, 8. Iren. IV. c. 37. p. 331. Cyprian. adv. Jud. II. c. 1.—(Tert. Hermog. 18: ego eram ad quam gaudebat).

adminari [ἐμβριμᾶσθαι] Mc. 14, 5: adminabantur, Verc.

adminitari [προσαπειλείν] Act. 4, 21: adminitantes, Laudian.

adnomiuare [καθομολογεῖσθαι] Exod. 21, 8: quam non adnominavit eam. 9: quodsi filio adnominaverit eam, Aug. Quaest. 78. in Exod. — Quod Graecus habet ἐπονομάσω (Exod. 20, 24), supernominavero' aut adnominavero' expressius dicitur quod usitatius cognominavero' nonnulli interpretati sunt, Aug. Locut. 94. d. Exod.

adpretiare [\tau\hat{au}\tau\tau\tau] Mt. 27, 9: pretium adpretiati quem adpretiaverunt de filiis Israel, Cant.; — . . quem adpr. a filiis Israel, Corb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — . . quod adpr. filiis (Veron.: a fil) Israel, Veron. Brix.; — pretium adpretiati vel honorati et dederunt . . . Tert. Marc. IV. 40. — Sach. 11, 13: decorum pretium quo appretiatus sum ab eis, Vulg. — Tert. Res. 9: cuius passiones sibi adpretiat. 20: triginta argenteis adpretiatus a proditore. — Rufin. expos. Symb. — Ekkehard. Cas. S. Galli c. 14 (Goldast. rer. Alam. I. 56): animus hominum carissime appreciatus. — Balb. Cathol.; appreciare, existimare, precium determinare. — appretiari D. louen, werderen G. voc.

adpropiare [εγγίζειν, φθάνειν] Luc. 22, 1. 47: Veron. Corb. Vindob. — 24, 28. Mc. 1, 15: Cant. Veron. Corb. — Mt. 26, 45. Luc. 10, 9: Cant. Veron. — Mt. 12, 23: Verc. Veron. Colb. Corb. uterq. Germ. uterq. Clar. Hilar. — Luc. 7, 12. 10, 9. 12, 33. 15, 25. 18, 40. 19, 29. 37. 41. 21, 8. 20. 28. 22, 1. 47. 24, 28: Rehd. — Luc. 10, 11. 15, 25: Veron. Vindob. — Luc. 12, 33: Veron. Brix. — Mc. 11, 1: Veron. — Luc. 19, 41: Cant. Colb. Corb. Vindob. — Luc. 19, 37. 21, 8: Cant. Colb. Corb. — Luc. 21, 10: Colb. Corb. — Luc. 21, 28: Corb., Sedul. — Mt. 21, 1. 24, 31. Mc. 4, 17. Luc. 7, 12. 18, 35. 40. 24, 15. Act. 10, 9. 24: Cant. — Luc. 10, 34: Gall. Amiat. Fuld. Vulg. (alle 4 nur an dieser einzigen Stelle der Evv.). — Exod.

3, 5. Ps. 26, 2. Sirac. 12, 13. 51, 31. Act. 23, 15 (= Amiat. Fuld.): Vulg. — Rom. 13, 12: dies-autem adpropiavit, Clar. Amiat. Fuld. — Jac. 4, 8: appropiate [= Harlei.] deo et appropiabit vobis, Dem. — Genes. 18, 23: appropians, Aug. c. Maxim. II. — Genes. 37, 18: antequam appropiaret ad illos, Ambros. d. Jos. c. 3. — Deut. 4, 7: cui est ei deus appropians illis, Aug. Locut. 6. d. Deut. — Deut. 15, 9: appropiat annus septimus, Aug. Quaest 21. in Deut. — Deut. 25, 5: non appropianti, Aug. ib. 46. — Tob. 6, 10: appropiaverunt, Germ. 15. — Jes. 56, 1: appropiavit enim salutare meum advenire et misericordia mea revelari, Lucif. Cal. Athan. II. 82. — Jes. 58, 2: appropiare deo, ib. 83. — 1 Macc. 2, 49: appropiaverunt dies, Lucif. d. non parc. 257. — 2 Macc. 6, 4: appropiantibus, ib. 303. — 4 Esdr. 3, 19: Turic. Germ. Vnlg. — 13, 37: Turic. Germ. — Sulp. Sev. Dial. III. 6, 2: adpropiante Martino. — Assumpt. Mos. VI. 28 sq.: adpropiabunt tempora arguendi.

adproximare [εγγίζειν] Jerem. 23, 23: ego deus adproximans et non deus de longinquo, Cyprian. Orat. c. 2. — Ezech. 9, 1: adproximavit vindicta civitatis huius, Tert. Jud. 11. p. 322. — Ps. 31, 6. 9: ad eum non approximabant. . qui non approximant ad te, Vulg. — Ambros. d. dier. creat. hymn. III. 14: multis malis approximet. — Jo. Sarisber. 8, 16.

adunare Ezech. 11, 17: congregabo vos.. et adunabo [σννάξω] de terris. 2 Paral. 24, 27: summa pecuniae quae adunata fuerat, Vulg. — Iren. I. 16, 1. 29, 4. — Cyprian. Orat. 18. Zel. et Liv. 15. 16. Ep. 63, 5. 73, 9. — Lact. Opif. 17, 9. Mort. pers. 23, 2. 45, 8. — Lucif. Cal. d. non conv. 199. — Act. Saturnin. c. 10 (ap. Ruinart.). — Pallad. 3, 29. 4, 10. — Justin. Hist. 2, 12. 5, 9. 12, 2. 15, 4. 16, 2. — Cod. XII. 47, 1. — adunire Iren. III. 18, 7: adunivit. — adunare D. verainen 27.

annullare [ἐξουθενοῦν] Ps. 68, 34: et vinctos suos non annullavit, Psalt. Mediol. — Sirac. 21, 5: obiurgatio et iniuriae annullabunt [ἐρημώσουσι] substantiam et domus quae nimis locuples est annullabitur [ἐρημωθήσεται] superbia, Vulg. — Hieron. Ep. 135. — annullure D. i. e. vorwerlosen 38.

apellere [εκβάλλειν] Jo. 6, 37: non apello, Veron. Hilar.

attaminare [θιγγάνειν] Col. 2, 21: ne tangas neque gustes neque adtaminaveris, Clar.; — ne tetigeritis, ne attaminaveritis, ne gustaveritis, Ambr. Ep. 11. Offic. I. 36. d. Virginib. III. p. 98; — ne

- attaminaveritis, ne gustaveritis, Ambr. Serm. 14. in Ps. 118. Aug. Civ. 22, 22. Aurel. Vict. Caes. 16, 2. Justin. Hist. 21, 3. Capitol. Gord. 27. C. Th. III. 1, 5.
- circumamicire [περιβάλλειν] Apoc. 4, 4: circumamicti (Amiat. Fuld.: -ctos) vestimentis albis, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ps. 44, 10: circumamicta variegata. 108, 29: et circumamiciantur sicut pallium duplex, Psalt. Veron. 103, 2: circumamictus [ἀναβαλλόμενος] lucem, Psalt. Veron. Aug. Cantic. 1, 7: ne forte fiam circumamicta super greges sodalium tuorum, Ambr. Serm. 2. in Ps. 118.
- circumstringere [διαζώννυναι] Jo. 13, 4: linteo circumstringitur, Tert. Coron. 8. Tert. Pall. 1. 5.
- circumtenere 4 Esdr. 16, 40: dolores circumtenebunt illud, Vulg.
- coagitare [σαλεύειν] Luc. 6, 38: mensuram bonam . . et coagitatam . . dabunt in sinum vestrum, Brix. Amiat. Fuld. Vulg. Apic. Marc. Emp. coagitare czusamne jagin V. a. 1420. coagitata D. to hope slagen 37.
- coambulare Sap. 19, 20: animalium . . carnes coambulantium [έμπεοιπατούντων], Vulg. — Claud. Mamert. d. Stat. an. 1, 3.
- coangustare, -iare [στενοχωρεῖν] 2 Cor. 4, 8: sed non coangustiamur,
  Boern. Luc. 19, 43: et coangustabunt [συνέξουσι] te, Gall.
  Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Marc. V. 7. Cic. Legg. III. 14. Dig. L. 16, 120.
- coinquinare [μιαίνειν] Act. 5, 38: non coinquinatas manus, Cant. Colum. 7, 5. 8, 5. 7. coinquinare D. verunrain, vermailigen P. V.
- collaborare 2 Tim. 1, 8: collabora [συγκακοπάθησον] in evangelio, Clar. Boern.; (ohne in) Dem. Amiat. Vulg.; conlabora evangelium, Fuld. Tert. Paenit. 10.
- combinare [συνδοιάζειν] Ps. 140, 4: et non combinabo cum electis eorum, Psalt. Veron. Germ. 1. Aug.; et non combinabor..., Psalt. Hilar. Rom. Sidon. Ep. 9, 8: obsequia combinans numeris aequata, non meritis. Aug. Conf. VIII. 6. Gloss. Cyrill.: combino, κατά δύο ζευγνύω. combinare D. czwispillen P. V.
- commanducare [συμφάγειν] Act. 10, 41: cummanducavimus et cumbibimus eo. 11, 3: cummanducasti eis, Laudian. Apoc. 16, 10: commanducaverunt [ἐμασῶντο] linguas suas, Dem. Amiat. Vulg. Fuld. (im Cod.: conmandaverunt). Pass. Perpet. et Felic. c. 4

(ap. Ruinart.): commanducans adhuc dulcis nescio quid. — Depon. commanducari Lucil. ap. Non. 478 sq.

commori [συναποθνήσκειν] Mc. 14, 31: Cant. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.
— 2 Cor. 7, 3. 2 Tim. 2, 11: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
— Sirac. 19, 10: Vulg. — Terent. Ad. prol. 7. — Sallust. Hist. I. 22. — Dig. XXIV. 1, 32, 14.

commundare Luc. 15, 8: commundat [σαροί] domum, Verc. — Dig. XXXIV. 2, 25, 10.

compalpare $[\psi \eta \lambda \alpha \varphi \hat{\alpha} \nu]$ Genes. 27, 12: ne contingat me et compalpet pater meus, Aug. Serm. 4 (Tom. V. p. 17).

compartiri Sirac. 1, 24: scientiam et intellectum prudentiae sapientia compartietur [ἐξώμβοησε], Vulg. — Gruter. 408, 1 (Orell. 4040).

compati [συμπάσχειν] Rom. 8, 17. 1 Cor. 12, 26: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 4, 15. 10, 34: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 8, 17: Tert. Res. 40. p. 288. Scorp. 13. p. 383. — Cyprian. Ep. 12, 1. — Hieron. Ep. 87. in Jes. 15. — Sulp. Sev. Dial. III. 18, 2. — Alcim. Avit. III. ex. — Cael. Aur. Acut. II. 16, 98. Chron. V. 3, 58.

comperdere [συναπολλύναι] Ps. 25, 9: ne comperdas cum impiis deus animam meam, Psalt. Veron., Aug. Enarr. Ps. 25. n. 12. — Ps. 27, 3: cum operantibus iniquitatem ne comperdas me, Psalt. Veron.

complacere [εὐδοχεῖν] Mt. 3, 17: in quo bene (mihi: Corb. Rehd. Vulg.) complacui, Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Vulg. - 11, 26: conplacuit in conspectu tuo; Brix. — 12, 18: in quo bene conplacuit animae meae, Brix. Germ. Rehd. Vulg. - 17, 5: in quo complacui, Cant. Corb.; - in quo bene complacui, Gall.; - in quo mihi bene complacui, Verc. Veron. Rehd. Vulg.; - in quo mihi bene complacuit, Amiat. Fuld., Brix. (conplacuit). - Mc. 1, 11: qui mihi bene conplacuisti, Brix.; — in te bene complacui, Gall., Rehd. Amiat. Vulg. (ohne bene). — Luc. 12, 32: conplacuit patri vestro, Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Luc. 3, 22: in te bene complacui, Gall.; - in te complacui mihi, Vulg.; - in te conplacuit mihi, Amiat. Fuld. — Act. 17, 12: et Graecorum et conplacentium [εὐσχημόνων]. 17, 34: conplacens [εὐσχήμων], Cant. — Col. 1, 19: in ipso conplacuit, Clar. Boern. (vel beneplacuit), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - 2 Petr. 1, 17: in quo mihi complacui, Dem. Amiat. (conpl.), Vulg.; — .. conplacuit, Fuld. — Genes. 5, 24; complacuit Enoch deo, Cyprian. Testim. III. - Ps. 18, 15. 25, 3.

- 34, 14. 39, 14. 43, 4. 48, 14. Prov. 3, 12. Jes. 42, 1. 62, 4. 1 Macc. 10, 47. 14, 46: Vulg. Polycarp. Ep. ad Phil. c. 5: cui si complaceamus. Iren. III. 9, 3 (= Mt. 17, 5): in quo mihi bene complacui. IV. 14, 2: ei complacebant. Aug. Enchirid. c. 62. Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 28. Plaut. Rud. I. 3, 3: complacitum est. Terent. Heaut. IV. 3, 25: eius sibi complacitam formam. Non. 282: deliberatum, complacitum vel definitum.
- compluere [βρέχειν] Ezech. 22, 24: terra immunda et non compluta.
  Amos 4, 7: pars una compluta est, Vulg.; pars una conpluetur,
  Cyprian. Demetrian. c. 4. Varr. L. V. 33. Solin. conplutus bereynet V. a. 1420.
- concatenare 1 Macc. 6, 35: mille viri in loricis concatenatis [ἐν άλυσιοῦς], Vulg. Lact. Inst. III. 17, 25.
- concreare [συγκτίζειν] Sirac. 11, 16: error et tenebrae peccatoribus concreata sunt, Vulg.
- condecet [πρέπει] Sirac. 33, 30: sic enim condecet illum, Vulg. —
   Tert. Paenit 11 in. Marc. II. 16 ex. Plaut. Amph. II. 2, 90. Aul.
   IV. 1, 4. Cas. III. 5, 24. Truc. II. 1, 16. C. Th. III. 8, 2, 3.
- condolere Hebr. 5, 2: qui condolere [μετφιοπαθεῖν] possit his (V.: iis) qui ignorant, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Paenit. 10. Hieron. 112, 12. condolere D. mit trauwen 45.
- condormire [àquavoûr] Luc. 8, 23: condormiit, Verc. Suet. Oct 78. Hygin. Fab. 125. Capitol. Ver. 4.
- condulcare [γλυχαίνειν] Sirac. 27, 26: condulcabit os suum. 40, 18: vita sibi sufficientis operarii condulcabitur. 40, 32: condulcabitur inopia, Vulg. condulcare D. zuzeredin V. a. 1420.
- confortare [κραταιοῦν] Luc. 1, 80: Veron. Colb. Corb. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Aug. Vigil. Taps. 2, 40: Vero. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 22, 43: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. Martin. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Act. 9, 19: Laud. Amiat. Fuld. Vulg. 19, 20: Laud., Hieron. Rom. 4, 20. 1 Cor. 16, 13. Eph. 6, 10. Phil. 4, 13. Col. 1, 11. 2 Tim. 2, 1. 4, 17: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Tim. 1, 12: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Eph. 3, 16: Clar. Boern. 1 Thess. 3, 2: Clar. Fuld. Jes. 35, 3: confortamini manus resolutae, Lact. Inst. IV. 15, 13; confortate manus dissolutas, Vulg. Joel 4, 16: et confortabit [ἐνισχύσει] dominus filios Istrahel, Weing. —

- Ps. 9, 20. 17, 18. 26, 14. 30, 25. 1 Macc. 2, 49. 64. 2 Macc. 15, 17: Vulg. Cyprian. Ep. 60 (62), 1. Hieron. in Jes. 35. Enarr. Ps. 40. Pass. Firmi et Rust. c. 2 (ap. Ruinart.). Macer carm. 71: confortat stomachum.
- confovere Jes. 59, 5: et quod confotum est, Vulg. C. Th. VII. 18, 4 pr.
- confrigere [συμφρύγειν] Ps. 101, 4: et ossa mea .. confrixa sunt, Psalt. Veron. Roman. Mediol. Carnut. Aug. Cassiod.
- congaudere [συγχαίρειν] Luc. 15, 6. 9: congaudete (v. 6: cumgaudete)
  mihi, Cant. 1 Cor. 12, 26: congaudent omnia membra. 13, 6: congaudet autem veritati, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cyprian. Ep. 50. Ambros. Ep. 5, 34. Sulp. Sev. Ep. II. ad Aurel. 11.
- conglorificare [συνδοξάζειν] Rom. 8, 17: ut et conglorificemur, Amiat. Vulg., Rufin interpr. Origen. comm. in Rom. VII. 3.
- congyrare [περικυκλοῦν] Judith 13, 16: congyraverunt eam, codd. Reg. Germ. 4. 15. Corb., Vulg.
- coniucundare Sirac. 37, 4: sodalis amico coniucundatur [ήδεται] in oblectationibus, Vulg.
- connumerare [συγκαταψηφίζειν] Act. 1, 26: et connumeratus est cum undecim apostolis, Laudian. Ovid. Trist. V. 4, 20 (cod. Arundel.).
- consolidare [στεφεοῦν] Act. 16, 5: ecclesiae ergo consolidabantur, Cant. — Vitruv. II. 8, 7.
- constabilire [ίδοψειν] Ps. 143, 12: quorum filii sicut novellae constabilitae in iuventute sua, Psalt. Veron. Aug. Plaut. Terent.
- contenebrare [συσκοτάζειν] Amos 8, 9: et contenebrabit super terram, Tert. Marc. IV. 42. p. 364. 1 Reg. 18, 45: caeli contenebrati sunt. Thren. 5, 17: contenebrati sunt oculi nostri. Num. 14, 44: at illi contenebrati [διαβιασάμενοι] ascenderunt, Vulg. Mc. 13, 24: sol contenebrabitur [σκοτισθήσεναι], Rehd. Amiat. Vulg. Tert. Apol. 2: quot incesta contenebrasset. Praescr. 12: nemo ab eo illuminatur a quo contenebratur. Jeiun. 10: contenebratus orbis. Aug. Nat. et Grat. 3. 23. [Varr. R. R. II. 11: pascunt quoad contenebravit.]
- **contenebrescere** [συσκοτάζειν] Jerem. 13, 16: antequam contenebrescat, Vulg.
- contenebricare 1 Reg. 18, 45: caelum contenebricavit, Lucif. Cal.

- Athan. I. 35. [σχοτάζειν] Ps. 104, 28: emisit tenebras et contenebricavit, Psalt. Veron. Mc. 13, 24: sol contenebricavit, Cant.
- conternare Jes. 15, 5: vectes eius usque ad Segor vitulam conternantem [δάμαλις γάρ ἐστι τριετής]. Jerem. 48, 34: a Segor usque ad Oranaim vitula conternante, Vulg. Gromat. vett. p. 200. conternans D. qui est in conpletionem tertii anni Br.
- contrasistere [ἀντιτάσσεσ 9αι] Prov. 3, 15: non contrasistit illi quicquam nequam, Vindob. 954.
- contribulare [àno-èn-ovreoißen] Luc. 8, 45: conprimunt et contribulant, Cant. 9, 39: et contribulat eum; contribulans eum, Verc. Jos. 7, 5: contribulaverunt illos in proclivo. 7, 9: contribulabunt nos, Lucif. Cal. d. non parc. 228 sq. 1 Sam. 4, 18: contribulatum est dorsum eius, Lucif. Athan. I. 22. 2 Reg. 23, 14: contribulavit titulos . . . contribulavit lapides, Lucif. d. non parc. 240. Ps. 51, 17: cor contribulatum hostia est dei, Tert. Jud. 5. p. 285; sacrificium deo cor contribulatum, Barnab. Ep. c. 2; sacrif. deo spiritus contribulatus, Cyprian. Mortal. 8; Vulg. Mich. 4, 7: et ponam contribulatum in reliquias, Weing. Jes. 61, 6: curare contribulatos corde, Iren. IV. 23, 1. Barnab. Ep. c. 14. Ps. 50, 29. 73, 13. Sirac. 4, 4. 35, 22. 23: Vulg.
- contutari [κατασφαλίζεσθαι] 2 Macc. 1, 19: erat puteus . . et in eo contutati sunt eum, Vulg.
- convesci [συνεσθίειν] Ps. 100, 5: huic non convescebar, Psalt. Veron. Aug.
- convicinari Baruch 4, 14: venite convicinantes [πάφοιχοι] Syon, Vallicell.
- convivificare [συζωοποιεῖν] Eph. 2, 5: convivificavit nos, Clar. Boern.
  Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Col. 2, 13: convivificavit cum illo, Clar.
  Dem. Amiat. Vulg. Fuld. (cumvivif.). Aug. Nat. et Grat. c. 3.
- cooperari [συνεργεῖν] Mc. 16, 20: domino cooperante, Verc. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Rom. 8, 28: Boern. (vel procedunt), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Cor. 16, 16: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 2 Cor. 6, 1: cooperantes vel adiuvantes, Boern. 3 Esdr. 7, 2. 9, 14: Vulg.
- corridere Genes. 21, 6: corridebit [συγχαφεῖται] mihi. Sirac. 30, 10: non corrideas [συγγελάσης] illi, Vulg. Aug. Conf. IV. 8. Lucret. IV. 81.

- couti [συγχοῆσθαι] Jo. 4, 9: non enim coutuntur Judaei Samaritanis, Amiat. Fuld. Vulg.; . . cum Sam., Gall.
- deargentare [περιαργυροῦν] Ps. 67, 14: pennae columbae deargentatae, Ambros. d. Esau 5. Vulg. Lucil. ap. Non. 97.
- deaurare [καταχουσοῦν] Exod. 25, 11: deaurabis cam auro mundissino. 26, 29. 36, 34. Ps. 44, 10: Vulg. C. Th. X. 22, 1. (Senec. Ep. 76, 11).
- debuccinare [σαλπίζειν] Mt. 6, 2: (praecipit nihil debuccinemus eorum . .), Tert. Virg. vel. 13.
- decalvare [\$\xi\varrho^2\alpha r]\$ 1 Cor. 11, 5: unum est enim et ipsum atque decalvata sit, Clar.; unum enim est atque id ipsum si decalvata sit, Boern.; unum est enim (V.: enim est) ac si decalvetur, Dem. Amiat. (atque), Fuld. Vulg. 11, 6: turpe est mulieri tonderi aut decalvari, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Paral. 19, 4. Nehem. 13, 25. Mich. 1, 16: Vulg. Hieron. adv. Jovin. 1, 13. Act. Crispinae c. 1 (ap. Ruinart.): a novacula ablatis crinibus decalvetur. Veget. Mul. II. 48: locum. inducto psilothro decalvas.
- decoriare [ἐκδέρειν] Mich. 2, 8: pellem eius decoriaverunt, Fuld. Joel 1, 7: et ficum meam decoriavit, Tolet. Tob. 11, 8: decoriabis albugines ab oculis eius. 11, 14: et decoriavit [ἐλεπίσθη] duabus manibus albugines oculorum illius, codd. Reg. Germ. 4. Tert. Anim. 33.
- deglutire [καταπίνειν] Deut. 11, 6: quos aperiens terra os suum deglutivit eos, Aug. Locut. 28. d. Deut. Job 7, 19: neque deseris donec deglutiam salivam meam? 8, 18: si deglutietur, locus mentietur eum, Aug. Annot. in Job. Thren. 2, 16: deglutivimus eam, tamen haec est dies quam sperabamus, Ambros. Serm. 17. in Ps. 118. Ps. 106, 27: omnis sapientia eorum deglutita est, Psalt. Rom. 123, 3: forte vivos deglutissent nos. Jon. 2, 1: ut deglutiret Jonam, Vulg. Tert. Nat. II. 12: saxum . . deglutivit.
- dehonestare [ἀτιμοῦν] Ezech. 16, 54: et dehonesteris de omnibus. 16, 61: et rememoraberis viae tuae et dehonestaberis, Weing. Tac. Ann. III. 70. XIV. 15. Treb. Poll. Gallien. 16. Firmic. Mat. 3. Err. prof. relig. 3, 3.
- dehonorificare [ἀτιμάζειν] Jo. 8, 49: vos dehonorificatis me, Veron. deierare [ἀμνύειν] Deut. 6, 13: in nomine eius deierabis, Tert. Scorp. 2. p. 346. Terent. Eun. II. 3, 40. Suet. Calig. 24. 27. Tert.

- Apol. 14. Paenit. 4. Lact. Inst. III. 20, 15. deiurare Gell. 1, 3. 11, 6.
- deiungere [χωρίζειν] Mc. 10, 9: homo non deiungat, Cant. Varr.
  L. L. X. 3, 45. Veget. Mul. III. 4: priusquam (bos) deiungatur.
   Gruter. 1003, 2: iuncto deiunctove iumento. Non. 101: deiugare, deiungere, separare.
- delingere [leixelv] 1 Reg. 21, 19: in quo loco sanguinem Nabuthae canes delinxerant, tuum quoque delingent, Tert. Jeiun. 7. p. 402.
  - Plaut. Curc. IV. 4, 6. Pers. III. 3, 25. Cels. Med. III. 22 ex.
  - Lampr. Diadum. 5.
- demembrare [μελίζειν] 1 Reg. 18, 23: . . vitulum . . et demembrant. 18, 33: et demembravit holocaustum et imposuit scizam, Lucif. Cal. Athan. I. 34 sq.
- demensurare [μετρεῖν] Mc. 4, 24: demensurabitur vobis, Veron.
- denigrare Thren. 4, 8: denigrata est [ἐσκότασεν] super carbones facies eorum, Vulg. Tert. Res. 12: omnis substantia denigratur. Firm. Matern. Math. 5, 10 ex.
- deplanare [δμαλίζειν] Jes. 45, 2: ego ante te ibo et montes deplanabo, Lact. Inst. IV. 12, 18. — Veget. Mul. II. 19: si vulnus fecerit et deplanaverit. II. 22: ut deplanes ad similitudinem partis alterius. Si apte deplanaveris . . — Gloss. Cyrill: ἐξομαλίζω, deplano, exaequo.
- depraedari [συλαγωγεῖν] Col. 2, 8: ne quis vos depraedetur per philosophiam, Cyprian. Bon. patient. 1. Hieron. in Jes. 1, 8. — Justin. Apul. depredari D. rofen, berofen 38.
- depropitiare [ἐξιλάσκεσθαι] Exod. 30, 10: et depropitiabit Aaron (vel exorabit) super cornua eius semel in anno de sanguine propitiationis delictorum, Aug. Quaest. 133. in Exod.
- desponsare [uνηστεύειν] Luc. 1, 27: ad virginem desponsatam viro. 2, 5: cum Maria uxore sua desponsata (Amiat. Vulg.: desp. sibi uxore), Rehd. Amiat. Vulg. 1, 27: ad virg. dispons. viro, Fuld. Mt. 1, 18: cum esset desponsata mater eius, Amiat. Fuld. Vulg. Mt. 1, 16: cui desponsata (erat: Veron. Colb.) virgo Maria,
  - Mt. 1, 16: cui desponsata (erat: Veron. Colb.) virgo Maria, Cant. Verc. Veron. Colb. Germ. 1., Op. imp., Gaudent. Tert. Virg. vel. 6. Arnob. IV. 20. Suet. Jul. 1. Cod. V. 1, 1. IX. 13, 1 pr. Aurel. Vict. orig. 13, 4. Minuc. Fel. 25, 3. desponsare D. vortruwen V. a. 1420. gemechlen, verheyssen 29.
- desternere [ἀποσάττειν] Genes. 24, 32: et introduxit eum in hospi-

- tium ac destravit camelos, Vulg. Apul. Met. 252: desternebatur lectus. desternere D. absatiln V. a. 1420. absateln 52. (75).
- destillescere Judith 7, 9: destillescent fama sua, Corb. 7.
- deturpare [καταισχένειν] 1 Cor. 11, 4. 5: deturpat caput suum, Clar. Boern. (vel dehonestat), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Deut. 25, 3: deturpabitur [ἀσχημονήσει] frater tuus coram te, Aug. Quaest. 45. in Deut. Plin. H. N. XV. 18 (16). Suet. Calig. 35.
- devindicare [ἐκδικεῖν] Luc. 18, 3. 5: devindica me ab adversario meo . . . vado et devindico illam, Cant.
- devirginare [ἀποπαρθενοῦν] Sirac. 20, 2: concupiscentia spadonis devirginabit iuvenculam, Vulg. Varr. ap. Non. 458. Petron. 25. Hygin. Fab. 23. 33.
- diffamare [διαφημίζειν] Mt. 9, 31: diffamaverunt eum. Mc. 1, 45: diffamare sermonem, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Luc. 16, 1: et hic diffamatus est [διεβλήθη], Cant. Amiat. Fuld. Vulg., Rehd. (erat). Apul. Met. 12. Aug. d. Mor. eccl. 14.
- disseparare $[\chi\omega\varrho'\zeta_{\mathcal{E}\ell'}]$ Mc. 10, 9: homo non disseparet, Verc. Nazar. paneg. Constant. 2.
- distabescere [τήκεσθαι] Job 42, 6: ideo (Aug. Civ.: propterea) despexi (Aug. Pecc.: vituperavi) memetipsum (Aug. Pecc.: me ipsum) et distabui, cod. Mm.; Aug. Civ. 22, 29. d. Peccator. merit. 2. Cato R. R. 24. Aug. Conf. 3, 3.
- effuriari [παροιστρᾶν] Ezech. 2, 6: quoniam effuriabuntur, Lucif. Cal. d. non parc. 244 sq. (ter).
- elingere [ἐκλείχειν] Baruch 6, 19: corda vero eorum dicunt elingere serpentes qui de terra sunt, Vulg.
- elonginquare [μαχρύνειν] Ps. 39, 12: ne elonginquaveris misericordias (miserationes) tuas, Psalt. Veron. Aug. Ambros. Enarr. Psalm. 43: cum sit deus appropians, non elonginquans [πόξιξω-θεν], sicut habet scriptura veteris testamenti (Jerem. 23, 23).
- elucidare Sirac. 24, 31: qui elucidant me, vitam aeternam habebunt,
  Vulg. Iren. II. 30, 3: luminaria (Acc.) elucidaverunt. elucidare D. erleutern 52.
- emedullare [ἐκμυελίζειν] Numer. 24, 8: emedullabit, Cyprian. Testim. II. p. 288. Plin. H. N. XXII. 43 (22). Sidon. Ep. 8, 6.
- evaginare [σπᾶσθαι] Mc. 14, 47: evaginato gladio, Brix. Jo. 18, 10: gladium evaginavit vel eduxit, Gall. Act. 16, 27: evaginato gladio, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. Exod. 15, 9. Num. 22, 23, 31.

Judic. 9, 54. 1 Paral. 10, 4. Judith 13, 9. Ps. 36, 14: Vulg. — Veget. Mil. I. 18. — Justin. Hist. 1, 9. — Hygin. Fab. 164.

exalbare [λευκαίνειν] Jes. 1, 18: et si fuerint delicta vestra tanquam roseum, velut nivem exalbabo; et si tanquam coccinum, velut lanam exalbabo, Tert. Marc. IV. 10 in. — Thren. 4, 7: Nazaraei exalbati sunt super nivem, ib. 8 in. — Joel 1, 7: exalbavit vites suas, Weing., Aug. Specul. [cf. Ranke Fragm. Weing. p. 71].

excastrare [εὐνουχίζειν] Mt. 19, 12: qui se ipsos excastraverunt, Corb.

— Gell. 9, 9. — Scribon. 9.

excerebrare Jes. 66, 3: qui mactat pecus, quasi qui excerebret [ἀποκτείνων] canem, Vulg. — Tert. Marc. IV. 11. p. 221: excerebratus es novo vino. — excerebrare D. uz hirn V. a. 1420.

excolare [διϋλίζειν] Mt. 23, 24: excolantes culicem, Rehd. Amiat.

Fuld. Vulg., Gall. (excolentes). — Pallad. 8, 8.

- excoriare [ἐκδέφειν] Mich. 2, 8: pellem eius excoriaverunt, Vulg. antiq. ab Hieron. emend. 3, 3: et pelles ab eis excoriaverunt, ib.; et pellem eorum desuper excoriaverunt, Vulg. nov.; et pelles eorum ab eis excoriaverunt, Gild. Castig. in eccl. ord. p. 717. [Ranke Fragm. Fuld. p. 49 sq.] Genes. 30, 37: in his quae excoriata (cod.: scoriata) fuerint candore paravit, Tolet. Cassiod. Hist. eccl. 10, 30. Gloss.: excorio, ἀποδέφω. excoriare D. villen 38.
- exenterare, exinterare Tob. 6, 5: exintera [ἀπότεμε] hunc piscem, codd. Reg. Germ. 4. 15; exentera.., Vulg. Tob. 6, 6: et exinteravit puer piscem, Reg. Germ. 4. 15. Plaut. Epid. II. 2, 2. III. 4, 78. V. 2, 7. Most. III. 1, 62. Apic. 2, 1. 6, 7. 7, 5. 8, 1. 7. Petron. 49. 54. Hygin. Fab. 30. Justin. 1, 5 ex. exenterare D. entweydin V. a. 1420.
- exerrare Sap. 12, 2: eos qui exerrant [παραπίπτοντας] partibus corripis. 2 Macc. 2, 2: ut non exerrarent [ἀποπλανηθῶσι] mentibus, Vulg. Ezech. 18, 24. 26: iusto in qua die exerraverit [ἀποστρέψαι] iustitiam non profuturam, Sulp. Sev. Ep. I. ad Claud. 2.—Cyprian. Ep. 1, 12. Unit. eccl. 19. Stat. Theb. VI. 444.

exfornicari [ἐκποονεύειν] Jud. v. 7: finitimae civitates simili modo

exfornicatae, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

exhonorare [ἀτιμάζειν] Jac. 2, 6: vos autem exhonoratis pauperem, Dem. Amiat. Fu'd. Vulg. — Sirac. 10, 16: exhonoravit [παρεδόξασε] conventus malorum. 23: semen autem hoc exhonorabitur.

32: exhonorantem animam suam, Vulg. — Iren. IV. 26, 5. 33, 15. — Aug. Civ. 3, 16. 16, 2. Ep. 118, 3. — Lucif. Cal. Athan. I. 9.21. exscrutare [ἐξερευνᾶν] Joel 1, 7: scrutans exscrutavit et proiecit, Weing.

exsentiare Mc. 3, 21: quoniam exsentiat [¿śίσταται] eos, Veron. Corb. 2. Vindob.; — .. exentiat eos, Cant. Verc. — cf. Wetsten. Prolegg in N. T. ed. Semler. Hal. 1764. p. 596 sq.

exspernere [ἐξουθενεῖν] Luc. 18, 9: et exspernentes caeteros, Gall.
— Plaut. Bacch. III. 3, 42: exspretus.

exsufflare [exquoan] Hagg. 1, 9: intulistis in domum et exsufflani illud. Mal. 1, 13: exsufflastis illud. Sirac. 43, 4: radios igneos exsufflans, Vulg. — Ezech. 22, 21: et exsufflabo in vos ignem irae meae, Ambros. Serm. 13. in Ps. 118. — Iren. I. 13, 4: exsufflantes eum. 16, 3: quam sententiam digne exsufflantes et catathematizantes. — Tert. Idol. 11: aras despuet et exsufflabit. — Sulp. Sev. Dial. III. 8, 2: quem eminus — ut verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur — exsufflans, Avitianus se exsufflari existimans . . . — Aug. Ep. 105 ex. Ep. 162: exsufflata sacramenta . . exsufflatur baptisma. — Cael. Aur. Chron. IV. 3, 57: exsufflatis omnibus quae de se forte dimiserint ac depurgatis.

extergere [ἐχμάσσειν] Jo. 11, 2: exterserat pedes, Cant. Verc. Arnob.; — extersit p., Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 12, 3: Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 13, 5: Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Cic. Verr. II. 21.

impetere [ὁρμᾶν] 1 Sam. 15, 19: sed impetivisti ad praedam, Lucif. Cal. Reg. apost. 161. — Sidon. Ep. 7, 9 in. — Cassiod. Complex. 47. in Act.: ne ipsum totius populi furor impeteret. 60: Paulum invidiose coepit impetere. — impetere D. anspreken; stormen, bolderen... 38.

impinguare [λπαίνειν] Deut. 32, 15: impinguatus est, cod. S. Michael. Psalt. Corb. Sorbon. 2. Vulg.; — Ambros. d. Joseph c. 7. Hieron. in Ezech. 16. Ep. ad Fabiolam. — Prov. 5, 3: impinguat fauces tuas, Ambros. d. Gain et Abel I. 5. Lucif. Cal. d. non conv. 201. — Ps. 22, 5: inpinguasti in oleo caput meum (= Ambr. ib. II. 6). 140, 5: oleum autem peccatoris non inpinguet caput meum, Psalt. Veron. Vulg. — Prov. 11, 25: anima . impinguabitur. Eccl. 12, 5: impinguabitur locusta. Sirac. 26, 16: gratia mulieris sedulae . ossa illius impinguabit. 35, 8: oblatio iusti impinguat

altare. 38, 11: *impingua* oblationem. Jerem. 5, 28: incrassati sunt et *impinguati*. Nehem. 9, 25: saturati sunt et *impinguati* sunt, Vulg. — Apic. 8, 7. 11

inaccusare Gal. 5, 15: quodsi mordetis et inaccusatis [κατεσθίετε] invicem, Clar.

inaltare Sirac. 22, 30: ante ignem camini vapor et fumus ignis inaltatur, Vulg. — Apul. Trismeg. 300: inaltata est enim cava mundi rotunditas in modum sphaerae. — Paul. Nol. 21, 738. — inaltare D. dir hoen V. a. 1420.

inamaricare [παραπιηραίνειν] Deut. 32, 16: in execrabilibus suis inamaricaverunt me. Ps. 65, 7: qui inamaricant non exaltentur. 105, 33: quia inamaricaverunt spiritum eius. 105, 43: ipsi autem inamaricaverunt eum in consilio suo, Psalt. Veron. — Ps. 5, 11: quoniam inamaricaverunt eloquia domini, Psalt. Veron. Aug. — Aug. in Ps. 5. n. 15.

inaurire [ἐνωτίζεσθαι] Ps. 55, 1: inauri deus orationem meam, Hilar. Enarr. Ps. 55. — Lact. Epit. 45, 2: surdos inauribat [= audientes reddebat]. cf. Bünemann ad h. l.

incaseare [τυρεῖν] Ps. 67, 17: mons incaseatus, mons uber .. utquid suscepistis montes caseatos, Psalt. Veron.; — montem incaseatum, montem uberem .. utquid suscepistis montes incaseatos, Aug.

incrassare [παχύνειν] Mt. 13, 15: incrassatum est (enim) cor, Veron. Corb. Brix. Germ. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Verc. (incrassator); — Tert. Marc. III. 6. p. 130. — Deut. 32, 15: incrassatus est dilectus, Vulg.; — Tert. Jeiun. 6. p. 399; — impinguatus et incrassatus et dilatatus est, Ambros. d. Joseph 7; — incrassatus, imping., dilat., Vulg. — Jes. 34, 6: incrassatus est adipe. Jerem. 5, 28. Habac. 1, 16: Vulg. — Act. 28, 27: incrassatum est enim cor, Amiat. Fuld. Vulg. — incrassatus gemestit V. a. 1420.

indelicare Apoc. 18, 7: quantum se clarificavit et indelicavit [ἐστρηνίασεν], Tichon. comm. in Apoc. — 1 Tim. 5, 11: cum enim indelicatae fuerint [καταστρηνιάσωσιν], Cyprian.

induleare [γλυκαίνειν] Sirac. 12, 15: in labiis suis induleat inimicus. 38, 5: nonne a ligno induleata est aqua amara? 49, 2: quasi mel

¹¹ Das französische Wort *embonpoint* ist ohne Zweifel von diesem Verbum abzuleiten, da es nichts Anderes ist, als das durch Einwirkung einer volksthümlichen Etymologie entstellte substantivirte Partic. *impinguatum*.

Rönsch, Itala und Vulgata.

indulcabitur eius memoria, Vulg. — Tert. Jud. 13: lignum . . quo Moyses aquam amaram indulcavit. — indulcare D. zuze redin V. a. 1420.

ingeniculare 3 Esdr. 8, 74: ingeniculans [κάμψας τὰ γόνατα] et extendens manus ad dominum, Vulg. — Lampr. Heliog. 5. — Hygin. Astr. 2, 6. — Vitruv. IX. 4, 5: ingeniculatus.

inhonorare [ἀτιμάζειν] Jo. 8, 49: vos inhonoratis me, Brix. Foss. Amiat; — inhonorastis me, Gall. Rehd. Fuld. Vulg. — Rom. 2, 23: deum inhonoras, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Sam. 10, 27: et inhonoraverunt eum, Aug. d. Corrept. et Grat. (X. 774). — Jes. 5, 14: et inhonorabitur vir, Tert. Marc. IV. 15. p. 240. — Nahum 1, 14: quia inhonoratus es. Sirac. 22, 5: ab utrisque autem inhonorabitur, Vulg. — Iren. III. 18, 5. 19, 3. 24, 2. — Tert. Res. 10. Fug. 5. — Salvian. Gubern. IV. p. 78. 82. — Fulbert. Ep. 99: sanctos inhonoras. — (Partic. inhonoratus Cic. Tusc. III. 24. Suet. Claud. 11.. ö.) — inhonorare D. er enziehen 52.

innigrare [μελαίνειν] Job 30, 30: cutis mea innigrata est valde, cod. Mm.; — Aug. in Job.

innubilare [συννεφεῖν] Genes. 9. 14: cum innubilavero nubes super terram, Ambros. d. Noë c. 27.

inoperari [ἐνεργεῖν] Tert. Marc. V. 17: inoperatus est in Christum valentiam suam (Eph. 1, 19. 20). — Hieron. hom. Orig. in Ezech. X. 1.

inproperare [ονειδίζειν] Mt. 5, 11: Cant. — 11, 20: Cant. Verc. Veron. . . . . (s. u.). — [hineilen] Varr. fragm. p. 338 Bip.: labyrinthum . . quo si quis improperet sine glomere lini, exitum invenire nequeat.

insaevire Genes. 37, 18: et insaeviebant [ἐπονηφεύοντο] ut occiderent illum, Ambros. d. Joseph c. 3. — (Vulg.: cogitaverunt).

insalare [άλίζειν] Mc. 9, 49: omnis hostia insalabitur, Verc. sol.

inscrutari [¿qevvãv] Genes. 31, 33: inscrutatus est in domo Liae, Aug. Locut. 113. d. Genes.

insolescere Esth. 3, 8: optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam [ἐᾶσαι αὐτούς], Vulg. — Sallust. Cat. I. 7.

intenebrescere [σχονοῦσθαι] Job 3, 9: intenebrescant stellae noctis illius, Ambros. d. Instit. virg. (II. 263).

intenebricare [σκοτίζειν] Luc. 23, 45: intenebricatus est sol, Verc. sol. intertornare Exod. 25, 18: aurea intertornata [χουσοτοφευτά], Sedul. Scot. in Ep. ad Rom. p. 506.

irrugire [ἀναβοᾶν] Genes 27, 34: auditis Esau sermonibus patris

irrugiit clamore magno, Vulg. — irrugire D. zere schreyen V. a. 1420. irugire (leonis) wueten 52.

obaemulari [παραζηλοῦν] Deut. 32, 21: illi obaemulati sunt me in non deo et provocaverunt me in iram, Tert. Marc. IV. 31. p. 319.

obdulcare Judith 5, 15: fontes amari obdulcati sunt, Vulg. — Cael. Aur. Chron. III. 8, 146. IV. 1, 12. — Ambros. Hexaëm. 5, 12. Ep. 62.

- obfirmare [ἐπιστηρίζειν] Ps. 31, 8: offirmabo super te oculos meos, Psalt. Veron. Aug. Ezech. 25, 2: fili hominis, obfirma [στήρισον] faciem tuam in filiis Ammon, Weing., Vulg. antiq. ab Hieron. emend. Levit. 17, 10. Deut. 2, 30. Ezech. 4, 3. Judic. 3, 23: Vulg. Tert. Anim. 24. Plaut. Amph. II. 2, 15. Merc. prol. v. 82. Pers. II. 2, 40. Stich. I. 2, 11. Terent. Eun. II. 1, 11. Heaut. V. 5, 8. Hec. III. 5, 4. Apul. Met. 162. 232. Senec. Ep. 98, 7. offirmatus Cic. Att. I. 11.
- obfuscare [μελαίνειν] Cantic. 1, 6: nolite aspicere me quoniam obfuscata sum, Ambros. d. Isaac 4. Tert. Marc. II. 12. Spect. 22. Herm. Past. III. 9, 30. Iren. III. 20, 1. Ambros. Ep. 29. Serm. 16. Arnob. VII. 15. Aug. Civ. 21, 4. 7. Senec. ad Marc. 24, 4. obfuscare D. verbrunen 29. verdünckeln 30.

obsorbere Obad. 1, 16: et bibent et obsorbent [καταπίονται], Tolet.—
Plaut. Mil. III. 2, 21. Curc. II. 3, 34. Truc. II. 3, 30.— Horat. Sat.
II. 8, 24.— Hygin. Fab. 125.— Lact. Mort. pers. 21, 6.

- obtenebrare [συσαστάζειν] Amos 8, 9: occidet sol meridie et obtenebrabitur dies lucis, Lact. Inst. IV. 19, 3 (cf. Bünem.). Epitom. 46, 5; — Cyprian. adv. Jud. II. c. 23. — Joel 2, 10: sol et luna obtenebrata (V.: — ati) sunt, Tolet. Vulg. — 3, 15. Mich. 3, 6: Vulg.
- obtenebrescere Joel 3, 15: sol et luna obtenebrescent [συσαοτάσουσιν], Tolet. (V.: obtenebrati sunt). Job 18, 6: lux obtenebrescet [σκότος] in tabernaculo illius, Vulg. Hieron. in Jes. 5, 12, 1.

offocare [συμπνίγειν] Mc. 4, 7: et offocaverunt illud, Rehd. — 4, 19: offocant verbum, Colb. — Tert. Idol. 24. — Senec. Brev. vit. 2, 3. — Flor. Epit. 2, 11.

oppilare [ἐμφράσσειν] 1 Macc. 2, 36: nec oppilaverunt loca occulta, Vulg. — Cato R. R. 100. — Varr. L. V. 31. — Lucret. VI. 726. — Cic. Phil. II. 9.

perdelere Ezech. 9, 6: et parvulos et mulieres interficite omnes ut perdeleantur [εἰς ἐξάλειψιν], Tert. Jud. 11. p. 323; — Cyprian. Testim. II. 22; — et mulieres et parvulos interf. út perdel., Cyprian.

- Demetrian. 19. p. 186 sq. ed. Krabinger. Veget. Mil. III. 10: nulla . . natio potest ab adversariis *perdeleri*.
- **perdividere** [καταδιαι**φ**εῖοθαι] Joel 4, 2: et terram meam *perdiviserunt*, Weing.
- perfrigescere [ψύχεσθαι] Mt. 24, 12: perfrigescet caritas multorum, Lucif. Cal. Athan. II. 134. Cael. Aur. Chron. 1, 1, 37.
- pergredi [διέρχεσθαι] Act. 10, 38: hic pergressus est. 13, 6: cum pergressi fuissent totam insulam. 15, 41: pergrediebatur. 18, 23: pergrediens ex ordine, Cant.
- permundare [διακαθαφίζειν] Mt. 3, 12: permundabit aream suam, Veron. Corb. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Theod. Prisc. 1, 19.
- perurgere 1 Macc. 6, 38: perurgere [κατασείοντες] constipatos. 9, 7: bellum perurgebat [ἔθλιβεν] eum. 2 Macc. 9, 4: caelesti eum iudicio perurgente. 10, 19: ad eas quae amplius perurgebant pugnas, Vulg. Ambros. d. Joseph 6. Sulp. Sev. Dial. III. 6, 4. Pass. Mariae mart. c. 5 (Baluz. II. 118). Cod. I. 3, 3. IX. 3. Spartian. Sev. 8. 23. Pescenn. 5. Capitol. Gord. 16. Maxim. et Balb. 2. Gallien. 5. Tyrann. 29. 33.
- **pervindemiare** [ἀποιρυγᾶν] Amos 6, 1: pervindemiaverunt initia gentium, Weing.
- praelevare [προφθάνειν] Ps. 67, 32: Aethiopia praelevabit manus suas deo, Ambros. d. Spir. s. II, c. 11.
- praeordinare [προχειροτονεῖν] Act. 10, 41: testibus praeordinatis a deo. 22, 14: deus .. praeordinavit [προεχειρίσατο] tė, Amiat. Fuld. Vulg. Cael. Aur. Acut. I. 4, 44. preordinatum D. bestalt, ge schictet 38.
- praepignerare [ἐνεχνοάζειν] Judith 8, 16: vos autem nolite praepignerare (Complut.: ne alienetis; Flamin. Nobil.: ne extorqueatis) cogitationem domini dei nostri, Germ. 15; nolite praepignorare cogitationes domini nostri, Pechian. 12 Amm. 29, 2.
- praesperare [προελπίζειν] Eph. 1, 12: qui praesperavimus in Christum, Tert. Marc. V. 17. p. 449.
- praetergredi [παραπορεύεσ θαι] Mc. 9, 30: praetergrediebantur Galilaeam, Rehd. Amiat. Vulg. Ps. 79, 13: qui praetergrediuntur viam, Vulg. Cic. Fam. III. 7, 4.

¹² Die hier von den codd. Reg. Germ. 4. (ignorare) und Corb. (ignorantes) dargebotenen Formen sind in pignorare und pignorantes zu corrigiren.

praezelare [παραζηλοῦν] Deut. 32, 21: praezelaverunt me, cod. S. Michael.

prolongare [μαχούνειν] Ps. 128, 3: prolongaverunt iniquitatem suam. Deut. 6, 2: ut prolongentur dies tui [ἵνα μαχοημερεύσητε], Vulg. — prolongare D. vorlengghen, vorteyn 38.

propalare [φανεφοῦν] Hebr. 9, 8: nondum propalatam esse sanctorum viam, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Barnab. Ep. c. 1: propalavit [ἐγνώφισεν] enim dominus. 16: propalavit [ἐφανεφώθη]. — Aug. Ep. 137. — Claud. Mamert. 1, 2. 8. — Oros. 6, 5. — Sidon. Ep. 9, 11. — Nenn. hist. Briton. §. 42. — propalare D. aus schreyen 52. i. e. promulgare 29.

propurgare Sirac. 7, 33: et propurga te cum brachiis, Vulg.

proscultari* Jo. 20, 5: et proscultans [παραχύψας] videt posita linteamina, Verc. — (et cum se inclinasset et prospexisset, Veron.). — Ps. 91, 8: et proscultati sunt [διέκυψαν] eum, Psalt. German. 1.; — et proscultata sunt omnes, Psalt. Carnut. (et prospexerunt omnes, Psalt. Veron.; et prospexerint omnes, Psalt. Mediol. Aug.). — Activ. proscultare Gal. 2, 4: proscultare [κατασκοπήσαι] libertatem nostram, Aug. (explorare, Vulg.).

protelare Deut. 5, 33: et protelentur dies [μαπροημερεύσητε] in terra possessionis vestrae, Vulg. — Tert. Marc. IV. 21. p. 268. Paenit. 4. Spect. 1. — Hieron. Ep. 23. — Plaut. Merc. arg. II. 12. — Terent. Phorm. I. 4, 36. — Apul. Met. 178. 191. — Dig. XXXIX. 2, 4 pr. Cod. II. 59, 2, 9. III. 1, 13, 1. — Sisenn. Lucil. Turpil. ap. Non. 363. — protelare D. aus cziehen 52.

protestari [διαμαφτύφεσθαι] Act. 10, 42: Cant. — Act. 20, 23: Cant.

^{*} Höchst wahrscheinlich ist dieses echt afrikanische Wort von per und auscultare, da au im Munde des Volkes sehr oft wie olautete, abzuleiten. Der Vocal der Präposition wurde elidirt (proscultare anstatt peroscultare), und zwar nicht blos wegen der Tonlosigkeit der Vorsilbe, sondern auch weil man so eine volksthümliche Etymologie gewann, als wenn pro-scultare in gleicher Weise wie auscultare (mittels der Präpositionen pro uud aus—ab) gebildet wäre. Auch aus pro und auscultare geradezu könnte das Wort zusammengezogen sein, entsprechend dem in zwei der obigen Stellen dafür gesetzten pro-spicere. Jedenfalls ergibt sich aus dem Stammverbum, dass die von Augustinus gebrauchte activische Form die ursprüngliche gewesen ist. Es bedeutete demnach perauscultare gespannt auf etwas lauschen, Jemand belauschen, etwas erlauschen und sodann — indem man, durch die Pseudopräposition pro dazu verleitet, für den Gehör- den Gesichtssinn substituirte — incurvato corpore prospicere, i. e. παρακύπτειν.

Amiat. Fuld.; - Lucif. Cal. d. non parc. 291. - Jo. 13, 21: Veron. Colb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Sulp. Sev. Dial. I. 5, 6. -Dig. XI. 7, 14, 8. XIV. 4, 1, 3. XXV. 3, 1, 11. XLIII. 3, 1, 4.

provulgare [διαφέρειν] Act. 13, 49: et provulgabatur verbum domini, Cant. — Rom. 16, 19: obedientia in omnes (Fuld.: in omnem locum) provulgata est [αφίχετο], Clar. Fuld. — Judith 8, 30: rem prudentem (Pech. Germ. 15: prudentiae) quae provulgabitur, Reg. Germ. 4. 15. Pechian.; - rem quae provulgetur, Corb. 7. - Tert. Virg. vel. 13. Marc. IV. 21. Nat. II. 16. — Sulp. Sev. Hist. II. 5, 4. — Suet. Ner. 36. — Sidon. Ep. 9, 11.

reaedificare [ανοικοδομεῖν] Deut. 13, 16: non reaedificabitur amplius, Tert. Scorp. 2. p. 349. - Ezech. 26, 14: et ultra iam non reaedificaberis, Weing. - Dan. 9, 25: integrando et reaedificando Hierusalem, Tert. Jud. 8. p. 294. — Mich. 1, 10: qui estis in Acim nolite reaedificare, Weing. - Amos 9, 11: Vulg. - Mt. 27, 40; reaedificabas, Veron. Corb. Gall.; -cabat Verc. Amiat.; -cas Brix. Vulg.; -cat Fuld. - Act. 15, 16: Cant. Amiat. Fuld. Vulg.

recapitulare [ανακεφαλαιοῦν] Eph. 1, 10: in dispensationem adimpletionis temporum (ut ita dixerim, sicut verbum illud in Graeco sonat) recapitulare — i. e. ad initium redigere vel ab initio recensere — omnia, Tert. Marc. V. 17 in.; — ad recapitulanda universa, Iren. I. 10, 1. — Tert. Jud. 8. p. 295. — Iren. I. 9, 2. III. 11, 8. 16, 6 (ter). — Aug. Civ. 20, 14. 21.

recruciare [avaoravoov] Hebr. 6, 6: recruciantes in eis filium dei,

Clar.

refigurare Sap. 19, 6: ad suum genus ab initio refigurabatur [διετυ-

 $\pi o \tilde{v} \tau o$], Vulg.

refocillare Judith 13, 30: et refocillaverunt [ἀνέλαβον] eum, Germ. 15. (Vulg.: resumpto spiritu recreatus est). — Judic. 15, 19: refocillavit [ἐπέστρεψε] spiritum. 1 Sam. 16, 23: refocillabatur [ἀνέψυχε] Saul. 30, 12: reversus est spiritus eius et refocillatus est. 2 Sam. 16, 14: venit itaque rex et universus populus cum eo lassus et refocillati sunt $[\alpha r \epsilon \psi v \xi \alpha v]$ ibi. Thren. 1, 11: ad refocillandum $[\epsilon \pi \iota \sigma \tau \varrho \epsilon \psi \alpha \iota]$ animam, Vulg. - Senec. Benef. III. 9, 1: efficacibus remediis refocillasse lugentem. - Plin. Ep. III. 14, 4: paucis diebus aegre refocillatus. 16, 12: corruit. Refocillata . . inquit . . — Gloss: refocillat, άνακταται τὸν λειποθυμήσαντα. — refocillare D. laben 20. H. Ph. reinvitare [αντικαλεῖν] Luc. 14, 12: ne forte et ipsi te reinvitent.

- Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld., Brix. (reinv. te), Vulg. (te et ipsi), Vindob.; ne forte et illi reinvitent te, Cant., Cyprian. Testim. III. §. 1. cf. Bünemann ad Lact. Inst. VI. 12, 3.
- remandare, reexspectare Jes. 28, 10. 13: manda remanda, manda remanda, exspecta reexspecta, exspecta reexspecta, Vulg. remandare Cassiod. Hist. eccl. 10, 12. Gloss. Cassell.: remanda capiutu (Diez Altr. Gl. S. 79. 121).
- repedare 2 Macc. 3, 55: recepto exercitu repedabat [ἀντεστρατοπέδευσε] ad regem, Vulg. Juvenc. Evang. hist. I. Luc. 1. 2. IV. Mt.
  26. Ambr. Serm. 80. Offic. III. 12. Lucil. ap. Non. 165. —
  Lucret. VI. 1279. Veget. Mil. I. 27. Amm. 17, 2. 19, 6. 24, 4.
  25, 1. 26, 5. Cod. XII. 58, 11. Gild. Ep. § 41. repedare D.
  wanderen 34. wider wandlen 29. 30.
- repropitiare [ίλᾶν] Luc. 18, 13: repropitiare mihi, Veron. Hebr. 2, 17: ut repropitiaret delicta populi, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- resalvare [ἀνασωζειν] Joel 2, 3: et qui resalvetur non erit ex eis, Weing. Job 18, 19: nec resalvetur sub caelo domus eius, Aug. in Job. Aug. Civ. 18, 31.
- retollere [ἀναιφεῖν] Hebr. 10, 9: retollet primum ut secundum stet, Clar.
- reversare [μεταστρέφειν] Hos. 7, 8: Ephraim factus est subcinericius panis qui non reversatur, Vulg. Aug. Conf. VI. 16 ex. Plin. Valer. 1, 21. Veget. Mul. III. 11. Isidor. 20, 2.
- subaemulari [παραζηλοῦν] Ps. 36, 1: noli subaemulari in malignantibus, Psalt. Veron. 36, 7. 8: ne subaemuleris eum qui prosperatur.. ne maligneris, Psalt. Veron. Aug.
- subnervare [νευροχοπεῖν] Genes. 49, 6: in concupiscentia sua subnervaverunt taurum, Tert. Jud. 10. p. 316. Ambros. Bened. patr. c. 3. in Ps. 43. Hieron. Quaest. Hebr. (II. 545). Rufin. Bened. patr. II. Auct. op. imperf. in Mt. hom. 42. Jos. 11, 6: equos eorum subnervabis. 11, 9. 2 Sam. 8, 4. 1 Paral. 18, 4: Vulg. Apul. Mag. 88. subnervare vor d odirn V. a. 1420.
- subsannare [ἐκμυκτηρίζειν] Luc. 16, 14: et subsannabant eum. 23, 35: subsannabant autem eum, Cant. Ps. 2, 4: dominus subsannabit eos, Psalt. Veron. Vulg. 21, 8: omnes videntes me subsannabant me, Psalt. Veron. 34, 16: subsannaverunt me, Psalt. Veron. Rom. Aug. Vulg. [μυκτηρίζειν] Gal. 6, 7: deus non diridetur vel non subsannatur, Boern.; deus non subsannatur, Aug. Expos. Ep. ad

Gal. n. 61. — Job 22, 19: innocens subsannabit eos, cod. Mm. Vulg. Aug. in Job. — Ezech. 8, 17: et ecce ipsi quasi subsannantes, Tert. Jud. 11. p. 322. (V.: applicant ramum ad nares suas). — 2 Reg. 19, 21. 2 Paral. 36, 16. Ps. 79, 7. 3 Esdr. 1, 51: Vulg. — Nehem. 2, 19: et subsannaverunt [έξεγέλασαν] nos. 4, 1. Prov. 1, 26. 30, 17. Ezech. 36, 4: Vulg. — Iren. IV. 33, 12: subsannari et maledici. — subsanare spotten V. a. 1420. — D. subsannare ghespe vel lamsoore setten Kil.

subumbrare [ἐπισκιάζειν] Mc. 9, 7: subumbrans, Veron. sol.

sufflammare [συμφλογίζειν] 2 Macc. 6, 11: sufflammati sunt, Lucif. Cal. d. non parc. 303. — Sidon. Ep. 4, 6 ex.

superabundare [ὑπερπερισσεύειν] Rom. 5, 20: superabundavit gratia. 2 Cor. 7, 4: superabundo gaudio, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 5, 20: Tert. Res. 47. p. 305. Marc. V. 13. p. 433. — Luc. 7, 25: et in deliciis superabundant, Verc. Corb. — Lact. Epit. 64, 13. — Macrob. Somn. I. p. 69.

superaedificare [ἐποικοδομεῖν] Eph. 2, 20: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 3, 10. 14. Col. 2, 7: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 3, 12: Clar. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 2, 5. Jud. v. 20: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Herm. Past. I. 3, 4 Palat. — Aug. Civ. 21, 21. 26. — C. Th. XV. 1, 56.

supercadere Ps. 57, 9: supercecidit [ἐπεσε] ignis et non viderunt solem, Vulg. — Cael. Aur. Chron. II. 3, 70: aquarum supercadentium.

- supercertari [ἐπαγωνίζεσθαι] Jud. v. 3: supercertari traditae sanctae fidei, Dem.; sup. semel traditae sanctis fidei, Amiat. Fuld Vulg.
- superdicere [ἐπιλέγειν] 4 Esdr. 5, 23: et şuperdixerunt, Turic. Germ. Vulg. Assumpt. Mos. IX. 30. Tert. Pudic. 15. Cael. Aur. Acut. II. 10, 66. Dig. XII. 2, 13, 6.
- superducere [ἐπάγειν] 2 Petr. 2, 1: superducentes (Fuld.: superdoc.) sibi celerem perditionem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sulp. Sev. Hist. I. 14, 5. Sidon. Ep. 5, 17.
- supergaudere [ἐπιχαίρειν] Ps. 34, 19: supergaudeant mihi. 34, 24. 37, 17: Vulg.
- superinduere [ἐπενδύειν] 2 Cor. 5, 2: superindui cupientes, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Boern. (superinduere vel-indui); Tert. Marc. V. 12.; superindui desiderantes, Tert. Res. 41. 42.—2 Cor. 5, 4: nolentes exui sed superindui, Tert. Marc. V. 12. Cult. fem. 6

- (= 1 Cor. 15, 53). Apol. 48. Hermog. 26. Valent. 32. Suet. Ner. 48.
- superintrare Amos 6, 1: et superintraverunt [εἰσῆλθον] in eis, Weing. superlucrari [ἐπικερδαίνειν] Mt. 25, 20: superlucratus sum, Verc. Veron. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 25, 22: superlucratus sum, Tolet.
- supermittere [ἐπιδοίπτειν] Luc. 19, 35: supermiserunt tunicas super eum, Cant. Justin. Apic.
- supernominare [ἐπονομάζειν] Exod. 20, 24: (quod Graecus habet ἐπονομάσω) supernominavero (aut 'adnominavero' expressius dicitur), Aug. Locut. 94. d. Exod. Tert. Apol. 18.
- superordinare [ἐπιδιατάσσεσθαι] Gal. 3, 15: testamentum nemo . . superordinat, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Tert. Marc. V. 4 in.
- superseminare [ἐπισπείρειν] Mt. 13, 25: superseminavit, Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; Tert. Prax. 1.
- supersperare [ἐπελπίζειν] Ps. 118, 43: in iudiciis tuis supersperavi ¹³, Vulg. Aug. 118, 74. 147: in verba tua supersperavi. 118, 81. 114: in verbum tuum supersperavi, Vulg.
- superungere [¿mixelɛir] Jo. 9, 6: et superunxit ei lutum super oculos eius, Colb.; et superunxit oculos caeci (bis), Ambros. Ep. 75. Jo. 9, 11: et superunxit me, Colb.; et sup. meos oculos, Gall. Cels. Med. VII. 7. Scribon. 29.
- supervestire [ἐπενδύειν] 2 Cor. 5, 4: nolumus exspoliari (Boern.: spoliari) sed supervestiri, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Civ. 14, 3. Schol. Juven. I. 156.
- sustollere [ἀναβιβάζειν] Jes. 58, 14: sustollam te super altitudines terrae, Vulg. Plaut. Cist. I. 1, 117. II. 3, 8. Mil. II. 3, 39. Seren. Samm. 716.
- traglutire [καταπίνειν] Mt. 23, 24: tragluttientes, Verc. Veget. Mul. III. 78: ut sanguinem suum defluentem transglutiat.
- transfretare [διαπερᾶν] Mt. 9, 1. 14, 34. Mc. 6, 53: Rehd. Vulg. al. Act. 21, 2 (= Amiat. Fuld.). Deut. 30, 13. Jes. 23, 2: Vulg. Suet. Jul. 34. Gell. 10, 26. Plin. Paneg. 81, 4. Amm. 18, 5. 19, 8. 31, 4. Tert. Paenit. 1.

¹⁸ Zu supersperavi bemerkt Augustinus: quod verbum, etsi minus usitate compositum est, tamen implet veritatis interpretandae necessitatem.

transplantare [μεταφντεύειν] Luc. 17, 6: dicebatis utique monti huic, Transi hinc ibidem, et transibat, et moro, Transplantare (cod.: -tari) in mare, et obaudisset vobis, Cant.; — . . eradicare et transplantare in mare, Gall. Amiat. Vulg., Rehd. (om. in mare). — Ezech. 19, 13: nunc transplantata est [πεφύτενκαν] in desertum, Vulg. — Sedul. carm. I. 259.

transpungere Ps. 4, 5: in stratis vestris transpungimini [κατανύγητε], Cyprian. Orat. 3. — Jo. 19, 37: et videbunt in quem transpunæerunt [ἐξεκέντησαν], Vigil. Taps. — Cael. Aur. Chron. III. 4, 66: lienem . . transpungendum.

transvadare Ezech. 47, 5: torrentis qui non potest transvadari [ον ον διαβήσονται], Tolet. Vulg. — Hieron. Ep. 14. — transuadere D. vber geen 52.

abiurgare Hygin. Fab. 107. — ablocare Suet. Vitell. 7. — adaerare Amm. 31, 14. — Treb. Poll. Claud. 14. — Cod. X. 28, 1. XII. 38, 15. — adampliare Gruter. 323, 1: adampliante (templum) donis. adauctare Acc. ap. Non. 75. — addormire Barnab. Ep. c. 4. — Cael. Aur. Acut. I. 11, 83. — addormiscere Suet. Claud. 8. — adescare Cael. Acut. I. 11, 95. — adesurire Plaut. Trin. I. 2, 132. — adordinare Apic. 4, 2. — adpropriare [= νοσφίζειν, Gloss.] Cael. Chron. IV. 3, 22. 70. — adsellare Veget. Mul. III. 45. 57. — Depon. ib. I. 50. III. 10. 59. — Barnab, Ep. c. 10. — adsignificare Varr. R. R. II. 11. L. L. VII. p. 106. ap. Gell. 10, 1. — adsolare Tert. Apol. 15. Nat. I. 10. — adstrangulare Minuc. Fel. 30, 2. — advivere Tert. Anim. 57. Coron. 7. — Capitol. Ant. P. 5. — Dig. XXXIV. 3, 28, 5. 4, 30 pr. — Gruter. 1115, 8: advivente eo. — aggarrire Mart. Cap. I. §. 2. — allubescere Plaut. Mil. IV. 2, 14. — Apul. Met. 31. 150. 192. — annihilare Hieron. Ep. 135. — Jornand. Get. c. 29. — Gloss. Cyrill.: adnichilo, ἐξουθενώ. — appronare Apul. Met. 17. — attorrere Apic. 4, 2. 7, 5. — circumlaevigare Vitr. X. 11, 4. circumterminare Iren. IV. 36, 2. - coinfantiari ib. IV. 38, 2: coinfantiatum est [συνενηπίαζεν] homini. — collixare, simul lixare: Vocabul. vet. — commanere [= commorari] Dig. XII. 41, 5. commeletare Hygin. Fab. 165. — commitigare Terent. Eun. V. 7, 4, — commoderare [= moder.] C. Th. XIV. 17, 15. — comparticipare Ambr. Ep. 56: si quid melius habes, nobis comparticipato. compavire Apul. Met. 158. - concernere Aug. Conf. V. 10. -

Hieron. Ep. 135: vaticinium concernimus opere completum. — Gloss.: concerno, συνθεωρώ. — concustodire [überwachen] Orell. Inscr. 2486. — confuerit Cael. Chron. IV. 8, 122. confuturum Plaut. Mil. III. 3, 66. confore Terent. Andr. I. 1, 140. — conflabellare Tert. Spect. 25. — conquiniscere Plaut. Cist. IV. 1, 5. Pseud. III. 2, 75. consanare Colum. 4, 24. — Dig. XXI. 1, 10 pr. — conscribillare Varr. ap. Non. 82 sq. — Plaut. Men. V. 7, 30. — contruncare Plaut. Bacch. IV. 9, 51. Stich. IV. 1, 48. — Apul. Met. 5. 140. 199. convasare Terent. Phorm. II. 2, 13. - convexare Gell. 10, 6. -Veget. Mul. III. 18. 65. IV. 25. — counare Cael. Acut. III. 5, 60. — deamare Afran. ap. Non. 97. — Terent. Heaut. IV. 4, 21. deartuare Plaut. Capt. III. 4, 108. 5, 14. — debatuere Petron. 69. — deblaterare Lucil. ap. Non. 96. — Plaut. Aul. II. 3, 1. — Gell. 9, 15. — decachinnare Tert. Apol. 47. Nat. I. 19. — decarnare Apic. 7, 9. — Veget. Mul. II. 27. 42. III. 6. — decervicare Sidon. Ep. 3, 3. — Interpr. Philon. quaest. 76. — decribrare Plaut. Capt. IV. 4, 6. — decunctari Apul. Met. 159. — dedamnare Tert. Pudic. 15. — deebriare Cassiod. Compl. 5. in 1 Thess.: nec deebriati in malis dormiunt. -- Compl. 6. in Act.: non eos .. musto deebriatos fuisse (Act. 2, 15). — defenerare Ambros. d. Tob. 9. — Apul. Mag. 80. defustare Gloss.: defustat, ξυλοχοπεῖ. — degradare Aug. Enchir. 80. — Cod. XII. 30, 1. — degrunnire Phaedr. V. 5, 27. — degulare Afran. ap. Non. 97. — dehabere Herm. Past. I. 3, 9. Pal.: date etiam his qui dehabent. — Hieron. Ep. 22, 35. — dehonorare Salvian. Avar. III. p. 106. — C. Th. XI. 39, 8. — deiuvare Plaut. Trin. II. 2, 63. — delacrumare Colum. 4, 9. — deludificare Plaut. Rud. I. 2, 59. — deminorare Tert. Anim. 33. — Iren. I. 10, 2. 25, 2. 30, 14. II. 17, 11. . . ö. — demussare Amm. 30, 1. — denasci Varr. L. L. IV. p. 21. — Cass. Hemin. ap. Non. 101. — deoperire [ἀποκαλύπτειν] Ambros. d. Isaac 1: fluxus sanguinis, sicut significat lex (Levit. 20, 18), qui deoperitur. — deoptare Hygin. Fab. 191. — deorbitare Lucif. Cal. Athan. I. 78. d. non parc. 227. — depālare Tert. Apol. 10. Nat. II. 12. Hermog. 29. — Herm. Past. III. 3, 2: cumque depalasset [εχαράκωσε] vineam .. quam cum depalatam vidisset decenter. III. 3, 4: servo qui depalaverat vineam. — Orell. 3688. — depălare Fulgent. Myth. 2, 10. — Gloss. Isid. ap. Vulcan. 677: depalata, manifestata. — Gl. Arab. Lat. 704: depalo, devolvo, manifesto. depretiare Tert. Apol. 45. Marc. I. 6. 14. Res. 2. Anim. 17. Fug. 10.

Spect. 22. — Ambros. Ep. 47. — Dig. IX. 2, 22, 1. — depudescere Apul. Met. 247. - depungere Tert. Marc. II. 7. - deserare Apul. Met. 14. — dilancinare Amm. 22, 15. — Prud. Perist. V. 156. dilapidare Terent. Phorm. V. 7, 4. — Dig. XXVI. 4, 1 pr. dirarare Cael. Acut. I. 11, 84. 15, 133. 152. — discapedinare Apul. Flor. 113. — discavere Plant. Men. II. 1, 24. — discrescere Lact. Mort. pers. 33, 10. — Gloss. Cyrill. 390: ἀπομειοῦσθαι, discrescere. — dispudet Plaut. Bacch. III. 3, 77. Most. V. 2, 44. — Terent. Eun. V. 1, 16. — Apul. Mag. 68. — distaedet Plaut. Amph. I. 3, 5. — Terent. Phorm. V. 8, 22. — distemperare [= dissolvere] Plin. Valer. 1, 6. — distruncare Plaut. Truc. II. 7, 52. — disunire Arnob. III. 27. — edulcare Tert. Jud. 13. — Matt. ap. Non. 106. — Gell. 15, 25. — effecundare Vopisc. Prob. 21. — effugare Iren. II. 31, 1: effugabis a te. 31, 2: daemones effugare. — effumigare Tert. Mart. 1. - elatare [= dilat.] Cassiod. Compl. 13. in Act.: accepta fiducia verbum domini elatabant. — elegare Petron. 43. — Gaii Inst. II. 215. 227. — elixare Apic. 2, 1, 3, 9. — eluscare Dig. IX. 2, 5, 3. X. 4, 17. XX. 1, 27. — enubilare Tert. Apol. 35. Anim. 2. Marc. IV. 36. — Paullin. ad Cyther. 667. — evigorare Tert. Apol. 17. Pall. 4. — evirare Varr. ap. Non. 46. — Scribon. 75. — exancillari Tert. Apol. 17. — exaperire ib. 18. — Iren. II. 19, 8. — Aug. Conf. 2, 10, — excaldare Apic. 4, 2. 8, 6. — Vulcat. Gall. Cass. 5. excremare Tert. Cult. fem. 6. Nat. I. 10. — exdorsuare Plant. Aul. II. 9, 1. — Apul. Mag. 46. — exopiniscere Petron. 62. — exorbitare Tert. Apol. 6. 9. 16. 20. Nat. I. 13. II. 2. Scorp. 3. Praescr. 4. 44. Pall. 5. Virg. vel. 8. — Iren. V. 20, 1. — Cypr. Ep. 1, 12. — Lact. Inst. II. 5, 12. — Aug. Civ. 9, 3. 16, 8. — Firmic. Mat. 6, 9. — Sidon. Ep. 5, 16. 8, 11. — expalpare Pompon. Plaut. ap. Non. 104. - Plaut. Poen. I. 2, 144. - expectorare Enn. ap. Cic. d. Orat. III. 154. — expompare [= ignominia afficere] Aug. Serm. 12. exsimulare [= componere, fingere] Non. 260. - exsobriare Ambr. Serm. 73: qui enim inebriatur caelesti gratia, exsobriatur sarcina peccatorum. — exsternare Apul. Mag. 47. — Tert. Anim. 1. — Non. 108. — Gloss. Philox.: externatus, ἐκτὸς φοενῶν. — implagare Sidon. Ep. 9, 9. — inacerbare Gloss. Cyrill.: δεινοποιώ, acerbo, inacerbo. — Commodian. Instr. p. 39. — inalbare Iren. I. 19, 2. inamarescere Horat. Sat. II. 7, 107. — incandidare Firmic. Mat. 28, 1. — incernere Vitr. VII. 1, 4. — incharaxare Apic. 6, 5. —

[= adulterare] Iren. III. 3: incharaxanti veritatem. — incibare Schol. Juven. X. 231. — incilare Acc. Pacuv. Lucil. ap. Non. 124. — Lucret. III. 976. — incogere Apul. Met. 178. — inculpari [= non c.] Cod. XII. 24, 10: qui . . rationem tractantes inculpantur. — infrigidare Cael. Chron. I. 1, 44. — Veget. Mul. I. 33. — ingustare Tert. Scorp. 7. - inrotare Minuc. Fel. 3, 7. - inrufare Tert. Jeiun. 17. Apol. 22. — insignare [σφραγίζεσθαι] Schol. Juven. X. 55. — insputare Plaut. Capt. III. 4, 21. 23. — intenebrare Iren. III. 25, 6: vacua doctrina ipsorum et intenebrata [= obscurata]. intimidare [φοβερίζειν] Act. Tarachi al. c. 8 (ap. Ruinart.). intussire Veget. Mul. III. 70. — inunire Tert, Valent. 29. — inviare [ital. inviare, span. enviar, franz. envoyer] Solin. 2. §. 4. — inviscare Tert. Anim. 1: inviscatas [= dolosis artificiis partas] Anyti et Meliti palmas. cf. Oehler ad l. — Gloss. ab A. Maio ed. intererrare Minuc. Fel. 10, 16. - interfrigescere Vatic. fragm. iur. §. 155. — interpedire Iren. III. 23, 7. — Macrob. Sat. VII. 12 ex. interturbare Plaut. Bacch. IV. 4, 81. — Terent. Andr. IV. 1, 40. obagitare Enn. ap. Non. 147, 11. — obarescere Lact. Opif. 10, 3. obarrare Sulp. Sever. Ep. III. ad Bassul. 2. - obcantare Apul. Met. 87. — Paulli Rec. sent. V. 23, 15. — obdulcescere Gloss.: obdulcesco, περιγλυκύνομαι. — oblaqueare Tert. Res. 7. — obmussare Tert. Anim. 18. obmussitare Pall. 4. — obrodere Plaut. Amph. II. 2, 92. — Tert. Marc. II. 5. — obsaturare Terent. Heaut. IV. 6, 28. — obsordescere Prud. Apoth. 146. — Caecil. ap. Non. 147. obstrigillare Enn. Varr. ib. — Senec. Ep. 115, 6. — obstuprare Lampr. Comm. 3. — obticere Terent. Eun. V. 1, 4. Heaut. V. 1, 65. - obtrudere Plaut. Curc. II. 3, 87. Stich. IV. 2, 13. - Apul. Met. 163. — Cael. Acut. II. 10, 71. Chron. III. 8, 128. — Prud. Perist. V. 95. — obungere Apul. Met. 30. — obverberare ib. 160. — obvigilare Plaut. Bacch. III. 2, 14. — obviolare Gruter. 996, 13: ne mea ossa obvioles. — obvolutare Veget. Mul. III. 4. — occedere Plaut. Asin. II. 3, 24. 4, 6. Most. V. 2, 4. Pseud. I. 3, 9. Stich. V. 2, 24. Trin. V. 2, 50. — ocquiniscere Pompon. ap. Non. 146. — offlectere Plaut. Rud. IV. 3, 74. — oggannire Plaut. Asin. II. 4, 16. — Terent. Phorm. V. 8, 41. — oggerere Plaut. Cist. I. 1, 72. Pseud. III. 2, 23. Truc. I. 2, 8. — Apul. Mag. 69. Flor. 138. — oppectere Plaut. Pers. I. 3, 31. — perannare Suet. Vesp. 5. — permaturare Hygin. Fab. 136. — pervalere C. Th. XV. 1, 48. — pervendere Assumpt. Mos.

VII. 12 sq.: pervendent institias. — praecatechizare Iren. IV. 23, 2. - praedare [= ante dare] Cael. Acut. II. 37, 213. III. 16, 134: praedandum dicit potum. 17, 163. Chron. I. 1, 21. III. 7, 95. prominare Apul. Met. 210. — promiscere Dig. XLII. 6, 3, 1. proquiritare Apul. Mag. 86. — Sidon. Ep. 8, 6. — recaptivare Iren. III. 23, 1: iuste a deo recaptivatus. — recontrare Tert. Nat. II. 8. — redoperire Ambros. d. Nabuthe 1: redoperi terram. — d. Noë 20: speciem voluptatis . . redoperuit ac retexit. — regradare Cod. XII. 17. 3. — Hieron. adv. Jo. Hieros. 19. — remensurare [franz. remesurer] Gloss. Reichenav. n. 85: remetietur (= Mc. 4, 24), remensurabit. (Diez Altrom. Gloss. S. 9. 33). — Gromat. vett. p. 348. renovellare Colum. d. Arb. 6, 1. — Optat. Milev. I. p. 31 Commel. - repatriare Solin. 27, 15. 33, 23. - Cassiod. Var. 3, 18. replasmare Iren. III. 18, 2. — retriturare Aug. Ep. 255, 3. revenerari maiores natu, Herm. Past. II. 8 Palat. — subarrare Ambr. Serm. 90: annuli fidei suae subarravit me. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 12: pigneribus subarratur. — subbaiulare Iren. V. 8, 3. — subcultrare Apic. 4, 2. 8, 8. — suffumigare Cels. Med. IV. 20. — Veget. Mul. III. 8. 15. 67. — superfari [ἐπιλέγειν] Iren. I. 21, 3. — transvaricare Veget. Mul. III. 60. — transvendere Orell. 4431. — Gruter. 801, 5: neque ulli liquebit locationis causa in annis centum quandoque transvendere (sepulcrum sc.).

2. Verba decomposita.

- abrenuntiare [ἀποτάσσεσθαι] Luc. 9, 61: abrenuntiare qui sunt in domum meam, Cant. abrenuncio D. weder vor zeken 37.
- adcognoscere [γνωρίζειν] Phil. 1, 22: et quid eligam non adcognosco, Clar. Tert. Ux. II. 6. Marc. IV. 20. 21. Petron. 69. Gloss. Philox. p. 6: adcognosco, ἐπιγιγνώσκω.
- adimplere $[\pi\lambda\eta\varrho\sigma\tilde{v}\nu]$ Jo. 12, 38. 16, 6: Cant. 13, 18: Verc. Colb. Vulg. 16, 24: Brix. 19, 24: Verc. 19, 36: Verc. Corb. Col. 1, 24: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Genes. 2, 21: et adimplevit $[\dot{a}\nu\epsilon\pi\lambda\dot{\eta}\varrho\omega\sigma\epsilon]$ carnem in loco eius, Aug. d. Genes. ad litt. 6. 9. 11. Ps. 16, 14. Sirac. 10, 15: Vulg. Tert. Nat. I. 5. Marc. III. 21. IV. 9 . . ö. Lact. Epit. 43, 5. Pass. Sereni c. 2 (ap. Ruinart.). Cael. Aur. Acut. I. 17, 182. Dig. XVIII. 1, 57 pr. XXVI. 7, 43, 1. Inst. II. 23, 12. Cod. VII. 2, 15, 3.

- adincrescere [πληθύνειν] Sirac. 23, 3: ne adincrescant ignorantiae meae, Vulg.
- adinvenire [ἐξευρίσκειν] Baruch 3, 32: adinvenit eam. 3, 37: adinvenit omnem viam disciplinae, Vulg. Tert. Scorp. 1. Iren. I. 16, 3 [ἐννοεῖν]. II. praef. §. 1. Dig. XLVIII. 19, 28 pr.
- circumauferre [περιαιρεῖν] Ps. 118, 39: circumaufer opprobrium meum, Psalt. Veron.
- circuminspicere [περιβλέπεσθαι] Mc. 3, 34: et circuminspiciens (Tolet.: circuminsp.) eos. 5, 32: et circuminspiciebat (Tolet.: circuminsp.) videre eam, Harlei. Tolet. Luc. 6, 10: et circuminspectis omnibus, Harlei. Mc. 9, 8: et statim circuminspicientes, Tolet. 10, 23: et circuminspiciens Jesus, Tolet. Fuld. (circuminsp.).
- coadunare Joel 2, 16: coadunate [ἐκλέξασθε] senes, Vulg. Iren I. 11, 1: coadunatus est [συναναχυθέντος] cum reliquis. Lucif. Cal. d. non conven. 190. Inst. II. 10, 10. Dig. II. 14, 9, 1. X. 4, 7, 2. coexcitare [συνεγείρειν] Eph. 2, 6: et coexcitavit, Clar.
- concolligere [ἐπισυνάγειν] Mt. 24, 31: et concolligent electos, Cant.
   Mc. 13, 27: et concolliget electos, Verc. Ps. 146, 2: et dispersiones Israhel concolligens, Psalt. Veron.
- condelectari [συνήδεσθαι] Rom. 7, 22: condelector enim legi dei, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- conrecumbere [συναναχεῖσθαι] Mt. 14, 9: conrecumbentes, Cant. —
   Mc. 6, 26: simul conrecumbentes, Vindob. Tert. Testim. 4: quasi praesentibus et conrecumbentibus.
- **conresuscitare** [συνεγείφειν] Ep. 2, 6: et conresuscitavit, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- consuscitare Eph. 2, 6: et con-vel simul suscitavit, Boern.
- contradere [διδόναι] Genes. 34, 9: filias vestras contradite (V.: tradite) nobis, Tolet. Cassiod. Compl. 12. in 1 Cor.: ut eam marito... contradat. Compl. 2. in 1 Tim.: diabolo illos dicit esse contraditos (1 Tim. 1, 20). Ambr. Serm. 44: contraditus ad poenam. Cod. I. 3, 33, 3. [Stehender Ausdruck in den klösterlichen Kaufund Schenkungsurkunden des Mittelalters.]
- deexacerbare [παροργίζειν] 2 Reg. 21, 15: et erant deexacerbantes me, Lucif. Cal. Reg. apost. 180.
- discooperire [ἀποκαλύπτειν, franz. découvrir,, engl. to discover]

  Luc. 5, 19: et discoperuerunt tectum et summiserunt, Veron. —

  Levit. 18, 7: non discuperies, Pirminii lib. d. sing. libr. canon. p.

68 (ap. Mabill.). — Levit. 18, 7. 8. 12. 15. 20, 19: non discooperies. 21, 10: non discooperiet. Num. 5, 18: discooperiet caput eius. 2 Sam. 6, 20: discooperiens se ante ancillas. Ruth 3, 4: discooperies pallium. 3, 7: discooperto pallio. Jes. 20, 4: discoopertis natibus. 47, 2: discooperi humerum. 57, 8: iuxta me discooperuisti et suscepisti adulterum. — Jerem. 49, 10: discooperui Esau. Ezech. 22, 10: verecundiora patris discooperuerunt in te. 23, 10: discooperuerunt ignominiam eius. 23, 18: discooperuit ignominiam suam. Dan. 13, 32: iusserunt ut discooperietur, Vulg. — Thren. 4, 22: discooperiet (Vulg.: discooperuit) peccata sua, Tolet. Vulg. — decooperiet 1 Sam. 22, 17: non decooperuerunt aurem meam, Lucif. Cal. Athan. I. 27. — Gloss. Reichenav. fol. 23 (Diez Altrom. Gloss. S. 11. n. 140): denudare discoperire. 14

exsufflare s. o.

inobaudire [ἀπειθεῖν] Exod. 23, 21: intende illi et exaudi eum ne inobaudieris eum, Tert. Marc. III. 16. — Iren. V. 19, 1: si ea inobedierat deo.

inoblectari [ἐνευφραίνεσθαι] Prov. 8, 31: cum perfecisset orbem et inoblectabatur in filiis hominum, Tert. Hermog. 18 in.

insufflare [ἐμφυσᾶν] Jo. 20, 22: (hoc cum dixisset) insufflavit, Veron. Verc. Colb. Brix. Germ. Fossat. Martin. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Victorin.; — . . insufflavit in eos, Cant.; — . . insufflavit his, Ambros. — Genes. 2, 7: et insufflavit in faciem eius flatum vitae, Tert. Res. 5. Aug. d. Genes. ad litt. VI. 1.; — et insufflavit deus in faciem eius spiritum vitae, Aug. Quaest. 9. in Genes.; 15 — insufflavit sive inspiravit in faciem eius spiritum vitae, Aug. Civ. 13, 24; — flavit vel sufflavit in faciem eius flatum vitae, Aug. d. Genes. ad litt. VII. 1. 16 — 1 Reg. 17, 21: et insufflavit puero ter, Aug. ad Simplic. II. (opp. IV. 118). Ambr. Inst. virg. c. 11: Helisaeus quum puerum resuscitaret insufflavit illi. — Tob. 11, 13: et insufflavit

¹⁴ "Eine neue gemeinromanische Zusammensetzung, auch wal. descoperi. An andern Stellen der Handschrift nudaverunt discoperuerunt (discoperierunt Ms.?), detegere discooperire," Diez eb. S. 42.

¹⁵ Aug. ib.: quod melius quidam codices habent 'flatum' vitae.

¹⁶ Id. eod. l.: nonnulli enim codices habent "spiravit' vel "inspiravit' in faciem eius. Sed cum Graeci habeant ἐνεφύσησεν, non dubitatur "flavit' vel "sufflavit' esse dicendum. — Ambrosius hat d. Noë et arca c. 24. 25: insufflavit in faciem eius spiritum vitae.

in oculis, codd. Reg. Germ. 4. — 4 Esdr. 1, 5; et insufflasti in id spiritum vitae, Turic. Germ. Vulg. (in eum). — Ezech. 22, 21: et insufflabo vos in igne irae meae, ut tabescatis a plumbo et ferro, Ambr. Serm. 3. in Ps. 118. — Ezech. 37, 9: insuffla super interfectos istos. Sap. 15, 11: qui insufflavit ei spiritum vitalem, Vulg. - Iren. I. 5, 5: insufflasse. 30, 6: illo insufflante. III. 24, 2: insufflationem vitae insufflavit in eis. IV. 20, 1. — Aug. Civ. 18, 31. Ep. 146. - Veget. Mul. II. 21: os plenum vino insufflet. II. 35: insufflabis naribus. III. 4. 33: oculo . . naribus insuffl.

obrelinguere [διαλείπειν] Jerem. 9, 5. 6: non obreliquerunt usuram super usuram, Lucif. Athan. II. 89.

perconfirmare Act. 15, 32: et perconfirmati sunt [ἐπεστήριξαν], Cant. perconterrere [συμφοβεῖν] 4 Esdr. 11, 32: hoc autem caput perconterruit omnem terram, Turic. Germ. Vulg.

percooperire [περιβάλλειν] 1 Macc. 2, 14: percooperuerunt se ciliciis, Lucif. d. non parc. 252.

pereffluere [παραβόεῖν] Hebr. 2, 1: ne forte pereffluamus, Fuld. Vulg. — (ne casu lebemur, Clar.; — ne forte perfluamus, Dem.). — pereffluere D. voruzflisen V. a. 1420.

perexcaecarc Tob. 2, 10: donec perexcaecatus sum, codd. Reg. Germ. 4. 15.

perexsiccare [καταξηραίνειν] Hos. 13, 15: ipse perexsiccabit terram eius, Weing. - Arnob. VII. 24: proluvies . . sucis perexsiccata vitalibus.

perindigere [ἐξαπορεῖσθαι] 2 Cor. 4, 8: indigeamus sed non perindigeamus, Tert. Scorp. 13.

perobrigescere Act. 5, 10: et perobriguit [ἐξέψυξιν], Cant.

pertransire [διέρχεσθαι] Rom. 5, 12: in omnes homines pertransiit, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Fulgent. Rusp. d. verit. praed. et grat. III. 22. — 1 Cor. 16, 5: cum Macedoniam transiero. Macedoniam enim pertranseo, Clar.; - cum M. pertransiero, nam M. pertransibo, Dem. Amiat. Fuld. Vulg., Boern. (nam M. enim). — Luc. 8, 22: pertranseamus in contra stagnum. 10, 31. 32: pertransivit. Act. 15, 41: pertransiens gentes istas, Cant. — Job 14, 20: ut in perpetuum pertransiret, Tolet. - Job 34, 20: turbabuntur populi et pertransibunt, Tolet. Vulg. - Ps. 102, 16: quoniam spiritus pertransiet (V.: pertransibit) in illo, Aug. Enarr. Ps. 102. n. 23. Vulg. — Ps. 104, 18: ferrum pertransiit animam eius, Vulg. — Ezech. 47, 3: pertransiit in aqua usque ad femora. 5: et mensus est mille et non poterat pertransire, quoniam contumeliam faciebant aquae sicut inpetus torrentis quem non pertransibunt [$\delta\iota\alpha\beta\eta$ - $\sigma\sigma\tau\alpha$], cod. S. Paul. —47, 5: torrentem quem non potui pertransire, Vulg. — Luc. 10, 32: cum. . videret eum pertransiit, Rehd. Vulg. — Act. 15, 3: pertransibant Phoenicem, Vulg., Amiat. Fuld. (pertransiebant). — Iren. I. 16, 3: tu quidem haec pertransiens [= legendo percurrens]. — Plin. H. N. XXXVII. 18(5).

praeeligere Ps. 131, 14: quoniam praeelegi [ἡρετισάμην] eam, Psalt. Veron. Roman. Mediol. Germ. 1. Carnut. Hilar. Aug. Cassiod. —

Sidon. Ep. 7, 4.

subinferre [παρεισφέρειν] 2 Petr. 1, 5: curam omnem subinferentes, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Aug. d. Genes. ad litt. III. 24. — Gerohi Expos. in Ps. 64 (ap. Baluz. V. 101. 126). — Rutil. Lup. 1. §. 1.

- subintroducere [παρεισάγειν] 2 Petr. 2, 1: qui subintroducent sectas perditionis, Tolet. Gal. 2, 4: propter subintroductos [παρεισάχειους] autem falsos fratres qui subintroierunt, Clar. Boern. (propter autem), Amiat. (sed pr. intr. aut.); Dem. Fuld. Vulg. (sed propter). Aug. Ep. 137.
- subintrare [παζεισέρχεσθαι] Gal. 2, 4: falsos fratres qui subintraverant, Tert. Marc. V. 3. p. 377.
- subintroire [παφεισέφχεσθαι] Gal. 2, 4: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Marc. V. 3. p. 377: si non subintroissent falsi illi fratres. Arnob. VI. 12.
- subtransire Sap. 6, 8: non subtransiet [ψποστελεῖται] personam cuiusquam deus, Lucif. Athan. I. 63.
- superconprehendere [ἐπιδράπτειν] Mc. 2, 21: nemo plagulam panni rudis superconprehendit in vestimentum vetus, Rehd.
- supereffluere [ὑπερεκχύνεσθαι] Luc. 6, 38: mensuram bonam . . supereffluentem dabunt in sinum vestrum, Veron. Rehd. Amiat. Vulg., Ambros. Serm. 20. in Ps. 118. Paul. Nol. carm. 32, 511. Ambros. Serm. 14. in Ps. 118.
- supereffundere [ὑπερεκχύνειν] Luc. 6, 38: mensuram bonam.. supereffundentem dabunt.., Brix. Ps. 143, 13: promtuaria nostra plena et supereffundentia [ἐξερενγόμενα] ex hoc in illud, Aug. Specul. Virg. Aen. V. 482: ille super tales effundit pectore voces.
- superelevare 4 Esdr. 16, 77: ne superelevent se iniquitates vestrae, Vulg.

- supererogare [ποοσδαπανᾶν] Luc. 10, 35: quodcumque supererogaveris, Veron. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Cod. II. 19, 14.
- superexaltare [ἐπερυψοῦν] Ps. 36, 35: vidi impium superexaltatum.
   Dan. 3, 52. 54. 55: superexaltatus. 3, 57—73. 75—82. 84—88: superexaltate. 3, 74. 83: superexaltet, Vulg. Jac. 2, 13: superexaltat [κατακανχᾶται] autem misericordia iudicium, Vulg.; Dem. Amiat. (iudicio). Aug. Conf. III. 2.

superexsultare [κατακανχᾶσθαι] Jac. 2, 13: superexultat autem misericordia iudicio, Fuld. — Cassiodor. Complex. in Jac. 5. — Symm.

Ep. 5, 92.

superextendere [ὑπερεκτείνειν] 2 Cor. 10, 14: non enim . . superextendimus nos, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ezech. 37, 6: et superextendam [ἐκτενίο] in vobis cutem, Vulg.

superextollere [ὑπεραίρειν] Ps.71, 16: superextolletur super Libanum, Vulg. — 2 Thess. 2, 4: qui adversatur et superextollitur, Tert.

Res. 24.

superimpendere [ἐκδαπανᾶν] 2 Cor. 12, 15: ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — ego a. l. inpendam et superinpendam et ipse inpendar (cod.: intendar) pro animis v., Clar.

superinducere [ἐπάγειν] Dan. 9, 12: ut superinduceret in nos magnum malum. Amos 7, 8: non adiiciam ultra superinducere [παρελθεῖν] eum. 2 Paral. 33, 11: superinduxit [ἤγαγε] eis principes, Vulg.
— Tert. Hermog. 26. — Sulp. Sev. Hist. I. 9, 4. — Plin. H. N. XV.
17 (18). — Cod. VI. 60, 4.

abrelinquere Tert. Jud. 1. — accongerere Plaut. Truc. I. 2, 17. — adalligare Plin. H. N. XXVIII. 80 (19). — adobruere Colum. II. 10, 33. 11, 2. 8. IV. 5, 8, 3. 15, 3. 29, 8. 10. V. 5, 16. 10, 14. 17. XI. 2, 54. — circumobruere Plin. H. N. XIX. 26 (5). — circumobversari Iren. I. 13, 6: circumobversati [περιπολίζοντες]. — circumproiicere Cael. Aur. Acut. II. 37, 193. — coabducere Iren. III. 25, 1. — condeprecari Ignat. Ep. ad Rom. c. 8: condeprecamini [συνεύξασθε] mecum. — conresupinare Tert. Anim. 48. — coobaudire Iren. II. 13, 9: coobaudientur [= simul intellegentur] sensus et verbum. — disconducere, dispercutere Plaut. Trin. IV. 2, 85. Cas. III. 5, 19. — excomedere Apul. Herb. 9, 1. — excondere Tert. Marc. V. 18. — exobruere Apul. Met. 194. — expeiurare Afran. ap. Non. 473. — in-

cogere Apul. Met. 178. — incognoscere Apul. Flor. 146. — percognoscere Plaut. Truc. I. 2, 49. - Plin. H. N. II. 45. - perefflare Apul. Met. 174. — perelixare Apic. 7, 7. — perexire Iren. II. praef. §. 1: minutatim perexivimus [= commemorav.]. — Cassiod. Var. 11, 7. - perinstringere Arnob. II. 3. - perinundare Alcim. Avit. I. 267. — perinungere Varr. R. R. II. 11. — praedelassare Ovid. Met. XI. 730. — praedigerere Cael. Chron. V. 2, 41. — praeeminere Aug. Conf. VI. 9. - praeinfundere Cael. Acut. II. 24, 136. - prodeambulare Terent. Ad. IV. 8, 4. - prosubigere Virg. Georg. III. 256. — Prud. Perist. III. 130. — Valer. Flacc. IV. 288. — recollocare Cael. Chron. I. 1, 31. — recommemorari [= recordari] Iren. I. 9, 1: recommemoratus (cod. Clarom.). IV. 22, 1 u. 33, 1: recommemoratus . . mortuorum suorum. — recommonere Cassiod. Compl. 6. in 1 Tim.: iterata eum insinuatione recommonens. — reconcludere, reconsignare Tert. Prax. 16. Res. 52. — reconflare Lucret. IV. 928. - recorrigere Petron. 43. - Tert. Marc. IV. 5. - Senec. Ep. 50, 6. — redinvenire Tert. Anim. 46. — reexinanire Apic. 4, 2. 5, 2. 6, 2, 7, 9, 8, 6. — reporrigere Petron. 50. — retradere Dig. IV. 2, 9, 7. XIX. 1, 6, 2. — retransire Gromat. vett. p. 335. — subdiffidere Cic. Att. XV. 20. — subinflare Cael. Acut. I. 2, 31. Chron. II. 4, 71. — subinstillare Apic. 3, 11. — subperturbare Senec. Apocol. 13, 2. — subrelinquere Aug. Civ. 18, 33 ex. — subremanere Tert. Anim. 18. - superaccommodare Cels. Med. 8, 10. - superadspergere Cael. Chron. V. 1, 14. — Veget. Mul. III. 3. — superapparere Fulg. Myth. 2, 16. — superattrahere Avien. Arat. 1250. — supercomponere, superconcidere Apic. 4, 2. 5, 5. - supercontegere Cels. Med. 4, 1. — Sil. Ital. 16, 42. — superdestillare Cael. Chron. V. 1, 18. superefficere Ambros. Serm. 14. in Ps. 118. — superegredi Ambros. Ep. 6. — superemicare Sidon. carm. 15, 75. — superemori Plin. H. N. X. 2. — superenatare Lucan. 4, 133. — Alcim. Avit. 4, 240. superevolare Lucan. 3, 299. — superexcurrere Dig. XLIII. 27, 1, 2. — superexigere Cod. I. 55, 4. — superexire Auson. Id. 18, 1. superilligare Plin. H. N. XXIX. 11 (3). XXX. 17 (6). — superillinere Cels. Med. 3, 19 . . — Apul. Herb. 74. — superimmittere Apic. 2. 1. - superimponere Cael. Chron. V. 1, 14. - Veget. Mul. II. 60. 62. III. 22. — Cod. III. 44, 7. — superincendere Valer. Flacc. II. 126. — superincernere Plin. H. N. XVII. 14 (10). — superincidere Cels. Med. 7, 31. — superincrescere ib. 8, 10. — superincumbere Ovid. Heroid. 11, 57. 117. — superinspergere Veget. Mul. III. 2. — superinspicere Sidon. Ep. 6, 1. 9, 3. — superinsternere Liv. XXX. 10, 5. — superinstillare Apic. 4, 2. — superinstrepere Sil. Ital. 2, 186. — superinstruere Cod. VIII. 10, 1. — Colum. IX. 7, 3. — superinsultare Claud. Gigant. 83. — superintegere Plin. H. N. VIII. 8 (6). — superintendere Aug. Civ. 19, 19: episcopum, si velimus, Latine superintendere possumus dicere. — Hieron. Ep. 85: inspicere non ex necessitate sed voluntarie iuxta deum' (1 Petr. 5, 2), — quod quidem Graece significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id est superintendentes. — superinundare Tert. Res. 63. — superinungere Cels. Med. 7, 7. — superinvehere Avien. Arat. 1157. — superobruere Propert. IV. 4, 91. — Auson. epit. 25, 3. — superoccidere Macrob. Somn. I. p. 89.

5. Abtheilung.

Intension. Zusammensetzung. Entlehnung.

I. Intensivformen.

- applotare [v. applodere; δήσσειν] Mc. 9, 18: qui ubicumque eum apprehenderit applotat (cod.: applontat), Cant. (Vulg.: allidit illum).
- compressare [$\partial u \partial \lambda i \beta \epsilon \iota \nu$] Judic. 2, 15: et compressati sunt valde, Tert. Scorp. 3. p. 352. (Vulg.: et vehementer afflicti sunt).
- devotare [ἀναθεματίζειν] Mc. 14, 71: coepit devotare, Cant. Cic. Parad. I. 2, 12. Plaut. Cas. II. 6, 36. Minuc. Fel. 28, 8.
- febricitare [πυρέσσειν] Mt. 8, 14: Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Mc. 1, 30: Veron. Brix. Gall. Amiat. Vulg. Tert. Marc. I. 24. Cels Med. 3, 6...ö.
- fetare [λοχεύεσθαι] Ps. 77, 70: de post fetantes accepit eum, Psalt. Veron. Vulg. Colum. 8, 15. August. Civ. 5, 7.
- lactare [πλανᾶν] Prov. 1, 10: si te lactaverint peccatores. Hos. 2, 14: ego lactabo eam, Vulg. Prov. 16, 29: vir iniquus lactat [ἀποπει-ρᾶται] amicum suum. 24, 28: nec lactes quemquam [πλατύνον] labiis

tuis, Vulg.* — Varr. Acc. Pacuv. Cael. ap. Non. 16. — Terent. Andr. IV. 1, 25. V. 4, 9. — Lucret. V. 1067.

manducare [= edere, φάγειν] Ezech. 18, 2: patres nostri manducaverunt uvam acerbam. 18, 6: in montibus non manducabit. 25, 4: ipsi manducabunt fractus tuos. 44, 3: ut manducet panem contra dominum. Amos 6, 4: qui manducatis haedos de gregibus, Weing. - Hos. 8, 13=9, 3: et inter Assyrios immunda manducabunt. 9, 4: omnes qui manducaverunt ea coinquinabuntur, Fuld. — 2 Reg. 4, 42. 43: da, inquit, et manducabunt, quoniam hoc dicit dominus: Manducabunt et reliquent reliquias, Tert. Marc. IV. 21. p. 269. - Mt. 6, 25: Colb. Corb. Germ. uterq. Clar. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Hilar. Hieron. — 6, 31: Colb. Germ. 1. Mm. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 9, 11: Cant. Colb. Germ. uterq. Clar. Mm. Gall. Rehd. Amiat. Vulg., Hieron. Aug. — 11, 19: Cant. Colb. Corb. Germ. 2. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Iren. Aug. — 12, 1: Cant. Colb. Corb. uterq. Germ. uterq. Clar. Rehd. Amiat. Vulg., Hilar. Aug. — Mt. 14, 16. 20. 21. 25, 35. 42. Mc. 3, 20. 5, 43. 6, 37. 42. 44. 8, 8. 11, 14. 14, 12. 14. Luc. 4, 2. 9, 13. 17. 14, 1. 15. 15, 23. 22, 8. 11. 15. 16. Jo. 6, 54. 57: Gall. Vulg.; — Rehd. (nicht aber Mc. 14, 12. Jo. 6, 54. 57). — Mc. 6, 31. Jo. 4, 31. 32. 6, 13. 23. 26. 31. 49. 50. 52. 53. 59. 18, 28: Cant. Gall. Vulg.; — Rehd. (excl. Jo. 6, 49. 50. 52. 53. 59. 18, 28). — Jo. 6, 5: Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Gall. Rehd. Vulg. - 6, 55: Colb Brix. Gall. Vulg. - 6, 58: Veron. Gall. Vulg., Hilar. - 13, 18: Colb. Gall. Rehd. Vulg. — 21, 15: Brix. — Mc. 7, 28. Jo. 21, 5: Cant. — Mt. 14, 16, 20, 21, 25, 35, 42, Mc. 6, 31, Luc. 14, 1, 15, 15, 23, 22, 15. 16. Jo. 4, 31. 32. 6, 23. 26. 31. 49. 50. 52 — 55. 58. 59. 13, 18. 18, 28: Amiat. Fuld. — Mt. 25, 35. 42: Cyprian. Op. et Eleem. 22. - 25, 42: Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 11. - Rom. 14, 2. 3. 6. 1 Cor. 8, 8, 10, 7, 11, 20, 2 Thess. 3, 10: Clar. Boern Dem. Amiat. Fnld. Vulg. — Rom. 14, 2. 3. 6. 1 Cor. 8, 8. 11, 20: Tert. Jeiun. 15. —

^{*)} Eine dem Nichtverstehen dieses lactare entflossene Corruptel des Vulgatatextes findet sich Job 31, 27: et laetatum est in abscondito cor meum', wo laetatum aus lactatum verderbt ist; denn die Alexandrinische Version hat $\mathring{\eta} \pi \alpha \tau \mathring{\eta} \vartheta \eta \lambda \mathring{\alpha} \vartheta \varrho \alpha \eta \times \alpha \varrho \delta i \alpha \mu o v$ und im hebräischen Grundtexte steht hier dasselbe Verbum The welches sowohl V. 9. als auch Deut. 11, 16 und Jerem. 20, 10 durch decipere, — ferner Exod. 22, 16 und Hos. 7, 11 durch seducere, — in den Proverbien aber 1, 10. 16, 29 und 24, 28 durch lactare in der Vulgata wiedergegeben ist.

Tert. Jeiun. 2 (Mt. 11, 19). Marc. II. 18. Jeiun. 6 (1 Cor. 10, 7). Marc. V. 16 (2 Thess. 3, 10). Jud. 10 (Mt. 26, 17). — Sulp. Sev. Dial. I. 4, 6. — Varr. fragm. p. 202 Bip. — Petron. 56. — Oct. ap. Suet. Oct. 76. — Apic. 4, 2. — Cael. Aur. Chron. III. 6, 88.

adminitari, desponsare, reversare al. s. o.

abigare Lucif. Cal. d. non parc. 229: a qua (ecclesia dei) te per Arianos abigavit coluber ille refuga. — adiectare Apic. 8, 2. — casare Plaut. Asin. II. 2, 71. Mil. III. 2, 37. — casitare Dig. VIII. 2. 20, 3: ubi casitare coepisset stillicidium. — commetare Afran. ap. Non. 89. — Plaut. Capt. I. 2, 82. — Terent. Heaut. III. 1, 35. — complexare Apul. Met. 242. — compulsare ib. 157. — Tert. Apol. 20. consputare Ambr. Serm. 10. in Ps. 118. — Tert. Idol. 1. — Cic. ad Quint. fr. II. 3, 2. - constrictare Tert. Marc. II. 16. - conventare Tert. Anim. 54. - Solin. 27. §. 7. - detentare C. Th. VI. 4, 21, 5. XI. 20, 3. — ductitare Plant. Poen. I. 2, 60. Rud. II. 7, 26. Epid. III. 2, 15. — esitare Plaut. Capt. I. 2, 79. Cas. II. 1, 16. Pseud. III. 2, 41. — Apul. Met. 16. 162. 217. 237. — Gell. 11, 7. excissare [= laniare] Plaut. ap. Non. 108. — excussare [= excitare] Tert. Virg. vel. 7. — expensare Plaut. Pseud. II. 2, 32. — Dig. XL. 5, 41, 10. — expromare Apic. 6, 2: ut expromari (rapae) possint. flectare Nenn. d. mirab. Britann. §. 74: si tres flectiones flectaverit. - frixare Cael. Aur. Acut. I. 11, 77: vapore etenim nimio tanquam frixantes densamus. - locitare Terent. Ad. V. 6, 26. - loquitari Plaut. Bacch. IV. 7, 5. — Apul. Flor. 131. — lūtare Varr. ap. Non. 131. — mansare Non. 140. — mantare Caecil. ib. 505. — Plaut. Most, I. 2, 35. Poen. I. 2, 52. Pseud. I. 3, 22. 48. Rud. II. 4, 26. mergitare Tert. Coron. 3. mersitare Solin. 45 ex. — nuptare Tert. carm. d. Sodom. 2. v. 37. - occeptare Plaut. Men. V. 5, 18. 32. Rud. III. 4, 70. — populitare Dig. XLIX. 1, 21, 3. — rasitare Suet. Oth. 12. - repensare Tert. Apol. 37. Idol. 8. Marc. III. 19. Jud. 10. — succussare Acc. ap. Non. 16. — trusitare Phaedr. II. 7, 8. tuditare Enn. p. 52 ed. Hessel. — Lucret. II. 1143. III. 395. — victitare Plaut. Mil. II. 3, 50. Most. I. 1, 51. Poen. I. 2, 185. Rud. III. 4, 58 . . . — vulsare Veget. Mul. III. 42.

II. Zusammensetzung und Zusammenstellung.

1. Substantiva.

admanumdeductor [χειραγωγός] Act. 13, 11: quaerebat admanumdeductores, Cant.

benefragrantia [εὐωδία] 2 Cor. 2, 15: quia Christi bonus odor vel

beneflagrantia sumus, Boern.

circuminspector, circumspector Sirac. 7, 12: circuminspector deus,

Tolet .: - circumspector deus, Vulg.

circumpes [ποδήρης] Sirac. 45, 10: circumpedes (Tolet.: circumpediles) et femoralia.. posuit ei, Vulg. — circumpedalis D. gurtel 40. circumpellis (aus -pedilis?) ein rokch der auff dy fuess get 33. (6.)

commeus Gal. 1, 2: qui mecum sunt quasi commei [οἱ σὺν ἐμοί] omnes fratres, Boern.

confrequentatio Ps. 117, 27: in confrequentationibus [τοῖς πυκάζουσιν], Psalt. Roman. Remens. Mediol. Carnut. Aug. Cassiod.

consenior [συμπφεσβύτεφος] 1 Petr. 5, 1: consenior et testis Christi passionum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

convolutatio 2 Petr. 2, 10: maxime autem qui post carnem in desideria convolutationis [μιασμοῦ] eunt, Cassiod. Complex. 6. in 2 Petr.

deicola [θεοσεβής] Jo. 9, 31: sed si quis deicola fuerit, Gall.

dictoaudientia [ἐπαπρόασις] 1 Sam. 15, 22: malo . dictoaudientiam magis quam holocausta, Rufin. homil. Orig. in Lev. IV. §. 5. — Iren. IV. 41, 2: secundum autem dictoaudientiam et doctrinam.

duricordia [σκληφοκαφδία] Deut. 10, 16: circumcidetis (c. 13: circumcidemini) duricordiam vestram, Tert. Marc. V. 4. p. 386. 13. p. 433.

gelicidium [πάχνη] Ps. 118, 83: quoniam factus sum tamquam uter in gelicidio, Ambros. Serm. 11. in Ps. 118; — Psalt. Veron. Ambros. — Vitruv. II. 8, 19. VII. 1, 5. 6. — gelcidium D. eysczapff 52.

immemoratio [ἀμνησία] Sap. 14, 26: dei immemoratio animarum in-

quinatio, Tolet. Vulg.

inaniloquium [κενοφωνία] 2 Tim. 2, 16: stulta autem inaniloquia, Boern.; — profana autem inaniloquia, Amiat. Fuld.

incompositio 4 Esdr. 3, 3: et erit incompositio (e) vestigio quam nunc vides regnare regionem, Germ.

inconstabilitio 4 Esdr. 15, 16: erit enim inconstabilitio hominibus, Vulg.

inconsummatio Sap. 3, 16: in inconsummatione [ἀτέλεστα] erunt, Tolet. Vulg. — Tert. Valent. 10. — Iren. I. 2, 3: propter inconsummationem [τὸ ἀτελές] generationis.

incorruptela s. o.

incorruptibilitas $[\mathring{a}q \Im \alpha \varrho \sigma l \alpha]$ 1 Cor. 15, 54: cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, Clar. — 1 Petr. 3, 4: in incorruptibilitate $[\mathring{a}q \Im \mathring{a}\varrho \tau \psi]$ quieti et modesti spiritus, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 23. — Tert. Ux. I. 7: superventuro indumento incorruptibilitatis. Res. 36: per indumentum illud incorruptibilitatis. 50: induere oportebit vim incorruptibilitatis... cum devorari habeat corruptivum istud ab incorruptibilitate. Cult. fem. 6: hanc incorruptibilitatem habemus superinduere.

incorruptio [ἀφθαρσία] 1 Cor. 15, 42: surgit in incorruptionem, Clar. Fuld. Boern. (-one); — surget in incorruptione, Dem. Amiat. Vulg. — 1 Cor. 15, 53: oportet enim corruptible hoc (Tert.: corruptivum istud) induere incorruptionem, Clar. Boern. Dem. Vulg.; — Tert. Res. 51. — Rom. 2, 7: et honorem et incorruptionem. Eph. 6, 24: in incorruptione (Fuld.: -nem), Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Tim. 1, 10: vitam et incorruptionem, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 3, 4: in incorruptione quieti et modesti spiritus, Ambros. Offic. I. 18. Inst. virg. c. 3. — Sap. 6, 19. 20: Vulg. — Iren. III. 17, 2. 19, 1. V. 7, 1. — Aug. Civ. 11, 10. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 16. — Ambros. d. Jacob II. 11.

ineruditio [ἀπαιδενσία] Sirac. 4, 30: de mendacio ineruditionis tuae confundere, Vulg. — ineruditio D. pawrischait 52. inerudicia grofheyt 37.

inhonoratio [ἀτιμία] Sirac. 1, 38: ne.. adducas animae tuae inhonorationem, Vulg. — Prov. 3, 35: impii autem exaltaverunt inhonorationem suam, Vindob. 954. — Hier. homil. Orig. in Ezech. X. 1 (ter).

inobaudientia, inoboe-inobedientia [παραχοή] Rom. 5, 19: per inobaudientiam unius hominis, Clar.; — Boern. Amiat. Fuld. (inoboed.); — Dem. Vulg. (inobed.). — 2 Cor. 10, 6: vindicare omnem inobaudientiam, Clar. Boern. (inoboed.); — ulcisci omnem inobedientiam, Dem. Vulg., Amiat. Fuld. — Hebr. 2, 2: omnis praevaricatio et inobedientia, Dem. Vulg., Amiat. Fuld. — Tert. Marc. IV. 17 ex. — Iren. I. 10, 3. III. 18, 2. 3. . ö. — Hieron. Quaest. Hebr. in 2 Reg. 1: Saul... per inobedientiam suam periit. — Paul. Nol. Ep. 12 (21): inobedientiae reus. — Ambros. Ep. 71 (ter). Enarr. Ps. 61.

inordinatio [ἀταξία] Sap. 14, 26: inordinatio moechiae et impudicitiae, Tolet. Vulg. — Aug. Civ. 14, 26: perversa inordinatio. — Cod. III. 43, 3. — Apul. Nat. deor. 309 ex.

intemperatio [ύπερηφανεία] Esth. 13, 14: in intemperatione, Corb.

intentator [ἀπείραστος] Jac. 1, 13: deus enim intentator malorum est, Dem. Vulg.; . . intemptator . ., Amiat. Fuld. Tolet. Harlei. — Ep. Martini ap. Harduin concil. III. p. 941.

iterum-generatio [παλιγγενεσία] Tit. 3, 5: per lavacrum iterum-gene-

rationis vel regenerationis, Boern.

longanimitas [μακροθυμία] Rom. 2, 4: an divitias . . longanimitatis contemnis? (= Ambros. d. Esau 3). Col. 1, 11. 2 Tim. 3, 10: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 6, 6: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Eph. 4, 2: cum longanimitate vel patientia sufferentes. 2 Tim. 4, 2: in omni patientia vel longanimitate, Boern. — Gal. 5, 22. 2 Petr. 3, 15: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jac. 5, 10: exemplum accipite, fratres, laboris et patientiae et longanimitatis et exitus mali prophetas, Dem.; — . . patientiae exitus mali et longanimitatis, Tolet. — Cassiod. Hist. eccl. 5, 42. — longanimitas D. gedult 52.

magniloquium [μεγαλοδόημοσύνη] 1 Sam. 2, 3: ne exeat magniloquium

ex ore vestro, Germ. 15.

maliloquacitas 1 Sam. 2, 3: neque exeat maliloquacitas (magniloq.?) de ore vestro, Rufin. homil. Orig. in 1 Sam. I. §. 9.

malogranatum [δοά] Numer. 20, 5. 2 Paral. 4, 13. Agg. 2, 20: Vulg. multiloquentia [πολυλογία] Luc. 11, 1: putant enim quidam quia in

multiloquentia sua exaudientur, Cant.

multiloquium [πολυλογία] Mt. 6, 7: in multiloquio suo, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. uterq. Brix. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Hilar. — Prov. 10, 19: ex multiloquio non effugies peccatum, Ambros. d. Cain et Abel I. 9. d. Noë et arca c. 10. 25 (de m.); — in multiloquio non deerit peccatum, Vulg. — Ambr. enarr. Ps. 37. — Plaut. Merc. prol. v. 31.

muscipula [παγίς] 1 Tim. 6, 9: incidunt in temptationem et muscipulam, Cyprian. Orat. 14. Op. et Eleem. 10. d. Laps. 10. — Sap. 14, 11: in . . muscipulam pedibus insipientium, Vulg. — Ps. 9, 16: in muscipula ista quam occultaverunt. 10, 10: in muscipula sua humiliabit eum, Psalt. Veron. Aug. — 30, 5: de muscipula ista quam occultaverunt mihi, Aug. — 34, 7: interitum muscipulae

suae, Psalt. Veron. Aug. — 34, 8: veniant illis muscipula quae ignorant et captio quam occultaverunt comprehendat eos, et in muscipula [παγίδι] incident ipsa, Psalt. Veron. Aug. (ohne: et in m. inc. ipsa). — 63, 6: ut absconderent muscipulas, Aug. Psalt. Veron. (muscipula). — 65, 11: induxisti nos in muscipula, Psalt. Veron. — 123, 7: liberata est de muscipula venantium, Psalt. Veron. Aug. . . muscipula contrita est, Aug. Psalt. Veron. (sunt). — 139, 6: absconderunt superbi muscipulam mihi et restes extenderunt muscipulas, Aug.; — absc. s. muscipula quam occultaverunt, Aug.; — a muscipula quae occ., Psalt. Veron. — 141, 4: absconderunt mihi muscipulam, Aug. Psalt. Veron. (-pula). — Nomin. muscipulum Ps. 34, 8: Psalt. Veron. Aug. — 63, 6. 123, 7. 139, 6. 140, 9. 141, 4: Psalt. Veron. — Hos. 5, 1: quia muscipulum facti estis speluncae in visitatione, Wirceb.

obnexus [στραγγαλιά] Jes. 58, 6: dissolvens violentiorum contractuum obnexus, Tert. Marc. IV. 37.

obscuroluna [σκοτομήνη] Ps. 10, 3: ut sagittent in obscuroluna (Aug.: obscura luna) rectos corde, Psalt. Veron.

praescientia Sirac. 31, 2: cogitatus praescientiae avertit sensum, Vulg. — Tert. Marc. II. 5. — Aug. Civ. 5, 9. — Mart. Cap. I. §. 159. 32 (Plur.). — prescientia D. vor kunst 33. vor weyssung 27. promemoria [μνεία] Philem. v. 4: promemoriam tui faciens, Fuld.

pusillanimitas [ὀλιγοψυχία] Ps. 54, 9: qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, Psalt. Veron. Vulg. — 118, 53: pusillanimitas [ἀθυμία] detinuit me a peccatoribus, Ambros. Serm. 7. in Ps. 118. — Lact. d. Ira 5, 2: non cadere in deum hanc animi pusillanimitatem (codd. Lips. utr. Goth. edd. Rom. Parrh.). Opif. 1, 11: pusillanimitas (codd. Lips. tert. Goth. Reimm.) intelligentiae. — cf. Bünemann ad Lact. Inst. VI. 17, 17. — Gild. d. excid. Brit. §. 1 ex. — Gloss. Cyrill. p. 553 sq. 610: ὀλιγοψυχία, ὀλιγωρία, μιπροψυχία, pusillanimitas. — pusillanimitas D. chrankmutigkayt 33.

quaterducatus Luc. 3, 1: ducatus Tiberii Caesaris procurante Pontio Pilato Judaeae, quaterducatus [τετραρχοῦντος] Galilaeae Herode, Philippi autem fratris eius quaterducatus Itureae et Trachonitidis regionis et Lysaniae Abillianetis quaterducatus, Cant. — 3, 19: Herodes autem quaterducatus [τετράρχης] cum argueretur, Cant.

retiaculum [Wurfgarn, αμφίβληστρον] Ps. 140, 10: cadent in retiaculo

eius peccatores, Psalt. Veron. Vulg. — 1 Reg. 7, 17. 2 Paral. 4, 12. 13. Jerem. 52, 22. 23: Vulg. — Plaut. Asin. I. 1, 87. Truc. I. 1, 14. — reciaculum necczelin V. a. 1420. — D. garn, ricz 45.

sanguisuga [βδέλλα] Prov. 30, 15: Vulg. — Cels. Med. V. 27, 16. — Cael. Aurel. Acut. III. 3, 21. Chron. I. 1, 13. V. 4, 74: hirudinum . . quas sanguisugas vocant.

stultiloquium [μωφολογία] Eph. 5, 4: aut turpitudo aut stultiloquium, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Plaut. Mil. II. 3, 25.

superabundantia [πλεονασμός] Ezech. 18, 8: et pecuniam suam in usuram non dabit et superabundantiam (cod.: -tia) non accipiet, Weing.; — Ambros. d. Tob. c. 15 (qui pec. . . dederit . . acceperit), Julian.ap. Augustin. op. imperf. 3. Tom. X. 1068.—Ezech. 22, 12: usuram et superabundantiam accepisti, Vulg. — sup. D. ouervlodichheyt 38.

superpositio [ἐπίθεμα] Levit. 23, 15: gremium superpositionis, Aug.
 Locut. 56. d. Levit. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 179. III. 2, 21.

sursum vocatio Phil. 3, 14: Novatian. Cib. iud. 1. (s. u. Anm. 18).

tritectum [τρίστεγον] Ambros. enarr. Ps. 36. (IV. p. 496): Novit (scriptura, Act. 20, 9) et Eutychum adolescentem qui . . somno victus de tritecto cecidit et resurrexit.

turpilucrum 1 Tim. 3, 8: non turpilucrum sectantes, Boern. — Tit. 1, 7: non turpilucri cupidum. 1, 11: turpilucri gratia, Amiat. Fuld. vaniloquium [ματαιολογία] 1 Tim. 1, 6: conversi sunt in vaniloquium, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Tim. 2, 16: profana autem et vaniloquia [κενοφωνίας] devita, Dem. Vulg. — Ep. ad Laodicens. p. 291: neque destituant nos quorundam vaniloquia insinuantium, Fuld.

animaequitas [= aequanimitas] Herm. Past. II. 5, 2 Vatic. — aquagium Dig. VIII. 3, 15. — aquifuga Cael. Aur. Acut. III. 9, 98. — aquilegus Tert. Anim. 38. — Gruter. 94, 3. — attemperics [= temp.] C. Th. IX. 3, 2. — bisaccium Petron. 31. — blandiloquium Aug. Ep. 82, 33. — circumcaesura Lucret. III. 220. IV. 649. — Arnob. III. 13. — circummensuratio [περίμετρον].Iren. I. 17, 1: circummensurationem (Erasm. Gall. Feuardent.: circumcommensurationem). IV. 19, 2: circummensurationis initium et finem. — compastor Hygin. Fab. 187. — concaedes Tac. Ann. I. 50. — Amm. 16, 11. — Veget. Mil. III. 22. — concellita Sidon. Ep. 8, 14. — congratulatio Tert. Pudic. 7. — Val. Max. 9, 3. — conservitium Plaut. Capt. II.

1, 49. — Tert. Cult. fem. 1. — consocius Cod. X. 2, 3. — contesseratio Tert. Praescr. 20. — cordolium Plaut. Cist. I. 2, 67. Poen. I. 2, 86. — Apul. Met. 205. — disconvenientia Tert. Testim. 6. — dominaedius Paulin. Nol. Ep. 9. 12. 28. — domnaedius, domnifunda Orell. 4787. 4584. — domuitio Pacuv. Lucil. ap. Non. 96. — Apul. Met. 8. 47. 61. 94. 239. 274. — domum itio Cic. d. Div. I. 20. — domum repetitio Hygin. Fab. 118. — domi reditio ib. 125. — domusio [Hausgebrauch] Petron. 46. — duodecaiugum [Zwölfgespann] Ambr. Serm. 4. in Ps. 118: O bonorum equorum duodecaiugum mirabile. — faenisicium [χορτοχόπιον, Gloss.] Varr. L. L. IV. p. 38 Bip. — Kalend. rustic. ap. Gruter. 138. - ib. 204. - falsiloquium Iren. II. praef. §. 1. - Aug. Retract. procem. ex. — grandaevitas Acc. Pacuv. ap. Non. 116. immemoria Dig. XLI. 2, 44 pr. - immisericordia Tert. Spect. 20. — impalpebratio Cael. Chron. II. 5, 87. — impigritia Ambr. d. Noë et arca c. 2. d. Jacob II. 2. - Non. 125. - improvidentia Tert. Marc. II. 23. V. 1. - inaudientia Cyprian. Ep. 28. - inavarities [= avaritia] Gruter. 1046, 6: nulla inavarities. — inbonitas Tert. Martyr. 3 in. — incautela Salvian. Gub. 6. p. 219. — incogitantia Plaut. Merc. prol. 27. — inconcussio Act. Ignatii c. 1. ap. Ruinart.: de ecclesiae inconcussione. — incongruentia Tert. Anim. 6 in. inconsideratio Salvian. Gub. 1 ex. - indevotio Salvian. Gub. 3. -Dig. XXXIII. 9, 1. Cod. VII. 4, 17. VIII. 40, 5. — indictoaudientia Iren. IV. 27, 4: propter plurimorum indictoaudientiam. - indigestio Cael. Acut. II. 13, 87. 39, 225. — Schol. Juven. I. 146. V. 49. — Hieron. Ep. 22, 6. — indisciplinatio Cassiod. Var. 7, 3. — Pass. Sereni c. 1. ap. Ruinart.: indisciplinationis et disciplinae. — Euagr. vit. Anton. p. 57 ed. Rosweid.: calcitrantium mulorum indisciplinatio. — indoloria Sidon. Ep. carm. 14. praefix. — indulcitas Caecil. ap. Non. 96. — inelegantia [Ungereimtheit] Gaii Inst. I. 84. 85. — inexperientia Tert. Anim. 20. — ingratitudo Jul. Firm. 5, 1. — Cassiod. Var. 1, 30. 5, 8. — inhonestas Tert. Marc. III. 7 ex. V. 5 ex. Jud. 14. — inpraescientia Tert. Marc. II. 7. — inrecogitatio Tert. Exhort. cast. 4. — inresurrectio [= rebellio, ἐπανάστασις] Iren. V. 29, 2: delens inresurrectionem terrae. — insemitatio, ἀνοδία: Gloss. Steph. p. 120. — insensatio Iren. II. 17, 1. IV. 41, 4: dementiam insensationis. — insuavitas Tert. Martyr. 3 in. — Cael. Acut. II. 19, 115. — insufficientia Tert. Ux. I. 4. — intemporalitas Cael. Acut. I. 9, 64. 15, 120. — interaestimatio [= aestim.] Dig. XXI.

1, 64 pr. — interscapula Cael. Acut. III. 3, 23. Chron. I. 4, 75. 6. 182. — interscapulum ib. III. 1, 10. — Gloss. Philox.: interscapulum, μετάφοενον. — interscapilium Apul. Flor. 127. — Isidor. XI. 1, 93. — invalentia Apul. Habitud. I. 174. — Gell. 20, 1. invaletudo Tert. Valent. 21. Jud. 13 (editt. Gagn. Gelen. Pamel. Rigalt.). — inverecundia Tert. Apol. 7. — Arnob. II. 70. — Schol. Juven. VI. 456. — involuntas Tert. Apol. 45. — irrationabilitas Apul. Trismeg. 309 ex. — irreligio ib. — longaevitas Ambr. d. Abraham I. 3. d. Jacob II. 9. Hexaëm. IV. 4. VI. 4. d. Bono mort. 2. d. Interpell. Job II. 4. — Macrob. Sat. VII. 5. p. 223. — longiloquium Iren. III. 12, 9. — Donat. ad Terent. Eun. II. 2, 34. — Isidor. I. 33, 8. — maliloquium Tert. Apol. 45. Spect. 2 (bis). — Porphyr. ad Horat. Serm. I. 6, 46: rodunt, lacerant, maliloquio mordent. — manutergium Isidor. XIX. 26, 7. — manutigium Cael. Chron. I. 4, 121. — martiobarbulus Veget. Mil. I. 17 (quat.). minutiloquium Tert. Anim. 6. - Iren. II.: minutiloquium . . et subtilitatem . . inferre fidei conantur. — obviam itio Cic. Att. II. 16. — panifex Theod. Prisc. 4, 2. — pauciloquium Plaut. Merc. prol. 31. — portentiloquium [τερατολογία] Iren. II. 16, 4. III. 4, 2. — praedecessor Cod. VIII. 12, 22. — Symm. Ep. 10, 47. — Rutil. 1, 424. — praefurnium Cato R. R. 38. — Vitr. V. 10, 2. VII. 9, 2. VIII. 2, 4. — prolubium Acc. Naev. Laber. Varr. ap. Non. 64. — Terent. Ad. V. 7, 28. — Apul. Met. 241. — pseudoforus [= pseudothyrum | Sulp. Sev. Dial. III. 14, 1. — readunatio Tert. Res. 30. recirculatio Iren. III. 22, 4. — recommemoratio ib. III. 12, 7. revolutatio Cassiodor. Compl. 7. in 2 Petr.: porcum in suis volutabris denua revolutatione versari (2 Petr. 2, 22). - risiloquium Tert. Paenit. 10. — semipletio Ambros. Ep. 39: plenitudo in evangelio, semipletio in lege. — sibiplacentia [αὐταρέσκεια] Iren. III. 2, 2: per sibiplacentiam. — spurciloquium Tert. Res. 4 ex. stultiloquentia Plaut. Trin. I. 2, 185. — subadiuva Cod. XII. 20, 4 21, 1. — subtililoquentia Tert. Marc. V. 19. — superexactio Cod. X. 20. — superinductio Dig. XXVIII. 4, 1, 1. — superindumentum Tert. Res. 42. Cult. fem. 6. Marc. III. 24. V. 12. — superseminator Tert. Anim. 16 ex. — superspeculator [ἐπίσκοπος] Alcuin. Ep. 7. p. 400 (ap. Mabill.). — superunctio Cael. Acut. III. 4, 34. — suprapositio Cael. Chron. praef. §. 1. — turpiloquium Tert. Pudic. 17 ex. - ventricola Aug. Ep. 86. - vericola Tert. carm. ad Senat. II. 23.

veriloquium Cic. Topic. 8, 35. — vesticontubernium Petron. 11.
vestifex Orell. 5362. — vestificus Gruter. 578, 7. — vestificus Gruter. 578, 6. — vestificina Tert. Pall. 3. — viocurus [δδῶν ἐπιμε-λητής, Gloss.] Varr. L. L. IV. c. 1. 32. — Gruter. 383, 8. — vivicomburium Tert, Anim. 1. 33.

2. Adjectiva.

ambidexter [άμφοτεροδέξιος] Judic 3, 15: suscitavit iis .. salvatorem Aioth .. virum ambidextrum' .. Nihil habet in se sinistrum, sed utramque manum dextram habet; hoc est enim quod dicitur ambidexter, Rufin. homil. Orig. in Judic. III. §. 5. — ibid. §. 6. Hom. IV. 1 (bis).

animaequus [esse, θαρσεῖν] Mc. 6, 50: animaequi estote, Verc. — 10, 49: animaequior esto, Cant. Veron. Rehd. Amiat. Vulg., Gall. (animi aequior?). — Luc. 23, 43: animaequior esto [Cant. Graec.: Θάρσει, hodie mecum.., Cant. — Jo. 16, 33: sed animaequi estote, Cant., Hilar. Pictav. — Act. 27, 36: animaequiores [ev 9vuou] autem facti omnes, Amiat. Vulg., Fuld. (facti aut.). — Sach. 8, 15: animaequi estote [Θαρσεῖτε], Lucif. Cal. Athan. I. 73. — Judith 11, 1: animaequior esto, Corb. Germ. 15. — Baruch 4, 5: animaequior esto populus dei. 4, 21 u. 27: animaequiores estote filii. 4, 30: animaequior esto Jerusalem. Sap. 18, 6: ut vere scientes quibus iuramentis crediderunt animaequiores essent [ἐπευθυμήσωσι], Vulg. — Herm. Past. I. 1, 3: animaequus esto. II. 5, 1: animequies (cod. Vatic.; wahrscheinlich aus animaeque es oder animaequior es verschrieben). — Gloss. Steph. p. 16: animaequum, ἰσόψυχον. animequius geduldig V. a. 1420. — animequus D. gleichmütig 52. lidende, duldich 37.

benestabilis [εὐπάρεδρος] 1 Cor. 7, 35: ad honestum et benestabile domino, Boern.

coaequalis [lσότιμος] 2 Petr. 1, 1: qui coaequalem nobis (V.: nobiscum) sortiti sunt fidem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Petron. 136. — Subst. Mt. 11, 16: clamantes coaequalibus [έταίροις] dicunt, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Justin. Hist. 23, 4. 37, 4. — Colum. VIII. 14, 8. — cf. Vorst. ad Sulp. Sev. Hist. I. 26, 6.

coëlectus [συνεκλεκτός] 1 Petr. 5, 13: ecclesia quae est in Babylone coëlecta, Dem. Vulg. Amiat. (conelecta).

comparticeps [συμμέτοχος] Eph. 3, 6: et comparticipes promissionis,

- Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Eph. 5, 7: nolite itaque fieri vel effici comparticipes eorum, Boern.
- concaptivus [συναιχμαλωτός] Rom. 16, 7. Col. 4, 10: Clar. Boern.
  Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Philem. v. 23: Clar. Dem. Amiat. Fuld.
  Vulg. Hieron. Ep. 119.
- concellarius [σύσκηνος] Exod. 3, 22: a concellaria sua, Aug. Locut. 12. d. Exod.
- concorporalis [σύσσωμος] Eph. 3, 6: cohaeredes et concorporales, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Amm. 21, 12.
- condignus [ἄξιος] Rom. 8, 18: quod non sint (Amiat. Fuld. Vulg.: sunt) condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Lucif. Cal. Moriend. 337. 311 (condignas); quia nequaquam condignae sunt passiones praesentis saeculi ad magnitudinem gloriae caelestis, Pass. Epipodii et Alex. c. 1 (ap. Ruinart.). Tob. 9, 2: non ero condignus providentiae tuae. Esth. 6, 11: hoc honore conaignus est. 2 Macc. 4, 38: domino illi condignam retribuente poenam, Vulg. Tert. Cult. fem. 9. Marc. III. 7. Sulp. Sev. Ep. I. ad Claud. 4. Pass. Cypriani per Pont. c. 17. Pass. Saturnini al. c. 6. 9. 13. Prud. Perist. V. Str. 17. Paulin. vit. Felic. v. 233 (ap. Ruinart.). Plaut. Amph. I. 3, 39. Mil. II. 6, 25. Gell. 3, 7. C. Th. IX. 28, 1.
- conformis [σύμμορφος] Rom. 8, 29: conformes (Cl.: -mis) fieri imaginis filii sui (Cl. Am. F.: eius), Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Phil. 3, 21: conforme vel conformatum corpori claritatis suae, Boern. Sidon. Ep. 4, 12.
- consponsus [σύννυμφος] Ruth 1, 15: ecce iam consponsa tua ad populum suum regressa est .... cum consponsa tua, Ambros. in Luc. 3.
- contribulis [σνμφνλέτης] 1 Thess. 2, 14: quia eadem passi estis et vos a vestris (B. add.: vel propriis) contribulibus, Clar. Boern.; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (a contrib. vestr.). Levit. 25, 17. 2 Macc. 4, 10. 15, 31: Vulg. 1 Sam. 20, 6: fragm. Veron. ap. Blanchin., Vulg. Sidon. Ep. 8, 13. Gregor. Turon. d. Glor. confess. c. 96. Gruter. 973, 4.

- ficam epilepticam passionem. cf. Almeloveen ad h. l. — = deos consecrans. Tert. Apol. 11. deificus D. gotlik 23. 38. i. e. benignus gotlik 38.
- diversicolor Exod. 38, 23: architectonatus est textilia et consutilia et diversicoloria [ποιπιλτικά], Aug. Locut. 156. d. Exod. Mart. Cap. I. §. 14. 67. VIII. 811. I. 74 (-colorus).
- falsiloquus Job 16, 9: et suscitatur falsiloquus [Symm.: καταψευδόμενος] adversus faciem meam, Vulg. Prud. Apoth. 107. Plaut. Capt. II. 2, 14. Mil. II. 2, 36.
- illamentatus [ἀπένθητος] 2 Macc. 5, 10: ipse et illamentatus et insepultus abiicitur, Vulg.
- illiberis Deut. 25, 5: si frater *illiberis* (Vulg.: absque liberis) decesserit, Tert. Marc. IV. 34. p. 327 ex.
- immaculatus [ἄμωμος] Ps. 17, 24. 33. 18, 8. 14. 36, 18. Sap. 4, 9: Vulg. 1 Petr. 1, 19: agni incontaminati et immaculati, Dem. Fuld.; Amiat. Vulg. (a. immac. Christi et inc.). Lact. Inst. VI. 2, 13. Cypr. Ep. 47, 1. 87, 1. Sulp. Sev. Hist. I. 15, 1. Lucan. 2, 736. Amm. 19, 2.
- impaenitendus [ἀμεταμέλητος] 2 Cor. 7, 10: paenitentiam in salutem impaenitendam, Aug. Civ. 14, 8. Apul. Met. 277.
- impaenitens [ἀμετανόητος] Rom. 2, 5: impaenitens cor, Boern.;
   impoen. cor, Dem. Vulg.; inpaen. cor, Amiat.; cor inpaen., Fuld.,
   Cyprian. Bon. patient. 2. (Clar.: sine paenitentiam cor).
- inaquosus [άννδρος] Mt. 12, 43: circuit per inaquosa loca, Cant. Luc. 11, 24: perambulat per inaquosa loca, Gall.; ambulat p. l. inaquosa, Vulg.; peramb. p. l. inaq., Amiat. Jes. 43, 20: ponam in terra inaquosa flumina, Tert. Marc. IV. 13; faciam. flumina in loco inaquoso, Cyprian. Ep. 63, 3. s. o.
- inauxiliatus [ἀβοήθητος] Sap. 12, 6: et auctores parentes animarum inauxiliatarum, Tolet. Vulg.
- incircumcisus [ἀπερίτμητος] Genes. 34, 14. Exod. 6, 12. Levit. 26, 41. Jos. 5, 6. Judic. 15, 18. Jes. 52, 1. Jerem. 6, 10. 9, 26. Ezech. 28, 10. 44, 9: Vulg. Act. 7, 51: Amiat. Fuld. Vulg.
- incoinquinatus [ἀμίαντος] Sap. 3, 13. 4, 2. 7, 22. 8, 20: Vulg.
- inconsummatus [ἀτέλεστος] Sap. 4, 5: rami inconsummati, Tolet. Vulg. Amm. 21, 10 ex.
- indeficiens [ἀνέχλειπτος] Luc. 12, 33: thensaurum indeficientem, Veron. — 2 Tim. 1, 3: indeficientem.. memoriam, Ambrosiast. — Rönsch, Itala und Vulgata.

Sirac. 24, 6: ut oriretur lumen indeficiens, Vulg.; — Lact. Inst. IV. 8, 15; — Ambr. Serm. 52.

indesinens [ἀκατάπαυστος] 2 Petr. 2, 14: oculos habentes plenos adulteriis et indesinentis delicti, Tolet. — Cyprian. Op. et Eleem. 25: indesinentium operum magnanimitate.

indictoaudiens Jes. 1, 23: indictoaudientes sunt [ἀπειθοῦσι], Iren. IV. 2, 6. — Iren. IV. 16, 3. 41, 3: indictoaudientes patribus filii.

indictoobaudiens Jo. 3, 36: qui autem indictoobaudiens est [δ δ $\hat{\epsilon}$ $\tilde{\alpha}\pi\epsilon i$ $\vartheta \tilde{\omega} \nu$] filio, Verc. — 3 Esdr. 4, 11: indictoobaudientes sunt ei, Vulg. infructuus [$\tilde{\alpha} \times \alpha \varrho \pi o \varsigma$] Mt. 13, 22: et infructuus fit, Cant.

innubilus Genes. 9, 14: cum innubila venerit nubes super terram, Ambr. d. Noë c. 27. — Lucret. III. 21.

inobediens [esse, ἀπειθεῖν] Exod. 23, 21: intende illi et audi eum et ne inobediens fueris ei, Tert. Jud. 9. p. 309. — Jos. 5, 6: inobedientes, Aug. Quaest. 6. in Jos. — Tit. 1, 10: sunt enim multi etiam inobedientes [ἀννπότακτα], Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Nehem. 13, 27: nos inobedientes faciemus .., Vulg. — Cassiod. Var. 2, 14. — inobediens D. vnhorsam, suluoldich 38. sulfweldich 22.

inoperatus [ἀκατέργαστος] Ps. 139, 16: inoperatum meum viderunt oculi tui, Ambr. d. Fide III. 7. Inst. virg. c. 16. — ibid.: inoperata ergo est caro Christi. — [= unthätig] Tert. Marc. II. 11.

insimulatus [ἀνυπόκριτος] Sap. 18, 16: gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, Tolet. Vulg.

insubsidiatus 3 Esdr. 9, 11: non possumus insubsidiati stare, Vulg. longanimis [μακρόθυμος] Nehem. 9, 17: longanimis et multae miserationis, Vulg. — Ps. 7, 12: fortis et longanimis, Psalt. Veron. Roman. Aug. Cassiod. — 85, 15: longanimis et multum misericors, Psalt. Veron. Aug. — 102, 8: longanimis et multum misericors, Psalt. Veron. Vulg. — 144, 8: longanimis et m. miseric., Psalt. Veron. Aug. — 1 Thess. 5, 14: longanimes vel patientes estote [μακροθυμεῖτε] ad omnes, Boern. — Not. Tiron. p. 45. — longanimis D. beytlich V. a. 1420. –us duldich 37. starckmutig 52. 75.

multivolus Sirac. 9, 3: ne respicias mulierem multivolam [έταιριζομένη], Vulg. — Catull. 68, 128. — multivolus D. veyl wellic V. a. 1420.

mundicors Mt. 5, 8: beati enim mundicordes, Aug. Tractat. 124. in evang. Joann. — Aug. Serm. 53.

munditenens [χοσμοχράτωρ] Eph. 6, 12: potestates et munditenentes

tenebrarum istarum, Tert. Marc. V. 18. p. 460. - Tert. ib.: adversus munditenentes luctatio si nobis .. Valent. 22: diabolum .. munditenentem appellant. Fug. 12: dominus . . illum redemit ab angelis munditenentibus potestatibus.

panificus 1 Sam. 8, 13: filias quoque vestras faciet sibi .. panificas [πεσσούσας], Vulg.

pedeplanus [πεδινός] Luc. 6, 17: et stetit in loco pedeplano, Rehd. pravicordius Sirac. 3, 28: et pravicordius (Vulg.: pravus corde) in illis scandalizabitur, Tolet. - Aug. in Psalm. 146. n. 7. - pravicors D. snodeherczig V. a. 1420.

primogenitalis [πρωτοτοκεῖος] Deut. 21, 17: hic est initium filiorum eius et huic debentur primogenitalia, Ambros. Ep. 14. - Tert. Valent. 20.

pusillanimis [ολιγόψυχος] 1 Thess. 5, 14: consolamini pusillanimes (Amiat. Fuld.: pusillian.), Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. -Tert. Fug. 9: jubet Paulus . . pusillanimes consolari. — Sirac. 7, 9: noli esse pusillanimis, Vulg. - Jes. 35, 4: dicite, Pusillanimes confortamini, Tolet.; - dicite pusillanimis, Confortamini, Vulg. -Aug. Civ. 15, 6: pusillanimes. - Claud. Mamert. 1, 20: ingentis corpulentiae pusillanimes. — Gloss.: pusillanimis, δλιγόψυγος. pusillanime blode V. a. 1420. — D. vecors saghe, eyn blode mynsche to guden dinghen i. e. pusillanimis 38.

seminiverbius [σπερμολόγος] Act. 17, 18: quid vult seminiverbius hic dicere, Amiat. Vulg. Ambros.

supergloriosus [ύπερένδοξος] Dan. 3, 53: et superlaudabilis et supergloriosus in saecula, Vulg.

superinducticius [παρείσαντος] Gal. 2, 4: propter superinducticios falsos fratres, Tert. Marc. V. 3. p. 377 (bis). Monog. 14 in.

superlaudabilis [ὑπεραινετός] Dan. 3, 53. 54: Vulg. — Pass. Seraphiae et Sabin. c. 5 (Baluz. II. 109).

supersubstantialis [ἐπιούσιος] Mt. 6, 11: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie, Gall. Amiat. Vulg.; — p. n. supersubstantialem cotidianum da nobis die, Fuld. — Luc. 11, 3: p. n. supersubstantialem da n. hodie, Gall. 17

¹⁷ Weit gebräuchlicher in der afrikanischen Kirche, als das ebenso dunkle als barbarische supersubstantialem, war in der 4. Bitte des Vaterupsers quotidianum, welches für Mt. 6, 11 z. B. von Colb. Corb. Verc. Veron. Brix. Germ. 1. Clar. Mm. Gat. Rehd. Tert. Orat. 6. Cyprian. Orat. 13, - für Luc. 11, 3 von Colb.

turpilucrus [αἰσχροκερδής] 1 Tim. 3, 8: non vino multo deditos, non turpilucros, Clar.; — . . non turpilucrum sectantes, Boern. — Tit. 1, 7: non percussorem, non turpilucrum, Clar.; — Lucif. Cal. Athan. II. 142. — Aug. d. Op. monach. 13.

unicornuus [μονόκερως] Ps. 21, 22: a cornibus unicornuorum, Psalt. Veron. Remens. Aug. Cassiod. — 28, 6: sicut filius unicornuorum, Psalt. Rem. Cassiod. Ambros. d. Benedict. patriarch. c. 11. — 77, 69: aedificavit sicut unicornuorum sanctificium suum, Psalt. Rem. Aug. — 21, 22: de cornibus unicornuorum, Tert. Jud. 10. — Deut. 33, 17: primogenitus tauri decus eius, cornua unicornui, Ambros. d. Benedict. patr. c. 11. — Job 39, 9: et volet tibi unicornuus servire, Ambros. enarr. Ps. 37. — Ambros. d. Offic. ministr. II. 16, 85.

vaniloquus [ματαιολόγος] Tit. 1, 10: vaniloqui et seductores, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Plaut. Amph. I. 1, 223. — Liv. 35, 48. — Sil. 14, 281.

ventriloquus [ἐγγαστρίμυθος] Jes. 44, 25: quis alius disiiciet (Prax.: deiecit) signa ventriloquorum et divinationes ex (Prax.: a) corde, Tert. Marc. IV. 25. p. 289. Prax. 19. — Hieron. in Jes. 3, 8, 20.

aequanimis Herm. Past. II. 5, 1: aequanimis esto. — Auson. Id. 3, 10. — aquiducus Cael. Aur. Chron. III. 8, 119. — auctificus Lucret. II. 572. — caldicerebrius Petron. 45. 58. — centoculus Hieron. in Ezech. 1, 1. — compaganus Gruter. 209, 1. — conformalis Tert. Res. 47. — consubstantivus Tert. Valent. 12. 18. — contemnificus Lucil. ap. Non. 88. — contemporaneus Gell. 19, 14. — conterraneus Plin. H. N. praef. 1. — convicanus C. Th. XI. 24, 6, 1. — denuus Cassiod. Complex. 7. in 2 Petr.: denua revolutatione. — exos Lucret. III. 721. — Arnob. IV. 8. — falsiloquax Venant. Fort. vit. Mart. 1, 101. — frigorificus Gell. 17, 8. — honoripeta Apul. Habitud. 187. — illucubratus Sulp. Sev. Ep. ad Bass. 3. — immusicus Tert. Apol. 1. — impacificus Ambr. enarr. Ps. 43. — inabsconsus Iren. I. 5, 4: inabsconsam [ἐγκέκρυφ-θαι]. — inaccusatus Tert. Apol. 49. — inargutus Dig. VII. 5, 5, 1. — inavarus Cassiod. Complex. 12.

Corb. Verc. Veron. Brix. Germ. uterq. Cant. Vindob. Turon. Gat. Rehd. Amiat. Vulg. Tert. Marc. IV. 26 bezeugt ist. — Eigenthümlich ist, dass Luc: 11, 3 vier codd. (Germ. 2. Turon. Gat. Amiat.) als letztes Wort dieser Bitte nicht das allgebräuchliche hodie, sondern anstatt dessen quotidie haben.

in 1 Petr.: ut clerum . . diligenti et inavara cura custodiant (1 Petr. 5, 2). — Var. 1, 3. — incapax Hieron. Ep. 59, 1. — Paulin. Ep. 29, 13. - Prud. Roman. 587. - Salvian. Provid. 5 in. - incogitans [= non cog.] Terent. Phorm. II. 1, 3. III. 4, 15. incommunis Tert. Pall. 3 ex. — inconcupiscendus Apul. Flor. 138. - incopiosus Tert. Jeiun, 5. - incupidus Afran. ap. Non. 496. indevotus Cod. VIII. 54, 35, 5. — indicens [= non dic.] Terent. Ad. III. 4, 62. — Liv. 22, 39. — inexercitus Cael. Acut. I. 6, 49. III. 4, 37. — Macr. Sat. VII. p. 236. — infermentatus Paulin. carm. 23, 47. - inobservans Ambros. d. Isaac 3. - Pallad. I. 35. :inobsoletus Tert. Res. 58 (Deut. 29, 5). — insipidus Jul. Firm. Math. 2, 12. — Paulin. Ep. 39, 4. — insubstantivus Iren. I. 9, 4: insubstantivum [ἀνυπόστατον] ostendet figmentum. I. 14, 1 [ἀνούσιος]. — intemporalis Cael. Acut. II. 10, 65. III. 18, 176. — interstes Tert Marc. IV. 33 ex. - intrinsecus Veget. Mul. III. 10: intrinsecae venae. — investis Iren. II. 32, 3. — Tert. Virg. vel. 8. 11. Anim. 56. Pall. 3. - Apul. Mag. 101. - involuntarius Cael. Acut. II. 3, 18. 5, 24. 25. Chron. I. 4, 104. — levidensis Isidor. 19, 22: vestis levid., quod raro filo sit leviterque densata. — Cic. Fam. 9, 12 ex. — mundipotens Tert. Res. 22 ex. Anim. 23. — parvibibulus, parvicollis Cael. Acut. III. 15, 120. Chron. II. 12, 137. pernimius Terent. — Gest. purgat. Caecilian. ap. Baluz. II. 94. primiformis Iren. III. 23, 2. — stultiloguus Plaut. Pers. IV. 3, 45. — suaviludius Tert. Spect. 20. Carn. 3. Coron. 6. — subtililoguus Tert. Marc. V. 19. — superforaneus Symm. Ep. 3, 48. 4, 11. — Sidon. Ep. 1, 7. — tardicors Aug. Enchir. 103: tardicordes, fatuos. — thelodives, thelohumilis, thelosapiens: Aug. Ep. 59.* — tractogalatus, tractomelitus Apic. 5, 1. 6, 9. 8, 7. — transfretanus Tert. Apol. 25. — univira Tert. Exh. cast. 11. 13. Jeiun. 8. Monog. 17. Ux. I. 7. 8. — Gruter. 1141, 1. — univiria ib. 307, 3. — Treb. Poll. Tyrann. 32. — unoculus Acc. ap. Gell. 3, 11. — Plaut. Curc. III. 22. 24. — Solin. c. 25 (15).

^{*} Zu der Italastelle (Col. 2, 18): Nemo vos convincat volens in humilitate cordis — bemerkt Augustinus a. a. O.: Hoc si per verbum Graecum diceretur, et in Latina consuetudine populari sonaret usitatius. Sic enim et vulgo dicitur, qui divitem affectat, thelodives; et qui sapientem, thelosapiens, et caetera huiusmodi. Ergo et hic thelohumilis, quod plenius dicitur thelon-humilis, id est, volens humilis, affectans humilitatem: quod intelligitur, volens videri humilis, affectans humilitatem.

3. Adverbia.

- commixtim 2 Paral. 35, 8. 1 Esdr. 3, 13: Vulg. Hieron. praef. in Jes.
  forinsecus [ἔξωθεν] 1 Reg. 6, 6. 7, 31. 2 Paral. 4, 22. Nehem. 11, 16.
  Ezech. 40, 5. 41, 9. 17. 25. Dan. 14, 6: Vulg. Aug. Enchir. 76.
  d. Genes. ad litt. VIII. 9. Apul. Met. 62. 77. 215.
- impraesentiarum Genes. 50, 20. Levit. 8, 34: Tolet. Vulg. Cato R. R. 144. Nep. Hann. 6. Fannius ap. Priscian. XIII. Auct. ad Herenn. II. 11. Minuc. Fel. 5, 1. Symm. Ep. 1, 94. Dig. XI. 1, 11, 8. inpresenciarum D. kegin wert V. a. 1420.
- indisciplinose Sirac. 23, 17: indisciplinose non assuescat os tuum, Tolet. (Vulg.: indisciplinatae loquelae).
- intrinsecus [ἔσωθεν] Mt. 7, 15: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Reg. 6, 15. 30. 7, 31. 2 Reg. 4, 4. 6, 30. 2 Paral. 3, 4. 4, 4: Vulg. Tert. Anim. 6. Suet. Oct. 95.
- longanimiter Hebr. 6, 15: et sic long. ferens [μακροθυμήσας] adeptus est repromissionem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Cassiod. Hist. eccl. 10, 33.
- quincupliciter $[\pi \epsilon \nu \iota \alpha \pi \lambda \alpha \sigma \iota \omega \varsigma]$ Genes. 43, 34: Aug. Locut. 178. d. Genes.
- unanimiter Judith 4, 10: Vulg. Cyprian. Unit. eccl. 9 ex. Arnob. I. 54. Oros. 4, 6. Vopisc. Tac. 4.
- usquequaque Ps. 37, 9: et humiliatus sum usquequaque [ξως σφόδρα], Psalt. Remens. Cassiod. Ps. 118, 8: ne derelinquas me usquequaque [ξως σφόδρα], hoc est, multum, Ambr. Serm. 1. in Ps. 118. Ps. 118, 107: humiliatus sum usquequaque, Vulg. Ambros. Serm. 14. Luc. 18, 5: ne usquequaque [εἰς τέλος] veniens invidiam mihi faciat, Rehd. [= undique] Dig. XX. 3, 1, 1. XXVII. 10, 12. XXVIII. 2, 14, 1. XXXV. 2, 30, 2. Apul. Met. 246. Tert. Nat. II. 12.
- aequanimiter Tert. Patient. 8. 9. Amm. 19, 10. Macr. Sat. II. 4. Symm. Ep. 4, 10. Ambros. d. Jacob I. 8. Cassiod. Compl. 2. in Jac. apprime Terent. Andr. I. 1, 34. Eun. V. 4, 30. Hec. II. 2, 5. Petron. 59. Apul. Met. 200. Mag. 36. Capitol. Anton. P. 7. Anton. Phil. 4. Sulp. Sev. Ep. III. ad Paulin. 1. compluries Plaut. Pers. IV. 3, 65. Cato ap. Gell. 5, 21. Non. 87. condigne Plaut. Bacch. III. 2, 8. Capt. I. 1, 39. Poen. II. 1, 17. Men. V. 5, 8. Apul. Met. 149. depraesentiarum Petron. 58. 74.

— incessabiliter Hieron. Ep. 128. — Oros. 7, 25. — Mart. Cap. IX in. — nullatenus [= οὐδαμῶς, Gloss. Cyrill.] Cod. VI. 61, 1. C. Th. XI. 36, 30. — Cassiod. Var. 3, 4. 5, 23. — Fulgent. Myth. II. praef. — nullibi Vitruv. 7, 1, 4. — Onomast. vet.: nullibi, οὐδαμοῦ-— pernimium Dig. XLVIII. 3, 2, 1. — peropus Terent. Andr. I. 5, 30. — praefiscine, -ni Plaut. Asin. II. 4, 84. Cas. V. 2, 43. Rud. II. 5, 4. — Petron. 73. — Apul. Flor. 137. — qualiterqualiter Dig. IV. 4, 7 pr. XXVI. 7, 5, 10. XLIII. 16, 3, 17...ö. — quantocius Licin. ap. Lact. Mort. pers. 48, 8. 10. — Commodian. Instr. p. 33 Schurzfl. — Sulp. Sev. Dial. III. 4, 6. — Claud. Mam. grat. act. ad Jul. 2. — susovorsum Gruter. p. 204. — ullatenus Inst. I. 1, 4. — Cassiod. Compl. 9. in 2 Petr.

4. Präpositionen vor Adverbien.

- a foris [ἔξωθεν] Genes. 7, 16: clausit dominus a foris arcam, Ambr. d. Noë et arca c. 15. Deut. 32, 25: a foris sine liberis faciet eos gladius, Psalt. Veron. Baruch 2, 22: Vulg. Mt. 23, 27: Cant. Verc. Brix. Rehd. Amiat. Vulg. 23, 28: Verc. Veron. Corb. Brix. Rehd. Fuld. Amiat. Vulg. Mc. 7, 15: Verc. Veron. Corb. Vind. 7, 18: Verc. Luc. 11, 39: Cant. Tert. Cult. fem. 13. Veget. Mul. II. 45: pedem . a foris extrahit. Plin. H. N. XVII. 37 (24).
- ab intus [ἔσωθεν] Mt. 7, 15: ab intus autem sunt lupi rapaces, Verc. Colb. Clar., Hilar. Mc. 7, 21: ab intus autem (V.: enim) de corde hominum, Rehd. Amiat. Vulg. 7, 23: omnia haec mala procedunt ab intus (ab intus proc.), Cant. Veron. Colb. Germ. uterq. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Ps. 44, 14: ab intus in fimbriis aureis. Sap. 17, 12: dum ab intus [ἔνδοθεν] minor est exspectatio, Vulg. ab intra D. von inweck zu; ab intus von czuweck 45.
- ab invicem [ἀπ' ἀλλήλων] Mt. 25, 32: separabit eos ab invicem, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Act. 15, 39: ita ut discedere eos ab invicem, Laud.; ita ut discederent ab invicem, Amiat. Fuld. Vulg. Jo. 5, 44: gloriam ab invicem [παρὰ ἀλλήλων] accipientes, Cant. Verc. Brix. Rehd. Corb. (quaerentes); qui gloriam ab invicem accipitis, Amiat. Fuld. Vulg. Cyprian. Ep. 63, 9. Hieron. Ep. 18.
- a longe [μακρόθεν, ἀπὸ μ.] Genes. 22, 4: vidit locum a longe, Ambr. d. Abrah. I. 8. Mt. 26, 58. 27, 55. Mc. 5, 6. 11, 13. 14, 54. Luc. 16, 23. 18, 13. 22, 54. 23, 49: Rehd. Amiat. Vulg. Mc. 5, 6. Luc. 16, 23. 18, 13: Fuld. Hygin. Fab. 257.

- a modo [ἀπ' ἄρτι] Mt. 23, 39. 26, 29.64: Cant. Colb. Corb. Germ. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 26, 64: Verc. Veron. Brix. Luc. 1, 48: Cant. 22, 69: Cant. Verc. Colb. Jo. 1, 52: Gall. 13, 19: Cant. Verc. Veron. Brix. Rehd. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 14, 7: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. 16, 31: Verc. Fuld. 8, 11: vade et a modo vide ne pecces, Ambr. d. Abrah. I. 4. 2 Cor. 5, 16: Clar. Hieron. vit. Hilarion. Pseudo-Ovid. d. Vetula (quater). ammodo D. vort mer 38.
- a nunc [ἀπὸ τοῦ νῦν] Luc. 1, 48: Gall. 2 Cor. 5, 16: nos ex hoc vel a nunc neminem novimus, Boern.
- a sursum [ἀπὸ ἀνωθεν] Mc. 15, 38: a sursum usque deorsum, Gall. Rehd. Amiat. Mt. 27, 51: a susum usque deorsum, Cant.
- ad invicem [πρὸς ἀλλήλους, πρ. ἑαυτούς] Mc. 12, 7: dixerunt ad invicem. 16, 3. Luc. 2, 15. 4, 36. 6, 11. 7, 32. 8, 25. 23, 12. 24, 17. 32: Rehd. Amiat. Vulg.; Fuld. (excl. 4, 36. 7, 32). Jo. 13, 35: Amiat. Fuld. Vulg. Veget.
- de deorsum [ἐκ τῶν κάτω] Jo. 8, 23: vos de deorsum estis, Amiat. Fuld. Vulg. Rehd. (sec. m.).
- de foris [französ. dehors; ἐξωθεν] Mt. 23, 25. 26: Verc. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Gall. (v. 26: foris). Luc. 11, 39. 40: Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Genes. 7, 16: inclusit eum dominus de foris, Vulg. Ezech. 46, 2: Vulg. S. Paul. Luc. 11, 39: Aug. Enchir. 75. Herm. Past. III. 9, 7: de foris ponentur. Veget. Mul. I. 9. 15. II. 15. 18. — de foras Gruter. 573, 1.
- de insuper Ps. 73, 5: sicut in exitu de insuper [ὑπεράνω], Psalt. Mediol. Sallust. Hist. I. 65: de insuper adstantes.
- de intus [ἔσωθεν] Mc. 7, 23: Verc. Luc. 11, 7: deintus respondens, Gall. Rehd. Vulg., Amiat. Fuld. (ohne resp.). 11, 40: etiam id quod deintus est fecit, Veron. Brix. Fuld. Vulg. Cassiod. Var. 2, 39. Veget. Mul. III. 4. Planciad. Fulg. 563.
- de longe [μακρόθεν, ἀπὸ μ.] Ps. 37, 12: de longe steterunt. 138, 3 (= Psalt. Veron.). Jes. 49, 12. Ezech. 23, 40. Mc. 8, 3. 15, 40: Vulg. Mc. 8, 3. 15, 40: Rehd. Gen. 37, 18: et praeviderunt eum de longe venientem, Ambros. d. Joseph 3.
- de retro [französ. derrière; ὄπισθεν] Luc. 8, 44: accessit de retro, Verc. Baruch 6, 5: visa itaque turba de retro, Vulg.
- de semel Jes. 66, 8: nata est gens de semel [εἰς ἄπαξ], Rufin. hom. Orig. in Exod. X. 3.

- de sursum, de susum [französ. dessus; ἀνωθεν] Job 18, 16: et desursum irruet messio eius, Aug. in Job. Jo. 3, 31: qui desusum (desurs.) venit supra (super) omnes est, Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Rehd. (qui enim); et desursum loquitur, Germ. Mm. Gat. Jo. 19, 11: nisi data tibi esset desursum, Corb. 6, 65: desursum a patre, Corb. Rehd. 8, 23: ego desursum sum, Novatian. Luc. 1, 3: mihi adsecuto desusum, Cant. Jac. 1, 17: desursum est, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Jac. 3, 15: desursum descendens, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Aug. Nat. et Grat. 16; non est ista desursum sapientia descendens, Aug. ib. 6. Jac. 3, 17: quae autem desursum est sapientia, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; Aug. ib. 16. Ps. 49, 4: advocabit caelum desursum, Vulg. Iren. I. 24, 1. Pseud.-Ovid. d. Vetula III.: liber spiritus ipsum Evolet ad dominum qui desursum dedit illum.
- e contra [ἐξεναντίας] 2 Reg. 3, 22: viderunt Moabitae econtra aquas rubras quasi sanguinem, Vulg. 2 Cor. 2, 7: ita ut e contra [τοὐναντίον] magis donetis, Dem. Fuld. Ambros. Serm. 17. in Ps. 118. Offic. II. 18. III. 8. Hieron. Ep. 12. 138. Aur. Vict. Caes. 39, 45. Serv. Virg. Aen. VII. 796. XI. 660.

ex nunc [ἀπὸ τοῦ νῦν] Luc. 22, 69: Gall. — Amm. 21, 10.

- ex tunc Jes. 48, 3. 5. 6. 7. 8: Vulg. Mt. 26, 16: ex tunc quaerebat opportunitatem, Vet. int. Orig. comm. in Mt. 78.
- in cominus 2 Macc. 8, 14: priusquam in cominus venirent, Tolet. incominus D. nahent 52.
- in invicem [εἰς ἀλλήλους] Rom. 1, 27. 1 Thess. 5, 15. 2 Thess. 1, 3: Clar. Boern. Dem. Fuld. Vulg., Amiat. (excl. 1 Thess.). — 1 Thess. 3, 12: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Thess. 4, 9. 18: Clar. Fuld. — Jo. 13, 35: Cant.
- in obviam [εἰς ἀπ-ὑπ-συνάντησιν] Genes. 18, 2: in obviam illis, Aug. contr. Maxim. Iř. Quaest. 33. in Genes. Genes. 19, 1: in obv. illis, Aug. d. Trin. II. (bis). Judic. 11, 31: in obviam mihi, Aug. Quaest. 49. in Judic. 1 Sam. 10, 10: in obviam illi, Aug. ad Simplic. II. Tob. 11, 10: in obviam filio suo, Regin. Suec. Tolet. Mt. 25, 1: in obviam sponsi, Cant. Gall. 25, 6: in obviam ei, Gall. Jo. 12, 13: in obviam eius, Cant. Gall. (ei). 1 Thess. 4, 17: in obviam Christo, Clar. Boern.; Aug. Civ. 20, 20. 1 Macc. 16, 5: Vulg. Aug. Civ. 16, 29.

in palam [ἐν τῷ φανερῷ] Mt. 6, 4. 18: reddet tibi in palam, Colb. Germ. 1. Clar. Gall. — 6, 6: Colb. Clar. — Mc. 4, 22: sed ut veniat in palam, Cant. Gall.; Rehd. Amiat. Vulg. (inp. ven.). — Luc. 8, 17: absconsum quod non in palam venit. . . et in palam veniet, Cant.; — . . et in palam veniat, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Jo. 7, 4: in palam [ἐν παψξησίᾳ] esse, Cant. Colb. Corb. Germ. Foss. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Aug. — 7, 13: in palam loque-batur, Veron. — 11, 54: iam non in palam ambulabat, Rehd. Amiat. Vulg. — 16, 25: cum iam non in proverbiis loquar vobis sed in palam de patre, Cant. — Jo. 16, 29: nunc in palam loqueris, Cant. — Sap. 14, 17: Vulg. — Ambr. Serm. 66.

in peregre Sirac. 29, 29: epulae splendidae in peregre [ἐν ἀλλοτρίοις], Vulg.

in ultra Levit. 13, 57: quodsi in ultra [ἔτι] apparuerit, Tolet.

per ter [ἐπὶ τρίς] Act. 10, 16: factum est per ter, Cant. Amiat. Vulg. — 11, 10: Cant. Amiat. Fuld. Vulg.

pro invicem [ὑπὲρ ἀλλήλων] 1 Cor. 12, 25: ut..id ipsum pro invicem sollicita sint membra, Clar. Amiat. Fuld. Vulg.; — ut..in id ipsum pro invicem.., Boern. Dem.

a peregre Vitr. V. 6, 8. — a retro Orell. 4512. — demagis [= $\sigma \varphi o \delta \varrho \tilde{\omega} \varsigma$, Gloss.; span. demas] Lucil. ap. Non. 98. — derepente Turpil. Enn. Afran. Acc. Nov. Pompon. Varr. ap. Non. 518. — Terent. Hec. IV. 1, 3. — derepente D. ze hand 52. — desuperne Vitruv. X. 16, 10. — in retro Orell. 4558. — in semel Flor. prooem. §. 3; — II. 20, 1. — Dig. XVIII. 1, 35, 7. — insimul [französ. ensemble] Stat. Silv. I. 6, 36. — interibi Plaut. Asin. V. 2, 42. Capt. V. 1, 31. 33. Pers. I. 3, 85. Poen. III. 3, 3. Rud. IV. 6, 20. — Apul. Mag. 77. — Gell. 3, 7. 9, 2. — per semel Scribon. 25.

5. Doppelpräpositionen.

ab ante [französ. avant; — ἔμπροσθεν] Luc. 19, 4: et antecedens ab ante ascendit, Cant. — Baruch 6, 5: visa itaque turba de retro et ab ante adorantes dicite. 3 Esdr. 9, 1: ab ante [ἀπό] atrium templi, Vulg. — Gruter. 717, 11: hunc ab ante oculis parentis rapuerunt Nymphae. — Orell. 4396.

ad trans [εἰς τὸ πέραν] Judic. 11, 29: ad trans filios Ammon, Aug. Quaest. 49. in Judic.

- de post 2 Reg. 21, 15: quoniam proiecti sunt de post me et erant de post me et erant deexacerbantes me, Lucif. Cal. Reg. apost. 180. Ps. 77, 70: de post [ἐξόπισθεν] fetantes accepit eum, Psalt. Veron. Vulg. Sophon 1, 6: et qui avertuntur de post tergum [ἀπό] domini, Vulg. Pass. Theodoriti (ap. Ruinart.) c. 1: ligatis de post manibus. Purgat. Caeciliani (ap. Baluz. II. 100): de post orcam.
- de sub [französ. dessous; ἐκ τῆς ὑπό] Exod. 17, 14: deletione deleam (Tolet.: delebo enim) memoriam Amalech de sub caelo, Cyprian. Testim. II. p. 294; Tolet.; Rufin. hom. Orig. in Num. XIX. 1 (delens delebo). 2 Macc. 2, 18: congregabit de sub caelo, Vulg. Luc. 17, 24: sicut enim coruscus qui coruscat de sub caelo coruscat, Cant.; nam sicut fulgur coruscans de sub caelo. fulget, Vulg.; . . fulgur (Rehd.: fulgor) coruscans de sub caelo, ita erit.., Colb. Rehd. Ambros. Deut. 9, 14: deleam nomen eius de sub [ὑποκάτωθεν] caelo, Vulg. Ambr. Serm. 76: legimus.. animas eorum de sub ara dei clamare vel dicere (Apoc. 6, 9). Pass. Perpet. et Felicit. (ap. Ruinart.) c. 4: de sub ipsa scala.. lente elevavit caput. Act. Clementis: de sub cuius pede. Veget. Mul. II. 19: de sub oculo. II. 53: de sub ipsis dolorum locis. II. 54: de sub cirro. IV. 4: de sub cirris.. de sub gambis. Bass. Jul. ap. Senec. Controv. I. 3, 11: virgo de sub saxo.
- de trans [ἐκ τοῦ πέραν] Jos. 24, 3: et adsumsit patrem vestrum Abraham de trans flumen, Aug. Quaest. 25. in Jos.
- de ultra Sophon 3, 10: de ultra flumina [Symmach: πέραθεν ποταμών] Aethiopiae suscipiam eos qui dispersi sunt, Rufin interpr. Orig. comm. in Cantic. lib. II. (opp. Orig. ed. Lomm. XIV. p. 364 sq.). e trans Mc. 3, 8: ac e trans Jordanen, Veron.
- in contra Luc. 8, 22: pertranseamus in contra [εἰς τὸ πέραν] stagnum. 19, 30: ite in contra [εἰς τὴν κατέναντι] qui est castellus, Cant.
- in post Nehem. 13, 19: usque in post $[\mathcal{E}\omega\varsigma\ \partial\pi l\sigma\omega]$ sabbatum, Tolet. sub ante Act. 5, 21: introierunt sub ante lucem $[\delta\pi\delta\ \tau\delta\ \delta\varrho\vartheta\varrho\sigma\nu]$ in templum, Cant.
- ab ultra vicum, Gruter 579, 8. contra versum Solin. 15 (10). in ante Rufin. hom. Orig. in Num. II. 2. XIX. 1. incoram Apul. Met. 242. Symm. Ep. 10, 7. Präp. Apul. Met. 157. 196.

III. Entlehnung.

1. Archaismen.*

frunisci Tob. 3, 9: et unum ex illis (viris sc.) non es frunita, Regin. Suec. — Lucil. Cael. Nov. ap. Non. 113. — Gell. 17, 2.

gannire [στρουθίζειν] Jes. 10, 14: et aperiret os et ganniret, Vulg. — Varr. Afran. Lucil. ap. Non. 450. — Terent. Ad. IV. 2, 17. — Apul. Met. 61.

gluttire [xaraniver] Mt. 23, 24: camelum autem gluttientes, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jon. 2, 1: et praecepit dominus ceto magno ut gluttiret Jonan, Weing. — Sirac. 23, 22: non extinguetur donec aliquid glutiat, Vulg. — Aug. d. Genes. ad litt. IX. c. 14: ad cetum qui glutivit Jonam. — Veget. Mul. II. 32.

minare [französ. mener, ital. menare; — ἄγειν] Exod. 3, 1: cumque minasset gregem ad interiore deserti. 2 Sam. 6, 3: filii Abinadab minabant plaustrum. 4, 24: stravitque asinam et praecepit puero, Mina et propera. 1 Paral. 13, 7. Jes. 11, 6. 20, 4. — 1 Sam. 30, 20: greges et armenta.. minavit [ἀπήγαγεν] ante faciem suam. Thren. 3, 2: me minavit et adduxit in tenebras. 5, 5: minabamur [ἐδιωίχθημεν], lassis non dabatur requies. Nahum 2, 7: ancillae eius minabantur [ἤγοντο] gementes, Vulg. — Act. 18, 16: et minavit [ἀπήλασεν] eos a tribunali, Amiat. Fuld. Vulg. — Jac. 3, 4: ecce et (Dem.: et ecce) naves cum magnae sint et a ventis validis minentur [ἐλαννόμενα], Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jerem. 31, 24: minantes oves gregis, Tolet.; — min. greges, Vulg. — Apul. Met. 67: duos asinos.. domo iam vacua minantes baculis exigunt. 187: refertum sarcinis planis gladiis minantes. — Auson. Epigr. 67, 3.

^{*} Die hier aufgeführten wenigen Archaismen sind, da ja fast jede Seite dieses Buches deren viele aufweist, nur als Nachtrag zu betrachten. — Dass übrigens in der Sprache der Itala die alterthümlichen Wortformen so zahlreich vertreten sind, liegt theils an sich in dem Wesen eines jeden Volksidioms, theils erklärt es sich, was speciell diejenige Provinz, in welcher die Itala heimisch war, anlangt, aus dem Umstande, dass die Römer in das von ihnen eroberte Afrika (146 v. Chr.) ihre Sprache mit den ihr damals anhaftenden Eigenthümlichkeiten brachten. Diese verbreitete sich dann unter die Bewohner des Landes, nicht ohne manche Eigenheiten aus deren Muttersprache in Wörtern und Wendungen sich anzueignen, während sie sich inzwischen zu Hause unter dem Einflusse der Schriftsteller in manchen Redeweisen anders gestaltete. — vgl. Hagen Sprachl. Erört, S. 61.

— Schol. Juvenal. VI. 526. — Gregor. Magn. Dial. I. c. 2: qualiter hoc iumentum minare valeatis. — minare treybin V. a. 1420.

interdius [ἐν τῆ ἡμέρα] Jo. 11, 9: si quis ambulat interdius, Veron.; .. interdie, Verc.; .. inter diem, Corb. — Plaut. Aul. I. 1. — interdius D. ofte V. a. 1420.

oppido Genes. 25, 30: quia oppido lassus sum [ἐκλείπω], Vulg. — Plaut. Amph. I. 1, 143. — Terent. Heaut. III. 6, 2. IV. 1, 26. 2, 12. Ad. III. 2, 24. Hec. II. 1, 41. Phorm. III. 1, 3. IV. 6, 36. V. 7, 12. — Apul. Met. 54. 127. 150. 180. 214. 243. 247. 278. Mag. 6. 24. 31. 40. 68. 72. 77. 96. Flor. 111. 119. 149. 151 sq. Habit. 190. Mund. 250. — Tert. Pall. 3. — (Quint. VIII. 3, 25). — Sidon. Ep. 8, 11. — opido ualde gor V. a. 1420.

seorsus [χωρίς] Jo. 20, 7: sudarium . . . seorsus involutum in unum locum, Cant. — Afran. in Emancipato ap. Charis. — Plaut. Rud. V. 2, 27.

prosapia (Quint. I. 6, 40. VIII. 3, 26). Plaut. Curc. III. 23. Merc. III. 4, 49. — Varr. L. L. VI. p. 94 Bip. — Cato ap. Non. 67 (prosapies). — Cic. Invent. 11. — Sall. Jug. 85. — Suet. Galb. 2. — Justin. 14, 6. — Cod. XI. 7, 13. — Gruter. 152, 8. — Tert. Nat. II. 12. Jud. 1. — Ambr. d. Noë et arca c. 4. — rutuba Varr. ap. Non. 167. tenus [= laqueus, Non. 6] Plaut. Bacch. IV. 6, 23. - Serv. Virg. Aen. VI. 62. — Tert. Pall. 3. — turunda Cato R. R. 89. 157. — Varr. R. R. 3, 9 ex. — — labosus, nefans Lucil. Varr. ap. Non. 489. — facul Lucil. Pacuv. Afran. Acc. Varr. ib. 111. — Lucret. III. 401. — famul Enn. ap. Non. 110. — Lucret. III. 1048. — apisci Sisenn. Lucil. ap. Non. 68. 74. — Plaut. Epid. V. 2, 3. Rud. prol. 7. Capt. III. 1, 23. — Terent. Andr. II. 1, 32. — Cic. Att. IV. 5. VIII. 4. — Tac. Ann. 4, 20. 6, 45. 11, 22. — ausculture [französ. écouter] Pacuv. Enn. Caecil. Afran. Pompon. ap. Non. 246. — Plaut. Trin. III. 2, 36. — Terent. Andr. I. 3, 4. III. 3, 4. 5. IV. 1, 41. 5, 44. Eun. I. 2, 20. . ö. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 12. — batuere [französ. battre] Plaut. Cas. II. 8, 62. — Cic. Fam. IX. 22. — Suet. Calig. 32. 54. — Apic. 4, 2. — Donat. ad Terent. Eun. II. 3, 90: cuditur, id est, batuitur faba. — Marcell. Empir. c. 36: tamdiu batues donec sit subactissimum. — Gloss.: battuit, κατακόπτει .. battutus, τυπτηθέν. — blaterare Afran. Caecil. ap. Non. 78 sq. Pacuv. ap. Planc. Fulg. 561. — Varr. fragm. p. 283 Bip. — Apul. Met. 86. 184.

Mag. 5. 39. Flor. 119. — Sidon Ep. 2, 2. — blatire Plaut. Amph. II. 1, 79. — Tert. Pall. 2. — calvi Pacuv. Acc. Lucil. ap. Non. 6. — Plaut. Cas. II. 2, 4. — Sall. Hist. III. — Dig. L. 16, 233 pr. — delicare Acc. Caecil. Titinn. Lucil. ap. Non. 98. 277. — Plaut. Mil. III. 2, 31. — flaccere Lucil. Acc. Afran. Enn. ap. Non. 110. — Cic. ad Quint. fr. II. 15. — Lact. Opif. 8, 8. — muginari Lucil. Atta ap. Non. 139. — Cic. Att. 16, 12 in. — musinari Plin. H. N. praef. §. 18. — pacniri [= paenitentiam agere] Cassiod. Complex. 7. in Act.: qua praedicatione compunctos tria millia virorum paenisos (im Text: penisos) et baptizatos esse testatur (Act. 2, 37. 38. 41). — ruspari [= quaerere crebro, Fest.] Acc. ap. Non. 166. — Apul. Mag. 45. — Gloss. Isid.: ruspantur, perquirunt anxie. — Act. ruspare Tert. Pall. 2. — tuburcinari Titinn. Turpil. ap. Non. 179. — Plaut. Pers. I. 3, 42. — Apul. Met. 135. — vitilitigare Cato ap. Plin. H. N. praef. §. 32.

2. Gräcismen.

- A. Unverändert oder nur unerheblich verändert dem Griechischen entnommene Formen.
- abra [άβρα, delicata, Zofe] Judith 10, 2: vocavitque abram suam, Reg. Corb. Germ. 4. Pechian. Vulg. dulia D. dierna i. e. famula, abra H. S. abra dy mayt V. a. 1420.
- acedia [ἀχηδία], acidia, accidia Sirac. 29, 6: loquetur verba accidiae et murmurationum, Tolet. Capitul. II. Theodulfi (ap. Baluz. VII. 38): Tertium principale vitium acedia, id est instabilitas loci.. Tristitia ad acediam pertinet.. unde et acidiosus dicitur tristis.. Et tristitia sive acedia.. gaudio spirituali sananda. Respons. Leidradi (ap. Mabill. p. 88): Sextum acidiam, id est anxietatem seu taedium cordis, quod nostri inconstantiam vel vagatitatem nominare solent. Cunrad. Fabar. d. Cas. monast. S. Galli (ap. Goldast. rer. Alam. I. p. 78): cui (vultui) nulla unquam se intulit acedia. 82: iuvenem pigrum, acedia confectum. Balbus Catholico: Accidia, tristitia, molestia, anxietas vel taedium. accidiosus, molestus, tristis, anxius. accidiari, tristari, anxiari vel habere taedium vel indignari. D. unstillida accidia Graff Alth. Spr. VI. 671.
- agonia [ἀγωνία] Luc. 22, 44: factus in agonia, Verc. Veron. Gall. Vulg.; Amiat. Fuld. (f. est); cum in agonia esset, Rehd. Iren.

- I. 1, 2: in magna agonia [$\mathring{a}\gamma \tilde{\omega} n$] constitutum. I. 4, 4: in agonia [$\mathring{a}\gamma \omega n$]. Caesarius d. Mirac. 6, 17. 7, 53.
- anaboladium [ἀναβολάδιον] Genes. 49, 11: lavabit . . anaboladium [περιβολήν] suum, Ambros. d. Bened. patr. c. 4. d. Jacob II. 9. Isidor. 19, 25. anabolodium D. scluck 45.
- aporia [ἀπορία] Luc. 21, 25: conflictio gentium et aporia sonante mare et salo, Cant. Sirac. 27, 5: sic aporia hominis in cogitatu illius, Vulg. 2 Cor. 4, 8 in marg.: aporia constricti [ἀπορούμενοι], Boern. Iren. I. 5, 4: timore et tristitia et aporia. . de expavescentia vero et aporia. I. 8, 2: et aporiam autem, id est consternationem. II. 15, 3: in summam aporiam incidere necesse est. II. 16, 2: nec sic quidem effugit talem aporiam. II. 17, 1: tantas contradictiones et aporias [== difficultates inextricabiles, Massuet.] habentes. II. 33, 2: putans se per hoc aporiam huiusmodi effugere . . . in alteram maiorem incidens aporiam. V. 33, 3: in omni aporia constituuntur. aporia D. urdroz Symb. armode H. S. armut 8.
- arrhabo [ἀξόαβών] 2 Cor. 5, 5: arrhabonem spiritus, Tert. Res. 51. Marc. V. 12. Tert. Hermog. 34. Plaut. Mil. IV. 1, 11.. ö. Gell. 17, 2 (durch arrha aus der Schrift- in die Volkssprache verdrängt).
- botryo Cantic. 1, 14: botryo Cypri frater meus mihi, inter ubera mea requiescit, Ambr. Serm. 3. in Ps. 118. botrio Isidor. 17, 5.
- brabium, bravium, brabeum [βραβεῖον] 1 Cor. 9, 24: unus autem accipit brabium, Clar. Boern.; sed un. acc. bravium, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Phil. 3. 14: consequor ad brabium, Clar.; sequor ad brabium, Boern.; persequor ad bravium, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sap. 10, 12: certaminis fortis bravium dedit ei, Tolet. Iren. III. 18, 2: obtinere bravium victoriae. IV. 37, 7: unus accipit bravium. Tert. Martyr. 3: brabium angelicae substantiae. Novatian. Cib. iud. 1: ad bravium cursu vocationis 18 in Christo

¹⁸ So lautet die Stelle in dem bei Pamelius (Argumenta et adnotatt. in Tertulliani opp. Paris. 1635. p. 775) befindlichen Abdrucke des Novatianischen Briefes. Sicherlich mit Unrecht; denn da dieselbe unverkennbar auf das paulinische διωχω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἐν Χριστῷ (Phil. 3, 14) hinweist, so ist anstatt des in die Construction nicht passenden cursu ohne Zweifel sursu oder sursum zu lesen. Es hat demnach Novatianus das textuale τῆς ἄνω κλήσεως, vermuthlich nach dem Vorgange der in seiner Gegend gebräuchlichen alten Version, mit buchstäblicher Treue durch sursum vocationis wiedergegeben. Wie hier, so mögen

tendentes impello. — Prud. Perist. Str. 135: brabei duplicis palmam tulisti. — Lucif. Cal. Moriend. 309: ad bravium . . vocationis. — Capitol. Ver. 6: coeperunt equis aurei vel brabia postulari. — bravium D. gwetlawff 34. botten lon 30. iuweel G. voc. geweill 132.

camus [κημός] 1 Cor. 9, 9: non camum mittes bovi, Clar. — Ps. 31, 9: in fraeno et camo, Psalt. Veron. Remens. Aug. Cassiod.; — in camo et fraeno, Vulg. — Prov. 26, 3: flagellum equo et camus asino, Vulg.

cartallus [κάρταλλος] Deut. 26, 2. Jerem. 6, 9: Vulg.

cataclysmus [κατακλυσμός] Mt. 24, 39: Verc. Corb. — Tert. Apol. 40. Nat. I. 9. II. 12. Scap. 3. — Hygin. Fab. 153. — Cael. Aur. Chron. I. 1, 42. 4, 99. II. 3, 70...ö.

cenotaphium [κενοτάφιον] 1 Sam. 19, 16: et ecce cenotaphia in lecto et iecur caprarum, Hieron. Ep. ad Marcell. II. p. 615. — Dig. XI. 7, 6. — Lampr. Alex. Sev. 63.

chytropus [χυτρόπους] Lev. 11, 35: Vulg.

cidaris [xlòcqus] Exod. 28, 4: cidarim et cinctorium, Hieron. Ep. ad Marcell. II. p. 613; — cidarim et balteum, Vulg. — Sach. 3, 5: et imponite cidarim mundam super caput ipsius.. et imposuerunt cidarim super caput eius, Lact. Inst. IV. 14, 8; — ponite cid. m. s. c. eius, et posuerunt cid. m. .., Vulg. — Tert. Jud. 14: exornatus cidari munda. — Curt. III. 3, 19. — cidaris D. eyn bisschupes hoyd 37. — resciola (reticula) vel mitra huua H. S.

condy $[\varkappa \acute{o}\nu \delta v]$ Genes. 44, 2: et condy meum argenteum mitte in sacculum iunioris, Hieron. Quaest. Hebr. II. p. 542.

conopeum [κωνωπεῖον] Judith 10, 19. 13, 9: Reg. Germ. 4. 15. Corb. Pechian. (13, 9). — 10, 19: Holofernem sedentem in conopeo. 13, 10: abstulit conopeum eius a columnis. 19: ecce conopeum illius in quo recumbebat in ebrietate sua, Vulg. — Horat. Epod. 9, 16: conopium. — Juven. VI. 80. — Propert. III. 9, 45. — Varr. R. R. II. 10, 8. — Acron ad Horat. l. c.: Ea habitacula, quae sibi Aegyptii faciunt ad arcendam culicum molestiam, κωνωπεῖα appellantur. Quidam reticulum dicunt Aegyptiorum reginae, quod supra lectum

noch anderwärts zahllose werthvolle Ueberreste der echten Itala unter dem Schutt und Gerüll falscher Lesarten in den patristischen Schriften vergraben sein. Auch aus diesem Grunde ist zu wünschen, dass die von der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien begonnene Ausgabe der lateinischen Kirchenväter rasch und allen gerechten Anforderungen wie bisher entsprechend vorwärts schreiten möge.

tenderetur adversum culices, inter vexilla portatum. ¹⁹ — connopium D. mucken necz 40. canopium stob huli 32. canapeium eyn vor hangh 37...

creagra [κρεάγρα] 2 Paral. 4, 11. 16: Vulg. — creagra D. ein kre 33. cregra crewel 29...

crypta [κρύπτη] Judic. 6, 2: et fecerunt sibi... cryptas in montibus et speluncas, Lucif. Cal. Reg. apost. 157. — Prud. hymn. d. Hippolyt. v. 154. — Suet. Calig. 58. cf. Pitisc. ad h. l. — Petron. 16. — Spartian. Hadr. 10. — Dig. XLIII. 17, 3, 7. — Glossar. S. Dionys.

dioryx $[\delta\iota\omega\varrho\nu\xi]$ Sirac. 24, 41: ego quasi fluvii dioryx, Vulg. — Pompon. Mel. III. 8, 7.

diplois [διπλοίς] 1 Sam. 2, 19: diploidem habebat pusillam, Hieron. Ep. ad Marcell. II. p. 612. — 1 Sam. 15, 27: et tenuit Saul pinnulam diploidis eius et disrupit eam, Aug. Civ. 17, 7. — Ps. 108, 29: operiantur sicut diploide confusione sua. Baruch 5, 2: circumdabit te deus diploide iustitiae, Vulg. — Sulp. Sev. Hist. I. 35, 7: diploidem tamen eius abstulit (1 Sam. 24, 4). — diplois D. iacke 37. tröge i. e. vestis plicata 35. zwifalt gwand 32...

doma $[\delta \tilde{\omega} \mu \alpha]$ 2 Sam. 5, 8: qui . . tetigisset domatum fistulas. Nehem. 8, 16: fecerunt sibi tabernacula . . in domate suo. Jerem. 19, 13: domus in quarum domatibus sacrificaverunt. 32, 29: domos in

¹⁹ Dass die Uebertragung dieses Wortes in unserer deutschen Bibel durch "Teppich" und "Decke" nicht ganz genau ist, ergibt sich nicht nur aus dessen Ableitung [v. κώνων, Mücke, — eigentlich: die Kegeläugige], sondern auch aus der Schilderung der betreffenden Oertlichkeit im Buche Judith. In dem Zelte des Holofernes befand sich ein durch einen Vorhang abgeschlossenes Schlafgemach. Das darin stehende Ruhebett war nach morgenländischem Brauche gegen den Andrang stechgieriger Mücken durch ein rings umherlaufendes Netz geschützt, welches aus dem feinsten Gewebe bestehend und mit Purpur, Gold, Smaragden und anderen kostbaren Steinen prächtig verziert - an den Säulen des Gemachs befestigt war. Innerhalb dieses netzumschlossenen Raumes ruhete Holofernes, als Judith vor ihm erschien: innerhalb desselben ward er später in trunkenem Zustande von ihr getödtet. Das Netz aber löste Judith nach vollbrachter That von den Säulen und nahm es als werthvolle Trophäe mit sich. - Späterhin benannte man mit dem Worte conopeum das mit einem derartigen Moskitonetz versehene Ruhebett und schliesslich in dem mit der tropischen Mückenqual unbekannten Abendlande unter Aufgebung des ursprünglichen Hauptbegriffes das Ruhebett allein, wie das französische canapé und das deutsche Kanapee beweisen. Nur in dem englischen canopy [Baldachin, Betthimmel] hat sich der Begriff des - wenn auch nur nach oben abaeschlossenen Raumes erhalten

quarum domatibus sacrificabant Baal. Prov. 21, 9 und 25, 24: sedere in angulo domatis, Vulg.

- ecstasis [ἔκοτασις] Genes. 2, 21: et immisit deus ecstasim in Adam et obdormivit, Aug. d. Genes. ad litt. IX. 11. Hieron. Quaest. Hebr. II. p. 509. Tert. Anim. 45: hanc vim ecstasin dicimus, excessum sensus et amentiae instar. Sic et in primordio somnus cum ecstasi dedicatus: εt misit deus ecstasin in Adam et obdormivit'. Somnus enim corpori provenit in quietem, ecstasis animae accessit adversus quietem, et inde iam forma somnum ecstasi miscens et natura de forma. Anim. 11: cecidit enim ecstasis super illum. Marc. IV. 22: ecstasin, id est amentiam, convenire. V. 8.
- elaeon [ἐλαιών] Luc. 21, 37: ad noctem vero in elaeonem secedebat. Sic enim Zacharias (14, 4) demonstrarat: Et stabunt pedes eius in monte elaeone, Tert. Marc. IV. 39 ex.
- elate [ἐλάτη] Cantic. 5, 11: comae eius sicut *elatae* palmarum, Vulg. Plin. H. N. XII. 62 (28), 134. XXIX. 3 (13), 56.
- eremus [ἔρημος] Act. 21, 38: in eremum, Cant. Exod. 16, 1. 14: in eremum . . in facie eremi, Aug. Locut. 77. 82. d. Exod. Aug. Ep. 146. Tert. Martyr. 2. Sulp. Sev. Hist. I. 15, 3. 16, 2. 21, 6. 35, 9. 43, 3. Martin. 2, 4. 10, 4. Dial. I. 2, 2. Neutr. erema Cod. XI. 57, 4.
- gaesum [γαῖσον] Jos. 8, 18: extende manum tuam in gaeso quod est in manu tua, Aug. Locut. 10. d. Jos. ib.: Quid enim dicat gaeson non facile intelligitur: hoc interpres Symmachus 'scutum' appellasse perhibetur. Septuaginta autem interpretes, secundum quos ista tractamus, qui posuerunt gaeson, miror si et in Graeca lingua hastam vel lanceam Gallicanam intelligi voluerunt: ea quippe dicuntur gaesa, quorum et Virgilius [Aen. VIII 662] meminit. Caes. B. Gall. III. 4. Varr. ap. Non. 555.
- grabatus [κράβατος] Mc. 2, 4. 9. 11. 12: Vulg. Amiat. Gall. (crabattus).
   6, 55: Gall. Amiat. Vulg. Jo. 5, 8—12: Brix. Vulg.; Cant. Verc. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. (grabattus). Luc. 5, 24: exsurge et tolle grabatum tuum, Tert. Marc. IV. 10. Iren. II. 22, 3: auferret grabbatum suum. Petron. 92. 95. 97. 98. Cael. Aur. Acut. II. 37, 195: lecto mutato ad grabata aegros transferendo. Gloss.: grabatus, exiguus lectus in quo meridiari solent.

herodius [ἐρωδιός] Ps. 103, 17. Deut. 14, 16. — herodio Lev. 11, 19: Vulg.

holocaustoma [όλοχαύστωμα] Jes. 1, 11: holocaustomata et sacrificia vestra, Tert. Jud. 5; - plenus sum holocaustomatum arietum, Tert. Orat. 22 (28). — Hebr. 10, 6. 8: olocautoma . . olocautomata Clar.; — holocaustomata Amiat. Fuld. Dem.; — holocautomata Vulg. — holocaustum Jes. 1, 11: Vulg.

idolium [εἰδωλεῖον] 1 Cor. 8, 10: in idolio recumbentem, Clar. Boern. Dem. Fuld. Vulg.; — Hieron. Ep. 22, 13. (Tert. Coron. 10. p. 353). - Prud. hymn. d. Hippol. v. 52. - Sulp. Sever. Dial. III. 8, 4. 5.

latomus [λατόμος] 1 Paral. 22, 2. 15: Vulg.

luter [λοντήρ] 1 Reg. 7, 26. 30. 31. 2 Reg. 16, 17: Vulg. — Hieron. adv. Jovin. 1, 20.

- machaera [μάχαιρα] Genes. 22, 6: accepit . . et machaeram, Ambros. d. Abr. I. 8. — Genes. 22, 10: sumere machaeram, Aug. Civ. 16, 32. — Genes. 48, 22: in machaera mea et arcu, Ambros. Bened. patr. 3. — 1 Reg. 3, 24: Aug. Serm. 10. — Jes. 1, 20: machaera vos comedet, Tert. Marc. III. 23. - Jes. 2, 4: et concident machaeras suas in aratra.. et non accipiet gens super gentem machaeram, Marc. III. 21. — Jes. 27, 1: illa die superducet dominus deus machaeram sanctam, magnam et fortem, Marc. IV. 24. - Luc. 22, 38: ecce domine duo machaerae, Cant. - Tert. Nat. I. 6. Pudic. 14. Jud. 13. — Plaut. Bacch. I. 1, 35. Curc. III. 5, 4. IV. 4, 11. Merc. V. 2, 85. Mil. I. 1, 53. Pseud. II. 2, 45. Truc. II. 6, 25. 7, 65. — Suet. Claud. 15. — Apul. Met. 72. 221.
- melota [μηλωτή] Hebr. 11, 37: circuierunt (Amiat.: circumier.) in melotis, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Cael. Aur. Chron. I. 4, 76: spongiae melote involutae. — Hieron. Ep. 28. 65. — melotis Ambros. d. Jacob I. 8: Helias . . cibi indigus, melotide vili. Enarr. Ps. 36: una melotide . . donatus. Ep. 59: velut quodam melotidis suae demisso amictu . . induit. — melota D. schermfel 52. kotzenklayd Gloss.

migma [μίγμα] Jes. 30, 24: tauri tui . . commistum migma comedent sicut in area ventilatum est [άχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριδῆ λελικμημένη], Vulg.

nomisma [νόμισμα] Mt. 22, 19: ostendite mihi nomisma (Corb. Vulg.: numisma) census, Verc. Corb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Martial. I. 12, 1. — Prud. Perist. II. 96.

obryzum [δβουζον] 2 Paral. 3, 5: laminas auri obrizi [χουσίφ καθαρώ] affixit. Job 31, 24: si . . obrizo dixi, Fiducia mea. Jes. 13, 12: pretiosior erit . . homo mundo obrizo, Vulg. — Petron. 67 (?). — obrisum D. luter gold 32.

onocentaurus [ονοχένταυρος] Jes. 34, 14: occurrent daemonia onocentauris et pilosus clamabit alter ad alterum, Vulg.

ortygometra [ὀρτυγομήτρα] Sap. 16, 2: escam parans eis ortygometram. 19, 12: ascendit illis de mari ortygometra, Vulg. — Tert. Marc. IV. 26: carnem desiderantibus emisit ortygometram. Jeiun. 16: populus carnis avidissimus usque ad choleram ortygometras cruditando. — Hieron. adv. Jovin. 2: crassus populus ortygometram scribitur ad choleram usque eructasse. — Aug. Quaest. 62. in Exod.: ortygometra... aves quas coturnices multi Latine interpretati sunt, cum sit aliud genus avium ortygometra, quamvis coturnicibus non usquequaque dissimile. — Plin. H. N. X. 33 (23). — Gloss. Isid.: aucella, ortygometra. — ortogometra D. trap voghel G. voc. orthogometra orhan K. V. rephun 29. hortigometra werhune G. voc.

palatha [παλάθη] 1 Paral. 12, 40. Judith 10, 5: Vulg.

paropsis [παροψίς] Mt. 26, 23: qui intinguet . . in parapside, Cant.;
qui intingit . . parabside, Gall.; . . in parapside, Rehd.; . . in parapside, Amiat. Vulg. — Mc. 14, 20: in parapside, Cant.

pastophorium [παστοφόριον] 3 Esdr. 8, 60. 9, 1. 1 Macc. 4, 38. 57: Vulg. — Hieron. in Jes. 22, 15. — Gloss. Isid.: pastophorium, atrium templi aut sacrarium.

peribolus [περίβολος] Ezech. 42, 7. 1 Macc. 14, 48: Vulg.

phalanga, palanga Num. 13, 24: botrus . . quem duo exploratores . . in phalanga [ἀναφοφεῦσι] . . detulerunt, Ambr. Serm. 72. — Plin. H. N. VII. 57 (56): fustibus quos vocant phalangas. — XII. 8 (4). — Vitr. X. 3, 7—9. — Varr. ap. Non. 163.

phantasma [φάντασμα] Mt. 14, 26: Verc. Veron. Colb. Corb. Brix.
Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mc. 6, 49: Cant. Verc. Veron.
Colb. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Aug. Trin. 8, 6. —
Sulp. Sev. Dial. III. 15, 4. — Plin. Ep. VII. 27, 1. — Cael. Aur.
Acut. III. 14, 115. Chron. V. 7, 83.

pieris [πικρίς] Exod. 12, 8: azyma cum pieridibus edent, Cyprian.
 Testim. II. 291. — pieridiae Aug. Serm. ad Catechum., d. cataclysm. 4 ex.

piraterium [πειρατήριον] Genes. 49, 19: Gad — piraterium tentabit illum, Rufin. Bened. patr. II. p. 17. — Job 7, 1: piraterium est vita hominis super terram, Ambros. Serm. 42.

- pittacium [πιττάχιον] Jos. 9, 5: calceamenta..ad indicium vetustatis pittaciis consuta, Vulg. Cels. Med. III. 10, 2. Lampr. Alex. Sev. 21. Cod. XII. 38, 5. C. Th. VII. 4, 11. 13. 16. Petron. 34. 56. Gloss.: πιττάχιον, pittacium, brevis. pitacium D. vleg V.a. 1420. limbel 40. pictacium eyn lappe leders 37.
- poderes [ποδήρης] Ezech. 9, 2: et unus vir in medio eorum indutus poderem, Tert. Jud. 11. (14: exornatus podere . . indutus poderem).
   Apoc. 1, 13: vestitum podere, Dem. Fuld. Vulg.; v. poderem, Amiat. Sap. 18, 24. Sirac. 27, 9: Vulg. Iren. I. 18, 2. IV. 20, 11.
- rhomphaea, romphaea [ξομφαία] Sach. 13, 7: exsurge romphaea in pastores et evellite oves, Tert. Fug. 11. Apoc. 2, 12: qui habet rhomphaeam (Dem.: romph. ex) utraque parte acutam, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Anim. 55. Prud. Perist. V. Str. 48. Liv. XXXI. 39. Dig. XLIII. 15, 3, 2. rumpia Gell. 10, 25. Valer. Fl. 6, 98.
- sabbatismus [σαββατισμός] Hebr. 4, 9: relinquitur sabbatismus populo dei, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Civ. 22, 30. Hieron. Ep. 140, 8.
- sagena [σαγήνη] Mt. 13, 47: sagenae (Cant.: saginae) missae, Cant.
  Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Ezech. 26, 5. 14. 47, 10. Habac.
  1, 15. 16. 17: Vulg. Manil. 5, 679. sagena D. warff 52. segen K. V. rusch 29. fischerhamer V. tril.
- scandalum [σκάνδαλον] Mt. 16, 23: scandalum es mihi, Verc. Veron. Corb. Germ. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; sc. mihi es, Brix. Gall. Rom. 9, 33. 1 Cor. 1, 23. Gal. 5, 11: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Marc. III. 1. Virg. vel. 3. Sulp. Sev. Dial. I. 24, 3. Ep. ad Euseb. 5. Prud. Apoth. praef. 35.
- schinus [σχῖνος, lentiscus], prinus [πρῖνος, ilex] Dan. 13, 54: dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino. 58: dic mihi sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino, Vulg.
- sibyna [σιβύνη] Jes. 2, 4: concidunt . . sibynas (quod genus venabulorum est) in falces, Tert. Marc. IV. 1; concident . . sibynas in falces, Marc. III. 21. Enn. Ann. 496: Illyrii restant licis sibynisque fodentes. Paul. Diac. ex Festo p. 336 Müll.: Sybinam appellant Illyrii telum venabuli simile.
- siren [σειρήν] Jes. 43, 20: benedicent me bestiae agri, sirenes (Vulg.:

- dracones) et filiae passerum, Tert. Marc. III. 5. (Plin. H. N. XI. 16).
- siromastes [σειφομάστης] Num. 25, 7. 8: rapto siromaste in manu sua ingressus (prostibulum), Rufin. hom. Orig. in Num. XX. 5.
- sitarcia [σιταφεία] 1 Sam. 9, 7: panis defecti in sitarciis [ἐκ τῶν ἀγγγείων] nostris, Vulg. Schol. Juven. XII. 61. Isidor. 20, 9. sitarchia Apul. Met. 32. Hieron. vit. Malchi 10. sistarcia D. czersag V. a. 1420. sitarcia behalter 52.
- spado [σπάδων] Genes. 37, 36: Petephrae spadoni praeposito coquorum, Aug. Quaest. 127. in Genes. —39, 1: et possedit eum Petephres spado Pharaonis, Quaest. 130. 40, 20: spadonum praepositus, Ambros. d. Joseph c. 6. Judith 12, 10. 12. 15: Reg. Germ. 4. 15. Esth. 1, 10: septem spadonibus, Corb. Ms. Orator. 1, 15: per spadones. 2, 13. 14. 15: Corb. Orat. Sap. 3, 14. Sirac. 30, 21: Vulg. Petron. 27. Priap. n. 15. Vulcat. Gall. Cass. 10. Capitol. Gordian. 23. 24. 25. Dig. I. 7, 2, 1. 40, 2...ö.

spermologus [σπερμολόγος] Act. 17, 18: Cant.

- teloneum, telonium [τελώνιον] Mt. 9, 9: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. uterq. Brix. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.; Hilar. Aug. Vigil. Taps. Mc. 2, 14: Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Luc. 5, 27: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.
- theristrum [θέριστρον] Genes. 24, 65: et tulit theristrum et operuit se, Hieron. Quaest. Hebr. II. p. 528. Theristrum pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti quo mulieres provinciae illius velantur, Hieron. ib. Genes. 38, 14: assumpsit theristrum. Jes. 3, 23: vittas et theristra, Vulg. Tert. Pall. 4: ille Hercules in theristro. Hieron. in Jes. 2, 3, 23: Habent mulieres et theristra, quae nos palliola possumus appellare, quibus obvoluta est et Rebecca et hodie quoque Arabiae et Mesopotamiae operiuntur feminae; quae dicuntur Graece theristra ab eo quod in θέρει, hoc est in aestate et caumate, corpora protegant feminarum. teristrum D. durchsichtig cleyt V. a. 1420.
- thymiamaterium [θυμιατήριον] Jerem. 52, 19. 2 Paral. 4, 22: Vulg. thymiaterium Ambros. Ep. 5.
- tibis [9ίβις] Exod. 2, 3: sumsit mater eius tibin et linivit bitumine, Rufin. hom. Orig. in Exod. II. 4. Tibis genus est tegminis ex

- virgis aut ex papyro contextum vel etiam ex arborum cortice formatum, ibid.
- trichaptum [τρίχαπτον] Ezech. 16, 10: et operui te trichapto'. Non inveniens neque intelligens, quid esset trichaptum, inveni in alia editione pro trichapto florens' et in alia indumentum'... 16, 13: et opertoria tua byssina et florentia': pro quo verbo Septuaginta τρίχαπτα posuerunt, subtilem nimis amictum et quasi ad capillorum similitudinem attenuatam vestem significantes, Hieron. hom. Orig. in Ezech. VI. 10.
- tristegon [τρίστεγον] Act. 20, 9: cecidit de tristego zosum, Cant. Genes. 6, 16: deorsum coenacula et tristega facies in ea, Vulg. tristega D. ein dechke 33. tristigium erchker, perg fridt 33.
- zizanium [ζιζάνιον] Mt. 13, 25—40: Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; Gall. (abwechselnd mit lolia). Aug. Ep. 119, 19. Prud. Apoth. praef. 56.
- arceuthinus [ἀρχεύθινος = de iunipero] 2 Paral. 2, 8: ligna cedrina mitte mihi et arceuthina et pinea de Libano, Vulg.
- ebeninus [ἐβένινος] Ezech. 27, 15: dentes eburneos et ebeninos [ὀδόντας ἐλεφαντίνους] commutaverunt, Vulg.
- perperus [πέρπερος] 1 Cor. 13, 4: caritas non est perpera [οὐ περικερεύεναι], Clar. Acc. ap. Non. 150. Vopisc. Tac. 6: nihil perperum (Salmas.; praeproperum, Eyssenh.). perperus D. vorkart V. a. 1420.
- pisticus [πιστικός] Jo. 12, 3: libram unguenti pistici, Veron. Corb.; libram ung. pistici pretiosi, Colb.; libr. pistici ung. pretiosi, Cant.; libr. ung. nardi pistici pretiosi, Brix. Gall. Amiat. Vulg. Mc. 14, 3: alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, Cant. (om. ung.), Brix. Vindob. Gat. Germ. 1 (om. nardi). 2. Tolet. pisticus getruwe V. a. 1420. D. truwe 37.
- **polymitus** [πολύμιτος] Genes. 37, 3. Exod. 28, 6: Vulg. Petron. 40. Plin. H. N. VIII. 48 (74), 196.
- saccinus [σάκκινος] Sach. 13, 4: nec operientur pallio saccino [τριχίνην], Vulg.
- cata Präpos. [κατά] Ezech. 46, 14: faciet sacrificium super eo cata mane mane [τὸ πρωΐ πρωΐ Complut.] sextam partem ephi. 15: faciet . . oleum cata mane mane, Vulg. cathamane bey vru V. a. 1420.
- agonizare, agonizari [ἀγωνίζεσθαι] 1 Cor. 9, 25: omnis autem qui

- agonizat, Boern.; .. qui agonizatur, Iren. 1V. 37, 7. cf. Feuardent. ad h. l. Sirac. 4, 33: pro iustitia agonizare .. et usque ad mortem certa, Vulg. Caesar. Mirac. 1, 35. 5, 8. 6, 36. agonizare zel czogin V. a. 1420.
- anathematizare $[\alpha \nu \alpha \Im \varepsilon \mu \alpha \tau i \zeta \varepsilon \iota \nu]$ Mc. 14, 71: Rehd. Amiat. Vulg. 1 Macc. 5, 5: Vulg. Hieron. Ep. 75. Sulp. Sever. Dial. II. 12, 9: anathematizandam (cod. V: -mandam).
- angariare [ἀγγαρεύειν] Mt. 5, 41: Verc. Veron. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 27, 32. Mc. 15, 21: Cant. Corb. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. (Mt. 27, 32: Verc. Veron. Brix. Fuld.). Dig. XLIX. 18, 4, 1.
- architectonari [αρχιπεκτονεῖν] Exod. 31, 4: excogitare et architectonari, Aug. Quaest. 138. in Exod. 38, 23: architectonatus est textilia, Aug. Locut. 156. d. Exod.
- catechizare [κατηχεῖν] Gal. 6, 6: communicet autem is qui catechizatur verbum qui catechizat in omnibus bonis, Clar.; . . qui catecizatur vel us verbum ei qui catecizat vel catecizanti in . ., Boern.; . . qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in . ., Dem. Vulg.; Amiat. Fuld. (cateciz. verbum). Tert. Coron. 11. Idol. 10. Marc. IV. 29.
- eunuchizare [εὐνουχίζειν] Mt. 19, 12: qui eunuchizati sunt, Gall.; qui se ipsos eunuchizaverunt, Rehd. Hieron. adv. Jovin. 1, 7.
- evangelizare [εὐαγγελίζειν] Mt. 11, 5: Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Luc. 2, 10: Verc. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 3, 18: Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. 4, 18. 43. 7, 22: Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Act. 14, 7. 21: Cant. Jes. 40, 9: qui evangelizas Sioni, Tert. Marc. V. 2. Vulg. (Sion). Jes. 52, 7: pedes evangelizantium pacem, evang. bona, Tert. Marc. III. 22. IV. 34. V. 2. 5. Jes. 61, 1: unxit me ad evangelizandum pauperibus (Prax.: hominibus), Tert. Marc. IV. 14. Prax. 11. Nahum 1, 15: Vulg.
- parabolari Phil. 2, 30: parabolatus [παραβολευσάμενος] de animam suam, Clar.; parabolatus de anima sua vel animae suae, Boern. [Vgl. parabolanus = Krankenpfleger, Cod. I. 3, 18. "Ita dicti quod se coniiciunt in magna pericula propter frequentem aegrotorum contactum." Gothofred.]
- plectere [πλέκειν] Mt. 27, 29: plectentes coronam de spinis (= Fuld.). Mc. 15, 17: plectentes spineam coronam, Rehd. Amiat. Vulg. —

- Jo. 19, 2: plectentes coronam de spinis, Cant. Fossat. Amiat. Vulg., Gall. (plectantes). Judic. 16, 13: si septem crines . . cum licio plexueris, Vulg. Hieron. Ep. 4: canistrum lentis plecte viminibus. Lucret. V. 1398. Catull. 64, 283.
- **promeletare** [προμελετᾶν] Luc. 21, 14: ponite ergo in cordibus vestris non promeletantes respondere, Cant.
- sabbatizare [σαββατίζειν] Exod. 16, 30: et sabbatizavit populus die septimo. Levit. 25, 2: sabbatizes sabbatum domini, Vulg. Tert. Jud. 2. 3.
- scandalizare [σκανδαλίζειν] Mt. 15, 12: scandalizati sunt. 17, 26: ut autem non (Gall.: ne) scandalizemus eos, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Jo. 6, 61: Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Rom. 14, 21: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. 1 Cor. 8, 13: si esca scandalizat fratrem . . ut non fratrem scandalizem, Clar. Boern.; . . fratr. meum . . ne fratr. meum scandalizem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Marc. IV. 18. 35. 43. V. 8. 18. Jeiun. 12. Virg. vel. 3. Carn. 30. Hieron. Ep. 22, 13.
- thesaurizare [3ησανρίζειν] Mt. 6, 19. 20: Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. (thensaur. Verc. Veron. Brix., Rehd. 6, 19). Luc. 12, 21: Corb. Brix. Vindob. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Rom. 2, 5: thensaurizasti tibi iram, Clar.; thesaurizas tibi iram, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Baruch 3, 18. Sirac. 3, 5. 4, 21. 15, 6: Vulg.
- zelare [ζηλοῦν] Deut. 28, 56: zelabit oculo suo virum suum, Aug. Locut. 62. d. Deut. Prov. 3, 31: neque zelaveris vias illorum, Vindob. 954. Deut. 13, 8: et non parcet oculus tuus super eum et non zelabis [ἐπιποθήσεις] eum, Firm. Matern. 29, 2. Jac. 4, 2: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Sap. 1, 12. Sirac. 9, 1. 16. 37, 7. 51, 24. 1 Macc. 2, 26. 58: Vulg. Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 32.
- angaria Dig. L. 4, 18, 21. 29. L. 5, 11. Cod. XII. 16, 3. 52, 21. apodixis Ambr. Serm. 90: ad filium meum voluisti apodixin tuae artis magicae demonstrare? Petron. 132. Gell. 17, 5. — ceraula Apul. Met. 184. Flor. 115. dextrocherium Lucif. Cal. d. non parc. 292: debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam et dextrocheria. Ambros. vit. Agnet.: ornavit inaestimabili dextrocherio dextram meam. Capitol. Maximinor. 6. Maxim. iun. 1. Tyrann. 14. exomologesis Tert. Paenit. 9. 10. 11. Patient. 15. —

Iren. I. 13, 5. III. 4, 3. — laganum Horat. Sat. I. 6, 115. — Acron ad h. l.: lagana [λάγανα, tracta: Gloss. vet.] sunt placentulae quaedam vulgares, quasi membranulae compositae, quae cum pipere et liquamine conditae depromi solebant ad coenam moderatam et parabilem. — Cels. Med. II. 22. VIII. 7. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 177. — plasma Iren. I. 22, 1. — Prud. Cath. 7, 184. — Quint. I. 8, 2. — sabanum Herm. Past. III. 8, 4: succinge te sabano [ωμόλινον] et ministra mihi. Succinxi me sabano mundo. — Apic. 6, 2. — Pallad. 7, 7. — Veget. Mul. III. 47. — Marc. Emp. 26. — Schol. Juven. XIV. 22. — scamma [σκάμμα, fossum: Gloss. Philox.] Hieron. Ep. 61, 5. adv. Jo. Hieros. 16. — Ambros. Offic. 1, 16. d. Helia et Jeiun. serm. 13. — Tert. Martyr. 3. — Cael. Chron. II. 1, 57. — Gloss. Isid.: scammata, arenae ubi athletae luctant. techna Plaut. Bacch. III. 2, 8. Most. III. 1, 19. Poen. IV. 1, 1. -Terent. Eun. IV. 4, 50. Heaut. III. 1, 62. — Apul. Mag. 64. tumba Prud. Perist. 11, 9. — Pass. Firmi et Rust. c. 2 (ap. Ruinart.): martyrum tumbam. — — chalare [χαλᾶν] Vitruv. X. 8, 1. — Veget. Mil. IV. 23.

B. Um- und Nachbildung griechischer Formen.

ascopa Judith 10, 5: ascopam [ἀσκοπυτίνην] vini, Reg. Germ. 4. 15. Corb. Vulg.; — ascopiam vini, Tolet. — Gloss. Steph. ed. Vulc. p. 23: ascora(?), ἀσκοπυτίνη. — ascopa D. dving gescherre 45. buttrich vel flesche 40. bulge 9. hantuas Symb. — astopa wyn vad van leder 37.

athisce [9νίσκη] 3 Esdr. 2, 13: athiscae argenteae triginta, Vulg. — atiste D. schale, nap 37. — Num. 7, 14. 1 Reg. 7, 50 u. 1 Macc. 1, 23 ist 9νίσκη in der Vulg. durch mortariolum übersetzt.

aulona Judith 7, 3: in aulonam [αὐλῶνι], Reg. Germ. 4; — in aulona,
Germ. 15. — [10, 11: in aulonem, Reg. Germ. 4].

cataplectatio [καταπληγμός] Sirac. 21, 5: cataplectatio (Vulg.: obiurgatio) et iniuriae annullabunt substantiam, Tolet. — cataplectatio D. lesterung 52. lesterunge 3.

chaos [χάσμα] Luc. 16, 26: inter vos et nos chaos magnus stabilitus est, Veron.; — inter nos et vos chaos magnus firmatus est, Rehd.; — inter nos et vos (Gall. Amiat. Fuld.: vos et nos) chaos magnum firmatum est, Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; . . chaus magnum confirmatus est, Cant. — Ausserdem steht chaos l. c.: Colb. Corb.

Foroiul. Vindob. Hilar. Ambros. Aug. ^{20} — — Vgl. Mich. 1, 6: et deducam in *chaos* [$\chi \acute{a}os$, — voraginem, Hieron.] lapides eius, Weing.

coenomyia Ps. 77, 45: misit in eos coenomyiam (der Abdruck des Complutensischen A. T. ex offic. Sanctandreana 1586 gibt hier cynomyam). 104, 31: dixit, et venit coenomyia (Compl.: cynomyia), Vulg. — [Diese von der Vulg. für cynomyia substituirte falsche Schreibung stützt sich auf die Behauptung des Hieronymus (Ep. ad Sunn. et Fretel., s. fin.), dass an den betreffenden Stellen der LXX. nicht κυνόμυτα etc., welche Form jedoch von unseren sämmtlichen Codd. verbürgt ist, sondern κοινόμυτα etc. zu lesen sei, weshalb er Exod. 8, 21 das fragliche Wort durch omne genus muscarum ... muscis diversi generis' übersetzt hat. Dagegen vgl. die Beschreibung des Insektes bei Philo d. vita Mosis II. p. 101 Mang. nebst den hebräischen Wörterbb. s. v. — Bunsen im Bibelwerk hat durchgängig oschmeissfliege' übersetzt.] — cinomia D. brem 29. hunds fleug 34. huntczeck 52. cynomyia hundes-fluga Lips.

collyrida 2 Sam. 6, 19: partitus est .. singulis collyridam [nολλυρίδα] panis unam, Vulg. — Ambr. Ep. 82: Helias .. ad caput suum collyridam et vas aquae reperit (1 Reg. 19, 6). — collirida D. creekelinck, wegghe G. voc. pewgel P. V. colirida oly vnd mel 37. pfan kuche 40. hornnaffe V. a. 1420.

prophetissa Jes. 8, 3: Vulg. — Tertull. Praescr. 51.

²⁰ Aus diesem Afrikanismus rechtfertigt und erklärt sich auch 4 Esdr. 5, 8 die Lesart der Vulgata: et chaos fiet per loca multa et ignis frequenter (r)emittetur, d. h. an vielen Orten wird die Erde zerklüften und oft wird Feuer aus diesen Schlünden hervorgehen. — So aufgefasst, schliesst sich die Stelle dem Vorausgehenden ungezwungen an: et mare Sodomiticum pisces reiiciet et dabit vocem nochu quam non noverant multi, omnes autem audient vocem eius: et chaos fiet... Die vorgeschlagene Emendation nochua (Esdra propheta ed. G. Volkmar, Tubing. 1863, S. 25) scheint nicht nöthig zu sein, da das nochu des Textes recht wohl zu erklären ist; entweder als Ablativ, so dass mare als Subject zu dabit gedacht wird, oder — und dieser Erklärung möchte als der mehr poetischen der Vorzug zu geben sein — als archaistischer Nominativ, so dass der Nacht eine geheimnissvoll-schaurige Stimme, die Alle hören, aber nur Wenige verstehen, zugeschrieben wird. — Auch in dem Gedichte Aetna des Cornelius Severus ist, wie mich dünkt, chaos in dem oben angegebenen Sinne anstatt des recipirten charos zu lesen.

pythonissa 1 Paral. 10, 13: Vulg.

sciza [i.e. scidia, schidia] 1 Reg. 18, 33: et constipavit scizas [σχίδακας] super altare . . . et imposuit scizam, Lucif. Cal. Athan. I. 35. — Vitruv. II. 1, 4: intervalla . . schidiis et luto obstruunt.

stibinus [von στίβι gebildet] 1 Paral. 29, 2: lapides onychinos et quasi stibinos [πολυτελεῖς] et diversorum colorum omnemque pretiosum lapidem, Vulg. 21

acediari [ἀχηδεῖν] Mc. 14, 33: coepit obstupescere et acediari [ἀχηδερμονεῖν Cant. Graec.] et deficere, Verc. — Ps. 101, 1: cum acediaretur [ἀχηδιάση], Psalt. Germ. 1. — (Psalt. Veron.: cum taedium pateretur; — Aug.: cum angeretur; — Vulg.: cum anxius fuerit). — Sirac. 6, 26: et ne acedieris [προσοχθίσης] vinculis eius. 22, 16: invenies requiem et non acediaberis [ἀχηδιάσης] in stultitia illius, Vulg. — Balbus in Catholico: accidiari, tristari, anxiari vel habere taedium vel indignari. — accidiare D. vvllacczin V. a. 1420.

aporiari [ἀπορεῖσθαι] Luc. 24, 4: et factum est dum aporiarentur de eo, Cant. — 2 Cor. 4, 8: aporiamur [ἀπορούμενοι] sed non destituimur, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; 22 — aporiamur vel constringimur (auf dem Rande: constricti vel ancti) sed non destituimur vel destituti, Boern. — Jes. 59, 16: et aporiatus est [κατενόησε] quia non est qui occurrat. Sirac. 18, 6: et cum quieverit aporiabitur [ἀπορηθήσεναι], Vulg. — Iren. I. 2, 3: dehinc expavisse et aporiatam, id est confusam [ἐκοτῆναι καὶ ἀπορῆσαι]. II. 7, 1: si non plorasset et risisset et aporiata esset [= ad angustias redacta, Stieren] mater ipsorum. II. 7, 2: matrem .. plorantem et aporiatam. — Ambros. Serm. 85. — Laurent. d. Mul. Chanan. p. 57 (ap. Mabill.): non vides perseverantiam mulieris

vo das hier ersichtliche Wort The [= $\sigma \tau / \beta \iota$, stibium, Bleiglanz, Augenschminke] ebenfalls gebraucht ist. Bunsen hat diese letztere Stelle übersetzt: "Ich will deine Steine mit Bleiglanz kitten und mit Sapphiren will ich deine Grundmauern bauen" — und folgende Erläuterung hinzugefügt: "Wie die Schminke den Augen eine dunkle Einfassung gibt, so soll sie auch den Steinen Jerusalems ein schönes Aussehen geben und als Mörtel rund um sie herum schwarze Ränder bewirken." — In der Vulg. kommt stibium als Augenschminke vor 2 Reg 9, 30: Jezabel introitu eius audito depinxit oculos suos stibio et ornavit caput suum. Jerem. 4, 30: cum ornata fueris monili aureo et pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris.

²² Das hier im Fuld. stehende *operiamur* ist aus dem auch im cod. Amiatinus ersichtlichen *aporiamur* verschrieben.

- Chananaeae, quomodo magis aporiata insistit et repulsa importunius obsecrat? apporior D. vor armen 37.
- apostatare Sirac. 10, 14: initium superbiae hominis apostatare [ἀνθοώπον ἀφισταμένον] a deo. 19, 2: vinum et mulieres apostatare faciunt [ἀποστήσονσι] sapientes, Vulg. Ambr. Ep. 82. Aug. Nat. et Grat. 29 ex. (= Sirac. 10, 14).
- cataplasmare Jes. 38, 21: ut tollerent massam de ficis et cataplasmarent [τρίψον καὶ κατάπλασαι] super vulnus, Vulg. Cael. Aur. Acut. II. 19, 120. III. 18, 183. Chron. V. 1, 17. Veget. Mul. II. 54. cathaplasmare plostirn V. a. 1420.
- hymnisare Mc. 14, 26: et ymnisantes $[\hat{v}\mu\nu\dot{\eta}\sigma\alpha\nu\iota\varepsilon\varsigma]$ exierunt, Gall. Iren. I. 2, 6: hymnizare propatorem. I. 23, 2: hymnizavit eam. I. 29, 3: hymnizare magnum aeona.
- implanare Sirac. 3, 26: multos enim implanavit [ἐπλάνησεν] suspicio eorum, Aug. Specul. 15, 12: non dicas, ille me implanavit, Aug. Specul. Vulg. 34, 11: qui implanatus est [πεπλανημένος] abundabit nequitia, Vulg. (Gloss.: plano, ἀποπλανάομαι). inplanare D. erren V. a. 1420.
- pausare [durch παῦσις von παύειν] 4 Esdr. 2, 24: pausa et quiesce populus meus, Vulg. Plaut. Trin. I. 2, 150. Cael. Aur. Acut. III. 21, 212. Chron. I. 1, 16. V. 10, 116. Fulgent. Myth. 1, 6. Gruter. 1050, 9: fideliter pausanti. Keron. Interpr. vocabb. barb. (ap. Goldast. rer. Alam. II. p. 86): pausent, resten. pausetur, kirestit sin.
- plasmare [durch πλάσμα von πλάσσειν] Job 10, 8: manus tuae . . plasmaverunt [ἔπλασαν] me totum. 2 Reg. 19, 25. Ps. 73, 17. 118, 73. Jes. 37, 26. Sirac. 33, 13. 4 Esdr. 5, 27. 8, 8. 6, 46: ut deservirent futuro-plasmato [= πεπλασομένω] homini, Vulg. Iren. I. 5, 3. II. 7, 3 . . ö. Tert. Jud. 13. Spect. 23. Ambros. ad Virgin. p. 111. Hieron. Ep. 61, 5. Prud. Apoth. 933.
- thymiamatizare Luc. 1, 9: sorte exiit thymiamatizare [τοῦ θυμιᾶσαι], Gall. — thymiamare Tob. 6, 18: sumes cinerem thymiamatum, Germ. 15.
- ut quid 28 [ενα τί] = cur, quare. Mt. 9, 4: utquid cogitatis mala, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Clar. Germ. Gall. Rehd. Amiat.

Diese lateinische Fragpartikel ist gleich der griechischen, welcher sie nachgebildet worden, aus einer Ellipse des Zeitwortes zu erklären: ut quid fiat? $\ell \nu \alpha \tau \ell \gamma \ell \nu \eta \tau \alpha i$; — cf. Hermann ad Viger, p. 849.

Vulg. - 26, 8 [sig vi]: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Clar. Germ. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg., Aug. — 26, 10 [τί]: Colb. Aug. — 27, 46 [ίνα τί]: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Clar. Germ. uterq. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Iren. — Mc. 14, 4 [είς τί]: Cant. Verc. Colb. Corb. Brix. Germ. uterq. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 14, 6 [τί]: Colb. — 15, 34 [είς τί]: Cant. Colb. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. - Luc. 13, 7 [wa ti]: Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. -24, 38 [$\delta\iota\dot{\alpha}\ \tau\dot{\iota}$]: Cant. — Act. 4, 25 [$i\nu\alpha\ \tau\dot{\iota}$]: Laud. — 5, 3 [$\delta\iota\dot{\alpha}\ \tau\dot{\iota}$]: Cant., Lucif. Cal. Vigil. Taps. — 7, 26 [ίνα τί]: Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 5, 6 [els vi]. 1 Cor. 10, 29; Clar. Boern. Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (1 Cor.) — 1 Cor. 15, 29. 30: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Mich. 4, 9: utquid cognovisti mala, Weing.; Ambros. Ep. 70. - Jes. 58, 4: utquid mihi ieiunatis, ut hodie audiatur vox vestra in clamore, Barnab. Ep. c. 3. - Ps. 4, 3. 10, 1. Tob. 10, 4. 1 Macc. 2, 7. 12, 44: Vulg. — Tert. Prax. 30 (= Mt. 27, 46). Pudic. 18: utquid tu exponis iustificationes meas (= Ps. 50, 16). Pudic. 2: utquid mihi eos qui foris sunt iudicare (= 1 Cor. 5, 12). — Cyprian. Ep. 73, 4. — Aug. Civ. 1, 18. 26. 2, 23. 4, 18. 23. 5, 18. Nat. et Grat. 53. — Cic. Att. VII. 7: depugna, inquis, potius quam servias. Ut quid? Si victus eris, proscribare? — cf. Nolten. Antib. p. 1887.

amphibalum Sulp. Sev. Dial. II. 1, 5: intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit. 1, 7: extrinsecus indutum amphibalo. — Epist. Gild. §. 2: sub sancti abbatis amphibalo. — amphibalum D. ruhhregel i. e. vestis hispida Gloss. Aelfr. — diadema (= diastema) Pass. Perpet. et Felic. c. 7: inter me et illum grande erat diadema. — horoma (= horama) ib. c. 10: in horomate (i. e. visione). — Petron. 53: reliqua oromata tricas meras esse. — Aldhelm. d. Virgin. c. 3: in Patmo raptum in oromate. 24 — incomma [έγπομμα], incoma [Rekruten-Messsäule mit eingeschnittenen Maassen] Veget. Mil. I. 5: proceritatem tironum ad incommam scio semper exactam. — Gloss. Isid.: incoma, mensura ad quam militum statura fuit exacta.

²⁴ Meursius hat hier oramata corrigirt; es scheint jedoch, dass in derartigen Endungen das A im Munde der Afrikaner in O getrübt wurde. In ähnlicher Weise lautet acroama bei Prudentius acroma, Hymn. in Laurent. Str. 81: ergon' cachinnis venditus acroma festivum fui?

- lunchus [λόγχη] Tert. Coron. 11: incumbens et requiescens super luncho quo perfossum est latus Christi. — pausa [πανσις] Acc. Lucil. ap. Non. 158. — Plaut. Pers. V. 2, 37. Rud. IV. 6, 1. Poen. II. 1, 13. — Gell. 19, 5. — Spartian. Carac. 9. — Gruter. 690, 5. — Macrob. Sat. VI. p. 179. — petaminarius Jul. Firm. Math. 8, 15. — Salvian. Gubern. 6, 3. — phormio Dig. XXXIII. 7, 12, 18. — Donat. ad Terent. Phorm. prol. 27. I. 2, 72. - plasmatio Iren. II. 14, 1. -Hieron. Ep. 22, 38. - promuscis (= proboscis) Lact. Opif. 5, 12: promuscidis similis. cf. Bünemann ad h. l. — Veget. Mil. III. 24: centurio in Lucania gladio manum, quam promuscidem vocant, uni (elephanto sc.) abscidit. - Plin. H. N. VIII. 7 (7): promuscidem (codd. M. V.) eorum facillime amputari. — Isid. 12, 2: rostrum elephanti promuscis dicitur, quo ille pabulum ori admovet. 25 promuscis D. helffen nass 32. -ida helffandes snabel 40. — baceolus [βάκηλος] Suet. Oct. 87: ponit assidue et pro stulto baceolum. — alogiare [= a rationis tramite deviare, Aug. Ep. 36] Aug. Tractat. 124. in Jo. ev.: alogiemus, bene sit nobis. — apologare [ἀπολέγειν, reiicere] Senec. Ep. 47, 7. — cauteriare Iren. I. 25, 26: cauteriantes suos discipulos. — charaxare Apic. 6, 9 (incharaxare ib. 6, 5). — Ekkehard. iun. d. Casib. mon. S. Galli c. 1 (ap. Goldast. rer. Alam. I. 22): capitulares literas rite caraxandi prae omnibus gnarus. 2: parietes eius caraxasse. — Ugotio Gloss.: charaxare a character, id est scribere. — Papias Gloss.: caraxare. exinanire, scribere. — Aldhelm. d. Laud. Virg. c. 10: flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis. — cedriare [κεδροῦν] Assumpt. Mos. II. 24 — 26: librorum .. quos ordinabis et chedriabis. - comoedisare Iren. II. 14, 1: quae ubique in theatris ab hypocritis splendidissimis vocibus comoedisantur. — commeletare Hygin. Fab. 165: quibus (tibiis) assidue commeletando sonum suaviorem in dies faciebat. — encaeniare August. Tract. 48. in

²⁵ Salmas. ad Flor. I. 18,9: Graecum quidem est π_{Q0} ροσχ l_{S} , sed Latini veteres sollemni mutatione B in M pro eo magis dixerunt promoscidem vel promuscidem. Et sic veteres legunt. Hanc eos mutationem ab Aeolibus suis potius mutuatos crediderim, quibus frequens fuit aliorum βη̃τα in μυ̃ vertere et contra. — Die Entstehung dieser Nebenform mag Salmasius richtig angegeben haben; dass sie aber im Munde des Volkes sich erhielt und den Vorrang behauptete, beruhte wahrscheinlich auf einer populären Etymologie, nach welcher man den Rüssel des Elephanten als ein Werkzeug ad propellendas muscas betrachtete. Aus gleichem Grunde heisst bei Vegetius (Mul. IV. 1. 2. 3. 4) der Pferdeschweif muscarium.

Joann: Quandocunque novum aliquid fuerit dedicatum, encaenia vocantur. Jam et usus habet hoc verbum. Si quis nova tunica induatur, encaeniare dicitur. — incomare, incumare [= ad incomam exigere tironum staturam] Pass. Maximiliani c. 1 (ap. Ruinart.): Quoniam probabilis est, rogo ut incometur . . . Dion proconsul dixit: Incumetur. Cumque incumatus fuisset, ex officio recitatum est: Habet pedes quinque uncias decem. Dion dixit ad officium: Signetur... 2: .. accipe signaculum. Respondit: Non accipio signaculum . . Ego Christianus sum, non licet mihi plumbum collo portare post signum salutare domini mei Jesu Christi. 26 — lachanizare [= languere] Suet. Oct. 87. — lampare [λάμπειν] Cassiodor. Compl. 26. in Apoc.: cuius claritas in toto orbe lampavit (= luxit). — liare [\lambda\elovarrow \vec{\vec{v}}\right] Tert. Idol. 8: cisternam liare (= levigare, polire). — Apic. 5, 1: permisces et lias, ut quasi succus videatur. — Gloss. Philox.: λειαντήρ, liaculum. Vitr. VII. 3: liaculorum (ed. Salmas.). — cf. Oehler ad Tert. l. c. - mulacissare Plaut. Bacch. I. 1, 40. malaxare Laber. ap. Gell. 16, 7. — Senec. Ep. 66, 49. — patrissare Plaut. Most. III. 1, 104. — Terent. Ad. IV. 2, 25. — Apul. Flor. 113. - phantasmari Iren. II. 28, 7: neque nos phantasmari oportet. plassare Apic. 2, 1. — sagmare Gloss.: sagmat, σάσσει δίνον ... sagmatus, σεσαγμένος. — scarizare Iren. I. 24, 1: quasi vermiculus scarizaret. I. 30, 6: scarizante autem eo tantum . . .

3. Hebraismen.

etheca [אָהַיק] = porticus] Ezech. 41, 15. 16: mensus est longitudinem aedificii . . ethecas [Bunsen: bedeckte Gänge] ex utraque parte centum cubitorum . . . limina et fenestras obliquas et ethecas in circuitu per tres partes, Vulg.

geenna, gehenna [γέεννα] Mt. 5, 22: reus erit gehennae ignis, Verc. Veron. Corb. Brix. Germ. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; . . in gehennam

²⁶ Die römischen Rekruten mussten sich dem aptari, incomari und signari unterwerfen. Bezüglich des Maasses galt nach Veget. Mil I. 5 die Regel, dass die 6 Fuss oder wenigstens 5 Fuss 10 Zoll Messenden den alares equites oder den ersten Cohorten der Legionen eingereihet wurden. Zu dem "signaculum" aber rechnete man: puncta et stigmata in manibus, inscriptio nominis imperatoris, monile plumbeum. Dieses waren die tesserae militis adscripti. — Vgl. Mabillon vet. Analect. p 181, wo sich ebenfalls die Pass. Maximil. findet, in welcher jedoch anstatt incumare die weitere Umbildung intumare steht.

ignis, Cant.; .. ad vel in gehennam vel gehenna ignis, Gall. — 5, 29. 30: in geennam, Gall.; Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. (geh.). — Mt. 10, 28. 18, 9. Mc. 9, 47. Luc. 12, 5. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Fuld. (Mt.). — Jac. 3, 6: inflammata (Fuld.: -mat) a gehenna, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Marc. IV. 30. Paenit. 12. Apol. 47. Anim. 13 ex. — Prud. Cath. XI. 112.

sicera [Fem. u. Neutr., — τὸ σίχερα] Luc. 1, 15: vinum et sicera non bibet, Cant. Rehd. Amiat. Fuld.; . . siceram n. bibet, Gall. Vulg. — Jùdic. 13, 4: et nunc observa et non bibas vinum et siceram, Aug. Quaest. 50. in Judic.; — cave ergo ne bibas vinum ac siceram, Vulg. — Prov. 31, 6: date siceram moerentibus. Deut. 14, 26. 29, 6. Judic. 13, 7: Vulg. — Sulp. Sev. Hist. I. 27, 2. cf. Vorst. ad h. l. — Hieron. Ep. ad Nepotian.: Sicera Ebraeo sermone omnis potio adpellatur quae inebriare potest, sive illa quae frumento conficitur sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem coctisque frugibus aqua coloratur.

Amen, Halleluia, Hosanna, Racha. Aug. Doctr. christ. II. 11, 16:
.. quamquam et Hebraea verba non interpretata saepe inveniamus in libris, sic Amen et Halleluia et Racha et Hosanna et si qua sunt alia; quorum partim propter sanctiorem auctoritatem, quamvis interpretari potuissent, servata est antiquitas, sicut est Amen et Halleluia; partim vero in aliam linguam transferri non potuisse dicuntur, sicut alia duo quae posuimus... Et hoc maxime interiectionibus accidit, quae verba motum animi significant potius quam sententiae conceptae ullam particulam; nam et haec duo talia esse perhibentur: dicunt enim Racha indignantis esse vocem, Hosanna laetantis.

Zweites Kapitel.

Besonderheiten der Beugung.

1. Abtheilung.

Declination.

I. Declinationstausch, Metaplasmus.

Es steht 1. die erste Declination anstatt der dritten.

hebdomada für hebdomas. Ncm. Sing. Dan. 9, 27: et confirmabit testamentum in multis hebdomada una [ἐβδομὰς μία], Tertull. Jud. c. 8. p. 294. — Ambros. Serm. 34. — Isidor. d. Nat. rer. III. 1 (bis). — Gen. hebdomadae. Ambr. Ep. 83. — Hesych. ap. August. Ep. 198. — Acc. hebdomadam. Tert. Jud. c. 8. p. 295: unam et dimidiam hebdomadam. — Ambr. d. Noë et arca c. 12. 13. Ep. 39 (bis). 83. — Gell. 3, 10. — Abl. hebdomada. Ambr. Ep. 72. 83. — Isidor. l. c.: de hebdomada. — Nom. Plur. hebdomadae. Dan. 9, 24: septuaginta hebdomadae breviatae sunt super plebem tuam, Tert. Jud. c. 8. p. 293. — p. 295. 297. — Gen. hebdomadarum. 2 Paral. 8, 13: in sollemnitate hebdomadarum. Dan. 10, 2. 3: trium hebdomadarum, Vulg. — Tert. Jud. c. 8. p. 298 (bis). 300. — Abl. hebdomadis. Dan. 10, 2: Chromat. in Matth. p. 978. — Ambr. Serm. 34. — ebdomeda D. wuche 40. ebdomida weke G. voc.

Hellada für Hellas. 1 Macc. 8, 9: qui erant apud Helladam [οί ἐκ τῆς Ελλάδος], Vulg.

lampada für lampas. Gen. Sing. lampadae: Ambr. Serm. 12. — Nom. Plur. lampadae. Mt. 25, 8: quia lampadae nostrae extinguuntur, Cant. Rehd. — Pass. Seraph. et Sabin. c. 9 (ap. Baluz. II. p. 112): cum applicatae fuissent lampadae. — Gen. lampadarum. Ezech. 1, 13: quasi aspectus lampadarum, Vulg. — Pass. Mariae mart. c. 13 (Baluz. II. 122): ad instar lampadarum. — Acc. lampadas. Mt. 25, 7: ornaverunt lampadas suas, Fuld. — Abl. Ca-

- pitol. Gallienor. 8: cum cereis facibus et lampadis. Plaut. Cas. IV. 4, 16. Priscian. I. p. 330, 13 ed. Hertz. — lampada D. ampel K. V.
- retia für rete, mit Acc. Sing. retiam, Nom. Acc. u. Abl. Plur. retiae, retias und retiis. Mt. 4, 18. 20. Mc. 1, 16. 19. Luc. 5, 4—6: Cant. Verc. Veron. Mt. 4, 21. Luc. 5, 2: Cant. Verc. Mc. 13, 47: Verc. Veron. Brix. Germ. Jo. 21, 6. 8: Verc. Veron. retiam Luc. 5, 5: Rehd. Jo. 21, 6: Cant. Verc. Veron. Brix. Jo. 21, 8: Cant. Verc. Veron. Jo. 21, 11: Cant. Verc. Corb. Brix. Ezech. 17, 20: expandam super eum retiam, Weing. Schol. Juven. VIII. 208 ed. Jahn.
- sirena für siren. Mich. 1, 8: faciet . . luctum quasi filiae sirenarum, Vers. antiq. ab Hieron. emend. — cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 646.
- cassida für cassis. Virg. Aen. XI. 774. decada für decas. Rufin. homil. Orig. in Num. V. §. 2: unius decadae consummatio... decadae quinquaginta. Sphinga für Sphinx. Isidor. XX. 11, 3. Gen. sphingae. Hygin. Fab. 67: qui Sphingae carmen solvisset. stigma mit d. Acc. stigmam. Petron. c. 45: habebit stigmam. 69: curabo stigmam habeat.
  - 2. Die erste anstatt der funften.
- effigia f. effigies. Plaut. Rud. II. 4, 7. Afran. ap. Non. p. 492 sq.
  - 3. Die zweite anstatt der dritten.
- altarium Acc. Luc. 11, 51: Verc. Gen. 35, 1: Hilar. Pictav. d. Trin. IV. Sulp. Sev. Hist. sacr. I. 19, 1. Dial. II. 2, 1. Gen. altarii Luc. 1, 11: Cant. Veron. Dat. altario Hebr. 7, 13: Dem. Amiat. Fuld. Joel 1, 9. 13: qui deservitis altario, Weing. Sulp. Sev. Ep. II. ad. Claud. 1. Abl. altario Mt. 23, 18. Lüc. 21, 1: Verc. 1 Cor. 9, 13: altario Dat. . . altario Abl., Clar. Boern. Harlei. Amiat. Fuld.
- Danielo Abl. f. Daniele. Mt. 24, 15. Mc. 13, 14: Rehd. Mt. 24, 15: a danihelo propheta, Amiat. Fuld.
- ossum für os, ossis. Nom. Tert. Carm. c. Marcion. II. 4, 71: deque ossibus ossum. Acc. Luc. 24, 39: spiritus carnem et ossum non habet, Verc. Jo. 19, 36: ossum eius non confringetis ab eo, Verc.; ossum non confringetis ab eo, Corb. Verc. (om. ab eo). August. Doctr. christ. III. 3: Mallem quippe cum barbarismo dici (Ps. 138,

15): "Non est absconditum a te ossum meum", — quam ut ideo esset minus apertum, quia magis Latinum est. IV. 3: Cur pietatis doctorem pigeat imperitis loquentem, ossum potius quam os dicere? — Gell. ap. Charis. et ap. Priscian. — ossu ib.

ossuum für os, ossis. Jo. 19, 36: ossuum eius non confringetis, Brix.;
— ossuum non confringetis ab eo, Colb. — Gruter. Inscr. 575, 3: ossua posita sunt. 875, 3: hic super ossua cineresque suos benedicta quiescis. — Orell. Inscr. 4361. — Osann. Inscr. Syll. p. 497, 1.

praesepium [qázvn] neben praesepe. Luc. 2, 7: posuit eum in praesepio, Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Mm. Martin. Gat., Rehd. (om. eum); — reclinavit eum in praesepio, Cant. Amiat. Fuld. Vulg.; — conlocavit..., Verc. — Luc. 2, 12. 16: positum in praesepio, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Mm. Martin. Gat. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. .. ö. 27

vaso für vase. Luc. 8, 16: cooperit eam vaso [σχεύει], Cant. — Petron. 57: vasus fictilis. — Nom. vasum Plaut. Truc. I. 1, 33. Cato ap. Gell. 13, 23. Petron. 51. — Gen. vasi Lucret. VI. 233. — Acc. vasum Fab. Pict. ap. Non. 544. Vitruv. IX. praef. §. 11. — Abl. vaso Colum. II. 2, 20. Vitruv. VIII. 1, 4. Schol. Juven. IV. 33.

cochlearium für cochlear. Scrib. Larg. Compos. 94. 96. 122. 133. 136.
— Decembro f. -bri. Gruter. 546, 2. 796, 9. — glutinum f. gluten.
Lucil. ap. Non. p. 491: tepido glutino. Plin. N. H. XXXII. 24: idemque nomen glutino eius. — luminario f. -nari. Iren. I. 29, 2 (bis). — olerorum f. olerum. Lucil. ap. Non. p. 490. — poematorum f. -matum. Afran. ap. Non. p. 493. Varro, Cic. ap. Charis.

4. Die zweite anstatt der vierten.

fructi Gen. f. fructus. Terent. Adelph. V. 2, 16: hoc fructi. Cato R. R.

domini sui' — fügt Ambrosius in ev. Luc. II. (opp. V. p. 24) sofort hinzu: Imo praesepium' dixerim, sicut scripsit qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo quod non distat in sensu. Nam si orator illorum qui phaleras sermonum sequuntur negat in hoc fortunas positas esse Graeciae, hoc an illo verbo usus sit, sed rem spectandam putat; si ipsi philosophi eorum qui totos dies in disputatione consumunt minus Latinis et receptis usi sermonibus sunt, ut propriis uterentur: quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria quibus vincit sermonis vilitas, quod operum miracula divinorum nullis venustata sermonibus veritatis suae lumine refulserunt!

4. — Abl. fructo Mt. 12, 33: de fructo enim arbor adgnoscitur, Cant. — Acc. fructos Mt. 21, 43: fructos suos. Luc. 6, 43: fructos malos. . . fructos bonos, Cant . . . ö. — Luc. 3, 8: fructos dignos. 6, 43: fructos malos. 12, 17: fructos meos, Rehd. — Turpil. ap. Non. p. 491 (bis): satis fructi.

circuito Abl. Rom. 15, 19: et in circuito, Clar. intellecto Abl. Luc. 2, 47: in intellecto, Cant.

spirito Abl. Act. 1, 5: vos autem spirito sancto baptizamini. 15, 29: ferentes in sancto spirito, Cant. — Gruter. 563, 7. — Dat. spirito Orell. Inscr. 3030. — Vocat. spirite Mc. 1, 25: spirite immunde. 5, 8. 9, 25: Cant. — Mc. 9, 25: Verc. Veron.

magistrati Nom. Plur. Act. 16, 22. 35: Cant. — Acc. magistratos Act. 16, 19: Cant.

accubitos Acc. Luc. 11, 43. 14, 7, 20, 46: primos adcubitos, Cant. — Mt. 23, 6: Rehd. — Luc. 14, 7: Veron. Rehd.

cubitos Acc. Mc. 12, 39: primos cubitos, Cant. Verc.

discubitos Acc. Mc. 12, 39: primos discubitos, Veron. Ebenso Mt. 23, 6 und Luc. 20, 46: Verc., ingleichen Luc. 14, 7: Verc. Brix. — Luc. 11, 43. 20, 46: Rehd.

recubitos Acc. Mt. 23, 6: primos recubitos, Fuld.

grados Acc. Act. 12, 10: descenderunt septem grados, Cant. — Sulp. Sev. Martin. 19, 4 (codd. Veron. Frising.).

gressos Acc. Hebr. 12, 13: et gressos rectos facite, Fuld. — Sulp. Sev. Ep. II. 5: altos gressos (cod. Veron.).

manos Acc. 1 Tim. 2, 8: levantes sanctas manos, Clar.

porticos Acc. Jo. 5, 2: quinque porticos habens, Cant. Martin.

gelus Nom. Afran. Acc. ap. Non. p. 207 sq. — geli Gen. Lucret. V. 206. VI. 156. 530. — gelum Acc. Varr. ap. Non. 208. Lucret. VI. 878. — gelo Abl. Varr. ap. Non. 492. — aesti Gen. Pacuv. ap. Non. 484. — aspecti Gen. Acc. ib. 485. — exerciti Gen. Auf Münzen aus der Kaiserzeit: fides exerciti, genius exerciti; gloria, pax, restitutor, virtus exerciti. Nolten. Lex. Antib. 958. — Acc. Varr. ap. Non. 484. — flucti Gen. Acc. Pacuv. ib. 488. — gemiti Gen. Plaut. Aul. IV. 9, 11. — lucti Gen. Acc. ap. Non. 485 sq. — ornati Gen. Terent. Andr. II. 2, 28. Eun. III. 4, 8. — parti Gen. Pacuv. ap. Non. 486. — piscati Gen. Pompon. Turpil. ib. 488. — quaesti Gen. Titinn. Pompon. Turpil. Caecil. ib. 483. — Varr. fragm. p. 327 Bip. — Plaut.

Aul. I. 2. 5. Most. V. 1, 58. Pers. I. 2, 14. Poen. prol. v. 95. — Terent. Hec. V. 1, 9. 3, 38. — salti Gen. Acc. ap. Non. 485. — senati Gen. Sisenn. ib. 484. — Plaut. Epid. II. 2, 4. — Cic. ad Fam. V. 2. in Caecil. 5. — Sall. Cat. 30. 36. 53. — soniti Gen. Pacuv. Caecil. ap. Non. 491. — strepiti Gen. Enn. ib. 490. — sumpti Gen. Turpil. Lucil. Caecil. Varr. ib. 484 sq. — Plant. Trin. II. 1, 21. — tumulti Gen. Pompon. Acc. ap. Non. 484. Enn. Turpil. Afran. ib. 489. — Plaut. Cas. III. 5, 22. — Terent. Andr. II. 2, 28. — Sall. Cat. 59. — victi Gen. Plaut. Capt. IV. 12, 75. — cornum Acc. f. cornu. Lucret. II. 388. — Priscian. VI. 15. — affecto Abl. Fragm. Murator. lin. 60. 61: pro affecto et dilectione. — introito, ambito Abl. Orell. Inscr. 2103. — cestis f. cestibus. Varr. ap. Non. 492. — cornuis Abl. Capitolin. Gallienor. 8: boves cornuis auro iugatis.. praefulgentes. — fetis Abl. Acc. ap. Non. 489. — specis Abl. Acc. ib. 487.

5. Die dritte anstatt der zweiten.

diaconem Acc. für diaconum. Epist. Athanas. ad Lucif. Calar. p. 342 (opp. Lucif.). — Abl. diacone Baluz. II. p. 103. — diacones Nom. 1 Tim. 3, 12: Dem. Amiat Fuld. — Cyprian. Ep. 32. 80. — Cassiod. Compl. 3. in 1 Tim. — Compl. 14. in Act. — Act. Fructuosi al. c. 1 (ap. Ruinart.) — Pass. Perpet. et Felic. c. 3 (ibid.). — Baluz. II. p. 95. — Mabill. p. 200. — diacones Acc. Cassiod. Compl. 1. in Philipp. (bis). — Ep. Liberii ad Constant. Aug. p. 350 (ap. Lucif.). — diaconibus Dat. u. Abl. Phil. 1, 1: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Cyprian. Ep. 20, 2. 31, 6. 59, 21. — Act. procons. Cyprian. c. 5. — Act. Fructuosi al. c. 1. 3. 5. 7. — Baluz. II. p. 48. 142. — Mabill. p. 363. — Röm. Missale (In Parasceve): Oremus et proomnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus. [Hagen Spr. Erört. S. 43]. — Nom. subdiacones Cassiod. Compl. 3. in 1 Tim. — Baluz. II. p. 94. — cf. G. J. Voss. d. Vit. sermonis . . . p. 646.

amicibus für amicis. Orell. Inscr. 4681. — diibus für diis. Petron. 44.
— Orell. 2118. 4608. — dibus ib. 1307. 1676. 3413. Gruter. 2, 9.
24, 6. 46, 9. 98, 5. 618, 3. — duomvires f. -viri. Orell. 3808.
— filibus f. filiis. Gruter. 553, 8: filibus suis. — generibus Dat. f. generis. Acc. ap. Non. p. 487.

- 6. Die vierte anstatt der zweiten.
- somnus Gen. für somni. Jo. 11, 13: de dormitione somnus, Cant. Verc. Veron.
- fretus für fretum. Lucret. I. 721. VI. 364. Cic. ap. Gell. 13, 20. Non. p. 205. — humu Abl. Varr. ib. 488. lectus Gen. Plaut. Amph. I. 3, 15. pannibus f. pannis. Pompon. ap. Non. p. 488. peccatus Cic. ap. Gell. 13, 20. sonu Abl. Sisenn. ap. Non. p. 491. Gruter. Inscr. 755, 3: agru. 566, 9. 599, 8: domu. 840, 1: unu locu.
  - II. Ungewöhnliche Casusformen.
    - 1. Nominative:
- famis für fames. Luc. 4, 25: Verc. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Luc. 15, 14: famis, Rehd.; famis magna, Cant.; famis valida, Verc. Rom. 8, 35: persecutio an famis, Clar. Tert. Nat. I. 9: si famis afflixit. Prudent. Psychom. v. 479. Varr. R. R. II. 5. cf. Bünemann ad Lact. Mort. persec. 33, 6.
- nubis Act. 1, 9: Cant. Mt. 17, 5: nubis lucida, Amiat. Fuld. sepis Genes. 38, 29: Hieron. Ep. ad Eph. I. Ambros. in Luc. III.

aedis Varr. ap. Non. p. 494. — satellis Lucif. Cal. d. non parc. p. 287. lentis f. lens. 1 Sam. 26, 16: ubi est lancea regis et lentis aquae, Lucif. Cal. Athanas. I. p. 31.

trabis f. trabs. Mt. 7, 4: Verc. Veron. Corb. Brix. Fuld. Rehd. — vgl. Diez Altroman. Gloss. S. 48. — trabes Luc. 6, 42: et ecce trabes in oculo tuo est, Cant.; — et ecce in oculo tuo trabes subiacet, Verc. Veron. Colb. Corb.; — Rehd. (trabis). — Mt. 7, 4: trabes est in oculo tuo, Amiat. — Enn. Annal.

nubs f. nubes. Mt. 17, 5: nubs lucida, Cant. Verc. Veron. Rehd. —
Mc. 9, 7: nubs obumbrans (subumbrans), Cant. Verc. Veron. —
Luc. 9, 34: iid. — Act. 1, 9: Laud. Cant. (a sec. m.) — Liv. Andronic. ap. Virg. Aen. X. 636. — Auson. Id. 12. monos. de hist. 4.

saeps f. sepes. Valer. Flacc. VI. 587.

stips f. stipes. Petron. 43: ille stips . . patrimonium elegavit. — stips D. schorff, stock 45.

heredes f. heres. Gal. 4, 1: quandiu heredes parvolus est, Clar. participes f. particeps. Hebr. 2, 14: et ipse participes factus est, Clar. principens (f. princeps) patri, Hebr. 7, 4: Clar. — [Vgl. erede ital., participe span., principe ital. span. — s. Schuchardt Vokalismus I. S. 35.]

furcepem f. forceps. Gruter. 711, 3: in qua furcepem (Nom.). nomine f. nomen. Gruter. 992, 3: incisum et duro nomine erit lapide. sanguinis f. sanguis. Levit. 15, 28: si steterit sanguinis, Tolet.

itiner f. iter. Varr. Acc. Turpil. ap. Non. p. 482. Enn. Paeuv. ib. 490.

— Plaut. Merc. V. 2, 81. — Lucret. VI. 339. cf. Forbiger ad h. l.

— — lacte Nom. u. Acc. f. lac. Varr. fragm. p. 263: Candidum lacte
papilla cum fluit, signum putant partuis. — Enn. Hemin. Caecil.
ap. Non. p. 483. — Plaut Men. V. 9, 30. Mil. II 2, 85. — Petron.
38: lacte gallinaceum. — Apul. Met. p. 178: rogavit. haberetne
venui lacte. — — genus f. genu. Cic. Arat. 399: dextrum genus. —
Mascul. Lucil. ap. Non. p. 207.

2. Anderweite Bildungen:

Genitiv griechischer Männernamen auf -etis anst. -is, Dativ auf -eti anst. -i.

Eugenetis (= Eugenis) Gruter. 666, 6. — Eusebetis 681, 12. 868, 10. — Eutychetis 340, 4. 365, 1. 377, 1. 747, 1. 752, 4. 770, 6. — Theophiletis 635, 6. — Hyperetis (= Hyperetae) 585, 8. — Abylenetis [$\mathcal{A}\beta\nu\lambda\eta\nu\tilde{\eta}s$] Luc. 3, 1: et Lysaniae Abylenetis (cod.: Abyllianetis) quaterducatus, Cant. — Diocleti (= Diocli) Gruter. 752, 1. — Diogeneti 325, 7. — Themistocleti 360, 1. — Hermeti (= Hermae) 432, 3. 758, 1. 781, 4.

Genitiv griechischer Frauennamen auf -enis anst. -ae, Dativ auf -eni anst. -ae.

Nicenis (=Nicae, von Nice) Gruter. 661, 8. — Chrestenis (=Chrestae, von Chreste) 859, 13. — — Agapeni [Ayan $\hat{\eta}$] Gruter. 1052, 2. — Aristeni [Aoloxy] 719, 6. — Augeni [Avy $\hat{\eta}$] 743, 8. — Beroniceni [Beqevixy[790, 9. 863, 4. — Caleni 830, 4. — Callisteni 863, 4. 942, 3. 1000, 3. — Calybeni 652, 1. — Chresteni 716, 11. — Danaëni 818, 3. — Eroticeni 992, 5. — Eutycheni 1132, 6. — Fileteni 832, 7. — Grapteni 837, 4. 838, 7. — Megisteni 865, 5. — Meleteni 652, 7. — Metheni 750, 4. — Myrineni 697, 2. — Niceni 552, 4. 601, 4. 772, 4. 809, 2. 952, 2. 8. 953, 1. 955, 8. 961, 11. 1202, 4. 7. . etc.

Genitive. iteris f. itineris. Naev. Acc. ap. Non. p. 485. — civitatium Luc. 5, 12: Rehd. — 6, 17: Cant. — Liv. ed. Drakenb. ö. — Sulp. Sev. Hist. I. 13, 2 (cod. Palat). —— sanitatium Psalm. 84, 5: Psalt.

Veron. — 1 Cor. 12, 28. 29: Clar. — voluptatium 2 Tim. 3, 4: Fuld. — virtutium Sulp. Sev. Dial. I. 10, 4. Ep. III. 6 (cod. Veron.). — mensuum f. mensium. Capitolin. Gordian. 28: nonnullae duum mensuum. — ossuum f. ossium. Tert. Resurr. 30: readunatione ossuum... ossuum.. reviscerationem... revelato situ ossuum. — Pacuv. (Tragic. ed. Ribbeck. p. 402). — Prud. Perist. V. 111.

Ablative. itere f. itinere. — Terent. Heaut. II. 2, 30. Phorm. III. 6, 33. — Acc. Varr. ap. Non. p. 485. — luci Plaut. Cist. II. 1, 49. — Terent. Adelph. V. 1, 55. — noctu tota (f. nocte tota) Tob. 10, 10; Germ. 15. — metuetu f. metu. Hebr. 12, 28: cum metuetu [$\varepsilon i \lambda \alpha - \beta \varepsilon i \alpha \varsigma$] et verecundia, Clar. — timetu f. timore. Hebr. 2, 15: hos quotquot timetu [$\varphi \delta \beta \varphi$] mortis.. obnoxii erant servituti, Clar. — horabus f. horis. Orell. Inscr. 4601.

Accusative. herem f. heredem. Naev. ap. Non. p. 486. — Orell. 4379. — — sanguem f. sanguinem. Jo. 6, 54: sanguem eius biberitis. 6, 55: bibet eius sanguem. 6, 57: bibet meum sanguem, Cant.

Dativ u. Abl. Plur. 1.: auf is anst. abus.

animis f. animabus. Cic. ad Fam. XIV. 14: duabus animis suis.—
asinis f. asinabus. Plin. N. H. XXXI. 41.— diis f. deabus. Ovid.
Met. XIII. 464.— dominis f. dominabus. Curt. III. 12, 8.— equis
f. equabus. Colum. VI. 37.— filiis f. filiabus. Plaut. Poen. V. 3, 9.
Caes. Bell. Alex. 33, 2.

2. auf abus anst. is.

nymphabus f. nymphis. Inscr. ap. Spon. Miscellan. erud. Antiq. Sect. 2. Art. 7. p. 32. — matronis Veliantiabus f. Veliantis, ib. Inscr. 75. p. 104. — matribus Gerudatiabus f. Gerudatis, ib. Inscr. 76. p. 105. — matronis Gabiabus f. Gabiis, ib. Inscr. 79. p. 106. — matronis Aufaniabus f. Aufaniis, ib. p. 107.

III. Genustausch, oft auch mit Umendung verbunden.

1. Masculina.

aedes 2 Reg. 21, 5: in duobus aedibus, Lucif. Cal. Reg. apost. p. 179. altaris Ps. 42, 4: introibo ad altarem dei, Psalt. Veron. — Mt. 23, 35: inter templum et altarem. Luc. 11, 51: inter altarem et aedem,

Rehd. — Apoc. 6, 9: suptus altarem, Amiat. — Hebr. 9, 4: aureum habens altarem, Clar.

castellus Mc. 11, 2: in castellum qui est contra vos. Luc. 19, 30: ite in contra qui est castellus, Cant.

cubilis Dan. 2, 28. 29: supra cubilem [κοίτης] tuum, Weing.

faenus Mc. 6, 39: super (Veron.: supra) viridem faenum, Cant. Verc. Veron. Vindob. — Ps. 104, 35: comedit omnem foenum, Psalt. Veron.

fanus Mich. 5, 13: et exterminabo sculptilia tua et fanos $[\sigma \tau \eta \lambda \acute{\alpha}\varsigma, -$ Vulg.: statuas] tuos, Weing.

firmamentus Ps. 104, 16: omnem firmamentum panis contrivit, Psalt. Veron.

iumentus Ps. 72, 23: ut iumentus $[\varkappa \tau \eta \nu \omega \delta \eta \varsigma]$ factus sum, Psalt. Veron. — iumentus D. stier 32.

lignus Ps. 104, 33: contrivit omnem lignum, Ps. Veron. — Ezech. 17, 24: et exalto lignum humilem et arefacio lignum viridem, Weing. — August. Spec. (A. Maii Spicil. Rom. app. p. 52. — Patr. nov. bibl. I. 2. p. 100. 77).

membranus Tob. 11, 14: quasi membranum ovi quem adprehendens, Regin. Suec.

murmur Jo. 7, 12: murmur multus, Martin. — Varr. ap. Non. p. 214. os, oris. Ps. 143, 11: quorum os locutus est, Psalt. Veron.

retis Jo. 21, 11: et traxit retem ad terram plenum magnis piscibus, Corb. Fuld. — Plaut. Rud. IV. 3, 45. — Charis. p. 45 P. — Priscian. p. 659. 759 P.

signus Jo. 2, 16: post hunc signum, Rehd.

sitis Ps. 68, 22: et siti meo potaverunt mè, Psalt. Veron.

staticulus Sap. 10, 7: stans staticulus [στήλη] salis, Tolet.

templus Mc. 14, 58: hunc templum, Cant.

verbus Luc. 4, 32: verbus eius, Cant. — Jo. 4, 50: verbo quem dixi, Brix. — Jo. 19, 8: cum audisset autem Pilatus hunc verbun, Verc. — Jo. 21, 23: exivit ergo hic verbus aput fratres, Cant. — Jo. 5, 38: verbum eius non auditis in vobis manentem, Verc. Veron. Corb. Brix.; Rehd. (n. habetis).

vinus Jo. 2, 10: bonum vinum ponit et cum inebriati fuerint, tunc infimiorem, Veron. — Apoc. 14, 10: de vino irae dei qui mixtus est mero in calice irae ipsius, Amiat. Fuld. — Petron. 41: vinus mihi in cerebrum abiit.

absinthius Varr. fragm. p. 303: absinthium uti bibam gravem (Non. p. 190). — aedificius Gruter. Inscr. 1053, 11: hunc denique aedificium. — alvus Acc. al. ap. Non. p. 193. — Charis. p. 61. Priscian. V. 6, 33. VI. 16, 84. cf. Forbig. ad Lucret. VI. 1199. — apius Veget. Mulomed. II. 11: apium viridem. — araneus Plaut. Asin. II. 4, 19. Stich. II. 2, 24. — Non. p. 192. — balneus Petron. 41: vix me balneus calfecit. — caelus Varr. Enn. ap. Non. p. 197. — Lucret. II. 1097. - Petron. 39: caelus hic . . totus caelus. 45: ubique medius caelus est. - Arnob. adv. Gent. I. 59: Nonne . . dicitis . . caelus et caclum? — — calcaneus Isidor. XI. 1, 14. — calx Plaut. Poen. IV. 2, 86. — Varr. ap. Non. p. 199. — — candelabrus Petron. 75: tam magnus ex Asia veni quam hic candelabrus est. — Caecil. ap. Non. p. 202: candelabrum igneum ardentem. - Arnob. I. 59: non item apud vos est positum . . candelabrum . . et candelaber? — — chartus (= charta) Lucil. ap. Non. p. 196. — clunis Plant. ib. — collegius Orell. Inscr. 2413. 4101. 4123. 4947. — collus Plaut. Amph. I. 1, 289. Capt. II. 2, 107. IV. 3, 2. — Calvus ap. Quintil. I. 6, 42. — Acc. Lucil. Caecil. Cato, Naev. Varr. ap. Non. p. 200. — — compitus Varr. Caecil. ib. 196. — corius Plaut. Poen. I. 1, 11. — Varr. ap. Non. p. 199. — — crux Enn. ib. 195. — cubiculus Gruter. 172, 8. — Itiner. Hierosol. (ed. a Pithoeo). — — cupressus Enn. ap. Non. p. 195. ap. Gell. 13, 20. — dorsus Plaut. Mil. II. 4. 44: dorsus totus prurit. -- fascinus Ignat. Ep. ad Rom. c. 7: fascinus [βασκανία] in vobis non habitet. — fatus Petron 42: etiamsi illos malus fatus oppresserit. 77: haec mihi dixit fatus meus. — Gruter. 661, 6: fatus malus negavit. 663, 5: virginem eripuit fatus malus. — Orell. 2613: fatus suus. 4748: fatus malus. — filus Arnob. I. 59: non item (dicitis) filus et filum? - forus (= forum) Lucil. Pompon. Sallust. ap. Non. p. 206. — fretus (= fretum) Naev. Enn. Lucil. Varr. ib. 205. — Lucret. VI. 364. cf. Forbig. ad. h. l. — Arnob. I. 59: non item fretus et fretum? - - frons Titinn. Pacuv. Cato, Caecil. Plaut. ap. Non. p. 204 sq. — Gell. 15, 9. — — gelus Afran. Acc. Cato ap. Non. p. 207 sq. — grando Varr. ib. 208. — guttur Lucil. Naev. ib. 207. — Plaut. Aul. II. 4, 25. Mil. III. 2, 22. Trin. IV. 3, 7. — Varr. fragm. p. 284: capacior . . guttur. — — intestinus Varr. ap. Non. p. 209. - iugulus Arnob. I. 59. - lac Petron. 71: aeque unum lactem biberunt. — Apul. Met. p. 186: vini cadum et lactem et caseos. - Cael. Aur. Chron. IV. 3, 56: purgativae virtutis efficient

lactem. ct. Almelov. in lexic. Caelian. s. v. - Gloss. vet. gr. lat. γάλα, lac, lactem, lac, lactis, lacte. — lens Titinn. ap. Non. p. 210. — libus Nigid. ib. 211. — lodix Pollio ap. Quintil. I. 6, 42. — lorus Petron. 57: lorus in aqua, lentior non melior. — Apul. Met. p. 57: et cum dicto lorum quempiam sinu suo depromit ... Omnium quidem nequissimus audacissimusque lorus iste quem tibi verberandae destinasti, prius a me concisus atque laceratus interibit ipse . . . - - lucrus Plaut. Pers. IV. 3, 23: pergrandem lucrum. - lutus Claud. ap. Non. p. 212. - Gruter. 903, 1: si lutus, si pulvis tardat te forte viator. — - lux Varr. fragm. p. 266. 279. 309: luci claro. — Plaut. Amph. I. 1, 11. Aul. IV. 10, 18. Cas. IV. 2, 7. Cist. II. 1, 48. Men. V. 7, 17. Merc. II. 1, 31. Stich. II. 3, 39: luci primo, claro. — marmor Plin. Valerian. 3, 14: supra marmorem aqua lotum. — melos Acc. Pacuy. Varr. ap. Non. p. 213. — messis Lucil. ib. — metallus Spartian. Pesc. Nig. c. 12. — monumentus Gruter. 777, 6. 1133, 3. — Reines. Inscr. VIII. 56. IX. 1. XII. 37. hunc monimentum: Gruter. 594, 2. 608, 4. 947, 1. hunc munimentum: 678, 11. — — ovis Varr. ap. Non. p. 216. — Gell. 11, 1. — papaver Varr. Plaut. ap. Non. p. 220. patibulus Licin. Plaut. ib. 221. - pecudes Enn. v. 255 ed. Ribbeck. - Lact. Mort. persec. 10, 1: immolabat pecudes et in iecoribus eorum ventura quaerebat. cf. Bünem. ad h. l. — Salvian. d. Gubern. Dei VII. p. 135 Bremer.: in morem eorum pecudum qui ... — reticulus Cic. Fenestell. ap. Non. p. 221. — sagus (= sagum) Enn. ib. 223. — Varr. fragm. p. 315, — — salus (= salum) Enn. ap. Non. p. 223. — scutus Turpil. ib. 226. — sepulcrus Gruter. 900, 7. — stirps Virg. Aen. XII. 781. — Enn. Pacuv. ap. Non. p. 226 sq. — — sulphur Tert. Prax. 16: ignem et sulphurem. — tergus Plaut. Asin. II. 2, 53: habeo opinor familiarem tergum. — theatrus, prodigius. "Fortunatianus (im 5. Jahrh.) führt an, dass die Römer zu seiner Zeit hunc theatrum, hunc prodigium gesagt haben (Morhov. Patavin. c. 6). Fuchs, Roman. Spr. S. 334. - trulleus Plin. N. H. XXXIV. 3. - vadus (= vadum) Sallust. (Hist. I.) ap. Non. p. 231. - vehiculus [= equus] Translat. S. Faustae II. 7 (Bolland. vit. Sanct. ad 4. Jan.): vehiculus qui eum ferre debuerat ...

2. Feminina.

acetabula [τουβλίον] Ex. 25, 29: parabis et acetabulam, Tolet.

- tribula 1 Paral. 20, 3: fecit super eos tribulas .. transire. 21, 23: do .. tribulas in ligna, Vulg. Colum. I. 6, 23.
- furna [κάμινος] Dan. 3, 19: dixit ut succenderetur furna a septies tanto quam solebat, Wirceb.
- grex Ps. 78, 13: et oves gregis tuae, Psalt. Veron. Lucret. II. 662: Buceriaeque greges. cf. Forbig. ad h. l. Non. p. 80. 208. Lucil. Sat. 2, 19. Charis. p. 72. Priscian. p. 658 P.
- retis Jo. 21, 6: mittite . . retem, Fossat. Jo. 21, 11: et trahit retem plenam ad terram magnis piscibus, Gat. Mt. 4, 18: mittentes retem, Rehd. (pr. m.). Nom. retis Charis. p. 659 P. Acc. retem Varr. R. R. III. 5, 11. 14. Abl. Varr. R. R. III. 5, 11: rete cannabina. Acc. Plur. Charis. p. 20: in retes meas incidisti.

sarmenta [$\varkappa\lambda\tilde{\eta}\mu\alpha$] Jo. 15, 6: proicitur foras sicut sarmenta et arescet, Verc.

accipiter Lucret. IV. 1006. — amnis Plaut. Merc. V. 2, 18. — Naev. Acc. Varr. ap. Non. p. 192. — armenta Enn. Liv. Andron. ib. 190. — Gloss. Cassell.: armentas hrindir. vgl. Grimm u. Diez (Altr. Gloss. S. 75. 102) z. d. St. — articula Act. d. Arcad. mart. (Voss. d. Vit. p. 359). — arva Naev. Pacuv. ap. Non. p. 192. — caementa Enn. ib. 196. — castra Acc. ib. 200: castra haec vestra est. — crinis Plaut. Most. I. 3, 69. — Atta ap. Non. p. 202. — finis Acc. Cael. Cass. Varr. Sisenn. ib. 205. — Virg. Aen. II. 554. III. 145. V. 384. — Lucret. I. 108. — Gell. 1, 3: qua fini. 7, 3: ea fini. 1, 3. 13, 20: hac fini. — Ass. Mos. XI. 45 sq.: fines suas. — — fluvia Sisenn. ap. Non. p. 207. — funis Lucret. II. 1155. — Gell. 13, 20. — — horrea Claud. ap. Non. p. 208. — impendia Gruter. 62, 8. 871, 8. — intestinae (= -ina) Petron. 76: intestinas meas noverat. — lubea (= labium) Plaut. Stich. V. 4, 41. - Nov. Lucil. ap. Non. p. 210. -Pompon. ib. 456. — Gell. 10, 4. — labia (= labium) Apul. Met. p. 144: pendulas vibrassem labias. — lanicia Laber. ap. Non. p. 212. — lapis Enn. ib. 211. — metus Enn. ib. 214. — nervia (= nervus) Varr. fragm. p. 296. 297. — Gell. 9, 7. — pulvis Enn. ap. Non. p. 217. — ramenta Plaut. ib. 222. — rudens Plaut. Rud. IV. 3, 1. — vas Gruter. 16, 12: cum vase sua.

3. Neutra.

aestum Luc. 12, 55: dicitis quod aestum (pr. m.) venit, Rehd.

baptismum als Nom. Mt. 21, 25: baptismum Johannis unde erat, Amiat. Fuld. — Luc. 20, 4: Verc. Vindob. Gat. Mm. Brix. Rehd.; — Ambros. adv. Auxent. §. 9. — Luc. 12, 50: Ambros. Serm. 3. in Ps. 118. — Rufin. homil. Orig. in Judic. VII. §. 2. — Mc. 10, 38: baptismum quod ego baptizor, Verc. Veron. Vindob. — 10, 39: baptismum quod ego baptizor, Veron. Vindob. — Tert. Baptism. 15: quoniam unus dominus et unum baptismum et una ecclesia in caelis (Eph. 4, 5). — Ambr. Serm. 18. 34. 41. 51. — Rufin. Expos. symb. 94: utrumque enim baptismum nominatur. Apol. Origen. p. 879 Basil.: ut salutare baptismum . . compleatur.

genum für genu. Rom. 11, 4: non curvaverunt genum, Clar.

gladium Rom. 8, 35: an nuditas .. an gladium, Clar. — Plaut. Cas. V. 2, 27. — Lucil. ap. Non. p. 208. — Quintil. I. 5, 16: gladia qui dixerunt, genere exciderunt. — — gladiolum Messala ib. I. 6, 42. humera für humeros. Mt. 23, 4: super humera hominum, Cant.

laqueum Hos. 5, 1: ut laqueum facti estis, Lucif. Cal. Athanas. I. p. 69.

margaritum Apoc. 18, 12: lapidis pretiosi et margariti, Dem. Amiat.

— Prov. 25, 12: margaritum fulgens, Vulg. — Tert. Martyr. 4: si tanti vitrum quanti margaritum? Hab. mul. 1: margarita (cod. Vat. 1.) canderent. — Hieron. ad Laetam c. 7: si tanti vitrum, quare non maioris pretii margaritum? — Prudent. Peristeph. X. v. 648. — Varr. fragm. p. 198: margaritum, margarita plura. 282: et arma margarito candicantia. — Macrob. Saturn. II. 4: Tiberinum margaritum. — Petron. 63: mehercules margaritum, caccitus et omnium numerum. — Vitruv. VIII. 3, 19: margarita, non minus saxa silicea... aceto sparso dissiliunt et dissolvuntur. — Dig. XXXIV. 2, 25, 11: margarita, si non soluta sunt... — Walafr. Strab. d. Mirac. S. Galli c. 12 (ap. Goldast. Rer. Alam. I. 167): tam cari fulgore margariti.

palpebrum Ps. 10, 5: palpebra [τὰ βλέφαρα] eius interrogant filios hominum, Psalt. Veron. — Cael. Aurel. Acut. I. 8, 55: palpebra dura, oculi sanguinolenti. Chron. II. 1, 5: circa superius palpebrum ... Item palpebrum superius paralysi vitiatum laxius fit ... Item inferius palpebrum paralysi vitiatum .... quod est utrique palpebrorum vitio commune. II. 1, 8: inferiore palpebro. — (Non. p. 218.)

populum Hebr. 9, 19: et omne populum aspersit, Clar.

puteum Jo. 4, 11: et puteum altum est, Veron. — Varr. ap. Non. p. 217: et stagna et putea et maria. — Orell. Inscr. 4337. 4456.

ros Ps. 132, 3: sicut ros Ermon quod descendit super montem Sion, Psalt. Veron. — Plin. N. H. XVII. 13: ros marinum. — Marcell. Empir. d. Medicam. c. 8. p. 271 Steph.: ros nocturnum colliges. p. 273: ros matutinum.

saepe Mt. 21, 33: plantavit vineam et saepe $[\varphi \varrho \alpha \gamma \mu \delta \nu]$ circumdedit ei,

Amiat. Fuld.

sarcophagum Luc. 7, 14: tetigit sartophagum, Cant. — Gruter. 589, 7: sartophagum. — 541, 7. 689, 8. 751, 3. 810, 10. 843, 3: sarcophagum. testum Sirac. 22, 7: qui conglutinet testa, Tolet. — Sulp. Sev. Hist. sacr. II. 2, 5: ferrum atque testum interconfusum. — Non. p. 229. thesaurum Luc. 12, 34: ubi fuerit thensaurum tuum (pr. m.), Rehd. — Petron. 46: litterae thesaurum est.

ager Gruter. 204: agri quod .. - ambitum Tert Apol. 26: quam tantum ambitum .. exstrueretur. — anfracta Plur. Acc. Varr. ap. Non. p. 193. — autumnum Tert. Resurr. 12: revolvuntur . . verna et autumna. — Varr. ap. Non. p. 71: autumnum ventosum fuerat. — artua Plur. Plaut. Men. V. 2, 102: ossa atque artua. — calor Plaut. Merc. V. 2, 19: neque frigus neque calor metuo. — capillum Plaut. Most. I. 3, 97: vide, capillum satin' conpositum sit conmode. — caseum Nov. Plaut. ap. Non. p. 200. — cavernum, τούπημα: Gloss. — clipeum Licin. Laber. ap. Non. p. 196. — Virg. Aen. IX. 709. — cubitum Lucil. ap. Non. p. 201: quadraginta cubita altus. — Hieron. ad Ezech. 40: Illud autem semel monuisse sufficiat, nosse me cubitum et cubita neutrali appellari genere, sed pro simplicitate et facilitate intelligentiae vulgique consuetudine ponere masculino. — — delicium (= deliciae) Lucif. Cal. d. non parc. p. 280: tam fidelissimum delicium suum. - Phaedr. III. 20, 8: delicio suo quidnam fecissent. — Gruter. 454, 7. 617, 3. 624, 6. 646, 2. 661, 6. 7. 12—14. 1024, 2. 1120, 1. 2. — exsequium (= exsequiae) Gruter. 926, 2: ut exsequium sibi facerent. — ganeum (= ganea) Plaut. Asin. V. 2, 38. Men. V. 1, 3. — Varr. ap. Non. p. 208. — Planc. Fulgent. p. 566. — — lacerta Plur. (= lacerti) Acc. ap. Non. p. 210. — latrinum Laber. Lucil. ib. 212. — lectum (= lectus) Dig. XXXIV. 2, 19, 8: lectum plane argenteum . . argenti appellatione non continetur. - librum (= liber) Petron. 46: emi ergo nunc puero aliquot libra rubricata: — locum Gruter. 129, 14: hoc locum. — membranum Cael. Aurel. Chron. I. 4, 61: divisura membranorum quae cerebrum tegunt. (cf. Reines. Var. Lect. III. 18. p. 661). — Gariopont. II. c. 61. V. 31. VII. 13. — Auct. libr. Donum Dei's. Practic. d. febribus c. 27: membrana quae sunt in nucibus dividentia partes nucis. — — mundum [Toilette] Lucil. ap. Non. p. 214: mundum omne penumque. — nasum Lucil, ib. 215. - Plaut. Amph. I. 1, 288. Curc. I, 2, 18. Men. I. 2, 57. Mil. IV. 6, 41. - Acron ad Horat. Serm. II. 2, 89: Et hic nasus et hoc nasum dicitur, et est incerti generis. — - nervium (= nervus) Petron. 45: qui habuit nervia praecisa. — nundinum Lucil. Varr. ap. Non. p. 214. — nuntium Catull. 64, 75. — Non. p. 215. — — palum Varr. fragm. p. 279; tria pala. — pane Plaut. Curc. II. 3, 88; haec sunt ventris stabilimenta, pane et assa bubula. -- Arnob. adv. Gent. I. 59: item apud vos est positum hoc pane et hic panis. — pannum Nov. ap. Non. p. 218. — pecuda Plur. Sisenn. Cic. (de Rep. IV. 1) ap. Non. 159. — pulentum (= polenta) Cael. Aurel. Chron. II. 7, 105. III. 2, 28. 8, 150. V. 2, 44. — rictum Cic. Verr. IV. 43. - Lucret. V. 1063. VI. 1194. - Non. p. 221. - rogum Afran. ib. - sanguen (= sanguis) Enn. Acc. Varr. Cic. d. Finib. (V. 31) ap. Non. p. 224. — Lucret. I. 837. cf. Forbig. ad h. l. — Arnob. I. 59: hic sanguis et hoc sanguen. — superficium (= -cies) Iren. II. 14, 2: finctum superficium subtili eloquio sibi ipsis praeparaverunt. — Gruter. 138, 608, 8: superficium insulae. — — torum Lact. Inst. VI. 23, 15: alienis toris quae attingere non licet. cf. Bünem. ad h. l. - Varr. ap. Non. p. 11. - Lapis antiq. in tumulo Juliae Firmae: Quae commune torum servavit casta mariti. — uterum Plaut. Turpil. Afran. ap. Non. p. 229. — utria (= utres) Liv. Andron. ap. Non. p. 231. — Arnob. I. 59: aliud haec utria aliud dicitis hos utres. — vertebrum Cael. Aurel. Chron. IV. 3. 75: ad ventris confinia atque vertebrorum. V. 1, 1. 2. - vigilium Varr. ap. Non. p. 231 sq. — vulta Enn. ib. 230. — Lucret. IV. 1209: miscenteis volta parentum.

IV. Gebrauch des Numerus.

1. Singularformen:

inferus (= inferi) Apoc. 6, 8: et inferus [δ $\alpha \delta \eta \beta$] sequebatur eum, Dem. Amiat. — 20, 13. 14: Amiat. Fuld.

- insidia Hos. 5, 1: ad insidiam, Lucif. Cal. Athan. I. p. 69. Sap. 14, 24: alius alium per insidiam [λοχῶν] occidit, Vulg.
- loculus [γλωσσόχομον] Jo. 12, 6: et loculum habens, Cant. Brix.; Gall. (habebat). — 13, 29: loculum habebat Judas, Cant. Gall. — Mt. 27, 6: non licet nobis mittere in loculum, Ambr. enarr. Ps. 61.
- minacia [ἀπειλή] Habac. 3, 12: in minacia tua confringes terram, Psalt. Veron.
- primitia [ἀπαργή] Num. 18, 12: omnis primitia olei et omnis primitia vini et tritici, primitia corum quaecumque dederint domino, tibi dedi ea, -... Neque hoc quod dictum est primitia Latinum videtur: primitiae quippe numeri tantum pluralis dici solent, August. Locut. 59. d. Num.
- tenebra Mt. 6, 23: si ergo lumen quod in te tenebra est, Gall. Jo. 6, 17: adprachendit autem eos tenebra, Cant. — Lucif. Cal. Athan. II. p. 136: quia sis amator tenebrarum quippe tenebra. — Lamprid. Commod. 16: repentina caligo ac tenebra in circo... oborta. — Vocat. Lucif. ib. p. 114. 148: tu tenebra. — Gen. Luc. 22, 53: potestas tenebrae, Cant. — Apul. Met. 109: caecae tenebrae custodia. — Acc. Lucif. ib. p. 148: quomodo possemus crescere in illo, si te secuti tenebram fuissemus?

delicia Plaut. ap. Gell. 19, 8: mea voluptas, mea delicia. Non. p. 100. - Gruter. Inscr. 1014, 5: deliciae suae (Gen.). 663, 5: deliciae suae (Dat.).

2. Pluralformen:

progenies Act. 15, 21: ex progeniebus antiquis, Cant.

sanguines Ps. 5, 9: virum sanguinum et dolosum abominabitur dominus. Ps. 15, 4: non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, August. Locut. 59. d. Num. - Jo. 1, 13: qui non ex sanguinibus, Verc. Brix. Gall. Fuld. Amiat. Vulg.; — August. in Jo. evang. Tractat. 124. - Ps. 50, 16: libera (Aug.: erue) me de sanguinibus, Psalt. Veron. Vulg. August. — Letzterer setzt l. c. n. 19 erläuternd hinzu: "Expressit Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Graeco. Nam omnes novimus Latine non dici sanguines nec sanguina; tamen, quia ita Graecus posuit plurali numero non sine causa.. maluit pius interpres minus Latine aliquid dicere, quam minus proprie." 18

- sanitates Jes. 58, 8: et sanitates $[i\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha]$ tuae cito orientur, Hieron. ad Jes. l. l.
- speres Nom. Plur. Enn. ap. Fest. speribus Varr. ap. Non. p. 171. adipes Lucret. IV. 643.
  - V. Adjectiva, Pronomina, Participia.
    - 1. Adjectiva auf is anst. us.
- austeris Mt. 25, 24: austeris [σκληφός], Veron. Luc. 19, 21. 22: austeris [αὐστηφός], Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat.; Rehd. (22: austerus); Fuld. (21: austerus). Cassiod. Compl. 6. in 1 Petr.: qui videntur austeres. — auster Scribon. 188.

doctis Mt. 13, 52: doctis [μαθητενθείς], Cant.

- infirmis Jo. 5, 13: infirmis [ἀσθενῶν] nesciebat, Cant. Mt. 26, 41: caro autem infirmis, Cant. Veron. 1 Sam. 2, 8: dominus infirmem facit adversarium eius, Psalt. Veron. Jo. 6, 2: signa quae faciebat de infirmibus, Veron. 1 Cor. 8, 9: offendiculum fiat infirmibus, Clar. 1 Cor. 9, 22: fui infirmibus infirmus, ut infirmos lucrifacerem, Clar. Fuld. p. 293, 28: infirmibus. Amm. Marcell. 20, 6. infirmis D. uueih Gl. Ker.
- magnanimis 1 Cor. 13, 4: dilectio magnanimis est, Tert. Patient. 12. sinceris Phil. 1, 10: ut sitis sinceres, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Tolet. Phil. 2, 15: ut sitis sine crimine (Boern: inreprehensibiles) et sinceres, Clar. Boern. Ambr. Serm. 65: eius etsi sincere corpus sit, anima non potest esse sinceris. Varr. ap. Isidor. Hisp. d. Nat. Rer. 38, 5: si sol.. rubeat in occasu, sinceris dies erit. Scribon. Compos. 113: si sincere corpus erit.
- benignis Orell. Inscr. 458: benignes. indecoris Acc. ap. Non. p. 489. Virg. Aen. XII. 25. pronis Varr. ap. Non. p. 494.
  - 2. Adjectiva auf us anst. is etc.
- gracilus Lucil. ap. Non. p. 489. Terent. Eun. II. 3, 23: ut gracilae sient. — imberbus Lucil. Varr. ap. Non. p. 493. sublimus Acc. ib. 489. Sall. Hist. III. 20. Lucret. I. 341. cf. Forbig. ad h. l. — sterilus Lucret. II. 845. celerus Gruter. 549, 6. glabrus (= glaber) Herm. Past. III. 9, 1: glabrus sine herbis. praestus (= praesto) Hebr. 10, 11: omnis quidem sacerdos praestus est, Clar. Gruter. 669, 4: officio praestus fui. Gloss.:

praestos habeat, id est, praesentes. — — nequa (= nequam) Luc. 6, 45: et nequa de malo profert malum. 6, 35: super ingratos et nequas, Verc. — 19, 22: serve nequa et piger, Brix.

3. Andere Adjectivformen.

pauper Tob. 2, 3: ut quaereret aliquem pauperorum ex fratribus nostris, Regin. Suec. — Petron. 46: pauperorum verba derides. — Inscr. bei Fea Framm. de' fasti cons. 90. — Fem. paupera Luc. 21, 3: vidua haec paupera, Cant. — 1 Cor. 15, 10: et gratia eius in me paupera non fuit, Clar. German. — Pirmin. d. sing. libr. can. p. 72 (ap. Mabill.): vidua paupera... conlaudata est. — Luc. 21, 2: viduam pauperam, Cant. — Neutr. pauperum Cael. Aur. Chron. I. 1, 33: caput carnibus pauperum.

omnim für omnem. Mt. 19, 3: per omnim causam, Cant. toti für tot. Jo. 21, 11: et cum toti [τοσούτων] essent, S. Gat. dextrabus für dextris. Laber. ap. Non. p. 493: manibus dextrabus.

4. Pronomina.

alis Nom. für alius. Catull. d. coma Berenic. 28. — alid f. aliud. Terent. Heaut. II. 2, 90. Hec. V. 1, 24. — Lucret. I. 264. 408. 1108. V. 258. 1304. 1455. cf. Eorbig. ad I. 264. — alium f. aliud. Gruter. 1056, 1: alium corpus. — Jo. 11, 55: in alium castellum, Amiat. Fuld. — 2 Cor. 11, 4: alium evangelium, Fuld. — Gen. aliae f. alius. Ezech. 3, 6: ad populos multos aliae vocis aut aliae linguae, Lucif. Cal. d. non parc. p. 245. — Dig. XI. 7, 12, 1: ne sepulcrum aliae conversationis usum accipiat. — Dat. alio f. alii. Tob. 4, 16: non facias alio, Germ. - Mt. 8, 9: et dico huic . . et alio, Rehd. Amiat. Fuld. — Mc. 10, 12: alio nupserit, Verc. — Luc. 7, 8: et (dico) alio, Rehd. Amiat. Fuld. - 16, 7: alio dixit, Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. — Tert. Monog. 3: facit alio. Idol. 11. — — Jo. 13, 22. 35: ad alis alium [πρὸς ἀλλήλους]. 14, 19: cum alis alio [μετ' ἀλλήλων], Veron. — [Man vgl. den ähnlichen Gebrauch von alterutrum. Jo. 13, 14: et vos alterutrum pedes lavate, Rufin. hom. Orig. in Judic. VIII. §. 5].

altero Dat. für alteri. Cic. d. Nat. deor. II. 26 Ernest. — alterae f. alteri. Terent. Heaut. II. 2, 30. Phorm. V. 7, 35. — Cornel. Nep. 18, 1, 6.

illo Dat. für illi. Terent. Eun. V. 1, 21: quid illo faciemus, stulta? -

Gest. Purg. Felic. episc. (Baluz. II. p. 87): Misit huc me Felix.. noster, ut scribas illo, quia est unus perditus... Et ait collega meus: Scribe illo Felici nostro. — Dat. illue f. illi. Reines. Inscr. XII. 7. XIV. 19. — illum f. illud. Mc. 4, 35: illum daemonium, Amiat. Vulg. — Jo. 21, 6: mittite.. rete.. et iam non valebant illum trahere, Fuld. — 6, 39: ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo sed resuscitem illum, Amiat. Fuld. — Assumpt. Mos. IX. 43 sq.: ad illum tempus. — Gest. Purg. Caecilian. (Baluz. II. 101): acetum quod habuit, tulit illum.

ipsus f. ipse. Terent. Andr. II. 1, 23. 3, 3. 6, 11. III. 2, 15. 3, 44. 4, 19. Eun. III. 4, 8. IV. 7, 12. V. 5, 3. 4. Adelph. I. 1, 53. III. 2, 30. 4, 26. IV. 1, 22. Hec. III. 2, 8. 9. 5, 5. V. 3, 14. Phorm. II. 1, 16. 2, 38. V. 5, 12. — ipsud f. ipsum. Mc. 2, 22: et ipsud effunditur, Fuld. — Act. 16, 35: id ipsud in foro, Cant. — Phil. 2, 2: id ipsud sapiatis, Clar. — Baluz. II. 105. Mabill. 190. 192. — ipsut Gal. 2, 10. Col. 2, 14: Clar. — ipso Dat. Gruter. 756, 3: mi ipso (= mihi ipsi). — ixi f. ipsi. Suet. Oct. 88: legato eum consulari successorem dedisse ut rudi et indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animadverterit.

istum f. istud. Luc. 23, 48: ad spectaculum istum, Fuld.

ibus f. iis. Plaut. Mil. I. 1, 74: *ibus* denumerem stipendium. — Titinu. Pompon. ap. Non. p. 486.

isdem f. idem. Gruter. 360, 2. — eaedem f. eidem. 957, 13.

me f. mi = mihi. Varro R. R. III. 16, 2.

qui = quae. Luc. 21, 23: vae his qui in utero habent. 24, 10: et ceterae qui cum ipsis fuerant. Jo. 4, 5: in civitatem Samariae qui dicitur Sychar. 4, 32: escam.. quem non nescitis. 5, 28: hora in quo omnes.. audient, Rehd. — Mt. 26, 36: in villam qui dicitur Gesemani, Fuld. — Cod. Rehd. Capitul. ev. Marc. XLI: viduam qui misit quadrantem. — [Auch im Französ. qui = laquelle].

nulli Gen. f. nullius. Gell. 17, 6. — Dat. nullo, f. nulli. Gruter. 940, 7. solo Dat. f. soli. Rom. 16, 27: solo deo sapienti, Clar. Amiat. Fuld. — 1 Tim. 1, 17: invisibili solo deo, Clar. — Lact. Opific. 11, 3 (cod. Goth.): solo corpori. cf. Bünem. ad h. l. — Orell. Inscr. 2627: solo. — — solae Dat. f. soli. Terent. Eun. V. 6, 3.

toto Dat. f. toti. Hygin. Fab. 5: Juno toto generi eius fuit infesta. — Apul. Met. p. 246: inhians toto filiae patrimonio. — Minuc. Fel. 11, 1: toto orbi et ipsi mundo.

- uno Dat, f. uni. Commodian. Instruct. I. c. 19: perituro creditis uno. 33: uno crede deo.
- duo f. duae. Luc. 22, 38: ecce domine duo machaerae, Cant. —
   duum f. duorum. Jo. 8, 17: duum hominum testimonium, Cant. —
   Capitolin. Gordian. 28: duum mensuum (== duorum mensium).
  - 5. Nichteongruenz im Acc. Sing. stehender Adjectiva und Participia, die, auf ein neutrales Substantiv bezüglich, masculinisch endigen.
- Hebr. 6, 4: donum caelestem, Clar. 1 Thess. 3, 9: omnem gaudium, Clar. 2 Tim. 2, 21: ad omnem opus bonum, Clar. Mt. 12, 20: linum fumigantem non extinguet, Verc. Veron. Brix. Mc. 9, 1: videant regnum dei venientem, Verc. Brix. Luc. 2, 34: in signum contradicentem, Cant. Hebr. 12, 1: fragilem peccatum... curramus ad eum propositum est nobis certamen. 13, 4: horabilem (anst. honorabilem) connubium, Harlei. Phil. 1, 30: eundem certamen habentes qualem et vidistis. 2, 9: super omnem nomen. 4, 19: impleat omnem desiderium vestrum. 2 Thess. 2, 4: super omnem quod dicitur. 1 Tim 5, 10: si omnem opus bonum subsecuta est. 2 Tim. 2, 21: ad omnem opus bonum paratum. 3, 17: ad omnem opus bonum instructus. Tit. 1, 16: ad omnem opus bonum reprobi. Hebr. 6, 4: gustaverunt etiam donum caelestem. Apoc. 11, 2: atrium quod est foris templum eice foras et ne metieris eum, Fuld.

2. Abtheilung.

Comparation.

I. Comparativbildungen.

1. directe:

necessarior 1 Cor. 12, 22: membra . . necessariora sunt, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Ambrosiast. — Tert. Patient. 11: necessarior iniuriae medela. Testim. anim. 4: ad necessariorem sententiam. Hab. mul. 5: operas . . necessariores. Marc. IV. 19: maius et necessarius lumen.

Carn. 7: necessarius aliquid. Marc. I. 17: melior quo necessarior. Resurr. 31: necessarioris restitutionis. Pudic. 12: ad necessariora. novior Act. 17, 21: novius, Cant. — Varr. L. L. VI. c. 7.

plurior Jo. 7, 31: pluriora $[\pi \lambda \epsilon lov\alpha]$ signa, Brix. — Fulgent. Myth. praef. 1: pluriora laniola.

exiguior Herm. Past. III. 9, 28: exiguiores sunt. — idonior Tert. Hermog. 18: materiam . . idoniorem. Anim. 18: ut multo idoniorem. Pall. 3: idonius distendit. — industrior Plaut. Most. I. 2, 71. — industrior Cato, Gracch. ap. Priscian. p. 601 P. — noxior Ambr. d. Cain et Abel II. 8. — parvior Cael. Aurel. Chron. II. 1, 26: cibum dantes . . ex oleribus . . et volantum parvioribus. — retrosior Tert. Apol. 19: non retrosiores (= vetustiores) deprehenduntur.— retrior Schol. Juvenal. XI. 138: retriores partes.

extremior Tert. Anim. 33: nihil plenius quam quod extremius. — Apul. Met. p. 8: si quid est . . novissimo extremius. 143: quod cunctis est extremius.

infimior Jo. 2, 10: omnis homo inprimis bonum vinum ponit..tunc infimiorem, Veron.

novissimior Pass. Perpet. et Felicit. c. l. Ebenda novicior: cum maiora reputanda sint novitiora quaeque ut novissimiora.

postremior Apul. d. Deo Socr. p. 226: nullum animal in terris homine postremius.

proximior Hebr. 6, 9: et meliora et proximiora saluti, Clar. — Iren. I. 8, 5: proximior. — Minuc. Fel. 19, 2: apertius, proximius. — Senec. Epist. 108, 16: modum... proximiorem. — Cael. Aurel. Chron. V. 2, 46: paulo proximius lenimentum. — Dig. XLI. 1, 7, 3: alteri parti proximior (insula sc.). XVII. 2, 52, 9. XXXVIII. 10, 10, 3.

2. durch Umschreibung.

Eccl. 6, 3: bonus est aborsus magis quam ille, Rufin. hom. Orig. in Num. VII. §. 3. — Sap. 8, 20: magis bonus, Vulg. — Plaut. Amph. II. 1, 54: magis simile. Asin. I. 1, 106: magis versutus. II. 3, 114: magis.. sapiens. IV. 1, 37: magis religiosa. — Terent. Andr. IV. 2, 15: magis verum. Eun. II. 1, 21: magis severus.. magis continens. V. 4, 13: magis elegans. Adelph. IV. 5, 30: magis aperte. — Quintil. IX. 4, 15: magis deformis. X. 1, 77: magis fusus. — Sall. Jug. 5: illustria magis. — Nemesian. Ecl. IV. 12: plus formosus.

3. unter pleonastischer Beifügung von magis oder plus.

Mt. 12, 12: quanto magis melior est homo ove. Mc. 6, 51: et plus magis intra se stupebant. 7, 36: tanto magis plus praedicabant, Rehd. Amiat. Vulg., Fuld. (excl. 6, 51). — Luc. 12, 24: nonne vos magis plures estis avibus, Rehd.; — quanto magis vos pluris estis illis, Vulg. — Plaut. Amph. I. 1, 145. V. 1, 8. Aul. III. 2, 8. Men. prol. v. 55. Poen. prol. v. 82. Stich. V. 4, 22. — Terent. Hec. V. 1, 12: magis cautius. — Sirac. 23, 28: oculi domini multo plus lucidiores sunt super solem, Vulg. — (Cic. in Pison. 14: quaevis fuga potius optatior).

II. Superlativbildungen.

1. directe:

Lucret. I. 622: parvissima quae sunt. I. 616: parvissima quaeque. III. 200: parvissima corpora. cf. Forbiger ad I. 616. — Veget. Mil. I. 8. — Cael. Aurel. Acut. II. 35, 184: pulsus . . parvissimus. Chron. I. 1, 5: parvissimus guttarum fluor. I. 1, 29: frusta . . parvissima. II. 4, 77: fricatio . . parvissima. II. 7, 105: parvissimo . . oleo. II. 13, 172: loci parvissimi. — Acron ad Horat. Carm. II. 15, 14: tunc enim parvissimae sunt umbrae. — Walafr. Strab. vit. S. Gall. (Goldast. Rer. Alam. I. p. 152): rete parvissimum. — Ekkehard. iun. d. Casib. monast. S. Galli c. 1 (Goldast. I. 16): nec unum parvissimorum. — Mabill. p. 200: parvissima saxorum. — Keronis Interpret. vocabb. barbaric. (Goldast. II. 86): parvissimo intervallo, de skemmistun untarstuntu. — Adv. parvissime Cael. Aurel. Acut. II. 14, 206. 34, 182. 38, 218.

piissimus Cic. Philipp. XIII. c. 19 (bezeichnet diesen Superlativ als ein verbum omnino nullum in lingua Latina'). — Senec. Controv. 27. — Senec. ad Polyb. 26. — Quintil. Declam. 10 ex. — Curt. Ruf. IX. 6. — Flor. IV. 7, 14. — Frontin. d. Aquaed. I. — Sulp. Sev. Dial. III. 17, 5. — In röm. Inschriften (s. Reines. Gruter.) häufig: Patri piissimo, filio piissimo, uxori piissimae. — Adv. piissime Senec. ad Polyb. 34. — impiissimus Auson. ad. Gratian. — Hieron. Ep. 26, 2.

pientissimus, eine ausschliesslich der Lapidarsprache angehörige Nebenform von piissimus. Vgl. z. B. Inscr. Reines. p. 698: Patri pien-

tissimo. p. 747: Uxori karissimae pientissimae. Gruter. 418, 5. 421, 4. 462, 5. 465, 8. 606, 9. 609, 10 . . .

Doppelsuperlative:

- extremissimus Tert. Apol. 19: extremissimi tamen eorum (prophetarum sc.) non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus . .?
- minimissimus [= ἐλαχιστότατος Sext. Empir. adv. Mathem. IX] 2 Reg. 18, 24: ante unum satrapam de servis domini mei minimissimis [ἐλαχίστων], Tolet. Ignat. Ep. ad. Rom. c. 4: ego autem minimissimus. Arnob. adv. Gent. V. 7: digitorum ut minimissimus vivat. V. 14: minimissimus digitorum solus ut in corpore viveret. pessimissimus Senec. Epist. 81.
- postremissimus Tert. Cult. fem. 1: postremissimus omnium. Apul. Mag. p. 102: cum adolescentulis postremissimis. Gell. 15, 12: omnium nationum postremissimum nequissimumque existimato. ¹
  - 2. durch Umschreibung.
- Mt. 2, 10: gavisi sunt gaudio magno valde, Verc. Veron. Corb. Germ.
  Brix. Amiat. Fuld. Vulg. Ps. 6, 11: valde velociter, Psalt.
  Veron. Vulg. ö.
  - 3. unter pleonastischer Beifügung von maxime.
- Cic. ad Att. XII. 28: maxime liberalissima. Liv. XLI. 23: maxime gravissimus. Colum. 9, 3: maxime pessima. Gell. 13, 15: maxime humanissimi. [Mt. 8, 28: de monumentis exeuntes pessimi valde, Cant.].
  - 4. durch Verdoppelung des Positivs.
- Gruter. Inscr. 777, 6: malus malus (= pessimus). 284, 6: bonis bonis (= optimis). 375, 6: merenti merenti (= merentissimo).— 268, 4: fortis fortis, pii pii, felicis felicis (= fortissimi, piissimi, felicissimi). 65, 6. 172, 7. 318, 9. 364, 1: bene bene (= optime). 13, 18. 15, 9: libenter libenter (= libentissime).

¹ Aus der italienischen Volkssprache vgl. man den von ottimo gebildeten Doppelsuperlativ ottimissimo.

3. Abtheilung.

Conjugation.

I. odire.

Einen merkwürdigen Beleg dafür, mit welcher Freiheit man in der Volkssprache sich bewegte und wie namentlich Formen defectiver Verba in derselben durch reguläre ergänzt und gegen sie vertauscht wurden, gibt das Zeitwort odisse an die Hand, welches man fast durchgängig nach der vierten Conjugation abwandelte. Es finden sich von demselben folgende Formen:

odio [μισῶ] Rom. 7, 15: quod odio illud facio, Clar. Boern. (hoc vel illud). — Gloss.: odio, μισῶ. Μισοκακῶ, malos odio.

odis [μισεῖς] Tob. 4, 16: quod odis fieri tibi, Regin. Suec., Tolet. — Lucif. Cal. Athan. I. p. 58, 59. II. 119, 120. d. non conven. 199. d. non parc. 244. Moriend. 339.

odiunt Mt. 5, 44: Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Clarom. — Luc. 6, 27: Cant. Veron. Colb. — Tob. 13, 16: Reg. Germ. 4.

odiant Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 39.

odibant Luc. 19, 14: Verc.

odirent Ps. 104, 25: Vulg.

odies [μισήσεις] Mt. 5, 43: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Gat. Germ. uterq. Gall. Rehd.; — Cyprian. Bon. patient. 3 (codd. Veron. Benev. Monac. d.) — Levit. 19, 17: Tert. Marc. IV. 35 in.; Lucif. Athan. I. p. 6.

odiet Mt. 6, 24: Verc. Veron. Colb. Brix. Gat. Germ. 1. Gall.; Hieron.
Luc. 16, 13: Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Gall. Rehd. Amiat.

Vulg. — Sirac. 19, 9. 27, 27: Vulg.

odient Mt. 24, 10: Cant. — Luc. 6, 22: Colb. — Apoc. 17, 16: Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

odibis Barnab. Epist. c. 10.

odibunt Prov. 1, 22: Vulg.

odivi Hos. 9, 15: quia ibi illos odivi, Fuld. — Amos 6, 8: et regiones illius odivi, August. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. IX. app. p. 55. Patr. nov. bibl. I. 2. p. 47); — et domum eius odivi, Tolet. — Ps. 25, 5: Lucif. Cal. d. non conv. p. 198. — Ps. 100, 3: ib. p. 200;

- Vulg. August. Specul. Ps. 118, 13: August. Specul. Ps. 118, 104. Jerem. 12, 8. 44, 4. Sirac. 27, 27: Vulg. Rom. 9, 13: Boern.
- odivit Jo. 15, 18: Cant., Gall. (odio habuit vel odivit). Jo. 17, 14: odio habuit vel odivit, Gall. 2 Sam. 13, 15: Rufin. prol. Orig. in Cantic. Ps. 35, 5. Sirac. 25, 3: Vulg. Iren. III. 23, 5. Anton. ap. Cic. Phil. XIII. 19: partes quas Pompeius odivit.

odiit Lucif. Cal. Athan. I. p. 8. — cod. Palat. evv. 195^{b.} 9. — — odierint Mt. 5, 11: Amiat. Fuld. — Luc. 6, 22: Fuld.

odivistis Ignat. Ep. ad Rom. c. 8.

odiverunt Jo. 15, 24. 25: Gall.

odierunt Jo. 15, 24. 25: Cant. — Luc. 19, 14: Gall. (odiierunt).

odito $[\mu i\sigma\eta\sigma\sigma\nu]$ Sirac. 17, 23: Vulg. August. Specul. (ed. Benedict. III. 556).

odite [μισεῖτε] Ps. 96, 10: Psalt. Veron. Vulg.; — Lucif. Athan. I. p. 58, 59 (bis). Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. c. 26. — — Lucif. Athan. I. 42. II. 117.

odire [μισεῖν] Jo. 7, 7: Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Fossat. Gall.—
 Iren. II. 32, 1. — Lucif. Athan. I. p. 59. II. 119. 120. 121. d. non conv. 200. — odire D. niten, haten 38.

odiens Sap. 12, 3: antiquos inhabitatores sanctae tuae terrae odiens, Fragm. Veron. ap. Blanchin., Tolet. (terrae sanct. tuae). — Deut. 19, 11: Lucif. Athan. I. p. 13, — Judith 5, 21: Reg. Germ. 4. 15. — 4 Esdr. 3, 30: Turic. Germ. Vulg. — Sap. 11, 25: Vulg. — Lucif. Reg. apost. p. 183. — Baluz. V. p. 157. — Gild. Epist. §. 4.

odientis Exod. 23, 5. Prov. 27, 6: Vulg. — Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 76.

odientem Jud. v. 23: in timorem odientem et eam . ., Fuld.

odientes Rom. 12, 9. Tit. 3, 3: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Jud. v. 23: Dem. Amiat. Vulg. — Tit. 3, 3: Lucif. d. non parc. p. 299. — Exod. 18, 21: Rufin. hom. Orig. in Exod. XI. §. 6. — Ps. 138, 21: August. Specul., Rufin. hom. Orig. in Ps. 37 prim. §. 8. — 2 Sam. 5, 8. 19, 6. Ps. 17, 41. 43, 8: Vulg. — Tert. Marc. IV. 16. — Lucif. Athan. II. p. 121. — Gild. Epist. §. 40.

odientium Luc. 1, 71: Gall. — Ps. 105, 10. Ezech. 16, 27. Sirac. 25, 20: Vulg. — Iren. IV. 20, 4.

odientibus Mich. 3, 2: odientibus bona et quaerentibus mala (Gild.: maligna), Fuld., — Gild. Castig. in eccl. ord. 717. — Deut. 32, 41:

et odientibus me retribuam, Psalt. Veron. — Deut. 7, 10: Vulg. — Ps. 119, 7: cum odientibus pacem eram pacificus, Ambros. in ev. Luc. X. — Mt. 5, 44: Cant. Gall. — Luc. 6, 27: Cant. Colb. Gall. — Polycarp. Ep. ad Phil. c. 12. — Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 39. 102.

oditur Tert. Apol. 3: oditur..nomen innocuum. — Ignat. Ep. ad Rom. c. 3.

odimur Lucif. d. non conv. p. 199.

odiremur Hieron. Ep. 18. 43, 2: odiremur a mundo.

odietur Sirac. 20, 8. 21, 31: Vulg. — Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 39.

odiri Iren. IV. 24, 1: odiri a deo. — Lucif. Athan. II. p. 119. 146. d. non conv. 200. d. non parc. 231. — Vet. interpr. Orig. l. c. odiendam Cod. Rehd. Capitul. Luc. XIV.

II. Ergänzung fehlender und reguläre Bildung unregelmässiger Formen.

coepère Plaut. Men. V. 5, 57: neque pugnas nec lites coepio. — Plaut. Truc. II. 1, 23: ubi nihil coepiam. — Caecil. ap. Non. p. 89: mane coepiam. — Cat. ib.: alium quaestum coepiat. — Terent. Adelph. III. 3, 43: quam ille quicquam coeperet. — Priscian. XVIII. 25, 252. — volam für velim. Plaut. Asin. I. 1, 96: si quid te volam. — Lucil. ap. Non. p. 478: eidola atque atomos vincere Epicuri volam. — ardui für arsi. Gruter. Inscr. 121, 1: arbores luci sacri.. arduerint.

III. Conjugationstausch.

Es steht 1. die dritte Conjugation anstatt der ersten.

lavěre für lavare. Plaut. Most. I. 2, 30. Pseud. I. 1, 8. Truc. V. 1, 10.
Lucret. V. 948. — Virg. Acc. Varr. Sall. Naev. Enn. Afran. Titinn. Pompon. ap. Non. p. 503 sq.

sonere f. sonare. Acc. Enn. ib. 504 sq. — Lucret. V. 157. — resonere Acc. Pacuv. ap. Non. ib.

2. die dritte anstatt der zweiten.

exercere Luc. 22, 25: et qui potestatem in eos exercunt, Verc. Veron. extergere Baruch 6, 12: extergunt faciem ipsorum, Vulg. — Dig. XXXIII. 7, 12, 22: extergantur (Conj.).

lugere Mt. 5, 5: lugunt, Cant. Brix. Clar. Harlei.

tondere Ezech. 44, 20: capita sua non radent et comas suas non tondent [ψιλώσουσι], S. Paul. — cf. Ranke ad loc. — Gruter. p. 138 (in m. Maio): tunduntur (= tondentur). — — attondere Ezech. 44, 20: neque comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua. Nahum 1, 12: sic quoque attondentur [διασυαλήσουναι] et pertransibit, Vulg. — — Zu "tondit skirit" der Gloss. Cassell. bemerkt W. Grimm: "tondit ist eine fehlerhafte lateinische Form, kam aber vielleicht in der Volkssprache vor."

fulgere Lucil. Pompon. Pacuv. Acc. ap. Non. p. 506. — Lucret. V. 1094. VI. 160. 165. 174. 214. 218. — miscere Sulp. Sev. Hist. II. 37, 5: miscunt (cod. Palat.). — olere Petron. 50: olunt. — contui f. contueri. Plaut. Asin. I. 1, 111. II. 3, 23. III. 1, 20. Most. III. 2, 155. — Pompon. ap. Non. p. 470. — intui f. intueri. Turpil. ib. — Plaut. Most. III. 3, 152.

3. die vierte anstatt der zweiten.

florire für florere. Hebr. 9, 4: virga Aron que florierat, Clar. — Job 14, 7: iterum floriet [= florebit, ἐπανθήσει], Mm. — Jes. 27, 6: ct floriet [ἐξανθήσει] Israel, Iren. IV. 4, 1. — Ps. 71, 16: et florient [ἐξανθήσουσιν], Psalt. Veron.; — et floriet, Germ. 1. — Ps. 102, 15: et sicut flos agri, ita floriet, Bonifac. Epist. 1. — Ps. 131, 18: super ipsum autem floriet [ἐξανθήσει] sanctificatio mea, August. Doctr. christ. II. c. 13. — Luc. 21, 30: cum florient a se [περοβάλωσιν], Verc. 2 deflorire für -rere. Sirac. 51, 19: defloriet (Vulg.: et effloruit) tamquam praecox uva, Tolet.

lugire f. lugere. Joel 1, 13: lugite deservientes altario, August. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. IX. app. p. 57. Patr. n. bibl. I. 2. p. 36).

4. die vierte anstatt der dritten.

accersire für arcessere. Jo. 14, 3: accersio Veron. Colb. Corb.; Ambros. in Ps. 118 (bis). d. Bon. mort. c. 12. — Fut. accersiam Act.

² August, l. c.: "Illud etiam quod iam auferre non possumus de ore cantantium populorum: "Super ipsum autem *floriet* sanctificatio mea", nihil profecto sententiae detrahit; auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non *floriet* sed *florebit* diceretur, nec quidquam impedit correctionem nisi consuetudo cantantium. Ita ergo facile etiam contemni possunt, si quis ea cavere noluerit quae sano intellectui nihil detrahunt."

24, 25: Laud. Amiat. Fuld. — Partic. accersions Act. 24, 26: Laud. Fuld.; — arcessions, Amiat. — arcessiontes Act. 4, 18: Laud. — Imper. accersi Act. 10, 5. 32. 11, 13: Cant. Laud. Fuld. Vulg.; arcessi Act. 5, 32. 11, 13: Amiat. — Infin. arcessione Act. 10, 22: Laud. Amiat., — accersione Cant. Fuld. Vulg. — accersione Cael. Aurel. Acut. II. 18, 104. Ambros. d. Joseph 7.

fodire für fodere. Jes. 5, 2: et torcular fodii in illa, Psalt. Veron. — fodiit Mt. 21, 33. 25, 18. Mc. 12, 1: Rehd. — effodire Ps. 7, 16: et effodiit eam, Psalt. Veron. — Inf. effodiri Plaut. Mil. II. 3, 44. — perfodire Ezech. 12, 5: perfodi tibi parietem, Tolet. — Mt. 24, 43: perfodiri domum suam, Rehd. Amiat. Fuld. — Luc. 12, 39: perfodire (i) domum suam, Rehd.

fugire für fugere. 1 Sam. 19, 10: et David fugiit. 20, 1: fugiit autem David, Fragm. Veron. ap. Blanchin. — Jos. 20, 6: domum suam de qua fugierit, Tolet. — Jo. 6, 15: cum cognovisset . . fugiit. Act. 7, 29: fugiit autem Moses, Fuld. — Mt. 26, 56: relicto eo fugierunt. Mc. 5, 14: qui aut. pascebant eos fugierunt, Rehd. — — confugire Ps. 142, 9: ad te confugii, Psalt. Veron. — — profugire Mc. 14, 52: relicta sindone nudus profugiit ab eis, Rehd.

linire für linere Ezech. 13, 15: qui liniunt eum (bis), Vulg. — Propert. III. 12: liniuntur caede sagittae. — Veget. Mulomed. II. 45: armi liniantur. — Genes. 6, 14: bitumine linies, Vulg. — Exod. 12. 22: et linietis super limen, August. Locut. 63. d. Exod., Quaest. 46. in Exod. — Ezech. 13, 15: est qui linivit, Tolet. — Jo. 9, 6: et linivit lutum, Gall. Vulg. - Hebr. 1, 9: ideo linivit te deus, Clar. -Ezech. 13, 12: litura quam linistis, Vulg. — Colum. 6, 17: liquida pice cum oleo linire. — Levit 14, 42: luto alio liniri domum, Vulg. - Pallad. IV. 10, 29. - linire D. kelen 74. - delinire f. delinere. Ezech. 13, 12: delinistis, Tolet. — — illinire Gen. 6, 14: illinies cam bitumine, Ambr. d. Noë et arca c. 6. - Sulp. Sev. Hist. sacr. I. 15, 1: postes illinirentur. — Veget. Mulom. I. 13: saepius illinies. II. 34: caput illinies. — — oblinire Scrib. Larg. Compos. 245: cinis . . aqua conspersa, oblinita. — — perlinire Sap. 13, 14: perliniens rubrica, Vulg. — Colum. IX. 12, 2: perliniat. — — superlinire Jo. 9, 6: et superlinivit ei lutum. 9, 11: et superlinivit mihi oculos, Brix. — superillinire Apul. Herb. 74: superillinitus.

parire f. parere. Luc. 1, 57: ut pariret et peperit, Cant. — Varr. L. L. IV. p. 18: ova parire solet. — cf. Forbig. ad Lucret. I. 72.

serpire Act. 4, 17: sed ut non amplius quid serpiat in populum, Cant.

cupire f. cupere. Lucret. I. 72: confringere... cupiret. — lacessire f. lacessere. Ps. — Ovid. d. Vetula I.: qui dente lacessiat ipsum. — Colum. 9, 8 u. 15: lacessiri. — — moriri f. mori. Plaut. Vidular. ap. Non. p. 138: malim moriri meos quam mendicarier. — Pompon. ib. 127: more fit moriri suam quisque uxorem ut velit. — — progredire f. -gredi. Plaut. Cas. V. 1, 9: progrediri. — Nov. ap. Non. p. 473: i prius, progredi.

IV. Präsensformen.

afferet = affert. Mt. 13, 23: intellegit et fructum afferet et facit, Fuld.

auferet (auferit?) Luc. 6, 29: qui auferet tibi tunicam. 30: qui auferet quae tua sunt. 11, 22: arma eius auferet (= Amiat. Vulg.), Rehd.
Luc. 6, 30: qui auferet quae tua sunt, Amiat. Fuld.

differitis für differtis. Luc. 12, 7: multis enim passeribus differitis vos. 12, 24: nonne vos differitis volatilibus, Cant.

sufferit für suffert. 1 Cor. 13, 7: omnia sufferit, Clar. — feris für fers. Firmic. Mat. 24, 3. — proferis ib. 22, 3. — transferis ib. 20, 1. neunt für nent [νήθουσι]. Mt. 6, 28: Verc. Veron. Brix. Rehd. — Luc.

12, 27: Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Vindob. Gall. Rehd.

nevis für non vis. Plaut. Trin., V. 2, 32. — nevult f. non vult. Titinn. ap. Non. p. 144. — — (Imperf. potebat für poterat. Luc. 19, 3: et non potebat a turba, Cant.)

V. Perfectformen:

1. bei dem Stammauslaute D.

accedisset für accessisset. Mc. 6, 21: Rehd.
plaudisti f. plausisti. Ezech. 25, 6: Weing.
praemorsisset f. -mordisset. Plaut. Trigem. ap. Gell. 7, 9.

2. bei dem Stammauslaute G.

collexi f. collegi. Mt. 25, 35. 38. 43: collexistis . . colleximus . . collexistis, Cant. Amiat. Fuld. — 25, 35. 43: collexistis, Veron. Germ. — Act. 5, 6: collexeruut, Laudian. — Job 27, 16: si collexerint aurum, Lucif. Cal. Reg. apost. p. 186.

coxi für coëgi. Luc. 24, 29: et coxerunt eum, Cant.

dispergi für dispersi. Sophon. 1, 11: dispergerunt, Tolet.

eregi für erexi. Dan. 10, 10: eregit $[\mathring{\eta}\gamma\epsilon\iota\varrho\epsilon]$ me super genua mea, Weing.

porregi für porrexi. Jo. 13, 26: cui ego . . porrigero (pr. m.) . . porregit Judae, Rehd.

neglegerit Aemil. Macer ap. Diom. p. 366 P. — neglegisset Sall. Jug. 40, 1. — cf. Priscian. p. 895 P.

3. mit Beibehaltung des Präsens-N.

effundi für effudi. Ps. 105, 38: effunderunt sanguinem, Psalt. Veron. delinqui für deliqui. Ps. 118, 67. 87: ego delinqui. 88, 31: si delinquerint, Psalt. Veron.

relinqui für reliqui. Ps. 16, 14: et relinquerunt reliquias, Psalt. Veron.
— Mc. 10, 29: qui relinquerit domum, Rehd. — Prov. 4, 6: ne derelinqueris ea, Vindob. 954.

4. auf ui.

avertui für averti. Hos. 8, 3: quia Istrahel avertuit [ἀπεστρέψατο] bona, Fuld.

conterui f. contrivi. Ps. 3, 8: dentes peccatorum conteruisti, Psalt. Veron. — Tibull. I. 6, 64: conteruisse (ed. Heins.).

lambui f. lambi. Jud. 7, 6: lambuerunt, August. Quaest. 37. in Jud. — Jud. 7, 7: Vulg. — — Jud. 7, 5: lambuerint. 7, 6: lambuerant, Vulg.

linui f. levi. Jo. 9, 6: et linuit ei lutum, Cant. Verc. — 9, 11: et linuit mihi oculos, Cant. — — superlinuit Jo. 9, 6. 11: Veron.

plicui für plicavi. Judith 10, 5: et plicuit omnia vasa sua, Reg. Germ. 4. 15. — Luc. 4, 20: cum plicuisset librum, Rehd. Amiat. Fuld.

sinui für sivi. Act. 28, 4: quem salvum factum de mari fata vivere non sinuerunt, Sulp. Sev. Ep. I. 5 (codd. aliq.).

5. auf ivi, evi, avi, i anstatt auf ui.

salivi für salui. Jo. 21, 7: et misit se et salibit $[\tilde{\eta}\lambda\alpha\tau\sigma]$ in mare, Cant. silevi für silui. Act. 15, 12: silevit omnis multitudo. 15, 13: silerunt, Cant.

florierat f. floruerat. Hebr. 9, 4: Clar.

posivi f. posui. Plaut. Curc. IV. 3, 4: deposivi. Terent. Eun. V. 3, 3:

supposivit. — posi f. posui. Gruter. Inscr. 541, 8. 571, 9. 724, 8. 882, 14: posit. — habivi f. habui. Plaut. Asin. III. 3, 32. — sapivi f. sapui. Nov. ap. Non. p. 508. — emicavit f. emicuit. Quintil. I. 6, 17. — vetavit f. vetuit. Pers. V. 59.

6. ohne Reduplication.

curristi Tert. Fug. 12. — currēre f. cucurrere. Arnob. adv. Gent. IV.
4. — parcuit f. pepercit. Naev. ap. Non. p. 153. — sponderit f. spoponderit. Prov. 17, 18: Tolet.

7. mit E-Reduplication.

memordi für momordi. Enn. Laber. Plaut. Acc. ap. Gell. 7, 9. — occe-curri Tuber. ib. — peposci Valer. ib. — pepugi Acc. ib. — secidi für scidi. Acc. ib. — spepondi Valer. ib. — Orell. 4358. — tetulit f. tulit. Terent. Andr. V. 1, 13. — tetulissem ib. IV. 6, 13. — tetulissent Capitolin. Macrin. 11.

8. mit Einfügung von di oder de.

ascendiderat Palat. Evv. 125° 17. — edediderit ib. 131° 7. (vgl. Schuchardt Vokalism. I. S. 35). — prandiderunt f. pranderunt. Jo. 21, 15: cum ergo prandiderunt, Verc. . . prandidissent, Veron. — prendiderunt f. prenderunt. Jo. 21, 3: et in illa nocte prendiderunt nihil, Cant. Veron. (ohne in); et illa n nihil prendiderunt, Amiat. Fuld. Vulg. — videderant Mc. 16, 14: qui videderant eum resurrexisse, Fuld. — descendidit Valer. ap. Gell. 7, 9. descendiderant Laber. ib. — incendederit Lex Sal. p. 50. — odedere Virg. Aen. VII. 327 cod. Medic.

9. anderweitiger Bildung.

adiuvavi für -iuvi. Luc. 1, 54: adiuvavit [ἀντελάβετο] Israhel pueri sui, Cant. — 2 Cor. 6, 2: die salutis adiuvavi te, Amiat. Fuld.; — Cassiod. Compl. 9. in 2 Cor. — Dig. XXXIV. 9, 5, 10. XL. 2, 15, 1. — adiuvaturus Petron. 18. — — adsisti f. adstiti. Act. 12, 7: adsistit [ἐντέστη]. — adsisterunt: Act. 4, 26. 10, 17...ö., Cant. — — adsistisse Sulp. Sever. Dial. II. 7, 1. adsisterant vit. Martin. 7, 4 (cod. Veron.). — — confiderunt f. confisi sunt. Liv. XLIV. 13. — diffidissem f. diffisus essem. Quintil. Declam. 287. — — evulsi f. evelli. Jerem. 12, 15: et cum evulsero eos, Vulg. — Flor. IV. 12, 38: evulsit.

— haurii f. hausi. Jo. 2, 9: qui haurierant aquam, Rehd. Fuld. — haurierint Varr. fragm. 188 Bip. — — mavoluit f. maluit. Petron. 77: nusquam mavoluit hospitari. — praercpsi f. -ripui. Gruter. 684, 6: quem importuna mors ademit praercpsitque. — praestavi f. -stiti. Iren. IV. 37, 2: bonus deus praestavit [πάρεσχε] bonum consilium. IV. 38, 1: lac nobis praestavit. — — reversus sum für reverti. Mt. 2, 12: reversi sunt, Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 2, 20. 39. 8, 37. 10, 17. Jo. 7, 53: Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Herm. Past. III. 8, 4. — Corn. Nep. Them. 5. — Auct. Bell. Hispan. 13, 6. 18, 1. — Phaedr. IV. 14, 10. — Hygin. Fab. 131. — Frontip. Strat. IV. 2, 8. — Val. Max. V. 3, 4. — solui f. solitus sum. Cato, Enn. ap. Varr. L. L. VIII. 155 Bip. — soluerit für solitus sit. Cael. ap. Non. p. 508 sq. — tollisse f. sustulisse. Dig. XLVI. 4, 13, 4.

10. der Composita von ire mit beibehaltenem V.

exivi Mt. 12, 44: Colb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 8, 42: Cant. Gall.; Tert. Prax. 22. 24. — Jo. 16, 27: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; Hilar. — Jo. 16, 28: Colb. Brix. Mm. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 17, 8: Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 4 Esdr. 10, 32: Turic. Germ. Vulg. — Dan. 9, 22: Tert. Jud. 8. — exivit Mt. 9, 26: Colb. Corb. Germ. Clar. Amiat. Fuld. — Mc. 9, 25: Colb. Corb. Gall. — Mc. 11, 11: Germ. 2. Rehd. — Luc. 1, 9: Iren. — Luc. 2, 1: Colb. Corb. — Luc. 4, 35. 7, 17. 8, 5. Jo. 11, 44. 13, 31: Cant. — Luc. 6, 12: Cyprian. Orat. 21. — Luc. 7, 17: Gall. — Jo. 10, 39 (= Fuld.). 13, 3. 30: Cant. Gall. Amiat. Vulg. — Hebr. 11, 8: Clar. — Jes. 57, 16: Tert. Hermog. 32. — Dan. 9, 23: Tert. Jud. 8. — Jud. 11, 36: Ambr. Offic. III. 12. — Lev. 9, 24: ibid. III. 14. — Lev. 10, 2: ibid.

introivi Luc. 7, 44: Cant. Colb.; August. in Ps. 140. — introivit
Mc. 11, 11: Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 6, 4: Cant. Colb.;
Iren. — Luc. 7, 1. 45: Colb. — Luc. 10, 38: Cant. Colb. — Jo. 13, 27: Corb. Amiat. Fuld. Vulg.; Ambros. — Jo. 20, 8: Veron. Brix. Mm. Gat. Germ. Fossat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 18, 1: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 2, 24: Lucif. Cal. Athan. I. p. 61. — 2 Reg. 6, 33: Ambros. Offic. III. 14.

praeterivi 1 Sam. 15, 24: Lucif. Reg. apost. p. 162. — — praeterivit 1 Reg. 10, 3: Ambros. Offic. II. 10. — Luc. 10, 31. 32: Colb.; Amiat. Fuld. Vulg. (v. 31). — Ambros. d. Esau 8 (bis).

- prodivi Sirac. 24, 5: Vulg.; Lact. Inst. IV. 8, 15; Ambros. d. Bened.
  patr. c. 11; Ferrand. Ep. ad Anatol. c. 13, prodivit Jes. 57, 16:
  Tert. Anim. 11[?]. Ambr. Serm. 87.
- subivi Jerem. 15, 9: exterrita est quae parit et taeduit animam et subivit sol ei, Lact. Inst. IV. 19, 4.
- transivi Ps. 36, 35; Vulg.; Lucif. Athan. I. p. 48. Ambr. Serm. 90. transivit Luc. 4, 30; Colb. Jo. 18, 1; Ambros. 2 Reg. 23, 3; Lucif. d. non parc. p. 239. 1 Sam. 26, 13; Lucif. Athan. I. p. 30. Ambros. Serm. 7. in Ps. 118 (bis). Offic. III. 5. Capitolin. Maximinor. 22. transivimus Capitolin. Antonin. P. 4. pertransivit Luc. 10, 31. 32; Cant. transabivi Apul. Met. 147.

VI. Futuralformen:

1. mit der Endung am bei Verben der zweiten Conjugation.

amoveam für amovebo. 2 Sam. 7, 15: non amoveam [ἀποστήσω] ab eo, August. Civ. Dei XVII. 8.

appareas f. apparebis. 4 Esdr. 11, 45: non apparens appareas, Turic. Germ. (Vulg.). — vgl. Volkmar z. d. St.

augeam f. augebo. Genes. 17, 6: et augeam [αὐξανῶ] te valde, August.
Civ. XVI. 26. d. Genes. lib. I. Locut. 51. d. Genes. — — Tob. 5,
21: et adhuc adaugeam (im Codex: adaugam) mercedem tuam,
Regin. Suec. — — auges f. augebis. Iren. I. praef. §. 3: percipies et ipse auges [αὐξήσεις] ea penes te.

commoneam f. -monebo. 3 Jo. 10: si venero commoneam [ίπομνήσω]

eius opera, Amiat. Fuld.

- deleam f. delebo. Genes. 6, 7: deleam [απαλείψω] hominem, August. Civ. XV. 24. Locut. 14. d. Genes.; Auct. Quaest. Vet. T. 41. Exod. 17, 14: deletione deleam [εξαλείψω], Cyprian. Testim. II. Exod. 32, 33: deleam [εξαλείψω] eum, Cyprian. d. Laps. 187. Deut. 9, 14: dimitte me . . et deleam [εξαλείψω] nomen eius, Vulg. 2 Reg. 21, 13: deleam [απαλείψω] Hierusalem, Lucif. Cal. Reg. apost. p. 179.
- doceam f. docebo. Ps. 50, 15: doceam [διδάξω] iniquos vias tuas, Psalt. Veron. Roman. August. Cassiod. 4 Esdr. 2, 4: et doceam te, Turic. 4 Esdr. 10, 38: audi me et doceam te, Turic. Germ. Vulg.

respondeam f. respondebo. Ps. 118, 42: et respondeam [ἀποκριθήσομαι] exprobrantibus, Psalt. Veron. — 4 Esdr. 8, 25: dum sapio respondeam, Germ. Colb. Vat. (Vulg.: respondebo).

videam f. videbo. Num. 23, 13: veni . . in locum alium de quo totum non videas $[\delta\psi\epsilon\iota]$ eum, sed partem aliquam eius videas $[\delta\psi\epsilon\iota]$, Rufin. hom. Orig. in Num. XVI. §. 1. — Job 21, 20: videant autem oculi illorum mortem, Lucif. Reg. apost. p. 185 (Vulg.: videbunt).

exsorbeam Non. p. 102: exorbebo pro exorbeam. — misces f. miscebis. Apic. 2, 3: cepam addes . . ius crudum misces . . et sic intestinum facies. — persuadeam f. -suadebo. Petron. 46: aliqua die te persuadeam ut ad villam venias . .? inveniemus quod manducemus. — [Ps. 97, 8: flumina plaudeant [für plaudent, κροτήσουσι] manibus, Psalt. Veron.]

- 2. mit der Endung bo, und zwar:
  - a. bei Verben der dritten Conjugation.

diligebit Palat. Evv. 191b. 5.

intendebis Habac. 3, 9: intendens intendebis arcum tuum, Psalt. Veron. metuebitis Palat. Evv. 200^{b.} 13. (vgl. Schuchardt Vokalism. I. S. 36). obliviscebor Ps. 118, 16: non obliviscebor verborum tuorum, Psalt. Veron.

dicebo Nov. ap. Non. p. 507. — exsugebo Plaut. Epid. II. 2, 5. — paribis für paries. Pompon. ap. Non. p. 508. — reddibo Plaut. Cas. I. 1, 41. Men. V. 7, 59. reddibitur Plaut. Epid. I. 1, 22. — tremebo Assumpt. Mos. XI. 44 sq.: tremebit terra. — vivebo Nov. ap. Non. p. 509.

b. bei Verben der vierten Conjugation.

custodibo Ps. 118, 17: et custodibo verba tua, Psalt. Veron. August. — 118, 34: et custodibo illam. 118, 44: et custodibo legem tuam (= Ambros. Serm. 6. in Ps. 118). 118, 134: et custodibo mandata tua. 118, 146: et custodibo testimonia tua, Psalt. Veron. — Prov. 4, 8: circumda ea tibi et custodibunt te, Vindob. 954. — 4 Esdr. 13, 23: custodibit, Germ. — Plaut. Capt. III. 5, 71: custodibitur.

dimetibor Ps. 59, 8: dividam Sichimam et convallem tabernaculorum dimetibor, Psalt. Veron.

dormibo Plaut. Trin. III. 2, 100. — dormibit Cato R. R. V. 5. — 4 Esdr. 5, 35: dormibunt, Germ.

metibor Ps. 59, 8: convallem tabernaculorum metibor, Vulg.

partibor Exod. 15, 9: partibor spolia, Psalt. Veron. — Ps. 59, 8: laetabor et partibor Sichimam, Vulg.

remetibor Mc. 4, 24: in qua mensura mensi fueritis, remetibitur 3

vobis, Rehd.

scibo Ps. 118, 125: et scibo testimonia tua, Psalt. Veron. — Plaut. Asin. I. 1, 13. — Terent. Eun. IV. 4, 58. Adelph. III. 3, 6. IV. 9, 5. Hec. II. 2, 4. — scibis Terent. Eun. IV. 7, 35. Heaut. V. 2, 43. — scibit Jon. 3, 9: quis scibit si poenitebitur deus, Lucif. Cal. Athan. II. p. 153. — Terent. Phorm. IV. 6, 38.

sepelibo Hos. 9, 6: et suscipiet eos Memphis et sepelibit eos Mach-

mas, Fuld.

tinnibo 2 Reg. 21, 12: omnes qui audierint haec, tinnibunt aures eorum utraeque, Lucif. Reg. apost. p. 179.

aperibo Plaut. Truc. IV. 2, 50. — Pompon. ap. Non. p. 506. ——
audibo Enn. Caecil. ib. 505 sq. — Plaut. Capt. III. 4, 86. Poen. I.
2, 97. — constabilibis Assumpt. Mos. II. 46. — esuribo Pompon.
Nov. ap. Non. p. 479. — expedibo Pacuv. Acc. Pompon. Enn. ib.
477. 505. — Plaut. Truc. I. 2, 35. — grandibo Plaut. Aul. I. 1,
10. — inlargibo Cato ap. Non. p. 470. — inventbo Pompon. ib. 479.
— mentibor Plaut. Mil. II. 2, 101. — obedibo Afran. ap. Non. p.
507. — operibo Pompon. ib. — pervenibo Pompon. jb. 508. — reperibo Caecil. Pompon. ib. — Plaut. Epid. I. 2, 48. — servibo Plaut. Men. V. 9, 42. — Terent. Hec. III. 5, 45. — stabilibis Assumpt. Mos. II. 44. — venibo Pompon. ap. Non. p. 508. — Plaut. Merc. II. 3, 124. Pers. III. 1, 8.

3. der *Composita* von *ire*. [cf. Bünem. ad Lact. Inst. IV. 13, 20. Epit. 46, 8].

circumiet für circumibit. Jes. 28, 27: Tolet.

exies f. exibis. Mt. 5, 26: Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 12, 59: Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — exiet Mt. 2, 6: Cant.

³ Das im cod. stehende Wort *remitiebitur* enthält in seinen 3 letzten Silben wahrscheinlich die beiden Lesarten remeti*etur* und remeti*bitur* in Eins verschmolzen.

Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; Hieron. Ep. ad Eustoch. — Mc. 7, 29: Tolet. — Luc. 19, 11. Jo. 10, 9 (= Rehd.): Cant. — Apoc. 11, 5: Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 72, 7: Germ. 1. — Ps. 103, 23. 145, 4: Psalt. Veron. August. Cassiod. — Jes. 11, 1: Iren. III. c. 10, Lact. Inst. IV. 13, 20. — Jes. 51, 4. Judith 11, 14: Vulg. — Mich. 1, 3: Rufin. hom. Orig. in Gen. IV. §. 5. — Mich. 5, 2: Tert. Jud. 13. — 1 Sam. 24, 11. 14: Lucif. Cal. Athan. I. p. 29. — Assumpt. Mos. XI. 40. — exient Jo. 7, 38: Hilar. — 3 Esdr. 15, 29. 30: Vulg. peries Sirac. 8, 18: Vulg. — periet Ps. 9, 19: Psalt. Veron. —

Sap. 4, 19: Lucif. Athan. I. p. 62. — 1 Macc. 2, 63: Tolet. — Sirac. 23, 7. 41, 9: Vulg. — Barnab. Ep. c. 5. — perient Jo. 10, 28: Cant. — Ps. 9, 4: Psalt. Veron. Roman. Cassiod. — Ps. 145, 4: Psalt. Veron. — 3 Esdr. 12, 20: Vulg. — — disperiet Sirac. 32, 22: disperiet intelligentia, Tolet. — Judith 6, 3. Sap. 16, 29: Vulg. — — disperient Ps. 36, 22: Psalt. Veron. — Ps. 36, 38: Psalt. Veron. August.

praeteries Gruter. Inscr. 717, 9. — praeteriet Sap. 1, 8: Vulg.;

Fulgent. Rusp. d. quinq. quaest. c. 3.

prodiet Job 5, 6: non enim prodiet de terra labor, August. annotatt.
in Job. — Ps. 72, 7: Psalt. Veron. August. — Jes. 2, 3: ex Sione enim prodiet lex, August. Civ. Dei X. 32. — Mich. 5, 2: ex te mihi prodiet, Weing.; August. Civ. XVIII. 30. 32. — prodient Jo. 5, 29: Rehd. — Lact. Inst. VII. 16, 14.

rediet Levit. 25, 10: Vulg. — August. contr. Academ. III. 10, 22. —
— redient Levit. 25, 13. Jerem. 37, 7: Vulg. — redies Apul. Met. 131.
transiet Mt. 5, 18: Cant. — Mc. 13, 30. Luc. 12, 37. 38: Rehd. —
Jo. 5, 24: Rehd. Amiat. Fuld.; — Tert. Resurr. 37. — 1 Cor. 7, 31:
transiet enim habitus huius mundi, Rufin. interpr. Orig. d. Princ.
I. 6, 4. II. 2, 6. — Sap. 2, 3: Ambros. d. Cain et Abel I. 4. — 1 Sam.
2, 30: Lucif. Cal. Athan. I. p. 19. — 1 Reg. 9, 8: et omnis qui
transiet per illam, Lact. Inst. IV. 18, 32. Epit. 46, 8. — Judith 6, 4:
Vulg. — Apul. Trismeg. p. 93. — Tibull. I. 4, 27. — transietis
Genes. 18, 5: Ambros. d. Abr. I. c. 5. — transient 2 Petr. 3, 10:
Dem. Fuld. Vulg. — Luc. 21, 33: Rehd. — Eccles. 8, 13: Vulg. —
Jes. 45, 14: Ambros. d. Fid. c. Arian. c. 7. — — pertransiet Ps.
102, 16: August. Enarr. Ps. 102. n. 23. — pertranseam Ps. 41, 5:
quia pertranseam [διελεύσομα] in locum tabernaculi, Rufin. hom.
Orig. in Jos. IV. §. 4. — subtransiet Sap. 6, 8: Lucif. Athan. I. p. 63.

4. von posse.

poterint = poterunt. Luc. 13, 24: quaerent intrare et non poterint,
Rehd. — Luc. 21, 15: cui non poterint resistere, Amiat. — Assumpt.
Mos. VI. 20 sq.: quia non poterint referre. — cf. Lachm. in Gaium
I. 146. in Lucr. p. 238. Halm. Anal. Tull. I. p. 3.

VII. Imperative:

1. mit voller Form von dicere, ducere, facere.

dice Plaut. Capt. II. 2, 109. — abduce Terent. Phorm. III. 2, 63. Adelph. III. 4, 36. — adduce Terent. Phorm. II. 3, 79. — traduce Terent. Heaut. IV. 2, 22. Adelph. V. 5, 12. 19. — — face Terent. Andr. IV. 1, 57. 2, 29. V. 1, 2. 14. Eun. I. 2, 10. Heaut. I. 1, 28. Adelph. II. 2, 33. V. 1, 56. 5, 8. Phorm. III. 2, 50. IV. 3, 69. — Ovid. Pont. II. 2, 64. — Corn. Nep. IV. 2, 4. — Lucret. II. 485. III. 422. cf. Forbig. ad hh. ll.

2. in Präsensform.

adfers für adfer. Jo. 20, 27: adfers $[\varphi \acute{e} \varrho \epsilon]$ digitum tuum . . . et adfers $[\varphi \acute{e} \varrho \epsilon]$ manum tuam, Cant. — 2 Tim. 4, 13: paenulam . . veniens adfers $[\varphi \acute{e} \varrho \epsilon]$, Clar. Fuld.

adferitis für adferte. Jo. 21, 10: adferitis [ἐνέγκατε] de piscibus, Verc.

offers für offer. Mt. 5, 24: et. tunc veniens offers [πρόσφερε] munus tuum, Rehd. (sec. m.), Harlei. Amiat. — Luc. 5, 14: ostende te sacerdoti et offers, Cant. Verc. Veron. Corb., Rehd. (offeres). — Mt. 8, 4: sed vade, ostende te sacerdoti et offers munus, Fuld.

3. von fieri.

flere Genes. 27, 29: et fiere [γίνου] dominus fratris tui, August. Civ. Dei XVI. 37.

fito Cato ap. Non. p. 475: tu dives fito. — fite Crass. ib.: socii, nunc fite viri.

VIII. Participia.

1. Präsentis.

fiens Jo. 7, 50: unus fiens $[\mathring{\omega}_{\nu}]$ ex ipsis, Gall. — Act. 24, 3: correctionum fientium genti huic, Laud.

abientes für abeuntes. Luc. 8, 14: abientes suffocantur. 22, 13: Cant.

exientes Luc. 5, 2: exientes lavabant retiam, Cant. — 4 Esdr. 9, 29: erant exientes de Aegypto, Turic.

pracientes Gruter. Inscr. p. 121.

2. Perfecti, — und zwar:

a. auf sus.

absconsus für absconditus. Mt. 6, 4: in absconso, Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Germ. - Mt. 6, 6 (bis). 13, 35: Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. - Mt. 13, 44: Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. - Luc. 8, 17: Cant. Verc. Veron. Corb. — Luc. 11, 33: Veron. Gall. Vindob. — Luc. 18, 34: Cant. Verc. Veron. — Luc. 19, 42: Cant. Verc. — Rom. 2, 29: Fuld. — 1 Petr. 3, 4: Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. c. 23. — Jos. 7, 21: argentum absconsum, Lucif. Cal. d. non parc. p. 230. — Ps. 9, 8: in absconso, Lucif. Athan. I. p. 44. — Ps. 53, 2: Psalt. Veron. - Hos. 13, 14: Weing. - Sirac. 14, 23: et in absconsis illius. 23, 28, 30, 18; Tolet. — 4 Esdr. 8, 53. 16, 63; Turic. Vulg. — Sap. 7, 21. Sirac. 1, 39. 4, 21. 11, 4. 16, 22. 17, 13. 17. 20, 32, 27, 19: Vulg. — Iren. I. praef. §. 2 (bis). I. 30, 15. II. 27, 2. III. 16, 4. IV. 19, 2 (bis). V. 6, 1 . . ö. — Aug. Civ. XVIII. 32. — Vgl. Diez Altroman. Gloss. S. 59. — Adv. absconse Habac. 3, 14: Psalt. Veron. — Mc. 5, 33. Jo. 7, 10: Verc. — Hygin. Fab. 184. confersus für -fertus. Luc. 6, 38: mensuram .. confersam, Veron.

confersus für -fertus. Luc. 6, 38: mensuram .. confersam, Veron. Rehd.

farsus für fartus. Tert. Jeiun. 12: farsum omnibus balneis. — infarsus Tert. Pall. 4. — frausus Plaut. Asin. II. 2, 20: ne quam fraudem frausus sit.

b. auf tus nach abnormer Vocalisation oder Consonantirung.

cognotus für cognitus. Luc. 24, 35: et quia cognotus est, Cant. — 1 Cor. 13, 12: sicut ego cognotus sum. Gal. 4, 9: magis autem cognoti estis, Clar.

domatus für domitus. Jac. 3, 7: et domata sunt, Amiat. Harlei. —

Petron. 74: domata sit.

finctus für fictus. Sap. 7, 1: qui prior finctus est, Tolet. — Sap. 10, 1: qui primus finctus est, Psalt. Veron., Tolet. — Iren. II. 14, 2: finctum superficium. — Fragm. Murator. lin. 65: Pauli nomine finctae.

- fructus für fruitus. Rom. 15, 24: cum vos primum ex parte fructus füero, Clar. Lucret. III. 953: quae fructus quomque es. cf. Forbig ad h. l.
- induitus für indutus. Eph. 6, 14: induiti luricam iustitiae, Fuld.
- metitus für mensus. Jes. 40, 12: quis metitus est manu aquam, Rufin. interpr. Orig. in Ps. 38 hom. I. §. 9. Lact. Inst. VI. 11, 12. Apul. Habitud. 171. Dig. XXXII. 1, 52, 1. — demetitus Frontin. d. Colon. p. 120.
- vetatus für vetitus. Act. 17, 15: vetatus est $[\grave{\epsilon} \times \omega \lambda \acute{v} \vartheta \eta]$ enim super eos praedicare sermonem, Cant. votitus Plaut. Asin. IV. 1, 44. (Non. 45).
- arguitus für argutus. Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 49: ecclesia... arguitus sol. fitus factus. Liv. Odyss. ap. Non. p. 475: sic quoque fitum est. hauritus für haustus. Apul. Met. p. 64: haurito plusculo uncto. 127. Supin. hauritu, Apul. Met. 35. Fut. hauriturus, Juvenc. II. 253. — probitus f. probatus. Gruter. 526, 6: probitus ann. XVII. exceptor praesidi provincies. vincitus f. victus. Petron. 45: plenis velis hunc vinciturum. vocitus f. vocatus. Gruter. 366, 1.

c. von neutralen Verben.

- ascensus Mc. 15, 8: et ascensa (cod.: accensa) tota turba coepit postulare, Verc.
- processus Luc. 1, 7: processi erant [προβεβημότες], Veron. Corb. Germ. 1. Ambr. prol. in Ps. 118: in processa libri constituit aetate. Scrib. Larg. Compos. 100: in processa aetate.
- obitus = mortuus. Gruter. Inscr. 692, 3. 741, 1. obita 631, 5. obitorum 724, 3. 527, 2: filiis filiabusque obitis. 676, 3: obitus est.

IX. Passivformen.

- calefaci Jac. 2, 16: calefacimini et saturamini, Dem. Vulg.; calefaciamini ..., Harlei.; caleficiemini ..., Fuld. (caleficamini ..., Amiat.). calefaciuntur Vitruv. V. 10. calefacientur ib. IV. 7. concalefaciuntur ib. IV. 6. VI. 11.
- facitur Nigid. ap. Non. p. 507. faciatur Titinn. ib. Petron. 71. potestur Pacuv. Quadrigar. ap. Non. p. 508. Lucret. III.

1023. cf. Forbig. ad h. l. — possitur Gruter. p. 509. — poteratur Cael. ap. Non. p. 508. — possetur Quadrigar. ib. — interfieri Plaut. Trin. II. 4, 131. — Lucret. III. 885.

- X. Vertauschung der Verbalgenera.
  - 1. Activische für Deponentialformen:
    - a. in gewöhnlicher Bedeutung:
- abominare Judith 9, 2: et abominaverunt [ἐβεβήλωσαv] coinquinationem generis tui, Lucif. Cal. d. non parc. p. 247. Plaut. Trin. III. 2, 82.
- admirare Mc. 7, 37: et eo amplius admirabant, Rehd. Priscian. p. 792 P.
- aucupare Ps. 58, 4: aucupa*verunt* animam meam, Psalt. Veron. Plaut. Men. IV. 1, 12. Truc. V. 1, 72. Titinn. Enn. Pacuv. Acc. ap. Non. p. 467. aucupare D. voghelen 37.
- calumniare Luc. 3, 14: neminem concusseritis neque calumniaveritis. 19, 8: si cuius aliquid calumniavi, Cant. Arnob. adv. Gent. I. 13: non calumniare vos improbe in apertis conspicitis... mendaciis? Priscian. VIII. 4, 15. calumpniare D. zihen Str. N.
- comitare Tob. 5, 14: poteris comitare ei? Regin. Suec. Acc. ap. Non. p. 85: eodem lecto comitasset patri.
- confitere Ps. 78, 13: confitebimus tibi in saeculum, Psalt. Veron.
- criminare Gal. 5, 15: mordetis et criminatis, Ambrosiast. Enn. Satir. ap. Non. p. 470: qui falso criminat apud te. Plaut. Pseud. I. 5, 78.
- demolire 1 Reg. 19, 10: altaria tua demolierunt, Lact. Inst. IV. 11, 6.
   3 Esdr. 1,55: demolierunt muros, Vulg. Nehem. 4, 3: demoliet muros, Lucif. Cal. d. non parc. p. 257. Ezech. 26, 12: et muros tuos demolient, Weing. Act. 15, 16: quae demolita sunt eius reaedificabo, Cant. 1 Macc. 11, 4: cetera eius demolita. Amos 7, 9: demolientur excelsa idoli, Vulg. Varr. fragm. p. 260: non demolio astra. 197: demolivit tectum. Cass. Hemin. ap. Non. p. 346: signa...demolivit. Dig. XXXIX. 2, 37 (quater).
- depraedare Sach. 2, 8: post honorem misit me super gentes quae depraedaverunt vos, Ambros. d. Fide II. c. 3.
- exhortare Ps. 118, 52: et exhortatus sum [παρεκλή θην], Psalt. Veron.
   Petron. 76: me .. exhortavit mathematicus. exhortare D. zu horen .. 45.

- gratificare Eph. 1, 6: in qua gratificavit [ἐχαφίνωσεν] nos, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.
- iniuriare Mt. 22, 6: iniuria*verunt* et occiderunt. Act. 14, 5: et iniuriaverunt, Cant. Luc. 18, 32: et iniuriabitur [ύβοισθήσεται] et exspuent in eum, Cant. Tert. Scorp. 6: iniuriatum est. Cassiodor.
  Var. 12, 30: iniuriatus.
- lamentare Mt. 11, 17: lamentavimus (vobis, Gall.) et non planxistis, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. . . non lamentastis, Cant. Luc. 7, 32: lamentavimus et non plorastis, Rehd. Amiat. Vulg. 23, 27: plangebant et lamentabant, Rehd. 3 Esdr. 1, 32: lamentabant eum, Vulg. Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 48: plangent se et lamentabunt. Apul. Met. 93: lamentatur (pass.).
- mentire Col. 3, 9: nolite mentire. Act. 5, 3: mentire te spiritui sancto, Amiat. Fuld. Dig. XLVIII. 10, 28: si a debitore . . obligatio mentiatur.
- molire Nehem. 4, 8: et molierunt insidias, Tolet. Vet. SCt. ap. Frontin. Aquaed. 129.
- morere Ps. 117, 17: non moriam, Psalt. Veron.
- mutuare Mt. 5, 42: et volenti mutuare a te, Rehd. Fuld. Caecil. ap. Non. p. 474: mutuet mea causa. Plin. Hist. N. II. 6 (9). Tert. Valent. 10: a quibus forma mutuaretur. mutuare D. 29. 45. 6. 76.
- operare Jo. 6, 28: ut operamus opera dei, Verc. Veron. Jo. 9, 4: me oportet operare (pr. m.) .. nemo potest operare (pr. m.), Rehd. Lucil. ap. Non. p. 523: aut operat aliquo in celebri cum aequalibus fano. Commodian. 30, 14. Cassiod. Hist. eccl. 10, 33.
- praedare 1 Sam. 15, 15: quae praedavit populus optima, Lucif. Reg. apost. p. 191. Jes. 8, 3: festina praedare, Tolet. Hebr. 11, 28: tangere eorum. Fide praedaverunt Aegyptios exuntes, Harlei. Judith 2, 16: praedavit omnem locupletationem, Vulg. Plaut. Rud. IV. 7, 16. Gell. 4, 18. Vopisc. Prob. 8.
- praeliare Deut. 28, 12: praeliabis [ἄρξεις] gentes multas, Lucif. d. non conv. p. 191. Enn. ap. Non. p. 472: pugnant, proeliant. Justin. XIX. 1, 9.
- praevaricare Hos. 8, 1: eo quod praevaricaverunt testamentum meum, Fuld. Aug. Tract. 99.
- radicare Sirac. 24, 16: radicavi [ἐἀάζωσα] in populo, Vulg. Cas-

- siod. Hist. eccl. 2, 6: volentes . . radicare. radicare D. wurtzen 52.75.
- remunerare Exod. 21, 8: quodsi non placuerit domino suo . . remunerabit eam, August. Quaest. 78. in Exod. Hebr. 11, 6: quia inquirentes se remunerat, Clar. Tert. Apol. 46: statuis et salariis remunerantur. Petron. 140: puellae aedificium . . remunerabat. Minuc. Fel. 7, 2: ut remuneraretur divina indulgentia. Alcuin. Ep. 6 (Mabill. p. 400): quod miser non valet remunerare.
- rixare Exod. 21, 22: si rixaverint duo, Lucif. Athan. II. p. 98. Deut. 25, 11: si rixaverint, Capitular. 125. Varr. fragm. p. 264: ut rixarent praeclari philosophi. 305: vigilant, clamant, calent, rixant. 323: nec familiae rixent cum vicinis. (Non. p. 477). Porphyr. ad Horat. Carm. III. 21, 2: rixant in convivio.
- scrutare Jo. 5, 39: scrutate scripturas, Cant. Verc. Veron. 1 Cor. 2, 10: omnia scrutat, Clar. Ps. 138, 23: scruta renes meos, Psalt. Veron. Judith 8, 33: non scrutabitis, Reg. Germ. 4. 15. Corb. Pechian. Sirac. 3, 22: altiora te ne scrutaveris, Tolet. 4 Esdr. 13, 52: sicut non potest hoc vel scrutare vel scire quis, Turic. — Ammian. 28, 1. 15, 8. Aurel. Vict. Orig. 6, 3. — exscrutare Joel 1, 7: scrutans exscrutavit et proiecit, Weing.
- sectare 1 Tim. 6, 11: secta vero iustitiam, Clar. Varr. R. R. II. 9, 16.
- suffragare 3 Esdr. 6, 10: et opera illa instanter fieri et suffragare et prosperare, Vulg. Pompon. Sisenn. ap. Non. p. 468: subfragabunt.. suffragaverunt.
- tutare Sap. 10, 12: a seductoribus tutavit illum, Vulg. Plaut.
  Merc. V. 2, 24: ut me tutetis. Naev. Pompon. Pacuv. ap. Non. p. 476: tutant.. tutaret.. tuta. Hygin. Fab. 100: si se ab hoste tutasset. Plaut. Amph. II. 2, 20. Fronto Laud. negl. p. 260, 1: contemptu tutatur. Symm. Ep. 9, 11.
- amplectere Plaut. Rud. III. 5, 36: amplectitote. Vit. Aridii (ap. Mabill.) p. 203: in his etiam Christum conspiciens se amplectere .gestiebat. — amplexare Acc. ap. Non. p. 470: postremo amplexa, fructum . . cape. Plaut. Poen. V. 4, 60: amplexabo. Cic. Cluent. 44 Ernest. Petron. 63: dum mater amplexaret corpus filii sui. — arbitrare Plaut. Stich. I. 2, 87: probiores vero arbitrabunt. Pseud. IV. 2, 57: arbitrarem. Cic. Nat. deor. II. 29:

arbitrato. — argutare Petron. 46: quid iste argutat molestus? 57: nec mu nec ma argutas. — auspicare Plaut. Pers. IV. 6, 7. Stich. III. 2, 46. — Atta, Caecil. Naev. ap. Non. p. 468. — auxiliare Vitruv. V. 8, 2. - cohortare Quadrigar. ap. Non. p. 472: atque hos cohortarent. — commentare Tert. Anim. 37. p. 294 in.: societatem .. commentavimus. - complectere Vitruv. X. 2, 11: duos .. complectit. - Pompon. ap. Non. p. 472: quando convenit conplectite. — — congredere Plant. Epid. IV. 1, 16: an congredias. - consolare Varr. fragm. p. 295: Oedipus Athenas exsul venire dicebatur qui consolaret. — Mabill. p. 72. 203: quos consolare non desiit. — — contemplare Plaut. Asin. III. 1, 35: meum caput contemples (Gell. 18, 12). — Acc. Naev. Titinn. Enn. ap. Non. p. 469 sq. — — conviciare Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 125: regnum illud contrarium conviciat et verberat deum patrem. convivare Pompon. Enn. ap. Non. p. 474. — Petron. 57: convivare melius soles. — — cunctare Acc. Enn. ap. Non. p. 469: cunctant . . cunctato . . cunctent. - deluctare Plaut. Trin. IV. 1, 20: cum hisce aerumnis deluctavit. — depopulare Caecil. Enn. ap. Non. p. 471: depopulat macellum . . agros depopulant. — Auct. B. Hispan. 42. — Valer. Flacc. VI. 532. — — epulare Pass. Maximi presb. 2, 12: ut ... cum magno gaudio epularent (Bolland. vit. Sanct. ad 2. Jan.). - expergiscere Pompon. ap. Non. 473: ut . . expergisceret. — experire Varr. L. L. VIII. 9, 24. — Capitolin. Gordian. 11: ut .. laeti experiamus. — exsecrare Afran. ap. Non. p. 473: execrabant se ac suos. — fabulare Plaut. Mil. II. 4. 5: fabulem. hortare Priscian. p. 797 P. — Alcuini Ep. 7 (Mabill. p. 400): sicut hortavi audivi. — Vgl. Diez Altroman. Gloss. S. 14. — iaculare Lucif. Cal. Athan. II. p. 147: cor tuum iaculavit. — Cael. Aur. Chron. III. 5, 73: iaculare videntur. — imitare Varr. fragm. p. 197: tuum opus nemo imitare potest. — Liv. Andron. ap. Non. p. 473: si malos imitabo. — Cassiod. Compl. 6. in Eph.: imitare debent dominum. — indipiscere Plaut. Aul. IV. 10, 45: indipisces. Non. p. 129. 293. — inlargire Cato ap. Non. p. 470: pecuniam inlargibo tibi. — iocare Plaut. Cas. IV. 40. — irascere Pompon. Nigid. ap. Non. p. 127: noli quaeso irascere . . . ita irascere quod nunc irasci. — largire Lucil. Acc. ib. 470: largi. — luctare Plaut. Vidular. ap. Non. p. 468: plurimum luctavimus. — Enn. ib. 472: viri . . luctant. — Terent. Hec. V. 3, 31: se illi anulum dum luctat de-

traxisse. — cf. Bünem. ad Lact. p. 324. 1414. — meditare Pirmin. d. sing. libr. canon. p. 72 (ap. Mabill.): in lege meditate die ac nocte (= Ps. 1, 2). - Minuc. Felic. 25, 1: adulteria meditantur (pass.). — minitare Plaut. Amph. IV. 32, 57: quid minitabas te facturum? — Liv. Andr. ap. Non. p. 473: etiam minitas? — mirare Varr. fragm. p. 276: quid miras nummo curare Serapim? 277: aut ambos mira aut noli mirare de me de eodem. — Pompon. ap. Non. p. 474: si studium mirabis diu. - miserare Acc. ap. Non. p. 470: ut iure haec numquam miserarent mala. — moderare Pacuv. ib. 471: neque tuum te ingenium moderat .. — Acc. ib. 472: moderat metus. — nanciscere Hygin. Fab. 1.8. 120. 186: occasione nacta. — nundinare Tert. Virg. vel. 13: si aliquid .. virginitatis nundinarint. — ominare Pompon. ap. Non. p. 474: recte ominas. oninare Plaut. Pacuv. Enn. Caecil. ap. Non. p. 474 sq.: opino. opitulare Liv. Andr. ib. 475: opitula. - osculare Titinn. ib. 476: osculavi privignae caput. — Apul. Met. 28. — Capitol. Maximin. iun. 2. — Nenn. hist. Briton. §. 33. — paciscere Naev. ap. Non. p. 474: paciscunt . . paciscit. - partire Plaut. Amph. IV. 3, 1. Asin. II. 2, 5: praedam cum illis partiam. — Lucil. Afran. Enn. ap. Non. p. 472. 475. — percontare Naev. Nov. ib. 474: percontat... percontassem. - perscrutare Plaut. Aul. IV. 4, 30: hunc iam perscrutavi. — persequere Hygin. Fab. 198: illa se in mare praecipitavit, ne persequeretur. — Optat. II.: quem a nobis persecutum esse.. dicere poteris. — — pollicere Varr. fragm. p. 264. 317: ne dares, ne polliceres. - praeconare Iren. I. 10, 3. III. 9, 3. IV. 23, 1: praeconare [κηρύσσειν]. II. 30, 9: praeconant. III. 9, 1: praeconabat. I. 27, 3. III. 12, 3. 21, 4: praeconavit. II. 30; 6. III. 1, 1: praeconaverunt. — praestolare Turpil. Liv. Andr. ap. Non. p. 475: praestolabo.. praestolaras. — proficiscere Turpil. ib. 470: quam primum proficisceret. — Plaut. Mil. IV. 8, 19. — profitere Pass. Firmi et Rust. c. 1 (ap. Ruinart.): se profiteret. — progredire Nov. ap. Non. p. 473: i prius, progredi. - recordare Quadrigar. ib. 475: et patria eum recordavit. — reluctare Apul. Met. p. 83: faucibus . . reluctabat. 145: pectus et venter . . reluctabant. — Pass. Maximilian. c. 2 (ap. Ruinart.); reluctaret. — Fulgent. Virgil. Contin. p. 143 Muncker.: periculo reluctat. 164: arma reluctant. 165: reluctatque in bonis. — — saviare Pompon. Nov. ap. Non. p. 474: ego non saviem?.. savies, congemit. — sortire Enn. Varr. ib. 471:

sortiunt... sortiant. — Plaut. Cas. II. 6, 43. 61. — superargumentare Tert. Hermog. 37: proinde superargumentasset. — utere Gruter. Inscr. p. 50: utunto. — Cato R. R. 96, 2: utito. — Gell. 15, 13. — vagare Varr. fragm. p. 283: vagat. 303: vagarunt. — Plaut. Mil. II. 5, 14: circum vicinos vagas. — Seren. Pacuv. Acc. Turpil. Enn. ap. Non. p. 467. — Lucret. III. 628. — Catull. 4, 20. — Prudent. Cath. 6, 29. — Priscian. VIII. 6, 30.

b. in factitiver Bedeutung.

tricare Sirac. 32, 15: hora surgendi non te trices [μὴ οὐράγει], Vulg. — Pass. Seraph. et Sabin. c. 6 (ap. Baluz. II. p. 110): quid tantam multitudinem tricas?

vescere [ψωμίζεν] Numer. 11, 4: quis nos vescet carne (Hier.: carnibus), Tert. Jeiun. 5. Hieron. c. Jovin. II. — Dig. XXXVII. 9, 7, 1: nec enim aequum est, in tempus pubertatis ventrem vesci de alieno. XLII. 5, 33 pr.: vescendi pupilli causa.

laetare Apul. Met. p. 106: quas infantis aurei nutrimenta laetabunt.
Liv. Andr. ap. Non. p. 132: iamne oculos specie laetavisti optabili? — Acc. ib.: et te ut triplici laetarem bono. — Pallad. I. 6, 13. 18.

2. Deponential- für Activformen. (vgl. Gell. 18, 12).

abscondi Jes. 16, 3: pone . . abscondere fugientes, Tolet.

certari Luc. 13, 24: certamini introire. 22, 59: alius quis certabatur, Cant. — 1 Tim. 6, 12: certare [ἀγωνίζον] bonum certamen fidei, Clar. Boern. — 2 Sam. 19, 9: populus certabatur, Tolet. — Sirac. 11, 9: de ea re.. ne certeris, Vulg. — Pacuv. ap. Non. p. 473: qui te esse dignum quicum certetur putet. — Hygin. Fab. 273: in quibus certati sunt cursu.

concertari Jud. v. 3: deprecans concertari [ἐπαγωνίζεσθαι], Tolet. — Sirac. 38, 29: vapor ignis uret carnes eius et in calore fornacis concertatur [διαμαχήσεται], Vulg.

consultari Jes. 40, 14: aut quem consultatus est [συνεβουλεύσατο], Tert. Hermog. 17.

egeri Luc. 15, 14: coepit egeri [δστερεῖσθαι], Cant.

emigrari Ps. 61, 7: non emigrabor, Psalt. Veron.

fieretur Jo. 13, 2: et cum cena fieretur [γενομένου], Cant. — Imper. fiere Genes. 27, 29: et fiere [γίνου] dominus frátris tui, August. Civ.

Dei XVI. 37. — fiebantur, Cato fragm. — fiendus — faciendus. Gregor. Magn. Regest. IX. 20: quod . . fiendum decreverat. 31: quae fienda sunt. — Gerund. fiendo Aug. Genes. ad litt. V. 7.

indigeri Jo. 16, 30: te omnia nosse et non indigeri ut aliquis te interroget, Verc.

murmurari Exod. 16, 8: murmurationes vestras quibus murmurati estis contra eum, Vulg. — Varr. ap. Non. p. 478: plodere coepimus et murmurari... cum ventrem meum coërceam nec murmurari patiar. — Quadrigar. ib.: populus murmurari coepit. — Apul. Flor. p. 133.

paeniteri Mt. 4, 17: paenitemini [μετανοεῖτε], Cant. — Mc. 1, 15: paenitemini, Cant. Gall. Rehd. — Act. 2, 38: paenitemini, Cyprian. Ep. 73, 9. — Luc. 17, 4: paeniteor. 16, 30: paenitebuntur, Cant. — Apoc. 2, 21: non vult paeniteri a fornicatione sua, Amiat. Fuld. — Ezech. 18, 21: paenitere et salvum faciam te, Tert. Paenit. 4 in.

peti Hebr. 6, 15: petitus est [ἐπέτυχεν, — Vulg.: adeptus est] promissionem, Clar.

sentiri Sirac. 23, 19: ne.. improperium sentiaris (Vulg.: patiaris), Tolet.

supercertari Jud. v. 3: deprecans supercertari, Dem. Amiat. Fuld.
Vulg.

taederi Phil. 2, 26: desiderabat omnes vos et taedebatur [$\dot{a}\delta\eta\mu\nu\nu\tilde{\omega}\nu$], Boern.

tolli Mc. 15, 21: ut tolleretur crucem, Rehd.

transmigrari 2 Macc. 2, 1: ut mandavit transmigratis [μεταγινομέ-νοις], Vulg. — Fulgent. Myth. 3, 10.

trepidari Jo. 14, 27: non conturbetur vestrum cor neque trepidetur [δειλιάτω], Cant.

Adiutari Pacuv. ap. Non. p. 74: adiutamini et defendite. — Pacuv. Afran. Lucil. ib. 477. — bellari Virg. Aen. XI. 660. — commanducari Lucil. ap. Non. p. 477: ipsum commanducatur totum. p. 479. — comperiri Terent. Andr. V. 3, 31. — Sall. Jug. 45 in. — Tac. Ann. 4, 20. — Tert. Hermog. 28: unde ergo compertus est Hermogenes informem . illam fuisse. — coniectari Tert. Nat. II. 12: qui eum procreatorem coniectantur. — copulari Plaut. Aul. I. 2, 38: copulantur dexteras. — dispoliari, exspoliari Afran. Quadrigar. ap. Non. p. 480. — dissertari Pass. Theodoriti c. 1 (ap. Ruinart.): dis-

sertaris, sacrilege, tamquam ab Athenis nuper adveneris. — doleri Gruter, Inscr. 676, 11: necesse est doleatur (= doleat). - 793, 4 und 794, 2: de qua nihil aliud dolitus est (= doluit) nisi mortem. -- expalpari Plaut. Vidular. ap. Non. p. 476: servus a patre argentum expalpabitur. — fastidiri Petron. 48: ne me putes studia fastiditum. — fatisci Acc. Varr. ap. Non. p. 479. — Lucret. V. 309. fruticari Cic. ad Attic. XV. 4, 2: itaque, quam fruticetur (arbor), vides. — alisci, ignesci Sempron. Asell. Laber. ap. Non. p. 481. manducari Pompon. ib. 477: simul manducatur ac molit. — Lucil. ib.: manducamur in ore. — Afran. ib.: facile manducari qui potest. - - osus sum Plaut. Amph. III. 2, 19: inimicos semper osa sum obtuerier. — Gell. 4, 8: osus eum . . . fuit. — perpetrari Lucif. Cal. Athan. I. p. 39: haec cuncta perpetratus fueris mala ac perpetreris. - Pirmin. d. sing. libr. canon. p. 73 (ap. Mabill.): crimina perpetratus fuerit. — praedicari Cassiod. Compl. 33. in Act.: quibus constituentes presbyteros cum ieiunatione praedicati sunt (Act. 14, 23). — praesagiri Plaut. Bacch. IV. 4, 28. Non. p. 476. — puderi Petron. 47: non est quod illum pudeatur. — Apul. Mag. p. 29: nonne vos puditum est haec crimina . . obiectare? - Flor. p. 114: Apollinem tam humilis victoriae puditum est. 121: quod illum non puditum est ostentare. — rideri Petron. 57: bellum pomum, qui rideatur alios. 61: satius est rideri quam derideri. — sacrificari Varr. Cato ap. Non. p. 479 sq.

Drittes Kapitel.

Besonderheiten der Bedeutung.

I. Substantiva.

- adfectatio = simulatio, Heuchelei. Luc. 12, 1: cavete a fermento Pharisaeorum, quod est adfectatio [$\hat{v}\pi\acute{o}x\rho\iota\sigma\iota\varsigma$], Verc.
- advocatio = recreatio, solatium. Luc. 6, 24: vae divitibus . . quoniam . . recepistis advocationem [παράκλησιν] vestram, Tert. Marc. IV. 15. p. 239. Tert. Patient. 11: talibus et advocatio et risus promittitur (Mt. 5, 5). Res. 26. p. 262: voces eiusmodi . . exhortationis et advocationis.
- ala = brachium. Luc. 2, 28: accepit eum in alas [ἀγκάλας] suas, Cant. Esth. 4, 11: accepit eam sub alis suis donec apud se rediret, Corb. ala D. arm K. V.
- allocutio = Beschwichtigung, Linderung, Trost. Sap. 3, 18: nec in die agnitionis allocutionem. 8, 9: erit allocutio [παραίνεσις] cogitationis. 19, 12: in allocutionem [παραμυθίαν] enim desiderii, Vulg. Senec. Cons. ad Helv. 1, 4.
- animatio = ira, furor, θυμός. Jes. 42, 25: et superduxit super eos iram animationis suae, Cyprian. Orat. 19. Numer. 22, 22: et iratus est animatione deus. 25, 4: et auferetur ira animationis domini, Aug. Quaest. 48. 52. in Num. = alacritas. Act. 17, 11: cum omni animatione [προθυμίας] cottidie examinantes scripturas, Cant.
- animositas = ira, θυμός. Hebr. 11, 27: non veritus animositatem regis, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Macrob. Somn. I. p. 32. 62.
- argumentum = Kennzeichen, Merkmal [τεκμήριον]. Sap. 5, 11: cuius nullum invenitur argumentum itineris. 19, 12: non sine illis quae Rönsch, Itala und Vulgata.

ante facta erant argumentis per vim fulminum, Vulg. — Dig. X. 4, 3 pr.: omnia . argumenta rei de qua agitur. — — aenigma. Sap. 8, 8: scit versutias sermonum et dissolutiones argumentorum [αλνιγμάτων], Vulg.; Ambros. d. Abrah. II. 10 (solution.).

caelicola = σεβόμενος. Act. 17, 4: multi caelicolarum et Graecorum multitudo magna. 13, 50: Judaei autem instigaverunt caelicolas mulieres honestas, Cant. — — Himmelsanbeter. Cod. I. 9, 12: Caelicolarum nomen inauditum quodammodo novum crimen superstitionis vindicavit. cf. Dion. Gothofred. ad h. l. — Cod. I. 9, tit. I. 9, 3. C. Th. XVI. 5, 43. 8, tit. 8, 19.

cani (sc. capilli) = senectus, γῆρας. Genes. 42, 38: deducetis canos meos cum dolore ad inferos. 44, 31: deducent . . canos eius c. dol. ad inf. Jes. 46, 4: usque ad canos [ἔως ἀν καταγηράσητε] ego portabo, Vulg. — Tert. Nat. II. 12: antiquitatum canos. — Pacian. ad Sympron. I. p. 306: canos apostolicae aetatis.

causa = Nutzen, Vortheil; sine causa = frustra, in vanum. Mt. 15. 9: sine causa [μάτην] colunt me, Rehd.; Amiat. Fuld. Vulg. (s. c. autem). — Gal. 3, 4: tanta passi estis sine causa [εἰκῆ]? si tamen sine causa. 4, 11: ne forte sine causa laboraverim, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 126, 1: sine causa [εἰς μάτην] laboraverunt, Lact. Inst. IV. 13, 27. — Jes. 29, 13: sine causa [μάτην] autem colunt me, Cyprian. Ep. 63, 14. 67, 2. 74, 2. — Ps. 72, 13: ergo sine causa [ματαίως] iustificavi cor meum. Jes. 49, 4: sine causa [εἰς μάταιον] et vane . . consumpsi. 4 Esdr. 9, 22: multitudo quae sine causa nata est. 16, 46: sine causa laborant, Vulg. — Prov. 3, 30: noli inimicari adversus hominem sine causa [μάτην], Vindob. 954. — Plaut. Asin. III. 1, 17. — Dig. VI. 1, 20. XXII. 1: de usuris et fructibus et causis et omnibus accessionibus. — vgl. Hagen Spr. Erört. S. 87 f. — = Krankheit. Senec. Cons. ad Marc. 11, 1: causis morbisque repetita. — Tibull. I. 8, 51: non illi sontica causa est. cf. Fest. s. vv. - Veget. Mul. I. 22. 25. 26. IV. 27. — Cael. Aur. Acut. II. 16, 100: acuti doloris accipit causas. Chron. IV. 3, 68: declinante causa. V. 10, 95: latus . . quod causa non tangitur. — Gariopont. Passion. III. 4. IV. 6. 7. 17. V. 1. 2. 5. - Tert. Pudic. 20: de pristinis causis aliquid et maculis.

cena pura = παρασκενή. Mt. 27, 62: in crastinum autem quae est post cena purā convenerunt, Cant. — Luc. 23, 54: fuit autem dies coenae purae ante sabbatum, Colb.; — et dies erat cenae purae et

sabbatum inlucescebat, Verc. Veron.; - et dies erat coena pura et sabbatum illucescebat, Corb. 195. — Jo. 19, 31: quia cena pura erat, Veron. Verc. (quoniam). - Jo. 19, 42: propter cena pura, Gat. - Judith 8, 6: praeter coenam puram [χωρίς προσαββάτων] et sabbatum, Reg. Germ. 4; — praeter coena pura, Germ. 15. — Aug. Tractat. 120. in ev. Jo.: propter parasceven Judaeorum (Jo. 19, 42) . . Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne advesperasceret: quando iam propter parasceven, quam Coenam puram Judaei Latine usitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. -Tert. Marc. V. 4. p. 383: dies observatis et menses et tempora et annos' (Gal. 4, 10), - et sabbata, ut opinor, et cenas puras et ieiunia et dies magnos. Nat. I. 13: quod quidem facitis exorbitantes et ipsi a vestris ad alienas religiones. Judaei enim festi sabbata et cena pura et Judaici ritus lucernarum et ieiunia cum azymis. — Iren. I. 14, 6: dispositionem autem in sexta die quae est in coena pura [ήτις ἐστὶ παρασκευή]. V. 23, 2: in qua (die sc.) et manducaverunt, hoc est Parasceve, quae dicitur coena pura, id est sexta feria (= Freitag). - cf. Beda in ev. Jo. c. 19. - Glossar. Lat. Graec. Floriacens. p. 274 Vulcan.: cena pura, παρασκενή. — Glossar. Arab. Lat. p. 708 Vulc.: parasceve, coena pura, i. e. praeparatio quae fit prosabbato.1

¹ In Betreff dieser so überaus eigenthümlichen Benennung des Rüsttages oder Vorsabbates ist zu bemerken: 1. Ihr Grund war die jüdische Gesetzesvorschrift und Sitte. "Sic eum diem appellant, quod iuxta legis praescriptum puros vestimentis, cibis, corporibus et animis eos esse decebat qui sacrum Pascha essent celebraturi." Feuardent. ad Iren. - "Coena pura est qua fungebantur quum in casto essent." Jos. Scalig. in Fest. s. v. Penem. — "Coena pura, προσάββατον, — quod sine ullo apparatu et accuratione fiebat cibo tenuissimo et simplicissimo." Semler indic. Tertullian. - 2. Ueblich war dieselbe zur Zeit des Augustinus bei den afrikanischen Juden; jedoch auch früher schon, im Zeitalter des Tertullianus und des alten Uebersetzers des Irenäus, muss sie, wie die oben angeführten bezüglichen Stellen beweisen, in der Provinz Afrika im Munde des Volkes gelebt haben. -3. Ihre Entstehung lässt sich vielleicht auf ein Missverständniss oder auf eine popularisirte Etymologie zurückführen; sei es nun, dass man für παρασχευή das ähnlich klingende mura cena im Lateinischen substituirte oder coena für den griechischen Plural zorra nahm. Wenigstens fände 4. bei dieser Annahme die grammatische Abnormität, dass cena pura in den codd. Gat. und Germ. 15 als plurales Neutrum auftritt, ihre Erklärung in der volksthümlichen Voraussetzung, παρασχευη sei eine Pluralform (von παρασχεῦος) oder coena ein aus dem Griechischen herübergenommenes Wort. - 5. Höchst wahrscheinlich deutet auf diese in Afrika

cogitatio, cogitatus = cura, sollicitudo, μέριμνα. Luc. 21, 34: cogitationibus secularibus, Veron. Corb. Vindob. Rehd.; — cogitationibus huius vitae, Brix. — Sap. 8, 9: et erit allocutio cogitationis [φροντίσων] et taedii mei. Sirac. 31, 1: et cogitatus illius auferet somnum. 31, 2: cogitatus praescientiae avertit sensum, Vulg. — — = consilium, βουλή. Prov. 2, 16: fili, non adpraehendat te (te compreh.) cogitatio mala, Vindob. 954. Fulgent.; .. te conpr. mala cogitatio, August. Specul. — 1 Sam. 2, 3. Mich. 2, 7. Sap. 9, 14 [ἐπιτήδευμα]: Vulg.

commemoratio = recordatio, memoria, ἀνάμνησις. Luc. 22, 19: hoc facite in meam commemorationem, Brix. Gall. Vulg. — 1 Cor. 11, 24. 25: hoc facite in meam commemorationem, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 19, 4: horum quae acciderant commemorationem amittebant [ἀμνηστίαν ἐνέβαλεν], Vulg. — Tert. Orat. 11: comperi commemorationem esse in domini deditionem.

commissura = additamentum, pannus, ἐπίβλημα. Mt. 9, 16: nemo autem committit (Cant. Corb. Rehd. Amiat. Vulg.: inmittit) commissuram panni rudis (Cant.: novi) in vestimentum vetus, Cant. Verc. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Vulg.; — n. a. immittit commissuram in vestimento veteri, Gall. — Luc. 5, 36: quia nemo commissuram a vestimento novo in vestimento veteri (ohne Verbum), Veron.; .. comm. a vestim. novo (vel vestimenti novi) immittit in vestimentum vetus, Gall. Brix. (vestimenti novi inmittit); .. comm. a vest. novo inm. in vestim. vetus, alioquin .. et veteri non convenit commissura a novo, Rehd.; .. comm. a nòvo vest. inm. .., Vulg. Amiat. (vest. nov.). compar = Kamerad, socius. Phil. 4, 3: germane compar [σύνζυγε], Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Judic. 11, 37: ego et compares [συνεται-ρίδες] amicae meae, Ambros. in obit. Valentin. conc. (opp. V. p. 55).

— Tert. Apol. 4. — Cyprian. Bon. patient. 3 ex.— = maritus.

damals so gebräuchliche Bezeichnung der Afrikaner Apulejus hin, wenn er seinen Trismegistus mit den Worten schliesst: Hoc optantes convertimus nos ad puram et (d. h. und noch dazu) sine animalibus cenam. — 6. Von besonderer Wichtigkeit und unschätzbarem Werthe ist der Ausdruck cena pura für die Kritik, insofern nämlich aus dessen Vorkommen, wenn man es mit der obigen Bemerkung des Augustinus zusammenhält, auf den afrikanischen Ursprung:

a. der neun *Italacodd*. Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. n. 195. Gat. Reg. n. 3564. Germ. 4, 15;

b. der alten lateinischen Version des Irenäus und

c. der von Vulcanius edirten Glossarien Lat. Graec. Floriac. und Arab. Lat. mit grösster Sicherheit geschlossen werden kann.

Gruter. 804, 1: compari suo. 793, 9: Aquilino compari. 1062, 2: dulcissimo compari. 1051, 1: quae cum conpare fecit annos viginti. — = uxor. Gruter. 741, 1: cum compare sua. 760, 5: Aur. Victorina compar eius. — = Kampfgenosse. Lact. Inst. VI. 18, 19. 20, 13.

compositio = ornatus, κόσμος. 1 Macc. 2, 11: omnis compositio eius ablata est, Vulg. — Genes. 2, 1: et omnis compositio illorum, Aug. d. Genes. ad litt. VI. 11.

conditio — Schöpfung, Geschöpf, xxloig. Rom. 8, 39: neque alia conditio poterit nos a dilectione dei separare, Tert. Scorp. 13. p. 383.
— 2 Cor. 5, 17: si qua ergo conditio nova in Christo, Tert. Marc. V. 12. p. 429; — quodsi nova conditio in Christo, Jeiun. 14. — Col. 1, 15: primigenitus conditionis, Tert. Marc. V. 19 in. — Ezech. 28, 15: a die conditionis tuae, Vulg. — Tert. Hermog. 11: cum revelatio filiorum dei redemerit conditionem a malo (Rom. 8, 19). Coron. 6. 8. Marc. I. 29 in. Spect. 2. Hab. mul. 8. Pudic. 8. Anim. 6 ex. — Iren. I. 17, 1. 18, 1. 29, 4. II. praef. §. 1. II. 1, 5. — Prud. Hamart. 19.

confusio = pudor, ignominia, αἰσχύνη. Luc. 14, 9: cum confusione, Cant. Verc. — Mt. 20, 28: et erit tibi confusio [καταισχυνθήση], Corb. — Phil. 3, 19: et gloria in confusione ipsorum, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 12, 2: confusione contempta, Clar. (-onis), Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (-onem). — Jud. v. 13: despumantes suas confusiones, Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (confess.). — Apoc. 3, 18: non appareat confusio nuditatis tuae, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hos. 9, 10: alienati (Vulg.: abalien.) sunt in confusionem, Fuld. Vulg. — Prov. 19, 13: confusio est patri filius inprudens, Vindob. 954. — Sirac. 4, 25: est.. confusio adducens peccatum... confusio adducens gratiam dei, Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 18; Vulg. (gloriam et gratiam). — Job 8, 22. Hos. 10, 6. Abd. v. 10. Mich. 7, 10. Baruch 1, 15. 2, 6. Sirac. 3, 12. 2 Macc. 5, 7. 3 Esdr. 8, 78: Vulg. — Sulp. Sev. Dial. I. 14, 5. 7. — Tac. Hist. IV. 40. — — etristitia. Sulp. Sev. Ep. III. ad Bassul. 19.

consparsio, conspersio = Teigmasse, φύραμα. 1 Cor. 5, 7: ut sitis nova consparsio, Clar. Boern. (consp. vel massa), Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Aug. Ep. 119. c. 3. Lucif. Cal. d. non conv. 211. Tert. Marc. V. 7. p. 399. — 1 Cor. 5, 6: modicum. fermentum totam decipit consparsionem, Tert. Pudic. 18. p. 419. — Numer. 15, 19: primitias conspersionis vestrae, Ambros. d. Cain II. 1. — Tert. Marc. IV. 24: profectionem. oneribus consparsionum offarcinatam.

— Iren. I. 8, 3: delibationem quidem quod est spiritale dictum docentes, conspersionem autem nos. V. 14, 2: ab initio ex altera substantia pater operatus fuisset fieri conspersionem eius.

consummatio = Lebensende, obitus, τελευτή. Mt. 2, 15: usque ad consummationem Herodis, Veron. Germ. — Sirac. 1, 19: in diebus consummationis illius, Vulg.

contritio = Vernichtung, Verderben, Elend. Dan. 10, 8: conversa est in contritionem [διαφθοράν], Weing. — 1 Macc. 4, 32: commo-

veantur contritione [$\sigma v r z \varrho \iota \beta \tilde{\eta}$] sua, Vulg. . . (s. o.)

conversatio = Handlungs-, Lebensweise, Wandel, ἀναστροφή. Gal. 1, 13. Ep. 2, 12. 4, 22. Phil. 3, 20(?). 1 Tim. 4, 12: Clar. Boern. Dem. Fuld. Vulg. Amiat. (excl. Eph. 2, 12). — Hebr. 13, 7. 1 Petr. 1, 15. 18. 2, 12. 3, 1. 2. 16. 2 Petr. 2, 7. 3, 11: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Phil. 3, 20: Cyprian. Mortal. 15. — 1 Tim. 2, 10 (= Fuld.). 1 Petr. 3, 1: Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 23. — Tert. Orat. 11. — Sirac. 18, 24: Vulg. — Sulp. Sev. vit. Mart. 22, 4. 26, 2. Ep. II. ad Claud. 32. — Tert. Cypr. Aug. . . ö. — Dig. XLII. 5, 31, 3. Cod. V. 1, 5. XI. 47, 22, 1. — = Beschäftigung, Geschäft, Handlung. Cod. I. 5, 21.

cooperimentum = Kleid. Ps. 102, 26: sicut cooperimentum [περιβό-λαιον] mutabis eos, Iren. IV. 3, 1. — ib. I. praef. §. 2.

correptio = Strafe, Züchtigung, Tadel, Vorwurf. Sap. 1, 9: ad correptionem [ἐλεγχον] iniquitatum illius. 3, 10: correptionem [ἐπιτιμίαν] habebunt. 17, 7: sapientiae gloriae correptio [ἐλεγχος]. Sirac. 8, 6: omnes in correptione [ἐπιτιμίοις] sumus. 16, 13. 19, 5. 28. 20, 31. 21, 7: qui odit correptionem [ἐλεγμόν]. 29, 35: correptio [ἐπιτίμησις] domus. 32, 21. 1 Macc. 14, 34: apta..ad correptionem [ἐπανός-Φωσιν] eorum. 2 Macc. 6, 12: ad correptionem [παιδείαν] esse generis nostri. 7, 33: Vulg. — Tert. Pudic. 14 in. — Iren. I. 16, 3 [νονθεσία]. — Fragm. Murator. lin. 55: licet pro correptione iteretur.

cortina = Vorhang, αὐλαία. Exod. 26, 1: decem cortinas de bysso retorta. facies. 26, 2—6: Vulg. — Aug. Quaest. 177, 2 in Exod. (26, 3): αὐλαίας quas Graeci appellant, Latini aulaea' perhibent, quas cortinas vulgo vocant. — — Im Mittellatein = Decke. Gloss.

² Aus *cortina* ist unter Beihilfe der falschen Ableitung von *garder* das von uns nach französischer Art gebildete, dem Franzosen aber unbekannte Wort *Gardine* entstanden, dessen Bedeutung mit der seinem Stammworte in der biblischen Latinität zukommenden übereinstimmt.

Reichenav. 22: saga cortina. (Diez Altrom. Gloss. S. 24). — cortina eyn vorhank V. a. 1420. — curtina D. umbehanc H. S.

coruscatio = Blitz, fulgur, ἀστραπή. Mt. 24, 27: sicut enim scorisatio exit ab oriente, Cant. — Ps. 76, 19: illuxerunt coruscationes tuae, Vulg. — 143, 6: corusca coruscationes, Psalt. Veron. Remens. Cassiod. Aug. Enarr. Ps. 143. n. 13; — fulgura coruscationem, Vulg. - Habac. 3, 11: in lucem coruscationis tuae ibunt in fulgorem, Tert. Marc. IV. 39. p. 352; — in lumine coruscationis ... Psalt. Veron. — 4 Esdr. 4, 2: antequam splenderent nitores coruscationum, Vulg. — 6, 4: Ambros. Bon. mort. c. 12. — Sirac. 32, 14: ante grandinem praeibit coruscatio. 43, 14: accelerat coruscationes emittere iudicii sui, Vulg. - Iren. II. 28, 2: pluviae et coruscationes et tonitrua. - Aug. Civ. 22, 22: coruscatione, tonitru. de Genes. ad litt. I. 12: lux siderum et lucernarum et coruscationum. — Ambr. Serm. 90. — Vopisc. Car. 8: immani coruscatione . . exanimatus est . . . Coruscationum deinde ac tonitruum in modum fulgurum igniti sideris continuata vibratio. — Non. 28: fulgura dicuntur coruscationes. — Ebenso coruscus Luc. 17, 24: sicut enim scoruscus . . scoruscat, Cant. — Vit. Aridii ap. Mabill. p. 204: crebrius micat coruscus e caelo.

cultura = Gottesdienst, σέβασμα, θοησκεία. Act. 17, 23: circumspiciens culturas vestras, Laudian., Hieron. — Sap. 14, 18: provexit autem ad horum culturam et hos.. 14, 27: infandorum enim idolorum cultura, Vulg. — Baruch 5, 4: et gloria dei culturae [θεοσεβείας], Vallicell. — Sulp. Sev. Hist. I. 51, 4: culturas impias exercuit. — Pass. Seraphiae et Sabin. (Baluz. II. 107): a deorum cultura. — Lampr. Heliog. 3: ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. — Horat. Epist. I. 18, 86: cultura [Götzendienst] potentis amici.

custodia = Arrestant, Verhafteter. Act. 16, 27: effugisse custodias $[\delta \varepsilon \sigma \mu i \sigma v_S]$, Cant. — 27, 1: tradi Paulum cum reliquis custodiis $[\delta \varepsilon \sigma \mu \omega \tau \alpha_S]$. 27, 42: ut custodias occiderent, Amiat. Fuld. Vulg. — Plin. H. N. XXI. 9: eductam custodiam bibere iussit. — Suet. Tib. 61. Calig. 27. Ner. 31. — Dig. I. 16, 6 pr. II. 12, 9. XLVIII. 3, 8, 12 pr.

3, 10. 3, 14, 3—5. 18, 18, 9 u. 10.

defunctio = Abscheiden, Tod, τελευτή. Sirac. 1, 13: in die defunctionis suae, Vulg.

denotatio = Tadel, Verurtheilung, κατάγνωσις. Sirac. 5, 17: deno-

tatio pessima super bilinguem, Vulg. — — = Beschimpfung. Cod. X. 19, 2: cum denotatione eorum iudicum. — Firm. Mat. III.: perfidos et crebris ob hoc denotationibus miseros. — Tert. Cult. fem. 13: bonum . . ipsa denotatione sui exultat.

depositio = donarium, ἀνάθεμα. Luc. 21, 5: quoniam lapidibus bonis ornata est et depositionibus, Cant. — = destructio. Dig. IV. 2, 9, 2. — = sepultura. Kalendar. Carthag. ap. Mabill. Anal.: depositio Grati episcopi . depositio Genecli episc. . . depositio sancti Aurelii episc. . . — Ambros. Serm. 70: depositionem sancti Eusebii . depositionis ipsa dies natalis dicitur.

derisus = nugae, λῆρος. Luc. 24, 11: et paruerunt in conspectu eorum quasi derisus verba hæc, Cant.

detractio = Verleumdung, üble Nachrede. Sap. 1, 11: a detractione [καταλαλιᾶς] parcite linguae. Sirac. 42, 11: a detractione [λαλιάν] in civitate, Vulg. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 18: munda linguam.. a detractione. — vgl. ital. detractione, engl. detraction.

diffidentia = Unglaube. Eph. 2, 2 u. 5, 6: in filios diffidentiae [ἀπειθείας], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Col. 3, 6: per filios diffidentiae, Clar.; Boern. Fuld. (in fil.).

dolor = dolus. Ps. 23, 4: nec iuravit in dolore [δόλφ], Psalt. Veron.
dormitio = Todesschlaf, Tod. 1 Thess. 4, 13: ne contristemini dormitione cuiusdam, Tert. Patient. 9. — 1 Cor. 7, 39: Clar. — 2 Macc. 12, 45: qui cum pietate dormitionem acceperant, Vulg. — Tert. Monog. 10. — Orell. Inscr. 4461. — Assumpt. Mos. II. 16—18: transio in dormitionem patrum meorum. XII. 47 sqq.: ego autem ad dormitionem patrum meorum eam.

epulatio = deliciae, τρυφή. Luc. 7, 25: qui in vestimentis gloriosis et epulatione agent, Cant. — Mich. 2, 9: proicientur de domibus epulationum suarum, Fuld.

exhibitio = victus. 1 Tim. 6, 8: habentes itaque exhibitionem [διατροφάς] et tegumentum, Cyprian. Orat. 14. Op. et Eleem. 10. ad Quirin. III. 61. cf. Krabinger ad Orat. 14. — Tert. Idol. 6: quibus exhibitionis nostrae gratia obligati sumus. 12: male nobis de necessitatibus humanae exhibitionis supplaudimus. Coron. 8: per communia ista instrumenta exhibitionis humanae. Monog. 16: exhibitionis causa nubentem. — Dig. XXVII. 2, 3, 3. XXIX. 2, 98. XXXIII. 7, 18, 9. XXXVI. 2, 26, 2. — = Kostenbestreitung. Cod. V. 50, 2: ad exhibitionem educationis.

- expeditio = completio. Act. 21, 26: adnuntians expeditionem [ἐκπλή-ρωσιν] dierum, Cant. Tert. Ux. I. 5: in illa die expeditionis (= adimpletionis vaticinii Christi). Auct. ad Herenn. III. 51, 68. — = argumentatio. Tert. Anim. 2: quot implicationes expeditionum.
- festivitas = Fest, ἑορτή. Jo. 7, 37: die magno festivitatis, Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Colb. (om. magno). Judith 16, 31: dies autem victoriae huius festivitatis, Vulg. Ps. 41, 5: soni festivitatem celebrantis [ἑορτάζοντος], Psalt. Veron. Aug. Lampr. Alex. 63: addita et festivitas matris nomine. Ambr. Serm. 18 (bis). Prosp. Aquitan. Praedict. III. 38: cum sancta Paschae solennis ageretur festivitas.
- fictio = fraus, δόλος. Sap. 4, 11: ne fictio deciperet animam illius. 14, 25: furtum et fictio. 7, 13: quam sine fictione [ἀδόλως] didici, Vulg.
- focus [ital. fuoco, französ. feu] = Feuer. Jes. 44, 16: vah, calefactus sum, vidi focum $[\pi \hat{v}\varrho]$, Vulg. Ambr. Serm. 90: focus iuxta me moritur, flamma dividitur. Veget. Mul. I. 28: dum foco curare cupiunt. Vulcat. Gallic. Cass. 4: ut.. damnatos ligaret et ab imo focum adponeret incensisque aliis alios fumo.. necaret. Spartian. Pesc. 10: ut.. in commanipulatione nemo focum faceret, ne umquam recens coctum cibum sumerent. Propert. IV. 9, 10. 11, 52. (Juvenal. III. 263: et bucca foculum excitat).
- forum = Keltertrog. Jes. 63, 2: quare rubra vestimenta tua et indumenta sicut de foro torcularis [ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ] pleno conculcato, Tert. Marc. IV. 40. Varro R. R. 1, 54. Colum. XI. 2, 71.
- framea = Schwert, δομφαία. Genes. 3, 24: et illam flammeam frameam quae versatur, Aug. d. Genes. c. Manich. II. (— et flamm. rhomphaeam quae vertitur, Aug. d. Genes. ad litt. XI. 1). Jos. 5, 13: frameam tenentem, Cyprian. Testim. II. 293. Judith 11, 2: non elevassem frameam meam, Germ. 15. 4 Esdr. 13, 9: neque frameam tenebat. 13, 28: non tenebat frameam, Turic. Germ. Vulg. Ps. 36, 15: framea eorum intret in corda ipsorum, Psalt. Veron. Aug. Cass. Ambros. Enarr. Ps. 36. p. 789. Ps. 9, 7: inimici defecerunt frameae. 16, 13: frameam tuam ab inimicis manus tuae. 21, 21: erue a framea. 34, 3: effunde frameam. Sach. 13, 7: framea suscitare super pastorem meum, Vulg.

genus = modus. 2 Macc. 3, 13: dicebat omni genere [πάντως] regi ea esse deferenda, Vulg. — Lucif. Cal. Athan. I. p. 3: quo genere inciperemus iudicare commissos nobis. — Petron. c. 14: sed nullo genere par erat caussa nostra. — Cael. Aurel. Acut. II. 18, 110: succus... hoc genere confectus. Chron. V. 1, 15: ex oleo rubor effectus hoc genere. — Spartian. Ael. Ver. 2: neque eo modo quo Traianus est adoptatus, sed eo prope genere quo... Capitol. Gordian. 14: hoc genere contionis. 28: et quidem hoc genere. — Dig. XV.1,47,6: alio quovis genere. XL. 1,26: omni genere. XII. 3,23,1. XLV. 3, 36. XLVIII. 5, 29, 4. — Assumpt. Mos. XIII. 18: quo genere celabor.

gremium = manipulus, δράγμα. Genes. 37, 7: putabam nos ligare gremia in campo: surrexit gremium meum et erectum est; conversa autem gremia vestra adoraverunt gremium meum, Auct. libr. d. promiss. et praediction. dei J. c. 25. ap. Prosp. Aquitan. — Levit. 23, 15: obtulerit gremium superpositionis, Aug. Locut. 56. d. Levit. — Ps. 125, 6: tollentes gremia sua, Psalt. Veron.

honestas = divitiae, πλοῦτος. Hebr. 11, 26: maiorem honestatem aestimans, Clar. Tolet. Harlei.; Ambros. d. Paradiso c. 3. — Sap. 7, 11: innumerabilis honestas per manus illius. 7, 13: honestatem illius non abscondo. 8, 18: in operibus manuum illius honestas sine defectione. Sirac. 11, 14: paupertas et honestas a deo sunt. 24, 23: flores mei fructus honoris et honestatis. 31, 1: vigilia honestatis tabefaciet carnes, Vulg. — Prov. 3, 16: et in sinistra eius honestas et honor (Vulg.: divitiae et gloria), Vindob. 954. — cf. Ascon. in Cic. Verr. II. 1, 47. — Hagen Spr. Erört. S. 48 f.

incriminatio = ἀνέγκλησις. Phil. 3, 14: in priora me extendens secundum scopum persequor ad palmam incriminationis per quam concurrerem, Tert. Res. 23. p. 255.3

³ Rigalt. ad Tert. l. c.: "Sic igitur apud apostolum legit Septimius: ἐπὶ τὸ βοαβεῖον τῆς ἀνεγκλήσεως, non ut hodie legimus: τῆς ἄνω κλήσεως." — Merkwürdiger Weise scheint sich in den codd. von der jedenfalls vorhanden gewesenen Lesart ἀνεγκλήσεως keine Spur erhalten zu haben. Das mit derselben unverträgliche τοῦ θεοῦ fehlt auch in den codd. Boern. und Augiens. — Kommt auch das Subst. incriminatio sonst nirgends vor, so ist es doch ganz correct nach der Analogie gebildet (vgl. immemoratio, inconsummatio, incorruptio, ineruditio, inhonoratio u. a.), insofern es den Gegensatz von criminatio, mithin einen Zustand bezeichnet, wo man nicht angeklagt, nicht angeschuldigt werden kann, — Un-

iniectio = machinatio, νόημα. 2 Cor. 2, 11: quoniam non ignoramus iniectiones eius, Tert. Pudic. 13 in. (Clar. Boern. Ambros.: versutias). — Tert. Marc. I. 22. III. 21. IV. 1. Prax. 27. Hermog. 10. Anim. 34.

instita = fascia, κειφία. Jo. 11, 44: ligatus (Verc.: allig.) pedes et manus institis, Cant. Verc. Veron. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — ligatus pedibus et manibus institis, Gall. — Prov. 7, 16: institis texui lectum meum, Ambros. d. Cain et Abel I. 4. — Petron. 20: duas institas ancilla protulit de sinu alteraque pedes nostros alligavit, altera manus. 97: annecteret pedes et manus institis. — Scribon. 133: constringere extra instita longa.

instructus = Hausstand, Besitzthum, census. Exod. 12, 37: sustulerunt autem filii Israel de Ramesse in Socchoth, in sexcenta milia peditum viri, praeter instructum vel censum, Aug. Quaest. 47. in Exod. — Aug. ib.: .. instructum dicere voluimus, dum tamen eo nomine et homines et iumenta vel omnia pecora intelligantur. Ubi etiam utrum et uxores possint intelligi nescio. Sexcenta tamen milia peditum cum Scriptura commemoret, addens et dicens: excepto instructu vel censu vel substantia' vel si quo alio verbo melius interpretatur ἀποσχενή, manifestum est et homines significatos sive in servis sive in mulieribus sive in his aetatibus quae militiae non essent idoneae, ut sexcenta milia peditum in eis solis intelligamus qui possent militari agmine armari.

intentio = cogitatio, consilium (französ. u. engl. intention). Hebr. 4, 12: discretor cogitationum et intentionum [ἐννοιῶν] cordis, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Iren. I. 13, 6: intentionem [ἐνθτίμιον] illorum quae sunt sursum quasi somnium habens. — Dig. XXXI. 77, 26. XXXIV. 1, 10 pr.

lacinia = Gewand, Kleid, ἐνδυμα. Thren. 4, 14: tenuerunt lacinias suas, Vulg. — Plaut. Merc. I. 2, 16. — Petron. 14. 100. — Apul. Met. 7. 8. 20. 30. 33. 35. 36. 55. 62. 64. 76. 86. 95. 120. 144. 167. 202. 218. 226. 249. 256. 264. 277. Mag. 23.

lacus = Grube. Mc. 12, 1: et fodit lacum [ὑπολήνιον], Veron. Brix. Gall. Amiat. Vulg. — Jerem. 2, 13: et foderunt sibi lacus [λάκκους]

sträflichkeit, Unschuld, Unbescholtenheit. — Uebrigens sollte man meinen, die Lesart des Tertullianus $\tau\tilde{\eta}s$ $\tilde{\alpha}\nu\epsilon\gamma\varkappa\lambda\tilde{\eta}\sigma\epsilon\omega s$ sei wichtig genug, um in den kritischen Ausgaben des N. T.'s einen Platz zu verdienen.

contritos qui non poterant aquam continere, Tert. Jud. 13. p. 329; ... lacus detritos qui non possunt aquam portare, Barnab. Ep. c. 11. — Exod. 21, 33. 34: si quis autem aperuerit lacum aut exciderit lacum et non operuerit eum et ceciderit illuc vitulus aut asinus, dominus laci reddet, Aug. Locut. 102. in Exod.; — si quis defossum lacum non cooperuerit pecusque in lacum ceciderit, pretium pecudis domino dabit, Sulp. Sev. Hist. I. 18, 5. — Ps. 27, 1: descendentibus in lacum. 29, 4. 39, 3: de lacu miseriae. 142, 7. Prov. 28, 17. Jes. 24, 22. 38, 18. 51, 1. Jerem. 37, 15. 38, 6 (= Sulp. Sev. Hist. I. 54, 4). Thren. 3, 53. 55. Ezech. 26, 20. Dan. 14, 30. 31 sqq. 6, 7 (= Sulp. Hist. II. 7, 2): Vulg. — Ambr. d. Cain et Abel II. 8: Joseph in lacum mittitur siccum (Gen. 37, 24). — Cyprian. Op. et Eleem. 11: Danieli in lacu ad leonum praedam.. incluso. — Cic. Brut. 83: quasi de musto ac lacu fervidam orationem. — Petron. 70.

lens, lenticula = linsenförmiges Wasser- oder Oelgefäss, φακός.

1 Sam. 26, 11. 12: lentem aquae. 26, 16: ubi est lancea regis et lentis aquae, Lucif. Cal. Athan. I. 30. 31. — 1 Sam. 26, 12: lenticulam sustulit, Ambros. d. Offic. III. 3. — 1 Sam. 10, 1: tulit autem Samuel lenticulam olei, Vulg. — Cels. Med. II. 17,25: in vasa fictilia, quas a similitudine lenticulas vocant, aqua coniicitur. — Isid. 20, 7.

maleficium = Zaubermittel, Zauberei. Mich. 5, 12: et disperdam maleficia [φάρμαχα] tua de manibus tuis, Weing.; — et auferam maleficia de manu tua. Jes. 47, 9: propter multitudinem maleficiorum tuorum [ἐν τῆ φαρμαχεία σον]. 47, 12: Vulg. — Ambr. Serm. 90. — Aug. Civ. XXII. 25. — Pass. Seraph. et Sabin. c. 2 (Baluz. II. 107): dimitte illam nefandam quae maleficiis te expulsa demultavit a deorum cultura. c. 6: dic mihi quomodo et quibus maleficiis iuvenes enervasti. c. 10: maleficiis. — Tac. Ann. II. 69. — Apul. Met. 213. — Cod. IX. 18, 9. C. Th. XVI. 5, 34, 1. — malef. D. zauber H. Ph.

maleficus = Zauberer. Exod. 8, 7: fecerunt autem et malefici [ἐπαοιδοί] per incantationes suas similiter. 8, 18. 19. 7, 11. 22. Deut. 18, 10: nec inveniatur in te..qui..observet somnia atque auguria, nec maleficus [φαρμακός], Vulg. — Aug. Civ. X. 9: inlicitis artibus deditos alios damnabiles, quos et maleficos vulgus appellat (hos enim ad goëtica pertinere dicunt), alios autem laudabiles. — Lact. Inst. II. 16, 4: sed eos magi et ii, quos vere maleficos vulgus adpellat, quum artes suas exsecrabiles exercent,

veris suis nominibus cient. cf. Cellar. ad h. l. — Pass. Firmici et Rust. c. 2 ap. Ruinart.: tolle magos, tolle maleficos. Pass. Bonosi et Maxim. c. 2 ib.: magi et malefici. — Cod. IX. 18, 5: Chaldaei ac magi et caeteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. — Schol. Juven. VI. 594. — Adj. Cod. IX. 18, 9. — Femin. Pass. Seraph. et Sabin. c. 8: haec puella malefica est. 9: biothanata et malefica. — Ambr. Serm. 90: tolle magam, tolle maleficam. — Schol. Horat. Epod. 5, 42: Foliam, nomen maleficae sociae Canidiae (cod. Ambrosian.).

mansio = Wohnung, Herberge, μονή. Jo. 14, 2: in domo (Gall.: domu) patris mei mansiones multae sunt, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Fossat. Martin. Mm. Germ. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Hilar. Ambros. Hieron. Philastr. (Tert. Scorp. 6. Monog. 10. Res. 41). — Jo. 14, 23: et mansionem apud eum faciemus, Veron. Brix. Gall. Rehd. Vulg., — Amiat. Fuld. (-ones). — Iren. III. 19, 3: multae enim mansiones apud patrem (Jo. 14, 2). — Aug. Civ. I. 22: quibus migrantibus mansiones aeternas se praeparaturum esse promisit. 15, 26. — Sulp. Sev. Ep. I. ad Euseb. 10. Dial. II. 8, 7. — Arnob. II. 17: nidulorum sibi construere mansiones. — Apul. Met. 181. — C. Th. XV. 2, 3.

medietas — Hälfte, τὸ ἡμισν. Exod. 26, 12: et replicabis quod superest ex pellibus, medietatem pellis unius a fronte tabernaculi, et ex alia medietate quod superest, Rufin. interpr. Orig. in Cantic. libr. II. — Exod. 26, 12: ex medietate eius operies. Jes. 44, 19: medietatem eius combussi igni. Tob. 12, 4: medietatem de omnibus... sibi assumere, Vulg. — Hieron. Ep. 26, 5: Zacchaeus divisit pauperibus medietatem substantiae suae. — Veget. Mil. II. 20: ex omnibus donativis augetur eorum pro medietate castrense peculium. — Amm. 22, 13: hereditatis medietatem. — Macrob. Somn. I. 6. p. 25: habet enim medietatem et tertiam partem et sextam partem: et est medietas tria... — Pallad. 1, 12: ut.. eius medietas in altitudinem (cubiculi) conferatur. — Eutrop. 2, 16: agro •tamen ex medietate sublato. — C. Th. VII. 8, 16, 1. X. 18, 1. — vgl. ital. metā, Hälfte.

opera = opus, χοεία, ἔογον. Mc. 14, 63: quid amplius quaeritis operam [χοείαν] testium, Colb. — Luc. 19, 31: operam eius desiderat, Verc. Corb. Gat. Rehd. Fuld. Vulg., Ambros. — 19, 34: operam eius desiderat, Corb. Rehd. — 1 Cor. 12, 21: non desidero operam vestram, Clar.; — opera tua non indigeo, Dem. Amiat.

Fuld. Vulg. — Mc. 11, 3. Luc. 19, 34: operam (pr. m.) eius desiderat, Colb. — Luc. 24, 19: in verbo et opera [ἔργφ], Cant. — Jo. 3, 19: malae operae, Veron. — 3, 20: ut non arguantur operae (pr. m.) eius. 3, 21: ut manifestentur operae eius. 7, 7: quia opera eius malae suut. 15, 24: si (operam: Fuld.) operas (sec. m.) non fecissem, Rehd. — Sirac. 9, 24: in manu artificum opera [ἔργον] laudabitur, Tolet. (Vulg.: opera laudabuntur). — Luc. 23, 51: consilio et operae [πράξει] illorum, Verc. — Plaut. Asin. II. 4, 19: operae araneorum. — Cic. Att. XV. 13, 6: exstabit opera peregrinationis huius (?).

operimentum, opertorium = vestis, ιμάτιον. Judic. 8, 26: praeter brachialia et torques et operimenta purpurea quae erant super reges Madiam, Aug. Quaest. 41. in Judic. (Lucif. Cal. Reg. apost. 156). — Job 24, 7: quibus non est operimentum. 31, 19: absque operimento pauperem, Vulg. — Luc. 23, 11: cooperiens eum oper-

torium [ἐσθῆτα] candidum, Cant.

opinio = rumor, fama, ἀκοή. Mt. 4, 24: et abiit opinio eius in totam Syriam, Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Gall. (om. eius). — 14, 1: audivit . . opinionem Jesu, Cant. — 24, 6: bella et opiniones bellorum, Cant. Veron.; . . opiniones praeliorum, Verc. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Mc. 13, 7: et opiniones bellorum, Cant. Verc. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Sulp. Sev. Hist. II. 29, 1. 6, 6. 40, 5. Dial. II. 8, 2. — Pass. Firm. et Rust. c. 2 ap. Ruinart. — Suet. Jul. 33. 50. Ner. 53. Vesp. 4. — Justin. XII. 8. — Non. 305. 356. 385.

optio = Gefangenwärter. Act. 16, 23: praecepto dato optioni carceris [δεσμοφύλαμ]. 16, 27: et exsomnis factus est optio carceris. 16, 36: et ingressus optio carceris renuntiavit, Cant. — Pass. Perpet. et Felic. c. 9 ap. Ruinart.: miles optio. 16: ipso optione carceris. — Dig. XLVIII. 20, 6. — Gruter. 80, 5: optio karc. —— = vicarius, Unteroffizier. Varr. ap. Non. 68. — Tac. Hist. I. 25. vgl. Heräus z. St. — Cod. IV. 65, 35. — Plaut. Asin. I. 1, 88. Cas. II. 2, 16. — Veget. Mil. II. 7. — — = Aufseher. Dig. L. 6, 6. — = Proviantmeister. Cod. X. 1, 9. 22, 3. XII. 38, 9.

orarium = sudarium, linteum. Jo. 11, 44: et facies eius orario [σονδαρίφ] conligata erat, Brix. Rehd. Ambros., Corb. (ligata). — Aug. Civ. XXII. 8: oculum lapsum.. ligavit orario. — Ambros. d. Obit. fratr.: divinum illud fidelium sacramentum ligari fecit in

orario et orarium involvit collo. — Paulin. vit. Ambros.: iactabat etiam turba.. oraria vel semicinctia sua. — Prud. Perist. I.: hic sui dat pignus oris, ut ferunt orarium. — Act. Jul. mart. c. 2 ap. Ruinart.: accepit orarium et ligavit oculos suos. — Act. Marcian. et Nicandr. c. 3 ib.: orariis oculis martyrum circumdatis. — Treb. Poll. Claud. 17. Vopisc. Aurel. 48.

oratio = Gebet, προσευχή. Luc. 6, 12: erat pernoctans in oratione dei, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. (Tert. Marc. IV. 13 in.). — Jerem. 11, 14: ne postulaveris pro his in prece et oratione, Tert. Pudic. 2. p. 369; — ne assumas pro eis laudem et orationem, Vulg. — Dan. 9, 21: adhuc me loquente (Jeiun.: loq. me) in oratione, Tert. Jud. 8. p. 293. Jeiun. 10 ex., Vulg. — Tob. 12, 12. 2 Macc. 1, 23. 24. 10, 27. 15, 26: Vulg. — Act. 18, 18: habebat enim orationem [εὐχήν], Cant. (missverständlich für votum). — Tert. Fug. 2. . . ö.

ordo = argumentum, περιοχή. Act. 8, 32: ordo . . scripturae, Laud. pala = ventilabrum, πτύον. Mt. 3, 12: cuius pala in manu sua, Iren. Cyprian. Ep. 51. 52. Hieron. adv. Luciferian. Aug. Ep. ad Macrob. — Tert. Praescr. 3: palam in manu portat ad purgandam aream suam. Fug. 1: haec pala illa quae et nunc dominicam aream purgat. — Cato R. R. 5, 3. 10, 3. — Varr. L. L. IV. p. 33. ed. Dordr. — Colum. X. v. 45. — Veget. Mil. II. 25. — pala D. wintschauffel, wann 52.

palma = alapa, ξάπισμα. Jes. 50, 6: ecce posui dorsum meum ad flagella et maxillas meas ad palmas, Barnab. Ep. c. 5; — scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, Ambros. Serm. 14. in Ps. 118; — cum dorsum suum poneret ad flagella et maxillas suas ad palmas, Cyprian. Bon. pat. 14. — Mt. 26, 67: palmas in faciem ei (Fuld. Vulg.: eius) dederunt, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 18, 22: dedit palmam Jesu, Veron. Colb. Corb.; — dedit palmam in faciem Jesu, Verc. — 19, 3: et dabant ei palmas, Veron. Corb. Mm. Tolet.; — et d. ei (Verc.: illi) p. in faciem, Colb. Verc.; — et d. ei alapas palmas, Germ. — Act. Proculi mart. (ap. Ducang.): ita ut palmas in faciem eius darent.

papilio [französ. pavillon, ital. padiglione] = Zelt, σκηνή. Exod. 33, 8: in ostio papilionis sui. Numer. 16, 27: in introitu papilionum suorum. 2 Sam. 11, 11: habitant in papilionibus, Vulg. — Aug. Locut. 114. d. Genes.: cum essent cubicula aut tentoria (Genes. 31, 37),

quos etiam papiliones vocant. — Tert. Martyr. 3: nemo miles . . de cubiculo ad aciem procedit sed de papilionibus expeditis et substrictis. — Veget. Mil. I. 23: illam partem . . intra quam . . cohortes papiliones tendunt. — Spartian. Pescenn. 11: militarem cibum sumpsit ante papilionem. Lampr. Alex. Sev. 51: apertis papilionibus prandit atque cenavit. 61: pranderat . . apertis papilionibus cibo militari accepto. Capitol. Tyrann. 16: sigillata tentoria et aurati papiliones. — Gloss. Reichenav. 28 (Diez Altrom. Gloss. S. 7): papilionis travis [i. e. trabis]. Auch bei Horaz trabs — tectum, domus. — papilio D. czelt 33.

plantatio = planta, φυτεία. Mt. 15, 13: omnis plantatio quam non plantavit pater meus, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 60, 21: germen plantationis meae. 61, 3: plantatio domini, Vulg. — Ezech. 17, 22: et de vertice cordis eorum evellam plantationem, Aug. Specul. (A. Maii Spicil. Rom. app. p. 52. Patr. nov. bibl. I. 2. p. 77. 100). — Sap. 4, 3: adulterinae plantationes [μοσχεύματα] non dabunt radices altas, Aug. Doctr. christ. II. 12, 18. — Ps. 143, 12: sicut novellae plantationes [νεόφντα], Vulg. — 4 Esdr. 8, 41: plantationis multitudinem, Germ.; — plantationes multitudinis, Vulg.

praevaricatio = violatio, delictum, παράβασις. Rom. 2, 23: per praevaricationem legis, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 4, 15: ubi enim non est lex, nec praevaricatio. 5, 14: in similitudine (Dem. Amiat. Fuld. Vulg.: -dinem) praevaricationis Adae. 1 Tim. 2, 14: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 2, 2. 9, 15: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Amos 3, 14. 4, 4. Nahum 1, 11. Sap. 14, 31. 2 Macc. 15, 10: Vulg. — Cyprian. Unit. eccl. 4. — Herm. Past. I. 2, 3. — Aug. Nat. et Grat. c. 22. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 10.

praevaricator = violator, peccator, παραβάτης. Rom. 2, 25: praevaricator (Fuld.: praev. sis) legis sis, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2, 27. Gal. 2, 18: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Macc. 13, 7: Vulg. — Cyprian. Ep. 73, 6. — Aug. Nat. et Grat. c. 2. — Ambros. Serm. 15. in Ps. 118.

pressura = vexatio, θλίψις. Jo. 16, 33: pressuram habebitis, Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 1, 4: qui in omni pressura sunt, Dem. Amiat. Fuld. Vulg., Boern. (tribulatione vel pressura). — Rom. 12, 12: pressuram sustinentes, Tert. Marc. V. 14. p. 439. —

Ps. 19, 1: in die *pressurae*, Tert. ib. — Ps. 49, 5: in die *pressurae*, Pass. Montani c. 7 ap. Ruinart. — Lact. Inst. IV. 26, 19. V. 22, 17. VII. 17, 6. cf. Bünemann. — — — contra naturam *somnus*. Cael. Aur. Acut. I. praef. §. 17.

propinatio = Trinkgelag. Esth. 7, 2: in bona $propinatione [\pi \acute{o}\tau \psi]$, Corb. Pechian. (Accus.). — Gruter. 753, 4.

querela = Tadel; sine querela = ἄμεμπτος, ἀμέμπτως. Luc. 1, 6: sine querela, Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. uterq. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Iren. Ambros., Hieron. (absque qu.). — 1 Thess. 2, 10. 3, 13. 5, 23: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Phil. 3, 6: Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Phil. 2, 15: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Job 3, 10. Sap. 10, 5. 13, 6. 18, 21. Sirac. 8, 10. 18, 15: Vulg. — Genes. 17, 1: esto sine querela, hoc est, irreprehensibilis, Ambros. d. Abr. I. 4. — Job 1, 8: homo sine querela, Cyprian. Mortal. c. 6. Caelestius Pelag. ap. Mar. Mercat. Garner. p. 386. Leo M. Serm. 26.; — Aug. d. pecc. mer. II. (opp. X. 49; — ohne homo). — Herm. Past. I. 4, 2. — Iren. V. 6, 1 (ter). — Aug. Civ. XX. 2. Nat. et Grat. 14. 63. — Gruter. 480, 5: sine ulla querella. — — = Schmers. Cael. Aur. Acut. II. 10, 77. III. 2, 7. 3, 17. 5, 54. Chron. I. 1, 49. 3, 54. 57. 4, 90. 123. 5, 152. II. 11, 126. III. 2, 13. 8, 129. IV. 8, 110. 111. V. 2, 33. 3, 52. 10, 107.

refectio = cenaculum, κατάλυμα. Mc. 14, 14: ubi est refectio mea, Cant. Verc. Brix. Vindob. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 22, 11: ubi est refectio, Verc.

refrigeratio = Linderung, Erquickung. Exod. 8, 15: vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio [ἀνάψυξις], Aug. Quaest. 24 in Exod. — Mich. 2, 10: surgite hinc quia non est vobis hic refrigeratio [ἀνάπαυσις], Ambros. d. Fug. saec. 5. (opp. ed. Venet. I. 379). — Veget. Mul. III. 57: refrigerationem sentit et requiem.

refrigerium = was Erfrischung, Erholung, Erquickung, Linderung, Erleichterung, Ruhe, Trost, Freude, Hochgenuss, Wonne ist, in sich trägt, spendet. Act. 3, 19: tempora refrigerii [ἀναψύξεως], Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. Iren. III. 12, 3. Tert. Res. 23 ex. — Tob. 3, 6: da mihi refrigerium in locum aeternum, Reg. Germ. 4. 15 (loco aeterno). — Ps. 65, 12: eduxisti nos in refrigerium [ἀναψυχήν]. Jes. 28, 12: et hoc est meum refrigerium. Jerem. 6, 16: et invenietis refrigerium [άγνισμόν] animabus vestris. Sap. Rönsch, Itala und Vulgata.

2, 1: non est refrigerium [l'aois] in fine hominis. 4, 7: in refrigerio [ἀναπαίσει] erit. 3 Esdr. 4, 62: dedit illis remissionem et refrigerium [ανεσιν], Vulg. — Iren. III. 16, 4: pacem et refrigerium eorum. - Tert. Fug. 12. p. 194; multis locupletibus credentibus viris ac feminis, qui his etiam refrigeria subministrabant. Virg. vel. 9: cui si quid refrigerii debuerat episcopus. Ux. II. 6: ubi spiritus refrigerium? Apol. 39: inopes quoque refrigerio isto iuvamus. Orat. 19: priora enim habenda sunt spiritus refrigeria et pabula quam carnis. 20: priora fecerit refrigeria terrena caelestibus. Marc. II. 17 ex.: quo facilius in pecudibus praemeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur. — Oros. 5, 15: pluvia sitientibus refrigerium potumque praebuit. — Insbesondere bezeichnet refrigerium den Zustand der Seligen nach dem Tode. Tert. Marc. III. 24 in.: post decursum vitae apud inferos in sinu Abrahae refrigerium [Luc. 16, 24]. Res. 17 in.: quia aliter anima non capiat passionem tormenti seu refrigerii. 30 in.: de sepulchris . . educi et refrigerii nomine respirari. Anim. 33 ex.: per sententiam aeternam tam supplicii quam refrigerii. 58 in.: velis ac nolis et supplicia iam illic et refrigeria. Marc. IV. 34. p. 329: utramque mercedem creatoris, sive tormenti sive refrigerii apud inferos. Idol. 13: Lazarus apud inferos in sinu Abrahae refrigerium consecutus. Testim. 4: ossibus et cineribus eius refrigerium comprecaris. Monog. 10: pro anima eius orat et refrigerium interim adpostulat ei. Marc. IV. 34. p. 329 ex.: regionem . . interim refrigerium praebituram animabus iustorum. - Iren. III. 15, 2: refrigerii locum. II. 29, 2: obtinebunt refrigerii locum. II. 29, 1: si omnes succedunt animae in refrigerium. III. 25, 6: non enim recepit eos spiritus in refrigerium. IV. 6, 5: eos in aeternum refrigerium recipiat. — Cyprian. Mortal. 11: ad refrigerium iusti vocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti. — Hieron. Ep. 3: Lazarus videtur in sinu Abrahae locoque refrigerii. — Aug. d. Genes. ad litt. VIII. 5: illum pauperem in refrigerio gaudiorum ... illa stilla refrigerii. — Gild. Epist. 4: pacis ac refrigerii — Gruter. 1057, 10: Privata dulcis in refrigerio et in pace. - Vit. Aridii ap. Mabill. p. 206: in locum refrigerii et consolationis.

refuga = ἀποστασία. 2 Thess. 2, 3: nisi venerit refuga (Boern. Dem. Vulg.: discessio) primum, Clar...(s. ο.)

regio = ἀγρός. Genes. 2, 5: omne virgultum agri.. omnemque herbam regionis. 1 Paral. 11, 13: erat ager regionis illius [ἦν μερὶς

το $\tilde{v}$ ἀγρο $\tilde{v}$] plenus hordeo. Mich. 2, 4: qui regiones nostras dividat

[οί άγροὶ ύμῶν διεμερίσθησαν], Vulg.

remedium = Charlatanerie, deceptio, circumventio, μεθοδία. Eph. 4, 14: ad remedium erroris, Clar. Boern. Germ., Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 132, Ambrosiast. Lucif. Cal. — 6, 11: remedium diaboli, Clar.; remedia diaboli, Lucif. Cal. — cf. Millii Prolegg. in N. T. §. 568.

repositio = ἀποθήκη· Luc. 3, 17: in repositionem suam, Cant.

resolutio = ἀνάλυσις, mors. 2 Tim. 4, 6: tempus resolutionis meae (Amiat. Fuld.: m. resol.) instat, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — tempus regressionis sive resolutionis aut . . reversionis, Rufin.

reverentia = Scham, Beschämung, ἐντροπή. 1 Cor. 6, 5: ad reverentiam vobis, Clar. — 15, 34: ad reverentiam vobis loquor, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg., Boern. (dico). — = Schonung, φειδώ. Sap. 12, 18: cum magna reverentia disponis nos, Vulg. — (reverentiam parcere. Plin. H. N. X. 72 (51): ne quaestus quidem suos reveritus

illos opimos).

sacramentum = Geheimniss, μυστήριου. Eph. 1, 9. 3, 3. 9. 1 Tim. 3, 16: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Eph. 5, 32: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Tert. Anim. 11. 21. Monog. 5. Marc. V. 18. Jeiun. 3. — Eph. 3, 4. 6, 19: Clar. Boern. — Col. 1, 27. Apoc. 1, 20. 17, 7: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 16, 25. 1 Tim. 3, 9: Clar. — Sap. 2, 22. 6, 24: Vulg. — 1 Cor. 13, 2: Tert. Res. 23. — 1 Cor. 14, 2: Tert. Marc. V. 15. — Eph. 1, 9: Tert. Marc. V. 17. — Eph. 3, 9: Tert. Marc. V. 18. — Eph. 6, 19: Tert. Marc. V. 18 ex. — Tert. Praescr. 26. Prax. 2. Marc. I. 13. 28. II. 27. IV. 38. V. 1. 7. . ö. — Arnob. I. 3, 5. cf. Orelli ad h. l. — Lact. Inst. I. 1, 19. II. 3, 21. 15, 2. 18, 1. III. 30, 8. IV. 10, 4. . ö. — — Heil. Gebrauch. Tert. Bapt. 1. 8. 12. Pudic. 10. Virg. vel. 2. Praescr. 40. Monog. 11. Res. 2. 9 . . ö. — — Heil. Zeichen. Aug. Civ. X. 5: sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, i. e. sacrum signum, est. X. 8: magno admonuit sacramento.

scissura = Abriss, Theil, Stück. 1 Reg. 11, 30. 31: et dirupit illud duodecim scissuris [ἡήματα]... accipe tibi decem scissuras, Lucif. Cal. Reg. apost. 166. — Achias propheta, Jeroboam regi obvius factus in campo, in duodecim scissuras vestimentum suum discidit dicens: Sume tibi decem scissuras, Cyprian. Unit. eccl. c. 6. — 1 Reg. 11, 31: tolle tibi decem scissuras, Vulg. — Mt. 9, 16: nemo

autem committit scissuram [$\epsilon\pi i\beta\lambda\eta\mu\alpha$] panni rudis in vestimentum vetus, Veron.

sella = Reitsættel [franz. selle]. Esth. 6, 8: debet . . imponi super equum qui de sella [= Gespann] regis est, Vulg. — — (sellarius = eques. Vit. Anastas. Pers. mart. c. 5 (ap. Bolland. åd 22. Jan.): sellarius vero qui erat super carcerem. — cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 597 sq.).

solarium = Söller, Erker, flaches Dach, $\delta \tilde{\omega} \mu \alpha$. Deut. 22, 8: facies coronam solario tuo, Aug. Locut. 53. d. Deut. — 1 Sam. 9, 25: dormivit in solario, Corb. 1. 3. Germ. 7; - locutus est cum Saule in solario stravitque Saul in solario et dormivit. 26: cumque mane surrexissent . . vocavit Samuel Saulem in solario, Vulg. — Judith 8, 5: super solarium domus suae, Reg. Germ. 4. 15. Fulgent. Ep. 2. ad Gallam p. 158. — Jos. 2, 6: fecit ascendere viros in solarium domus suae. Judic. 16, 27: de tecto et solario . . spectantes ludentem Samson. 2 Sam. 11, 2; accidit ut.. deambularet in solario domus regiae, viditque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum. 16, 22: tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, Vulg. - Plaut. Mil. II. 3, 69. - Suet. Claud. 10: prorepsit ad solarium proximum. Ner. 16. — Macrob. Sat. II. 4. p. 342: in solario ambulaturus sum. — Dig. VIII. 2, 17. pr. — Gruter. 173, 1. — Fabrett. Inscr. p. 102. n. 238. — solarium D. summer hus 32. zullir V. a. 1420. — = Grundzins. Dig. VII. 1, 7, 2, XX. 4, 15. XXX. 39, 5. XLIII. 8, 2, 17. — Orell. Inscr. 39.

spatula = Palmzweig. Levit. 23, 40: sumetisque vobis . . fructus arboris pulcherrimae spatulasque [κάλλυνθοα] palmarum, Vulg. — — = humerus, Keule, Schulterblatt [ital. spalla, span. espalda, franz. épaule] Apic. 4, 3: spatula porcina. — (Turpin. vit. Karoli M. c. 20: anserem aut spatulam porcinam). — Diez Altroman. Gloss. S. 26. — spatula D. schulter; balmen bomes ast o. lop 40. schulder ader 33.

stabulum — Herberge, πανδοχεῖον. Luc. 10, 34: duxit (eum) in stabulum, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; . . in stabulo, Verc.; . . ad stabulum, Veron. Brix. — Aug. Nat. et. Grat. 34: quem semivivum latrones in via reliquerunt . . si iam in stabulo est, adhuc curatur. — Tert. Apol. 42: non sine balneis . . stabulis. — Petron. 6. 8. 16. 79.

status = statura, ἡλικία. Luc. 19, 3: quia de statu pusillus erat, Cant. — Tert. Spectac. 12: captivos vel mali status servos. — Colum. I.

9, 3: mediastinus qualiscunque *status* potest esse. IV. 1, 5: humili *statu* vitis. VII. 9, 2: longissimi *status*. VII. 12, 4. 9. VIII. 2, 9. — Apul. Met. VII. c. 4: hominem et *statu* procerum et aetate iuvenem et corpore vastum. cf. Hildebrand ad h. l.

stillicidium = stilla, σταγών. Jes. 40, 15: stillicidium situlae, Tert. Marc. IV. 25. p. 291. Scorp. 10 in. Jud. 1 in.; — stillicidium de situla, Tert. Praescr. 8. — Mich. 2, 11: et erit ex stillicidio plebis huius, Fuld. — Ps. 64, 11: in stillicidiis eius laetabitur, Psalt. Veron. Roman. Rem. Mediol. Carnut. Aug. Vulg. — Prov. 27, 15: stillicidia eiciunt hominem in die hiemali de domo sua, Ambros. Serm. 4. in Ps. 118. — Job 24, 8: de stillicidiis [ψεκάδων] montium madescent, Aug. in Job. — Senec. Ep. 101, 14: per stillicidia amittere animam, quam semel exhalare. — Arnob. VI. 16: casibus stillicidiorum labi.

Substantia = Vermögen, Hab und Gut, οι'σια, βίος. Mt. 19, 21. 25, 14. Luc. 8, 3. 11, 21. 21, 4: Cant. — Mc. 5, 26. 12, 44: Verc. — Luc. 8, 43: Verc. Veron. Brix. Rehd. Gall. — Luc. 15, 12. 13: Cant. Verc. Veron. Brix. Rehd. Gall. Amiat. Fuld. — 15, 30: Veron. Corb. Brix. Mm. Rehd. Gall. Amiat. Fuld. — 15, 13: Colb. — 1 Jo. 3, 17: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Job 1, 10. 6, 26. 15, 29. Eccles. 2, 8. 5, 18. 6, 2. 3. Sap. 13, 17. Esth. 9, 10. 15. 16. 1 Esdr. 1, 4. 6. 7, 26. 8, 21. 10, 8: Vulg. — Sulp. Sev. Hist. I. 7, 6. 8, 2. 45, 4. cf. Vorst. — Pass. Firmi et Rust. c. l. ap. Ruinart. — Dig. XVII. 1, 8, 7. XVIII. 1, 20. XXVI. 1, 6, 4. 10, 3, 5. XXVII. 4, 3, 5. XXXVI. 1, 27. 2, 79. XXXVI. 1, 78, 1. XXXVIII. 2, 14, 7.

suffusio = Schamröthe. 2 Reg. 8, 11: conturbatus est usque ad suffusionem vultus [ξωσ αἰσχύνης], Vulg. — Tert. Exh. cast. 13: provocatio est nostra, immo suffusio si pigri sumus ad continentiam deo exhibendam.

taedium = Betrübniss, Trauer, Gram, Schmerz, Herzeleid, λύπη. Sap. 8, 9: allocutio cogitationis et taedii mei. 11, 13: duplex enim illos acceperat taedium. 2, 1: exiguum et cum taedio [λυπηρός] est. 8, 16: non enim habet amaritudinem conversatio illius nec taedium [ὀδύνην] convictus illius, sed laetitiam et gaudium, Vulg. — Ps. 101, 1: cum taedium pateretur [ἀπηδιάση], Psalt. Veron. — 118, 53: taedium [ἀθυμία] tenuit me, Psalt. Veron. Mediol. Aug. — Jes. 61, 3: gloriae habitum pro spiritu taedii [ἀπηδίας], Tert. Marc. IV. 14. p. 235. — Deut. 28, 20: mittet tibi dominus taedium [ἔνδειαν] et

thlipsen et anxietatem, Lucif. Cal. Athan. I. 15. - Tob. 3, 6: in magno sum taedio [λύπη], Reg. Germ. 4. 15. — Tob. 7, 20: gaudium pro taedio tuo, Reg. Germ. 4.; Vulg. (ohne tuo). - Iren. I. 2, 3: de ignorantia et taedio $[\lambda i \pi \eta s]$ et timore. I. 8, 2: taedium $[\lambda i \pi \eta v]$ autem eius. III. 23, 3: accepit homo taedia et terrenum laborem . . . similiter autem et mulier taedia et labores. - Tert. Prax. 1: ob solum et simplex et breve carceris taedium. Anim. 32. p. 280: opera, gaudia, taedia, vitia. — Ambr. d. Cain et Abel II. 3: taedia seculi huius. — Serm. 4. in Ps. 118: curas vitae huius et taedia nesciebat. Serm. 18: non taedio vincitur, non metu frangitur. — Pass. Perpet. et Felicit. c. 9 (ap. Münter.): intrat ad me pater meus consumptus taedio et coepit barbam suam evellere. — Pass. Pontii mart. c. 1 (Baluz. II. 124): nimio affligebantur taedio. — Petron. 137: itaque taedio fatigatus: Rogo, inquam, expiare manus pretio licet. — Cael. Aur. Acut. I. 11, 99: etenim taedium vel moestitudo . . valuit saepe passionem refricare - Non. 96: dividia est taedium.

titulus = Säule, στήλη. Genes. 28, 18: lapidem . . erexit in titulum, Vulg.; — statuit illum in titulum, Aug. Civ. XVI. 38. Quaest. 84. in Genes. — Genes. 28, 22: lapis iste quem erexi in titulum, Vulg.; — lapis quem posui in titulum, Hieron. contr. Pelag. III. (op. IV. 537). — Genes. 31, 45: tulit . . lapidem et erexit illum in titulum. 35, 14: erexit titulum lapideum. 35, 20: erexit . . titulum super sepulchrum. Exod. 24, 4: aedificavit altare . . et duodecim titulos. Levit. 26, 1: nec titulos erigetis. Numer. 33, 52: confringite titulos. 2 Sam. 18, 18: Absalom erexerat sibi . . titulum . . vocavitque titulum nomine suo. 1 Macc. 14, 26: descripserunt in tabulis aereis et posuerunt in titulis, Vulg. — Genes. 31, 13: ubi unxisti mihi titulum lapideum, Cyprian. Testim. II. 286. — 2 Reg. 23, 14. 15: et contribulavit titulos . . . et contribulavit lapides illius, Lucif. Cal. d. non parc. 240. — Sulp. Sev. Hist. I. 8, 5: lapidem . . titulum sibi domus domini futurum (Genes. 28, 18). cf. Vorst. ad. h. l.

traductio = Tadel, Vorwurf, Widerlegung, Zurechtweisung, Blamirung, ἔλεγχος. Sap. 2, 14: factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. 11, 8: qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum. 18, 5: in traductionem illorum, Vulg. — Levit. 19, 17: traductione [ἐλεγμῷ] traduces proximum tuum, Tert. Marc. IV. 35 in. — Iren. V. praef.: operis universi quod est de traductione et eversione falso cognominatae agnitionis. V. 21, 2: ad destructio-

nem et traductionem apostatae angeli. — Tert. Marc. II. 20 in. Praescr. 22 ex. — Senec. d. Ira I. 6, 1. Ep. 85, 1.

tripudium = Frohlocken, 4 εὐφοσύνη. Esth. 8, 16: gaudium, honor

et tripudium, Vulg.

uterus = venter. 2 Paral. 21, 15: tu autem aegrotabis pessimo languore uteri [zοιλίας] tui, Vulg. — Tert. Fug. 10: in utero etiam bestiae. — Martial. III. 71. — Cels. Med. I. praef. IV. 1. — Isid. Origg. XI. 1: auctores uterum pro utriusque sexus ventre plerumque ponunt, nec poetae tantummodo sed et caeteri. — cf. Krause ad Cels. p. 566.

vacuitas = Musse, ἀργία. Sap. 13, 13: sculpat diligenter per vacui-

tatem suam, Vulg.

venatio = Wildpret, 9ήρα. Genes. 25, 28: eo quod de venationibus illius vesceretur. 27, 7: affer mihi de venatione tua. 27, 19. 25. 1 Reg. 4, 23: Vulg. — Liv. 25, 9. 35, 49. — Cels. Med. I. 6. — Frontin. III. 3, 6. 13, 3. — Lamprid. Alex. Sev. 37. — fenacio D. wild prät 32. — [franz. venaison, engl. venison].

victima = Tödtung, Abschlachtung, σφαγή. Jes. 53, 7: tanquam ovis ad victimam ductus (Marc.: adductus), Tert. Fug. 12. Jud. 9. 12.
14. Marc. III. 17. IV. 40. — Tert. Patient. 3: adductur ut pecus ad victimam. (Res. 20: tanq. ovis ad iugulationem adductus).

villa = ager, ἀγρός. Mt. 22, 5: in villam suam, Verc. Veron. Colb. Corb. uterq. Germ. uterq. Gat. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Lucif. Cal. Athan. II. 130; — in villa sua, Clar. — Mc. 6, 36: in proximas villas et vicos, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. 2. Rehd. Amiat. Vulg. — Mc. 6, 56: in vicos vel in villas, Cant. Rehd. Amiat. Vulg., Verc. Colb. Corb. Mm.; — in castellis vel villis vel civitatibus, Veron.; — in castella vel in civitates aut in villas, Brix.; — in vicos vel in civitates aut in villas, Gall. — Mc. 15, 21: Cant. Colb. Corb. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 16, 12: Cant. Verc. Colb. Corb. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 8, 34: Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 9, 12: Cant. Veron. Corb. Brix. Germ. 1. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 14, 18: Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Vindob. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 15, 15: Veron. Colb. Brix. Vindob.

⁴ Das deutsche Frohlocken entspricht in dem von loken, löken d. h. mit den Füssen schlagen und stampfen $(\lambda \alpha \varkappa \iota \iota \zeta \varepsilon \iota \nu)$, abzuleitenden zweiten Theile seiner Zusammensetzung auch etymologisch dem latein, tripudium.

Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 15, 25: Cant. — 23, 26: Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jes. 5, 8: et villam ad villam [ἀγρὸν πρὸς ἀγρόν] coniungentes, Psalt. Veron.; — qui iungunt . . villam ad villam, Ambros. d. Nabuthe 3. — Cassiod. Complex. 12. in Act.: qui venditae villae pretium fraudaverunt (Act. 5, 1. 2).

adloquium = sermo. Capitol. Tyrann. 1: pedestri adloquio. - adseveratio = simulatio. Frontin. Strat. II. 11, 4. 4, 20. III. 8, 2. apices = Schrift, Brief, Schreiben. Symm. Ep. 4, 64: pervector tuorum apicum. — C. Th. XVI. 2, 7: lectores divinorum apicum. Cod. II. 8, 6, 4. VIII. 49, 5. XI. 42, 5. — Prud. in Hippol. v. 18: latentes rerum apices veterum. Perist. III. Str. 28: quam iuvat hos apices legere. - Isidor. d. divers. offic.: apicum divinorum codex. - Formul. veter. ap. Baluz. VI. 552: idcirco nostrae humilitatis apices ei conscripsimus. — arcula = Sarg. Dig. XI. 7, 39. — ardor = Purpursaft, -farbe. Cod. I. 23, 6. - blatta = Purpur. Cod. IV. 40, 1. C. Th. X. 20, 13, 18. — cantabrum = Kleie, furfur. Cael. Aur. Acut. III. 3, 15. 16. 8, 76. 17, 147. 161. III. 4, 63. — Schol. Juven. V. 11: farris, i. e. cantabri; panis sordidus canum est. — Catholic. Balb.: cantabrum purgamentum est frumenti vel farinae, vel cibus caninus quo canes pascuntur. — capitulum = Abschnitt, Passus, Stelle. Tert. Monog. 11. Prax. 20. Pudic. 16. Ux. II. 2. — Cyprian. Unit. eccl. 11. — Dig. IX. 2, 20, 3. XXXIV. 5, 9, 3. Cod. IV. 1, 12, 1. — capulus = Sarg. Plaut. Asin. V. 2, 43. — Nov. Lucil. Varr. ap. Non. 4. 5. — Tert. Res. 32. 38. — Apul. Met. 82. 173. 233. — cinetus = procinetus. Scribon. 163. 164. — circumductio = Betrug. Plaut. Capt. V. 5, 3. - cognata = soror. Gruter. 434, 4. — collectio = Versammlung. C. Th. XVI. 5, 36. — concinnitas = Ränkesucht, Betrügerei. Novell. 36. — concussio = gewaltthätige Erpressung. Tert. Apol. 7. Scap. 4. — congratulatio = Mitfreude. Tert. Pudic. 7: nec congratulationem advocant vicinarum (Luc. 15, 9). — continentia = Inhalt. Ambr. Ep. 70. 80. — Macrob. Somn. II. 12, 2. — G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 398. 819. — contrectatio = Entwendung. Dig. XLI. 2, 3, 18. XLVII. 2, 1, 3. cupa = Sarg. Gruter. 845, 1: in hac cupa mater et filius positi sunt. -- decoctio = Veruntreuung. Cod. XI. 9, 5. - = amissio. C. Th. IV. 11, 3. — dissimulatio = Vernachlässigung. Veget. Mul.

IV. praef. 1. 3. Mil. I. 18. II. 14. — distractio = venditio. Dig. III. 5, 1. IV. 4, 9 pr. XII. 4, 2, 8. XX. 5, 8; 13. XLII. 1, 15, 5. Cod. VIII. 28, 1. 6. — documentum = Urkunde. Cod. III. 21, 2. IV. 19, 25. VIII. 54, 29. — ecclesia = Kirchgebäude. Lact. Mort. pers. 12, 2. 3. — Sulp. Sev. Hist. II. 33, 4. 41, 5. vit. Martin. 13, 9. 16, 3. 18, 2. — emendatio = Züchtigung. Tert. Apol. 46. — Cod. IX. 15. — exercitio = Rhederei. Dig. XIV. 1, 4 pr. — expositio = depositio. Tert. Pall. 5. — facilitas — Leichtsinn. Suet. Claud. 29. — Dig. IV. 4, 44. XXXIV. 4, 3, 3. XLII. 6, 1, 17. XLVIII. 5, 15, 6. 16, 1, 5. — factura = Geschöpf. Iren. I. 24, 1: hominem . . angelorum esse facturam. — Prud. Apoth. 792. 857. — familiaritas — häusl. Bedienung. Cod. I. 12, 6, 5. IX. 1, 20. — — Aehnlichkeit. Dig. XIX. 2, 2, 1. — famulatus — Gehorsam. C. Th. XVI. 8, 23. fascis = Verzeichniss. C. Th. VII. 13, 6, 2. — = Bürde, Last. C. Th. XI. 30, 22. — fatigatio — Hänseln, Vexiren. Sulp. Sev. Dial. I. 4, 5. — filum = Gestalt. Lucil. ap. Non. 313. — Plaut. Merc. IV. 4, 15. — Apul. Met. 86. — finis — Mass, Betrag, Grösse. Dig. XVI. 2, 19. XX. 1, 1, 3. XXI. 2, 66, 3. XXII. 1, 4, 1 . . ö. — Gell. I. 3, 16. 30. VII. 3, 29. — finitio = mors. Gruter. 810, 10: usque in diem finitionis suae. — Orell. 4776. — follis = Geldsack. Veget. Mil. II. 20: decem folles, hoc est, decem sacci. — = Geldstück (1/4 Unze). Gruter. 810, 10. — C. Th. VI. 2, 2, 2, 4, 21, 5. VII. 20, 3. XI. 36, 2, 3. — Purgat. Caecilian. ap. Baluz. II. 104: folles quos Lucilla dedit. — gentes = Leute [franz. gens]. Apul. Met. 92: quamvis gentibus totis complacitam, odit in se suam formositatem. gladiator = Schwertfeger. Dig. L. 6, 6. - humanitas = Menschengeschlecht. Minuc. Fel. 8, 2. 26, 11. — impensa = Zuthat, temperatura, mixtura, conditura. Apic. 4, 2. 7, 7. 11. 8, 4. 5. 6. 7... ö. incisio = Schnitternte. Ambros. ad Virgin. p. 105: tempus incisionis adest; iam qui metit, mercedem accipit. — incubatio = unrechtmässiger Besitz. Cod. VII. 38, 3. — incubator = unrechtmäss. Besitzer (engl. squatter). C. Th. XVI. 10, 20, 1. — indignatio = Verletzung. Veget. Mul. I. 63. II. prol. — = Ahndung, Strafe. Cod. XI. 57, 2. 40, 6. — insania — furor. Cael. Aur. Acut. I. praef. 15: furor quem vulgo insaniam dicunt. — Veget. Mul. III. 43 (bis). — Cels. Med. III. 18, 2 sqq. — instantia = drängende Inständigkeit des Bittens. Tert. Spect. 19. Anim. 57. — invidia = Eifer, Begierde [franz. envie]. Petron. 14 (bis). 101. — Tert. Apol. 40 ex.:

invidia caelum tundimus (Luc. 11, 8. 9). Carm. d. Sodom. 2. v. 13: pulsabant caelum invidia. Orat. 5: clamant ad dominum invidia animae martyrum. — Tac. Ann. 4, 53. 11, 34. 15, 19. — ludius = gladiator. Juven. VI. 82. XI. 20. — Treb. Poll. Claud. 5. — machinamentum = Rank. Lucif. Cal. d. non conven. 189: omnia machinamenta contra dei ecclesiam tua. — C. Th. VI. 28, 6. — mamma = mater. Varr. ap. Non. 81. - Gruter. 663, 5: reliquisti mammam tuam gementem . . destituisti . . miseram mammam tuam. 662, 9. 10. 663, 1. 3. 4. 7. 8. 1119, 7. 8. (mammula: Gruter. 663, 2. Orell. 4849 . .). — missus = Gang, Tracht. Capitol. Pertin. 12. Lampr. Heliog. 27. 30. 32. — Planc. Fulgent. 565. — mortalitas = mors. Dig. XXIII. 4, 2. XXXVI. 1, 22 pr. 2, 15. XXXVIII. 17, 2, 43. XL. 5, 26 pr. . . ö. — occursio = Besuch. Sidon. Ep. 7, 10. — Sulp. Sev. Dial. I. 21, 3. occursus ib. II. 12, 10. — officium — officialis. Lact. Mort. pers. 7, 4. 31, 3. - Prud. in Hippol. v. 50. - Capitol. Gallien. 17. — Dig. I. 18, 6, 5. Cod. IV. 56, 2... ö. — operatio — Wohlthun, Barmherzigkeit. Lact. Inst. VI. 12, 24. cf. Bünemann ad h. l. — Cyprian. Op. et Eleem. 2. 9. Zel. et Liv. 14. — oratorium = Bethaus. Aug. Ep. 109. - Cod. IV. 1, 12, 5. C. Th. IX. 45, 4 pr. - parentes = Verwandte [franz. parens] Hieron. Apol. adv. Rufin. II.: nisi fortes parentes militari vulgarique sermone cognatos et affines nominat. — Tert. Martyr. 2. Scorp. 3. — Capitol. Anton. Phil. 5. Vopisc. Aurel. 31. — periculum = Protokoll. Cic. Verr. III. 79: scribis tabulae publicae periculaque magistratuum committuntur. - Nep. Epam. 8, 2: ut in periculo suo inscriberent. - Cod. VII. 44, rubr. C. Th. IV. 17, 2. — pietas — Wohlthätigkeit. Aug. Civ. X. 1: more autem vulgi hoc nomen (pietas) etiam in operibus misericordiae frequentatur. — popularis = λαϊκός. Nichtgeistlicher. Sulp. Sev. Dial. I. 26, 3. — = Civilperson. Capitol. Anton. Phil. 17. Spartian. Pescenn. 2. 3. — proiectio = Erker. Dig. XLIII. 17, 3, 5. — pugnus — Faustschlag. Capitol. Maximinor. 6: equo si pugnum dedisset dentes solveret. — raptus = Reissen, Krampf. Cael. Aur. Acut. I. praef. §. 20. II. 10, 74. III. 14, 17. — recuperatio = curatio, sanatio. Tert. Pudic. 20. — renunciatio — Entsagung, Verzichtung. Cod. XII. 22, 6. - repositorium = Kabinet. Capitol. Anton. Phil. 17. - rostrum = Maul, Schnauze (v. Menschen). Plaut. Men. I. 1, 13. — Nov. Lucil. Varr. ap. Non. 455. — Petron. 75. — [span. u. portug. rostro = Gesicht, Menschenantlitz]. - rusticitas = Landvolk. Pallad. 1, 31. — Cod. I. 55, 3. — sedulitas = Freundlichkeit Artigkeit, Höflichkeit, Courtoisie. Ambros. d. Virgin. II.: arguat potius sedulitatis, quia rogantibus virginibus ne hoc quidem putavi negandum. d. Abraham II. 9: angelus venit ad Mariam et cum sedulitate et gratia venit. d. Joseph 10: qui usus istius et sedulitatis et gratiae! d. Offic. I. 20: excidium Hierosolymitanum Aristobuli coniugi promissum, remunerandae sedulitatis eius gratia. I. 34: cum hoc dixisset, Caesar imposuit diadema capiti eius, sedulitatem adiungens muneri. I. 37: cui (Mariamnae) magnanimitas superfluebat, sedulitas deerat, ut blanditias dedignaretur mariti. — = Freundestreue. Ambros. d. Abr. I. 5: non solum facilitas susceptionis sed et sedulitas suscipientis et affectus quaeritur. d. Excid. Hier. I. 25. 38. — cf. J. Fr. Gronov, Observator, in script, eccl. Monobibles. Daventr. 1651. p. 13. - semen = Dinkel, Spelt. Plin. H. N. XVIII. 19 (8). — Isidor. 17, 3: adoreum, tritici genus, quod idem vulgo semen dicitur. — simultas — Wettkampf. Hygin. Fab. 22. 50. 51. 67. 84. 185. — spica = hasta. Lucret. III. 199. cf. Forbiger ad h. l. - superficies = Gestalt. Tert. Apol. 16. Nat. I. 11. Carn. 11. suspicio = Blick. Petron. 40: quo mitteremus suspiciones nostras. — testa = Hirnschale, Schädel [ital. testa, franz. tête]. Prud. Perist. X. 762: nuda testa ut tegmine cervicem adusque dehonestaret caput. - Auson. Epist. 121: inhumati glabra iacebat testa hominis nudum iam cute calvicium. — Cael. Aur. Chron. I. 1, 6: membranam . . quae testam circumtegit. 4, 118: terebrationem testae. 4, 127: testae perforatio. 4, 143: in capite cutis ustura, qua testa squamulis despumatur. II. 1, 59: praeterea ἀνάτρησιν testae faciendam. — cf. Barthii Advers. 39, 1. - tractator = interpres. Aug. d. Genes. ad litt. op. imperf. c. 2: a quibusdam Scripturarum tractatoribus. — Sulp. Sev. Dial. I. 6, 1. — tractus = Verlauf. Sulp. Sev. Hist. I. 23, 8. 13, 6. II. 5, 1. 9, 3. 12, 1. 33, 4. - vectura = Fuhrlohn [ital. vettural. Plant. Most. III. 2, 138. — Senec. Benef. VI. 15, 4. — Petron. 101. — Dig. V. 3, 29. XII. 6, 55. XVII. 2, 52, 15... ö.

II. Adjectiva (und Pronomina). 5

collectus = breviatus, brevis. 1 Cor. 7, 29: tempus in collecto [συνεσταλμένος] est, Tert. Ux. I. 5. Cult. fem. 9. Monog. 7. Marc. V. 7. (Pudic. 16. Exh. cast. 4. Monog. 3. 11); — tempus iam in collecto est, Marc. V. 7. p. 406. (Exh. cast. 6). Monog. 14: tempore iam collectiore.

fidelis = gläubig, πιστός. Jo. 20, 27: noli esse infidelis (incredulus, ambigens) sed fidelis, Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Ambros. Aug. Avit. Vienn. — 1 Cor. 4, 17. 2 Cor. 6, 15. Gal. 3, 9. Eph. 1, 1. Col. 1, 2. 1 Tim. 4, 3. 10. 12. 5, 16. 6, 2. Tit. 1, 6: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Apoc. 17, 14: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 10, 45. 16, 1: Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 1, 16. 1 Macc. 3, 13: Vulg. — Prud. in Roman. v. 97.

fortis esse = gesund, wohlauf sein, δγιαίνειν. Tob. 6, 12: puella... fortis, Reg. Germ. 4. 15. — Tob. 7, 4. 5: fortis est?... Fortis est et vivit, Reg. Germ. 4. 15. — Plin. Ep. I. 12, 12: et iuvenis et fortissimi morte doleo. IV. 1, 7: contingat modo te filiamque tuam fortes invenire. IV. 21, 4. VII. 23, 1. X. 1, 2. — Plaut. Mil. IV. 3, 13: ecquid fortis visa est? — Afran. Lucil. ap. Non. 306.

honestus = reich, πλούσιος. Esth. 1, 20: mulieres... a pauperibus usque honestas, Vallicell. — Sap. 10, 11: affuit illi et honestum fecit [ἐπλούτισεν] illum. Sirac. 13, 2: pondus super se tollet qui honestiori se communicat. 3 Esdr. 3, 21: omnia praecordia facit honesta [πλουσίας], Vulg. — Barnab. Ep. c. 1: magnarum et honestarum [πλουσίων] dei aequitatum ... ab honesto [πλουσίον] fonte dei ... honestius [πλουσιώτερον] et altius accedere. — Dig. XLVII. 2, 53, 21. — — hūbsch, schön. Terent. Eun. III. 2, 21. — Virg. Aen. X. 133. Georg. II. 392. III. 81. — Pass. Pontii mart. c. 1 (Baluz. II. 125): edidit puerum honestum.

impossibilis = impotens. Sap. 11, 18: non enim impossibilis erat [ηπόρει] omnipotens manus tua, Vulg.

incredibilis = ungläubig, ἀπιστος. Mt. 17, 17: O generatio incredibilis et perversa, Verc. Veron. — Luc. 1, 17: et incredibiles [ἀπει-

⁵ Vereinzelte Wörter in dieser und den folgenden Abtheilungen des 3. Kapitels gehören eigentlich in das 1. Kapitel, sind aber, um dort nicht die Zahl der Abtheilungen zu vergrössern, hier mit aufgeführt worden.

Peis] ad prudentiam iustorum, Verc. Veron. Amiat. Fuld.; . . in prudentia . . , Gall. Rehd. — 9, 41: O generatio incredibilis, Verc. — Tit. 1, 16: cum sint (Amiat. Fuld.: sunt) . . incredibiles [ἀπειθεῖς], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 14, 2: qui vero incredibiles fuerant, Amiat. — Hos. 9, 15: omnes principes eorum incredibiles [ἀπειθοῦντες], Fuld. — Esth. 3, 8: genus . . incredibile, Corb. Pechian. — Baruch 1, 19: eramus incredibiles [ἀπειθοῦντες] ad dominum deum nostrum. Sap. 10, 7: incredibilis [ἀπειθοῦντες] animae memoria. Sirac. 1, 36: ne sis incredibilis [ἀπειθήσης] timori domini. 2, 18: non erunt incredibiles verbo illius. 16, 7: in gente incredibili exardescet ira. 16, 29: non sis incredibilis verbo illius. 23, 33: in lege altissimi incredibilis fuit. 41, 4: et incredibile enim post delicta cogentur credere.

infidelis = ungläubig, ἄπιστος. Jo. 20, 27: noli esse infidelis, Cant. — Luc. 9, 41: O generatio infidelis, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 6, 6. 7, 12. 13. 15. 10, 27. 14, 22—24. 2 Cor. 4, 4. 6, 14. 15. 1 Tim. 5, 8. Tit. 1, 15: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Salvian. Gubern. V.

iocundus = hilaris. Esth. 1, 10: iocundus [ἡδέως] factus est Artarxersis rex, Vallic.

malignus = malus, πονηρός. Mich. 2, 3: quoniam tempus malignum est, Fuld. — Jon. 3, 8: et reversi sunt unusquisque de via sua maligna. 3, 10: quia reversi sunt unusq. a viis suis malignis, Weing. — Jerem. 23, 22: a malignis cogitationibus, Wirceb. — Judic. 9, 23: et emisit deus spiritum malignum inter Abimelech et inter viros Sichimorum, Aug. Quaest. 45. in Judic. Locut. 40. — Prov. 20, 8: cum rex iustus sederit supra sedem, non adversabitur ei quidquam malignum, Cod. I. 1, 8. — Mt. 6, 13: sed erue nos a maligno, — id est, ne nos induxeris in temptationem permittendo nos maligno, Tert. Fug. 2. — 1 Jo. 2, 13. 14. 3, 12 (bis). 5, 18. 19: et malignus non tangit eum . . et mundus totus in maligno positus est, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

medius = halb, ημισυς. 2 Esdr. 4, 16: medii [ημισυ] excussorum faciebant opus et medii eorum habebant hastas, Hieron. Ep. ad Marcell.; — media pars iuvenum eorum fac. opus et media parata erat ad bellum, Vulg. — Lev. 6, 20: medium eius mane et medium eius vespere (offerent). Num. 12, 12: medium carnis eius. 1 Reg. 16, 9:

dux mediae partis equitum. Jes. 44, 16: medium eius combussit igni et de medio eius carnes comedit, Vulg. - Veget. Mil. I. 25: media pars peditum. - Capitol. Anton. P. 4: aurum coronarium .. Italicis totum, medium provincialibus reddidit. Anton. Phil. 26: amplius media parte. Vulcat. Gall. Avid. Cass. 9: parte media paterni patrimonii. - Dig. II. 12, 8. XLI. 1, 7, 3. Cod. X. 16, 12. XI. 5, 5. modicus = klein, gering, unbedeutend. 6 Mt. 6, 30: modicae fidei [ολιγόπιστοι], Verc. Veron. Brix. Germ. Gall. Vulg. Aug. Civ. X. 14. — Mt. 8, 26: Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. uterg. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Hilar. — 14, 31: Cant. Verc. Veron. Colb: Corb. uterg. Brix. Germ. uterg. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 16, 8: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Lucif. Cal. d. non conven. 215. — Mt. 25, 21. 23: Cant. (Gall. Vulg.: pauca). — 26, 39: Verc. (Cant. Gall. Vulg.: pusillum). - Mc. 9, 41: Veron. Corb. (Cant. Gall. Vulg.: pusillis). - Luc. 12, 28: Veron. Colb. Brix. Germ. 1. Turon. Rehd. (Cant. Gall. Vulg.: pusillae). — 12, 32: Colb. (Cant. Gall. Rehd. Vulg.: pusill.). — 16, 10: Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 19, 17: Cant. Veron. Colb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Ambros. Lucif. - 19, 26: et quod habet modicum auferetur ab eo, Rehd. — Jo. 6, 7: Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 7, 33: Cant. Verc. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Turon. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Tert. Prax. 22. Aug. (Veron.: pusillum). — 12, 35: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Fossat. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 13, 33: Veron. Colb. Corb. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Hieron. Ambros. (Cant. Verc. Gall. Hilar.: pusillum). — 14, 19: Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. (Cant. Verc.: pusillum). — 16, 16-19: Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. . . (Cant. Verc.: pusillum). — Act. 5, 34: Laudian. (Cant.: pusillum; Vulg.: ad breve). — 14, 28: Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 15, 2. 19, 23: Cant. — 19, 24: Cant. Amiat. Fuld. Vulg. - 26, 28: Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 26, 29; Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 5, 6. 2 Cor. 8, 15. 11, 16. Gal. 5, 9. 1 Tim. 4, 8. 5, 23: Clar. Boern. Dem. Amiat.

 $^{^6}$ Modicus in dieser Bedeutung ist ein fast nie fehlendes Charakteristicum der Itala- und Volkssprache, welches nur hie und da durch pusillus sich ersetzt findet.

Fuld. Vulg. — Eph. 3, 3: Clar. Boern. (Dem. Vulg.: in brevi). — Hebr. 10, 37: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2, 9: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (Clar.: paulo). — 2 Cor. 11, 1. Jac. 3, 4. 5. 4, 15. 1 Petr. 1, 6. 5, 10. Apoc. 3, 8. 6, 11. 12, 12. 20, 3: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 4,3: mihi autem in modico est, Tert. Pudic. 14. p. 402. — 1 Cor. 5, 6: Lucif. Cal. d. non conven. 211. — 2 Cor. 11, 1: utinam sustineretis modicum insipientiam meam, Cassiod. Compl. 17. in 2 Cor. — Act. 12, 18: non modica turbatio, ib. 28. in Act. — 4 Esdr. 4, 33: Turic. Germ. Vulg. — Sirac. 18, 32. 51, 35. 1 Macc. 3, 29. 6, 57. 2 Macc. 3, 14. 6, 25. 7, 33. 36. 10, 6; Vulg. — Ps. 36, 10: adhuc enim modicum, Aug. Specul. — Cantic. 3, 4: quam modicum cum transivi ab eis, inveni eum, Ambros. d. Isaac 5. - Mich. 5, 2: (In Vulgata editione sic fertur:) Et tu Bethleem domus Ephrata modicus es ut sis in millibus Juda, de te mihi egredietur ut sit princeps in Israel, — Hieron. d. opt. gen. interpr. IV. 253 (cf. Ranke Fragm. Weingart. p. 65). — Tert. Orat. 7: modicum delictum. Marc. II. 27 ex.: nec magnus vobis placet nec modicus. Idol. 4: quid ego modicae memoriae homo? Valent. 9: modico abfuit. — Ignat. Ep. ad Rom. 8: per modica [δλίγων] scripta. — Cyprian. Ep. 73, 6. Demetr. 2. Op. et Eleem. 16 (bis). 25. Zel. et Liv. 1 (bis). — Hieron. Ep. ad Paulin. c. 5. — Aug. Ep. 146. Doetr. chr. IV. 18, 35: modicis enim modus nomen imposuit: nam modica pro parvis abusive, non proprie dicimus. — Athanas. Ep. ad Lucif. Cal. (opp. Lucif. p. 343): non modicum sed maximum solatium. — Sulp. Sev. Hist. II. 13, 8: deliberandi gratia modicum secessit. Ep. 3, 21: Martinus hic pauper et modicus. Dial. I. 21, 2. -- Paulin. Nol. vit. Felic. v. 280: modicus flatus. - Prud. Perist. III. Str. 25: modicum salis. — Pass. Montani c. 7 (ap. Ruinart.): adhuc modicum laboratis. — Purgat. Caeciliani, Pass. Seraph., Pass. Mariae p. 82, 109, 116 ap. Baluz, II. — Petron, 97; alia sane modica frequentia. — Apic. 1, 30. 2, 2 (ter). 2, 5. 3, 2 (bis). 3, 4 (quat.). 3, 6.. ö. - Apul. Met. 44. 129. Mag. 8. 21. 76. 94. 95. 105. Flor. 128 (bis). 112. 120. 134. Habit. 166. d. Deo Socr. 241. Mund. 266. — Colum. III. 1, 10. 2, 6. 5, 3. 6, 3. 11, 6. 8. 12, 1. 16, 1. IV. 12, 1. V. 6, 6. 9, 8. 12, 2. VI. 21, 1. — Tac. Ann. II. 52. XIV. 32. 36. Hist. IV. 56. V. 9. Curt. IV. 6. VII. 4. Plin. Ep. III. 3, 3. cf. Nolten. Antib. suppl. p. 106. — Justin. 22, 5. — Spartian. Pescenn. 1. Vopisc. Aurel. 4. Capitol. Albin. 4. — Dig. I. 21, 5, 1. II. 1, 12.

15, 8 pr. 15, 8, 23. IV. 3, 10. V. 1, 21. 3, 13, 4. VI. 1, 15, 2. VII. 1, 30. 8, 12, 2. XII. 6, 26, 12. XIII. 7, 36, 1. XIV. 3, 11, 6. XXXIV. 3, 31 pr. . . ö. — Acron ad Horat. Carm. I. 20, 1: modicis, aut parvis aut modum habentibus. — Porphyr. ibid.: videtur modicum pro parvo positum, quod quidam negant. — Non. 342: modicum in consuetudine pusillum volumus significare. — Planc. Fulg. 565: celocem dicunt genus naviculae modicissimum. — [permodicus: Cels. Med. IV. 2. Sulp. Sev. Dial. III. 10, 4: Capitol. Ver. 4. Dig. XI. 7, 20, 1].

opinatus = famosus. Judith 2, 13 (23): effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, Vulg. — Flor. II. 7 ed. Beger.: opinatissima insula.

pacificus = σωτήριος. Lev. 3, 1. 3. 6. 9. 1 Paral. 16, 1. 21, 26. 2 Paral. 7, 7: Vulg.

quantusquantus = quantuscunque. Luc. 5, 3: inducere a terra quantumquantum, Cant. — Terent. Ad. III. 3, 40. Phorm. V. 7, 10.

quanti = quot. Luc. 11, 8: quantos desiderat, Verc. Veron. Corb. Brix. Vindob. Rehd. — 15, 17: quanti [πόσοι] mercenarii, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Ambros. Hieron. — Mc. 12, 41: quantae turbae, Veron. — Act. 10, 45: Laudian. — 4 Esdr. 4, 7: quantae habitationes . . quantae venae, Vulg. — Tert. Apol. 1. Marc. I. 7 in. Prax. 20. Anim. 46. — Hieron. Ep. ad Paulin. c. 4: quanti hodie putant se nosse literas! — Lact. Inst. III. 19, 23: quanta hominum milia. IV. 15, 16: quantos secum cibos gestarent. cf. Bünemann. — Veget. Mil. III. 5. 9. 15. — Lamprid. Heliog. 25.

quis = uter. Mt. 9, 5. 21, 31. 23, 17. 19. 27, 17. 21. Mc. 2, 9: Rehd. Vulg. Amiat. Fuld. (excl. Mc.). — 1 Cor. 4, 21. Phil. 1, 22: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Liv. I. 24. — Auct. B. Hisp. 5, 4. — Phaedr. I. 24, 8. — (Ueber τίς anst. πότερος vgl. Winer Neut. Spr. §. 25, 1).

quisque = quicumque. Mc. 8, 38: quisque enim confusus fuerit me, Verc. — Gruter. 608, 4. 656, 2. 661, 1. 678, 11. — Minuc. Fel. 13, 1.

rudis = neu, καινός. Luc. 5, 36: nemo insumentum tunicae rudis adsuit panno veteri, Verc.; — nemo inmissuram tunica rude scindens inmittit in tunicam veterem: si quo minus, et rudem scindet et veteri non conveniet a rude inmissura, Cant. — Jo. 19, 23: erat

autem tunica rudis [$\alpha \rho \alpha \rho \sigma \rho \sigma$], Veron. — Mt. 9, 16: nemo autem committit (Corb.: immittit) commissuram (Veron.: scissuram) panni rudis [$\alpha \gamma \nu \alpha \rho \sigma \sigma$] in vestimentum-vetus (Brix.: in vestimento veteri), Verc. Veron. Corb. Brix.; — nemo aut. inmittit comm. panni rudis in vestimentum vetus, Rehd. Amiat. Vulg.; ... vetustatis infirmitatem virtus adsumenti rudis dissolvit, Hilar. — Mc. 2, 21: nemo plagulam panni rudis [$\alpha \gamma \nu \alpha \rho \sigma \sigma$, — = Cant. Verc. Brix. Vind. Gall.] superconprehendit in vestim. vetus, Rehd.; — nemo assumentum pannis rudis assuit vestimento veteri, Amiat. Fuld. Vulg. — Cyprian. Bon. patient. 6: rudis anima testatur. Ep. 73, 8: nova adhuc ac rudis sermonis seminatio. — Petron. 94: rudis enim novacula et in hoc retusa . . .

sufficiens = zufrieden. Luc. 3, 14: sufficientes estote [ἀρχεῖσθε] stipendiis vestris, Verc. — Hebr. 13, 5: sine amore pecuniae modus sufficiens est praesentibus, Aug. (Cant. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.: sint mores sine avaritia contenti [ἀρχούμενοι]..). — Iren. II. 1, 5: ipso sufficiens erit.

supervacuus = geringfügig, werthlos, verächtlich. Sap. 11, 16: colebant .. bestias supervacuas [εὐτελῆ]. 12, 24: quae in animalibus sunt supervacua [ἄτιμα]. 15, 9. 10: res supervacuas [χίβδηλα] fingit .. terra supervacua [εὐτελεστέρα] spes illius. 16, 29: et disperiet tamquam aqua supervacua [ἄχρηστον], Vulg.

tanti [franz. tant] = tot. Mt. 15, 33: panes tantos (tanti), Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. 1. Brix. Germ. uterq. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mc. 8, 4: tantos, Verc. — Jo. 6, 9: quid sunt inter tantos, Colb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Veron. (in), Aug. (ad) .. Corb. Fossat. — 21, 11: cum tanti (tanti cum) essent, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Mm. Fossat. Turon. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 4 Esdr. 4, 28: tantis temporibus, Turic.; diebus tantis, Vulg. - 10, 9: tantorum super eam germinantium, Vulg. - Tert. Apol. 1: sunt tanti quanti et denotamur. 40: tantos ad unum. 50: nec tamen tantos inveniunt verba discipulos quantos Christiani factis docendo. Marc. I. 8: tantis retro saeculis. II. 19: de tantis scripturis. Anim. 30: tantae urbes. — Iren. II. 26, 2: hic quidem tantos, ille autem tantos capillos habeat ... heri quidem tantos ac pridem tantos, hodie autem iterum tanti sint. V. 5, 2: tantos annos. — Lact. Inst. I. 3, 21. V. 13, 2. cf. Bünem. — Cael. Aur. Acut. I. 17, 177: tantis diebus. — Dig. XXX. 65 pr.: tanti quanti... Rönsch, Itala und Vulgata.

toti [ital. tutti, franz. tous] = omnes. Jo. 13, 10: vos mundi estis sed non toti [πάντες], Cant. — Novatian. Trin. 2 in.: movens cuncta et vivificans universa et conspiciens tota. — Ambros. d. Nabuthe 4: totis diebus. Serm. 12. in Ps. 118: totas vires. Offic. II. 16: totas opes Aegypti. — Sulp. Sev. Hist. II. 11, 2; totis sensibus conturbatus. — Prud. Perist. IV. Str. 18: Christus in totis habitat plateis, Christus ubique est. IX. v. 11: totos lacerata per artus. — Paulin. Nol. vit. Felic. v. 26: Surge igitur, cythara, et totis intendere fibris. — Apul. Met. 64: abiectis propere laciniis totis. 72: cum rebus totis .. poplites eius totos. 92; gentibus totis complacitam. 149: totarum mulierum secta. 151: totos istos tuos hostes statim captivos habebis. 152: totis ergo prolatis erutisque rebus. 190: cursu me proripio totis pedibus. - Pervigil. Vener. v. 20: Ipsa iussit, mane totae virgines nubant, Rosa. 49: Hybla, totos funde flores, quotquot annus attulit. — Calpurn. Ecl. II. 17: per totos montes. — Stat. Theb. I. 81: et totos in poenam ordire nepotes. — Lamprid. Alex. Sev. 51: tota tentoria. — Dig. XLIX. 16, 14, 1: si tota (arma) alienavit. Cod. VII. 2, 15, 5: sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos ...

aemulus = feindlich, gegnerisch. Tert. Cor. 11: vexillum .. portabit aemulum Christi. Apol. 2: aemulae operationis. Virg. vel. 7: saeculum aemulum dei . . ö. — aliquanti = aliquet. Veget. Mil. II. 3: morbo aliquantos debilitari .. aliquantos deserere. III. 23: aliquantae nationes. — Pallad. 1, 19: aliquantis diebus. — Eutrop. IV. 11, 6. — Oros. 3, 13. — Spartian. Hadr. 7. Lampr. Alex. Sev. 25. Capitol. Tyrann. 26. — C. Th. XVI. 2, 31. — anterior = vorig. Ambr. Serm. 6. 35. — Sulp. Sev. Chron. I. 52, 3. — — carnalis = leiblich. Pass. Perpet. et Felic. c. 7 (ap. Ruinart.): frater meus carnalis. — expromptus = promptus. Terent. Andr. IV. 4, 2. facilis = leichtsinnig. Dig. XII. 2, 3 pr. - fictus = falsch, heuchlerisch. Assumpt. Mos. VIII. 43-45: homines dolosi .. ficti in omnibus suis. - Petron. 3: ficti adulatores. - Capitol. Anton. Phil. 29: fictus . . simplex. Albin. 12. Spartian. Pesc. 5. — forensis = externus, extraneus. Ambros. Inst. virg. c. 3: Homo non in forensi pelle sed in interiore homine ante probandus est. De Obit. fratr.: forensi blanditia (Gegensatz: interiore adfectu). d. Offic. I. 12: forensem abundantiam .. interiorem conscientiam. Ep. 20; dum

ille . . cibum agrestem et forensem requirit, frater iunior domesticum detulit ex ovium grege. Serm. 4. in Ps. 118: ut lateat in his veritas et forensi quadam specie decipiant appropinquantes. Serm. 11: fides non in forensi sermone sapientiae sed in ostensione spiritus. Serm. 13: ut aliud pectore concipias, aliud forensi sermone praetendas. Serm. 14: gressus noster forensis internusque moveatur. Serm. 20: persecutionibus interioribus . . forensibus. d. Excid. Hieros. V. 4: forense praelium . . internum. - Apul. Met. 4: forensis sermonis.7 — humanus = aeguus, commodus, concinnus, optabilis. Cael. Aur. Acut. II. 1, 2: respirationem humaniorem. II. 19, 124: nisi.. aliquid humanius cibo largiatur. Chron. II. 14, 209: humanioribus cibis. — Theod. Prisc. 3, 2: cibi humaniores. — cf. Barth. Advers. XLIV. 14. p. 2012. — inaequalis = unpass, krank. Ambros. d. Excid. Hieros. I. 5: ut fratrem adveniens inaequalem offenderet. — inhonestus = hässlich. Virg. Aen. VI. 495. — Terent. Eun. II. 3, 66. — Tert. Carn. 9. — miser = ineptus, stolidus, indignus. Sulp. Sev. Hist. II. 50, 4. vit. Martin. 23, 10. 25, 3. Ep. ad Euseb. I. 3, 6. — paganus = heidnisch. Cod. I. 11, 8. — Hieron. in Ps. 42. — Oros. 7, 35. — passivus (von pandere) = ohne Unterschied und beliebig geschehend, regellos, promiscuus. Tert. Marc. I. 7. 20. Pudic. 2. Valent. 5. Monog. 6. Ux. I. 2. Carn. 24. — Apul. Met. 125. 217. — planus = comis, communis. Lact. Inst. V. 15, 10. 22, 9. — resupinus = nachlässig. Dig. XXII. 3, 25 pr. XLIII. 24, 4. — sedulus — dienstfertig, zuvorkommend, gefällig. Ambros. d. Offic. I. 24: Abrahamus . . in praelio strenuus, uxori sedulus. — = treu und ehrlich gesinnt. ib. II. 22: David humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu. — Apul. Met. 125: sedulo ministerio. 258: sedulis obsequiis. — studiosus = angelegentlich zu betreiben, wünschenswerth. Cod. I. 17, 1, 1. 7. III. 33, 15. - suspectus = suspicans. Tert. Apol. 21. Ux. I. 1. Valent.

⁷ Der Grund dieser Bedeutung ist in der volksthümlichen Ableitung von foris zu suchen, so dass man demnach eigentlich zwei Adjectiva dieser Form zu unterscheiden hat: forensis von forum und forensis von foris. Auch die forensis exercitatio des Columella liesse sich mittels letzterer Ableitung erklären, während dasselbe Adjectiv, wenn es auf die Kleidung sich bezieht (Livius: for. vestitus; Lampr. Alex. Sev. 42: vestes forenses; Suet. Oct. 73. Cal. 17: forensia), nach Ausweis der στολή ἀγοραῖος des Dio der schriftlateinischen Ableitung von forum zufällt

21. Marc. V. 3. Cult. fem. 4. — Ambros. d. Excid. Hier. V. 6: suspectus dolum. V. 21. d. Joseph. patr. 10. d. Nabuthe 5. Serm. 5. in Ps. 118. in 1 Cor. 9. — Apul. Met. 204. 205. — Amm. 16, 10. 29, 4. — uter = quis. Vitruv. VII. praef. §. 9. — vacerrosus = cerritus. Oct. ap. Suet. Oct. 87. — vanus = timidus. Dig. IV. 2, 6. — vitabilis = horrendus, formidolosus. Ovid. ex Pont. IV. 14, 31. — Arnob. V. 13. — Non. 43. 126. 319. 357. 390. 391. 413. 422. 461. — volaticus = zauberisch. Tert. Pall. 6. cf. Salmas. ad h. l. — Fest.: striges, maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. — votivus = erwinscht. Capitol. Gallienor. 3. — Cod. X. 31, 52. — Ambros. Ep. 38.

III. Adverbia und Adverbialia.

confidenter = $\partial \varrho \vartheta \tilde{\omega}_{\mathcal{S}}$. Mc. 7, 35: et loquebatur confidenter, Cant. constanter = audacter. Mc. 15, 43: constanter [$\tau o \lambda \mu \dot{\eta} \sigma \alpha_{\mathcal{S}}$] venit, Cant.; — constanter introivit, Rehd. — Sulp. Sev. vit. Mart. 22, 4: diabolo repugnantem respondisse constanter.

foras = foris. Mt. 12, 47: stant foras [ἔξω]. 23, 25: mundatis quod foras est calicis. Luc. 1, 10: erat orans foras hora incensi. 8, 20: foras stant, Cant. — Luc. 13, 25: incipietis foras stare, Fuld. — Tert. Ux. II. 8: foras nubere. — Petron. 47: omnia foras parata sunt. 30: foras cenat.

foris = foras. Mt. 13, 48: foris miserunt. Jo. 12, 31: mittetur foris, Cant. — Jo. 15, 6: praecisus est sicut sarmentum et mittetur foris et arescet, Colb. — 19, 4. 5: exiit . . foris, Verc. Veron. — 9, 34: eiecerunt eum foris. 18, 29: exiit autem Pilatus ad eos foris. 18, 38: foris egressus est, Verc. — Luc. 14, 35: proiciatur foris, Rehd. — Veget. Mul. II. 26: pars vero foris exeat.

forte = ἄν. Mt. 11, 23: si in Sodomis factae fuissent . . forte mansissent, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 118, 92: nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem, Vulg. — — forsitan = ἄν. Ps. 80, 15: pro nihilo forsitan . . humiliassem, Vulg.

hactenus = nicht mehr, non amplius. Rom. 6, 6; uti hactenus [μηκέτι] delinquentiae serviamus, Tert. Res. 47 in. — Apoc. 21, 4: deus enim delebit omnem lacrimam ab oculis eorum, et mors hactenus [οὖκ ἔσται ἔτι]; igitur et corruptela hactenus, Tert. Res. 58 in. — Apoc. 21, 1: quaerent aquam et non invenient (Jes. 41, 17), etiam

mare hactenus [ovn goviv gri], Tert. Hermog. 34. — Tert. Pall. 2: hactenus Sodoma et nulla Gomorra (Mercer .: "hactenus, id est olim fuit, nunc non exstat"). — Paenit. 7: hactenus periculosis nosmetinsos inferamus. — Pudic. 10 ex.: qui hactenus delinquant. 19. p. 425: delicta, utique hactenus admittenda. — Res. 6 ex.: nam et aurum terra, quia de terra, hactenus tamen terra. 60 ex.: hactenus eam voluerit operari. — Praescr. 11: hactenus institit. — Exhort. cast. 1: hactenus nubendi. — Testim. 1: hactenus sapiens et prudens habebitur. — Prax. 26: non erit ipse deus, sed hactenus deus. — Marc. I. 24: carens denique anima caro hactenus peccat. V. 11. p. 424: positum in ambiguitate distinctionis hactenus tractasse. — hactenus mit einer Negation = non amplius. Tert. Pudic. 17. p. 416: sed et qui moechabatur, hactenus non moechetur, et qui fornicabatur, hactenus non fornicetur. — Tert. Carm. d. Sodom. v. 4: Hactenus haud liquido poenas decernere pactus excidio. — Herm. Past. I. 3, 3: et hactenus mihi de revelatione molestior esse noli [καὶ μηκέτι μοι κόπους πάρεχε περὶ ἀποκαλύψεως]. — Apul. Met. 130: sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas .. ambabus gestare manibus. 62: omnibus abiectis amiculis hactenus denique intecti 8 . . .

⁸ Die Stelle Tert. Pudic. 17 ist ohne allen Zweifel in der oben ersichtlichen Weise zu interpungiren, keineswegs aber, wie sogar in der neuesten Ausgabe Tertullian's (Oehl. I. p. 831) gedruckt steht: qui moechabatur hactenus, non moechetur, et qui fornicabatur hactenus, non fornicetur; denn dieselbe ist eine Nachbildung des unmittelbar vorhergehenden Citates aus Eph. 5, 28: Qui furabatur, iam non [μηκέτι] furetur (mithin hactenus non s. v. a. iam non). Ebenso ist in der zweitgenannten Stelle des Apulejus (p. 62) hactenus intecti offenbar s. v. a. iam non tecti, non amplius tecti. — Wenn übrigens, wie wir mit Sicherheit annehmen können, in Afrika beide Ausdrucksweisen, hactenus mit Negation und ohne Negation, im Volksmunde gäng und gäbe waren, so müssen sie den Sprachgebrauch verschiedener Landschaften oder auch verschiedener Stände und Bildungsstufen dargestellt haben. Den verschiedener Zeiten wohl nicht; denn bei Tertullian selbst findet sich ja auch die Verbindung von hactenus mit einer Verneinung. Da nun aber dieser Gebrauch des Wortes dem ersteren, wie die obigen Beispiele zeigen, nur als ein vereinzelter gegenüber steht, so liegt es nahe, dessen abnormes Auftreten für ein nicht beabsichtigtes Verfallen Tertullian's in die gemeinere Sprache seines Landes zu halten und zu vermuthen, dass hactenus ohne Negation der Umgangssprache der gebildeteren städtischen Kreise im christlichen Afrika angehört habe. Für diese Annahme dürfte auch der pleonastische Gebrauch von haud bei Plautus und Terentius sprechen. - In gleicher Weise steht amplius ohne Negation Jo. 21, 6: at illi miserunt et amplius [xal ouxéri] eam trahere poterant, Cant.

- honeste = abunde. Tit. 3, 6: quem effudit in nos honeste $[\pi \lambda o v \sigma i \omega \varsigma]$, Clar.
- identidem = similiter. Mt. 21, 36: identidem [$\dot{\omega}\sigma\alpha\dot{v}\tau\omega\varsigma$]. 27, 44: identidem autem [$\dot{\tau}\dot{o}$ $\delta\dot{\epsilon}$ $\alpha\dot{v}\tau\dot{o}$] et latrones, Cant. 1 Cor. 11, 25: identidem [$\dot{\omega}\sigma\alpha\dot{v}\tau\omega\varsigma$] et calicem accipiens post cenam dicens, Aug. Ep. 118. c. 5.
- in continenti = continuo, statim. Luc. 8, 1: et factum est in continenti [ἐν τῷ καθεξῆς], Cant. Tert. Apol. 23: illud in continenti cognoscitis. Praescr. 5. Justin. Hist. I. 9. Dig. XLIV. 5, 1, 6. XLVIII. 5, 23, 4.
- intro = intus. Jo. 20, 26: iterum erant intro [ἔσω] discipuli eius, Cant. Quint. I. 5, 50: hoc amplius intro et 'intus' loci adverbia, 'eo' tamen 'intus' et 'intro sum' soloecismi sunt. cf. G. J. Voss. d. Vit. serm. p. 161 sq. intus = intro. Plaut. Mil. IĮ. 6, 55. Caes. B. Civ. III. 26. Ambros. d. Isaac 8.
- iterato = iterum. Jo. 3, 4: numquid potest in ventrem matris suae iterato [δεύνερον] introire, Amiat. Fuld. Vulg. Gall. (nunq. . . iterato vel secundo). Act. 10, 15 [ἐκ δεντέρον]: Cant. Sulp. Sev. Hist. I. 33, 2. Dig. XLII. 3, 5. XLIX. 16, 3, 9. 5, 3. Justin. Hist.
- magis = plus. Jo. 15, 2: ut fructum magis [$\pi\lambda\epsilon$ lova] adferat, Hieron. Mt. 27, 23: illi magis [$\pi\epsilon\varrho$ u $\sigma\sigma\tilde{\omega}$ g] clamabant. 27, 24: sed magis [$\mu\tilde{a}\lambda\lambda\sigma$] tumultus fieret, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Ovid. Heroid 17, 102: magis oris.
- nimis = gar sehr, überaus, σφόδοα. Ps. 118, 47. 48: in mandatis tuis (ad m. t.) quae dilexi nimis, Ambr. Serm. 6. in Ps. 118. Enarr. Ps. 37: nimis sanctus David. Ps. 108, 30. 111, 1. 118, 4. 96. 138, 17: Vulg. Cassiod. Complex. 20. in 1 Cor.: pulcherrima nimis definitione. Compl. 3. in 1 Thess.: desiderasse se nimis Thessalonicam venire (1 Thess. 2, 17). Plaut. Terent.
- non.. saltem = ne.. quidem. Jos. 10, 28: non dimisit in ea saltem parvas reliquias. 2 Sam. 13, 30: non remansit ex eis saltem unus [oì ôè eis], Vulg. Tert. Apol. 48. Patient. 3. Carn. 7. p. 361. Marc. IV. 1 ex. Pudic. 13. p. 397. Cyprian. Demetr. 10. Aug. Civ. VII. 21. Apul. Met. 54. 92. cf. Hildebrand ad Met. IX. 36. p. 846. Quint. I. 1, 24. cf. Spalding ad h. l. saltem = sogar. Dig. XVIII. 1, 42. XXIII. 2, 13.
- paulo minus = paulum abfuit quin, paene, παρά βραχύ. Ps. 93, 17: paulo minus habitasset . . anima mea. 118, 87: paulo minus con-

summaverunt me, Vulg. — Ps. 72, 2: mei autem paulo minus $[\pi\alpha\varrho\dot{\alpha}]$ moti sunt pedes, Rufin. prol. Orig. in Cantic. — paulo minus $[\pi\alpha\varrho']$ odíyov] effusi sunt gressus mei, Rufin. explan. Orig. in Ps. 36. hom. IV. §. 1. — Hebr. 2, 7: minorasti eum paulo minus $[\beta\varrho\alpha\chi\acute{\nu}]$ ab angelis, Clar. Fuld.; minuisti..., Dem. Amiat. Vulg. — pauxillum minus, $\pi\alpha\varrho\dot{\alpha}$ $\mu\nu\rho\acute{\nu}$. Exech. 16, 47: neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus, Vulg.

putasne, putas [eigentl.: meinst du?] = wohl. Genes. 17, 17: putasne [ɛi] centenario nascetur filius? 2 Sam. 9, 1: putasne [ɛi] est aliquis qui remanserit de domo Saul? Job 14, 14: putasne mortuus homo rursum vivat? Dan. 2, 26: putasne [ɛl] vere potes mihi indicare somnium? Act. 8, 30: putasne [ἄράγε] intelligis quae legis? (= Amiat. Fuld.). Tob. 10, 1. 2: putas quare moratur filius meus . .? Putasne [μήποτε] Gabelus mortuus est . .? Vulg. — Mt. 18, 1: quis putas $\left[\stackrel{\sim}{\alpha} \rho \alpha \right]$ maior est in regno caelorum? 24, 45: quis putas $\left[\stackrel{\sim}{\alpha} \rho \alpha \right]$ est servus fidelis (Amiat. Fuld. Vulg.: fid. serv.) et prudens ..? Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 18, 8: filius hominis veniens putas [ἀρα] inveniet fidem in terra? Amiat. Fuld. Vulg.; - putas fil. hom. veniens inveniet ..? Cant. — 8, 25: quis putas [ἄρα] hic est qui ..? Brix. Vulg. (est quia). — 12, 42: quis putas [ἄρα] est fidelis dispensator et prudens . .? Vulg. - 1, 66: quid putas puer iste erit? Amiat. Fuld., Vulg. (quis). — Mt. 24, 45: quis putas..., Amiat. Fuld. Vulg.

qua = als, ω_S . 1 Petr. 4, 15: nemo . . patiatur qua (Dem.: quasi; Vulg.: ut) homicida, Tolet.

quotidianis diebus = quotidie. Esth. 2, 11: Vallicell. — Cael. Aur. Acut. II. 10, 62. — — die quotidie [ἡμέραν καθ' ἡμέραν] Ps. 67, 20: Vulg.

recte esse = gesund, wohlauf sein, εγιαίνειν. Genes. 43, 27. 28: recte est pater vester senior? . . Recte est puer tuus pater noster, Ambros. d. Joseph. c. 10.

retro = ante, olim. Esth. 14, 5: patres nostros ex omnibus retro maioribus [προγόνων] tuis. Genes. 41, 30: ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia. 1 Reg. 3, 13: cunctis retro diebus, Vulg. — Tert. Marc. I. 1 in. 29. V. 17. 19. 20. Apol. 1 (bis). 3 (bis). 4. 18. 21. 26. 40. Nat. I. 1. 7. II. 1. 11. Anim. 28. 30. 31...ö. — Sulp. Sev. Ep. II. ad Claud. 28. — Prud. Perist. V. Str. 64. — Pass. Perpet. et Felic. c. 8 (ap. Ruinart.). — Amm. 22, 9. — Symm. Orat.

pr. Synes. 3. - Lampr. Alex. Sev. 35. Capitol. Pertin. 9. - Dig. I. 3, 37. 16, 7 pr. Cod. I. 18, 11. VII. 18, 2. VIII. 12, 16. X. 33, 3. 52, 11. C. Th. XIII. 3, 3. 3, 16. 17. — Gruter. 258, 6: super omnes retro. Orell. 1049. 1098.

si forte = vielleicht, etwa. 1 Cor. 15, 37: sed nudum granum si forte [εὶ τύχοι] frumenti vel alicuius eiusmodi, Tert. Res. 52. p. 318. — 1 Esdr. 4, 21: donec si forte a me iussum fuerit, Vulg. — Tert. Apol. 16. 38. 41. Marc. V. 12. Anim. 55. Pudic. 9. 10. Jeiun. 17. — Pass. Perpet. et Felic. c. 18: si forte gaudio paventes, non timore. - Tert. Anim. 8. 57. Marc. II. 2 ex. III. 4. Hermog. 36. Res. 63. Paenit. 10. Mart. 2 in. Pudic. 13 in. Nat. I. 15. — Tert. Pudic. 1. 13. p. 399. Marc. IV. 17 in. Mart. 1 ex. Coron. 8 ex. — Tert. Carn. 14. Apol. 16. 43 in. Pall. 2. p. 203 ex. Anim. 26. 46. p. 310. Coron. 5. 15. — Cic. d. Orat. III. 12. p. Mil. 38. 9

utique = ja (in Antworten), νai . Mt. 9, 28: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, domine (= Fuld.). 21, 16. Mc. 7, 28. Luc. 7, 26: Rehd. Vulg., Amiat. (excl. Luc.). — Jo. 11, 27: utique domine, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 21, 15: etiam vel utique, Gall. — 21, 16: utique domine, Verc. — 21, 15. 16: utique tu scis domine quia ..., Ambros. — — nur, lediglich. Dig. V. 1, 73 pr. XVII. 1, 21. XXI. 1, 31, 12. L. 16, 41. 96, 1. — si utique = si forte. Tert. Apol. 49. Cult. fem. 9. Marc. IV. 7. 30.

ut puta = wie etwa, εὶ τύχοι. 1 Cor. 14, 10: tam multa ut puta (Boern.: ut pote) genera linguarum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 15, 37: sed nudum granum ut puta (Boern.: ut pote) tritici aut alicuius ceterorum, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Dig. III. 3, 8, 3. VIII. 5, 11 pr. XXXVIII. 17, 2, 19 . . ö.

valde. Luc. 24, 1: valde diluculo [ορθρου βαθέως], Brix. Vulg.; diluculo valde, Gall.; — valde tempore, Veron. Rehd. (tempori).

vano = μάτην. Mc. 7, 7: Colb. Corb.

vel = wohl, etwa, čir. Act. 21, 33: quis vel esset, Laud. — Mt. 14, 36: ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent, Amiat. Fuld. — Terent.

⁹ Diese elliptisch zu erklärende (si forte ita acciderit, si forte sic statuendum sit, - wenn ja, wenn etwa) adverbielle Redensart, welche zu Tertullian's Lieblingsausdrücken gehört, ist je nach dem Zusammenhange und dem hervortretenden Hauptbegriffe des Satzes, dem sie sich anschliesst, verschieden zu übersetzen. Bei der obigen Zusammenstellung der Beispiele aus Tertullian hat man eine vierfache Bedeutung angenommen.

Heaut. III. 3, 7: vel heri in vino quam immodestus fuisti? — — und. Act. 1, 14: cum sanctis mulieribus et Maria matre domini vel [xal] fratribus eius, Cassiod. Compl. 3. in Act. — ib. Compl. 10: sacerdotes vel primates Judaeorum. 32: confugerunt Lytran et Derben vel alias Lycaoniae regiones. — Compl. 2. in Apoc.: gratia vobis et pax, vel reliqua. 5: et novissimus, vel reliqua.

ad diem = quotidie. Capitol. Gallien. 17. Vopisc. Prob. 8. Firm. 4. apprime Terent. Andr. I. 1, 34. Eun. V. 4, 30. Hec. II. 2, 5. — Nep. Attic. 13, 3. — Petron. 59. — Capitol. Anton. P. 7. Anton. Phil. 4. — Sulp. Sev. Ep. III. 1. — cominus = sogleich, sofort. Dig. XIII. 7, 3. XLV. 1, 137 pr. — Serv. Virg. Georg. I. 104 (im cisalpin. Gallien gebräuchlich). — deinceps = fernerhin, künftig. Cod. I. 4, 3. 30, 1. — denique = so, zum Beispiel. Tert. Apol. 1. 9. 40. Nat. I. 5. 10. II. 4. — Cyprian. ad Donat. 1. Orat. 11. 23. Mortal. 2. 14. 16. ad Demetr. 4. Op. et Eleem. 8. d. Bon. Pat. 7. 8. 11. Zel. et Liv. 8. — Cael. Aur. Acut. I. 7, 52. 14, 106. 15, 122. 137. 151. II. 10, 59. III. 13, 109. Chron. I. 2, 51. 3, 57. 5, 152. 176. — Dig. I. 7, 13. III. 1, 1, 5. 5, 17. VI. 1, 9. VII. 8, 10 pr. X. 4, 3, 15. XX. 1, 8. XLIII. 16, 1, 9. 10. XLIV. 3, 5 pr. XLVIII. 4, 8. L. 17, 87. — depraesentiarum Petron. 58. 74. — diurnis diebus — continuis dieb. Cael. Chron. I. 3, 58. III. 2, 32. IV. 3, 40. — Acut. II. 39, 228: noctibus, diurnis (= interdiu). — e re nata Terent. Ad. III. 1, 8. — Apul. Met. 76. 79. 101. 194. 205. — pro re nata Cic. Att. 14, 6. facile = leichtsinnig. Dig. XLVIII. 2, 7 pr. - haud pleonastisch. Plaut.: haud non velles dividi? — Terent. Andr. I. 2, 34: neque tu haud dices. Eun. IV. 2, 13: haud nihil est. — Tert. Carm. d. Sodom. v. 4: hactenus haud . . — hesterno [unser gestern'; engl. yester] = heri. Ambr. Ep. 85. Serm. 91. — Sulp. Sev. Dial. III. 1, 5. 2, 1. 5, 2. 3. 17, 3. — Laurent. d. Mulier. Chanan. ap. Mabill. p. 55 (ter). — Auson. Epigr. 74, 1. — horno Plaut. Most. I. 3, 3. — Lucil. Varr. ap. Non. 121. - horsum Plaut. Mil. II. 3, 33. Rud. I. 2, 83. - Terent. Hec. III. 4, 36. - impendio = multo, valde. Terent. Eun. III. 5, 39. — Cic. Att. 10, 4. — Gell. 18, 12. — Apul. Met. 226. Mag. 6. 18. 36. 66. Flor. 145. d. Deo Socr. 242 (bis). — in articulo = sogleich. Cod. I. 34, 2. — interdum = interim. Dig. IV. 8, 16, 1. Cod. VI. 17, 2. — modice = wenig, unbedeutend. Varr. Fragm. p. 313 Bip. — Apic. 1, 31. 3, 13. 18. 20. — Apul. d. Deo Socr. 226. — Dig. XXI. 1, 18 pr. XLVII. 8, 2, 24. XLVIII. 19, 28, 12. — multoties Liv. epit. LVII. Aldin. — Novell. 29. praef. — praeterea = praesertim. Dig. XXXI. 34, 5. L. 7, 16 pr. — privatim = singulariter, imprimis. Plin. H. N. XXIII. 23 (1). 41 (4). — Lampr. Alex. Sev. 54. — puta = zum Beispiel. Tert. Marc. IV. 30. 38. Pudic. 22. Prax. 13. 18. Jeiun. 13. — Pers. IV. 9. — Dig. I. 7, 34. 44. L. 16, 99, 2. — quandoque non = nunquam [vgl. franz. ne.. jamais]. Dig. XXVIII. 6, 7. — quantisper Caecil. Pompon. ap. Non. 511. — saepe = interdum. Dig. XXXII. 16. L. 16, 53 pr. — sedulo = freundlich, gefällig. Apul. Met. 73. — Sulp. Sev. vit. Mart. 13, 2. — sempiterne Pacuv. ap. Non. 170. sempiterno Petron. 45. — vapide = male. Oct. ap. Suet. Oct. 87.

IV. Verba.

abducere = hospitio excipere, συνάγειν. Mt. 25, 35. 38. 43: hospes fui et abduxistis me... Quando te vidimus hospitem et abduximus... hospes fui et non abduxistis me, Cyprian. Op. et Eleem. c. 22. cf. Krabinger ad h. l. — Terent. Eun. III. 1, 17: me convivam solum abducebat sibi.

abire = ambulare, vadere, πορεύεσθαι. Mt. 12, 1: abiit Jesus sabbato per sata, Rehd. Amiat. Vulg. (p. sata sabb.). — Jo. 11, 44: solvite eum et sinite (Iren.: dimittite) abire [ὑπάγειν], Amiat. Fuld. Vulg. Iren. — Ps. 1, 1: qui non abiit [ἐπορεύθη] in consilio impiorum, Vulg. Tert. Pudic. 18. Marc. IV. 42. Lact. Inst. IV. 16, 6; . . in concilium impiorum, Tert. Marc. II. 19. Spectac. 3. — Ps. 104, 41: abierunt in sicco flumina, Vulg. — Prov. 2, 13: abeundo [τοῦ πορεύεσθαι] in vias (= viis) tenebrarum, Vindob. 954. — Prov. 2, 20: si enim abissent vias bonas, ib. — Genes. 21, 19: videns puteum aquae abiit et implevit utrem. Exod. 14, 19: angelus dei . abiit post eos. 1 Sam. 17, 13: abierunt autem tres filii eius maiores. Sirac. 22, 14: cum insensato ne abieris. 31, 8: qui post aurum non abiit, Vulg. — Plaut. Rud. IV. 3, 88: tu abi tacitus tuam viam. — Gloss. Reichenav. 285: abeam vadam. (Diez Altrom. Gl. S. 15).

accepto ferre = gutschreiben, zurechnen. Rom. 4, 6: beatitudinem hominis cui deus accepto fert [λογίζεται] iustitiam, Clar. Boern. (vel reputat), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Tert. Apol. 13: accepto

ferent dei vestri. Nat. I. 7: tacent igitur et accepto ferunt. Jud. 2: accepto ferens quae offerebat. — In gleicher Bedeutung accepto facere Tert. Pudic. 16. Dig. XLVI. 4, 9. 4, 13, 1. 2. (Die bei der acceptilatio' gebräuchliche Formel s. Dig. XLVI. 4, 8, 4). — Gloss. Steph. p. 11: accepto tulit, παρεδέξατο, ἀσμένως ἤνεγπεν. Gl. Cyrill. p. 567: παραδέχομαι ἐπὶ δαπάνης, acceptum facio. 570: παρεδέξατο, accepto tulit. 453: ἐλογίσατο, accepto tulit. 529 sq.: λογίζομαι, ἐπὶ λογοθεσίον, imputo.

acide ferre = ὀλιγοψυχεῖν. Sirac. 4, 9: et non acide feras in anima

tua, Vulg.

accipere = sumere, prehendere, capere, auferre, ferre, λαβεῖν. Mt. 5, 40: tunicam tuam accipere, Cant. Veron. Gall. — 12, 14: consilium acceperunt de eo. Cant. — 16, 5. 7: panes accipere .. panes non accepimus, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. (v. 5), Vulg. -16, 8: panes non accepistis, Cant. Gall. — 27, 7: consilio autem accepto, Cant.; - consilium aut. accipientes, Gall. - 28, 12: consilio accepto, Cant. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; - consilium accipientes, Gall. — Luc. 2, 28: accepit [ἐδέξατο] eum in ulnas (Cant.: alas: - Rehd.: manus) suas, Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Cant. Rehd. - 5, 5: nihil accepimus, Cant. - 7, 16: accepit. timor (omnes), Cant. Veron. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 9, 39; accipit enim illum, Cant. - 13, 19: quod acceptum (Fuld.: accipiens .. seminavit) homo misit in hortum, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Cant. (quo accepto). 13, 21: quod acceptum (accipiens) mulier abscondit, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Jo. 12, 3: accepit (Cant.: accipiens) libram, Cant. Gall. Vulg. al. — 12, 13: acceperunt ramos, Cant. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; . . flores, Verc. Veron. Corb.; .. palmas, Rehd. — 13, 4: accipiens linteum, Gall. Brix., Cant. (lentium); - cum accepisset linteum, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. al. - 13, 5: item accipiens aquam misit in pelvem, Cant. - 13, 12: accepit vestimenta, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 2, 21: et accepit unam costarum eius, Aug. d. Genes. ad litt. VI. 5. — Genes. 8, 9: accepit eam, Aug. Locut. 24. d. Genes. — Genes. 8, 20: et accepit ab omnibus pecoribus, Fulgent. Rusp. ad Monim. II. c. 3. — Genes. 22, 6: accepit . . et machaeram, Ambros. d. Abr. I. c. 8. — Genes. 32, 22: et accepit duas uxores et duas ancillas; notandum est quemadmodum dicatur consuetudine Scripturarum accepit: non enim tunc eas duxit aut tunc a socero accepit, -

Aug. Locut. 119. d. Genes. — Jon. 4, 3: accipe animam meam a me. Ezech. 16, 52: et accipe (Vulg.: porta) ignominiam tuam. 17, 3: et accepit electa cedri. 17, 22: accipiam ego de electis cedri. 17, 5: et accepit a semine terrae. 26, 17: et accipient super te lamentationem, Weing. — Baruch 2, 17: quorum spiritus acceptus (= ablatus) est a visceribus suis. 1 Macc. 1, 23. 24...ö.: Vulg.

acquiescere = willfahren, zu Gefallen leben, gratificari, morigerari.

1 Tim. 6, 3: non adquiescit [προσέρχεται] sanis sermonibus domini nostri, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg., Boern. (accedet vel·adquiescat); — Lucif. Cal. d. non conven. 214. — Sulp. Sev. Hist. I. 11, 4: adpetitum saepius nec adquiescentem sibi. II. 1, 5: Susanna.. cum impudicis non adquievisset. cf. Vorst. ad I. 11, 4. — Lucif. d. non parc. 300: acquiescendum tibi erit. — Act. Tarachi al. c. 2 (ap. Ruinart.): ut non acquiescam tibi. 7: voluntati tuae acquiescerem.. acquiescam iniquitati tuae. — Senec. Ep. 24, 1: acquiescas spei blandae. — = beistimmen, beipflichten. Exod. 5, 9. 6, 9. 23, 2: Vulg. — Suet. Vitell. 14. — Dig. IV. 4, 7, 3. XXIV. 3, 22, 6. XXXVIII. 1, 7, 1.

adiurare = obtestari. Mt. 26, 63: adiuro [ἐξορκίζω] te per deum vivum (= Fuld.). Mc. 5, 7: adiuro te per deum (Gall. ohne per), Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 1 Thess. 5, 27: adiuro [ὁρκίζω] vos per dominum, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 50, 5. 6: eo quod pater meus adiuraverit me . . sicut adiuratus es. 50, 24. Exod. 13, 19. Nehem. 5, 12. Tob. 8, 23. 9, 5 . . ö.: Vulg. — Lact. Inst. II. 15, 3. V. 10, 8.

adloqui = consolari. Jo. 11, 31: adloquebantur $[\pi\alpha\varrho\alpha\mu\nu\vartheta\sigma\nu'\mu\epsilon\nu\sigma\iota]$ eam cum vidissent, Corb.

advocare = consolari, recreare, iuvare, παραπαλεῖν. Jes. 61, 1. 2: misit me.. advocare languentes, Tert. Marc. IV. 14. p. 235. — Jes. 40, 2: et advocate eam, Vulg. — 2 Cor. 2, 7: uti e contrario magis 10 vos donare et advocare, Tert. Pudic. 13 in. — Iren. III. 9, 3: advocabat autem omnes homines plangentes. V. 15, 1: ego vos advocabo et in Hierusalem advocabimini.

afferre = ferre. Joel 1, 11: quoniam lignum non attulit fructum, Weing. — Habac. 3, 17: ficus non adferet fructum, Cyprian. ad

 $^{^{10}}$ Die Oehler'sche Conjectur $malitis\,$ für $magis\,$ zerschellt an dem apostolischen $\mu \tilde{\alpha}\lambda \lambda o \nu.$

Demetr. c. 17; — quoniam ficus non adferet fructum . . et campi non adferent escam, Psalt. Veron.; — et arva non afferent cibum, Vulg. — Mt. 13, 23: et fructum adfert. Mc. 4, 8: et adferebat unum triginta, Rehd. Amiat. Vulg. — Mt. 13, 23: et fructum afferet, Fuld. — Luc. 8, 14: et non adferunt (Vulg.: referunt) fructum, Rehd. — 8, 15: et afferunt fructum, Veron. Colb. Corb. Brix. Ambros.: — et fructum adferunt, Rehd. Amiat. Vulg. — 12, 16: uberes fructus attulit regio, Cant.; — ub. fruct. possessio adtulit, Rehd.; — ub. fr. ager attulit, Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 12, 24: multum fructum adferet, Cant. Verc. Veron. Corb.; . . adfert (Amiat. Fuld.: affert), Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 15, 2: non adferet fructum .. omne quod fructum adferet .. ut ampliorem fructum adferat, Cant.; — non affert fructum . . ut fructum plurimum adferat, Rehd.; - ut fructum plus afferat, Amiat. Fuld. Vulg.; .. et fructum affert .., Hieron. — 15, 5: adferet fructum multum, Cant. Veron., Verc. (copiosum). - 15, 8: ut multum fructum adferatis, Cant. Gall. (fr. m.); — ut fructum plurimum adferatis, Veron. Colb., Vulg. Amiat. Fuld. (aff.). - 15, 16: et fructum adferatis, Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. (aff.); - et fr. plurimum afferatis, Ambros.

apparere oder comparere mit Negation $= \stackrel{\circ}{\alpha} \varphi \alpha \nu i \zeta \varepsilon \sigma \vartheta \alpha \iota$, evanescere. -

I. apparere. Luc. 24, 31: ipse non apparens factus est [ἄφαντος ἐγένετο], Gall. — 4 Esdr. 11, 13: venit ei finis et non apparent (penna) ita ut non appareret locus eius. 11, 14: ut non appareret sicut prior. 11, 16: antequam incipias non apparere. 11, 18: et non apparuit et ipsa, Turic. Germ. Vulg. — 11, 45: non apparens appareas, Turic. Germ.; — non appareas, Vulg. — 12, 3: ipsa non apparebant, Turic. Germ. Vulg. — Genes. 5, 23: ambulavitque cum deo et non apparuit, Vulg. — Lampr. Comm. 2: die quo in terris Romulus non apparuit. 3: eosdemque, ita ut non apparerent subito 11, deportavit. — Arnob. VII. 46: nusquam continuo apparuit. — Ambros. d. Isaac 8: ne. demersus nusquam appareat. — Nenn. hist. Brit. §. 34: nusq. apparuerunt. — (Terent. Eun. IV. 3, 18: ille autem bonus vir nusquam apparet). —

II. comparere. Luc. 24, 31: ipse non comparuit ab eis, Cant. —

Da durch subito die Worte non apparerent näher bestimmt werden, so ist nach, nicht vor subito zu interpungiren: "so dass sie plötzlich verschwanden."

4 Esdr. 11, 20: sed tamen statim non comparebant. 11, 22: non comparuerunt XII pennae. 11, 26: sed statim non comparuit. 11, 27: secundae velocius quam priores non comparuerunt. 11, 33: medium caput subito non comparuit, Turic. Germ. Vulg. — 12, 2; et non comparuerunt quattuor alae, Turic. Vulg. - 1 Reg. 20, 40: subito non comparuit, Vulg. - 2 Macc. 3, 34: his dictis non comparuerunt [ἀφανεῖς ἐγένοντο], Vulg. Ambros. Offic. II. 29. — Aug. Civ. XVIII. 21: noluerunt eum in proelio scribere occisum, sed non conparuisse dixerunt. 18, 24: mortuum Romulum, cum et ipse non conparuisset. - Sulp. Sev. vit. Mart. 15, 3: in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum non comparuit. — Suet. Rhet. 4: exstitisse ac statim non comparuisse. — Gell. 3, 10: ex guibus .. non comparuisse. - Eutrop. 1, 1: cum orta subito tempestate non comparuisset. -Macrob. Sat. I. 7. p. 230; cum inter haec subito Saturnus non comparuisset. - Dig. XXX. 1, 47, 4: si res aliena vel hereditaria sine culpa heredis perierit vel non compareat. — Luc. 24, 31: ipse nusquam comparuit ab eis (Verc.: illis), Colb. Corb. Verc. — 4 Esdr. 11, 19: singulatim principatum gerere et iterum nusquam comparere, Turic. Germ. Vulg. — Tert. Marc. IV. 42 ex.: et nusquam comparuit phantasma. Nat. II. 9: praelio Laurentino nusquam comparuit. — Aug. Civ. XVIII. 18: nusquam subito comparuerunt et postea nullo loco apparuerunt. — Arnob. VII. 46 in.: nusquam statim comparuit. - Theodor. vit. S. Magni I. 3. p. 195: et nusquam comparuerunt. - Apul. Met. 236: quotidie partes electibiles comparere nusquam. 264: quae me potissimum cruciabat ante, cauda nusquam comparuit. — Aurel. Vict. d. Vir. ill. 2, 13: cum . . exercitum lustraret, nusquam comparuit. — Nenn. hist. Brit. §. 40: nusq. comparuit. — [In gleichem Sinne nusquam fieri. Tert. Hermog. 34: caelum... nusquam fiet (Mt. 24, 35) cum ipsa terral.

attendere ab = cavere ab. Mt. 7, 15: attendite [προσέχετε] a falsis prophetis, Verc. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 10, 17: attendite ab hominibus, Cant. Gall. — Luc. 12, 1: attendite a fermento Pharisaeorum, Rehd. Amiat. Vulg. — 20, 46: attendite a scribis, Cant. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Sirac. 6, 13: ab amicis tuis attende. 17, 11: attendite ab omni iniquo. 18, 27: attendet ab inertia. 32, 26: a domesticis tuis attende, Vulg. — Tob. 4, 13: attende fili ab omni fornicatione, Regin. Suec. (Vulg.: att. tibi). — attendere sibi ab = cavere. Mt. 7, 15: attendite vobis a f. pr.,

Veron. Germ. — 10, 17: attendite vobis ab hom., Verc. Veron. Germ. — 16, 6. 11. 12: attendite vobis a . ., Verc. Veron. Germ. — Luc. 12, 1: attendite vobis (Gall.: vosmetipsos) a ferm. Phar., Cant. Veron. Brix. Gall. — 17, 3: attendite vobis (Gall.: vobis ipsis), Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 21, 34: attendite vobis, Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 11, 35: attende tibi a pestifero. Tob. 4, 13: attende tibi . . ab omni fornicatione, Vulg.

avocare = zerstreuen, erholen, unterhalten, erheitern, ergötzen. Luc. 21, 37: noctibus vero exiens avocabatur [ηὐλίζετο] in monte, Veron. Colb. Corb. Vindob., Rehd. pr. m. (in montibus). — Sirac. 32, 15: illic avocare et illic lude [παῖζε], Vulg. — Lact. Inst. III. 16, 3: exercendae linguae caussa vel avocandi gratia. d. Ira 17, 3. Opif. 18, 8. — Petron. 72: ille avocatus cibo furorem suppresserat. — Apul. Met. 18: lepidae fabulae festivitate nos avocavit. 89: ego te narrationibus lepidis anilibusque fabulis protinus avocabo. — Non

282: duci, delectari vel avocari.

capit = fieri potest. Luc. 13, 33: non capit [ἐνδέχεται] prophetam perire extra ..., Colb. Corb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. -4 Esdr. 2, 27: saeculum . . non capit [= non valet] portare, Turic. Germ. Vulg. — Iren. II. 13, 1: non capit [ἐνδέχεται] emissum esse Nun. 13, 3: haec . . in hominibus capit dici. 17, 3: non capit dei sophiam.. sub passione cecidisse. 28, 4: capit eiusmodi dicere. 34, 4: capit et animas . . perseverare. III. 11, 8: neque rursus pauciora capit esse evangelia. 11, 9: non capit neque plura neque pauciora esse evangelia. — Tert. Marc. IV. 11. p. 222: separatio per conjunctionem capit de qua fit. Monog. 9: non capit elogium adulterii. Apol. 17: dum aestimari non capit. Hab. mul. 2: haec non capit aestimare. Praescr. 44: talia capit opinari eos. Res. 26 ex.: quam et patrum dici capiat. Anim. 28: et si capit, crede. Marc. I. 6: si depretiari capit in creatore. III. 6: id enim intellegi vel non intellegi capit. IV. 5: capit magistrorum videri quae discipuli promulgarint. IV. 34: cur non capiat sinum Abrahae dici. V. 10: corpus . . animale dici capit. V. 14: nec corpus aliud dici capit. V. 17: si non capit alterius omnia ista deputari. Prax. 27: quem si non capit configurari. 29: de quo quid capit dici . . quod non capit. Pudic. 1: non capit . indulgeri quasi modica. Monog. 15: illam magis excusari capit. Fug. 1: agonem intellegi capit persecutionem.

Marc. II. 6: si caperet hoc iure. IV. 16: fidem non capit ut.. Valent. 22: quia origo sordidior capit.

cernere = sichten, sieben. Luc. 22, 31: ut cerneret [σινιάσαι], Cant. Colb., Hilar. Leo M.; — ut cerneret vos velut frumentum, Tert. Fug. 2. — Cato R. R. 107. — Plin. H. N. XVIII. 29 (11). XXXIII. 26 (5). — Veget. Mul. I. 13. 17. 32. 60. II. 22. 31. III. 23. 28. 52. 57. 85. — Vitruv. VII. 7, 5. — Cael. Aur. Acut. II. 37, 197. 200.

circumducere = aufheben, kassiren, zurücknehmen. 2 Sam. 12, 13: et dominus circumduxit [παρεβίβασεν] delictum tuum, Tert. Marc. IV. 10. — Dig. V. 1, 73, 1. XL. 12, 27, 1. XLII. 1, 45 pr. XLIX. 1, 22. — = betrügen. Plaut. Bacch. II. 3, 77. V. 2, 64. Asin. I. 1, 84. Poen. V. 5, 8. Pseud. I. 5, 14. 115. — Dig. XLII. 1, 33.

clamare aliquem = vocare [ital. chiamare]. Jo. 9, 24: clamaverunt [ἐφώνησαν] ergo eum. 11, 28: abiit et clamavit sororem suam Mariam. 12, 17: quoniam Lazarum clamavit de monumento. 13, 13: vos clamatis me magister et dominus, Cant. — Exod. 3, 4: clamavit [ἐκάλεσεν] illum dominus de rubo, Aug. Quaest. 3. in Exod. — Numer. 13, 16: clamavit Moyses filium Nave et imposuit illi nomen Jesus, Barnab. Epist. c. 12. — Pass. Perpet. et Felic. c. 4 (ap. Ruinart.): et clamavit me. cf. Luc. Holsten. ad h. l.

cogitare = sorgen, besorgt sein, μεριμναν. Mt. 6, 25: ne cogitetis in corde vestro, Verc. Veron. Germ.; - ne cogitetis animae vestrae, Brix.; — ne cogitetis, Colb. Hilar. Hieron.; — nolite cogitare, Clar.; nolite cogitare de victu, Tert. Idol. 12. - Tert. Monog. 16: de victu et vestitu non esse cogitandum. - Mt. 6, 27: quis autem vestrum cogitans potest adiicere, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. -6, 28: et de vestimento quid cogitatis, Gall. — 6, 31: nolite cogitare dicentes, Cyprian. Orat. 15. Op. et Eleem. 10. - Mt. 6, 34: nolite ergo cogitare in crastinum, Brix.; - ne ergo cogitaveritis de crastino, Germ.; - ne ergo cogitetis in crastinum, Gall.; - nolite in crastinum cogitare; crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Cyprian. Orat. 14. — Luc. 12, 22: nolite de crastino cogitare quid edatis. Tert. Orat. 6. — Luc. 12, 25: quis autem vestrum (Gall.: ex vobis) cogitando potest adiicere, Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. -Tert. Marc. IV. 29: non vult (Luc. 12, 24. 27) de eiusmodi frivolis cogitari de quibus nec corvi nec lilia laborent. — 4 Esdr. 8, 38: quoniam non vere cogitabo super plasma eorum, Vulg. — = ἀναγπάζειν (Intensiv. v. cogere). 3 Esdr. 3, 24: num praecellit vinum?

quis sic cogitat facere? Vulg. (muss nach dem Griechischen: o oiros, δτι ούτως ἀναγκάζει ποιείν heissen: n. p. vinum, quia sic cog. facere). colligere = hospitio excipere, συνάγειν. Mt. 25, 35: hospes eram (Corb. Gall.: fui) et collegistis (Veron. Germ.: collexistis) me, Veron. Corb. Germ. Brix. Gall. Rehd. Vulg. Ambr. d. Abr., I. 5. d. Nabuthe 14. Aug. Civ. XX. 5. - Mt. 25, 38: collegimus, Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Vulg. — 25, 43: non collegistis, Verc. Corb. Gall. Rehd. Vulg.; — non collexistis, Veron. Germ. — 25, 35, 38, 43: collexistis . . colleximus . . non collexistis, Cant. Amiat. Fuld. --Mich. 4, 6: et eam quam eieceram colligam [εἰσδέξομαι], Vulg. — Ambros. Offic. III. 14: quo respondente quod non esset qui colligeret eum (Jud. 19, 18). — — colligere (mit und ohne se) = sich versammeln, zusammenkommen. Judith 1, 6: collegerunt se [συνηλ-For, Reg. Germ. 4. — Judith 7, 12: collegit (Corb.: collegerunt) se, Reg. Germ. 4. Pechian. Corb. 7. — Tert. Fug. 14 in.: sed quomodo colligemus.. postremo si colligere interdiu non potes. cff. Rigalt. Oehler ad h. l. — Iren. III. c. 3: qui quoquo modo . . praeterquam oportet colligunt. - Optat. Milev. de schism. Donat. II.: qui inter quadraginta et quod excurrit basilicas locum ubi colligerent non habebant. - Pass. Saturnini al. c. 6 (ap. Ruinart.): Christiani sumus nos, nos, inquit, colligimus. Act. Philippi mart.: imperatoris iubentis nusquam colligere Christianos. — C. Th. XVI. 1, 4: damus copiam colligendi his . . . qui sibi tantum existimant colligendi copiam contributam. 4, 1. 5, 21: licentiam dederit colligendi.

commemorari = sich erinnern, μνησθήναι. Genes. 19, 29: commemoratus est deus Abrahae, Tichon. Regul. sept. p. 67. — Genes. 42, 9: commemoratus est Joseph somniorum, Aug. Quaest. 138. in Genes. — Tob. 4, 13: commemorare [μνήσθητι] fili, Germ. 15. — Esth. 10, 5: commemoratus est enim Mardochaeus somnii sui, Corb. 7; .. somno suo, Pechian. — Jon. 2, 8: dum deficeret anima mea, tui domine commemoratus sum, cod. S. Michael. — Baruch 3, 23: neque commemorati sunt semitas eius. Sirac. 3, 17: in die tribulationis commemoratiur tui. 48, 23: non est commemoratus peccatorum illorum. 49, 11: non commemoratus est inimicorum, Vulg. — Herm. Past. I. 2, 1: commemoratus sum anni prioris visionem. — Iren. I. 9, 1: commemoratus. 9, 4: commemorari [ἐπιμνησθήναι] et horum. III. 20, 4: commemoratus est mortuorum suorum. IV. 6, 2: commemoratus est pater. V. 31, 1: commemoratus est dominus Ronsch, Itala und Vulgata.

mortuorum suorum. — Pass. Perpet. et Felic. c. 7 (ap. Ruinart): commemorata casus eius.

- communicare = profanare, polluere, ποινοῦν. Mt. 15, 11: communicat, Cant.; Aug. c. Faust. 16, 31: communicat, id est, commune, profanum, ἀκάθαφτον facit. Mt. 15, 18. 20: communicant, Cant. Mc. 7, 15: illa sunt quae communicant. 7, 18: non potest eum communicare. 7, 20: illa communicant hominem. 7, 23: et communicant hominem, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Tert. Spect. 17. Patient. 8.
- compungere = erschüttern, kränken, betrüben, κατανύσσειν. Genes. 34, 7: compuncti sunt viri, Aug. Locut. 121. d. Genes. Levit. 10, 3: et compunctus est (Vulg.: tacuit) Aaron, Hesych. in Lev. 89. Ps. 108, 17: et compunctum corde mortificare, Vulg. Act. 2, 37: compuncti sunt corde, Amiat. Fuld. Vulg. Iren. IV. 27, 1: compunctus est David. Sulp. Sev. Dial. III. 13, 4: merito, inquit, Martine compungeris. cf. Vorst. ad h. l.
- concutere = der Erpressung halber gewaltthätig bedrohen. Luc. 3, 14: neminem concutiatis [διασείσητε], Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; neminem concusseritis, Cant. Verc. Tert. Fug. 13 in. Dig. I. 18, 6, 3. Paulli Rec. sent. V. 25, 11: militiam confingunt, quo quem terreant vel concutiant.
- confundere = beschämen, pudore suffundere, αλοχύνειν, έπ-καταισχύνειν. Mt. 20, 28: et confundaris, Cant. Verc. Veron. — Mc. 8, 38: qui autem confusus fuerit me, Cant. Veron. (me conf.); - qui enim me confusus fuerit, Brix. Amiat. Vulg.; - et conf. me fuerit, Fuld.; - quisque enim confusus fuerit me, Verc. Gall. (qui) . . . . et filius hominis confundetur eum, Cant. Amiat. Fuld. Vulg.; - et (Veron.: tunc) fil. hom. confundet eum, Verc. Veron. Brix. Gall. - Luc. 9, 26: qui enim confusus fuerit me et meos, hunc filius hominis confundetur, Cant; - qui enim me confusus fuerit aut meos sermones, hunc fil. hom. confundet eum, Brix. — 16, 3: mendicare confundor, Cant. Verc. — Rom. 5, 5: spes autem non confundit. 9, 33 u. 10, 11: non confundetur. 1 Cor. 1, 27: ut confundat sapientes . . ut confundat fortia (Clar.: fortiora; — Boern. om. ut — sap'.). 4, 14: non ut confundam [ἐντρέπων] vos. 11, 22: et confunditis. 2 Cor. 7, 14. Gal. 4, 20. Phil. 1, 20. 2 Tim. 1, 12: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - 2 Thess. 3, 14: Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 2 Cor. 9, 4. 10, 8: Clar. — 1 Petr. 2, 6. 3, 16: Dem. Amiat.

Fuld. Vulg. — Genes. 2, 25: et non confundebantur, Lucif. Cal. Athan. II. 151. - Jes. 28, 16: et qui crediderit in illum, non confundetur, Barnab. Ep. c. 6. — Ezech. 16, 52: et tu confundere [aloyév9n:1]...16, 63: uti memineris (Vulg.: recorderis) et confundaris, Weing. Vulg. — Joel 1, 12: quia confuderunt [ήσχυναν] gaudium, Weing.; — quia confusum est gaudium, Vulg. — Ps. 118, 116: et non confundas me ab exspectatione tua, Vulg. Ambros. Serm. 15. in Ps. 118. — Job 19, 3: decies confunditis me. Hos. 2, 5: confusa est quae concepit eos. 4, 19: et confundentur a sacrificiis suis. 10, 6: et confundetuv Israel. Mich. 3, 7 (bis): et confundentur. Sirac. 2, 11. 4, 24. Baruch 6, 25. 38. Vulg. — Mc. 8, 38: qui confusus me fuerit, confundetur eum fil. hominis, Cyprian. Ep. 63, 7. — Rom. 5, 5; spes vero non confundit, Tert. Scorp. 13 in. — 1 Cor. 1, 27: ut confundat sapientiam, Tert. Carn. 4 ex. Marc. V. 19. p. 465 in. V. 5. p. 391 ex. 392, Prax. 10. p. 208; . . sapientiam mundi, Res. 57 ex.; .. sapientiam eius, Bapt. 2 ex. (Fug. 2: ut confundatur sapientia). - Iren. III. 2, 1: praedicare non confunditur. 6, 3: confundantur omnes. — Sulp. Sev. vit. Martin. 9, 6. 16, 5. Dial. I. 14, 7. II. 3, 9. 11, 5. Ep. I. 11. II. 27. — Apul. Met. 222: confusus de impotentia deque inertia sua . . — Gloss. Steph. p. 46: confundit, συνχέει, καταισχύνει. confundebar, ήσχυνόμην. Gloss. Cyrill. p. 505: καταισχύνομαι, confundor. 12

congratulari = gaudere cum aliquo, συγχαίρειν. Luc. 1, 58: et congratulabantur ei, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 15, 6. 9: congratulamini mihi, Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Rehd. (v. 6: mecum). — Genes. 21, 6: quicunque enim audierit congratulabitur mihi, Ambr.

d. Abraham I. 7.

consummare = vollbringen, ausführen, vollenden, τελεῖν, τελειοῦν.

Mt. 10, 23: non consummabitis civitates, Verc. Veron. Corb. Brix.
Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 11, 1: cum consummasset Jesus,
Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 13, 53. 19, 1. 26, 1.
Luc. 18, 31: Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 19, 28: quia
iam (Vulg. om.) omnia consummata sunt, ut consummaretur scriptura. 19, 30: dixit Consummatum est, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. —
Rom. 2, 27. 2 Tim. 4, 7: Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. —

¹² Mit gleicher Bedeutung (beschämen) hat sich confundere auf die italienische, französische und englische Sprache vererbt: confondere, confondre, to confound.

Apoc. 10, 7. 15, 1. 8. 20, 3. 5. 7; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 13, 29 (= Amiat. Fuld.). Sirac. 38, 34; Vulg. — Suet. Jul. 30. Calig. 44. — Curt. VI. 10, 14. — Flor. 1, 18. — Frontin. Strat. I. 11, 2. II. 3, 17. III. 6, 5. — Dig. II. 2, 1, 2. 15, 8, 6. VIII. 3, 38. XVII. 1, 21, 11. XXXIX. 5, 4. L. 16, 139, 1.

conversari = versari, se gerere, vivere, wandeln, ἀναστρέφεσθαι. Eph. 2, 3: in quibus et nos omnes (Boern.: in q. omn.) conversati sumus aliquando (Dem. Amiat. Fuld. Vulg.: aliq. conv. s.). Phil. 1, 27: tantum digne evangelio Christi conversamini [πολιτεύεσθε], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 3, 6: conversatus [γενόμενος] sine querela, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Tim. 3, 15: in domo dei conversari, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Petr. 1, 17. 2 Petr. 2, 18. Hebr. 10, 33. 13, 18: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Dig. I. 16, 9, 3. XXVI. 7, 2, 3. XXVII. 6, 11, 4.

coruscare = blitzen. Luc. 17, 24: sicut enim coruscus qui coruscat

[ἀστραποῦσα] de sub caelum, Cant.; — sicut enim fulgor coruscans de caelo, Gall.; — nam sicut fulgur (Rehd. Amiat.: fulgor) coruscans de sub caelo, Vulg. Rehd. Amiat. — Sap. 16, 22: ignis ardens in grandine et pluvia coruscans [διαστράπτον], Vulg. — Apul. Mund. 261: ignescunt penetrabiles spiritus emicatque lux clara; hoc dicitur coruscare: et ordine quidem prius tonare oportet, postea coruscare...ita et prius coruscare caelum creditur et mox tonare. decidere = cadere, πίπτειν. 1 Sam. 2, 33: decidet in gladio virorum. Lucif. Cal. Athan. I. 19. - Ps. 139, 11: decident super eos carbones, Psalt. Veron. Aug. — Hos. 13, 16: in gladio decident, Weing. - Amos 7, 17: gladio decident, Lucif. d. non parc. 241. - Sirac. 19, 1: qui spernit modica paulatim decidet, Vulg. Aug. Specul. III. 557 Benedict. — 1 Macc. 1, 6: post haec decidit in lectum. 6, 8: decidit in lectum, Vulg. — Luc. 10, 30: et in latrones in-vel decidit [περιέπεσεν], Gall. — Senec. Benef. IV. 4, 1: ex his laquis in quos tua sponte decidisti. — Stat. Theb. VIII. 125: si decidat hostis ire super satis est. — Frontin. Strat. IV. 5, 17: in acie decidente equo prolapsus. — — = decedere, mori. Jes. 66, 24: quoniam vermis illorum non decidet [τελευτήσει], Tert. Res. 31. — Sap. 4, 19: erunt post haec decidentes sine honore [εὶς πτῶμα ἀτιμον], Vulg. — Plaut. Trin. II. 4, 143: ita cuncti solstitiali morbo decidunt. — Horat. Epist. II. 1, 36: scriptor, abhinc annos centum qui decidit.

- Claudian. in Rufin. I. praef. v. 1: Phoebeo domitus Python cum

decidit arcu. — Colum. VI. 18, 1: eo contactum animal confestim decidit. VII. 13, 1: medicamine contacti ricini decidunt. — Veget. Mul. III. 4: vermes . . rigore eius contracti decidunt. — Cael. Aur. Chron. IV. 8, 119: facile animalia decidunt oleo poto. — Hygin. Fab. 14: ab apro percussus decidit. — Arnob. V. 28: ex viventium numero index ille decidit.

delibare = immolare. 2 Tim. 4, 6: ego enim delibor [σπένδομαι], Clar.; — ego enim iam delibor (Boern.: immolor), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. ¹³ — Prov. 3, 9: de primitiis omnium frugum tuarum

deliba [ἀπάρχου] ei, Tolet.

deliberare = liberare [ital. diliberare, franz. délivrer, engl. to deliver]. Ps. 33, 19: ad deliberandas [ὁν΄σασθαι] animas eorum de morte, Tert. Marc. II. 19 ex. — Marc. IV. 21: non decem mensium cruciatu deliberatus.

demorari = verweilen, sich aufhalten [ital. dimorare, franz. demeurer].

Jo. 3, 22: et illic demorabatur [διέτριβεν] cum eis, Gall. Rehd. Amiat.

Fuld. Vulg. al. — Act. 2, 10: et qui hic demorantur [ἐπιδημοῦννες]

Romani. 10, 48: ad eos demorari [ἐπιμεῖναι]. 12, 19: demorabatur

[διέτριβεν]. 14, 28: demorabantur vero tempus non modicum cum discipulis. 16, 12: demorabantur vero tempus non modicum cum discipulis. 16, 12: demoraties. 20, 6: in qua demorati sumus, Cant.

— 20, 6: ubi demorati sumus, Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 12, 9: et abiit A. et demoratus est [ἐστρατοπέδενσεν] in deserto, Ambr. d. Abr. II. 4. — Aug. Enchirid. 31: renovationem animae demorantis in corde. — Lucif. Cal. d. non conv. 198: in vestra demorari parte.

— Arnob. II. 25: demoretur iners. — Sulp. Sev. Dial. I. 15, 3: extremo illo deserto . demorantem.

denotare = arguere, reprehendere, taxare, ignominia afficere. Sirac. 19, 5. 6: qui gaudet iniquitate denotabitur [καταγνωσθήσεται].. et qui iucundatur in malitia denotabitur, Vulg. — Tert. Apol. 1 ex. 3. Nat. I. 14 ex. Prax. 18. Pall. 1 in. 2 ex. Valent. 7. 11. — Suet. Calig. 56. — Dig. XXX. 54 pr.

deponere = deducere, κατάγειν. Genes. 39, 1: Joseph autem depositus est in Aegyptum et possedit eum Petephres, Aug. Quaest. 130. in Genes. — 1 Reg. 5, 9: servi mei deponent ea de Libano ad mare, Vulg. Tolet. (deponant). — Ezech. 28, 8: et deponent [καταβιβά-

¹⁸ Ebendasselbe σπένδομαι ist Phil. 2, 17 in allen 6 codd. übereinstimmend durch immolor übersetzt.

σονσί te, Weing., Tichon. Regul. sept. p. 65. — — = destruere, καθαιρείν. Luc. 12, 18: deponam apothecas, Cant. — Jes. 49, 17: qui deposuerunt templum hoc, ipsi illud et aedificabunt, Barnab. Ep. c. 16 . . . ibid.: depositum est $[\alpha \partial \eta \varrho \epsilon \partial \eta]$ ab inimicis. — Capitol. Maximinor. 23: statuae atque imagines depositae sunt. — Tert. Pudic. 20: iussit deponi materias et lapides et omnem structuram eius. deprecari = valde precari, precari, παρακαλεῖν (vgl. Gell. 6, 16: deprecor.. ita dictum esse putat, ut plerumque a vulgo dicitur, quod significat valde precor et oro et supplico. In quo de praepositio ad augendum et cumulandum valet). — Mt. 14, 36: deprecabantur eum, Cant. — Mc. 1, 40: deprecans eum, Cant. Verc. Veron. Corb. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. - 5, 10: deprecabatur eum multum, Cant. Corb. Brix. Vindob. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. -5, 12: deprecabantur eum, Cant. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 5, 17: Veron. — 5, 18: Cant. Brix. Vindob. Rehd. Amiat. Vulg. — 6, 56: Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 7, 32: Cant. Veron. Colb. Corb. Germ. uterq. Brix. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 8, 22: Verc. — Luc. 2, 38: Cant. — 5, 12: Colb. — Act. 16, 9. 15: Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 21, 12: Cant. — 21, 39: Laud. — 1 Thess. 2, 11: deprecantes vos, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Phil. 4, 2: Syntychen deprecor. Hebr. 13, 19: deprecor vos, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sach. 8, 21. 22. Baruch 2, 8, 2 Macc. 3, 20. 8, 14. 10, 25. 13, 23.. ö.: Vulg. — Cic. Fam. 4, 7 ex. 8, 1. — Tac. Hist. I. 41. vgl. Heräus z. St. — Lact. Inst. V. 17, 23. VI.

20, 12. Mort. Pers. 41, 3. 52, 5. — Valer. Max. 4, 7. deputare = computare. Jos. 53, 12: inter iniquos deputatus est [ελογίσθη], Tert. Fug. 12. Res. 20. — Baruch 3, 11: deputatus es [προσελογίσθης] cum descendentibus in infernum, Vulg. — Act. 1, 26: deputatus est [συγκατεψηφίσθη] cum undecim apostolis, Cant. — Tert. Valent. 32: cum deo nostro deputari. — Dig. XXXIX. 5, 22. — = adsignare, adscribere. Sulp. Sev. Hist. I. 53, 4. II. 7, 3. vit. Mart. 7, 6. 10, 6. Ep. ad Aurel. 10. Dial. III. 14, 6. — Veget. Mil. II. 19 (bis). — Cod. I. 4, 3. — Spartian. Ael. Ver. 3.

desiderare = Mangel leiden, χρείαν ἔχειν. 1 Thess. 4, 12: et nullius aliquid desideretis, Dem. Fuld. Vulg. Amiat. (-ritis). — 1 Jo. 3, 17: et viderit fratrem suum desiderantem, Cyprian. Op. et Eleem. 15. dimittere = verlassen. Luc. 4, 39: dimisit [ἀφῆνεν] eam continuo, Cant. Gall. (illam); — dimisit illam, Amiat. Vulg. Rehd. (sec. m.).

- Deut. 4, 31: non dimittet [ἐγκαταλείψει] te nec omnino delebit. Jos. 1, 5: non dimittam [ἐγκαταλείψω] nec derelinquam te, Vulg.
- = erlassen. Mt. 6, 12: et dimitte [ἄφες] nobis debita nostra sicut et nos dimittimus [ἀφίεμεν] debitoribus nostris, Colb. Corb. Brix. Veron. (remittimus), Mm. Germ. uterq. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg., Cyprian. Orat. 16. Ambros. Hieron. Aug. Chromat. Sedul. Leo M. Luc. 11, 4: et dimitte nobis debita nostra, Cant. Veron. Colb. Corb. (ohne et); et dimitte nobis peccata nostra, Verc. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. . . . sicut et nos dimittimus, Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Rehd.; sicut et ipsi dim., Verc.; siquidem et ipsi dim., Amiat. Vulg. Gall. (ohne et) . . . debitoribus nostris, Cant. Veron. Colb. Corb. Rehd.; omnibus debitoribus n., Brix.; omni debitori nostro, Verc.; omni debenti nobis, Gall. Amiat. Vulg. Tac. Hist. III. 55: his tributa dimittere.
- = lassen (irgendwo oder irgendwie). Genes. 42, 33: fratrem vestrum unum dimittite [ἄφειε] apud me. Exod. 9, 21: dimisit [ἀφῆιε] servos suos et iumenta in agris. 23, 11: anno autem septimo dimittes [ἀνήσεις] eam et requiescere facies. Dan. 4, 20: germen radicum eius in terra dimittite [ἐάσαιε]. Luc. 13, 3 (= Amiat. Fuld.): dimitte [ἄφες] illam et hoc anno, Vulg. Luc. 10, 30: dimittentes [ἀφένιες] semivivum, Cant. Cic. Verr. V. 58: dimittere iniuriam impunitam.
- = übrig lassen. Exod. 10, 15: quae grando dimiserat [ύπελείφθη]. 16, 20: sed dimiserant [κατέλιπον] quidam ex eis usque mane. Jos. 10, 28: non dimisit [κατελείφθη] in ea saltem parvas reliquias, Vulg.
- = hinterlassen. Mc. 12, 19: si cuius frater mortuus fuerit et dimiserit [καταλίπη] uxorem et filios non reliquerit (= Amiat.). 2 Sam. 16, 21: quas dimisit [κατέλιπε] ad custodiendam domum, Vulg. Mt. 22, 25: dimisit [ἀφῆπεν] uxorem suam. Mt. 23, 38 u. Luc. 13, 35: dimittetur [ἀφίεται] vobis. 19, 44: et non dimittent [ἀφήσονσιν]. 20, 31: non dimiserunt [κατέλιπον] filios, Cant. Jo. 14, 27: pacem dimitto [ἀφίημι] vobis, pacem meam do vobis, Cant.; Cyprian. Unit. eccl. 19.
- = ablassen. Genes. 28, 15; nec dimittam [ἐγκαταλί $\pi\omega$] nisi complevero universa, Vulg.
- = zulassen, gestatten, sinere. Mt. 19, 14: dimittite [άφετε] pueros. Luc. 18, 16: dimittite infantes venire, Cant. Mt. 8, 22: dimitte

[ἄφες] mortuos sepeliant (Am. F. V.: sepelire) mortuos suos (= Fuld.). Mc. 7, 12: et ultra non dimittitis [ἀφίετε] eum quidquam facere, Rehd. Amiat. Vulg. — Act. 14, 16: dimisit [εἴασεν] omnes gentes ingredi vias suas, Amiat. Vulg., Fuld. (in vias). — 1 Sam. 2, 36: dimitte me [παράξοιψόν με] obsecro ad unam partem sacerdotalem. 2 Sam. 21, 10: non dimisit [ἔδωκε] aves lacerare eos. Jos. 10, 19: nec dimittatis [ἀφῆτε] eos urbium suarum intrare praesidia. 1 Esdr. 6, 7: dimittite [ἄφετε] fieri templum dei. Genes. 20, 6: non dimisi [ἀφῆτα] ut tangeres eam. 31, 7: non dimisit [ἔδωκεν] eum deus ut noceret mihi. Exod. 22, 5: si.. dimiserit [ἀφῆ] iumentum suum ut depascatur aliena. 32, 10: dimitte [ἔασον] me ut irascatur furor. Deut. 9, 14: dimitte me ut conterant eum. 2 Sam. 16, 10: dimittite eum ut maledicat, Vulg. — vgl. Hagen Spr. Erört. S. 68 f.

dinumerare = numerare, ἀριθμεῖν. Mt. 10, 30: sed et capilli capitis omnes dinumerati sunt, Germ. — Apoc. 7, 9: quam dinumerare nemo poterat, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 1, 26: dinumeratus est cum undecim apostolis, Cant.

distrahere = vendere. Act. 2, 45: distrahebant $[\tilde{\epsilon}\pi i\pi\rho\alpha\sigma\kappa\rho\nu]$ et dispartiebantur. 7, 9: patriarchae aemulati Joseph distraxerunt [ἀπέdorro], Cant. — 2 Macc. 8, 11: promittens se nonaginta mancipia talento distracturum [παραχωρήσειν], Vulg. — Cyprian. Op. et Eleem. 8: distractis omnibus rebus suis. 21: oppignoratis vel distractis rebus suis. 24: patrimonio vendito atque distracto. — Pass. Cypriani p. Pont. c. 1 (ap. Ruinart.): distractis rebus suis. — Apol. Met. 6: caseum recentem . . admodum commodo pretio distrahi. 149: nec enim levi pretio distrahi poterit talis aetatula. 194; qui rem . . minoris distraxit. — Veget. Mul. IV. 6: in permutandis equis vel distrahendis. — Suet. Vesp. 16. — Justin. 9, 1. — Eutrop. VIII. 6, 11. — Dig. IV. 4, 40. V. 1, 19, 2. 3, 5 pr. XIV. 3, 5, 11. 3, 16. XVIII. 1, 29. 7, 1 pr. XXVII. 9, 5, 9. XXVIII. 5, 23 pr. XXXVI. 1, 58, 6. XLII. 5, 8, 1. C. Th. XIII. 1, 3. 8. 10. — Lucil. ap. Non. 287. — Acron ad Horat. Serm. II. 3, 229: Macellum, — locus Romae ubi victualia distrahentes frequentabant.

dormire = sich schlafen legen. Jo. 11, 11: amicus noster dormivit [κεκοίμηται], Cant. Corb. Gall. — Ps. 3, 6: ego dormivi et soporatus sum. 4, 9: in pace in id ipsum dormiam et requiescam, Vulg. — 1 Cor. 7, 39: si autem (Dem. Am. Fuld. V.: quodsi) dormierit vir

eius, Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg., Tert. Monog. 11. p. 159 in. (om.: vir eius). — 1 Cor. 15, 6: quidam autem dormierunt. 1 Thess. 4, 14. 15: eos (Boern.: eos vel illos) qui dormierunt per Jesum . . . non praeveniemus eos qui dormierunt, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

ducere se = abire. Jo. 7, 53: et duxerunt se [ἀπῆλθον] unusquisque in domum suam, Colb. — Assumpt. Mos. IV. 9 sq.: et ducent se ut liena in campis pulverati. — Plaut. Bacch.: alium illa amat non illum, duc te ab aedibus. Aul. IV. 8, 8: ego me deorsum duco de arbore. — Cic. Fam. X. 32: Balbus quaestor.. duxit se a Gadibus. — Gloss.: duc te, ἕπαγε. — Colloq. vet. graecolat.: ἕπαγε οἐν, τί στήπεις; duc te ergo, quid stas? — ἕπαγε, ζήτει τίνι ἐδάνισας: duc te, quaere cui foenerasti. — ἕπαγε, ἀναχώρει: duc te, recede. — ἕπαγε οἐν, τί ἕστηπας; τί σοι ἀνήπει; duc te igitur, quid stas? quid tibi pertinet? — cf. Salmas. ad Tert. Pall. p. 207. — (Tert. Apol. 21: nec ille se in vulgus eduxit. Plaut. Asin. V. 2, 62: tempus est subducere hinc me).

educare = säugen, nähren. Luc. 23, 29: ubera quae non educaverunt [έθρεψαν], Verc. — Tert. Marc. IV. 26 ex.: et ubera quae illum educassent (= Luc. 11, 27). — Tert. Anim. 32: pabulis liberalibus et delicatis . . educata. Martyr. 1: mater ecclesia de uberibus suis .. quod faciat ad spiritum quoque educandum. Scap. 4: lacte christiano educatus. Carn. 5 in : circumcidi . . educari . . in praesepe deponi. - Arnob. II. 21: nutriri ut debeat sequitur et alimoniis consequentibus educari. V. 13: lacte infans educatus hirquino est. - Iren. V. 20, 2: in eius (ecclesiae) sinu educari et dominicis scripturis enutriri. - Colum. VI. 24, 8: alienis educatur uberibus. 37, 8: materno lacte educatus. VII. 13, 12: nutricis uberibus educari. III. 10, 16: altricis uberibus eductus. IX. 2, 3. X. 232. — Apul. Met. 90: deam quam . . ros spumantium fluctuum educavit. — Pervig. Vener. v. 78: Ipsa (Venus) florum delicatis educavit osculis. - educare = educere. Tert. Virg. vel. 12: de virginibus educantur. cf. Oehler ad h. l. Tert. Pall. 2. - Glossar. Germanens. ap. Ducang: educare, eligere, proferre, liberare. - educere = educare. Terent. Andr. I. 5, 39. V. 4, 8. Heaut. I. 3, 14. Ad. V. 2, 21. --Tac. Ann. I. 4, 41. VI. 15. — Colum. III. 10, 16. — Sulp. Sev. Hist. II. 12, 5. — Dig. XXIV. 1, 2. 1, 28, 1.

eiicere = producere. Genes. 1, 12: eiecit [εξήνεγχεν] terra herbam

pabuli, Ambr. d. Noë et arca c. 20. — Genes. 1, 20: eiciant [ἐξαγα-γένω] aquae reptilia animarum vivarum, Aug. d. Genes. ad litt. imperf. c. 14. — Genes. 1, 24: eiciat [ἐξαγαγένω] terra animam vivam, ib. c. 15. d. Genes. contra Manich. I. (opp. III. 654). — Jo. 10, 3: et oves suas vocat ad nomen et eicit [ἐξαγει] eas, Cant. — Genes. 2, 9: et eiecit [ἐξανένειλεν] deus adhuc de terra omne lignum, Aug. d. Genes. ad litt. VIII. 9. — Genes. 3, 19: spinas et tribulos eiciet [ἀνανελεὶ] tibi et edes pabulum agri, Cyprian. Bon. patient. c. 6. — Exod. 32, 1: Moyses enim ille qui nos eiecit [ἐξήγαγεν] de terra Aegypti, Tert. Jud. 3 ex. — Exod. 32, 4: hi sunt dii qui nos eiecerunt [ἀνεβίβασαν] de terra Aegypti, Tert. Jud. 1. p. 271. — Act. 16, 37: et ipsi nos eiciant [ἐξαγαγένωσαν], Amiat. Fuld. Vulg. — Ezech. 46, 20: et ibi cocent manaa semper ne eiciant [ἐχαρέφειν] in atrium exterius, S. Paul. — Varr. R. R. I. 31, 1: vitem ex se eicere.

emendare = increpare, castigare, punire. Luc. 17, 3: emenda [$\epsilon\pi\iota$ $\tau\iota'\mu\eta\sigma\sigma\sigma$] illum. 23, 22: emendans [$\pi\alpha\iota\delta\epsilon\iota'\sigma\alpha\varsigma$] ergo, Cant. — 23, 16: emendans [$\pi\alpha\iota\delta\epsilon\iota'\sigma\alpha\varsigma$] ergo eum, Cant. Gall.; — emendabo ergo eum, Verc. Veron., Brix. (illum); — emendatum ergo illum, Rehd. Fuld. Vulg. — Dig. I. 16, 9, 3. XLVII. 10, 7, 2. 14

epulari = lactari, exsultare. Hos. 9, 1: noli gaudere Istrahel neque epulari [εὐφραίνον], Fuld. — 14, 2: et retribuemus fructum labiorum nostrorum et epulabitur [ἐντρυφήσει] in bonis cor vestrum, Weing.; — et reddite ei fructus lab. vestrorum et epulabitur in b. c. v., Victor Tununens. d. Poenit. ap. Ambros. col. 602. — Luc. 12, 19: comede, bibe, epulare [εὐφραίνον], Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; — epulare (allein), Rehd. — 15, 32: epulari [εὐφρανθῆναι] autem.. oportebat, Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; — epulare autem.. oportet, Rehd. — 16, 19: epulans [εὐφραινόμενος] cottidie splendide, Cant.; — et epulabatur cotidie (V.: quotidie) splendide, Rehd. Gall. (ohne et), Amiat. Fuld. Vulg.

eructare, eructuare = edere, proferre. Mt. 13, 35: eructuabo [ἐρεύ-ξομαι] absconsa, Verc. Veron. (ructuabor), Brix. Gall. Rehd.; — eructabo abscondita, Amiat. Vulg.; — eructuabo . . , Rehd. Fuld. —

¹⁴ In dem mittelalterlichen Latein der sächsischen und langobardischen Gesetze hiess die an den Kläger zu bezahlende Geldstrafe emendatio oder emenda, eine derartige Strafe auferlegen emendare, wie noch jetzt im Französischen amende und amender. — cf. G. J. Voss. d. Vit, serm. p. 419.

Ps. 18, 3: dies diei eructuat (V.: eructat) verbum, Ps. Veron. Cassiod. Vulg. — 44, 2: eructuavit [ἐξηρεύξατο, — Vulg. Lact.: eructavit] cor meum verbum bonum, Psalt. Veron. Roman. Aug. Cassiod. Vulg. Lact. Inst. IV. 8, 14. cf. Bünemann ad h. l.; — eructavit cor meum sermonem optimum, Tert. Marc. II. 4. IV. 14. Prax. 7. 11. Hermog. 18 (ohne cor meum). — Cyprian. ad Quirin. II. 29. — Hieron. ad Eustoch. in Epitaph. Paullae f. 179. — Aug. Civ. XVIII. 32: quam visionem (propheta).. confitendo eructavit. — Tert. Hab. mul. 13 (intrans.): ut (pudicitia).. eructet a conscientia in superficiem. — Prud. Apoth. v. 93. — Varr. R. R. III. 13, 2. 15

est m. Infin. = licet, ἐστιν. Jes. 1, 6: non est malagma ponere neque oleum neque alligaturam, Ambros. Offic. I. c. 3. — Sap. 5, 10: cuius, cum praeterierit, non est vestigium invenire. Sirac. 14, 17: non est apud inferos invenire cibum. 51, 34: in proximo est enim invenire eam. 2 Macc. 6, 9: erat [παρῆν] ergo videre miseriam, Vulg. — Mt. 15, 26: non est [ἔξεστιν] auferre panem filiis, Tert. Marc. IV. 7. — Tert. Anim. 46: respicere est. Pudic. 7: erit.. retractare. 8: evenire est. Res. 3: est.. sapere. 49: discere est. Marc. IV. 9: tibi fuit de evangelio erasisse...ö. — Virg. Aen. VI. 596. — Horat. Sat. I. 2, 78. 101. — Ovid. Met. III. 478. — Terent. Ad. V. 1, 42. — Plin. H. N. 11, 37. 17, 9. 36, 5. — Liv. 42, 41. — Gell. 12, 9. — Amm. 30, 12. — Dig. XXXVI. 1, 11, 2. — cf. Cellar. Antib. p. 259 sq. Cur. Post. p. 335.

evacuare = abolere, irritum facere, abrogare, καταργεῖν. 1 Cor. 1, 17: ut non evacuetur [κενωθη] crux Christi. 15, 24: cum evacuaverit omnem principatum. Gal. 3, 17: ad evacuandam promissionem (Clar.: reprom.). 5, 4: evacuati estis a Christo. 5, 11: ergo evacuatum est scandalum crucis, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.—1 Cor. 13, 8. 10: evacuabuntur. . evacuabitur, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; —8: abolebuntur vel evacuabuntur. 10: destruentur vel evacuabuntur, Boern.—2 Cor. 3, 7: propter gloriam vultus eius quae evacuatur, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — pr. gl. . abolitam vel evacuatam vel quae aboletur, Boern.—2 Cor. 3, 11. 13: quod evacuatnr, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.—3, 14: in Christo evacuatur,

Das Anstössige des Begriffes hatte sich im Sprachgebrauche gänzlich verwischt. In ähnlicher Weise spricht bei uns Jedermann von feuerspeienden Bergen, ohne den mindesten Anstoss hierdurch zu erregen. Vgl. Tert. Apol. 48: ignis... de terra per vertices montium eructuns.

Dem. Amiat. Fuld. Vulg. Boern. (aboletur vel evacuatur)..ö. — Cod. VIII. 43, 4.

exhibere = alere, victum prachere, sustentare. Act. 28, 7: qui nos suscipiens triduo benigne exhibuit [εξένισεν], Amiat. Fuld. Vulg. — Lact. Mort. persec. 7, 5: ad exhibendos milites. cf. Cellar. ad h. l. — Justin. Hist. 9, 2: quae . . Scythas . . vix alimentis exhibeat. 11, 10: misere vitam exhibentem. 22, 1: vitam . . exhibuit. — Dig. I. 12, 1, 2. III. 5, 34. X. 4, 11, 1. XIV. 1, 1, 8. XV. 3, 10, 7. XVII. 1, 60, 3. XXII. 2, 5 pr. XXIV. 3, 42, 2. XXV. 3, 5 pr. §. 1. 3. 6. 7. 15. XXXIV. 1, 10, 2. XLIV. 4, 17 pr.

exponere = deponere. Eph. 4, 22: expone [αποθέσθαι] .. secundum pristinam conversationem veterem hominem, Tert. Res. 45. p. 298. Cyprian. ad Quirin. III. 11: exponite (al. exponere) veterem hominem. - Tert. Marc. V. 10. p. 419: opera non substantiam carnis iubemur exponere. c. 19 ex. (ed. princ. Rhenan.): docebat exponere veterem hominem. Valent. 9 ex.: totam Enthymesin . . exposuit. Prax. 25: exposita necessitate omnis humilitatis. Orat. 12: expositis paenulis orationem facere. Res. 49. p. 311: non carnem monemur exponere. Pall. 5. p. 215: etiam cum exponitur (pallium). cf. Salmas. ad h. l. - Cyprian. ad Donat. 2: in novam vitam lavacro aquae salutaris animatus quod prius fuerat exponeret. ad Demetrian. 17: qui exposita nativitate terrena spiritu recreati et renati sumus. Zel. et Liv. 6: ab invidis numquam livor exponitur. Ep. 63, 4: tristitia omnis exponitur .. exponatur memoria veteris hominis. Ep. 73, 11: peccata antiqua non exposuerit. — Ep. ad Antonian. p. 113 ed. Oxon.: exponentes fornicationem. Ep. 11. p. 26: conversationem veteris hominis exponant. d. Habit. virg. ex.: hominem veterem illic gratia lavacri spiritalis exponunt. — Lact. Inst. III. 26, 13: totum hominem immutant et exposito vetere novum reddunt. VII. 5, 22: exponit infantiam cum omni labe vitae prioris. cf. Bünemann ad utrumq. l. — Ambros. Serm. 70: iturus ad caelum terrenum corpus exponit . . totum quicquid saluti est grave exponimus. Sulp. Sev. Dial. II. 1, 8: vestem . . ante Martini pedes iratus exponit. II. 2, 4: quem iam exanimem . . ante pedes sancti viri . . exposuit. Epist. 4, 3: coronam capite conturbatus exposuit. — Arnob. II. 41: vigorem virilitatis . . exponere. II. 63: exponite has curas. IV. 21: ut fletum exponeret ineptissime tractum. IV. 26: nomen virginitatis exponere. - Paul. Nolan. Poëm. 23. v. 610: Nascar et exposito

veteri nova former imago. v. 65: expositis curis. — Pass. Cypriani p. Pont. c. 11 (ap. Ruinart.): conversationem prioris hominis exponens. 16 — — = contemtui, derisui exponere. Lact. Inst. I. 7, 7: cuius nomen exponunt. cf. Bünemann ad h. l. — Ambros. d. Abr. I. 6: non utique vitia patriarcharum scriptura exposuit. - Sulp. Sev. Dial. I. 8, 6: nihil penitus omisit quod non carperet, laceraret, exponeret. exspoliare = vestibus exuere. 2 Cor. 5, 4: nolumus exspoliari [ἐκδύσασθαι], Fuld. Vulg. Iren. IV. 36, 6. — Col. 3, 9: exspoliantes [ἀπεκδυσάμενοι] vos veterem hominem, Amiat. Fuld. Vulg. Iren. V. 12, 3. — Cantic. 5, 3: exspoliavi [εξεδυσάμην] me tunica. Hos. 2, 3: ne forte exspoliem [ἐκδύσω] eam nudam, Vulg. — Iren. I. 7, 1: exspoliatos [ἀποδυσαμένους] animas. II. 29, 1. — Ambr. Serm. 87 (bis). — Act. procons. Cypriani c. 5 (ap. Ruinart.): ibi se lacerna byrro exspoliavit . . . cum se dalmatica exspoliasset. Pass. Perpet. et Felic. c. 10: et exspoliata sum. — Cael. Aur. Chron. II. 13, 176: amygdalis exspoliatis XXV. — Gloss. Reichenav. 263: exuerunt expoliaverunt (Diez Altr. Gl. S. 14).

exterminare = zerstören, vertilgen, ausrotten, verwüsten. Mt. 6, 11:
exterminant [ἀφανίζονσιν] enim facies suas (eorum), 17 Verc. Veron.
Colb. Corb. Brix. Germ. 1. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.
Hilar. Aug. (von Hieron. ad h. l. wegen dieser Uebertragung getadelt). — 6, 19. 20: exterminat [ἀφανίζει], Verc. Veron. Colb. Corb.
Brix. Germ. Clar. Ambros. Aug.; — ubi tinea et comestura exterminat.. ubi neque tinea neque comestura exterminat, Cyprian. Op.
et Eleem. 8. — Ps. 36, 9: qui malignantur exterminabuntur [ἐξολοθρενθήσονται]. 79, 14: exterminavit [ἐλνμήνατο] eam aper de silva, Vulg. — 145, 9: et viam peccatorum exterminabit [ἀφανιεῖ],
Psalt. Veron. Aug. Remens. Ambros. expos. ev. sec. Luc. V. p. 1376.
— Amos 2, 9: ego autem exterminavi [ἐξῆρα] Amorrhaeum a facie

¹⁶ Diese lediglich volksthümliche Bedeutung wird aus dem schriftmässigen nautischen Gebrauche des Wortes exponere (= aus-abladen; über Bord werfen) hervorgegangen sein. So lesen wir z. B. Act. 21, 3: ibi erat enim navis expostura [ἀποψορτιζόμενον] onus, Cant.; — ibi enim navis expositura erat onus, Vulg. — Es ist einleuchtend, dass ein derartiger Idiotismus der Bedeutung nur in der Sprache eines Küstenvolkes aufkommen und sich erhalten konnte.

¹⁷ Ein ähnlicher Ausdruck ist unser "mit verstörten Zügen." — Was das Wort selbst anlangt, so würde noch zu erwähnen sein, dass der Italiener sein sterminare, der Franzose sein exterminer, der Engländer sein to extermine und exterminate in gleichem Sinne gebraucht.

eorum. Nahum 2, 23: exterminabo [εξολοθοείσω] de terra praedam tuam. Sap. 3, 16: semen exterminabitur [ἀφανισθήσεται]. 5, 22: tamquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur [άλοῦνται]. 11, 20: laesura poterat illos exterminare [συνεκτρίψαι]. 12, 8: ut illos paulatim exterminarent [εξολοθοεύσωσιν]. 12, 9: simul exterminare [ἐκτρίψαι]. 12, 27. 16, 1. 4. 5. 9. 11. 19. 22. 27. Sirac. 31, 30. Baruch 3, 19. 3 Esdr. 6, 33: Vulg. — Lact. Inst. V. 23, 3: exterminaturum [aqana] bestias malas de terra (Ezech. 34, 25). — Herm. Past. II. 5. 10. 12. — Tert. Jud. 8. p. 292; et civitatem sanctam et sanctum exterminari cum duce venturo. 293. 294. 295. 299. 300 (= Dan. 9, 26). — Jud. 10. p. 313. c. 13. p. 328: exterminave $runt \left[\mathring{\omega}_{ov} \xi \alpha v \right]$ manus meas et pedes (= Ps. 22, 18). — Tert. Res. 52 . . ö. — Lact. Inst. V. 1, 6. 9, 1. cf. Bünemann ad utrumq. l. — Pass. Perpet. et Felic. c. 5 (ap. Ruinart.): ne universos nos extermines. - Gloss. Reichenav. 235: exterminabit eradicabit (Diez Altr. Gl. S. 13. 56 f.).

facere = zubringen, verleben, noieiv. 2 Cor. 11, 25: noctem et diem in profundo maris feci, Clar. — Jac. 4, 13: facienus .. annum. Apoc. 13, 5: facere menses XLII, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Act. 15, 33: cum fecissent autem tempus, Cant. Laud. (cum autem); facto autem ibi aliquanto tempore, Vulg., Amiat. Fuld. (om. aliq.). --18, 23: cum fecissent tempus quoddam, Cant.; — faciens tempus aliquod, Laud.; - facto ibi aliquanto tempore, Amiat. Fuld. Vulg. - 20, 3: ubi cum fecisset menses tres. 20, 16: ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis, Vulg., Amiat. Fuld. (-costen . . Hieros.). - Jo. 5, 6: quia iam multum tempus fecisset [έχει], Corb. — Gruter. 838, 12 = 842, 7: fecit annos. 447, 3: fecit mensem, dies. 1051, 1: quae . . cum conp. fecit annos XX. — -facere (se) = sich begeben. Apul. Met. 97: intra limen sese facit. — Petron. 62: coepit ad stelas facere. — Tert. Pall. 3: ad illum ex Libya Ammon facit. cf. Salmas. ad h. l. — facere m. Acc. u. Infin. = bewirken, lassen, efficere, curare, iubere [franz. faire m. Inf.]. Jo. 6, 10: facite [ποιήσατε] homines discumbere, Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.: . . recumbere, Cant. — Mt. 4, 19: faciam vos fieri [γενέσθαι Cant. Cypr.] piscatores hominum, Cant. . . . Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 5, 32: facit eam moechari. Mc. 7, 37: surdos facit (Am. V.: fecit) audire, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Luc. 5, 34: potestis filios sponsi . . facere ieiunare, Rehd. Amiat. Vulg. - Apoc. 13, 13; ut etiam ignem faceret de caelo descendere. Act. 3, 12: quasi . . fecerimus hunc ambulare. 17, 26: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 5, 29: quia hic faciet nos requiescere ab operibus, Ambr. d. Noë et arca c. 1. — Exod. 23, 11: dimittes eam et requiescere facies. Jos. 2, 6: fecit ascendere viros. 2 Reg. 23, 15: qui peccare fecit Israel. Job 24, 12: fecerunt viros gemere. Judith 2, 17: arbores et vineas fecit incidi, Vulg. — Cyprian. Bon. patient. 2: facit diem nasci et lumen solis oboriri. — Arnob. V. 7: fecit oppidum claudi. V. 25: facit sumere habitum puriorem. — Ovid. Heroid. 17, 174: illum . . forma timere facit.

finire = umbringen, den Garaus machen, tödten. Luc. 15, 13: et ibi finivit [διεσχόρπισεν] substantiam suam, Colb. — Tert. Scorp. 10: bestiis finiendus. cf. Oehler ad h. l. — Senec. ad Marc. 3, 3. Provid. 6, 5. — Plin. Ep. I. 12, 2. — Apul. Met. 136: anus. . quam licet

claudi pedis tui calce unica finire poteris.

gratulari = gratias agere. Rom. 14, 6: gratulatur [εὐχαριστεῖ] enim deo . . non manducat et gratias agit vel gratulatur, Boern. — Enn. Naev. Afran. ap. Non. 116. — cf. Salmas. ad Tert. Pall. p. 385. — — laetari. Baruch 4, 31: qui gratulati sunt [ἐπιχαρέντες] in tua ruina, Vulg. — Iren. V. 15, 1: ego vos advocabo . . et videbitis et gratulabitur [χαρήσεται] cor vestrum (= Jo. 16, 19. 22). — Herm. Past. III. 8, 2: gratulabor [συγχαρήσομαι] ei. — Tert. Apol. 13: accepto ferent dei vestri, immo gratulabuntur. — Lact. Inst. III. 19, 24. cf. Bünemann ad h. l. — III. 20, 17. — Ambros. d. Nabuthe 13. d. Cain et Abel II. 5. d. Abrah. II. 11. — Cic. Fam. III. 11, 2. — Ovid. A. A. III. 122. — Suet. Tib. 60. — supergratulari = ὑπερευχαριστεῖν. Barnab. Ep. c. 5: supergratulari ergo debemus domino.

honestare = bereichern, locupletare. Sap. 10, 10: honestavit [εὐπόσορησεν] illum in laboribus. Sirac. 11, 23: subito honestare [πλουτίσαι] pauperem, Vulg. — Judith 15, 7: praedam.. abstulerunt et honestati sunt [ἐπλούτησαν] valde, Tolet. Vulg. (s. o. onustare, Anm. 9). — Apul. Mel. 153: tanto pluribus beneficiis honestarer. — Auct. ad Herenn. II. 18: rei honestandae et collocupletandae causa.

imponere = ponere. Ezech. 28, 14: ex qua die creatus es tu, cum cherubim imposui [έθηκα] te in monte sancto dei, Tichon. Regul. sept. p. 66. (Ranke Fragm. Weingart. p. 104). — 2 Sam. 6, 17: introduxerunt arcam domini et imposuerunt [ἀνέθηκαν] eam in loco suo, Vulg. — Tert. Scorp. 10. p. 372 ex.: illic prober quo non nisi

iam probatus imponerer. Pall. 1: moenia Statilius Taurus imposuit. — Arnob. III. 21: ut virgo Tritonia curiosius stamen neat et qualitate pro temporis aut trilices tunicas aut de serico imponat. — Isidor.: cinctus Gabinius est, cum toga sic imponitur. — cf. Salmas. ad Tert. Pall. p. 401. — Cic. Fam. VIII. 17: me.. in hanc perditam causam imposuit.

improperare = maledicere, conviciari, exprobrare, ονειδίζειν. Mt. 5, 11: et inproperaverint, Cant. - 11, 20: coepit inproperare civitatibus, Cant. Verc. Veron. Colb. Clar. — 27, 44: inproperabant ei. Verc. Veron. Colb. Corb. Clar. Brix. Germ. uterq. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. - Rom. 15, 3: inproperia inproperantium tibi, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - 1 Tim. 4, 10: in hoc enim laboramus et inproperamur. Hebr. 10, 33: spectaculo inproperantium et angustia subiecti et socii, Clar. - Jac. 1, 5: qui dat omnibus affluenter et non improperat, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; - Aug. d. Nat. et Grat. 16. — Ps. 73, 10: usquequo deus inproperabit inimicus, Psalt. Veron. Vulg. - Sap. 2, 12: et improperat nobis peccata legis, Vulg.; - Aug. Civ. XVII. 20. - Sirac. 8, 6: neque improperes ei. 18, 18: stultus acriter improperabit. 20, 15: exigua dabit et multa improperabit. 41, 28: et cum dederis ne improperes, Vulg. - Tob. 3, 10: ne forte improperent patri meo, Reg. Germ. 4. 15. Regin. Suec. — 4 Esdr. 13, 37: et improperabit coram iis mala cogitamenta eorum, Turic. Germ. — Herm. Past. I. 2, 2: impropera verba haec filiis tuis omnibus . . . . postquam improperaveris illi haec verba. — Cyprian. Exhort. martyr. c. 9: si improperatur vobis. — Pass. Perpet. et Felic. c. 9: coepit.. prosternere se in faciem et improperare annis suis. - Gerohi Expos. in Ps. 64 (Baluz. V. 162). - Gild. Epist. §. 41: quo non facile eis improperentur a quoquam admissa. — Plaut. Truc. III 4, 28. — Petron. 38: non impropero illi. 18

¹⁸ Dieses — in dem französ. improp'erer und dem italien. improverare, rimproverare bis heute erhaltene — Wort der römischen Familiärsprache ist dem classischen exprobrare und dem Plautinischen opprobrare völlig analog aus probrum gebildet, so jedoch dass improbrare zur Erleichterung der Aussprache nicht blos in seinem vorletzten Stammconsonanten (b in p) verhärtet, sondern auch um eine Silbe verlängert wurde. Eine gleiche Consonantenverhärtung findet sich im Cant. Luc. 9, 22: exproprari [anodoximaodniva], sowie im Rehd. Mc. 16, 14: expropravit [anodoximaodniva].

incipere = μέλλειν, d. h. unternehmen, womit umgehen, vorhaben; im Begriffe, nahe daran sein, in eo esse ut; zukünftig sein, werden, sollen, müssen. Mt. 2, 13: incipit [μέλλει] enim Herodes quaerere. 16, 27: incipiet [μέλλει] enim filius hominis venire. 17, 12: incipiet [μέλλει] pati ab eis. 17, 22: incipiet [μέλλει] filius hominis tradi. 24, 6: incipietis [μελλήσετε] autem audire. Luc. 7, 2: incipiebat [ήμελλεν] mori. 9, 31: quem incipit [έμελλεν] conplere in Hierusalem. 9, 44: incipiet [μέλλει] tradi. 19, 11: quia incipiet [μέλλει] confestim regnum dei revelari. 21, 36: quae incipient [μέλλοντα] fieri. 22, 23: qui incipiet [μέλλων] hoc agere. 24, 21: qui incipiebat [μέλλων] salvare, Cant. — Jo. 4, 47: incipiebat [ἤμελλεν] enim mori, Veron. Colb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; - incipientem mori, Gaudent. — 6, 15: incipient [μέλλουσιν] turbae venire et rapere, Veron.; — incipient venire et rapere, Corb. Rehd. — 6, 71: hic enim incipiebat [ημελλεν] tradere eum, Cant. Corb. — 7, 35: ubi incipiet [μέλλει] hic ire, Cant. . . . numquid in dispersionem Graecorum incipiet [μέλλει] ire, Cant. Veron. Colb.; — quo hic incipiet ire .... numquid in dispersione Gr. incipit ire, Rehd. — 7, 39: quem incipiebant [ήμελλον] accipere, Colb. Corb. Rehd. Ambros. — 11, 51: incipiebat [ήμελλεν] mori, Cant. Colb. Rehd.; — incipit mori, Veron. Corb. — 12, 4: incipiebat [μέλλων] tradere eum, Cant. Veron. Colb. Corb. — 14, 22: incipies [μέλλεις] nobis ostendere, Cant.; - incipis manifestare, Veron. Colb. Corb. - 16, 19: incipiebant [ημελλον cod. 69. Wetsten.] interrogare, Corb. — Act. 1, 5: incipietis baptizari [βαπτισθήσεσθε], Aug. contr. Felic. Manich. I. 4. — Act. 3, 3: incipientes [μέλλοντας] introire, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 5, 35: quidnam incipiatis [μέλλετε] agere. 12, 6: cum incipiebat [ημελλεν] producere eum, Cant. — 16, 27: incipiebat [ήμελλεν] se interficere, Laud. — 18, 14: incipiente [μέλλοντος] autem Paulo aperire os. 19, 27: destrui incipiet [μέλλει], Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — 20, 7: incipiens [μέλλων] exire. 20, 13: incipiens [μέλλων] ipse iter facere, Cant. — 21, 27: incipiebant [έμελλον] consummari, Laud. Beda. — 22, 29: qui incipiebant [uéllovres] torquere, Laud. — 23, 3: percutere te incipiet [uéllei], Laud. Ambros. enarr. Ps. 61. Lucif. Cal. d. non parc. 293. - 23, 27: incipientem [μέλλοντα] occidi, Laud.; Amiat. Fuld. Vulg. (interfici). — 26, 2: incipiens [μέλλων] rationem reddere, Laud. — Rom. 8, 13: incipietis [μέλλετε] mori, Clar. Boern. Cyprian. Zel. et Liv. Rönsch, Itala und Vulgata.

12. — Jac. 2, 12: incipientes [μέλλοντες] iudicari, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Apoc. 3, 16: incipiam [μέλλω] te evomere, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; - Aug. Civ. XIII. 24 (eicere). - Sap. 18, 4: per quos incipiebat [ἔμελλε] . . lumen saeculo dari, Vulg. Lucif. Athan. I. 66. — Sap. 14, 1: iter facere incipiens [μέλλων]. 2 Macc. 7, 18: mori incipiens [μέλλων], Vulg. — Barnab. Epist. c. 5: qui incipiebant [μέλλοντας] praedicare. 6: incipiente [μέλλοντος] illo venire . . . incipiebat [ἐμελλεν] apparere. 7: qui incipiet [μέλλων] iudicare . . . incipiebat [έμελλεν] offerre . . . incipientem [μέλλοντα] offerre. 9: incipiebat [ημελλεν] habere. 12: qui incipit [μέλλοντος] crucifigi. 16: incipiebat [έμελλεν] civitas tradi. — Herm. Past. I. 3, 8: verba haec quae tibi incipio [μέλλω] dicerc. I. 1, 1: sermones quos incipio [μέλλω] tibi dicere (cod. Palat.). — Iren. I. 13, 3: quod incipiat [μέλλειν] prophetare. 15, 3: qui incipit [μέλλοντος] in eum descendere. II. 2, 4: qui inciperet eum cognoscere. 4, 2: afferre inciperet. 5, 3: quae inciperent mox demum dissolvi. 19, 5: si tamen incipiet salvari. 29, 1: cedere incipiunt. 30, 7: auditor inciperet fieri. III. 5, 2: per praecipitium ferri incipientes. 11, 8: inciperet mactari. 16, 1: qui inciperent talia docere. 18, 6: incipiemus vero pati. 18, 7: inciperet occidere. — Cyprian. Mortal. 2: qui se non credat cum Christo incipere regnare. Op. et Eleem. 24: illic conparantes domos ubi inciperent semper habitare. — Lucif. Athan. I. 3: quo genere inciperemus iudicare. 20: incipias in perpetuum dare poenas. — d. non parc. 254: invenire incipies. — Moriend. 337: torquere incipiet. — Act. Crispinae mart. c. 1 (ap. Rujnart.): incipies vim legum invite sustinere. Pass. Cyprian. p. Pont. c. 17: inciperet sanciri.

incumbere = superstare. Genes. 28, 13: et dominus incumbebat [ἐπεστήρικτο] super illam (scalam), Aug. Civ. XVI. 38. d. Unit. eccl. IX. p. 345. — Tert. Pall. 2: mundus.. iste quem incumbimus. — Pass. Perpet. et Felic. c. 4.

infirmari, infirmare = aegrotare, ào Jeveïv. Mt. 25, 36: infirmatus sum, Cant.; — infirmus fui vel infirmavi, Gall. — 25, 36. 39: infirmatus sum et visitastis me. quando autem te vidimus infirmari, Cyprian. Op. et Eleem. 22. — Luc. 4, 40: quotquot habebant infirmantes, Cant. — Jo. 4, 46: cuius filius infirmabatur, Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 6, 2: super (Rehd.: in) his qui infirmabantur, Colb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 11, 2: cuius

(Cant.: c. et) frater Lazarus infirmabatur, Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Germ. Fossat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 11, 3: quem amas infirmatur, Cant. Veron. Colb. Brix. Germ. Fossat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg., Rehd. (ecce infirm.). — 11, 6: infirmatur, Cant. Verc. Veron. Gall. Rehd.; — infirmabatur, Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 9, 37: infirmatam eam mori, Laud.; — ut infirmata moreretur, Amiat. Fuld. Vulg. — Cyprian. Op. et Eleem. 7: cum infirmata esset et mortua. — Phil. 2, 26. 27: illum infirmatum, nam et (om. Fuld.) infirmatus est, Clar. Dem. Amiat. Vulg., Boern. (infirmatum vel infirmari). - Sulp. Sev. vit. Mart. 18, 4: crebros super infirmantibus egere virtutes. Ep. ad Aurel. II. 12: cura pro infirmantibus. instaurare = reichlich verschen und ausstatten. 19 Eph. 1, 10: instaurare [αναπεφαλαιώσασθαι] omnia in Christo, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (Clar. Boern.: restaurare; Fuld.: instaurari). — Ducang. Glossar.: instaurum' est omne id quod ad agriculturam vel ad praedii instrumenta et supellectilem pertinet; — instaurare, supellectile agraria praedium vel domum rusticam instruere. - Rom. 13, 9: in hoc verbo instauratur [ἀνακεφαλαιοῦται], Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (Clar.: restauratur); — Ambros. Serm. 22. in Ps. 118. - Millii Prolegg. in N. T. §. 551. 567: Dicit interpres universum corpus et quasi instaurum legis seu quicquid ad illam pertinet, in uno hoc praecepto inveniri... omni supellectilis spiritualis genere instructurum esse domum hanc et praedium suum, ecclesiam, per Christum. — Ambros. d. Joseph 10: nos munera inferimus, ille instaurat convivium. d. Tob. 14: si quis instaurandum convivium

insultare = exsultare, ἐπιχαίρειν. Ezech. 25, 6: et insultasti in anima tua super terram Istrahel, Weing. — insultant D. gefröwet 41.

insuper habere = contemnere. Sirac. 19, 4: qui delinquit in animam suam insuper habebitur [πλημμελήσει], Vulg. Aug. Specul. III. p. 557 Bened.; Hieron. in Ecclesiast. 19. — Apul. Met. 12: meis amoribus insuper habitis. 87: lacrimis istis.. insuper habitis. — Dig. XI. 7, 43. XXXIV. 9, 17.

intendere = intueri, adspicere, ἀτενίζειν. 2 Cor. 3, 7: ita ut non possent intendere. 3, 13: ut non intenderent, Clar. Boern. Dem. Amiat.

¹⁹ Das Etymon hat sich im Englischen erhalten: store, Menge, Vorrath; to store, versehen, anfüllen.

Fuld. Vulg. — 4 Esdr. 8, 27: nec intendas impie agentium (Vulg.: impia gentium) studia, Germ. Vulg. — Ambros. d. Esau 1: si semper Christum intendat. — — Sirac. 42, 12: omni homini noli intendere $[\mu i]$ $\check{\epsilon} \mu \beta \lambda \epsilon \pi \epsilon$ in specie, Vulg.

invadere — devorare, comedere. Tob. 6, 3: piscis invadit [zaranter] me, Regin. Suec. Tolet. Vulg. — Tert. Pall. 5: servos muraenis invadendos obiectabat. cf. Salmas. ad h. l. p. 439. — Tert. Ux. II. 4: de cibo, de poculo invadere [zulangen, genicssen]. — Cyprian. d. Laps.: domini corpus invadunt. — Arnob. V. 1: invasisse aviditer. — Lucil. ap. Non. 159: quodsi forte animas extrinsecus invadi vermibus . credis. — Apul. Met. 35: priusquam totum exsorberem, clementer invadit. 140: coenam . ferinis invadunt animis. — Petron.: utinam me . hibernum invaderet mare. — Auson.: invadere ostrea. — Macrob. Sat. VII. 5: si hoc ipsum voraciter invaserit. — Aurel. Vict. Epit. 20, 9: cibum . avidius invasit. — Eugraph. ad Terent. Eun. II. 3, 90: cum fabam coxisset et cum socio invaderet, partem sibi depoposcisse, ut cum socio non invaderet in eodem vasculo .

involare = furari, κλέπτειν [ital. involare, stehlen; involatore, Dieb; involatrice, Diebin; — französ, embler; — Lex. Sal.; embulare; — Formul. Baluz. 11: imbolare]. 20 Genes. 40, 15: quia furto involatus sum, Ambros. d. Joseph c. 6. — Exod. 22, 1: si quis involaverit vitulum aut ovem, Collat. legg. Mosaic. et Roman. XI. 1, 1. — Tob. 1, 20: corpora illorum involabam, Lucif. Cal. d. non parc. 242. — Jo. 10, 10: fur non venit nisi ut involet, Cant. — Petron. 43: hereditatem accepit ex qua plus involavit quam illi relictum est. 58: anulos buxeos . . quos amicae tuae involasti. 63: iam puerum strigae involaverant. - Hygin. Fab. 125: socii involarunt pecus. 201: cum Sisyphi pecus assidue involant . . cum solito more involasset . . quae ille involaverat. — Fronto d. Differ. vocab. p. 276 Nieb.: furaciter, quasi artificiose a consuetudine involandi. 279: involat qui in die venit. — Non. 12: suppilare est involare vel rapere. — Gloss. Philox.: involat, κλέπτει. — Gl. Reichenay. 82: furent involent (Mt. 27, 64). (Diez Altrom. Gl. S. 9. 32 f.). — Ekkehard d. Casib. S. Galli c. 10: si laicus laicum . . involaverit.

²⁰ Von vola, hohle Hand, abgeleitet, heisst involare: in die hohle Hand practiciren und so bei Seite schaffen. vgl. Non. 32. — Das ohne Präposition gebildete französ. noler entspricht genau dem manuari des Laberius.

iter habere = abesse, ἀπέχειν. Luc. 15, 20: adhuc autem eo longe iter habente. 24, 13: in castellum iter habens (cod.: habentis) stadios sexaginta ab Hierusalem, Cant. ²¹

memorari = sich erinnern, μνησθηναι. Luc. 1, 54: memorari misericordiae, Veron. Corb. Brix. Gat. Amiat. Fuld. Gall. (memorari vel recordari), Rehd. (memorare); — memorare misericordiam, Cant. - 1, 72: memorari testamenti, Cant. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Rehd. (memorare). — 24, 6: memoramini, Verc. — 24, 8: memoratae sunt verborum eius, Cant. Verc. (verb. horum). — Hebr. 8, 12; iam non memorabor, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.— 11, 22: filiorum Israel memoratus est [ἐμνημόνευσεν], Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Deut. 8, 18: sed memoreris domini dei tui, Fulgent, Ferrand, paraen, ad Regin, c. 4. — Deut. 32, 7: memoramini dies saeculi, cod. S. Michael.; . . dies antiquos saeculi, Regin. Suec. — Hos. 9, 9: memorabitur 22 [μνησθήσεται] iniustitiae, Fuld. - Jon. 2, 8: domini mei memoratus sum, Weing. Psalt. Ambros. Ms. Luxov. — Ps. 78, 8: ne memoreris iniquitates nostras, Ps. Veron. — 4 Esdr. 3, 33: non memorantes. 8, 28: sed memorare [=μνήσθητι]. 8, 39: et memorabor, Germ. Turic. Vulg. — 4 Esdr. 1, 36: et memorabuntur. 2, 8. 31: memorare. Baruch 4, 14. Sirac. 7, 40. 16, 16. 23, 26. 28, 8. 9. 51, 11. 2 Macc. 8, 4: Vulg. — Herm. Past. I. 3, 1: memoratus gloriam dei.

moras facere = commorari, διατρίβειν. Act. 14, 7: Paulus autem et Barnabas moras faciebant in Lystris. 14, 19: moras facientes eos et docentes supervenerunt autem Judaei ab Iconio et Antiochia, Cant.

nescire = nicht kennen, οὖα εἰδέναι. Mt. 25, 12: nescio vos (= Fuld.).

Mc. 14, 71: nescio hominem istum, Rehd. Amiat. Vulg. — Jo. 15,
21: quoniam nesciunt qui me misit, Cant.; — quia nesciunt mittentem me, Gall.; quia nesc. eum qui me misit, Rehd.; Amiat. Fuld.

Vulg. (mis. me). — Exod. 5, 2: nescio dominum. 1 Sam. 2, 12: nescientes dominum, Vulg. — Plaut. Aul. prol. v. 30: illa illum nescit.

notare = sich ansehen. Mc. 15, 47: notaverunt [εθεάσαντο] locum,

²¹ Die Genesis dieser Bedeutung erhellt aus Act. 1, 12: a monte qui vocatur oliveti, qui est iuxta Jerusalem, sabbati habens iter [σαββάνου ἔχον ὁδόν], Vulg.

²² So ist höchst wahrscheinlich anstatt der im MS. ersichtlichen Corruption *memor erit dabitur* iniustitia' zu lesen.

Cant. — Pass. Perpet. et Felic. c. 17 (ap. Holsten.): notate . . vobis facies nostras diligenter, ut recognoscatis nos in illa die.

nubere = uxorem ducere, γαμεῖν. Mt. 22, 25: et primus nubens defunctus est, Gall. — Mc. 6, 17: nupsisset eam. Luc. 16, 18: nubit aliam, Verc. — 1 Cor. 7, 9: melius est enim nubere quam uri, Clar. Boern. (om. est), Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — Tert. (om. enim) Ux. I. 3. Pudic. 1. Monog. 3 (bis). Exhort. cast. 3 (quinq.). — Levit. 21, 14 (?): sacerdotes mei non plus nubent, Tert. Exhort. cast. 7. — Hermog. 1. — Pompon. ap. Non. 143. — cf. Nolten. Lex. Antib. ed. III. p. 1653.

observare = cavere. Luc. 12, 15: videte et observate [φυλάσσεσθε] ab omni cupiditate, Cant. — Act. 15, 29: a quibus observando [διατηφοῦντες] recte agitis, Tert. Pudic. 12.

operire = induere, vestire. Ezech. 34, 3: lac comedebatis et lanis operiebamini [περιβάλλεσθε], Vulg.

opponere = versetzen, oppignerare. Nehem. 5, 3: domos nostras opponamus [διεγγνῶμεν], Vulg. — Catull. 26, 3. — Senec.

parēre = apparere, φαίνεσθαι. Mt. 6, 5: ut pareant hominibus. 9, 33: nunquam sic paruit in Israel. 13, 26: tunc paruit zizania. 17, 3: paruit $[\mathring{\omega}_{\varphi} \mathfrak{I}_{\eta}]$ eis. 23, 27: monumentum paret decorum. 23, 28: paretis. 24, 30: parebit. 27, 53: paruerunt [evequio 9 your] multis. Luc. 24, 11: paruerunt in conspectu eorum, Cant. — Mt. 2, 7: paruit stella, Colb. — Mt. 6, 16: ut pareant hominibus. Luc. 11, 44: monumenta estis quae non parent [άδηλα], Rehd. Amiat. Fuld. — Mt. 9, 33: nunquam paruit (= Harlei.) sic. Act. 21, 3: cum paruissemus [αναφανέντες], Tolet. — Mt. 23, 27. 28: parent hominibus speciosa. 24, 30: parebit signum, Amiat. Fuld. Vulg. - Act. 21, 3: cum paruissemus autem Cyprum', Fuld. Amiat. (Cypro). — 2 Cor. 13, 7: ut non nos probati pareamus, Clar.; Amiat. Fuld. Dem. (non ut). - 1 Petr. 4, 18: impius et peccator ubi parebunt, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 4, 13: quae non pareat [ἀφανής], Lucif. Cal. d. non conv. 210. — Ps. 42, 2: veniam et parebo [δφθήσομαι], Alcuin. Serm. in Hypapanti c. 8 (Baluz. I. 389). — 1 Sam. 16, 7. Mt. 23, 27. 28. 24, 30. Jac. 4, 15: Vulg. — Tert. Anim. 6: conatus eius extrinsecus foris parent. Prax. 27: documenta parerent. Marc. I. 15: dominus paruit eius. — Iren. III. 13, 6: inutilis adventus domini parebit. 18, 7: parebat quasi caro. 23, 2: nec victus quidem adhuc parebit inimicus. — Aug. Civ. XV. 14: paruerunt capita montium. — Firmic. Mat. 8, 3. 22, 2. — Virg. Aen. X. 176 — Suet. Oct. 95. — Sidon. Ep. 8, 2. — Dig. IV. 6, 10. 8, 32, 12. XIV. 3, 11, 4. XXXVII. 11, 7. XLII. 4, 7, 13.

perpotare = ebibere. Jo. 19, 30: postquam perpotaverat dixit, Hilar. in Matth. — Lucret. I. 939.

pertinet ad me = es kümmert mich, es liegt mir am Herzen, es kommt mir auf etwas an, ich bekümmere mich um, mache mir etwas aus etwas, μέλει μοι. Mt. 22, 16: et non pertinet ad te [μέλει σοι] de nullo, Cant. — Mc. 4, 38: non ad te pertinet [μέλει σοι], Cant. Verc. Brix. Vindob. Rehd. Amiat. Vulg.; - non pertinet ad te, Gall. -12, 14: non pertinet te [μέλει σοι] de ulla re, Verc. — Jo. 10, 13: non pertinet ad cum [μέλει αὐτῷ] de ovibus, Verc. Veron. Colb. Amiat. Fuld. Vulg. Lucif. Cal. d. non parc. 249; Gall. (pertinet ei). - 12, 6: quia de pauperibus pertinebat ad cum [έμελεν αὐτῶ], Veron.; — quia de egenis pertinebat ei, Gall.; Amiat. Fuld. Vulg. (ad eum). - 1 Cor. 9, 9: numquid de bubus pertinet ad dominum [μέλει τῷ θεῷ], Tert. Marc. V. 7. Lucif. Cal., Aug. (bobus . . deum). - Job 21, 21: quid enim ad eum pertinet de domo sua post se, Vulg. — 22, 3: quid enim pertinet ad dominum [μέλει τῷ κυρίφ], Mm. — Herm. Past. I. 2, 3: quoniam non tibi pertinet de ipsis, cod. Palat.; — quoniam non pertinuit ad te [ἐμέλησέ σοι] de illis, Vatic.; — quoniam illas ut ad te nihil pertinentes neglexisti, vers. Fabri Stapul. — — (Luc. 10, 40: non adtinet ad te [μέλει σοι], Verc.)

petere aliquem aliquid — Jem. um etwas bitten, alteiv tivá ti. Mc. 6, 22. 23: pete me quod vis . . . quodcumque me petieris, Verc. — 10, 35: quidquid petierimus te, Verc.; — quodcumque petierimus te, Corb. Gall., Veron. (te pet.). — Jo. 11, 22: quaecumque petieris deum, Cant. — 15, 16: quidquid petieritis patrem, Cant.; — quodcunque . . ., Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — 16, 23: si quid petieritis patrem, Cant. Amiat. Fuld. Vulg.; — quaecunque . . ., Gall. — Mt. 6, 8: petatis eum, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.

populare = ostentui habere. Hebr. 6, 6: iterum renovare . . et populare [παραδειγματίζοντας], Clar.

possidēre = possidēre, in Besitz nehmen, κληφονομεῖν. 1 Reg. 21, 18: ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam. Num. 13, 31: ascendamus et possideamus terram, Vulg. — s. Hagen Spr. Erört. S. 27 f.

potare = tränken, potum dare, ποτίζειν. Mt. 25, 35. 37. 42: sitivi et potastis me . . sitientem et potavimus . . sitivi et non potastis me, Cyprian. Op. et Eleem. 22. Cant. Brix., Gall. (v. 42: non potum dedistis). - Mt. 25, 35: sitivi et potastis me, Iren. IV. 18, 6. Aug. in Ps. 86. — Mt. 25, 37: Clar. — 25, 42: Aug. in Ps. 37. — Mt. 10, 42: potaverit, Cant. — 1 Cor. 3, 2: lacte vos potavi, Cyprian. Zel. et Liv. 11; - lac vos vel vobis potavi vel potum dedi, Boern. -Apoc. 14, 8: quae a vino irae fornicationis suae potavit omnes gentes, Dem. Vulg. — Ps. 68, 22: potaverunt me aceto, Vulg. Tert. Jud. 10. 13. Novatian. Trin. 28; — et siti meo potaverunt me aceto, Psalt. Veron. — Jes. 65, 13: servientes mihi potabuntur [πίονται], Tert. Jud. 13. p. 329 ex. — Jes. 49, 10: ad fontes aquarum potabit eos. Jerem. 23, 15: potabo eos felle. Sirac. 15, 3: aqua sapientiae salutaris potabit illum. 29, 32: pascet et potabit ingratos, Vulg. — 4 Esdr. 14, 38: bibe quo te potavero, Turic. Germ. Vulg. — Iren. II. 33, 2: animae potantur oblivione . . potata est oblivionis medicamentum. III. 11, 5. 19, 2. IV. 33, 12: aceto et felle potari. -Barnab. Epist. c. 7: potatur aceto et felle . . me potabitis aceto cum felle. — Tert. Spect. 30: felle et aceto potatus. Praescr. 36: inde potat fidem. -- Cyprian. Bon. patient. 4: aceto potaretur qui salutare poculum propinavit. — Beda d. Orthogr.; potamus eum cui potum porrigimus. — potare D. drencken 38.

praeesse = antea esse. Luc. 23, 12: praeerant [προϋπῆρχον] enim in inimicitiam, Verc.

praesumere = sich herausnehmen, sich erdreisten [ital. presumere, franz. présumer, engl. to presume]. Sirac. 32, 13: in medio magnatorum non praesumas [ἐξισάζου], Vulg. — Sulp. Sev. Hist. I. 47, 3: illicita praesumens.

praetendere = excubare, in statione, praesidio esse. Sach. 14, 14: et Judas praetendet [παρατάξεται] apud Hierusalem, Tert. Marc. III. 13 med.; — et Judas praetendit Israel, Tert. Jud. 9. p. 304. — 2 Cor. 12, 9: ut praetendat [ἐπισκηνώση] in me virtus Christi, Ambros. — Tert. Pudic. 17: omnes (epistulae apostolicae) pro pudicitia, pro castitate.. praetendunt. Marc. II. 6: illud utique deus providebat ut fortior homo praetenderet. — Ambros. d. Offic. I. c. 10: velut coram posito praetendit hoste. 38: praetendere et tanquam explorare de specula quadam mentis. 47: ita praetendere ut appetitus neque praecurrat rationem neque deserat. 50: ut praetendat

in castris sanctitatis et fidelium. d. Fid. I. 29: dolis praetenderat ut caperet Heroden. 32: circumfusi angelorum legionibus in acie praetendunt. V. 13: cum aliis novem fraudis sociis praetendebat. 29: qui praetenderent vigiliarum munere. d. Jacob II. 8: tanquam in specula vitae huius positus sollicito praetendebat affectu. Ep. 16: sumere arma dei ac praetendere semper. Ep. 82: pervigil custos qui praetendit in castris. Enarr. Ps. 37: angelis . . qui praetendunt timentibus dominum. Offic. III. 14: nec praetendere audebant. — Frontin. Strat. II. 3, 14: equites . . velut praetendere militibus. cf. Schwebel ad h. l. — Amm. Marc. 16, 11: militis pars stationes praetendit agrarias. — Claudian. Bell. Get. v. 416: legio praetenta Britannis. — Cod. XII. 43, 1. (C. Th. VII. 12, 1). — cf. J. Fr. Gronov. Observatorum . . Monobibl. p. 12.

praevaricari = transgredi, παραβαίνειν. Act. 1, 25: de quo praevaricatus est Judas, Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Ezech. 16, 59: praevaricando testamentum meum, Weing. — Jes. 66, 24: virorum qui praevaricati sunt in me. 2 Macc. 7, 2: patrias dei leges praevaricari, Vulg.

promerere, promereri aliquem = für sich gewinnen, günstig stimmen, sich geneigt machen. Hebr. 13, 16: talibus enim hostiis promeretur [εὐαρεστεῖται] deus, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ignat. Ep. ad Rom. c. 14: deum promereri [ἐπιτυχεῖν]. 2: ut deum promeruissem [ἐπιτυχεῖν]. — Tert. Apol. 21: de promerendo deo. 24: ad Caesarem promerendum. Jeiun. 3: promerendi deum. — Cyprian. Orat. 5; promerebatur deum. 23. 27. Mortal. 7. Op. et Eleem. 11. 14 (bis). 23, 25. Bon. pat. 10. Ep. 73, 6. Unit. eccl. 13, 15. — Aug. Civ. I. 13: deum promeruisse. XXI. 27: qui promeruerunt alios eosque sui memores promerendo fecerunt. — Lact. d. Ira 5, 7. Inst. VI. 9, 24. 13, 13. cf. Bünemann. — Arnob. VII. 23: promereri... per hostias deos laevos. — Pass. Jacobi al. c. 8 (ap. Ruinart.): in promerenda dei voluntate. — Ovid. Amor. II. 8, 24. — Apul. Met. 113: Cupidinem . . percole et . . blandis obsequiis promerere. 125: sedulo ministerio amatores . . promereri. 258: quodsi sedulis obsequiis . . numen nostrum promerueris. — Macrob. Sat. II. 7. p. 351: promeruit eum non minus salibus . . quam forma. — Suet. Oct. 3. Plin. Paneg. 62, 7.

propinquare = prope esse. 1 Reg. 21, 2: quoniam propinquat $[\tilde{\epsilon}\gamma\gamma'-\zeta\omega\nu]$ domui meae (hortus), Ambros. d. Nabuthe c. 2.

refrigerare aliquem = recreare, reficere, exhilarare [ital. rifrigerare, franz, rafraîchir]. 2 Tim. 1, 16: quia me refrigeravit [ἀνέψυξεν], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Philem. v. 20: refrigera [ἀνάπαυσον] mea viscera, Boern. — Sirac. 3, 7: qui obedit patri refrigerabit [ἀναπαύσει] matrem. 31, 25: et refrigerabit [ἀναπαύση] te, Vulg. — Pass. Perpet. et Felic. c. 3 (ap. Ruinart.): refrigeravit absentia eius. — refrigerare alicui. Tert. Scap. 4: indigentibus refrigeramus. Anim. 50: corpus . . mutatione situs sibimet ipsi refrigerasset. — Ambros. Serm. 5. in Ps. 118: ut refrigeraret viantibus. — refrigerari medial. Rom. 15, 32: et refrigerer [ἀναψύξω . . .] vobiscum, Dem. Amiat. Vulg. Tolet., Boern. (et ut refrigerer vel refrigerem). — Exod. 23, 12: et refrigeretur [ἀναψύξη] filius ancillae tuae. Ps. 38, 14: ut refrigerer [αναψήξω] priusquam abeam. Jerem. 47, 6: ingredere (mucro) in vaginam tuam, refrigerare [àvúπανσαι] et sile, Vulg. — 4 Esdr. 11, 46: uti refrigeretur omnis terra, Turic. Germ. Vulg. - Barnab. Epist. 10: se refrigerari [εὐφραίνεσθαι]. — refrigerare absolut und neutral = sich erholen, sich erquicken. Rom. 15, 32: ut refrigerem vobiscum, Clar. Boern. (s. o.). - Ps. 38, 14: ut refrigerem priusquam abeam, Psalt. Veron. (s. o.). — Genes. 18, 4: et refrigerate [καταψήξατε] sub arbore, Aug. c. Maxim. II. Quaest. 34. in Genes. Ambros. d. Abrah. I. c. 5. - 2 Macc. 4, 46: Ptolemaeus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia [ώς ἀναψύξοντα] regem adiit, Vulg. — Barnab. Epist. 15: qui refrigerans [καταπανόμενος] sanctificavit illum. — Iren. I. 7, 1: iustorum quoque animas refrigerare [avaπαύσεσθαι] et ipsas. 7, 5: in loco medietatis refrigeraturum [αναπαύεσθαι]... animabus cum demiurgo refrigeraturis [ἀναπαυσομένων] in aeternum. 29, 3: et refrigerant in hoc omnia hymnizare magnum Aeona. 30, 12: et exsultasse utrosque refrigerantes super invicem. II. 34, 1: de Lazaro eo qui refrigerabat in sinu Abrahae. — Tert. Prax. 16: apud Abraham sub quercu refrigeraverit. Res. 63 ex.: resurrectionem quoque carnis usquequaque potando refrigerabis. Jeiun. 10: ante famulorum carnem refrigerare quam domini. - Pass. Perpet. et Felic. c. 3: ut paucis horis emissi in meliorem locum carceris refrigeraremus. 8: video . . Dinocratem . . bene vestitum, refrigerantem. 9: ut et nos et illi invicem refrigeraremus. 13: sinite illos, refrigerent. 16: quid utique non permittis refrigerare noxiis? . . facultas refrigerandi. — Act. Fructuosi al. c. 1 (ap. Ruinart.): erat autem et fraternitas cum ipso, refrigerantes et rogantes. — Pass. Montani al. c. 4: paucis diebus visitatione fratrum refrigeravimus. — Gloss. Philox.: refrigerare, ἀγαλλιάσσασθαι.

rememorari = sich erinnern, μιμνήσκεσθαι, άνα-ύπομιμνήσκεσθαι [ital. rammemorarsi, franz. remémorer, engl. to remember]. Mt. 5, 23: et ibi rememoreris, Cant.; — et ibi rememoratus fueris, Verc. Veron. Colb. Clar. Germ. 1. Lucif. Cal. Athan. II. 95. — Mt. 26, 75: rememoratus est verbi, Veron. Colb. Corb. Clar. — 27, 63: rememorati sumus, Cant. Veron. Corb. Clar. — Mc. 11, 21: rememoratus, Verc. Vindob. — 14, 72: rememoratus est Petrus verbum, Cant. Verc. Colb. Corb. — Luc. 1, 54: rememorari misericordiae, Verc. — 1, 72: rememorari testamenti, Corb. — 22, 61: rememoratus est verbum, Cant. Verc. Veron. Corb. Rehd., Colb. (verbi). - 24, 6: rememoramini, Veron. Corb. Rehd. Tert. Marc. IV. 43. — Luc. 24, 8: rememoratae sunt verborum horum, Veron. Corb. Gat. Rehd. — Jo. 2, 17: rememoratus est autem discipulus eius, Veron.; -- rememorati sunt discipuli, Verc. Corb. Fossat. Rehd. — 2, 22: rememorati sunt, Verc. Veron. Corb. Rehd. — 12, 16: rememorati sunt, Cant. Verc. -- Act. 16, 35: et rememorati sunt terrae motum qui factus est, timuerunt et transmiserunt lictores dicentes, Cant. - 2 Cor. 7, 15: rememorantis omnium vestrum obaudientiam, Clar. — Hebr. 10, 32: rememoramini igitur pristinos dies, Clar.; Dem. Amiat. Fuld. Vulg. (autem). — Numer. 11, 5: rememorati enim sumus piscium, Auct. libr. d. promiss. p. 2 (cf. Sabatar.). — Deut. 32, 7: rememoramini dies saeculi, Psalt. Sorbon. 2. - Job 24, 19: rememoratum est peccatum, Mm.; -Aug. in Job. — Ezech. 16, 61: et rememoraberis viae tuae, Weing. — Tob. 2, 6: rememoratus sum sermonum, Reg. Germ. 4. 15. Lucif. Cal. d. non parc. 243. — Tob. 4, 1: rememoratus est, Reg. Germ. 4. 15. Regin. Suec. — 4, 13: rememorare fili, Reg. Germ. 4. — Tob. 8, 2: rememoratus est sermonum, Reg. Germ. 4. 15. — 1 Reg. 17, 18: ut rememorarentur [ἀναμνῆσαι] iniquitates meae. Ps. 77, 35: et rememorati sunt quia deus adiutor est eorum, Vulg. - Iren. III. 21. 2: omnes rememorare sermones. IV. 33, 12: rememoratus est dominus. — Pass. Perpet. et Felic. c. 1: ut et vos . . rememoremini gloriae domini.

renuntiare = entsagen, verzichten, Abschied geben [ital. rinunziare,

franz. renoncer, engl. to renounce]. Luc. 14, 33: non renuntiat [ἀποτάσσεται] omnibus, Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; — non renuntiaverit.., Gat. Mm. Vind. Rehd. — 4 Esdr. 14, 13: et renuntia iam corruptelae, Turic. Germ. Vulg. — Iren. I. 8, 3: ire et renuntiare domesticis. III. 14, 4. IV. 8, 3. — Tert. Apol. 38: spectaculis vestris.. renuntiamus. Marc. III. 22. Martyr. 2. Spect. 4. 6. 13. Idol. 6. 15. 24. Coron. 3. 11. Hab. mul. 2. — Cyprian. Ep. 73, 2. — Hieron. Ep. ad Paulin. c. 8. — Sulp. Sev. vit. Mart. 3, 5. Ep. ad Paulin. III. 1. — Dig. II. 5, 1. XVIII. 3, 7. XXIX. 1, 3. Cod. I. 18, 2. VI. 30, 19. — Gloss. Philox.: renunciat, ἀποτάσσεται.

residēre = sedere. Luc. 10, 13: in sacco et sidone (?) residentes [καθήμενοι], Cant. — Phaedr. I. 13, 4: celsa residens arbore.

retinere = sich crinnern. 2 Thess. 2, 5: non retinetis [μνημονεύενε] quod .. haec dicebam vobis, Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (dicebamus), Clar. (dicebantur). — Lucif. Cal. Athan. I. 55: retineo quidem sacris continens (= contineri) scripturis. II. 120: retines scriptum. 140: neque enim retinere potueras dixisse dominum. Moriend. 313: non retines dixisse me. — Gell. 17, 9: sive ille Hasdrubal sive quis alius est, non retineo. — Dig. XXXV. 1, 92: retineo me dixisse.

salutare = retten; schirmen. Sirac. 22, 31: amicum salutare [σχεπάσαι] non confundar, Vulg.; — amicum salutare non erubescas, Ambros. Offic. III. c. 16.

sanguinare = sanguineum reddere, αἰμάσσειν. Sirac. 42, 5: servo pessimo latus sanguinare, Vulg.

scire = kennen. Mc. 1, 34: quoniam sciebant [ἤδεισαν] eum, Amiat. Vulg. — Act. 7, 18: qui non sciebat Joseph, Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Paral. 28, 9: scito deum patris tui. Tob. 11, 16: et omnes qui sciebant eum, Vulg.

sollicitare = sollicitum esse, μεριμνᾶν. Mt. 6, 31: ne ergo meditemini vel sollicitate dicentes. 6, 34: enim sollicitabit crastinus dies de sua. Luc. 12, 22: ne sollicitate animae vestrae, Gall.

struere = instruere; edocere [ital. struire = instruire]. Luc. 1, 4: uti cognoscas de quibus structus es $[\kappa\alpha\tau\eta\chi\dot{\gamma}\vartheta\eta_S]$ verborum veritatem, Cant. — Tert. Prax. 8: sermo autem spiritu structus est. Virg. vel. 9: experimentis omnium affectuum structae. Patient. 5: de suo experimento . . structus. Anim. 10: pulmonibus . . structus est . . . flaturalibus artibus structa. Marc. IV. 24: egituram per

solitudinem struxerat. Res. 61: steriles . . infructuosis genitalibus structi.

succidere = succumbere, subjectum esse. Rom. 8, 20: conditionem ... apostolus invitam ait vanitati succidisse [ὑπετάγη], Tert. Coron. 6. - Apol. 27: conditioni suae succidunt. Anim. 34: humanae quoque formae succidisse. Pudic. 1: ne moechiae . . succidere cogantur. Res. 55. 62 . . ö.

suggillare = lacdere, perstringere, iniuriari, contumelias dicere fital. suggellare, engl. to suggil. 23 Luc. 18, 5: veniens (Vind.: veniendo) suggillet [ὑπωπιάζη] me, Cant. Verc. Colb. Brix. Vind. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. Quaest. 45. in Luc. Vigil. Taps. contr. Varimad. p. 732. — Tert. Apol. 4: ad suggillandam odii erga nos publici iniquitatem. 39: coenulas nostras . . suggillatis. Valent. 6: indignitas meruerit suggillari. Praescr. 23: ad suggillandam ignorantiam. Marc. IV. 26: quasi illos suggillaret in Beelzebule eicientes. — Petron. 128: noli suggillare miserias. — Dig. II. 4, 10, 12: pudorem non suggillat. XLIV. 4, 4, 16: patroni parentisve opinionem .. suggillet.

superesse = praeesse, imperare. Genes. 1, 26: et supersit [ἀρχέτωσαν] bestiis terrae et avibus coeli et piscibus maris, Barnab. Epist. c. 6. - ibid.: qui possit modo esse super bestias ... sentire debetis quia superesse [τὸ ἄρχειν] potestatis est, ut quis imperans dominus sit. — Arnob. III. 25: unctionibus . . superest Unxia. — Valer.

Flacc. VI. 760.

superponere = excellere, praestare, διαφέρειν. Mt. 10, 31: multorum passerum superponite vos. 12, 12: quanto ergo superponit homo ab ove, Cant.

sustinere = warten, erwarten. Mt. 26, 38: sustinete [μείνατε] hic, Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Gat. Clar. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Hilar.; — sustinete et sedete hic, Rehd. — Mc. 14, 34: sustinete [μείνατε] hic, Cant. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. -Act. 10, 24: sustinuit [περιέμεινεν]. 15, 34: sustinere [ἐπιμεῖναι] eos. 17, 14: substinuit [ὑπέμεινεν] autem Silas et Timotheus ibi, Cant. - 20, 5: sustinuerunt [¿uɛvov] nos Troade, Fuld. Vulg.,

²³ Suggillare hat fast dieselbe Ableitung, wie das gleichbedeutende ὑπωπιάζειν, und heisst eigentlich: os sub ciliis vel oculis lividum facere. - Von demselben Stammworte abgeleitet ist incilare (= increpare, improbare), Acc. Pacuv. Lucil. ap. Non. 125. Lucret. III. 976.

- sustinebant n. Tr., Amiat. - Num. 22, 19: et nunc sustinete [ύπομείνατε] ibi et vos nocte hac, Aug. Quaest. 48. in Num. — Job 2, 9: sustinens [προσδεχόμενος] spem salutis, Mm. — 14, 14: sustinebo [ὁπομενῶ], Mm. Ambros. d. interpell. Job. — Tob. 2, 2: sustineo te $[\mu \acute{\epsilon} \nu \omega \sigma \varepsilon]$, Reg. Germ. 4. Regin. Suec., Cyprian. Testim. p. 302. Lucif. Cal. d. non parc. 243. — Judith 8, 17: sustinentes [άναμένοντες] salvationem ab eo, Reg. Germ. 4; — sustinete ab ipso salvationem, Germ. 15. Pechian. — Job 17, 13: si sustinuero [vπομείνω]. Ps. 24, 3: qui sustinent te [vπομένοντές σε]. 24, 5. 21: te sustinui . . quia sustinui [ἐπέμεινα] te. 32, 20: anima nostra sustinet | νπομένει | dominum, Vulg. — Ps. 39, 2: sustinens sustinui [ύπομένων ὑπέμεινα] dominum, Psalt. Veron. Aug.; Ambros. expos. in Ps. 118. p. 1060 (ohne sustinens). — Sap. 8, 12: tacentem me sustinebunt [περιμενοῦσι]. Sirac. 1, 29: usque in tempus sustinebit [ἀνέξεται] patiens. 6, 19: et sustine [ἀνάμενε] bonos fructus. 36, 18: da mercedem sustinentibus te [ύπομένουσί σε]. 51, 12: eruis sustinentes te [ύπομένοντάς σε]. 2 Macc. 7, 30: quem sustinetis [μένετε], Vulg. — Iren. I. 8, 4: sustinebat [προσεδέγετο] eum. 13, 3: sustinens sponsum. IV. 20, 6: adventum eius sustinent. - Tert. Apol. 35: speratur et sustinctur. cf. Oehler ad h. l. - Paenit. 6: veniam delictorum sustinere. Jud. 6: dominator . . sustinendus est. Martyr. 2: iudicia . . dei sustinet. - Cyprian. Mortal. 6: in dolore sustine [μαχροθύμησον, Sirac. 2, 4]. Ep. 30, 6. 36, 1. — Pass. Perpet. et Felic. c. 4: sustineo te. — Martial. IX. 4: exspectes et sustineas, Auguste, necesse est. - Pervig. Ven. v. 15: gutta praeceps orbe parvo sustinet casus suos. - Hygin. Fab. 257: sustine carnifex, adsum quem spopondit. - vgl. Hagen Spr. Erört. S. 97 f.

taedere = verzagen. Jerem. 15, 9: exterrita est quae parit et taeduit [ἀπεκάκησεν] animam, Lact. Inst. IV. 19, 4; — taeduit anima eius, Iren. IV. 33, 12. — Mc. 14, 33: coepit pavere et taedere [ἀδημονεῖν], Brix. Gall. Rehd.

taederi = traurig sein. Phil. 2, 26: quoniam quidem desiderans erat vel desiderabat omnes vos et taedebatur $[a\delta\eta\mu\nu\nu\tilde{\omega}\nu]$, Boern.

taediari = verzagt sein. Mc. 14, 33: coepit pavere et taediari, Cant. Corb. — Mt. 26, 37: accipiens autem Petrum et duos filios Zebedaei coepit tristari et taediari, vel sicut Marcus (14, 33) exponit: coepit pavere et taediari, Vet. interpr. Origen. comm. in Matth. §. 90. — Deut. 28, 65: et dabit deus tibi cor taedians [ἀθνμοῦσαν],

Tert. Jud. 11. — Tob. 10, 6: noli taediari $[\mu \dot{\eta} \lambda \dot{\delta} \gamma \sigma \nu \ \dot{\epsilon} \chi \epsilon]$ pro illo, Reg. Germ. 4. 15.

traducere = zur Schau stellen, diffamare, blamiren, prostituiren [franz. traduire, engl. to traduce]. Mt. 1, 19: et nollet eam traducere [δειγματίσαι, παραδειγμ.], Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. (praepalare: Cant.; divulgare: Aug.; detegere: Vigil.). — Col. 2, 15: traduxit [ἐδειγμάτισεν] libere propalam, Clar.; — traduxit vel dehonestavit in fiducia vel libertate, Boern.; — traduxit confidenter, Dem. Amiat Vulg. Fuld. (-tem). — Liv. II. 38: traduxit per ora hominum. - Petron. 45: se ipsum traducere. 87: derisum traductumque inter condiscipulos. — — = convincere, refuture, arguere, ελέγχειν, εξελέγχειν. Jo. 3, 20: ne traducantur opera eius, Iren. V. 27, 2. — Jes. 2, 4: et traducet populum plurimum, Tert. Marc. IV. 1. - Jes. 29, 21: traducentem in portis, Tert. Pudic. 8. - Levit. 19, 17: non odies fratrem tuum in animo tuo; traductione traduces [έλεγμῷ ελέγξεις] proximum tuum, Tert. Marc. IV. 35 (Vulg.: publice argue). - Sap. 4, 20: traducent illos. 12, 17: horum .. audaciam traducis, Vulg. -Iren. III. 4, 3: ab aliquibus traductus [ελεγχόμενος]. V. praef.: traductis .. omnibus haereticis. V. 21, 2: quum est traductus contraria praecepto dei suadens. — Tert. Fug. 12: traduci habebas . . non vis traduci .. quod te esse traduci noluisti .. nolo traduci quod sum. Anim. 1: quae vim istam .. omnis veritatis avocatricem sola traducit. Jeiun. 10: de delicto sit traductus. Marc. IV. 36: pecuniam multo cariorem habiturus traduceretur. — Martial. I. 56. Tibull. I. 1, 5. cf. Huschke ad h. l. — — = detegere, manifestare. Amos 3, 7: etiam propheta eius occulta cordis traducendo [ἀποκαλύψη] probatur, Tert. Anim. 15. — Iren. V. 23, 1: quum illa traduxisset mendacium. - Tert. Pudic. 22: ut traduceret cogitatus. Hab. mul. 2: herbarum ingenia traduxerant. Praescr. 33: sic facilius traducentur. Marc. IV. 25; uti traduceres eas ... ö. — Petron. 17: oro ne .. traducere velitis tot annorum secreta.

turbari = mit dem Tode ringen, im Sterben liegen. Genes. 48, 1: pater tuus turbatur [ἐνοχλεῖται], Aug. Locut. 198. d. Genes. Hieron. Quaest. Hebr. II. p. 544. — Aug. l. c.: Turbatur dici solet de iis qui afflictatione corporis morte propinquante iactantur. — An falscher Stelle, jedoch im Anschluss an die richtige Bedeutung und diese bestätigend, steht turbari [= bis zum Tode kämpfen]

Jo. 18, 36: ministri mei turbarentur [ἦγωνίζοντο], Cyprian. contr. Jud. II. c. 29.

ululare = jauchzen. Judith 14, 9: quae cum cessasset loquendo, ululavit [ἢλάλαξεν] omnis populus magna voce, Corb. — Virg. Aen. IV. 168: summoque ulularunt vertice Nymphae. — Lucan. VI. 261: laetis ululare triumphis. — (Stat. Theb. IX. 177: iam gaudia magnae Testantur voces victorque ululatus aderrat Auribus).

ventilare = stossen, erschüttern, κερατίζειν. Deut. 33, 17: gentes ventilabit, Ambros. in Ps. 43 et 118. d. Bened. patr. 11. d. Offic. II. 16; — ventil. gentes, Vulg.; — nationes ventilabit, Tert. Jud. 10. p. 315. — Ps. 43, 6: inimicos nostros ventilabimus cornu. 1 Macc. 7, 46: ventilabant eos cornibus, Vulg. — 4 Esdr. 1, 3: ventilatus est spiritus meus, Vulg.

abscedere = abscheiden, sterben. Gruter. 578, 1: abscessit Selinunte. - accommodare = leihen. Aug. Quaest. evang. II. 21: amicus ad quem venitur media nocte ut accommodet (Luc. 11, 5) tres panes. — Auct. ad Herenn. IV. — apprehendere = bemerken, wahrnehmen. Cael. Aur. Acut. II. 37, 207. Chron. III. 5, 70. V. 10, 108. — apud se esse = bei Verstande sein. Terent. Andr. II. 4, 5. V. 4, 34. Heaut. V. 1, 48. Phorm. II. 2, 27. — Petron. 129. — arbitrari — besichtigen, behorchen, erspähen. Plaut. Capt. II. 1, 28. - Apul. Met. 16. 44. 62. 78. 142. 198. 237. — carere = verlustig gehen, verlieren Scribon. 38: vitio .: carebunt. 122: quanto malo caruerint. — Gruter. 770, 9: quae filios duos caruit. — Dig. IX. 4, 43. XIX. 1, 50. XXXIV. 9, 1. XLVIII. 21, 3, 3. — cavere = eigenhändig niederschreiben. Dig. XIII. 7, 5, 8. XVI. 3, 26, 2. XLVI. 3, 89 pr. — = bescheinigen, quittiren. Tert. Idol. 23 in. — Dig. XLVI. 3, 5, 3. 3, 89. 3, 94, 3. — colorare = beschönigen, bemänteln. Cod. IV. 35, 23 pr. C. Th. IX. 12, 2, 3. — = vorbereiten. Cod. I. 17, 2, 11. comparare (absolut) = kaufen. Terent. Heaut. IV. 6, 14 (Non. 256). - Suet. Jul. 42. - Apul. Met. 213: me . . hortulanus comparat quinquaginta nummis. — Lact. Inst. VI. 12, 39. — compilare = durchwalken, ausprügeln. Petron. 62. - Apul. Met. 155. 191. condicere = simul dicere, consentire. Tert. Prax. 17. Scorp. 14. Marc. II. 2. Anim. 8. — continuari aliquem = mit Jem. zusammentreffen. Sisenn. ap. Non. 93: suos continuatur. — Apul. Met. 21: me . . egredientem continuatur Pytheas. — contrectare = sich an etwas vergreifen, entwenden. Inst. IV. 1, 6. Dig. XVII. 2, 45. XXV. 2, 3 pr. XLI. 2, 3, 18. — decentare = incantare. Cael. Chron. V. 1, 23: loca dolentia decantasse. — decidere = abprügeln. Dig. XLVII. 21, 2. - decolorare = verunstalten, schänden. Ambros. Ep. 4. — Symm. Ep. 2, 75. — Capitol. Anton. Phil. 19. Lampr. Alex. Sev. 2. — Cod. I. 3, 19. C. Th. XVI. 2, 44. — despoliare = entkleiden. Petron. 30. 49 (bis). — Act. Tarachi al. c. 2. 3 (ap. Ruinart.). — destinare = senden, abschicken. Suet. Galb. 16. - Spartian. Hadr. 4. Lampr. Diadum. 9. Capitol. Gordian. 1. Gallien. 2. — Dig. V. 1, 2, 3. Cod. XI. 73, 2. XII. 12, 2. — Cassiod. Compl. 1. in 2 Tim.: ad quem et superiorem (epistulam) visus est destinasse. — 23. in Act.: ecce viri quaerunt te quos Cornelius destinavit (Act. 10, 19). — 26. ib.: habitantibus in Judaea fratribus per manus Barnabae et Pauli destinasse memorantur (Act. 11. 29 sq.). — Ambros. d. Esau 5: Jesus sine calceamento . . apostolos destinavit. — Ep. 33. 64. Serm. 24. 40 (bis). Enarr. Ps. 61. Serm. 7. in Ps. 118. — Florentii Ep. ad Lucif. Cal. p. 341 (ap. Lucif.): si idem codex a te destinatus sit. — Athanas. Ep. ib. 343: ut digneris nobis exemplum destinare. 345: epistolas destinare. — = kaufen. Lucil. ap. Non. 289. — Plaut. Pers. IV. 3, 72, 116. — differre verblüffen. Plaut. Pseud. I. 3, 125. Aul. III. 2, 32. - Terent. Andr. II. 4, 5. — cf. Aug. Quaest. 48. in Numer. (opp. ed. Bened. III. 410). - dimovere = movere, agitare, exercere. Cels. Med. I. 6. II. 14. III. 3. IV. 7. — discingere = entsetzen. Cod. XI. 67, 3. XII. 20, 2. 60, 5. — disparari = entfernt sein. Sulp. Sev. Dial. I. 8, 1: Bethleem oppidum .. quod ab Hierosolymis sex milibus disparatur. III. 6, 1: duobus a civitate erat milibus disparatum. — dissimulare = negligere. Veget. Mul. I. praef. 5. - Sulp. Sev. Hist. II. 1, 4. Dial. II. 1, 4. — donare = dare. Scribon. 13: doncntur autem aquae purae supra medicamentum cyathi duo. — emanare = verfliessen, ablaufen. Cod. III. 31, 12, 2. - emancre = ausbleiben, wegbleiben. Dig. XXI. 1, 17, 4. XLIX. 16, 3, 4. 7. — cnumcrare = auszahlen. Cod. XII. 38, 16 pr. - erudire = cultiviren, urbar machen. Cod. XI. 62, 1. - evitare = vita privare. Enn. ap. Cic. Tusc. III. 19. — Apul. Met. 53. — excolere = erstreben. Sulp. Sev. Hist. I. 23, 5: inhiant possessionibus, praedia excolunt. — Curt. IX. 6. — exornare — des Schmuckes berauben. Tert. Cult. fem. 9. - expungere = austhun und abthun: 1. quittiren, justificiren. Rönsch, Itala und Vulgata.

Dig. XLIV. 3, 13, 1: reipublicae rationes subscriptae et expunctae. - 2. auszahlen, befriedigen, abfördern. Tert. Coron. 1 in.: liberalitas . . expungebatur in castris. Martyr. 6: omni contumelia expuncti. Marc. II. 20: qui .. suum populum .. angusto aliquo solatio tacitae compensationis expunxit [= zufrieden stellte, schadlos hielt]. Apol. 2: nocens expungendus est. — Lact. Mort. pers. 37, 5: quum satellites universos . . pretiosis vestibus . . expungeret. --3. abthun, abmachen, erledigen, perficere, explere. Tert. Orat. 10: ne verbo quidem malo (Abl.) permittit (dominus iram) expungi. — Daher expungere libidinem: Tert. Apol. 15. tempus: Apol. 20. primum adventum Christi: Apol. 21. quod meruit: Apol. 48. vota et gaudia: Apol. 35. votum: Jeiun. 11. fidem: Marc. III. 11. in sensu sonum: ib. 12. prophetiam: ib. 13. dispositionem: ib. 20. promissionem: IV. 22. dilata: V. 21. iudicium: Res. 14. resurrectionem: ib. 25. mortem: ib. 41. effectum: Paenit. 3. supplicia: ib. 9. universa: Anim. 35. omnia animae: ib. 49. triduum mortis: ib. 54. ordinem: ib. 22. Scorp. 10. Marc. III. 17. officia: Orat. 1. delictum: Idol. 1. honoris titulum .. mercedis debitum: ib. 13. debitum: Pudic. 2. quod intermisimus: Virg. vel. 11. abolitionem: Jud. 4. quae nunciabantur.. eveniunt: ib. 11. 12. quod sequitur (dictum): ib. 13. quae futura praedicabantur: ib. 15. — Cyprian. Mortal. 2. Bon. patient. 6: expuncta morte. — Senec. Ep. 9, 17. — Apul. Mag. 91. — exquirere — erdichten, erlügen. Cod. I. 7, 3. - fatigare = zum Narren haben, aufziehen, hänseln, vexiren. 24 Sulp. Sev. Dial. I. 4, 6: nullam occasionem .. omittis quin nos edacitatis fatiges. I. 5, 2: ne Gallus se aestimet fatigari. — frustrari = spernere, αθετείν. Iren. IV. 6, 1: quum et frustrentur verbum eius. 8, 1: frustrantes et blasphemantes deum. 12, 1: frustrata sunt legem dei. — gratificari — gaudere. Cassiod. Compl. 31. in Act.: quo dicto gratificati gentiles Christianum dogma . . receperunt. — habere = habitare. Plaut. Aul. prol. v. 5. Bacch. I. 2, 6. Truc. II. 4, 52. Men. prol. 68. Trin. I. 2, 156. — Varr. L. L. IV. p. 16 Bip.: ubi aeditumus habere solet. — Afran. Acc. ap. Non. 318. - Lucret. V. 1018. - Cic. Fam. VII. 6. p. Rosc. Am. 46. - incubare = sich bemächtigen, in Besitz nehmen, to squat. Cyprian.

 $^{^{24}}$ Dieser Gebrauch von fatigare scheint auf eine populäre Ableitung von fatuus zurückzuführen zu sein.

Op. et Eleem. 8. — Ambros. Offic. III. 14. — C. Th. IV. 18, 1. inescare = füttern, sättigen. Apul. Met. 152. 208. 236. - infundere = perfundere, begiessen. Cael. Aur. Acut. II. 37, 200. 202. 205. 213. — Macrob. Sat. VII. 4. — cf. Barth. Advers. 37. c. 6. initiare = inchoare. Tert. Valent. 15. - insinuare = mittheilen, kundthun, verkündigen. Sulp. Sev. Hist. II. 42, 6. — Spartian. Hadr. 25. — Dig. XXXII. 11, 2. Cod. I. 5, 2. 1, 1 pr. V. 40, 2. insumere = aufzehren, erschöpfen, schwächen. Cael. Acut. II. 37, 213. III. 17, 151. Chron. II. 1, 60. III. 2, 20. V. 11, 132. 137. interstinguere = das Lebenslicht ausblasen, hinmorden. Apul. Met. 77. — madefacere = weich, gar kochen. Veget. Mul. IV. 28. - merere aliquem = promerere. Herm. Past. I. 3, 1: qui iam meruerunt [εὐηρεστηκότων] deum. — minari — polliceri. Horat. Serm. II. 3, 9. — Phaedr. IV. 22, 4. — Lact. Inst. VII. 6, 7. cf. Bünemann ad h. l. — minuere = mutare. Terent. Andr. II. 3, 18. Hec. IV. 3, 10. — Dig. XXXVIII. 1, 17. — negotiari — einkaufen. Dig. L. 2, 12. — obducere = refellere, convincere. Tert. Apol. 46. Hermog. 38. Marc. I. 21. III. 16. V. 10. Carn. 19. Res. 2. Pudic. 7. Jeiun. 11. — = imminuere, violare, laedere. Tert. Apol. 50: sed obducimur, certe cum obtinuimus .. denique evadimus, cum obducimur. — Pass. Perpet. et Felic. c. 18: ne libertas nostra obduceretur. - Cael. Chron. III. 2, 28: siguidem . . transvoratus . . obducat (stomachum). — obferre (absolut) = opfern. Tert. Exhort. cast. 7. Monog. 10. Jeiun. 15. - operari = wohlthun, Almosen geben. Tert. Idol. 23 ex. — Cyprian. Ep. 5. Op. et Eleem. 8. 9 (ter). 10.. ö. - cf. Bünemann ad Lact. Inst. VI. 12, 24. - profanare = idolis sacrificare. Tert. Idol. 10. — Sulp. Sev. Hist. I. 20. 1. — recuperari = sich wieder erholen. 25 Veget. Mul. III. 2: ut recuperetur et sanitas ei detur. — Varro: recuperare se quiete. — redarguere = cohibere, impedire, avertere. Cael. Acut. I. 15, 121. Chron. V. 2, 48. - relegere = verlesen, vorlesen. Cod. I. 17, 2, 11. - Colum. IV. 1 in. — remetiri = wiederholen. Apul. Met. 6. 38. — repudiare = aufkündigen, aufsagen. Dig. XXIII. 2, 12 pr. XXIV. 2, 4. 3, 38. XL. 4, 29. L. 16, 191. — reputare = in An-Ab-Gegenrechnung bringen. Dig. X. 2, 39, 3. XXXI. 88, 5. XXXV. 2, 12. — Tert.

²⁵ Hiervon abgeleitet sind das engl, to recover und das mundartliche sich wieder erkobern'.

Res. 16. — restare = reliquari. C. Th. XI. 1, 27. — stare = esse [franz. être]. Laber. ap. Non. 220: qui pedem ex taberna tulimus, tantus cum staret pluor. — Propert. III. 21, 21: pietate potentes stamus. — Senec. Hipp. 472: vacuum sine ullis classibus stabit mare. — Valer. Flacc. VII. 354: nec notis stabat contenta venenis. — Hygin. Fab. 8: casu in eodem loco, quo illa pervenerat, Epaphus Sicyonius stabat. — vgl. Fuchs Roman. Spr. S. 352. — subsistere = Anstand nehmen, Bedenken tragen. Dig. III. 3, 33 pr. XII. 1, 32. L. 6, 5, 10. — sufflare = contemnere. Aug. Ep. 56: nomen Anaxagorae, quod propter literatam vetustatem, ut militariter loquar, literatiores libenter sufflant.

Deponentia mit passiver Bedeutung.

consolari Mt. 2, 18: noluit consolari [παρακληθηναι], Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 5, 5: consolabuntur [παρακληθήσονται], Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. uterq. Mm. Clar. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Luc. 16, 25: consolatur [παρακαλεϊται], Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 20, 12: consolati sunt [παρεκλή-θησαν], Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 1, 12: simul consolari. 2 Cor. 7, 13: consolati sumus, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 118, 52. 125, 1. Jerem. 31, 15. Sirac. 35, 21: Vulg. — Aug. Conf. 6, 1. — Gell. 15, 13. — Justin. 22, 6.

eloqui Rom. 8, 26: gemitibus qui eloqui non possunt [ἀλαλήτοις], Clar. — Partic. elocutus Dig. III. 2, 13, 6.

loqui Mt. 26, 13: loquetur [λαληθήσεται], Cant.

metiri Mt. 7, 2: metietur [μετρη-θήσεται] vobis, Gall. Rehd. — Luc. 6, 38: metietur vobis, Fuld. — Caes. B. Gall. I. 16. — Curt. V. 1. — Lact. Mort. pers. 23, 2. cf. Bünemann ad h. l.

oblivisci Luc. 12, 6: non est oblitum [ἐπιλελησμένον], Cant. — Ps. 30, 13: oblitus sum [ἐπελί/σθην] tamquam mortuus, Psalt. Veron. — 87, 13: in terra oblita [ἐπιλελησμένη], Psalt. Veron. Carnut. Aug. — Jes. 23, 16: vagare civitas oblita, Ambr. d. Helia c. 20. — Virg. Ecl. IX. 53: oblita mihi tot carmina.

operari Jo. 3, 21: quoniam deo sunt operata [εἰργασμένα], Cant. — Lact. Inst. VII. 27, 4: susceptis operatisque virtutibus.

persequi 1 Sam. 26, 20: sicut persequitur perdix in montibus, Vulg.
Hygin. Fab. 198: illa se in mare praecipitavit, ne persequeretur.

remetiri Mt. 7, 2: remetietur [ἀντιμετοη θήσεται] vobis, Vulg. — Mc. 4, 24 u. Luc. 6, 38: remetietur vobis, Gall. Rehd. Vulg. — Virg. Aen. II. 181: pelago remenso. III. 143: remenso... mari.

aspernari I.iv. 34, 40. — Auct. B. Afric. 93, 3. — aucupari Lact. Inst. V. 22, 22. — auciliari Vitruv. V. 8, 2. — dilargiri Sall. Hist. I. 15 (ed. Gerlach): bonis . . dilargitis. — Gell. 15, 13. — Lact. Inst. VII. 1, 13. — dimetiri Vitruv. V. 9, 3. — dominari Poët. ap. Cic. Offic. I. 39. — Iren. III. 8. V. 9. — Lact. Inst. VII. 15, 5. Mort. pers. 16, 7. cf. Bünem. — Assumpt. Mos. III. 8 sq.: dominabitur a principibus. — exsecrari Lact. Mort. pers. 22, 4. — fungi Tert. Praescr. 29: tot ministeria perperam functa. — nancisci Hygin. Fab. 1. 8. 120. 186: occasione nacta. — polliceri Ovid. Fast. III. 366. Heroid. VI. 110. XXI. 140. Met. XI. 107. — Lact. carm. d. Pascha v. 65. 26

V. Präpositionen.

1. Präpositionen in gewöhnlicher Form.

absque = fern von, abgesondert von, ἀπό. Jo. 16, 2: absque synagogis [ἀποσυναγώγους] facient vos (Gall. Fuld.: vobis), Veron. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Apul. Met. 60: scitis quid domi conditum celetis et absque omnibus profanis tacite veneremini. — = ausser, ausgenommen, praeter. Exod. 20, 3: non erunt tibi dii alii absque [πλήν] me, Cyprian. Demetrian. 4. — 1 Paral. 17, 20: non est alius deus absque [πλήν] te, Vulg. — Jes. 44, 6: et absque [πλήν] me non est deus, Vulg.; — ego sum deus et alius absque me non est, Tert. Carn. 24; — ego deus, alius absque me non est, Tert. Prax. 18. p. 233. — ibid. p. 232: unus deus pater et absque eo alius non est. — Jes. 44, 8: testes vos estis si est deus absque [πλήν] me, Tert. Idol. 4; — vos estis testes mei numquid est ..., Vulg. — Jes. 45, 6: ut sciant .. quoniam absque [πλήν] me non est. 45, 14: non est absque te deus. 64, 4: a saeculo non audierunt neq. auribus perceperunt, oculus non vidit, deus absque te, quae praeparasti exception and sulle su

²⁶ Bei einigen dieser Verben, die auch in activischer Form vorkommen (consolare, operare, persequere, aucupare, exsecrare, pollicere; — s. o. 2. Kap.), ist es gleichgiltig, ob man ihre Passivformen hierher zieht oder sie bei der Vertauschung der Verbalgenera berücksichtigt.

spectantibus te, Vulg. — Hos. 13, 4: et deum absque $[\pi\lambda\acute{\eta}\nu]$ me nescies, Vulg. Tolet. . . et salvator non est absque $[\pi\alpha\varrho\acute{\xi}]$ me, Tolet. Vers. antiq. ab Hieron. emend. (Vulg. nov.: praeter me). — Baruch 3, 36: hic deus noster est et non deputabitur alius absque illo $[\pi\varrho\acute{\varphi}\varsigma\ a\dot{v}\tau\acute{o}\nu]$, Lact. Inst. IV. 13, 8. — Solin. c. 46: postera parte purpureus absque (= excepta) cauda in qua roseis pennis caeruleus inscribitur nitor. — Symm. Ep. 2, 36: absque paucis qui me secuti sunt. — Oros. 2, 16: octoginta naves captae absque his quae . . perierunt. — — sonder, ohne. Hos. 1, 6: voca nomen eius Absque misericordia $[o\dot{v}\kappa\ \mathring{\eta}\lambda\epsilon\eta\mu\acute{\epsilon}\nu\eta]$, Vulg. — Cic. Att. I. 19 in.: nullam a me epistolam ad te sino absque argumento pervenire. d. Invent. I. 36: quaedam (argumentatio) in qua nihil valet absque approbatione. — Quintil. VII. 2, 44: an . . impetu raptus sit et absque sententia. — Veget. Mil. III. 24: absque vulneribus capie-bantur.

ad = apud. Jo. 17, 5: et nunc honorifica me tu pater ad te ipsum [παρὰ σεαυτῷ], Cant. — Sap. 8, 10: habebo propter hanc claritatem ad turbas [ἐν ὄχλοις] et honorem apud [παρά] seniores, Vulg. - Tert. Apol. 47: ad mortuas (cod. Fuld.). 48: non integre ad deum. — Varr. ap. Non. 133: tum ad me fuerunt. — Cic. Att. X. 4: fuit ad me sane diu. - Hygin. Fab. 28: ad inferos. 63: ad Polydectem morari. — = in. Exod. 12, 29: captivae quae est ad lacum [ἐν τῷ λάκκω], Hieron adv. Helvid. (opp. IV. 136) . . . in carcere, Vulg. — Aug. Civ. III. 12: ab Epidauro ambivit ad Romam. — Sulp. Sev. vit. Mart. 20, 8; si ad Italiam pergeret. Dial. III. 11, 4; ad Hispanias mittere. 11, 9. 13. 1. — Gest. purgat. Felic. ap. Baluz. II. 88: ad Numidias fuisti? — Cic. Fam. XI. 18: ad omnia templa supplicatio. — Plin. Ep. II. 2, 3: ad villam. — Spartian. Hadr. 13. Sever. 3. 8. Pescenn. 5. Capitol. Anton. P. 7. Anton. Phil. 27. Pertin. 3. Clod. Alb. 6. Opil. Macrin. 4. Gordian. 5. — — per. Veget. II. 15: erant funditores qui ad fundas vel fustibalos (= fundis vel fustibalis) lapides iaciebant; erant tragularii qui ad manuballistas vel arcuballistas (= manuballistis vel arcuballistis) dirigebant sagittas. II. 23: ad palum quoque vel sudes (= palo vel sudibus) iuniores exerceri percommodum est. III. 4: ad vectes (= vectibus) pro similitudine gladiorum punctim caesimque feriendo. III. 24: ad latiores lanceas vel maiora spicula (= lanceis . . spiculis) belluas occidebant. IV. 8: minima (saxa) ad fundas sive fustibalos

(= fundis sive fustibalis) vel manibus iacienda. IV. 18: ad maiores ballistas (= maioribus ballistis) malleolos vel falaricas cum incendio destinant (= mittunt, iaciunt). - Marcell. Empir.; ad vectes ferire, ad cornu infundere. — Pass. vet.: ad plumbatas caedere. cf. Schwebel ad Veget. II. 15. Salmas, ad Tert. Pall. p. 116, 428. -- = post. Dig. XL. 4, 18, 2: ad annum liber esto' - vel ita accipi potest: post annum quam moriar liber esto. — Cic. Att.: nescio quid intersit, utrum illuc nunc veniam an ad decem annos. apud = ad. Jon. 4, 2: et oravit apud $[\pi\rho\delta\varsigma]$ deum, Lucif. Cal. Athan. II. (Sabat. II. 939). — Mc. 8, 26: vade domi aput te [είς τὸν οἰκόν σου, - franz. chez toi], Verc. - Luc. 8, 39: revertere domi aput te [εἰς τὸν οἰχόν σου]. Verc. — 18, 4: post haec venit aput se [εἰς έαυτόν] et dicit, Cant. — Jo. 20, 10: abierunt ergo apud se [πρὸς έαυτούς] discipuli, Colb. Corb. — Lucil. ap. Non. 522: viavit apud aurificem. — — in oder (bei Städtenamen) Locativus. 27 Act. 14, 25: aput Pergen [ἐν Πέργη], Cant. — 2 Cor. 1, 8: de pressura nostra apud Asiam [ἐν τῆ ᾿Ασία], Tert. Res. 48. — Tert. Marc. IV. 8: apud Nazareth. Apol. 25: apud Sirmium. Exhort. cast. 13: apud Achaiae oppidum . . apud Ephesos. Anim. 46: apud Oropum . . anud Mallum. Praescr. 20: anud unamquamque civitatem. -Apol. 10: apud ipsam Italiam. 21: apud Galilaeam. 22: apud Lydiam. Hieron. d. Script. eccl. c. 79: Arnobius . . Siccae apud Africam . . rhetoricam docuit. — Tert. Apol. 18: apud Serapeum. Scorp. 10: synagogae . . apud quas . . — Apol. 22: apud literas sanctas. Nat. II. 8: apud nostras literas. 12: apud veteres memorias. Marc. V. 1: apud evangelium. 2: scripturam apostolicorum . . apud quam . . Anim. 30: apud commentarios. Apol. 37: apud istam disciplinam. - Lact. Mort. pers. 48, 2: apud Mediolanum. - Arnob. IV. 25: apud insulam Cretam. - Sulp. Sev. Hist. I. 5, 2. II. 11, 1. 17, 2. 28, 4. 29, 1. 31, 6. 36, 5. 38, 4. 41, 1. 42, 1. 45, 5. 47, 1. vit. Mart. 4, 1. 18, 3. Dial. II. 13, 8. III. 11, 3. — Lucif. Cal. Reg. apost. 156: apud Niciam. 174, 180, 183, 185. Athan I. 41. II. 126. 134. — Plaut. Epid. II. 2, 67: apud Thebas. — Terent.

²⁷ Man vergleiche das aus apud entstandene englische at, welches ebenfalls (im Gegensatze von to) eine Ruhe bezeichnet, = in, bei. — Was übrigens die Vertauschung von apud und ad betrifft, so finden sich bei Charisius folgende darauf bezügliche Verse des Lucilius: Nam velut intro aliud longe est, atque intu videmus, Sic et apud te longe alid est neque idem valet ad te.

Andr. II. 1, 2: aput forum. IV. 5, 6. Ad. I. 2, 74. III. 3, 50. 5, 2. IV. 1, 1. Phorm. V. 5, 19. — Apul. Met. 21: apud Athenas Atticas (= Macrob. Sat. V. c. 1). 154: apud historiam. Habitud. 158: apud Delon. — Cael. Aur. Acut. II. 10, 63: apud Romam. 22, 131. III. 15, 124: apud Cariam atque Cretam. 18, 186: apud Cretam . . apud Mediolanum. Chron. I. 3, 57. V. 4, 77. — Tac. Ann. I. 5. III. 71. IV. 13. 18. VI. 17. XI. 16. XVI. 15. Hist. I. 49. s. Heräus z. l. St. — Oros. 7, 40. — Sext. Ruf. c. 7. — Dig. XVI. 3, 5, 2. XL. 5, 28, 5. XLIX. 18, 2 pr. — Spartian. Hadr. 1. 12 (bis). 19. 20. 25. 27. Sever. 5. 9. 10. 11. Pescenn. 5. 7. Capitol. Anton. P. 5. Anton. Phil. 8. 19. Ver. 6. 7. 9. Clod. Alb. 12. Opil. Macr. 3. 10. Vulcat. Gall. Avid. 6. Lamprid. Comm. 1. Diadum. 2. Heliog. 7. Alex. Sev. 5, 54. Maximin. 14. Capitol. Max. et Balb. 11. 12. Gallien. 4. 11. Salonin. Gallien. 1. Vopisc. Aurel. 10. 13. 31. 47. Prob. 3. 9. — Cic. ap. Non. 523: apud villam. - Non. 522: error consuetudinis apud pro in utitur. Itaque vitiose dicinius, cum nos in foro fuisse dicamus, apud aut ad forum fuisse.

circa = neben Mc. 4, 4: cecidit circa [$\pi\alpha\varrho\acute{\alpha}$] viam. 4, 15: qui circa [$\pi\alpha\varrho\acute{\alpha}$] viam. 4, 1: omnis turba circa [$\pi\varrho\acute{\alpha}$] mare. 5, 21: erat circa [$\pi\alpha\varrho\acute{\alpha}$] mare, Rehd. Amiat. Vulg. — 4, 1: ipse in navi ascendens sedere circa [$\pi\acute{\epsilon}\varrho\alpha\nu$] mare, Cant. — Jo. 19, 25: erat illic circa [$\pi\alpha\varrho\acute{\alpha}$] crucem mater Jesu, Aug. — Tob. 4, 5: sepeli illam (Vulg.: sepelias eam) circa me [$\pi\alpha\varrho\acute{\alpha}$], Reg. Germ. 4. 15. Regin. Suec. Vulg. — 14, 12: sepelieris matrem tuam (Vulg.: vestram) circa me [$\mu\epsilon\tau\acute{\epsilon}\nu$], Reg. Germ. 4. Vulg. — Capitol. Tyrann. 33: extat eius sepulchrum circa Bononiam. — Dig. XLIII. 15, 1 pr.: ager qui circa ripam est . . . ö.

citra = mehr als, prae. Ps. 45, 2: tempestivus decore citra filios [παρὰ τοὺς νἱούς] hominum, Tert. Marc. III. 17. Jud. 14. — Jes. 53, 3: sed species eius inhonorata, deficiens citra [παρά] filios hominum, Tert. Marc. III. 7 in. Jud. 14 in.; . . citra omnes homines, Tert. Marc. III. 17. — — extra, praeter. Tert. Carn. 25: citra singularum . . opinionum congressionem. Jeiun. 13: citra illos dies. — Suet. Oct. 43. — Flor. III. 1, 2: citra spem omnium. — Dig. III. 6, 9. — — sine. Frontin. Strat. I. 8, 9: citra vexationem suorum. — Dig. II. 12, 1, 1. 15, 7, 2. 15, 8, 6. IV. 4, 16 pr. V. 3, 49. XVII. 1, 10, 10. 2, 31. XXVII. 1, 41 pr. XXVIII. 6, 41, 3...ö. de = instrumental. Abl. Exod. 21, 6: pertundet ei dominus auricu-

lam $[\tau \tilde{\varphi} \ \partial \pi \eta \tau i \varphi]$ de subula, Aug. Locut. 97. d. Exod. -- Exod. 26, 34: et cooperies [τῷ καταπετάσματι] de velamine arcam testimonii, Aug. Quaest. 177, 8 in Exod. — 1 Sam. 26, 8: et nunc occīdam [$x\hat{\varphi}$ δόρατι de lancea, Lucif. Cal. Athan. I. p. 30. — 2 Paral. 29, 30: ut laudarent dominum de [êv] sermonibus, Tolet. — Job 31, 20: de [από] velleribus ovium mearum calefactus est, Vulg.: — de tonsura ov. mear. calefacti sunt, Mm.; — de velleribus ov. m. humeros eorum non calefeci, Ambros. d. Exhort. virg. (II. 298). 28 - Tob. 4, 17: de [&x] vestimentis tuis nudum vesti, Germ. 15; — de vest. tuis nudos tege, Ambros. d. Tob. c. 24. Vulg. - Judith 15, 15: et coronavit se de oliva [την ελαίαν], Germ. 15. -- Ezech. 28, 16: de [ano] multitudine negotiationis tuae promas tuas replesti, Tert. Marc. II. 10. — Baruch 1, 10: pecunias de quibus emite holocautomata. Sirac. 22, 2: de stercore $[\beta o \lambda \beta i \tau \phi]$ boum lapidatus est piger. 2 Macc. 1, 33: aqua apparuit de qua $[\alpha \varphi' \circ v]$. purificaverunt sacrificia. 15, 17: Judae sermonibus . . de quibus extolli posset impetus. 3 Esdr. 4, 30: caedebat regem de sinistra manu. Hagg. 2, 13: tetigerit de summitate eius panem, Vulg. -- Mc. 5, 23: tange eam (illam) de [ɛ̃z] manibus tuis, Cant. Veron. Corb. Vindob. — 15, 19: de arundine [καλάμφ] in caput, Corb. — Jo. 3, 20: ut non arguantur opera eius de luce, Cant. Hieron. — 13, 5: et tergere [vo λεντίω de lentio, Cant.; — et extergere de (eodem: add. Brix.) linteo, Veron. Brix. — Act. 12, 17: cumque significasset eis $[\tau \hat{\eta}] \chi \epsilon \iota \varrho i$ de manu, Cant. — Rom. 1, 20: invisibilia enim eius .. [τοῖς πουήμασιν] de factitamentis intellecta visuntur, Tert. Anim. 18. — 2 Cor. 11, 3: serpens Evam seduxit de [êv] astutia sua, Clar. — Apoc. 3, 18: aurum ignitum de [ɛˈx] igni, Cyprian. Op. et Eleem. 13. — Apoc. 17, 2: inebriati sunt . . de [ex] vino. 21, 16: mensus est civitatem [τῶ καλάμω] de arundine, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Assumpt. Mos. VI. 47 sqq.: altarium inquinabunt de muneribus. -- Iren. II. 22, 3: de quinque panibus satiavit .. multitudinem. 30, 1: vere de tonitruo percussi. — Tert. Valent. 24: de afflatu suo animat. Res. 9: de suo afflatu . . animavit . . . . de sacramentis suis . . vestivit. Scorp. 1: de cauda nocere. 4: de omni substantia diligere. 6: de fama aeternitatem, de memoria resurrectionem. 12: de Apocalypsi .. sua instructus. Orat. 9: de spiritu ipsius .. animata. 14: de ab-

²⁸ An zwei anderen Stellen hat Ambrosius den blossen Abl. velleribus.

stinentia osculi agnoscimur. Spect. 13: de originibus, de titulis . . . 16: de sponsionibus concitatum. 25: de commercio scintillas libidinum conflabellant ... de misericordia moveri. Idol. 5: de scripturis audent argumentari. Testimon. 1: de suo proprio instrumento... revincantur. 3: de suo semine infectum. Hab. mul. 6: ut de serpente cultior fiat. Cult. fem. 5: de cuius doctrinis instrui concupiscit. Paenit. 12: novit illos oculare rursus de sua chelidonia. Marc. IV. 20: idque de argumento affirmat. Coron. 1: calceatus de evangelii paratura . . et de martyrii candida melius coronatus. Apol. 1: de iustitiae diligentia . . inquirere. 23: de contactu deque afflatu nostro . . excedunt . . . colitis illos, quod sciam, etiam de sanguine. Jud. 7: de legionum suarum praesidiis imperium suum muniunt. — Novatian. Trin. 1: ingenium artificis de institutionis varietate testantia . . . illam de obedientia posset evadere. 8: corroboratis de gelu viribus. 9: de praesentia . . implentem. 22: de sono nominis . . de ordine dispositae potestatis. — Tert. Carm. d. Genes. 3 ex.: operiens nudos calidis de vestibus artus. — Cyprian. Orat. 9: nobis de dei dignatione confertur . . de dei gratia. 18: de unitate . . plebs adunata. Demetrian. 22: de divina pietate conceditur. Op. et Eleem. 8: de quantitate patrimonii . . mercari. 12: de terrestribus lucris. Bon. patient. 9: de iacturis facultatum, de ardoribus febrium ... cf. Krabinger ad Cyprian. Donat. p. 34. - Aug. Enchir. 11: ut benefaceret etiam de malo. Civ. XVIII. 5: Jacob de virgis variatis, ut oveset caprae variae nascerentur, effecit. XXI. 7: nigrae lineae de candido imprimuntur argento, de carbonibus etiam. — Ambr. enarr. Ps. 36. (IV. p. 497): cum in Exodo (17, 6) legerimus quod . . percussit Moyses de virga petram. - Lact. Inst. IV. 15, 17: duodecim cophini de residuis fragminibus impleti. 26, 37: limina sua de cruore agni notant. — Cassiod. Compl. 36. in Rom.: epistulam suam de incarnatione domini . . concludens. - Minuc. Fel. 7, 5: praedicta de oraculis fata. 19, 4: de suis dictis sapientes esse meruerunt. 30, 1: initiari nos . . de caede infantis. — Arnob. Comment. in Ps. 57: Aspides .. ponunt unam aurem in terram et alteram aurem de caudae suae acumine obturant. — Pass. Perpet. et Felic. c. 12: de manu sua traiecit nobis in faciem. — Pass. Petri Balsami c. 1 (ap. Ruinart.): os, oculos, nares, manus, pedes habent, sed de his neque loquuntur neque vident . . (Ps. 113, 5). Act. Tarachi al. c. 5 ibid.: nunc proba in me de omnibus tormentis tuis. 6: de sale fricate

ei dorsum. 7: de novacula excoriate caput eis. — — Terent. Ad. I. 2, 33: ne me obtundas de hac re saepius. — Apul. Met. 53: de latronis huius sanguine legibus vestris..litate. 189: verberoni sua placuit salus de mea morte. — cf. Hildebrand ad Apul. Met. p. 164. 229. — Apic. 4, 5: de tessella sua recludis. 6, 2: eas de hoc iure perfundis . . de sabano calido involves gruem (cod. Vatic.). 7, 2: de cannis surclas. 8, 8: de condītura (pertangito).. obligatur de omento porcino. - Pervig. Vener. v. 4: Et nemus comam resolvit de maritis imbribus. 6: Implicat casas virentes de flagello murteo. 10: Ipsa surgentes papillas de Favoni spiritu Urget in nodos tepentes. 13: Ecce iam lacrimae trementes de caduco pondere In ruborem florulentae prodierunt purpurae. 36: Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus. — Amm. Marc. 29, 3: de fustibus caesus. 31, 5: quid potestas Martia de habitu prudentiae valeat, cff. Ernesti ad h. l. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. I. p. 951. — Lamprid. Comm. 9: ita ut . . de pannis et linteis . . redigerentur. Heliog. 19: stravit et triclinia de rosa. 28: ut de croco sigma straverit. Alex. Sev. 55: de praeda.. suum ditavit exercitum. Capitol. Tyrann. 14: effigiem de liciis variantibus monstrent. — Dig. XLVII. 2, 12, 1: nemo de improbitate sua consequitur actionem. — - unde = womit, wodurch. Hygin. Fab. 123: Aiax Hectori donavit balteum, unde est tractus; Hector Aiaci gladium, unde se interfecit. 126: accipiet . . arundinem, unde victum eiiciat. — Cassiod. Compl. 2. in 2 Tim.: unde . . noverat esse salvandos.

= ex. Mt. 3, 9: de [ε̃κ] lapidibus istis suscitare, Gall. Amiat. Vulg. — 19, 12: de [ε̃κ] utero matris nati sunt sic, Gall.; Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. (de m. ut. sic n. sunt). — Mc. 7, 29: exiit de [ε̃κ] filia tua daemonium, Gall., Rehd. Amiat. (exiit daem.). — Luc. 1, 71: et de [ε̃κ] manu omnium, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Sap. 13, 1: et de [ε̃κ] his quae videntur bona non potuerunt intelligere eum. 1 Macc. 13, 47: eiecit tamen eos de [ε̃κ] civitate. 2 Macc. 3, 3: ut Seleucus . de [ε̄κ] reditibus suis praestaret omnes sumptus, Vulg. — Herm. Past. III. 8, 4: sabano quod de [ε̄κ] sacco fuerat factum (cod. Palat.). — Aug. Civ. XX. 4: testimonia prius eligenda sunt de libris instrumenti novi, postea de veteris. — Lact. Inst. I. 5, I. 6, 6. V. 9, I. 18. 19, 15. VI. 14, 2. VII. 25, 4. Opif. 10, 11. 19, 2. Ira 17, 3. cf. Bünemann. — Petron. 63. 70 (quater). 75. 105. — Pervig. Vener. v. 18: Facta Cyprìdis de cruore deque

Amoris osculis Deque gennnis deque flammis deque solis purpuris, Ipsa iussit.. Rosa. — Dig. IV. 6. 28.. ö. — Spartian. Get. 5. Capitol. Macrin. 15. Lampr. Heliog. 19. 23. 24. Gallien. 16. Vopisc. Aurel. 35. 49. Treb. Poll. Claud. 14.

- = Abl. d. Qualität. Luc. 19, 3: quia de statu [$i_i \lambda \iota \alpha i \alpha$] pusillus erat, Cant.
- = Genitiv. Luc. 16, 17: quam de lege [τοῦ νόμον] unum apicem cadere, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Act. 17, 4: et de colentibus [τῶν σεβομένων] gentilibusque multitudo magna (= Amiat. Fuld.). Tob. 12, 4: medietatem de omnibus . . sibi assumere, Vulg. Jes. 40, 15: stillicidium de situla, Tert. Praescr. 8. Jo. 19, 29: vas positum erat de aceto [ὄξονς] plenum, Fossat. Cyprian. ad Donat. 13: gratuitum de deo munus. cf. Krabinger ad h. l. Ambr. Serm. 91: contigit fimbriam de veste martyrum. Pass. Seraph. et Sabin. c. 9 (Baluz. II. 112): quasi astula de fustibus. Vopisc. Firm. 3: tantum de chartis. Act. Pontif. Cenomann. (Mabill. 242): de oleo libras IV. et de cera libras III. . . 248: butticulas duas paratas plenas de optimo vino et in Coena Domini plenum modium de ovis.
- = Theilungsartikel. 2 Macc. 12, 40: invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis [ἰερώματα] idolorum, Vulg. [franz. des dons]. Aug. Conf. III. 7: utrum iusti essent qui sacrificarent de animalibus [franz. des animaux]. Vit. Aridii (Mabill. 202): ampullam in qua de oleo [franz. de l'huile] beati Martini continebatur.
- = ab. Lucil. ap. Non. 528: solus iam vim de classe prohibuit. Dig. IV. 2, 9, 1: tueri aliquem de vi hostium. L. 5, 11: excusationem tribuere de muneribus. III. 3, 35, 2: abire de Roma.
- in = instrum. Abl., per. Exod. 17, 5: virgam in [\$\vec{e}\vec{v}\$] qua percussisti flumen, Aug. Locut. 89. d. Exod. . . , in qua percussisti' dixit pro eo quod dicimus ,de qua percussisti', et est ista locutio creberrima in Scripturis. Exod. 21, 20: si quis percusserit servum suum . . in [\$\vec{e}\vec{v}\$] virga (quod est ,de virga'), Aug. ib. 99. Judic. 4, 18: et cooperuit eum in [\$\vec{e}\vec{v}\$] pelle sua, Aug. Locut. 19. d. Judic. . . non dicit ,pelle' aut ,de pelle'. Mt. 7, 2: in [\$\vec{e}\vec{v}\$] quo enim iudicio, Verc. Veron. Brix. Germ. Amiat. Fuld. Vulg. al. 4, 4: non in [\$\vec{e}\vec{v}\$] pane solo (Verc.: s. pane) vivet homo sed in omni verbo, Corb. Verc. Brix.; non in pane solo (Vulg.: s. pane) vivit . .,

Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jud. 15, 15: interfecit in [êv] ea mille viros, Vulg. - 15, 16: in | èv | maxilla asinae delevi mille viros, Ambros. Ep. 3, 23; - in max. asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos et percussi mille viros, Vulg. — Ps. 2, 9: reges eos in $[\vec{\epsilon}\nu]$ virga ferrea. 102, 5: qui replet in $[\vec{\epsilon}\nu]$ bonis desiderium tuum. 14, 3. 38, 5. 58, 8. Mich. 5, 1. Sach. 9, 8: Vulg. — Tert. Marc. V. 20: in ipsa lege mortis in terra deiectum. Idol. 7: in quibus (manibus) domini corpus scandalizatur. Pall. 1: in fibulae morsu humeris acquiescebat. Virg. vel. 12: in acu lasciviore comam sibi inserunt. — Dig. XLVIII. 8, 1, 3: si gladium strinxerit et in eo percusserit. — Non. 41: stigmatias veteres punctos in notis dici voluerunt. — Isidor.: calamistrum, instrumentum in quo torquentur capilli. — Gl. Philox.: atramentum . . in quo scribimus. — cf. Salmas. ad Tert. Pall. p. 115 sq. — = cum. Jos. 8, 18: extende manum tuam in $|\vec{\epsilon}\nu|$ gaeso, Aug. Locut. 10. d. Jos. — 1 Sam. 1. 24: adduxit eum secum . . in $[\vec{\epsilon}\nu]$ vitulis tribus. Hos. 4, 3. Soph. 1, 12. 1 Macc. 1, 18: intravit in Aegyptum in [ev] multitudine gravi, in curribus et elephantis, Vulg. - vgl. Hagen Spr. Erört. S. 76 f. — — ex. Genes. 44, 5: scyphus . . est in $[\vec{\epsilon}\nu]$ quo bibit dominus meus et in $[\xi\nu]$ quo augurari solet. 3 Esdr. 3, 6: in $[\xi\nu]$ auro bibere, Vulg. — Flor. III. 4, 2: bibere in ossibus capitum. — Inscr. vet. Hispan.: Statuam in aere auratam posuere. — [franz.: boire dans un verre, fumer dans une pipe].

Sub = zur Zeit, ɛ̃xt c. gen. Luc. 4, 27: multi leprosi erant . . sub Elisaeo propheta, Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Mc. 2, 26: sub Abiathar. Luc. 3, 2: sub principibus sacerdotum, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Tert. Apol. 35: sub ipsa usque impietatis eruptione. — — = coram. 1 Tim. 6, 13: qui testificatus est sub [ɛ̃xt] Pontio Pilato, Tert. Praescr. 25; — qui testimonium reddidit . . . , Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — testimonium reddente . . , Boern. — Tert. Carn. 9 u. Prax. 27: esuriit (esuriens) sub diabolo, sitiit (sitiens) sub Samaritide. Apol. 9: nescio quid et sub Catilina tale degustatum est. 45: sub deo omnium speculatore. Bapt. 6: in aqua emundati sub angelo. Testimon. 2: deum iudicem imploras sub Aesculapio stans. Valent. 30: sub potestatibus istius saeculi. Praescr. 16: sub duobus aut tribus testibus castigandus. 25: sub multis testibus proferebatur. Carn. 24: in ambitu nubis sub tribus arbitris clarum.

cis = intra. Plaut. Most. I. 1, 16. Truc. II. 3, 27. — erga = gegenüber. Plaut. Truc. II. 4, 52. — = nahe bei, an. Apul. Habitud. 170: erga regiam capitis. — Dig. L. 16, 245 pr.: tabulae erga parietem affixae. — = in Betreff, circa. Tert. Apol. 2: agitis erga nos. Marc. IV. 35: erga species ipsius vitii. Pudic. 20 in. — Iren. I. 2. 15. II. 20. 25. 26. 30. 56. — Cod. IV. 1, 7. — iuxta = erga. Gruter. 422, 1: iuxta cives. — merito = wegen, auf Grund. Tert. Marc. IV. 8: merito unius proverbii. Scorp. 8: merito damnationis. — Sulp. Sev. Hist. I. 12, 7: benedictionis merito. 23, 3. 47, 3. II. 11, 1. 2. Ep. ad Claud. 2, 20. — Capitol. Tyrann. 22. Lampr. Heliog. 6. — penes = in. Tert. Apol. 9: penes Africam. Carn. 20: penes scripturas sanctas. — sed = sine. Gruter. 203 = 509: sed fraude. — tenus = in Bezug auf, in Ansehung, nach. Dig. II. 2, 1, 2. XXVII. 9, 5, 13.

2. Präpositionen in Adverhialform.

deforis = extra, $\xi' \xi \omega \Im \varepsilon \nu$. Mt. 23, 25 = Luc. 11, 39: quod deforis est calicis, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.

desuper, ἐπάνωθεν. Judic. 3, 21: et sumpsit Aioth gladium desuper femore suo dextro, Aug. Locut. 11. d. Judic. — 4, 15: et descendit Sisara desuper curru suo, Aug. ib. 18. — Exod. 25, 22: loquar tecum desuper [ἄνωθεν] propitiatorium de medio duorum Cherubim, Ambr. Ep. 5.; — loq. ad te desuper propitiatorio, Rufin. comm. Orig. in ep. ad Rom. III. §. 8. — Mich. 2, 8: desuper tunica pallium sustulistis. 3, 2: tollitis pelles eorum desuper [ἀπό] eis et carnem desuper [ἀπό] ossibus eorum. Tob. 3, 15: ut. . certe desuper terram eripias me, Vulg. — 1 Reg. 7, 25: stabat desuper duodecim boves, Tolet.

foras, έξω. Act. 16, 13: egressi sumus foras portam. 21, 5: deducentibus nos omnibus... usque foras civitatem, Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 23, 25: mundatis quod foras [έξωθεν] est calicis, Cant. — Cassiod. Compl. 16. in Act.: electum foras castra (Act. 7, 58). Compl. 33: foras castra traxerunt (Act. 14, 18). — Apul.: foras corporis.

foris Mt. 23, 26: ut fiat et id quod foris [ἐκτός] eorum est mundum, Gall. — Apoc. 11, 2: atrium quod est foris [ἔξωθεν] templum, Amiat. Fuld. Dem. Vulg. — Cassiodor. Compl. 5. in Col.: qui foris ecclesia esse noscuntur.

intus Mt. 23, 26: quod intus [ἐντός] est calicis. Luc. 11, 39: quod autem intus [ἐσωθεν] est vestrum, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Lucret. IV. 1087: membris . . intus. — Virg. Aen. VII. 192: tali intus templo. — Scribon. 46: iniicere autem intus narem aut nares oportebit. — Apul. Met.: intus aedium.

palam = coram, Evartiov. Exod. 5, 21 = 7, 9: palam Pharaone et palam servis suis, Aug. Locut. 23. d. Exod.; — 7, 9: Aug. Quaest. 19. in Exod. — 8, 26: palam ipsis, ib. 28. — Petron. 49: palam nobis illum exintera. — Liv. VI. 14: rem creditori palam populo persolvit. — Assumpt. Mos. II. 19 sq.: palam omnem plebem (?).

retro, δπίσω. Mt. 4, 10: vade retro me, Veron. Rehd. — Mc. 8, 33: vade retro me, Rehd. Amiat. Vulg. — Mt. 16, 23: vade retro me, Ambr. d. Abraham I. 6.

secus = secundum, iuxta, $\pi\alpha\varrho\dot{\alpha}$ c. Acc. Mt. 13, 1: secus mare. 13, 4 u. 19: secus viam. 15, 29: secus mare Galilaeae. 20, 30: secus viam. Mc. 1, 16: secus mare Galilaeae. Luc. 5, 1 u. 2: secus stagnum. 7, 38: secus pedes eius. 8, 5 u. 12: secus viam. 9, 47: secus se. 10, 32: secus locum. 10, 33: secus eum. 10, 39: secus pedes (= Ambr. enarr. Ps. 1). 18, 35: secus viam. 24, 4: secus illas, Rehd. Amiat. Vulg. — Jo. 19, 25: secus crucem, Verc. — Act. 22, 3: secus pedes Gamaliel. Ps. 1, 3: secus decursus aquarum, Vulg. - Rom. 1, 25: secus creatorem, Boern. — 1, 26: immutaverunt naturalem usum in secus naturam usum, Boern. - Mt. 13, 1. 4. 19. 20, 30. Luc. 5, 1. 2. 10, 32. 33. 39. 24, 4 (= Veron.). Act. 22, 3: Fuld. - Gen. 49, 13: et ipse secus accessus navium, Ambros. d. Bened. patr. 5. — Gen. 49, 19: Gad, tentatio tentabit eum et ipse tentabit eum secus pedes, ib. 8. — Gen. 1, 20: et volatilia volantia secus firmamentum caeli, Ambros. Hexaëm. V. 1. 12. 14. - Assumpt. Mos. p. I. 8 sq.: secus qui in oriente sunt. III. 2 sq. secus quod placebit. 23 sq.: secus ordinationes suas. V. 10-12: secus verba . . sec. adfirmationem. 33 sq.: sec. testamentum. XIII. 34 sq.: sec. aetatem. XIV. 21 sq.: sec. voluntatem. — Cael. Aur. Acut. II. 3, 18: vultum secus et collum. — Charis. I.: id quod vulgus usurpat secus illum sede', hoc est secundum illum' . . .

subtus = sub, ὁποκάτω. Exod. 20, 4: subtus terram, Lucif. Cal. Athan. I. p. 9. — Ezech. 17, 23: et requiescit suptus eum omnis avis, Weing. — Dan. 8, 8: quattuor cornua subtus id cornum, Wirceb. — 2 Sam. 22, 37 u. 40: subtus me. 1 Reg. 13, 14: subtus

terebinthum. Ps. 17, 37 u. 40: subtus me. 17, 39: subtus $[\imath \tau \delta]$ pedes meos. Jes. 10, 16: subtus $[\imath \iota \varsigma]$ gloriam eius succensa ardebit. Hos. 4, 13: subtus quercum et populum. Mich. 1, 4: subtus $[\imath \tau \kappa \alpha \alpha \alpha \omega \beta \epsilon \nu]$ eum. 4, 4: et sedebit vir subtus vitem suam et subtus ficum suam. 3 Esdr. 3, 8: posuerunt subtus $[\imath \tau \delta \alpha \alpha \alpha \omega \beta \omega]$ cervical, Vulg. — Mt. 22, 44: suptus pedes tuos, Cant. — Mc.7, 28: et catelli subtus mensa, Cant. Verc. (mensam). — Luc. 8, 16: suptus (subtus) lectum ponit, Cant. Verc. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Apoc. 6, 9: subtus altare (Amiat.: -rem), Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Pass. Bonifacii c. 6 (ap. Ruinart.): subtus eum. — Inscr. Rom. n. 72 ap. Mabill. p. 263: subtus montem Aventinum.

clanculum Terent. Ad. I. 1, 27: clanculum patres. — scorsum Lucret. III. 563: seorsum corpore. III. 631 sq.: seorsum animā. — simul Tac. Ann. III. 64: septemviris simul. IV. 55: Magnetibus simul. VI. 9: Scauro . . simul. — Sil. Ital. V. 418: ore simul.

VI. Conjunctionen.

dum m. Conj. — während. Mt. 25, 10: dum autem irent emere, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 30, 14: in eo dum convenirent. 31, 3: dum clamarem tota die, Vulg. — Sap. 18, 14: dum medium silentium tenerent omnia et nox. . medium iter haberet, Missal. Introit. Dom. infr. Octav. Nativ. — Ps. 75, 10: dum resurgeret in iudicio deus, ibid. Domin. Resurr. Offert. — Sulp. Sever. Hist. II. 5, 7. Martin. 12, 1. 15, 1. 18, 3. 26, 4. — Auct. B. Hispan . . ö. — vgl. Hagen Spr. Erört. S. 21.

mox = simulatque. Mt. 6, 26: $mox [\omega_S]$ audiit, propter iusiurandum . . noluit ëam contristare, Cant. Vindob. — mox quum Dig. VII. 4, 13. Cod. II. 53, 5, 3.

ne (nicht enklitisch, direct fragend) = num. Luc. 22, 35: ne cuius defecistis [μή τινος ὑστερήσατε]? Cant. — Jo. 4, 12: ne ²⁹ tu maior sis [μὴ σὸ μείζων εί]? et cetera, Tert. Marc. IV. 25. — Tob. 2, 21: unde est haedus hic qui belat? ne forte furtivus sit? Regin. Suec.

²⁹ Pamelius u. Rigaltius haben hier f\u00e4lschlich (\u00e9egen die Autorit\u00e4t des cod. Leidens, und der ed. princ. des Rhenanus) nae edirt.

— 10, 1: ne forte detentus est [μήποτε κατέσχηται] ibi? Germ. 15. — 1 Reg. 18, 27: ne forte dormiat [μήποτε καθείθη]? clamate vehementer, Sulp. Sev. Hist. I. 43, 7. — Aug. Civ. I. 28: interrogate fideliter animas vestras: Ne forte de isto integritatis bono vos inflatius extulistis et aliquibus invidistis? — Terent. Andr. IV. 5, 45: C. audivi iam omnia. D. ah ne tu omnia? — Eunuch. III. 1, 38: tuum obsecto ne hoc dictum erat?

ne (nicht enklitisch, indirect fragend) = enklit. ne. Luc. 3, 15: cogitantibus omnibus (Cant.: cogitantium omnium). ne forte ipse esset [μήποιε αὐτὸς εἴη] Christus, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. uterq. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Ambros. — Tert. Prax. 22: ambigentibus inter se ne ipse esset Christus. — videre ne: Tert. Apol. 26. Carn. 23. — recogitare ne: Apol. 2. Nat. I. 7. 8. Praescr. 44. — considerare ne: Nat. I. 10. — nescire ne: Apol. 15. Nat. I. 10. Marc. V. 16. — retractare ne: Apol. 3. — persuasum habere ne: Apol. 48. — elegant ne: Marc. IV. 17. — nemini subvenit ne: Nat. I. 4. — legite necubi relatum sit: Apol. 9. — scire .. explicare .. audire ne: Arnob. I. 10. II. 7. III. 4. — dispicere .. aestimare .. inspicere ne: Dig. VIII. 3, 38. XIV. 5, 4 pr. XXVIII. 7, 27 pr. — — Firmic. Mat. 28, 12: severitatem suspendit, ne vos forsitan peccare paeniteat.

quatenus = quomodo. Mt. 26, 59: quatenus [$5\pi\omega\varsigma$] mortificarent eum, Cant. — Lact. Inst. IV. 27, 1, 11. 30, 3. V. 22, 15. VII. 6, 7. 14, 1. 12. Mort. pers. 1, 7. 26, 6. cf. Bünemann ad hh. ll. — = quia, quoniam. Tert. Prax. 17. Hermog. 32 in. — Minuc. Fel. 5, 6. — Sulp. Sev. Dial. I. 12, 5. cf. Vorst. ad h. l. — Scribon. 231. — = damit, auf dass. Cassiodor. Complex. 35. in Ep. ad Rom.: quatenus ereptus ab infidelibus Judaeis (Rom. 15, 31). — Compl. 4. in 1 Cor. — 2. in 2 Cor. — 5. in Eph. — 3. in 2 Tim. — Ambr. Serm. 1. 38 (bis). 41. — Veget. Mul. III. 1: providere . quatenus . . calidissimo cubili muniantur. IV. 10 (bis). — Dig. XIX. 2, 55, 2. XXIV. 3, 22, 6. 8. Cod. II. 7, 13. III. 28, 35, 1. VIII. 41, 26. — Alcuin. Ep. 7. ap. Mabill. p. 400. Ep. 9. p. 401. Ep. 16. p. 403. Ep. 19. p. 405. — = quamdiu. Inst. I. 25, 2.

quippini [μενοῦνγε] = quin immo. Luc. 11, 28: quippini beati qui audiunt verbum dei, Amiat. — Plaut. Bacch. IV. 7, 41. Men. V. 9, 50. — Apul. Met. 209. quod, quia, quoniam = Acc. m. Infin. 30 Luc. 10, 24: dico enim vobis quod [671] multi prophetae . . voluerunt videre, Veron. Rehd. Amiat. Vulg.; . . . quia m. pr. . . , Verc. Brix. Gall.; . . . quia pr. non viderunt quae vos videtis, Tert. Marc. IV. 25. - Jo. 4, 51: nuntiaverunt ei quoniam [571] filius eius vivit, Cant. Verc. Veron.; nunt. dicentes quia filius eius (Gall.: tuus) vivit (Amiat. Fuld. Vulg.: viveret), Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 4, 52: dixerunt ei quoniam [571] heri, Cant.; .. quia heri, Amiat. Fuld. Vulg.; .. quia hesterna die, Rehd. - 4, 53: cognovit ergo pater quoniam [ori] in illa hora in qua dixit illi Jesus quoniam [ori] filius tuus vivit, Cant.; ... quia illa hora in qua dixit ei J. quia fil. tuus v., Gall.; . . . quia illa h. erat qua (V.: in qua) d. ei J. quod (om. V.) f. t. vivit, Rehd. Vulg.; ... quod illa h. erat in qua d. ei J., fil. t. vivit, Amiat. Fuld. — 5, 25: dico vobis quoniam, Cant. Veron.; quod, Verc.; - quia, Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 8, 24: quoniam moriemini .. quoniam ego sum, Cant.; — quia .. quia, Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - 8, 27: non cognoverunt quod, Cant. Verc.; — quoniam, Veron.; quia: Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 8, 54; quem vos dicitis quia, Cant. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; — quod: Verc.; — quoniam, Veron. — 8, 55: si dixero quia, Cant. Verc. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; - quoniam, Veron. - 1 Jo. 5, 1. 2. 5. 6. 13. 15 (Dem. Amiat. Fuld.: quoniam audit; - Vulg.: quia aud.). 19. 20: Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Bei sämmtlichen Kirchenschriftstellern fast auf jeder Seite. -- cf. Bünem. ad Lact. Inst. V. 17, 30. VI. 22, 3. Madwig Opusc. I. 232-239. — - quia: Liv. 26, 27. — quod: Plaut. Asin. I. 1, 37. — Cato ap. Plin. H. N. 29, 7 (1). — Liv. 45, 41. — Suet. Tit. 8. — Petron. 46. — Phaedr. V. 2, 11. — Auct. B. Hispan. 36. — Pallad. 3, 24. — Justin. II. 5. VIII. 8. — Flor. I. 23. — Dig. XXV. 3, 1, 3 (bis). 3, 1, 5. — Capitol. Anton. Phil. 23 (bis). Ver. 10. 11. Pertin. 4. Clod. Alb. 13. Macrin. 3. 5. 10. Maximinor. 17. Valerianor. 4. Gallienor. 2. 3. Tyrann. 3. 15. - Vulcat. Gallic. Avid. Cass. 9. — Spartian. Did. Jul. 8. Carac. 8. — Lamprid. Diadum. 1.

³⁰ Es genügt, aus der zahllosen Menge hierher gehöriger Beispiele nur einige wenige anzuführen. Beachtenswerthes über diesen Gebrauch der drei Conjunctionen findet sich bei Hagen Spr. Erört. S. 58—61.

quomodo = quando. 1 Reg. 8, 29: et factum est, quomodo [ώς] tempus erat ut accenderet sacrificium, Lucif. Cal. Athan. I. 34. — — = quoniam. Cael. Aur. Acut. I. 9, 58: quomodo curationis principio locus aptandus est. 15, 121: igitur quomodo videmus alios... affici, convenit ut... 15, 146: intemporaliter autem quomodo... — Barnab. Ep. c. 17: non intelligetis, quomodo in parabolis posita sunt multa. — = quod. Cael. Acut. II. 34, 181: responderunt quod passio... sumpserit... quomodo similis arteriarum cordis est motus.

si = ob [ital. se, franz. si, engl. if | Mt. 26, 63: ut dicas (nobis) si [εί] tu es, Cant. Verc. Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 27, 49: si [εl] venit, Cant. Corb. Brix.; — si veniat, Colb. Mm. Gall. Rehd.; — si veniet, Verc. Veron. — Mc. 3, 2: si curaret. Cant. Veron. Colb. Corb. uterq. Brix. Germ. uterq. Vind. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 8, 23: si videret, Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. uterq. Vind. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. - 11, 13: si quid esset, Veron. Corb. Vind.; - si quid inveniret, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 15, 36: si venit, Cant. Corb. Germ. 1.; — si veniat, Colb. Gall. Rehd. Amiat. Vulg.; - si veniet, Germ. 2. - 15, 44: si (iam) mortuus esset, Cant. Colb. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Luc. 6, 7; si curaret, Cant. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. 1. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.; - si medicinas sabbatis ageret, Tert. Marc. IV. 12. — Luc. 14, 28: si habet, Cant. Veron. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld.; — si habeat, Verc. Vulg. — 14, 31: si potens est, Cant. Verc. Aug.; — si potest, Brix. Rehd.; si possit, Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg.; — si potuerit, Veron. Colb. Corb. Vind. -- 23, 6: si est, Cant. Colb.; - si esset, Veron. Corb. Brix. Vind. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Jo. 9, 25: si est, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Germ. Fossat. Turon. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - Act. 5, 8: si vendidistis, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 10, 18: si hospitatur, Cant. Laud.; — si haberet hospitium, Amiat. Fuld. Vulg. — 17, 11: si habeant, Cant.; — si haberent, Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 19, 2: neg. si est. 25, 20: si vellet, Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Cor. 7, 16: si [ɛi] . . facies (bis). 2 Cor. 13, 5: si estis in fide, Clar. Boern. Dem. Amiat. Vulg., Fuld. (facias... facies 1 Cor. 7, 16). — Phil. 3, 12: si adprehendam, Clar. Boern.; - si conpr., Amiat. Fuld.; - si quomodo comprehendam, Dem. Vulg. - 1 Jo. 4, 1: si ex deo sint, Dem. Amiat.

Fuld. Yulg. — Deut. 8, 2: et cognoscetur in corde tuo si bene custodieris praecepta eius sive non. 13, 3: temptat vos dominus deus vester, ut sciat si diligitis dom. deum vestrum . ., Cyprian. Mortal. 8. — Jon. 3, 9: quis scit si paenitebitur deus, Weing.; — quis scit si convertatur et ignoscat deus, Vulg. Lucif. Cal. (Sabat. II. 939); - si poenitebit deus, Iren. III. 20. - Sap. 2, 17: videamus ergo si sermones illius veri sunt (Vulg.: sint), Lact. Inst. IV. 16, 9. Epit. 45, 5. Vulg. Jes. 44, 8: testes vos estis si est deus absque me, Tert. Idol. 4. — Tert. Orat. 7. Apol. 6 (ter). 8. 13. 21. 29. Nat. I. 7 (bis). 16. Bapt. 15 in. Hermog. 27. Virg. vel. 6 in. Prax. 22. - Sulp. Sev. Dial. I. 2, 2. II. 11, 3. - cf. Bünem. ad Lact. ll. cc. — Plaut. Truc. I. 2: visam si domi erit. Bacch. III. 5, 4. Cist. I. 3, 37. Epid. IV. 1, 16. Men. I. 2, 33. Merc. I. 2, 44. Mil. IV. 8, 52. Most. III. 2, 155. Poen. prol. v. 12. V. 2, 156. — Terent. Eun. III. 4, 7: visam si domi est. Heaut. I. 1, 118. - Virg. Aen. IV. 110. — Horat. Epist. I. 6, 41. 7, 39. 17, 4. — Ovid. Met. XI. 678. — Liv. 1, 57. 29, 25. 39, 50. — Colum. VIII. 5, 14. IX. 1, 7. — Apul. Mag. 94. — Petron. 33. — Arnob. II. 7. — Dig. II. 13, 9, 1. XXVIII. 8, 11. XXXIV. 3, 5, 2. XXXVII. 6, 3, 1.

= enklit. ne (direct fragend). Jon. 4, 4: Si [ei] valde contristatus es tu? Weing. - 4, 9: Si [ɛl] valde contristatus es tu super cucurbitam? Lucif. Cal. Athan. II. 153. — Dan. 2, 26: Si [ɛl] potes mihi dicere somnium quod vidi? Weing. - Mt. 12, 10 u. 19, 3: si licet, Cant. Veron. Colb. Corb. uterq. Brix. Germ. uterq. Clar. Mm. Gat. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. Fuld. (19, 3). — Mc. 3, 4: si licet, Germ. uterq. Turon. Gat. — 10, 2: si licet, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — 12, 14: si licet, Cant. Veron. Colb. Corb. — Luc. 6, 9: si licet, Cant. Verc. Colb. Corb. Brix. Germ. 1. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. - 13, 23: si pauci (sunt), Cant. Verc. Veron. Colb. Brix. Gall. Amiat. Vulg. -14, 3: si licet, Verc. Veron. Colb. Corb. Germ. Mm. Turon. Gall. Rehd. Fuld. Vulg. — 22, 49: si percutiemus, Cant. Verc. Colb. Corb. Vind. Mm. Gat. Gall.; Amiat. Fuld. Vulg.: si percutimus. — Act. 1, 6: si restitues, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. Aug. d. Unit. eccl. - 4, 19: si iustum est, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. - 21, 37: si licet, Cant. Laud. Amiat. Fuld. Vulg. - 22, 25; si licet, Laud. Amiat. Fuld. Vulg. — Ezech. 37, 3: fili hominis, si vivent ossa ista (haec)? Tert. Res. 29. 30. — Tert. Apol. 23: si homo communis

conditionis? si magus? si ... si ...? — Lucif. Cal. Athan. I. 45: aut si non es is qui merearis numerari inter antichristos?

sin = si minus, wo nicht. Genes. 18, 21: descendam itaque ut videam secundum clamorem illorum . . si consummabuntur; sin autem $[\epsilon i$ $\delta \hat{\epsilon} \ \mu \hat{\gamma}]$, ut sciam, Ambr. d. Abrah. I. 6. — Exod. 32, 31. 32: aut dimitte populo huic peccatum; sin autem $[\epsilon i \ \delta \hat{\epsilon} \ \mu \hat{\gamma}]$, dele me de libro quem scripsisti, Cassiodor. Complex. 19. in Ep. ad Rom. — Dan. 13, 22: si enim hoc fecero, morte aeterna peribo; sin autem $[\hat{\epsilon} \acute{\alpha} \nu \ \tau \epsilon \ \mu \acute{\gamma}]$, non effugiam manus vestras, Ambros. d. Esau 9. — Luc. 13, 9: sin autem $[\epsilon i \ \mu \acute{\gamma} \gamma \epsilon]$, in futurum succides illam, Ambr. d. Jacob I. 1; Amiat. Fuld. Vulg. (eam). — Ambr. d. Bened. patr. 10: si maneamus in vite; sin autem, praecidimur. — Luc. 13, 5: quod sin $[\hat{\epsilon} \grave{\alpha} \nu \ \mu \acute{\gamma}]$ paenitueritis, Cant. — Cic. Att. X. 7, 2: sin autem. XVI. 13, 2: sin. — Gromat. vett. ed. Lachm. p. 55, 14 = 86, 14: ad modum mensor locum restituit: sin autem, utitur testimoniis. 181, 6: si loci natura permittit . . sin autem, proximum rationi . .

cur = quia. Spartian. Sever. 14: damnabantur autem plerique cur iocati essent, alii cur tacuissent, alii cur pleraque figurate dixissent. - Ambr. Serm. 58: obiurgata cur . . quaereret . . arguitur . . cur non memoraretur. — Sulp. Sev. Chron. I. 35, 5. 38, 6. 44, 6 (bis). II. 1, 6. 2, 2. 15, 8. Vit. Mart. 22, 3. 23, 4. Dial. I. 10, 4. II. 4, 5. 5, 8. III. 8, 5. — quamdiu = donec. Firmic. Mat. 6, 9: nec tam diu . . conquierunt quamdiu hoc malum fuisset radicitus amputatum. 24, 2. — Spartian. Hadr. 21 in.: cuncta scrutando tamdiu requisivit quamdiu verum inveniret. Lampr. Heliog. 29 ex.: ut semper id comesset, quandiu tamen melius inveniret. — = quatenus. Dig. X. 2, 20, 2. — quamvis = nisi. Dig. X. 4, 7, 2. vgl. Glück Comment. XI. S. 227. — quando = quoniam, quum. Tert. Apol. 1. 2. 37. Nat. I. 16. II. 5. — Cic. Fam. XII. 20. $\rightarrow$ Virg. Aen. VI. 104. (Non. 527). — Gell. 13, 28. — Dig. XIII. 6, 21, 1. XV. 3, 17, 1. XVI. 1, 19, 5. XIX. 5, 24. XXI. 1, 62. XXXVI. 1, 15, 1. — Lamprid. Comm. 1. Spartian. Carac. 5. Capitol. Maxim. iun. 4. quasi = quia. Dig. IX. 3, 5, 12. XIII. 7, 36, 1. XVII. 2, 63, 5. XLVI. 1, 47 pr. — quianam = cur. Virg. Aen. V. 13. X. 6.

Viertes Kapitel.

Besonderheiten der grammatischen Structur.

1. Abtheilung.

I. Idiotismen der Casussetzung.

Antiptosis:

- 1. bei Präpositionen.
- a. Verbindung von Accusativpräpositionen mit dem Ablativ.
- ante Ps. 71, 17: ante sole, Psalt. Veron. Mt. 24, 38: ante diluvio,
  Rehd. Gruter. Inscr. 708, 4: ante ara positis. Sulp. Sev. Dial.
  I. 11, 4: ante poste (cod. Veron.).
- circa Mt. 3, 5: circa Jordanne. 20, 3: circa hora tertia (pr. m.). 27, 46: circa hora nona. Mc. 6, 48: circa quarta vigilia, Rehd.
- extra 1 Sam. 19, 5: extra culpa, Fragm. Veron. ap. Blanchin. Gruter. p. 207: extra pariete. 303: extra terra Italia. Gromat. vett. p. 23, 24 Lachm.: extra fano, extra sanctuario.
- in auf die Frage wohin? Mt. 2, 13. 14: in $[\epsilon l\varsigma]$ Aegypto. 6, 6: in $[\epsilon l\varsigma]$ cubiculo tuo. 12, 9: venit in synagoga. 13, 2: in $[\epsilon l\varsigma]$ navi ascendens. 13, 7: ceciderunt in spinis. 13, 22: in spinis seminatur. 13, 42: in $[\epsilon l\varsigma]$ camino ignis (= Lucif. Cal. Athan. II. p. 122). 13, 47: missae in mari. 13, 48: in $[\epsilon l\varsigma]$ vasis. 13, 54: veniens in patria sua. 14, 32: ascendentibus in $[\epsilon l\varsigma]$ navi. 15, 29: in $[\epsilon l\varsigma]$ monte. 15, 39: venit in finibus Magadan. 17, 15: in $[\epsilon l\varsigma]$ igne. in aqua. 18, 3: introibitis in regno. 19, 1: transtulit se. in finibus.

19, 5: in [eig] carne una. 24, 16: fugiat in montibus. Mc. 1, 12: eiecit eum in deserto. 6, 32: in [ɛis] navi. 7, 34: in [ɛis] caelo. 8. 3: in [elc] domo. Jo. 5, 1: ascendit J. in Hierosolymis. Act. 2, 20: in [eic] tenebris, Cant. — Mt. 5, 25: in carcere mittaris. 6, 13: ne inducas nos in temptatione. 9, 1: venit in civitate sua. 24, 27: usque in occidente. Mc. 16, 12: euntibus in villa, Rehd. — Jo. 3, 4: in utero introire, Veron. — 3, 35: dedit in manu, Cant. — 9, 39: in iudicio veni, Hilar. - Mt. 5, 25: in carcere mittaris. 13, 22: seminatus in spinis. 18, 3: intrabitis in regno. 19, 5: in carne una. — Jo. 5, 1: asc. Hierosolymis, Amiat. Fuld. — Mt. 26, 52: converte gladium tuum in [ɛlg] loco suo, Lucif. Athan. II. p. 135. - Jo. 20, 27; et mitte in [elc] latere meo, Colb. - 1 Sam. 26, 6: quis introibit mecum in [ɛl] castris ad Saul, Lucif. Athan. I. 30. — Job 1, 12: omnia quae sunt ei, in manu tua do, Tert. Fug. 2. --Tob. 11, 13; et insufflavit in oculis, Reg. Germ. 4. — Tob. 7, 19: introduxit in eo, Regin. Suec. - Mt. 10, 16: mitto vos tamquam oves in medio luporum, Tert. Scorp. 9. - Tert. Apol. 12: in insulis relegamur. 21: amatorem . . in auro conversum. Carn. 11: in carne conversa. Scorp. 3: tradidit eos in manibus diripientium. Bapt. 20: in solitudine translatus. - August. Locut. 23. d. Exod.: Latinus autem ait quem pro optimo legebamus: Ut daretis gladium in manibus eius' (Exod. 5, 21), - qui soloecismus nulla interpretationis necessitate factus est, quia in Graeco non est. - Sulp. Sev. Hist. sacr. I. 24, 7: in domino rebelles. I. 35, 7: in primo speluncae aditu .. successerat. I. 43, 1: in matrimonio accepta. II. 1, 4: in honore et gratia adhibiti. Martin. 2, 4: totus in dei opere conversus. 10, 6: omnia in medio conferebantur. 12, 2: elevato . . in adverso signo crucis. — Cic. Nat. deor. I.: ne in cogitatione quidem cadit. Somn. Scip. 3: pietas in parentibus et in patria. — Cornel. Nep. Phoc. 4: in hoc tantum fuit odium multitudinis. — Ovid. Trist. V. 2, 36: saepe suo victor lenis in hoste fuit. Metam. IV. 546: nimiumque in pellice saevae. Amor. I. 7, 34: saevus in hoste. — Petron. 49: voca cocum in medio. — Flor. I. 6: in tabulis referre. — Hygin. Fab. 190: in adjutorio vocavit. - Spartian. Hadr. 22: adhibitis in consilio suo consulibus. - Orell. Inscr. 159: pius in suis. -(Weitere Beispiele s. b. Hagen Spr. Erört. S. 14-17).

infra Gromat. vett. p. 316, 9 Lachm.: infra vinea. iuxta ibid. 21, 27: iuxta hoc alveo.

per Luc. 10, 31: per eadem via, Veron. — Luc. 10, 32: cum transiret per eodem loco. 18, 5: ne per tempore veniens sugillet me, Verc. — Orell. Inscr. 3300: per quo . . . — Rom. 2, 12: per lege. 2 Cor. 1, 1: per voluntate. 1 Tim. 2, 15: per creatione. Hebr. 7, 11: per sacerdotio. 9, 5: per singulis, Clar. — Gromat. vett. p. 308, 12: per montibus saxuosis. 311, 15: per divisis limitibus. 332, 20: per eadem rigura. 345, 21: per subrectioribus locis. 363, 9: per planitia.

post Gruter. 939, 1: post morte. — Gromat. vett. p. 315, 26: post casa.

propter Rom. 8, 20: propter eo qui subiecit. 8, 37: propter eo qui dilexit nos. Hebr. 3, 19: propter incredulitate. 5, 14: propter habitu. 10, 6: propter peccato, Clar. — Mc. 6, 26: propter iusiurandum et propter simul recumbentibus, Cant.

secundum Hebr. 4, 11: secundum similitudine, Clar.

sub auf die Frage wohin? Baruch 2, 4: et dedit eos sub manu regum omnium. 2 Macc. 3, 6: sub potestate regis cadere universa, Vulg.

trans Gruter. p. 202: trans Curione.

ultra Gromat. vett. p. 22, 15: ultra finitima linea.

Ausserdem noch:

ob m. Dat. Gruter. 739, 3: ob memoriae. 778, 2: ob meritis suis. — m. Abl. Orell. 106: ob perpetuo amore. — Sulp. Sev. Hist. I. 53, 1: ob impietate (cod. Palat.).

Ingleichen domi und Adverbia der Wo-Frage bei Verben der Bewegung:

domi Mc. 8, 26: vade domi aput te. Luc. 8, 39: revertere domi aput te. 8, 51: venisset domi, Verc. — Tob. 2, 20: ut hoedum caprarum accipiens detulisset domi, Vulg.

ubi für quo, ibi für eo. Luc. 10, 1: ubi habebat venire. Jo. 7, 34: ubi ego vado. 7, 35: ubi incipiet hic ire. 8, 14: ubi vado (bis). — 8, 21. 22. 13, 33. 36: ubi ego vado. — 12, 35: ubi vadit. — 13, 36. 14, 5: ubi vadis. — 14, 4: ubi vado, Cant. — Apul. Met. p. 220: ubi, inquit, ducis asinum istum? — Jo. 11, 8: vadis ibi, Cant. — Tob. 14, 7: ibique revertentur. Nehem. 13, 9: et retuli ibi vasa

domus dei. 3 Esdr. 4, 44: voluit remittere ea *ibi*. 2 Macc. 2, 5: et veniens *ibi* Jeremias invenit locum speluncae, Vulg. — Dig. I. 2, 1: quum *ibi* venerimus.

illic für illuc. 1 Macc. 11, 73: usque illic, Tolet.

b. Verbindung von Ablativ präpositionen mit dem Accusativ.

ab Jo. 5, 13: declinavit a turbam constitutam, Brix. — Jo. 5, 24: transiet a mortem (pr. m.), Rehd. — Jo. 21, 8: non enim longe erant a terram, Veron. — Act. 5, 15: et liberabantur ab omnem valetudinem, Cant. — Hebr. 8, 11: a minorem usque ad maiorem eorum, Clar. — Cod. Rehd. Capitul. parabolar. Marci XIV.: hominem a legionem daemoniorum curavit. — Pirmin. d. sing. libr. canon. p. 72 (ap. Mabill.): etiam a proprias uxores vestras abstinete. — Gruter. 656, 5: a latus. 312, 5: ab Isem Pelagiam. 312, 7: ab aedem. 518, 4: petit a pontifices ut sibi permitterent. 630, 5: numenclatori a census (= censibus). 150, 7: af Capuam. — Gromat. vett. p. 3, 24 Lachm.: a meridianum. 313, 20: ab orientales partes. 344, 1: a tres pedes.

coram 1 Thess. 3, 9: coram deum nostrum, Clar.

cum Mt. 9, 11: cum publicanis et peccatores, Verc. - Mt. 25, 27: cum usuram (pr. m.). Mc. 6, 15: cum festinationem, Rehd. -Act. 11, 20: cum Graecos. 12, 21: cum Tyrios. 16, 4: cum omnem fiduciam, Cant. - 2 Cor. 7, 15: cum timorem. Eph. 6, 24: cum omnes his. Phil. 4, 6: cum gratiarum actionem. 1 Tim. 2, 2: cum securitatem et gravitatem . . cum pietatem et castitatem, Clar. — Ps. 9, 8: cum strepitum. 101, 10: cum fletum, Psalt. Veron. — 2 Cor. 6, 14: cum iniquitatem, Fuld. - Eph. 6, 19: cum fiduciam, Fuld. - 1 Sam. 20, 8: cum servum tuum, Fragm. Veron. ap. Blanchin. - Cod. Rehd. Capit. Luc. VI.: cum similitudinem. XIV.: cum parabolam. — Gest. purgat. Felic. p. 84 u. 87 (ap. Baluz. II.): cum officiales. — Gest. purgat. Caecilian. ib. p. 98: sic te egisse cum filium tuum. - Index ollorum sacror. ap. Mabill. p. 570 sq.: cum tres filias suas . . . cum septem filios suos. -Inschrift der casa de' bronzi in Pompeji: C. Cuspium Pansam Saturnus cum discentes rogat. Ingleichen der äusseren Mauer der Krypta: Sabinum et Rufum aed. R. P. Valentinus cum discentes suos rogat. — Orell. 4659: cum quem vixit. — Gruter. 215, 2: cum partem fundi. 1139, 13: cum coniugem suam. 787, 2: primitivae coniugi suae dulcissimae cum quem vixi annis XX. sine bile. 527, 4: coniugi ... cun quen vixit ... 325, 7: Diogeneti sacerdoti .. fecit .. coiux con quem vixit ... 757, 1: con quem vixit ... 762, 10: con quen vixit ... — Assumpt. Mos. XI. 41—43: cum indignationem et iram.

de Jo. 3, 6: quia quod natum est de carnem (pr. m.). 4, 47: venit de Judaeam (pr. m.). 7, 7: testimonium perhibeo de illum (pr. m.). 8, 13: de te ipsum testimonium perhibes. 11, 13: de dormitionem (pr. m.) somni, Rehd. — Jac. 4, 11: nolite detrahere de alterutrum, Amiat. Fuld. - Act. 15, 5: quidam de haeresim Pharisaeorum, Cant. — 1 Cor. 9, 7: quis plantat vineam et de fructum eius non edit, Clar. - Cod. Rehd. Capit. Luc. VI.: de Johannem testimonium dicit. - Pirmin. d. sing. libr. canon. p. 72 (ap. Mabill.): de iniqua iudicia. — Gest. purgat. Caecilian. p. 103 (ap. Baluz. II.): etiam de cupas, de fano Sarapis sublatas. 104: de folles quos Lucilla dedit. - Assumpt. Mos. I. 34: de Jesum. VI. 31: de reges participes. XIV. 18 sq.: de voluntatem. - Sulp. Sev. Ep. III. 4: de obitum (cod. Veron.). - Gromat. vett. p. 6, 16: de modum. 308, 12 u. 13: de lapides. 323, 19: de alvarium. 329, 13: de sinistram partem. 329, 23 sq.: de montem . . de rivum, 331, 3; de iugum. 324, 2: de latus sinistrum. - de latus: 311, 29. 312, 14. 314, 20. 315, 27. 321, 17. 323, 30. 327, 17. 20. 329, 4. 330, 25 . . ö.

ex Tob. 6, 11: et homo ex fines tuos est, Regin. Suec. — Philem. v. 14: uti ne velut ex necessitatem bonum tuum esset, Fuld. 1

in auf die Frage wo? Mt. 11, 2. 14, 10: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ carcerem. 14, 24: erat in medium maris. 21, 19: invenit in eam. Mc. 1, 2: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ Esaiam prophetam. 1, 5: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ Jordanen. 6, 28: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ carcerem. 8, 14: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ navem. 10, 10: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ domum. 10, 32: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ viam. 14, 66: cum esset P. in atrium. Luc. 8, 48: in $\lceil \vec{\epsilon} \nu \rceil$ pacem. 9, 61: qui sunt in domum meam. 10, 4: neminem in viam. 18, 30: in tempore hoc

¹ Aus diesem in die Volkssprache übergegangenen Archaismus der Construirung von ex mit dem Accusativ erklärt sich die Entstehung des Adverb. examussim, dessen Bestandtheile ursprünglich zwei besondere Worte, die Präposition und den von ihr regierten Accusativ, darstellten, späterhin aber in Folge des Umstandes, dass die Accusativendung im zugleich eine beliebte und bevorzugte Adverbialendung war, zu einem einzigen Worte verschmolzen. — Uebrigens war schon das Subst. amussis selbst ein alterthümlicher Ausdruck. Varr. ap. Non. p. 9.

et in $[\tilde{\epsilon}\nu]$ saeculum venturum, Cant. — Jo. 1, 33: manentem in eum. 3, 14: exaltavit .. in solitudinem, Veron. — Jo. 3, 36. 6, 57: manet in eum. 8, 35: manet in domum. 10, 23: ambulabat .. in $[\tilde{\epsilon}\nu]$ porticum. 7, 9: ipse mansit in Galilaeam (Brix.: cum esset in Galilaeam). 11, 30: sed erat in locum. 20, 25: in [ev] manus eius, Cant. — Mt. 12, 5: sacerdotes in [èv] templum (pr. m.). 14, 10: decollavit.. in carcerem. 21, 19: invenit in eam. Mc. 2, 15: cum accumberet in domum. 6, 17: vinxit eum in carcerem. 11, 4: invenerunt .. in transitum, Rehd. - Jo. 19, 31: ne remanerent in crucem, Veron. Corb. - Eph. 6, 18: vigilantes in omni stantia et obsecrationem. Fuld. — Genes. 40, 13: in mentem habebit Pharao principatum tuum, Ambros. d. Joseph c. 6. -- Tob. 3, 6: da mihi refrigerium in locum aeternum, Reg. Germ. 4. — Tob. 5, 8: et in Mediam fui saepius, Regin. Suec. - Hos. 9, 10: et sicut speculam in [êv] arborem ficus. Amos 8, 13: et iuvenes electi in [êv] sitim, Fuld. — Ezech. 27, 3: quae habitat in introitum maris. 28, 10: peribis in [êv] manus alienorum. Joel 1, 2: omnes qui habitatis in terram. Mich. 5, 4: et pascent gregem suum in [èv] virtutem domini. Jon. 4, 5: et sedebat sub ipso in [èv] umbram, Weing. — Tert. Apol. 40: Christianos esse in causam. Fug. 7: timidis offert... particulam in stagnum sulphuris. 10: illum . . in uterum etiam bestiae invenio. Marc. II. 22: in arcae figuratum exemplum. Orat. 1: in abditum etiam adesse. Scorp. 11: in carcerem fratrem vult visitari. Idol. 15: idololatriam in hominis causam esse. Carn. 1: quae in Christum resurrexerit. - Barnab. Ep. c. 15: consummavit in sex dies .. in sex millia (bis) ... diem .. in quem et Jesus resurrexit. — Pass. Savini (Baluz. II. 50) c. 5: quem habebat in cubiculum suum. - Plaut. Bacch. I. 3, 53: ecquid in mentem est tibi? - Terent. Eun. II. 2, 29: me esse in tantum honorem. Heaut. V. 2, 33: quod mi in mentem est. Adelph. IV. 1, 12: nilne in mentem est? - Lucret. I. 889: in terram latitare. cf. Forbig. ad h. l. -Petron. 15: res tantum .. in controversiam esse. 42; fui enim hodie in funus. 58: videbo te in publicum. — Cic. Verr. I.: esse in amicitiam populi Romani. pr. leg. Manil. 12: in praedonum fuisse potestatem. - Gell. 1, 7. - Curt. III.: quinto die in Ciliciam fore. - Hygin. Fab. 41: ut vela candida in navem haberet. - Trebell. Poll. Claud. 15: habet in potestatem. — Gruter. Inscr. p. 224: in curiam fuerunt. — Orell. Inscr. 3787; esse in curiam. 2446; esse

- in palatium. 1634: repertae in villam Sardinianam. cf. Bünemann ad Lact. Epit. 33, 8: non sunt in hominis potestatem.
- prae Luc. 13, 2. 4: prae omnes Galilaeos . . prae omnes homines, Cant. Luc. 18, 14: descendit hic iustificatus in domo sua prae illum pharisaeum, Verc. Jo. 21, 6: prae multitudinem piscium, Verc. Veron. Brix. Hebr. 1, 9: prae participes tuos, Clar. Petron. 39: aerumnosi quibus prae mala sua cornua nascuntur. 46: scimus te prae litteras fatuum esse.
- pro Jo. 1, 16: accepimus gratiam pro gratiam, Veron. 1 Cor. 9, 10: pro nos utique scriptum est. 2 Thess. 1, 4: pro patientiam vestram. Hebr. 2, 9: ut gratia dei pro omnis gustaret mortem, Clar. Ps. 38, 11: pro iniquitatem. 79, 1: pro Assyrios, Psalt. Veron. Pirmin d. sing. libr. canon. p. 72 (ap. Mabill.): pro duos nummos. Gruter. 46, 9 u. 4, 12: pro salutem. Orell. 3413: pro salutem. 2360: pro salutem et victorias. Sulp. Sev. Dial. I. 7, 1: pro hominis salutem (cod. Veron.).
- sine Mc. 4, 19: et sine fructum efficiuntur, Cant. Luc. 20, 11: et sine fructum (pr. m.) dimiserunt, Rehd. Luc. 22, 35: sine saccellum et peram et calciamentis. Jo. 1, 3: et sine eum factum est nihil, Veron. Rom. 2, 5: sine paenitentiam cor. 10, 14: sine praedicantem. 1 Cor. 9, 18: sine sumptus. Phil. 2, 28: sine tristitiam, Clar. 2 Tim. 1, 3: sine intermissionem, Fuld. Ps. 106, 35: sine aquam, Psalt. Veron. Assumpt. Mos. I. 40 sq.: sine quaerellam.
- sub auf die Frage wo? Mt. 8, 9: homo sum sub potestatem, Rehd. Genes. 18, 4: et refrigerate sub arborem istam, Anecd. Marten. V. p. 4.

Dazu kommen noch:

- cum m. Gen. Gruter. 343, 2: primario viro et editori muneris sui cum ferarum Libycarum. in m. Gen. (od. Dat.?) Gruter. 827, 6: in arcae. 410, 5: in vitae suae nulli maledixit.
  - 2. bei Adjectiven.
- dignus m. Acc. Luc. 10, 7: dignus est enim operarius mercedem suam, Cant. Rehd. Luc. 23, 15: nihil dignum mortem (pr. m.) invenit egisse illum, Rehd. 1 Tim. 5, 18: et dignus est opera-

rius mercedem suam, Amiat. Fuld. — Lucif. Cal. d. non conv. p. 192: tuos dignos esse anathema. — m. Gen. Luc. 23, 15: nihil dignum mortis, Cant. — Hebr. 11, 38: quorum non erat dignus orbis, Clar., ... mundus, Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 131. — Sap. 7, 15: digna horum quae mihi dantur. 9, 12: ero dignus sedium patris mei, Vulg. — Plaut. Trin. V. 2, 29: dignus salutis. — Cic. ad Attic. VIII. 15: cogitationem dignissimam tuae virtutis. — Ovid. Art. amat. III. 117. Trist. IV. 3, 57. — m. Dat. 2 Macc. 6, 24: non enim aetati nostrae dignum est, Vulg.

cupidus m. Dat. Plaut. Pseud. I. 2, 50: vino modo cupidae estis.

memor m. Acc. 1 Thess. 2, 9: memores enim estis fratres laborem nostrum et fatigationem, Amiat. Fuld.

3. bei Verben.

Construirt sind: a. mit dem Dativ:

impedire Judic. 11, 35: heu me filia, impedisti mihi [ἐμπεποδοστά-τηκάς με], impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi, Ambros. Offic. III. 12. d. Ob. Valentin. — Gal. 5, 7: currebatis bene, quis vobis inpedivit veritati non oboedire, Fuld. — Varr. L. L. IX. 14. — Schol. Juvenal. XIV. 49.

misereri Mt. 9, 27: miserere nobis, Verc. Brix. — 9, 36: misertus est illis, Veron. Corb.; ... eis, Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. -14, 14: misertus est illis, Verc. Veron. Rehd.; ... eis, Corb. Brix. - 15, 32: miserere huic turbae, Veron. Corb. Brix.; Verc. (turbis). - 16, 22: misereatur tibi, Cant. - 17, 14: miserere filio meo, Verc. Veron. Corb. Brix, Rehd. Amiat. Fuld. — 18, 33: misereri conservo tuo, Verc. Veron. Corb. Brix.; .. misertus sum tibi, Corb. — 20, 30, 31: miserere nobis, Veron. Brix. (30: nostri). — Mc. 6, 34: misertus est eis, Verc. Corb. (illis). - 8, 2: misereor turbae huic, Verc. Brix. Gat. — 10, 47: miserere mihi, Cant. — 10, 48: miserere mihi, Veron. - Luc. 7, 13: misertus est ei, Verc. -16, 24: miserere mihi, Cant. Verc. Vind. — 17, 13: miserere nobis, Cant. Verc. Veron. Vind. Rehd. — 18, 13: miserere mihi peccatori, Cant. — 18, 38: miserere mihi, Veron. Rehd. — 18, 39: miserere mihi, Cant. Rehd. - Prov. 19, 17: qui pauperi miseretur, deo fenerat, Cyprian. Testim. III. 1. ad Quirin. p. 418 pr.; - fenerat deum qui mis. pauperibus, Vind. 954. - Mt. 5, 7: quoniam ipsis miserebitur deus, Ambros. Offic. I. 16. — Rom. 9, 18: igitur ergo cui vult deus miseretur, Clar.; — ergo cui vult miseretur, Fuld. — Ps. 59, 3. 102, 13. Hos. 1, 6. 7. Amos 5, 15. Sirac. 12, 3. 13. 16, 10. 36, 14. 15. 2 Macc. 8, 2. 3: Vulg. — Iren. I. 4: ut universis miseretur. III. 19: cui ipse misertus est. III. 37: ci vero . . misertus est. IV. 34: qui miseretur pauperi. — Hieron. Ep. ad Rustic.: ut omnibus misereatur. — Lact. Epist. 65, 8. Mort. persec. 23, 8. cf. Bünemann ad hh. ll. — Hygin. Fab. 58: cui Venus postea miserta est. — Assumpt. Mos. XIII. 47 sq.: miserebitur illis.

privare Ps. 20, 3: et voluntatem labiorum eius non privasti ei, Psalt. Veron.

curare Plaut. Truc. I. 2, 35: quia tu vestimento et cibo alienis rebus curas.

b. mit dem Accusativ:

egere Rom. 3, 23: et egent gloriam dei, Clar. Amiat. — Plaut. Men. I. 2, 12: nec quidquam eges. — Cato ap. Gell. 13, 22: vitio vertunt quia multa egeo. — Sall. Jug. 98: pauca munimenta egebat.

fungi Eph. 6, 20: legationem fungor, Fuld. Harlei. — Titinn. Lucil. Turpil. Pacuv. ap. Non. p. 497. — Plaut. Amph. II. 2, 197. Men. I. 4, 5. Trin. 1. prol. II. 2, 73. — Terent. Adelph. III. 4, 18. — Lucret. III. 734. 802. 814. IV. 948.

memorari [= meminisse] Ps. 78, 8: ne memoreris iniquitates nostras, Psalt. Veron.

obaudire Hos. 9, 17: quoniam non obaudierunt [εἰσήμουσαν] eum, Fuld. — Genes. 22, 18: quia obaudisti [ὑπήμουσας] vocem meam, August. Civ. Dei XVI. 32. — Genes. 26, 5: obaudivit [ὑπήμουσεν] Abraham vocem meam, ib. XVI. 36. Collat. Carthag. ap. Optat. p. 392. — Esth. 3, 4: et non obaudiebat [ὑπήμουεν] eos, Pechian. — Baruch 2, 10: non obaudivimus [ἡμούσαμεν] vocem eius. 2, 29: si non obaudieritis [ἀπούσητε] vocem meam, Vallicell. — Sirac. 39, 17: obaudite me, Vulg. — Iren. V. 20, 2: obaudiunt praeceptionem eius.

rememorari Mc. 14, 72: rememoratus est Petrus verbum, Cant. Verc. Colb. Corb. — [Weitere Beispiele s. o.]

abuti Plaut. Bacch. II. 3, 126. Pers. II. 3, 10. Poen. V. 4, 27. Trin. III. 2, 56. — Terent. Andr. prol. v. 5. — — carere Turpil. ap. Non.

p. 466. 497: meos parentes careo. — Plaut. Curc.: quia id quod amo careo. — Gromat. vett. 6, 18: nomen centuriae non carebit. 25, 15: caret demonstrationem. — Gruter. Inscr. 770, 9: quae filios duos caruit. — frui Tert. Virg. vel. 17. — Lucret. III. 953. IV. 1074. 1091. — ignoscere Plaut. Amph. I. 1, 101: ignoscamus peccatum suum. — opus est Plaut. Cist. IV. 2, 40: bonum mihi opus est. Capt. I. 2, 61. — Turpil. ap. Non. p. 482. — Lucret. II. 815. — potiri Naev. Acc. Pacuv. Terent. ap. Non. p. 481. — Lucret. II. 653. III. 1051. IV. 763. — uti Titinn. Nov. Lucil. ap. Non. p. 481. — Lucret. VI. 1135. — Gell. 15, 13. — Gromat. vett. p. 125, 10. — vesci Acc. Nov. ap. Non. p. 415 sq. — Lucret. II. 1127. — Plin. N. H. IX. 93. XI. 27. — Tibull. II. 5, 64. — Phaedr. I. 31, 11. — — (fastidire m. Gen. Titinn. Lucil. Turpil. ap. Non. p. 496. — Plaut. Aul. II. 2, 67.)

II. Idiotismen der Comparation.

1. Superlativ für Positiv.

carissimus = ἀγαπητός. Mt. 17, 5: hic est filius meus carissimus, Corb. — Mc. 9, 7: hic est filius meus carissimus, Veron. Rehd. Amiat. Vulg., Verc. (kariss.). — 12, 6: unum habens filium carissimum, Rehd. Amiat. Vulg. — Act. 15, 25: cum carissimis nostris Barnaba (Fuld.: -ban) et Paulo, Amiat. Fuld. Vulg. — Rom. 11, 28: carissimi propter patres, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 16, 12: salutate Persidam carissimam, Clar. Amiat. Fuld., Dem. Vulg. (-dem). — 1 Cor. 4, 17: filius meus carissimus, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Philem. 16: fratrem carissimum, Clar.; — cariss. fratrem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Hebr. 6, 9: carissimi, Clar.

dilectissimus = ἀγαπητός. Ps. 83, 2: quam dilectissimae habitationes tuae, Cypr. Mortal. c. 16. — Mt. 17, 5: hic est f. m. dilectissimus, Rufin. hom. Orig. in Num. VII. §. 2. — Rom. 16, 8: Ampliatum dilectissimum mihi, Amiat. Vulg., Clar. (Amphiatum); — Ampl. mihi dilect., Dem.; — Ampl. dilectissimum vel dilectum meum, Boern. — Hebr. 6, 9: dilectissimi, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

maximus = $\mu \dot{\epsilon} \gamma \alpha \varsigma$. Gen. 12, 17: plagis maximis. Eccl. 10, 4: peccata maxima, Vulg.

minimus = μικρός. Mt. 10, 42: uni (om. Rehd.) ex minimis istis,

Verc. Veron. Corb. Brix. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 29, 30: minimum pro magno placeat tibi, Vulg. — = $\partial \lambda i \gamma o \varsigma$. Act. 15, 2: facta ergo seditione non minima. 19, 23: facta (Fuld.: factum) est autem in (Vulg. om.) illo tempore turbatio non minima, Amiat. Fuld. Vulg. (Cant.: tumultus non modicus).

minime = μετρίως. Act. 20, 12: consolati sunt non minime, Amiat. Fuld. Vulg. (Cant.: non mediocriter).

nequissimus = πονηφός. Eph. 6, 16: tela nequissimi ignea, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — iacula nequissimi candentia, Clar.; — iacula nequissimi ignita vel incaendentes, Boern. — Sirac. 22, 12: nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui, Vulg. — Barnab. Ep. c. 4: cum nequissimis et peccatoribus. 8: dies erunt nequissimi et sordidi. — — = πονηφενόμενος. Ps. 22, 16 (21, 17): quia nequissimorum conventus insurrexerunt in me, Barnab. Ep. c. 5.

optimus = ἀγαθός. Ps. 44, 2: eructavit cor meum sermonem optimum, Tertull. Marc. II. 4. IV. 14. Prax. 7. 11. Hermog. 18 (om.: cor meum). — Prov. 4, 2: donum enim optimum dabo vobis, Vindob. 954. — Eccl. 4, 3: et optimus est super hos duos, Rufin. hom. Orig. in Num. VII. §. 3. — Eccl. 4, 9: optimi duo super unum, Ambros. Epist. 17. — Jerem. 2, 7: optima illius. 3 Esdr. 8, 86: optima terrae, Vulg. — — χρηστός. Ezech. 28, 13: omnem lapidem optimum habes (Tichon. Arnob.: habens) in te alligatum (Arnob. om.), Weing., — Tichon. Regul. 7. Arnob. d. Deo Tr. p. 231; — lapidem optimum indutus es, Tertull. Marc. II. 10. — Dan. 2, 32: caput ex auro optimo erat, Vulg.

pessimus = πονηφός. Gen. 12, 17: afflictionibus magnis et pessimis, Rufin. hom. Orig. in Gen. VI. §. 2. — Jes. 1, 4: semen pessimum, Cypr. d. Orat. c. 7. — Ezech. 14, 21: vindictas meas pessimas... et bestias pessimas, Hieron. hom. Orig. in Ezech. V. §. 3; — iudicia mea pessima, Vulg. — Num. 20, 5: in locum istum pessimum. 2 Paral. 7, 14: a viis suis pessimis. 21, 15: pessimo languore. Job 2, 7: ulcere pessimo. Jerem. 23, 22: a cogitationibus suis pessimis. Baruch 2, 8: a viis nostris pessimis. 2, 25: in doloribus pessimis. Sirac. 5, 17: denotatio pessima. 42, 5: servo pessimo. 3 Esdr. 2, 18: civitatem .. pessimam, Vulg. — Act. 18, 14: facinus pessimum. 19, 16: daemonium pessimum, Amiat. Fuld. Vulg. — xaxóς. 1 Cor. 15, 33: confabulationes pessimae, Hieron. hom.

Orig. in Ezech. VIII. §. 1. –– = $\chi \alpha \lambda \epsilon \pi \delta \varsigma$. Mt. 8, 28: duo daemoniaci . . pessimi valde, Cant.

plurimi = πολλοί. Jerem. 50, 29: annuntiate .. plurimis. Ezech.
 16, 41: mulierum plurimarum, Vulg. — Luc. 12, 19: in annos plurimos, Amiat. Fuld. Vulg.

potentissimus = δυνατός. Ps. 44, 4: accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, Vulg.; — acc. gladium tuum circa femur, potentissime, Cyprian. Testimon. II. 29, — Firmic. Matern. d. Errore prof. religion. 23, 2. — Ps. 44, 6: sagittae tuae acutae, potentissime, Firm. Mat. ibid.

mundissimus, purissimus = καθαρός. Lev. 24, 2. 4. 6: oleum de olivis purissimum . . . super candelabrum mundissimum . . . super

mensam purissimam, Vulg.

fortissimus, robustissimus = ἰσχυρός, validissimus = σφοδρός. 3 Esdr. 2, 27: reges fortissimi. 6, 14: a rege Israel magno et fortissimo. Gen. 18, 18: in gentem magnam ac robustissimam, Vulg. — Exod. 15, 10: demersi sunt . . in aquam validissimam, Rufin. hom. Orig. in Exod. VI. §. 4.

cupidissimus = φιλάργυρος. Luc. 16, 14: qui erant cupidissimi, Cypr. Op. et Eleem. c. 12. — fidelissimus = πιστός. Num. 12, 7: qui in onni domo mea fidelissimus est, Vulg. — firmissimus. 2 Paral. 6, 33: de caelo firmissimo habitaculo suo [ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου σου], Vulg. — longissimus = μακρός. Prov. 7, 19: abit autem viam longissimam, Ambr. d. Cain I. 4; — abiit via longissima, Vulg. — proximus = ἐγγύς. Apoc. 22, 10: quia iam tempus in proximo est, Cypr. Bon. pat. c. 13. — turpissimus = ἀσχήμων. Sap. 2, 20: morte turpissima condemnemus eum, Vulg., — Cyprian. Testimon. II. 14, — Rufin. hom. Orig.in Exod. VI. §. 1.2

2. Superlativ für Comparativ.

minimus = μικρότερος. Luc. 7, 28: qui minimus est in regno dei,

² Auf diesen Superlativgebrauch weist auch die Bildung mancher Verba, z. B pessimare = ειακοῦν, proximare = εγγίζειν, hin. — In Folge der Nichtbeachtung solcher Uebertragungsweise hat man in biblischen Texten oft da ohne Noth einen Superlativ als griechische Textvariante supponirt, wo derselbe lediglich dem lateinischen Uebersetzer zuzuschreiben war.

maior illo est, Verc. — 9, 48: qui fuerit minimus in omnibus vobis, hic erit magnus, Cypr. Zel. et Liv. c. 8 (10).

plurimus = πλείων. Hebr. 11, 4: fide plurimam hostiam [πλείονα θνοίαν] Abel quam Cain obtulit deo, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — fide Abel plur. host. quam Cain.., Clar. — Jo. 15, 2: ut fructum plurimum [πλείονα] adferat, Veron. Colb. Corb. Brix. Rehd. — 2 Tim. 3, 9: non proficient plurimum [πλείον], Cyprian. Unit. eccl. c. 16. — Baruch 6, 2: annis plurimis. 6, 12: propter pulverem.. qui est plurimus inter eos. 3 Esdr. 2, 29: nec procedant in plurimum, Vulg.

III. Idiotismen des Pronomens.

- 1. Personalpronomen.
- a. Gen. mei anstatt des Possessivums meus.
- Phil. 2, 12: non ut praesentiā mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, Clar. Fuld. Boern. (om.: in abs. mea); Amiat. Vulg. (in praes.). Ep. ad Laodicens. p. 292: ut audistis praesentia mei, Fuld. Gruter. 638, 4: qui ex familia mei erunt.
- Mc. 13, 9: causā mei. Luc. 9, 24: causā mei. Mc. 10, 29: causā mei et causā evangelii, Verc. Mt. 10, 18: et ad reges perducemini mei causa, Tert. Scorp. 9. Sulp. Sev. Dial. I. 1, 1. 2, 1: nostri causa. Jo. 11, 15: vestri causa, Verc. Ambr. Serm. 41: non sui causa sed nostri.

b. Accusativ für Nominativ.

Inscr. ap. Brisson. (Select. ex iure civ. Antiquitatt. Heidelb. 1664. p. 164): ut, quando me esse desiero, pariter cum iis ponar. se = ipse oder ipsi. Gruter. 640, 4. 754, 10. 863, 7: se vivus comparavit. — 410, 8. 871, 7: se vivus inchoavit. — 586, 8. 609, 1:

³ "Es gibt eine ziemliche Anzahl späterer, den Charakter der lingua rustica an sich tragender Urkunden, in denen Nom. und Acc. zum Nachtheil des ersteren verwechselt werden. So verdrängt auch unter den neueren Sprachen im englischen Vulgärausdrucke der Pronominalaccusativ meist den Subjectsnominativ, z. B. it is me, it is him, it is her, ja sogar: him says, them say"..... "Eine besondere Seltsamkeit der Du-Anrede bei den Quäkern ist es, dass es für feiner und vornehmer gilt, statt des Nom. thou vielmehr den Acc. thee zu gebrauchen." Beger Latein und Romanisch S. 21. 61.

- se vivus fecit. 814, 2. 1114, 1: se vivi comparaverunt. 608, 4. 877, 6. 799, 3 (vivos): se vivi fecerunt.
  - c. Ablativ in der Construction der Ablativi absoluti bei gleichem Subject.
- Gruter. 711, 3: hunc locum, uti me viva determinavi. 414, 2: se vivo H—S XX. dedit. 418, 6: se vivo fecit.
  - 2. Demonstrativum als Ersatz des bestimmten Artikels.
  - a. Artikelgebrauch des Pronomens ille.
- Luc. 15, 22: cito proferte mihi stolam illam primam [στολὴν τὴν πρώτην] et induite illum, Veron. Corb. Colb. Vind.; Rehd. (ohne mihi).
- Luc. 15, 23: et adducite vitulum illum saginatum [τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν] et occidite (eum), Verc. Veron. Corb. Vind.; Rehd. (illum vit.).
- Luc. 15, 27: occidit pater tuus vitulum illum saginatum [τὸν μ. τὸν σιτ.], Verc. Veron. Corb. Vind. Rehd.
- Jo. 6, 67: dixit . . illis $[\tau o i \varsigma]$ duodecim discipulis, Corb. Fossat. Rehd.
- Jo. 14, 22: Judas non ille Scarioth [δ Ἰσκαριώτης], Verc. Colb.; .. ille Scariothis, Amiat. Fuld.; .. ille Iscariotes, Vulg.
- Jo. 18, 17: dicit (dixit) ergo Petro illa ancilla [ή παιδίσκη] ostiaria, Verc. Veron. Colb. Brix.
- Jo. 20, 3: exiit ergo Petrus et ille alius [δ ἄλλος] discipulus, Veron. Colb. Corb. Brix. Gall. Vulg. Amiat., Fuld. (exit).
- Jo. 20, 4: et ille alius [δ ἄλλος] discipulus praecucurrit citius Petro, Amiat. Vulg.; Fuld. Gall. (praecurrit); ille autem alius disc. praecurr. citius Petro, Corb. Brix.; ille alius disc. praecuc. cit. P., Veron.; ille autem disc. praecurrit c. Petro, Verc.
- Jo. 20, 8: tunc ergo introivit et ille alius [ὁ ἄλλος] discipulus qui .., Brìx. Mm. Gat. Gall.; .. et ille disc. qui, Veron. Germ. Fossat. Amiat. Fuld. Vulg.
- Jo. 21, 8: illi alii [οι δε άλλοι] discipuli navigaverunt, Colb.
- Jo. 21, 24: hic est discipulus ille qui testimonium perhibet [ὁ μαθητής ο μαρτυρών] de his, Corb. Vulg.

- 1 Cor. 15, 5: et quia visus est Cephae et post hoc illis undecim [τοῖς Ενδεκα], Tolet.; .. et postea illis undecim, Clar. Vet. interpr. Orig. comm. in Mt. §. 129 (om. et).
- Gal. 2, 13: in illa $[\tau_{\hat{l}}]$ simulatione, Clar. Amiat. Fuld.; in illam simulationem, Dem. Vulg.
- 2 Tim. 4, 8: quam mihi reddet dom. in illa die ille [6] iudex iustus, Cyprian. Testim. III. 16.
- Gen. 22, 2: accipe filium tuum illum $[\tau \acute{o}\nu]$ unicum, Cypr. Testim. III. 15. Jes. 1, 4: in indignationem misistis illum $[\tau \acute{o}\nu]$ sanctum Israel, Cypr. Orat. c. 7 (10). Jes. 33, 14: quis nuntiabit vobis locum illum $[\tau \acute{o}\nu]$ aeternum, Cypr. Testim. II. 29. Jes. 52, 10: revelabit deus brachium suum illud (al.: illum) sanctum, ibid. II. 4. Dan. 3, 51: tunc illi $[o\acute{i}]$ tres tamquam ex uno ore hymnum canebant, Cypr. Orat. c. 5 (8).
- Eccl. 11, 2: da partem illis [vois] septem et illis [vois] octo, Ambros. Ep. 76.
- Ezech. 1, 10: et facies leonis a dextris illis [τοῖς] quatuor, Ambr. d. Virgin. III. p. 101. Ezech. 17, 3: aquila illa [ἀετὸς δ] magna magnarum alarum. 26, 17: civitas illa [τ] laudabilis, Weing.
- Dan. 3, 52: et benedictum nomen claritatis tuae illud sanctum [τὸ ἄγιον], Psalt. Veron.
- Baruch 2, 27: secundum omnem miserationem tuam illam magnam. 3, 26: gigantes nominati illi. 3 Esdr. 3, 4: illi tres iuvenes corporis custodes. 4, 58: cum processisset ille adolescens. 6, 18: illa sacra vasa aurea. 7, 10: egerunt filii Israel . . illud Phase, Vulg.

b. Artikelgebrauch von hic.

- Mich. 1, 13: dux peccati eius haec est huic $[\tau \hat{\eta}]$ filiae (?) domus Istrahel, quia in te inventae sunt impietates huius $[\tau o\hat{v}]$ Istrahel, Fuld.
- Mich. 7, 20: dabis veritatem huic Jacob $[\tau \tilde{\varphi} \, I\alpha \varkappa \omega \beta]$, misericordiam huic Abrahae $[\tau \tilde{\psi} \, A\beta \varrho \alpha \acute{\alpha} \mu]$, Weing.
- Hos. 2, 8: ipsa autem argentea et aurea fecit huic Bahal $[\tau \tilde{\eta} \ B \acute{\alpha} \alpha \lambda]$, Wirceb.
- Ps. 96, 1: Huic David $[\tau \hat{\varphi} \ \varDelta \alpha \nu i \delta]$, quando terra eius restituta est. 3 Esdr. 8, 15: ut colligatur hoc $[\tau \delta]$ aurum et argentum, Vulg.
- Ps. 113, 18. 120, 8. 124, 2. 130, 3: ex hoc nunc $[\alpha \pi \delta \tau o \hat{v} \nu \hat{v} \nu]$ et usque in saeculum, Psalt. Veron. Vulg.

2 Macc. 7, 9: tu quidem inpotens, ex $hac [\tau o\hat{v}]$ praesenti vita nos perdis, Cyprian. ad Fortunat. c. 11.

Mt. 26, 8: utquid perditio haec fit huius unguenti $[\tau o \tilde{v} \ \mu \dot{v} \varrho o v]$, Veron. Act. 21, 11: virum hunc $[\tau \dot{o} \dot{v} \ \dot{\alpha} v \delta \varrho \alpha]$ cuius est zona haec, Tolet.

2 Cor. 5, 1: huius habitationis [τοῦ σκήνους], Clar. Boern. Amiat. Fuld.

2 Cor. 5, 1: huius nabitationis [του σκήνους], Clar. Boern. Amiat. Fuid. 2 Cor. 7, 10: huius saeculi [τοῦ κόσμου], Clar.

Phil. 3, 16: ad hoc ipsum $[\tau \hat{\alpha} \ \alpha \hat{v} \tau \hat{\sigma}]$ convenire, Clar.; — huic ipsi $[\tau \tilde{\phi} \ \alpha \hat{v} \tau \hat{\phi}]$ convenire, Boern.

Barnab. Ep. c. 4: de hoc ipso [περὶ τοῦ αὐτοῦ] dicit iterum Daniel.

Sehr oft findet sich in der Itala hic dem Subst. mundus beigefügt 4:

Jo. 1, 9: in hunc mundum [εἰς τὸν κόσμον], Verc. Veron. Corb. Brix. Vulg. Tert. Cyprian. Hilar. Ambros. August. — 1, 10: in hoc mundo [ἐν τῷ κόσμιω] erat, Verc. Veron. Corb. Brix. Fuld. Iren. Cypr. Ambr. Aug. Gaudent. - 3, 16: sic enim dilexit deus hunc mundum, Verc. Gat. Mm.; .. mundum hunc, Auct. Quaest. N. T. - 3, 17: misit deus . . in hunc mundum, Gat. Germ. Mm. Rehd. Hilar. — 3, 19: lux venit in hunc mundum, Rehd. Hilar. Ambr.; Iren. (lumen). — 6, 14: in hunc mundum, Verc. Veron. Corb. Brix. Fossat. Rehd. -6, 33: vitam dans huic mundo, Veron.; — dat vit. huic m., Verc. Corb. Brix. — 6, 51: pro huius mundi vita, Verc. Veron. Corb. Brix. Fossat. — 7, 4: manifesta . . huic mundo, Verc. Veron. Colb. Corb. Foss. Rehd. — 7, 7: non potest hic mundus odire vos, Verc. Rehd. (odisse). — 8, 12: lux huius mundi, Vigil. Taps. — 8, 26: loquor in hoc mundo, Cant. Rehd. (in hunc mundum). - 10, 36: misit in hunc mundum, Cant. Verc. Veron. Colb. Rehd. - 11, 27: in hunc mundum venisti, Veron. Colb. Rehd. Vulg. Hilar. Victorin. - 12,46: in hunc mundum veni, Verc. Veron. Colb. Corb. Rehd. -14, 17: quem hic mundus non potest accipere, Verc. Veron. Colb. Brix. Ambr. Maximin. — 14, 19: et hic mundus me iam non videt, Cant. Veron. Colb. Hilar.; - et hic mundus amplius me non videbit, Verc. - 14, 22: et non huic mundo, Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Brix. Mart. Foss. Mm. August. Lucif. - 14, 27: hic mundus dat,

⁴ Man wolle beachten, dass auch hier lediglich solche Stellen aufgeführt sind, in welchen der griechische Text den einfachen Artikel darbietet, mit Ausschluss aller derjenigen, in welchen die neutestamentliche varia lectio ein griechisches Demonstrativum aufweist.

Verc. Veron. Colb. Rehd. Faustin. — 14, 31: ut cognoscat hic mundus, Verc. Veron. Corb. Rehd. — 15, 18: si hic mundus vos odit, Verc. Brix. - 16, 21: natus est homo in hunc mundum, Cant. (al.: in hoc mundo). - 16, 28: et veni in hunc mundum, iterum dimitto hunc mundum, Cant. — 17, 6: de hoc mundo, Cant. Verc. Veron. Brix. — 17, 9: non pro hoc mundo rogo, Cant. — 17, 11: et iam non sum in hoc mundo et ipsi in hoc m. sunt et ego ad te venio, iam non sum in m. et in m. sum (? sunt), Cant. — et hi in hoc m. sunt et ego ad te venio et iam non sum in hoc m. et hi in hoc m. sunt, pater ..., Verc. - et iam non sum in hoc m. et hi in hoc m. sunt et ego ad te venio, pater ..., Veron. — et iam non sum in hoc m. et hi in hoc m. sunt et ego ad te venio et iam non sum in hoc mundo, pater, Colb. - 17, 12: in hoc mundo cum essem cum illis, Verc.; — cum essem cum eis in hoc m., Brix. — 17, 13: et haec loquor in hoc mundo, Cant. - 17, 14: quoniam non sum de hoc mundo, Cant. - 17, 16: de hoc mundo non sunt, Cant. -17, 18: sicut me misisti in hunc mundum et ego misi eos in hunc mundum, Cant. — 17, 21: ut hic mundus credat, Cant. — 17, 23: ut sciat hic mundus, Verc. - 17, 25: mundus hic te non cognovit, Cant. — 18, 20: palam locutus sum huic mundo, Verc. Brix. — 18, 37: ad hoc yeni in hunc mundum, Veron.

Rom. 3, 6: hunc mundum, Clar. Amiat. Fuld. — 5, 12: in hunc mundum, Clar. Boern. Amiat. Fuld. — 5, 13: in hoc mundo. 1 Cor. 3, 22: hic mundus. 4, 9: huic mundo. 4, 13: huius mundi. 5, 10: de hoc mundo. 6, 2: de hoc mundo. . hic mundus. 7, 33: huius mundi. 2 Cor. 1, 12: in hoc mundo. Eph. 6, 12: huius mundi. 1 Tim. 1, 15: in hunc mundum. 3, 16: in hoc mundo, Clar. — Gal. 4, 3: huius mundi, Clar. Boern. — Col. 2, 20: huius mundi, Boern.; in hoc mundo, Clar. — 1 Tim. 6, 7: in hunc mundum, Clar. Boern. — 1 Cor. 4, 13. 5, 10. 6, 2. 2 Cor. 1, 12. Gal. 4, 3. Col. 2, 20: huius mundi. . in hoc mundo. 1 Tim. 1, 15. 6, 7: Fuld. — 1 Cor. 4, 13. 5, 10. 1 Tim. 1, 15: Amiat.

c. Artikelgebrauch von ipse.

Jo. 20, 4: currebant . . ipsi duo [oi δvo] simul, Verc. Veron. Corb. — Genes. 24, 24: quem peperit ipsi $[\tau \hat{\varphi}]$ Nachor, Vulg. — 1 Reg. 11, 14: excitavit dominus satanan ipsi $[\tau \hat{\varphi}]$ Salomoni, Cyprian. Orat. c. 19 (25). Testimon. III. 80. — Ps. 80, 5: praeceptum ipsi $[\tau \hat{\varphi}]$

Israhel est, Psalt. Veron. August. — Ps. 104, 9. 10: et iuramenti sui $ipsi \ [\imath \hat{\varphi}]$ Isaac et statuit illud $ipsi \ [\imath \hat{\varphi}]$ Jacob in praeceptum et $ipsi \ [\imath \hat{\varphi}]$ Israhel in testamentum aeternum, Psalt. Veron. August. — Ezech. 1, 10: et facies vituli a sinistris $ipsis \ [\imath o \tilde{\imath}_{\mathcal{G}}]$ quatuor et facies aquilae desuper $ipsis \ [\imath o \tilde{\imath}_{\mathcal{G}}]$ quatuor, Ambr. d. Virgin. III. p. 101. — Ezech. 9, 6: et ab $ipsis \ [\imath o \tilde{\imath}_{\mathcal{G}}]$ sanctis meis incipite, Cyprian. Testimon. II. 22. — Sach. 3, 3: stabat ante faciem $ipsius \ [\imath o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ angeli, ibid. II. 13. — Sach. 3, 9: super lapidem $ipsum \ [\imath o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ unum septem oculi sunt, ibid. II. 16. — 3 Esdr. 8, 15: donatum pro $ipsa \ [\imath o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ gente. 45: $ipsos \ [\imath o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ ductores et peritos. 50: $ipsi \ [o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ principes. 71: ab initio $ipsius \ [\imath o \hat{\imath}_{\mathcal{G}}]$ regni. 92: in $ipsa \ [\imath o \hat{\jmath}_{\mathcal{G}}]$ multitudine, Vulg.

Besonders häufig kommt ipse [== δ] in Psalmüberschriften vor. So findet sich in dem ersten Verse folgender Psalmen als Ueberschrift:

 $ipsi\ [\tau\hat{\psi}]$ David, Ps. 6. 8. 11. 12. 15. 16. 18. 19. 21. 27. 28. 31. 33—36. 39. 40. 51. 55. 59. 60. 63. 66. 85. 90. 92—95. 97. 98. 100. 102. 103. 107. 108. 130. 132. 136—138. 140. 141. 144: Psalt. Veron.

ipsi David, Ps. 7. 10. 13. 14. 17. 20. 22 — 26. 30. 32. 37. 46. 49. 50. 53. 54. 56 — 58. 62. 68. 109. 139. 142: Psalt. Veron. August.

ipsi David, Ps. 52. 96: Psalt. Veron. August. Cassiod. — — Ps. 21. 61: Psalt. Veron. Ambros.

ipsi David, Ps. 15. 27. 31. 34—36. 39. 40. 59. 67. 85. 92—95. 97. 98. 100. 102. 103. 107. 137. 144: Vulg. — Ps. 38: Ambros. enarr. ps. eiusd.

ipsi Asaph, Ps. 73. 82: Psalt Veron. — Ps. 79. 81: Psalt. Veron.

August. — Ps. 80: Vulg.

ipsi Idithun [τῷ Ἰδιθούν], Ps. 38: Vulg. ipsius David, Ps. 2: Germ. 1., Gallican.

d. Artikelgebrauch von is.

Auch dieses Pronomen muss in der römischen Volkssprache bisweilen die Geltung des bestimmten Artikels gehabt haben, was durch folgende zwei Inschriften bezeugt wird:

Gruter. 173, 1: uxor eius [= $\tau o \tilde{v}$] Pituaniani. 12, 10: cura eorum [= $\tau \tilde{\omega v}$] T. Jul. Adiutoris. M. Pauli Martialis.

Im Bereiche der Itala spricht hierfür das Vorkommen von id ipsum in der Bedeutung von idem, τὸ αὐτό.

Mt. 5, 46: nonne et ethnici id ipsum [τὸ αὐτό] faciunt, Cyprian. Bon. patient. 3. — Mt. 27, 44: id ipsum autem [τὸ δ' αὐτό] et latrones qui fixi (Vulg.: crucifixi) erant cum eo, Rehd. Amiat. Vulg. (Fuld.). - Rom. 12, 16: id ipsum [τὸ αὐτό] invicem sentientes. 1 Cor. 12, 25: sed id ipsum pro invicem sollicita sint membra (Boern. Dem.: in id ips.). 2 Cor. 3, 14: id ipsum velamen. Phil. 2, 18: id ipsum autem et vos gaudete. 4, 2: id ipsum sapere in domino, Clar. Boern. Dem. Vulg. - Rom. 12, 16 (Fuld.: in id ips.). 1 Cor. 12, 25: sed id ipsum . . . 2 Cor. 3, 14: id ipsud velam. Phil. 2, 18. 4, 2: Amiat. Fuld. — 2 Cor. 13, 11: id ipsum sapite. Phil. 1, 30: id ipsum certamen. 3, 16: id (im cod.: in) ipsum sapiamus, Clar. — 1 Cor. 11, 5: unum enim est atque id ipsum, Boern. — Rom. 15, 5: det vobis (Fuld. add.: in) id ipsum sapere in alterutrum, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; - Tert. Praescr. 5: edocens unum omnes loqui et id ipsum sapere. — 1 Cor. 1, 10: ut id ipsum dicatis omnes, Clar. Boern. Dem. Vulg. Amiat. Fuld.; - Cyprian. Unit. eccl. 7; — Tert. Praescr. 26: ut id ipsum et unum loquerentur omnes. — Phil. 2, 2: id ipsum (Clar.: ipsud) sapiatis.. unum sapientes, Clar. Boern.; - idem sapiatis . . id ipsum sentientes, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - 1 Cor. 7, 5: et iterum revertimini in id ipsum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg.; — et iterum in id ipsum revertimini (vel sitis), Boern.; — et iterum ad id ipsum, Clar. — Hebr. 4, 11: ut ne in id ipsum $[\hat{\epsilon}\nu \tau \tilde{\varphi} \alpha \hat{v} \tau \tilde{\varphi}]$ quis incidat incredulitatis exemplum, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - Baruch 6, 60: id ipsum autem [τὸ δ' αὐτό] et spiritus in omni regione spirat, Vulg. — — Tert. Marc. V. 11: ad hodiernum usque velamen id ipsum in corde eorum (2 Cor. 3, 14. 15).

Daher das Adverbiale in id ipsum [ἐπὶ τὸ αὐτό] = in unum, simul, unā, pariter (s. ob. 1 Cor. 7, 5).

Act. 3, 1: In *id* ipsum Petrus autem et Joannes ascendebant in templum, Cant. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 4, 9: in pace in *id* ipsum dormiam et requiescam, Vulg. — Ps. 18, 10: iustificata in *id* ipsum, Psalt. Veron. August. — Ps. 33, 4: et exaltemus nomen eius in *id* ipsum. 40, 8: egrediebatur foras et loquebatur in *id* ipsum. 61,

10: ut decipiant ipsi de vanitate in id ipsum, Vulg. — Ps. 73, 6: exciderunt ianuas eius in id ipsum, Psalt. Veron. Vulg. — Ps. 97, 8: flumina plaudent manibus in id ipsum, Psalt. Veron. (plaudeant), Roman. Mediol. Carnut. August. Cassiod. — Ps. 121, 3: Jerusalem, quae aedificatur ut civitas, culus participatio eius in id ipsum, Vulg. 5

3. Ersatz des *unbestimmten Artikels* durch das Zahladjectiv *unus*.

Jo. 6, 9: est puer unus [ε⁷ς] hic qui habet . ., Cant. Colb. Brix. Gall. (ohne hic), Amiat. Fuld. Vulg. — Mt. 26, 69: accessit ad eum una ancilla. Mc. 12, 42: cum venisset autem una vidua (Vulg.: vid. una) pauper, Rehd. Amiat. Vulg. — Plaut. Truc. II. 1, 39: est huic unus servus violentissimus. Merc. argum. II. 2: unius ancillam hospitis. Pseud. IV. 1, 38: ibidem una aderit mulier lepida. -Terent. Andr. I. 1, 90 sq.: inter mulieres quae ibi aderant forte unam aspicio adulescentulam. - Cic. ad Att. IX. 10: quod non Pompeium tanquam unus manipularis secutus sim. - d. Orat. ad Quint. fratr. I. 29: sicut unus paterfamilias his de rebus loquor. -ad Famil. VII. 19: doctorem tamen unum quem desiderant. - pr. Rosc. 5: ut iudicem unum vereri debemus. — Philipp. II. 3, 7: tanguam mihi cum M. Crasso contentio esset, non cum uno gladiatore nequissimo. — ad Famil. I. 9: de uno acerrimo viro. — Curt. IV. 54: Alexander unum animal est, et si quid mihi creditis, temerarium et vecors. — Gromat. vett. p. 57, 11: unus quis possessor. 271, 16: unus quis miles. - (vgl. Fuchs Roman. Spr. S. 320 f.)

⁵ Dieser Wortlaut der Vulg. ist eine wörtliche Uebertragung des alexandrinischen Textes: Ἱεφουσαλημ οἰχοδομουνείτη ὡς πόλις, ης η μετοχη αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό Hagen Sprachl. Erört. S. 31 gibt davon folgende Uebersetzung und Erklärung: "Jerusalem ist gebaut (aedificatur statt aedificata est) wie eine Stadt, deren Gemeinschaft zu einem Ganzen (in unum) ist," — 'd. h. deren Häuser in regelmässigen Reihen an einander hängen'. — Genauer dem hebräischen Grundtexte entspricht die Uebersetzung des Symmachus: Ἱεφουσαλημ την ρίχοδομημένην ὡς πόλιν, συνάμεων ἔχουσαν ὁμοῦ, — und die der englischen Bibel: Jerusalem is builded as a city that is compact together. — Im Anschluss an jenen hat Bunsen diese Liedesstrophe der Pilger, welche sich freuen, den neuen Tempel der nun hergestellten und durch Mauern eingeschlossenen Stadt betreten zu können, so übertragen: "Jerusalem, du aufgebaute: als eine fest in sich geschlossene Stadt."

IV. Idiotismen der Präposition.

1. Anwendung der Präposition

A. anstatt der Casusendung, und zwar:

a. beim Substantiv.

Gen. 30, 37: virgam storacinam et nucinam et de platano [καὶ πλατάνου], Ambros d. Jacob II. 4; — virgas populeas virides et amygdalinas et ex platanis, Vulg. — Prov. 2, 17: quae derelinquit disciplinam a iuventute [κεότητος], Vindob. 954. — 4 Esdr. 10, 27: locus.. de fundamentis magnis, Vulg. — Assumpt. Mos. IX. 46—48: potestatem a potentia magna. — Cic. Verr. II. 1, 12: partem de istius impudentia. — Terent. Heaut. IV. 1, 39: expers partis de nostris bonis. — Tert. Apol. 5: portio Neronis de crudelitate. — Sallust. Fragm. 17, 6: conscientia de culpa. — Gruter. Inscr. 45, 13: miles de stipendiis XVIII. — 173, 1: curator de Municia. 621, 5. 6: curator de sacra via. — Lucret. II. 50: fulgorem . . ab auro.

b. beim Adjectiv.

4 Esdr. 3, 2: et sterilis erit a fide regio, Turic. Germ. Vulg. — Tert. Nat. II. 15: digni de caelo. — Plaut. Mil. I. 3, 21: ad tuam formam illa una digna est. — Tac. Hist. I. 67: de caede Galbae ignari. — Apul. Met. p. 5: in convivas aemulus. — Gromat. vett. p. 11, 19 = 109, 2: quod si plus de XXX pedibus patuerit.

c. beim Verbum.

Mt. 9, 36: misertus est de eis. 14, 14: misertus est in eis. 15, 32: misereor super turbam, Gall. — Mc. 6, 34: misertus est super eos, Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Mc. 8, 2: misereor super turbam, Gall. Vulg.; — mis. super turbas, Rehd.; — super turba, Amiat. — Baruch 6, 28: de sacrificiis eorum foetae et menstruatae contingunt [νῶν θνοιῶν.. ἄπνονται], Vulg. — Cic. ad Quint. fr. II. 16: de praevaricatione . . absolutus. — Frontin. II. 4, 9: consternati a mendacio. Hygin. Fab. 14: cum exirent ad Colchos. 72: ad pastores demandavit. 184: ad hospitem . . mandavit. — Tert. Coron. 1: speculatoriam . . de pedibus absolvit. — Arnob. adv. Gent. I. 53: exutus a corpore. II. 14: ex corporali soliditate privatas. — Commodian. Instr. V. p. 5 Schurzfl.: patrem de regne privavit. — Liv. II.

13: ad parentes restituit. XXIV. 47: restituti ad Romanos. XXVII. 15: ad Q. Fulvium dediderunt se. — Veget. d. Re mil. II. 15: ad fundas vel fustibalos (= fundis vel fustibalis) lapides iaciebant. III. 4: ad vectes (= vectibus).. punctim caesimque feriendo. III. 24: ad latiores lanceas vel maiora spicula (= latiorib. lanceis..) belluas occidebant. IV. 8: minima ad fundas sive fustibalos vel manibus iacienda. IV. 18: ad maiores ballistas malleolos.. destinant. — Plaut. Truc. IV. 1, 4: ad me magna nuntiavit. Capt. V. 4, 22: hunc ad carnificem dabo. Rud. III. 6, 19: hunc qui ad carnificem traderent. — Varr. R. R. I. 40: apparet ad agricolas. — Plaut. Aul. III. 4 ex.: in aliquem (= alicui) mutare nomen. — Terent. Andr. IV. 5, 19: in quibus sic inludatis. — Cato ap. Gell. XI. 2: si quis in ea re studebat. — Catull. Epithal. Mall. v. 102: deditus in adultera (= adulterae).

B. anstatt des Adjectivs.

Ezech. 27, 5: ut facerent tibi vela de abiete [ἐλατίνους, abiegna], Weing. — Tert. Nat. I. 10: Attin deum a Pessinunte. — Liv. I. 50. IV. 7. — Virg. Georg. III. 2: pastor ab Amphryso. — Hygin. Fab. 14: Amphidamus et Cepheus . . de Arcadia.

2. Nichtanwendung der Präposition bei Namen der Länder und Erdtheile.

Cic. pr. leg. Manil. 12: Sardiniam cum classe venit. — Sall. Jug. 25: legati Africam maturantes veniunt. — Gen. locativ. Cic. d. Rep. III. 9: Graeciae. — Flor. I. 18: Lucaniae. — Sall. Jug. 33: Numidiae. — Vellei.: Hispaniae. . Asiae. — Tert. Apol. 21: Pieriae. . Boeotiae.

V. Idiotismen der *Conjunction*.

quod, quia, quoniam anstatt des Acc. c. Infin. (s. Cap. III.)

ut nach iubere.

Dan. 13, 32: iniqui illi iusserunt ut discooperitur, Vulg. — August. Civ. Dei II. 24: iussit ut extis illis solus vesceretur. V. 18: iusserant ut.. mitteretur. V. 20: iubeat ut.. [III. 21: iussisse ne saltem mortuo in ingrata patria funus fieret.]. — Pass. Bonos. et Maxim. (ap. Ruinart.) c. 1: iussit ut.. (bis). — Plaut. Amph. I. 1: iubet ut dicant sententiam. — Liv. XXXII. 16: iussitque ut.. naves

Euboeam peterent. — Tac. Ann. XI. 32: iussit ut . . in complexum patris pergerent. — Suet. Vesp. 23: iussit ut continuo ponerent. — Hygin. Fab. 130: iussitque ut . . propagarent. 196: Pan iussit eos ut in feras bestias se converterent. — C. Th. XVI. 8, 17: iusseramus ut ea . . minime praeberentur. — Spartian. Hadr. 16. Capitolin. Anton. Phil. 21. Clod. Alb. 2. Maximin. 3. Gordian. 29. Maxim. et Balbin. 10. Lamprid. Heliog. 13. 29. Alex. Sev. 26. 52. Vopisc. Prob. 14. Aurel. 14. 19. . ö.

VI. Verbalidiotismen.

1. Numerus:

praesente und absente anstatt praesentibus und absentibus.

Plaut. Amph. II. 2, 194: nec nobis praesente aliquis . . — Pompon. ap. Non. p. 154: quidam apud forum praesente testibus mihi vendidit. — Acc. ib.: res aliqua quae praesente his prius mature institit. — Fenestell. ib.: praesente suis. — Nov. ib.: te volumus dono donare pulchro praesente omnibus. — Afran. ib. 76: ades, si hic absente nobis venerit puer. — Terent. Eun. IV. 3, 7: absente nobis turbatum'st. — - (Catull. 108, 5: insperante nobis.).

2. Modus.

A. Indicativ anst. Conjunctiv:

a. im indirecten Fragesatze.

Mt. 2, 4: interrogavit . . ubi Christus nascitur, Cant. Colb. Germ. 1. — 2, 7: exquisivit . . quando paruit (Germ.: appar.) eis stella, Colb. Germ. 1. — 10, 11: quis in ea dignus est, Cant. Colb. Germ. 1. Clar. Gall. Amiat. Fuld. Hilar. — 12, 3: quid fecit, Cant. Verc. Colb. Brix. Ambrosiast. — 21, 16: quid isti dicunt, Colb. Corb. uterq. Clar. Gall. Vulg. Irren. Hier. (loquuntur). — 26, 70: nescio quid dicis, Colb. Corb. Germ. Clar. Mm. Gat. Gall. Rehd. Vulg. — 27, 13: non audis quanta . . dicunt, Colb. Corb. 1. Germ. uterq. Mm. Rehd. Vulg.; . . testificantur, Corb. 2. Clar. Gat.; . . testantur, Cant. Gall. — Mc. 5, 20: quanta sibi fecit, Colb. Corb. — 11, 34: in qua . . facio, Cant. Colb. Corb. Germ. 2. Gat. Gall. — 12, 41: quanta . . mittebant, Colb. Corb. — 14, 68: neque novi quid dicis, Cant. Colb. Martin. Rehd. Gall. (tu quid). — Luc. 1, 62: quid vult

vocari eum, Cant. — 8, 18: videte . . quomodo auditis, Cant. Colb. Germ. 2. Martin. Gall. (audistis). - 9, 33: nesciens quid dicit, Cant. — 9,55: nescitis cuius spiritus estis, Cant. Verc. Veron. Brix. Vulg. Ambros. — 13, 27: nescio vos unde estis, Veron. Colb. Gall. Lucif. Cal. Ambr. - 18, 6: audite quid . . dicit, Cant. Colb. Corb. Germ. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - 20, 8: in qua . . facio. Cant. Verc. Colb. Corb. Brix. Germ. Gat. Gall. Amiat. Vulg. August. — 23, 34: non enim sciunt quid faciunt, Colb. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 6, 65; qui sunt, Cant. — 7, 17: utrum . . est an ego . . loquor, Cant. Colb. Corb. Fossat. Ambros. Gall. (sit). - 7, 51: quid fecit, Cant. Colb.; . . facit, Corb. - 8, 14: unde veni . . quo (Cant.: ubi) vado, Cant. Colb. Corb. Mm. Gat. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. Ambr. — 9, 21: videt . . aperuit, Cant. Colb. Foss. Gall.; videat . . aperuit, Amiat. Fuld.; - vidit, Corb.; videat, Germ. Martin. Mm. Gat. Vulg. — 9, 25: an (Amiat. Fuld.: si) peccator est nescio, Rehd. Amiat. Fuld. — 11, 56: ubi est, Cant. — 12, 25: ubi vadit, Cant. Gall. (quo). — 14, 4: ubi vado. 14, 5: ubi vadis, Cant.; quo . ., Gall. Amiat. Fuld. Vulg. - 15, 15: nescit quid facit, Cant.; .. faciet, Mm. — Act. 4, 23: quanta . . dixerunt, Cant. Laud. Lucif. — Gal. 6, 11: videte qualibus literis vobis scripsi, Clar. Boern. Dem. Amiat. Vulg. Fuld. (scribsi vob.). - Col. 2, 1: volo enim vos scire quale certamen habeo. 1 Thess. 4, 2: scitis enim quae praecepta dedimus vobis, Clar. Boern. — 1 Macc. 10, 72: interroga et disce quis sum ego, Vulg. - Iren. V. 30, 4: scientes quis est. - Tert. Apol. 42: quomodo infructuosi videmur..non scio. Nat. II. 17: quaerite quis . . ordinavit. -- Sulp. Sev. Ep. III. ad Bassul. 4: rego quemadmodum tam cito . . potuit pervenire. Dial. II. 14, 4: aestimate quo in praecipitio consistunt. Terent. Eun. I. 2, 20: qua gratia te accersi iussi, ausculta. II. 3, 47: scin' quid ego te volebam. III. 3, 23: dicat quid volt. IV. 7, 13: viden' tu . . quam hic rem agit? V. 3, 10. Phorm. III. 2, 11. Heaut. IV. 3, 23. — Petron. 76: non dixerat quid pridic cenaveram. — Capitolin. Valerian. 1: ut scias quanta vis in Valeriano meritorum fuit.

b. nach der Conj. ut.

Exod. 33, 7: et fiebat ut omnis . . . ibat ad tabernaculum testimonii, Lucif. Cal. d. non conv. p. 189. — Sulp. Sev. Dial. I. 21, 1: ut etiamsi non habeat conscientiam sanctitatis, tamen . . sanctissimum

se putabit. Ep. II. ad Claud. 26: ita fuit extraneus ut nec inimicis quidem vicem redderet, quin potius et pro ipsis rogabat. — Capitolin. Pertin. 12: ut . . adponeret et . . novem libras carnis per tres missus ponebat. — — (Weitere Beispiele vom Gebrauche des Indic. in abhäng. Sätzen s. Cap. III. bei si = ob).

- B. Conjunctiv als Ausdruck der Vermuthung oder der Verwunderung.
- Jo. 9, 28: Tu discipulus illius sis [εὶ], Veron. Colb. Germ. Vulg. Ambr. August.; Tu sis discip. eius, Rehd. Ambros. Ep. 75 (bis). Serm. 2. Luc. 10, 40: Domine, non curae sit tibi [οὐ μέλει σοι], Gall. Jo. 4, 12: Ne tu maior sis [μὴ σὺ μείζων εἰ], Tert. Marc. IV. 35.
  - C. Infinitiv:
  - a. nach einer Präposition.
- Jo. 6, 52: quomodo potest hic nobis carnem dare ad manducare [δοῦ-ναι · φαγεῖν], Verc. Sirac. 45, 20: ipsum elegit ab omni vivente ad offerre [ζῶντος προσαγαγεῖν] sacrificium deo, Tolet. Tob. 3, 25: sanare duos Tobin de squama maris albuginis ab oculis illius, ut videat lumen coeli, et ad Sarram filiam Raguel dare Tobiae filio Tobi uxorem [καὶ Σάξξαν · · δοῦναι], Regin. Suec.
  - b. nach unde. 6
- Luc. 14, 14: non habent unde reddere tibi [οὐκ έχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι], Verc.; non habent unde retribuere tibi, Brix. Rehd. Tolet.
  Cyprian. Testimon. III. 1. Mt. 18, 25: cum autem non haberet unde reddere [μὴ έχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι], Fuld.
  - c. mit Dativ nach iubeo.
- Mt. 8, 18: iussit discipulis suis ire trans fretum, Rehd. Cic. ad Att. IX. 15: literae Dolabellae mihi iubent ad pristinas cogitationes reverti. — [iubere m. Dat. ohne Infin. 2 Sam. 9, 11: sicut iussisti... servo tuo, Vulg. Tac. Ann. IV. 72. XIII. 15. 40. —

⁶ Die hier angeführten Belege aus der Itala für diese beiden Gebrauchsweisen des Infinitivs sind merkwürdig wegen ihrer genauen Uebereinstimmung mit dem französischen Sprachgebrauche: ad manducare = à manger, ad offerre = à offrir; habent unde reddere analog der bekannten Phrase; avoir de quoi vivre.

Hygin. Fab. 55. — Claudian. in Rufin. II. 155. — Prudent. Peristeph. XIV. 387.]

3. Tempus.

a. Conj. Plusquamperfecti anstatt Imperfecti. 7

Tert Pall. 1: ante iam de habitu salutasset (= salutaret). 5: ne mendicius patre cenasset (= cenaret). cf. Salmas. ad Tert. Pall. p. 120 sq. — Arnob. adv. Gent. I. 33: ipsa denique hiscere si animantia muta potuissent (= possent) . . si arbores . . vocis sonitum quirent et verborum articulos integrare . . — Lucif. Cal. Athan. I. p. 44: obsecrans ut cuncti cultores domini fuissent in regno suo . . . mittit etiam librum sacrae legis per gloriosum Moysem traditum, ut nihil extra fecissent quam quae fieri mandasset deus. 56: timui ne inter nos bella fuissent orta. II. 94: hortatus . . Johannes ut dignum fructum fecissent paenitentiae. — Lamprid. Heliog. 12: nec quisquam ei magis poculum cum bibisset dabat. — Cassiod. Compl. 6. in 1 Petr.: ne aliquos praemissa fides potuisset inflare. 2. in Jud.: ne . . credere debuissent. 10. in Act.: statuerunt eis ne ulterius . . praedicare debuissent. 14. ib.: ut talia . . amministrare debuissent.

b. Infin. Perfecti anstatt Praesentis.

Tert. Marc. II. 29: possum antitheses retulisse. III. 2: praecessisse debuerat. 4: iamdudum debuerat traduxisse. 9: potuit... adstruxisse carnem... non debuerunt nascendo sumpsisse. IV. 1: debueras... determinasse, ut ita posses... adseverasse. 4: quod apostolos praemisisse properasset. 9: potuit et non praecepisse... potuit etiam illam praemisisse sententiam... quid ergo tibi fuit de evangelio erasisse? 14: non potuisset... antecessisse. 16: voluerat impedisse... permisisse debuerat. 16: ignovisse debuerant. 20: inrupisse non debuit. 23: hoc et ille noluerat fecisse. 14: possem... transmisisse. V. 11: hactenus tractasse... possum praeterisse.— Scorp. 4: non potuit ergo noluisse. 5: si voluit certasse. Apol. 2: malunt credidisse. Fug. 6: poterant... proposuisse. 12: maluit evasisse. Hab, mul. 3: potuit... successisse. Orat. 16: potuit... nomi-

⁷ Auch in dieser Hinsicht bietet die französische Sprache eine beachtenswerthe Analogie dar, insofern der subj. de l'imparfait seiner Form nach nichts anderes ist, als der römische Conj. Plusquamperfecti: que je demandasse = demandassem, punisse = punissem, descendisse = descendissem.

nasse. Resurr. 6: deo licuit . . eliquasse. Pudic. 22: vicisse cupierunt.

- 4. Genus Verbi: Reflexivform anstatt der neutralen oder passiven.
- Sap. 4, 2: et desiderant eam cum se eduxerit [ἀπελθοῦσαν]. 19, 2: cum ipsi permisissent ut se educerent [τοῦ ἀπιέναι], Vulg. Apic. 8, 8: cum se coxerit. Fragm. Murator. lin. 77. 78 (Credner Gesch. d. neut. Kan. S. 148): et ideo legi eum [Hermae sc. Pastorem] quidem oportet, se publicare (= publicari) vero in ecclesia populo neque inter prophetas . . neque inter apostolos . . potest. 8
  - 5. Supinum auf um für den Infinitiv.

Gruter. Inscr. 964, 2: ut..itum aditum ambitum (= ire adire ambire).. proximis eius recte liceat. 827, 5: ad hoc sepulchrum itum ambitum omni tempori permissum est.

6. Gerundium:

a. Abl. Gerundii für das Participium Praesentis.9

Luc. 18, 18: quid faciendo [ποιήσας], Veron. Colb. Corb. Vindob. Rehd. Ambros. — Act. 10, 38: qui pertransiit benefaciendo et sanando [εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος], Vulg. Amiat. Fuld. (pertransivit). — Act. 10, 33: bene fecisti veniendo [παραγενόμενος]. 16, 16: praestabat dominis suis divinando, Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 15, 29: a quibus observando [διατηροῦντες] recte agitis, Tert. Pudic. 12. — Act. 8, 19: rogando et dicendo [παρακαλῶν καὶ λέγων]. 10, 33: ro-

^{*,} In den anderen Sprachen (ausser der französischen) wird statt des on meist das Reflexivpronomen se mit der 3. Person Sing Act. angewendet, z. B. si dicc, si crede, se dice, se cree, si va, se anda u. s. w. = dicitur, creditur, itur" ..., Auch im Lateinischen, wie im Sanskrit und Griechischen, ist das Passivum eigentlich durch Zusammensetzung, aber nicht durch Vorsetzung eines Wortes wie werden, sein oder stehen, sondern durch Anfügung der recip. oken Fürwörter gebildet: $\tau \dot{\nu} \pi \tau o \mu a = \tau \dot{\nu} \pi \tau \omega \mu \epsilon$, amor = amo se; se wird nämlich für alle drei Personen gebraucht, wie in der russischen und anderen slavischen Sprachen." Be ger Latein. u. Rom. S. 82 fg. 88.

⁹ In der Form auf do (z. B. cantando) kommt das Gerundium noch im Italienischen, Spanischen und Portugiesischen vor und wird im Italien meist ohne in, im Span. u. Portug. mehr mit en gebraucht. Im Altdeutschen gab es ebenfalls ein Gerundium, das vom Participium mit Anhängung des o gebildet wurde, z. B. furhtendo, tuondo, wunderondo. Beger a. a. O. S. 81. 96.

gando [παρακαλῶν] venire te ad nos. 16, 16: per hoc divinando [μαντευομένη]. 20, 21: testificando [διαμαρτυρούμενος], Cant. — Rom. 9, 31: sectando [διώκων] legem iustitiae, Clar. Dem. Fuld. Vulg. Boern. (sectans vel sectando). — 1 Cor. 12, 24: plus tribuendo [δούς] honorem, Clar. Boern. (pl. tr. vel abundantiorem dando hon.); - abundantiorem tribuendo honorem, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Eph. 4, 28: operando [ἐργαζόμενος] manibus suis. Col. 1, 29: laboro certando [ἀγωνιζόμενος], Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. - 1 Tim. 4, 16: hoc enim faciendo [ποιῶν], Clar. - 5, 21: in aliam partem declinando [ποιῶν . .], Clar. Boern. Amiat. Fuld.; Dem. Vulg. (alteram). — Hebr. 4, 7: hodie in David dicendo [λέγων]. 7, 27: offerendo. 11, 9: habitando, Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. -— Hebr. 8, 10. 10, 16: dando, Clar. Amiat. Fuld. Vulg. — 6, 10: ministrando. 6, 14: benedicendo.. multiplicando, Clar. — 3 Esdr. 8, 92: cum adorando [προσευχόμενος] confiteretur, Vulg. — Exod. 14, 11: quid hoc nobis fecisti eiciendo [ἐξαγαγών] nos de Aegypto, Cypr. ad Fortunat. c. 7. — Tert. Patient. 11: nuncupavit dicendo. Anim. 4: sua habendo loca. 6: non intellegendo. 54: confluendo... desidendo. Nat. I. 3: recipiendo . . digerendo. 4: destruendo. II. 3: habendo initium. adv. Marcion. . . . ö. - Terent. Eun. V. 2, 8: ita miserrimus fui fugitando.

b. Abl. Gerundii als Ergänzung anstatt des Infinitivs.

Judith 13, 31: quae cum cessasset loquendo, Corb. — Prov. 23, 13: ne destiteris parvulum emendando (codd. WLMB), Cyprian. Testimon. III. 105. — 3 Esdr. 4, 41: et desiit loquendo [ἐσιώπησε ιοῦ λαλεῖν], Vulg. — Herm. Past. I. 1, 4: cumque consummasset legendo. I. 3, 3: non desinis petendo [αἰτούμενος]. — Lucif. Cal. Athan. I. p. 84: torquendo non desinas. Moriend. 334: desinis persequendo.

7. Gerundivum anstatt des Futurum Passivi.

Mt. 17, 22: filius hominis tradendus est [μέλλει . . παραδίδοσ βαι] in manus hominum, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Gen. 18, 18: cum . . benedicendae sint [ἐνευλογηθήσονται] in illo omnes nationes terrae. Eccl. 1, 9: ipsum quod faciendum est [τὸ ποιηθησόμενον], Vulg. — 2 Macc. 7, 14: iterum ab ipso suscitandos]ἀναστήσεσθαι], Cyprian. Testim. III. 17. ad Fortunat. c. 11. — Sulp. Sev. Hist. I. 40, 3: denuncians fore, si quando peccassent . ., templum illud solo Rönsch, Itala und Vulgata.

aequandum (= aequatum iri). 43, 5: cum Helias . . polliceretur, nec hydriam farre nec vas oleo esse minuendum (= minutum iri). 48, 3: videbat dominum poenitentia populi placandum (= placatum iri). 52, 2: Hebraeam gentem . . delendam. II. 3, 5: dividendum esse Romanum regnum. 4,5: dei praesidio tuendos. 15,7: facile vincendos. — vit. Martin. praef. §. 2: qua nulli a te prodendum reor. c. 16, 4: confido enim quod per te reddenda sit (= fore ut reddatur) sanitati. Dial. I. 13, 6: habitandam quandoque a sanctis eremum. 26, 5: ab omnibus fidelibus esse facienda (= factum iri). - cf. Vorst. ad hh. ll. - Ep. II. ad Claud. 3: nullum eis locum in caelesti aula claudendum et cuncta divinarum eis mansionum habitacula reseranda. — Ambr. ad Virgin. p. 115: corona iustitiae quam . . dicit esse reddendam. — Hieron. vit. Hilarion.: iam se ad dominum migraturum et de corporis vinculis liberandum (= liberatum iri). — Pass. Felic. ap. Baluz. II. p. 80: quas cognosce a me nequaquam esse tradendas. Pass. Pontii ib. 124: numina eius (templi) erunt evertenda (= evertentur). — Vit. Aridii ap. Mabill. p. 203: credens se eius orationibus in domino adiuvandum. . filios Parisios deportandos. - Spartian. Hadr. 3: adoptandum esse. Get. 3: interimendum. - Capitolin. Clod. Alb. 4: augenda. Maximin. 22: vincendum. — Lamprid. Alex. Sev. 43: deserenda. — [Gerundiv. — Inf. Praes. Pass. Gromat. vett. p. 312, 30: signa requirenda oportet. - 313, 10. 317, 8. 322, 23: limites (terminos) requirendos oportet. - 317, 31: terminos excogimus requirendos. 365, 29: requirendnm oportet.]

2. Abtheilung. Gräcismen.

I. Griechisches Genus.

Mt. 13, 20: verbum $[\lambda \acute{o}\gamma o\nu]$ audit et continuo cum gaudio accipit eum. 20, 22: calicem $[\pi o\tau \acute{\eta}\varrho \iota o\nu]$ libere $q\iota \iota od$ ego . . 26, 28: hoc enim est sanguis $[\alpha \emph{i}\mu\alpha]$ meus. Luc. 12, 6: passeres $[\sigma\tau\varrho o\nu \vartheta \acute{\iota}\alpha]$ veneunt . . et unum ex iis non est oblitum. 12, 7: capilli $[\tau\varrho \acute{\iota}\chi\epsilon_S]$ . . numeratae sunt. 15, 12: da mihi $q\iota \iota od$ me tangit partem $[\iota\iota\acute{\varrho}\varrho\varsigma]$ substantiae. 18, 16: ad se vocabat ea $[\alpha \mathring{\iota}\nu\acute{\iota}\alpha, -\beta\varrho\acute{e}\varphi\eta$ sc.]. Mc. 14, 58:

hunc templum [τὸν ναὸν τοῦτον]. Jo. 10, 14: et cognosco mea [τὰ ἐμά, —πρόβατα sc.]. 10, 28: non rapiet quisquam ea [αὐτά] de manu mea. 20, 23: peccata [άμαρτίας].. si quorum tenueritis, detentae sunt, Cant. — Act. 26, 22: auxilio [ἐπικουρίας] quoque nanctās quae [τῆς] a deo, Laud.

II. Griechischer Numerus: Verbalsingular beim Neutr. Plur.

Mt. 13, 5: ceciderunt in petrosa ubi non habebat [εἶχεν] terram, Cant. Rehd. Amiat. Fuld.; — . . propter quod non haberet (pr. m.) altitudinem terrae, Cant.; quia non habebat altit. terrae, Rehd. — 13, 26: tunc paruit [ἐφάνη] zizania, Cant.; — tunc apparuit et zizania, Gall. — 18, 12: si fuerit [$\gamma \acute{\epsilon} \nu \eta \tau \alpha \iota$] alicui homini centum oves [$\pi \rho \acute{o}$ βατα], Cant. — Mc. 4, 11: in parabolis omnia dicitur [πάντα λέγεται], Cant. — Luc. 1, 65: divulgabatur [διελαλείτο] haec omnia verba, Rehd. — Jo. 3, 21: ut manifestetur opera eius [φανερωθη $\alpha \hat{v} \tau \hat{v} \hat{v} \hat{v} \hat{e} \hat{e} \rho \gamma \alpha$. Cant. — 3, 20, 21: ut non arguatur opera [èleyy $9\tilde{\eta}$ τὰ ἔργα] eius ... ut manifestetur opera eius, quoniam in deo est factum [ἐστιν εἰργασμένα], Lucif. Cal. Athan. II. p. 136. — Jo. 9, 3: ut manifestaretur opera dei, Cant.; — ut manifestetur op. dei, Verc. Corb. Brix. — Act. 7, 1: si enim haec ita habet [ταῦτα ούτως ἔχει], Laud. — Tob. 6, 15: ne forte et mihi haec eveniat, Germ. 15. — Terent. Eun. prol. v. 17: habeo alia multa, nunc quae condonabitur. - Petron. 71: faciatur, si tibi videtur, et triclinia.

III. Griechischer Casus.

1. Genitiv der Comparation.

Mt. 11, 11: maior eius est [μείζων αὐτοῦ ἐστιν], Veron. — Mc. 4, 31. 32: minus omnium seminum . . . maius omnium olerum, Veron. — 12, 31: maius horum (= Veron. Vindob. Gall.) praeceptorum aliud non est, Cant.; mai. hor. aliud (Rehd.: aliut) mandatum non est, Rehd. Vulg. — 12, 33: plus est omnium holocaustorum et hostiarum, Verc. — 12, 43: amplius omnium . . munus, Verc. — Luc. 7, 28: Johannis baptistae . . . minor est eius, Cant. — 11, 26: peior prioris, Veron. Vind.; — peiora priorum, Verc. — Jo. 1, 51: maiora horum, Verc. Veron. Brix. Rehd. — 5, 20: et maiora horum, Cant. Corb. Brix. Rehd. Hilar. — 13, 16: apostolus maior eius qui misit eum. 15, 13: maiorem huius dilectionem nemo habet, Cant. — Jo.

14, 12: maiora horum, Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Vulg. — 3 Jo. 4: maiorem horum. Heb. 6, 16: per maiorem sui, Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Sirac. 16, 6: et fortiora horum audivit auris mea, Vulg. — Iren. IV. 9, 2: maiora horum videbitis. — Tert. Apol. 40: maiorem Asiae vel Africae terram. — cf. Hildebr. ad Apul. Met. III. p. 170: dignioribus meique maioribus. VIII. 582: homines non sui fieri meliores. IX. 665: sui molliorem provocaverat.

2. Genitivi absoluti.

Luc. 3, 15: et cogitantium omnium. 9, 43: omnium autem mirantium. 19, 11: audientium autem eorum. 21, 5: et quorundam dicentium. 22, 55: incendentibus autem ignem . . et circumsedentium. 24, 31: accipientium autem eorum. 24, 36: haec autem corum loquentium. 24, 41: adhuc autem non credentibus eis . . et mirantium, Cant. — Act. 6, 1: multiplicantium discipulorum. 22, 23: vociferantium autem eorum et proiicientium . . et . . mittentium. 24, 3: et correctionum fientium genti huic. 25, 17: convenientium autem eorum, Laud. — Iren. II. 7, 1: extremae confusionis non habentis propriam substantiam. III. 8, 5: quasi duorum exsistentium.

3. Dativ beim Passivum anstatt ab c. Abl. 10

Tert. Hermog. 45: quae nec inveniri nec investigari nisi soli deo possent. Valent. 27: promulgatum prophetis. Marc. I. 1 in.: Si quid retro gestum est nobis adversus Marcionem. Praescr. 11: pulsanti aperietur et quaerenti invenietur (Luc. 11, 9. 10). — Minuc. Fel. 19, 6: Anaxagorae vero descriptio et motus infinitae mentis deus

¹⁰ Beger sagta. a. O. S. 86, dass die bisher versuchten Erklärungen der Eigenheit der romanischen Sprachen, die Präterita des Reflexivums mit esse (im französischen mit être) zu bilden, ungenügend sind. — Am einfachsten erklärt sich meines Erachtens dieser Sprachgebrauch aus der oben berührten Anwendung des Dativs in Passivsätzen. Es heisst nämlich je me suis défendu eigentlich s. v. a. 'ich bin mir vertheidigt', d. h. (da mihi beim Passivum die Geltung von a me hat): 'ich bin von mir vertheidigt worden' = ich h be mich vertheidigt; — il s'est tué = sibi i. e. a se necatus est = se necavit. — Dass dieser Dativgebrauch gerade aus dem Volkslatein in das Romanische übergegangen, hat derselbe mit einer so grossen Anzahl anderer Idiotismen gemein. — Vgl. Rönsch Nachweise z. französ. Gramm. aus d. Vulgärlatein, — in Lemcke's Jahrb. f. rom'. u. engl. Lit. VIII. 1868. Hft. 1. S. 418—428.

dicitur. 23, 4: Briareo liberatum. 23, 12. 25, 6. — Cic. ad Att. XIII. 24: ego audita *tibi* putaram. d. Offic. III. 9: honesta bonis viris, non occulta quaeruntur. — Ovid. Trist. V. 10, 37: quia non intelligor ulli. — Tac. Ann. XI. 27: audita scriptaque senioribus, tradam. — Suet. Domit. 1: ut scrutantibus... deprehendi non potuerit. — cf. Cellar. Cur. poster. p. 245. Antib. 342.

4. Accusativ der näheren Bestimmung.

Mt. 22, 11: hominem non vestitum vestem nuptialem, Veron. Corb. Brix. — Mc. 1, 6: vestitus pilos cameli, Cant. — 15, 17: et induerunt eum purpuram (Rehd.: et induunt..). Luc. 8, 27: tunicam (Rehd.: vestimentum) non induebatur, Cant. Rehd. — Jo. 21, 7: tunicam cinxit se, Cant.; .. succinxit se, Germ. Fuld.; .. se succinxit, Brix.; .. se praecinxit, Verc. — Jo. 11, 2: quae unxerat dominum unguentum, Rehd. — Act. 12, 8: operi te vestimentum tuum, Cant.; — praecingere et calcea te caligas tuas, Vulg.; praec. et calcia te gallicas (Amiat.: galliculas) tuas, Fuld. Amiat. - 2 Cor. 7, 4: repletus sum consolationem. Hebr. 2, 7: gloriam et honorem coronasti eum, Fuld. - Prov. 3, 10: ut inpleantur horrea tua saturationem frumenti, Vindob. 954. — Num. 5, 27: et inflabitur ventrem, August. Locut. 12. in Num. — Job 29, 14: et coopertus iudicium, Lucif. Cal. Athan. I. p. 78. - Ps. 34, 13: induebam me cilicium. 59, 5: potasti nos vinum, Psalt. Veron. — Jes. 61, 10: induit enim me indumentum salutaris, Tert. Marc. IV. 11. - Ezech. 26, 16: et vestem variam suam se dispoliabunt, Weing.; Tichon. Reg. 4. - Baruch 4, 20: et indui cilicium obsecrationis, Vallicell. - Jon. 3, 6: operuit se cilicium, Weing. -Judith 10, 2: exuit se vestimenta viduitatis suae, Reg. Germ. 4. 15. Corb. - 10, 3: induit se vestem iocunditatis suae, Reg. Germ. 4. 15. Corb. (om. suae). — Sirac. 45, 9: et induit eum stolam gloriae. 1 Macc. 3, 3: et induit se loricam sicut gigas et succinxit se arma bellica sua in praeliis. 14, 9: et iuvenes induebant se gloriam et stolas belli, Vulg. — Iren. II. 33, 2: a daemone potata est oblivionis medicamentum. — Tert. Prax. 8: quae mandatus est a patre, ea et loquitur. Apol. 35: praecordia insculpta.. novi.. Caesaris scenam. Nat. I. 3: id reum agnosco. Pall. 4: crepidam aeratus ... omnia candidatum. — Lucif. Cal. Athan. I. p. 53: quia sint minime arma dei induti.

IV. Griechische Rection, und zwar:

1. des Verbums.

a. Mit dem Genitiv construirt finden sich:

adprehendere Luc. 20, 20: ut adprehenderent verborum $[\tau \tilde{\omega} \nu \lambda \acute{o} \gamma \omega r]$ eius, Cant.

audire Jerem. 23, 22: si audissent verborum meorum, Wirceb. —
Luc. 15, 25: audivit synfoniae et chori. Jo. 7, 40: audientes eius verborum horum. 9, 31: deus peccatorum non audit. 10, 3: vocis eius audiunt. 10, 8: non audierunt corum. 10, 16: et vocis meae audient. 10, 27: vocis meae audiunt. 12, 47: si quis audierit meorum verborum, Cant. — Act. 13, 7: quoniam libenter corum audiebat, Laud. — Dan. 9, 6: non audivimus puerorum tuorum prophetarum, Cypr. d. Laps. c. 31.

deficere Luc. 22, 35: ne cuius defecistis? Cant.

dominari Mt. 20, 25: dominantur eorum, Cant. Verc. (?) Veron. Corb. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. - Mc. 10, 42: dominantur eorum, Cant. Veron. Verc. (earum). — Luc. 22, 25: dominantur eorum, Cant. Verc. Veron. Brix. Gall. Amiat. Vulg. - Rom. 6, 9: mors illius non ultra dominabitur, Boern.; - mors non iam dominetur eius, Tert. Pudic. 17. - Rom. 14, 9: ut et vivorum et mortuorum dominetur, Clar. Amiat. Fuld.; - August. Enchirid. 120. Civ. Dei XX. 9. — Iren. III. 20; — ut et mortuorum et vivorum (Boern.: viventium) dominetur, Boern. Dem. Vulg. — Genes. 1, 26, 28: dominetur . . piscium . . . dominamini eius, August. d. Gen. ad litt. III. — Genes. 3, 16: et ille (Vulg.: ipse) dominabitur tui, Tert. Hab. mul. 1; Vulg. — Num. 24, 7: dominabitur multarum gentium, Cyprian. Testimon. II. c. 10. Lact. Inst. IV. 13, 10 (om. multar.). — Jes. 3, 4: qui vos postulant, dominantur vestri. Tert. Marc. IV. 27. — Gen. 4, 7. Deut. 15, 6. Jud. 9, 22, 23. Ps. 10, 5, 10. 18, 14. 48, 15. Baruch 2, 34 (eius). Jes. 54, 5. 63, 19. Jerem. 31, 32. Sirac. 17, 4: Vulg. — Iren. III. 6, 1: dominatur omnium. III. 6, 4: dominaris omnium. III. c. 36. IV. 1. 2. 24. 34. 45. -- Tert. Apol. 26: numquam dominaturi eius. — Cyprian. adv. Jud. II. c. 10. — August. Civ. XV. 7: dominaberis illius. — Minuc. Felic. 12, 5: vestrique dominantur. - Lact. d. Ira 14, 3: ut rerum omnium dominaretur. cf. Bünemann ad h. l. - Apul. d. Nat. deor. c. 39: catholicorum dominantur.

negligere Hebr. 8, 9: et ego neglexi illorum [αὐτῶν], Clar.

obandire Jud. 2, 20: et non obandierunt vocis meae $[\varphi\omega\nu\tilde{\eta}\varsigma\ \mu\sigma\nu]$: graeca magis locutio est, August. Locut. 9. d. Jud. — Mich. 5, 15: propter quod non oboedierint mei $[\mu\sigma\nu$ Alex. 26. 40. 106], Weing.

obtinere Luc. 20, 35: qui autem digni fuerint saeculi huius [τοῦ αλιῶνος ἐκείνου] obtinere et resurrectionis ex mortuis, Cant.

principari Mt. 20, 25 ex.: principantur eorum, Cant. — Mc. 10, 42: Verc. — Deut. 15, 6: August. Locut. 40. d. Deut. — Jud. 8, 23: Vigil. Taps. c. Varim. — (s. Cap. I.).

regnare Sap. 3, 8: regnabit dominus illorum [αὐτῶν] in perpetuum. 1 Macc. 12, 39: quum cogitasset Tryphon regnare Asiac [Δοίας], Vulg. — Horat. Carm. III. 30, 12: et qua pauper aquae Daunus agrestium regnavit populorum.

replere Mt. 22, 10: repletae sunt nuptiae discumbentium [avazet-

μένων], Cant.

tangere Mt. 9, 21: si tetigero tantum vestimenti eius. Luc. 6, 19: quaerebat tangere eius, Cant. — Hebr. 11, 28: ne.. tangeret (Harl.: tangere) eorum, Clar. Harlei.

b. Mit dem Dativ:

adiuvare Ps. 39, 14: ad adiuvandum mihi [μoi], Psalt. Veron. August. adorare Mt. 2, 2: adorare ei [$\alpha \hat{v} v \hat{i} \hat{o}$]. 2, 8: adoram ei. 2, 11: adoraverunt ei. 9, 18: adorabat ei. 14, 33: adoraverunt ei. 15, 25: adorabat ei. 28, 9: adoravit ei. Jo. 4, 21: adorabitis patri. 4, 23: adoraverunt patri, Cant. — Genes. 24, 26: adoravit domino, August. Locut. 80. d. Gen.

adsequi Luc. 1, 3: adsecuto a principio omnibus diligenter, Rehd.

Fuld. (ass.).

consequi Mc. 1, 36: consecutus est ei (pr. m.) Simon et qui cum eo erant, Rehd.

contingere Luc. 8, 19: non poterant contingere ei [συντυγχ. αὐτῷ], Cant.

decet Hebr. 7, 26: talis enim nobis $[\hat{v}\mu\tilde{\iota}\nu]$ decebat sacerdos, Clar.; — Ambros. d. Esau 3. 11 — Plaut. Amph. II. 2, 188. Capt. II. 2, 71.

¹¹ Zu diesem syntaktischen Solöcismus der Itala bemerkt Ambrosius a. a. O.: Recta elocutio; siquidem et apud eos qui verborum et elocutionum delectum habuerunt huiusmodi invenitur ... Quod ideo non praeterii ut sciamus quia Apostolus naturalibus magis quam vulgatis aut secundum artem utitur verbis.

Pers. II. 2, 31. — Terent. Adelph. V. 6, 5: immo hercle ita nobis decet.

loqui Mt. 12, 46: loqui ei [$\alpha \vec{v} \tau \hat{\psi}$]. 13, 10: loqueris eis (Amiat. om.). 13, 13: loquor eis. 13, 34: loquebatur eis, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Jo. 16, 12: multa habeo adhuc vobis loqui, Tert. Praescr. 22. — 12, 29: ei locutus, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg.

sequi Tob. 6, 1: et canis secutus est eis, Germ. 15.

c. Mit dem Accusativ:

benedicere Gen. 1, 22: et benedixit ea [αὐτά] deus, Tert. Hermog. 12.

— Gen. 48, 9. 10. 15. 19: Barnab. Epist. c. 13. — Gen. 4, 11. 28, 1.

Judith 15, 10. Dan. 2, 19. 2 Macc. 3, 30. 10, 38. 15, 29. 34. Mc. 8, 7.

10, 16 (= Rehd.). Luc. 2, 28: Vulg. — Luc. 2, 28: benedixit deum,

Amiat. Fuld. — Tert. Marc. V. 11: benedictus tamen deus.. qui et

universa benedixit, habes Genesim, et ab universis benedicitur,

habes Danielem. — Lact. Inst. VII. 14, 11: eumque benedixit.

cf. Cellar. ad h. l. — Sulp. Sev. Hist. I. 4, 1. 9, 6. Martin. 16, 7. Dial.

III. 2, 6. 3, 2. — Apul. d. Nat. deor. p. 324: benedicentes deum.

325: solus deus est benedicendus.

commemorari Baruch 3, 23: neque commemorati sunt semitas [ἐμνή-σθησαν τὰς τρίβους] eius. Sap. 11, 14: commemorati sunt dominum, Vulg.

confundi Luc. 9, 26: qui enim confusus fuerit me [ἐπαισχυνθη με] et meos, hunc filius hominis confundetur, Cant.; — qui enim me confusus fuerit aut meos sermones, Brix.; — quisque enim confusus fuerit me et m..., Verc. — Mc. 8, 38: et filius hom. confundetur eum, Cant.; — quisque enim confusus fuerit me et mea verba, Verc.; — qui autem (Brix.: enim) me confusus fuerit et mea verba, Veron. Brix.; — qui enim me..., et fil. hom. confundetur eum, Amiat. Vulg.; — et confusus me fuerit.. et fil. hom. confundetur eum, Fuld.

insidiari Deut. 19, 11: insidiatur eum [ἐνεδρεύση αὐτόν], Lucif. Cal. Athan. I. p. 13.

maledicere Jo. 9, 28: maledixerunt illum [αὐτόν], Cant. Verc. Colb. Gall. (eum). — Gen. 4, 11: propter quod maledicta terra, Tert. Jud. 5; — nunc igitur maledictus eris super terram, Vulg. — Act. 19, 9: maledicentes viam domini, Amiat. Vulg. — 23, 4. 5: summum sacerdotem.. maledicis... principem populi tui non

maledices, Amiat. Fuld. Vulg. — Petron.: maledic illam versibus. — Arnob. adv. Gent. II. 45: se omnes maledicerent.

nocere [βλάπτειν τινά] Mc. 16, 18: non eos nocebit, Amiat. Fuld. — Apoc. 11, 5: et si quis eos voluerit nocere, Fuld.; .. vol. eos noc., Amiat. Vulg. - Luc. 4, 35: nihil nocens eum, Cant.; - nihilque nocuit illum (Rehd. Vulg.: ill. noc.), Gall. Rehd. Vulg. - Luc. 10, 19: nihil vos nocebit, Rehd. Lucif. Cal. d. non parc. p. 266. -Judith 11, 1. 3: non nocui hominem (Germ. 15: virum) ... te noceat, Reg. Germ. 4. 15. Corb. — Judith 16, 7: nocuit eum, Reg. Germ. 4. Psalt. Thom., Vulg. — Esth. 1, 16: nocuit eum, Corb. — Tob. 3, 3: et noli nocere me, Regin. Suec. — Act. 12, 1: ut noceret quosdam, Lucif. Athan. II. 115. - Ps. 34, 1 (= Psalt. Veron.). Sap. 14, 29. Sirac. 28, 2. Act. 7, 26, 18, 10: Vulg. — Tert. Exhort. cast. 12: non magis licere nascentem nocere quam et natum. -Vet. interpr. Origen. in Mt. §. 125: unigenita virtus nocita non est.— Pass. Perpet. et Felicit. c. 4: non me nocebit. — Plaut. Mil. V. 18: iura te non nociturum esse hominem. — Vitruv. II. 7: nec ab ignis vehementia nocentur. II. 9: larix a tinea non nocetur. — Veget. d. Re mil. IV. 4: ne portae .. noceantur. — Apul. Met.: quae femina quum perinde ac multi nocerctur. — Gregor. Turon. d. Glor. confess. c. 14: sustinuit et nihil est nocitus. 76: nihil nocitum est velamen eius ab igne. d. Mirac. Martin. 1, 2: ulteriorem ripam petens nihil nocitis sed siccis est etiam vestimentis egressus.

nubere Mc. 6, 17: nupsisset eam [αὐτήρ]. Luc. 16, 18: nubit aliam, Verc.

petere = aireīv rīvā. Mt. 6, 8: antequam petatis eum. 7, 9: quem si petierit. 7, 11: petentibus se. Luc. 6, 30: omni autem petenti te. 11, 11: patrem petit panem. Jo. 14, 13: quodcumque petieritis patrem. 14, 14: si quid petieritis me. 15, 16: quodcumque petieritis patrem. 16, 23: si quid petieritis patrem (= Amiat.). Tob. 12, 4: sed peto te pater mi, ut roges eum, Vulg. — Mt. 6, 8. Jo. 15, 16. 16, 23: Fuld. — Mc. 6, 22: pete me quod vis, Verc.

suadere [πείθειν τινά] Judith 12, 10: suade Hebraeam illam ut sponte consentiat, Vulg. — Cic. d. Provinc. Cons. c. 17: me, ut sibi essem legatus, non solum suasit, verum etiam rogavit. — Plaut. Aul. arg. v. 6: suasus. — Tert. Hab. mul. 1: tu es quae eum suasisti quem diabolus aggredi non valuit. Scorp. 2: duritia vincenda est, non suadenda. cf. Oehler ad h. l.

- persuadere Luc. 16, 30: si quis .. resurrexerit persuadebit eos, Rehd.
  Petron. 46: aliqua die te persuadeam ut ad villam venias. 62: persuadeo hospitem nostrum ut mecum .. veniat.
  - d. Mit Präposition.
- increpare in Sach. 3, 2: increpet dominus in te [ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοί] satan, et increpet dominus in te, Vulg.
  - 2. der Präposition.
  - a. Mit dem Genitiv:
- ab Luc. 7, 21: ab infirmitatibus et plagis et iniquorum spirituum. 24, 27: et erat incipiens a Mosen et omnium prophetarum. Act. 3, 24: a Samuel et eorum qui ordine fuerunt quotquot locuti sunt. Luc. 20, 46: adtendite a scribis ... amantium salutationes in foro, Cant. coram Act. 7, 10: coram [ἐναντίον] Farao regis Aegypti, Cant. ex Mc. 9, 42: ex his pusillis fidem habentium, Cant. Luc. 14, 28.
- ex Mc. 9, 42: ex his pusillis fidem habentium, Cant. Luc. 14, 28. Jo. 8, 46: quis ex vestrum [$\hat{\epsilon}\xi\ \hat{\nu}\mu\hat{\omega}\nu$]. Luc. 20, 10: ex fructuum, Verc. **pro** Hebr. 9, 7: pro [$\hat{\nu}\pi\hat{\epsilon}\varrho$] se et populi delictorum, Clar.
  - b. Mit dem Dativ:
- ad Luc. 2, 52: proficiebat aetate et sapientia et gratia ad [παρά] deum et ad homin*ibus*, Cant. Pirmin. d. sing. libr. canon. ap. Mabill. p. 72: tam ad vespertinis vigiliis et matutinis quam ad Missas celebrandas vos frequentate.
- apud Mt. 19, 26: aput [παρά] hominibus, Cant.
  - V. Griechische Comparation: Positiv für Comparativ, fehlender Comparativ.
- Mt. 18, 9: bonum $[n\alpha\lambda\delta\nu]$ tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, Gall. Rehd. Amiat. Vulg.; bonum tibi est luscum in vitam regnare quam . . ., Fuld. Ps. 117, 8. 9: bonum $[\alpha\gamma\alpha\vartheta\delta\nu]$ est confidere in domino quam confidere in homine; bonum est sperare in domino quam sperare in principibus, Vulg.; bonum . . fidere in dominum quam fidere in hominem, et sperare in dominum quam sperare in hominem, Tert. Marc. II. 19. Sirac. 16, 4: utile est mori sine filiis quam relinquere filios impios. 20, 1: quam bonum est arguere

quam irasci. 25, 23: commorari leoni et draconi placebit quam habitare cum muliere nequam. 37, 18: anima viri sancti enuntiat aliquando vera quam septem circumspectores, Vulg. — Ignat. Ep. ad Rom. c. 6: bonum [xαλόν] est mihi mori in Jesu Christo quam regnare. — Iren. IV. 10, 2: candidi dentes eius quam lac. — Luc. 15, 7: gaudium erit.. quam super.., Rehd. — Tert. Hermog. 14: quaecunque potestas ei quam pusillitas competit. Virg. vel. 17: contentae.. dimidiam frui lucem quam totam faciem prostituere. Nat. I. 4. 8. cf. Oehl. ad ill. l. — Lact. Inst. I. 3, 7. II. 7, 1. III. 29, 10. V. 12, 10. VI. 18, 14. Opif. 19, 10. cf. Bünem. ad hh. ll. — Sulp. Sev. Ep. III. ad Bassul. 2: seque adhuc tuos quam meos esse meminerunt. — Pass. Felic. ap. Baluz. II. p. 78: bonum est deo obedire quam . . . — Arnob. adv. Gent. V. 2. — Veget. d. Re mil. III. 23. — Dig. XVI. 3, 7 pr. XXXX. 49, 5.

VI. Gräcismen bezüglich des Relativums.

1. Relativum für den griechischen Artikel etc.

Luc. 7, 32: infantibus $qui \ [\tau o i \varsigma]$ in foro sedentibus et adloquentibus. 12, 5: $quem \ [\tau o i v]$ post occiderit habentem potestatem. 13, 1: erant autem in Antiochia aput $quem \ [quam, \tau \eta \nu]$ erat ecclesiam prophetae. 13, 10: vias domini quas sunt $[\tau \acute{a}\varsigma]$ rectas. 13, 26: et $qui \ [oi]$ in nobis timentes deum. 13, 22: eam $quae \ [\tau \dot{\eta}\nu]$ (ad) patres nostros factam pollicitationem. 14, 32: mittens legatos rogat $quae \ [\tau \acute{a}]$ ad pacem. Mt. 21, 35: $quem \ quidem \ [ov \ \mu\acute{e}\nu]$ ceciderunt, $quem \ uutem \ [ov \ o\acute{e}]$ occiderunt, $quem \ vero \ [ov \ o\acute{e}]$ lapidaverunt, Cant. — Act. 9, 19: cum $qui \ [\tau \acute{a}\nu]$ erant in Damasco discipulis. 20, 21: $quae \ [\tau \dot{\eta}\nu]$ in deum poenitentiam et fidem $quam \ [\tau \dot{\eta}\nu]$ in dominum. 23, 21: exspectantes $quae \ [\tau \dot{\eta}\nu]$ ad te repromissionem. 26, 22: auxilio quoque nanctus $quae \ [\tau \dot{\eta}\varsigma]$ a deo, Laud. — Ezech. 44, 29: $quae \ [\tau \dot{\alpha}]$ pro peccato et $quae \ per \ (pro) \ ignorantia. 46, 9: portae <math>quae \ [\tau \dot{\eta}\varsigma]$ ad aquilonem . $quae \ ad \ austrum$ . . $\ddot{o}$, S. Paul.

2. Attraction des Relativums.

Luc. 1, 1: narrationem de his quibus conpleta suut [περὶ τῶν πεπλη-ροφ.] in nobis. 2, 20: in omnibus quibus [οἶς] audierunt. 3, 19: de omnibus quibus [ὧν] fecit malis Herodes. 13, 17: |gaudebat in omnibus quibus videbant mirabilibus ab eo fieri [ἐν πᾶσιν οἷς ἐθεώς.

ρουν ενδόξοις ύπ' αὐτοῦ γεινομένοις]. 19, 37: de omnibus quibus [w] viderunt quae fiebant. 24, 25: tardi corde in omnibus quibus [ois] locuti sunt ... Jo. 17, 9: non pro hoc mundo rogo sed de quibus [περὶ των] dedisti mihi, Cant. — Luc. 19, 37: laudare deum .. de quibus videbant omnibus virtutibus, Verc.; — laudare .. de omnibus quibus viderant virtutibus, Brix. - 23, 41: digna enim quorum [w] gessimus recepimus, Verc. -- Num. 14, 11: in omnibus signis quibus [olic] feci in ipsis, August. Locut. 42. d. Num. — Judith 12, 15: stragulis quibus [α] acceperat, Germ. 15. — 1 Sam. 24, 19: pro quibus [καθώς] fecisti mihi hodie, Lucif. Cal. Athan. I. p. 29. — Tert. Valent. 16: quibus inde conceperat viribus. — Auct. ad Herenn. I. 7: rationibus quibus praescripsimus. — Senec. d. Benef. III. 22: plus praestat quam in quod operas locavit. — Lact. Inst. II. 10, 6: nullo non addente aliquid ad quod audierant. cf. Bünem. ad h. l. — Fulgent. Mythol. I. 14: capere ad quod instas. ad quod memineris.

3. Relativsätze mit angehängtem Demonstrativum desselben Casus.

Mc. 1,7: cuius non sum dignus procumbens solvere corrigiam calciamentorum eius [αὐτοῦ], Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 3, 17: cuius ventilabrum in manu eius [avrov], Cant. Amiat. Vulg. — Ps. 18, 4: quorum non audiantur voces eorum [αὐτῶν]. 32, 12: beata gens cuius est dominus deus eius. 39, 5: beatus vir cuius est nomen domini spes eius. 121, 3: cuius participatio eius in id ipsum. 143, 15: cuius dominus deus eius. 145, 5: beatus cuius deus Jacob adiutor eius, Vulg. — Jes. 9, 6: cuius imperium factum est super humerum ipsius, Tert. Marc. III. 19; - cuids imp. super humeros (Introit. M.: humerum) eius, Lact. Inst. IV. 12, 10. Introit. Miss. cathol. III. in Nativ. et in Circumcis. Domini. (vgl. Hagen Erört. S. 31. 67 f.) - August. Doctr. christ. II. 13, 20: Quid enim obest intellectori. quod ita scriptum est (Num. 13, 20): "Quae est terra in qua isti insidunt super eam, si bona est an nequam, et quae sunt civitates in quibus ipsi inhabitant in ipsis"? Quam locutionem magis alienae linguae esse arbitror quam sensum aliquem altiorem.

VII. Gräcismus der *Präposition: in* vor *Städtenamen*.

Jon. 4, 2: propterea praeveni profugere *in* [ɛiɛ] Tarsos, Tert. Marc.

II. 24; — propter hoc proposueram fugere in Tharsis, Weing.; — propter hoc praeoccupavi ut fugerem in Tharsis, Vulg.; — ideo praeoccupaveram fugere in Tharsis, Lucif. Cal. Athan. II. p. 153. — Jo. 4, 46: in [ɛlg] Cana Galilaeae, Cant. Gall. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 9, 19: in [ɛlg] Damasco, Laud. — 13, 1: in [ɛl] Antiochia, Cant. — 14, 7: in Lustris, Laud. Fuld. — 1 Thess. 2, 2: in [ɛl] Philippis, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — 1 Macc. 10, 78. 83. 12, 40. 13, 54. 2 Macc. 10, 32. 12, 17: Vulg. — Iren. III. 21, 2: in Alexandria. — Plaut. Mil. II. 1: in Epidaurum. Pseud. IV. 6, 36: in Ephesum. — Capitolin. Ver. 8: in Babylonia, ubi de templo Apollinis...

VIII. Gräcismen der Conjunction.

1. ut anstatt des Acc. c. Infin.

Tert. Marc. III. 18: non esse credendum ut in (Jud. 10: ut ad ..) id genus mortis exposuerit creator (deus) filium suum quod ipse maledixerat (-dixit). = Tert. Jud. 10. — Corn. Nep. Hannib. 1: si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit. — Cic. d. Divin. II. 31: falsum esse ut .. — Plin. Epp. II. 5, 7. — Justin. I. 5, 8. — vgl. Zumpt Lat. Gr. §. 623.

2. Conjunction an der Spitze des Infinitiv- oder Acc.- c.-Infin.-Satzes.

Mc. 4, 1: ita ut [ωστε] ipse in navi ascendens sedere circa mare [ναθῆσθαι]. Luc. 12, 1: ut alterutros suffocare [ωστε ἀλλήλους συμπνίγειν]. Jo. 8, 9: uti omnes exire [ωστε πάντας ἐξελθεῖν]. Act. 14,
1: contigit autem ut Ichonio similiter introire eos [εἰσελθεῖν αὐτούς]
.. et loqui [λαλῆσαι] sic ad eos, Cant. — Act. 15, 39: ita ut discedere eos ab invicem et Barnaban adsumpto Marco navigare [ωστε
ἀποχωρισθῆναι αὐτούς .. τόν τε Βαρνάβαν .. ἐκπλεῦσαι] Cyprum.
16, 26: ut moveri [σαλευθῆναι] fundamenta, Laud. — 2 Cor. 2, 7:
uti e contrario magis vos donare et advocare [ὑμᾶς χαρίσασθαι κ.
παρακαλέσαι], Tert. Pudic. 13. — 2 Cor. 2, 1: ne iterum in tristitiam venire [τὸ μἢ πάλιν .. ἐλθεῖν] ad vos, Clar. — Luc. 19, 11:
propter quod esset iuxta Hier. et putare [διὰ τὸ .. δοκεῖν], Cant. —
Act. 7, 2: priusquam habitare eum [πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτόν], Laud.
— Assumpt. Mos. V. 16 sq.: usque nos duci captivos. — — LivV. 15: ut .. deos moenia Veientium deserturos non esse. — Dig. ad

leg. Falcid. 62: hoc esse servandum Julianus ait, ut... in ea re dividi inter eos debere obligationem. — Horat. Od. I. 11, 3 (?).

3. nisi quia, nisi quod = εὶ μὴ ὅτι.

Ps. 93, 17: Nisi quia dominus adiuvit me, paulominus habitasset in inferno anima mea [Εἰ μὴ ὅτι κύριος ἐβοήθησέ μοι, παραβραχὲ παρφέπησε τῷ ἄδη ἡ ψυχή μου]. — 123, 1. 2: Nisi quia dominus erat in nobis [Εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν], dicat nunc Israel: nisi quia dom. erat in nobis, quum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos. — 118, 92: Nisi quod lex tua meditatio mea est [Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστί], tunc forte periissem in humilitate mea, Vulg. — Vgl. die von Hagen Spr. Erört. S. 41 angezogenen grammatischen Schriften.

IX. Griechische Verneinung mittels doppelter Negation. 12

Mt. 22, 16: et non pertinet ad te de nullo [οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός], Cant. — Mc. 6, 5: et noluit ibi nullam [οὐκ...οὐδεμίαν] facere virtutem. 11, 14: iam numquam in sempiternum nemo [μηκέτι... μησείς]... edat, Verc. — Mc. 14, 60: non respondes nihil [οὐκ ἀποσρουδέν], Cant. — Jo. 6, 39: ut omne... non perdam nihil [μὴ ἀπολέσω μηδέν], Cant. Corb. — Jo. 8, 33: et numquam servivimus nemini umquam. 9, 33: non poterat nihil facere [οὐκ...οὐδέν]. 11, 49: vos nescitis nihil [οὐκ...οὐδέν]. 14, 30: et in me non habet nihil [οὐκ...οὐδέν] invenire; Cant. — Jo. 16, 24: non petiistis nihil [οὐκ...οὐδέν] veron. — Luc. 9, 36: et nemini nihil [οὐδενὶ...οὐδέν] dixerunt. Jo. 8, 28: nec facio nihil. 11, 49: vos nescitis nihil, Rehd. — Jo. 14, 30: non inveniet in me nihil, Ambros. d. Esau 4. — Act. 4, 12: non est in alio nullo salus [οὐκ...οὐδενί], Laud. — 1 Cor. 1, 7: ut non indigeatis in nulla [μὴ...μηδενί]

¹² Vgl. Winer Gramm. 3. A. S. 417 Anm. — Beger Lat. u. Rom. S. 125 f.: "Die in der lateinischen Grammatik aufgestellte Regel, dass zwei Verneinungen eine verstärkte Bejahung bilden, galt schon nicht in der römischen Volkssprache, selbst nicht einmal durchaus in der Schriftsprache; am wenigsten gilt sie in den romanischen Sprachen. Auch im Deutschen bewährt sie sich nicht immer; nameutlich gebraucht Lessing, der Classiker der Classiker, häufig zwei Verneinungen ohne bejahenden Sinn [bekanntlich hatte dies schon Luther in seiner Bibelübersetzung gethan]... Im Englischen, wenigstens in der älteren Sprache, z. B. bei Shakespeare, Johnson und ihren Zeitgenossen, kommen oft mehrere Negationen verbunden vor, ohne sich aufzuheben."

gratia, Clar.; — ut nihil vobis desit in nulla gratia, Fuld. — 2 Thess. 2, 3: ne quis vos seducat nullo [μη . . μηδένα] modo, Clar.; .. secundum nullum modum, Boern. — Hebr. 4, 13: et non est nulla creatio quae non pareat. Clar. — 1 Reg. 18, 43: non est nihil [ovz έστιν οὐδέν], Lucif. Cal. Athan. I. p. 35. — Plaut. Mil. V. 18: non nociturum esse . . nemini. — Terent. Eun. V. 8, 47: magis opportunus nec magis ex usu tuo nemo est. Heaut. I. 1, 11: agrum . . meliorem neque preti maioris nemo habet. - Non. p. 532: Negativas duas pro negativa una accipiendas Varro monstravit d. Vit. P. R. lib. II.; qua abstinentia viri mulieresque Romanae fuerint, quod a rege munera eorum noluerit nemo accipere. — Cic. Verr. II. 24, 60: debebat Epicrates nummum nullum nemini. — Petron. 42: neminem nihil boni facere oportet; aeque est enim ac si in puteum conicias. — Gruter. Inscr. 875, 3: nihil nunquam. — Gest. purgat. Caeciliani ap. Baluz. II. p. 103: nemo nihil accepit. 104: non vidi accipere neminem. 105: nihil inde nemo accepit ... nemo nihil accepit.

X. Gräcismen des Infinitivs.

1. Infinitiv der Absicht.

Mc. 5, 32: videre eam, Verc. Brix. Rehd. Amiat. Vulg.; Corb. Vind. Gall. (ohne eam). — 13, 15: tollere, Verc. Vind. — 13, 16: tollere, Verc. Vind. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — 14, 48: conprehendere, Verc. Brix. Gall. Rehd. Amiat. Vulg. — Luc. 23, 32: interfici, Verc. — . . . ö. — 1 Cor. 11, 20: manducare, Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — . . . ö. — Tert. Apol. 39: provocatur . . canere. Valent. 7: movere. 9: inquirere. 14. Hermog. 19: esse . . principium. Resurr. 5: rhetoricari. 52: ostendere . . . etc.

2. Infinitiv bei habeo.

Luc. 12, 50: baptisma autem habeo [έχω] baptizari, Veron. Colb. Corb. Brix. Amiat.; Vulg. (baptismo), Fuld. (baptismum habeo). — 14, 14: non habent [έχουσιν] retribuere, Cant. Colb. Gall. Amiat. Vulg. — Jo. 16, 12: multa habeo [έχω] dicere, Cant. Gall. Vulg., Amiat. Fuld. (vobis dic.); — multa habeo adhuc vobis loqui, Tert. Praescr. 22. — Mc. 10, 38: baptismum.. quem ego baptizari habeo [βαπτίζομαι], Colb.; — baptisma.. quod ego habeo baptizari, Iren. I. c.

21. — Mc. 14, 27: omnes vos scandalizari habetis [σχανδαλισθή- $\sigma \varepsilon \sigma \vartheta \varepsilon$]. Luc. 10, 1: ubi habebat [$\varepsilon \mu \varepsilon \lambda \lambda \varepsilon \nu$] venire, Cant. — Luc. 21, 26: quod et ipsae vires caelorum concuti habeant [σαλευθήσονται], Tert. Marc. IV. 39. — Luc. 19, 4: quia inde habebat [ἤμελλε] transire, Cant. — Jo. 8, 22: occidere se habet [anoxievei], Verc. — 19, 7: habet [dosilet] mori, Colb. — Act. 1, 5: et eum accipere habetis [μέλλετε], Cant. -- Rom. 8, 18: ad gloriam quae in nos habeat [μέλλουσαν revelari, Tert. Scorp. 13. — 1 Cor. 15, 53: cum devorari habeat [dei] corruptivum istud ab incorruptibilitate, Tert. Resurr. 50. — Hebr. 13, 10: de quo edere non habent [éxovour], Clar. — 4 Esdr. 2, 45: habet venire, Turic. Germ. Vulg. - Job 3, 8: qui habet [δ μέλλων] magnum cetum captivum reddere, Ambr. enarr. Ps. 43. — Jo. 4, 11: unde mihi dare habes aquam vivam, Ambr. d. Virgin. III. p. 103. - Iren. II. 3, 1: ne quidem caussam reddere habebunt. 15, 3: statua.. quae ex aeramento vel auro.. habet fieri. 20, 2: qui pro nostra salute pati habuit. III. 18, 5: eos qui flagellari et occidi haberent propter eum. 20, 3: per semetipsos non habebant salvari. V. 14, 1: si enim non haberet caro salvari .. et si non haberet sanguis iustorum inquiri . . et quoniam haberet exquiri sanguis ipsorum...qui habebant eius sanguinem effundere...nisi et salvari haberet. IV. 20, 12: habebat inquiri ut occideretur. 38, 3: deus enim est qui habet [ὁ μέλλων] videri. V. 12, 6: qui non habebant salvari. — Tert. Apol. 22: habent . . sapere. 37: habemus odisse. Nat. II. 4: habes coniungere. Testim. 6: nihil habens dicere. Fug. 12: traduci habebas. Scorp. 9: occidi haberent. 10: qui non dinosci habeant . . habet occidi. -- Marc. I. 11: cognosci habens. 22; agi habuit. II. 15; decerni habebat. III. 2. 11; credi habebat. 12: Emmanuel vocari habebit, dehinc virtutem sumere . . 22: fieri habebat. 7: deduci habebat. 9: nasci habebat. IV. 8: Nazaraeus vocari habebat. 28: occidi habebunt. 35: reprobari . . habens et postea agnosci et assumi. 40: adduci habens. V. 3: destrui . . lex habuit. 6: auferri habens. 9: suscipi habebat. 11: evacuari habebat. 13: revelari habet. 18: habebat revelari. 20: deputari habebunt. — Anim. 32: excludi ac respui magis habebat. 35: revocari habere. 55; habes . . credere. Jeiun. 8; habens efficere. Praescr. 42: eloqui non habent. Patient. 7: habemus amittere. Monog. 7: habet nubere. Virg. vel. 6: nasci non habebat. 11: responderi... habebat. Resurr. 14: habeat judicari. 26: juvari seu laedi habet. 27: habemus . . allegorizare. 30: recolligi habeat. 35: occidi habeat. 39: exquiri habebit. 44: habere manifestari. Paenit. 3: et videri et contingi habet. Jud. 3: dari . . habebat. 5: exire habebat. 8 u. 12: exterminari haberet. 11: habebant expungi. 14: duci habebat . . cognosci habet . . habebant expungi. Pall. 4: habes spectare. — Tert. carm. c. Marcion. II. 2: has habuit Galatis causas conscribere Paulus. — Cyprian. Orat. 25: manifestari habebat. Ep. 52, 3. 57, 3. 63, 6. — Novatian. d. Trin. c. 27, 28. — Ambros. d. Cain et Abel II. 8: frater habebat occidi. d. Abr. II. 11: haberet contingere .. incipere habet. d. Helia 4: haberet imminui . haberet intrare. Hexaëm. I. 9: incipere habebat. De iis qui myst. init. 4: habent mundare. - Lact. Inst. IV. 12, 15: quod carne indui haberet. 20, 10, 30, 2. cf. Bünemann. — Symb. Athanas.: ad cuius adventum omnes homines resurgere habent. — Pass. Bonosi et Maximil. c. 3 (ap. Ruinart.): audiri habebant. — Varr. R. R. I. 1: ut id mihi habeam curare. — Cic. ad Famil. I. 5: tantum habeo tibi polliceri. d. Nat. deor. 3: haec fere dicere habui. — Ovid. Trist. I. 1, 123: mandare habebam. — Lucret. VI. 712: in multis hoc rebus dicere habemus. - Apul. Mag. p. 32: habeant . . defendere. d. Nat. deor 298: nasci habuerunt, 13

¹⁸ Wie aus den oben angeführten Beispielen hervorgeht, hat das mit dem Infinitiv eines anderen Zeitwortes verbundene habere eine dreifache Bedeutung. Zunächst heisst es können, vermögen, im Stande sein, z. B. Luc. 14, 14. Jo. 16. 12. Cic Lucr. - Sodann bezeichnet es eine Nothwendigkeit, die bald als ein natürliches Ergebniss der obwaltenden Verhältnisse und Umstände, bald als providentielle Bestimmung betrachtet wird, mithin unserem sollen, müssen und dem englischen shall (nicht will) entsprechend. Daher lautet im englischen Neuen Testamente Luc. 21. 26: for the powers of heaven shall be shaken, und Rom. 8. 18: the glory which shall be revealed in us. - Endlich vertritt es geradezu das Futurum, z. B. Jo. 8, 22. Job 3, 8. — Bemerkenswerth ist, dass dieser Gebrauch von habere durchgehends der romanischen Futura/bildung zu Grunde liegt. So wird z. B. im Französischen das Futurum durch Anfügung von habere gebildet; denn j'aimerai ist nichts anderes als: j'aimer ai, j'ai aimer = amare habeo. Desgleichen im Italienischen: amero = amar-ho; - im Spanischen: amaré = amar-he; - im Portugiesischen: amarei = amar-hei. Das Altfranzösische bietet Stellen. in denen avoir getrennt erscheint: tourner l'ont, anstatt le tourneront. - Sogar im Lateinischen lässt sich dieser Ursprung der Futuralform noch erkennen; denn was ist docebo seiner Form nach anders als docere habeo? - vgl. Beger a. a. O. S. 84 -Nachgeahmt ist die Verbinaung von habeo mit dem Infin im Englischen, wo I have mit beigefügtem Infinitiv eine Nothwendigkeit, eine Verbindlichkeit oder auch das

XI. Gräcismen des Participiums.

- 1. Partic. Praesentis als Ergänzung anstatt des latein. Infinitivs.
- Mt. 11, 1: cum consummasset Jesus praecipiens [διατάσσων], Cant. Gall. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Luc. 5, 4: cessasset loquens [λαλῶν]. 7, 45: non cessavit osculans [καταφιλοῦσα], Cant.; .. osculari vel osculans, Gall. Col. 1, 9: non cessamus (Dem.: cessavimus) pro vobis orantes [προσενχόμενοι]. 2 Thess. 3, 13: nolite deficere benefacientes [καλοποιοῦντες], Clar. Boern. Dem. Amiat. Fuld. Vulg.

2. Ablativi absoluti für das Participium.

Luc. 13, 19: quo accepto [δν λαβών] homo misit in hortum, Cant. — Mt. 8, 23: et ascendente eo [ἐμβάντι αὐτῷ] in navicula secuti sunt eum discipuli eius. 9, 27: et transeunte inde Jesu [παράγοντι · τῷ Ἰησοῦ] secuti sunt eum duo caeci, Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. — Act. 7, 21: exposito autem illo sustulit eum filia Pharaonis. 10, 19: Petro autem cogitante de visione dixit spiritus ei, Amiat. Fuld. Vulg. — Genes. 2, 19: formatis igitur · . de humo cunctis animantibus terrae · . . adduxit ea ad Adam. 25, 27: quibus adultis factus est Esau · . . 50, 7: quo ascendente ierunt cum eo omnes senes, Vulg. — Winer N. T. Gramm. 3. A. S. 170.

XII. Gräcismus des Gerundiums mit d. Präpos. in.

Mt. 13, 25: in autem dormiendo homines [ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους], Gall. — Act. 3, 26: in avertendo unumquemque [ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστοι], Laud. — Jud. 11, 31: in revertendo me [ἐν τῷ ἐπιστρέφειν με], August. Quaest. 49. in Jud. — Ps. 31, 3: in clamando me [ἀπὸ τοῦ κράζειν με], Psalt. Veron. August. — Ps. 52, 7: in avertendo (Mediol.: convertendo) dominus [ἐν τῷ ἀποστρέψαι κύριον] captivitatem, Psalt. Veron. Carnut. Mediol. August. — Ps. 101, 23: in conveniendo populos [ἐν τῷ συναχθῆναι λαούς]

Dasein einer Sache bezeichnet und müssen, können, brauchen etc. bedeutet; z. B. all that I have to do; he had so often to go down stairs; the most valuable offering he had to bestow; what he had to say; kings have only to be good to be kept for ever in our hearts and souls. Wagner Engl, Sprachl. 5. A. I. S. 320. — Aehn-lich, jedoch weit beschränkter, ist im Deutschen der Gebrauch von haben vor einem Infinitiv mit zu. — Vgl. Lemcke's Jahrb. f. rom, u. engl. Liter. VIII. 4. S 418...

in unum, Psalt. Veron. Vulg. — Ps. 9, 4: in convertendo inimicum [ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν] meum retrorsum. 125, 1: in convertendo dominus [ἐν τῷ ἐπιστρέψαι κύριον] captivitatem Sion. 141, 4: in deficiendo ex me spiritum meum [ἐν τῷ ἐκλείπειν . . τὸ πνεῦμά μον], Vulg. — Luc. 12, 15: non in superando alicui [ἐν τῷ περισσεύειν τινί], Verc.

XIII. Gräcismen der rohen Transscription:

1. in Betreff des Wortes.

Luc. 9, 3: neque ana [ἀνά] duas tunicas habere. Act. 14, 8: et quidam vir sedebat adynatus [ἀδύνατος] a pedibus ab utero. 16, 37: anetios [ἀναιτείονς] caesos nos publice indemnatos homines, Cant.— 1 Petr. 2, 18: non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis [δνσκόλοις], Dem. Vulg., Amiat. Fuld. (disc.).— Sirac. 6, 5: lingua eucharis [εὕχαρις, — Tolet.: lingua gratiosa] in bono homine abundat. 20, 21: homo acharis [ἄχαρις] quasi fabula vana. 1 Macc. 13, 37: coronam auream et bahem [βαΐνην] quam misistis suscepimus, Vulg.— Gromat. vett. p. 379, 17: cynae ennyae [κοιναὶ ἔννοιαι], id est communes animi conceptiones.— 379, 3 sq.: trapezia calontae [καλῶνται].— cata [κατά] Cyprian. Testim. I. 3. 7. 10. 12. 13. 22. II. 3. 6. 7... ö.: evangelium cata...

2. in syntaktischer Hinsicht.

Jon. 2, 8: cum angustiaretur in me animam meam [τὴν ψυχήν μου], Psalt. Veron. — Luc. 11, 1: cum esset in loco quodam orantem [προσευχόμενου]. 4, 39: ut etiam continuo surgentem eam [ωστε ἀναστᾶσαν αὐτήν] ministraret eis. Mt. 24, 24: ut seducantur si possibile est et electos [τοὺς ἐκλεκτούς]. Mc. 5, 4: quoniam saepius eum ligatum [αὐτὸν δεδεμένον] conpedibus et catenis.. disrumpebat et compedes comminuebat. Luc. 4, 13: et consummata omnem temptationem [πάντα πειρασμόν] diabolus recessit, Cant. — Act. 11, 12: ut irem cum eis nihil dubitantem [μηδὲν διακρινόμενον], Laud. — Act. 10, 7: vocatis duobus famulorum eius et militem fidelem [στρατιώτην εὐσεβῆ] ex his qui praesto erant. 14, 21: evangelizantes autem in illa civitate et discipulos fecissent plures [μα-θητεύσαντες ἰχανούς], Cant.

3. Abtheilung.

Hebraismen.

I. Genus: Femininum für Neutrum.

II. Comparation: Prap. ab nach Comparativ und Positiv.

1 Reg. 1, 37: sublimius faciat solium eius a solio (מַנֶּפָא) domini mei regis David. — Eccl. 6, 8: quid habet amplius sapiens a stulto, ברהכסיל. — Jes. 56, 5: dabo eis . . nomen melius a filiis et filiabus, מוֹב מבנים ומבנים בבנית. — Ezech. 16, 52: sceleratius agens ab eis מהרו): iustificatae sunt enim a te (ממקד), Vulg. — 2 Cor. 11, 5: existimo enim me nihil minus fecisse in vobis (Fuld.: nihil me m. fec. vobis) ab aliis apostolis [μηδεν ύστερημέναι των ύπερλίαν αποστόλων]. Clar. Fuld.; — . . nihil me minus fecisse a magnis apostolis, Dem. Vulg. — 2 Cor. 12, 11: nihil enim minus feci ab aliis qui supra modum sunt apostoli [οὐδεν γὰο ύστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων], Clar.; — non enim minus feci ab his qui super valde sunt apostolis, Boern.; — nihil enim minus feci ab his qui sunt supra modum apostoli, Dem.; - nihil enim minus fui ab iis qui sunt supra (Amiat.: super) m. apostoli, Amiat. Vulg., Fuld. (his). -Hebr. 2, 7: minorasti (Dem. Amiat. Vulg.: minuisti) eum paulo minus ab angelis [βραχύ τι παρ' ἀγγέλους], Clar. Dem. Amiat. Fuld. Vulg. — Ps. 8, 6: minuisti eum paulo minus ab angelis (מַאֵלֹהִים), Vulg. - Iren. V. p. 589 Plantin.: non contemplantes quanto pluris sit idiota religiosus a blasphemo et imprudente sophista. — Cvprian. Ep. 77, 2. — Lucif. Cal. d. non parc. p. 286: eminentior ab Scarioth Juda. 293: non minor es ab antichristo. — Pass. Tarachi

al. c. 3 ap. Ruinart.: minor ab. — Pass. Felic. ap. Baluz. II. p. 78: ergo maior est deus tuus a diis nostris? — Cael. Aurel. Acut. II. 1, 1: est comparatione (lethargus) gravior phrenitide, non aliter quam negatus in toto visus ab ex parte impedito (= gravior quam visus ex parte impeditus), vel silentium ab impedita loquutione (= gravius quam impedita loquutio), aut surditas ab auditus falsitate, vel hebetudo sensuum a difficultate. — III. 6, 69: hi sunt peiores tetanicis et omnes ab alteris (= omnes peiores sunt quam alii). Chron. V. 10, 111: minus quidem a prioribus (= quam priores) tuta est . . . repentina magis atque coacervata ab ea (= quam ea) quae paulatim fuerit effusa.

Luc. 18, 14: descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, Foroiul. Amiat. Fuld. Vulg.; . . ab illo pharisaeo, Tolet.; . . magis ab illo, Mm. — Ps. 93, 3. 4: elevaverunt flumina fluctus suos. A vocibus [ἀπὸ φωνῶν, πτὸμ] aquarum multarum mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus (= vocibus aq. mult. mirabiliores sunt elationes maris, mirabilior est dominus quoque in altis tonans). — Sirac. 24, 39: a mari enim abundavit [ἀπὸ γὰρ θαλάσσης ἐπληθύνθη] cogitatio eius et consilium illius ab abysso magna [ἀπὸ ἀβύσσον μεγάλης], Vulg.

III. Adverbialgebrauch der Verba addere, adiicere, apponere (= wieder, nochmals, weiter).

1. addere.

Jud. 10, 13: non addam (ἐκταιστό, οὐ προσθήσω) ut vos liberem. 1 Sam. 3, 21: et addidit dominus ut appareret in Silo. 2 Sam. 5, 22: et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent. 14, 10: et ultra non addes ut tangat te. 24, 1. 1 Reg. 16, 33. Job 29, 1. Hos. 1, 6. Sirac. 19, 13. 1 Macc. 10, 88: Vulg. — Luc. 20, 10: et adposuit vel addidit mittere alterum servum . 11: et addidit mittere tertium, Gall.; — et addidit alterum servum mittere . . . et addidit tertium mittere, Amiat. Vulg.

2. adiicere.

Luc. 19, 11: audientibus autem illis haec adiiciens dixit similitudinem, Gall.; — haec illis audient. adiiciens dixit parabolam, Amiat.
 Vulg. — Hos. 9, 15: non adiiciam (Vulg.: addam) ut diligam eos,

Fuld. — 1 Sam. 3, 6: et adiecit ($\mathfrak{P}_{\mathfrak{S}}^{\mathfrak{S}}$), $\mathfrak{x}\alpha i \quad \mathfrak{ngoo} \in \mathfrak{Fero}$) dominus rursum vocare Samuelem. 3, 8: et adiecit dominus et vocavit. Ps. 40, 9. Amos 5, 1. 7, 8. 13. 8, 2. Nahum 1, 15. Soph. 3, 11. Sirac. 18, 4: Vulg.

3. apponere.

Jon. 2, 5: forsitam apponam (ਬਾਰਾਲ, προσθήσω) ut respiciam in templum sanctum tuum, Weing.; — forsitan adiciam ut respiciam ad . . ., Psalt. Ambros., Ms. Luxon.; — putasne addam ut videam templ. . ., Vers. antiq. ab Hieron. emend. — 1 Sam. 7, 13: nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Israel. Ps. 9, 18: ut non apponat ultra magnificare se homo. 76, 8: non apponet ut complacitior sit adhuc. 77, 17: et apposuerunt adhuc peccare ei. 88, 23: filius iniquitatis non apponet nocere ei. 1 Macc. 9, 1. 72. Act. 12, 3: apposuit ut apprehenderet et Petrum, Vulg. — Genes. 4, 2: et apposuit parere fratrem eius Abel, August. Locut. 12. d. Gen., — mit dem Beisatze: Locutio est frequens in Scripturis apposuit dicere'.

Fünftes Kapitel.

Besonderheiten der Schreibung und Wortgestalt.

I. Consonantische Veränderungen.

1. Vertauschung von Consonanten.

CH für H. michi = mihi. Mt. 22, 19: Rehd. (sec. m.). — Polycarp. Ep. ad Phil. c. 12. — — nichil = nihil. Ignat. Ep. ad Rom. c. 3. 4. 6... ö. — Polyc. Ep. ad Phil. c. 4. 11. 12. — Herm. Past. III. 5, 3.

- G für C. grossus crassus. 1 Reg. 12, 10: minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Ezech 41, 25: et grossiora (Tolet.: crassiora) erant. 2 Paral. 10, 10: Vulg. August. adv. Jul. IV. c. 13: sensu grossiores. Sulp. Sev. Dial. I. 21, 4: vestem respuit grossiorem. cf. Vorst. ad h. l. Plin. Valerian. 1, 38. 55. grossitudo Jerem. 52, 21: grossitudo eius, Vulg. Solin. cap. d. Aethiop. cf. G. H. Voss. d. Vit. p. 441.
- G für CH. didragma = didrachma. Mt. 17, 24: Veron. Germ. Rehd. Amiat. Fuld. dragma Luc. 15, 8. 9: Amiat. Fuld. . . .
- B für V. Oft im Cant., z. B. Mt. 26, 49 u. Luc. 1, 28: habe = ave. Luc. 1, 54: adiubavit. 1, 80: inbaliscebat. 2, 23: bulbam = vulvam. 3, 16: solbere. 5, 2: lababant = lavabant. 8, 14: suabitati. 8, 36:

¹ Da es höchst schwierig ist, zu erkennen, ob irgend ein Wort wirklich in der überlieferten Gestalt einstmals im Munde der lateinisch redenden Afrikaner gelebt hat oder ob es blos dem Usus der mittelalterlichen Dictanten und Abschreiber zuzuweisen ist, so werden in diesem Kapitel vergleichungsweise nur wenige und zwar solche Formen aufgeführt, von denen sich das Erstere mit Wahrscheinlichkeit annehmen lässt. Man hat jedoch auch die späteren Ursprunges nicht ganz ausgeschlossen, weil sich aus denselben auf den Ort und die Zeit der Entstehung mancher Italacodices schliessen lässt.

salbatus est. 12, 15: obserbate. 17, 20: obserbatione. 12, 47. 48: bapulabit . . bapulavit. — Jo. 5, 34: salbi. 7, 15: nobit. 10, 9: salbus. 10, 12: obes. 11, 12: salbus. 12, 27: salba. 12, 47: berborum. 13, 6: labas. 13, 8: lababis. 13, 12: labit. 14, 5: badis. 14, 15: serbate. 15, 10: servabi. 17, 1: adlebans. 17, 6: serbaberunt. 17, 12: serbabam. 21, 17: obes . . iubenes. — — Rom. 11, 24: olibam. 2 Tim. 3, 4: proterbi. Rom. 9, 28: brebians, brebiatum. 11, 4: curbaverunt, Fuld. — Isidor. III. App. 3 S. 504 Arev.: Birtus, boluntas, bita vel his similia, quae Afri scribendo vitiant, omnino reiicienda sunt et non per b, sed per v scribenda. — Schuchardt Vokalism. I. S. 98.

- V für B. Ebenfalls häufig im Cant. Jo. 4, 12: vivit (Veron.: vibit). 4, 40: viduo. 4, 51: vibit. 6, 54: viveritis. 6, 55: vivet. 7, 12 und 10, 11: vonus. 13, 14: devetis. 14, 16: rogavo . . davit. 15, 26: davit. 16, 16: videvitis. 16, 19: videvitis (bis). 16, 22: videvo. 16, 23: rogavitis. 16, 25: adnuntiavo. — Jo. 4, 8: civos, Amiat. Fuld. B für P. scribtum: Act. 7, 42. 13, 33. 17, 23. — scribtura: 8, 32. 17,
- 2. 11: Fuld. . . .
- P für B. optulerunt = obtul. Mt. 8, 16. 22, 19. optulit Mt. 25, 20. Hebr. 11, 17. Act. 8, 18: Amiat. Fuld. -- optemperavimus Hebr. 12, 9: Fuld. — optundere = obtund. Cyprian. libr. edd. a Krabinger. p. 5. 98. 204. 294. — suptus = subtus. Luc. 8, 16: suptus lectum, Cant. — Ezech. 17, 23: suptus eum, Weing. — — exproprare = exprobr. Luc. 9, 22: Cant. - piscipus = piscibus. Jo. 6, 11: Cant.
- T für D. aput Mt. 10, 18: Veron. 13, 56. 22, 25: Veron. Brix. 18, 26. 26, 18: Verc. Veron. Brix. — Luc. 18, 4. Act. 10, 6. 13, 1: Cant. — 2 Cor. 7, 4. 14. 9, 2. 10, 7. 11, 9. Gal. 1, 18. 2, 5. 3, 11. 4, 18. 20. Eph. 6, 9. Phil. 4, 6. 1 Thess. 3, 2 . . etc.: Fuld. amantissimus (von amandus) Amos 5, 11: vineas plantabitis amantissimas [ἐπιθυμητούς], Vulg. — Genes. 22, 2: accipe filium tuum amantissimun [ἀγαπητόν] quem dilexisti, Ambros. d. Abr. I. c. 8. — Gen. 22, 16: filio tuo amantissimo [άγαπητοῦ], August. d. Unit. eccl. IX. 344., Collat. Carthag. append. ad Optat. 392. — Lact. Inst. IV. 21, 4. — Sulp. Sev. Dial. I. 1, 2. — Dig. XXXII. 35, 3. — Capitolin. Albin. 7. Maximinor. 5. Spartian. Get. 2. — -desiderantissimus (= desiderand.) Phil. 4, 1: fratres mei dilectissimi et desiderantissimi [ἐπιπόθητοι] Clar. Amiat. Fuld. (carissimi

- et des.); Athan. Ep. ad Lucif. p. 347. Capitolin. Albin. 7. cf. Heindorf ad Fronton. Ep. ad M. Caes. I. 9. p. 42 Nieb.
- T für C. sartophagum = sarcoph. Luc. 7, 14: Cant. Gruter. Inscr. 589, 7. sarthophagus D. 37.
- S für X. espuere = exspuere. Luc. 18, 32: et espuent in eum, Cant. Rom. 16, 25: iusta = iuxta, Fuld. milex = miles. Gromat. vett. p. 246, 19: ubi milex, falx et aratrum ierit.
- M für N. forsitam = forsitan. Jon. 2, 5: Weing. Luc. 11, 20. Act. 11, 18. 12, 15: Cant. Palatin. Evv. 56^{b.} 8. Vercell. Evv. 347, 6. Virg. Eclog. VI. 58 Palat. Rom. 5, 7. 1 Cor. 16, 6. Philem. v. 15: Clar. Jo. 4, 10. 5, 46. 1 Cor. 16, 6. Philem. 9. 15. 3 Jo. 9: Fuld. Jo. 4, 10. 5, 46. Philem. v. 9: Amiat. Gruter. 340, 4. vgl. Isidor. Origg. I, 26, 7. Schuchardt Vokal. I. S. 117.
- N für M. Gruter 21, 3. 527, 4: cun = cum. con = cum, s. u. Mc. 3, 34 u. 10, 32: circuninspiciens. 5, 32: circuninspiciebat. 9, 8: circuninspicientes, Tolet. Cassiodor. Complex. 8. in Ep. ad Rom.: circuncisionis. ib. 31. in Act.: prontissima mente.

Z für DI.

zabulus = diabolus. Cyprian. Orat. 11: nobis a zabulo obsistitur, codd. Bamberg. Monacc. — Zel. et Liv. 4: zabulum qui zelat imitatur, edd. ante Manut. . invidia autem zabuli, eaed. — c. 8: in laqueum zabuli, edd. vet., Erasm. Grav. — Lact. Inst. II. 14, 1: providens deus ne fraudibus suis zabulus . . corrumperet, cod. Bonon. — Mort. persec. 16, 5: novem proeliis zabulum . . debellasti. 16, 10: a te zabulus victus est. cf. Bünemann ad hh. ll. — Ambros. d. Fide V. c. 1. 8. — Hilar. in Mt. 12. can. 12. Mt. 24. can. 26. — Paulin. Ep. 10. — Assumpt. Mos. XI. 29 sq.: tunc zabulus finem habebit. — Commodian. Instr. II. 17: cuncta de zabuli pompa. 18: aut tota zabuli pompa. I. 35: zabolicam legem omnes omnino vitate. II. 31: germine zabolico ut faciatis. — Gild. Epist. §. 8: vertatur in zabuli organum. — Hildefons. d. Cognit. bapt. ap. Baluz. VI. p. 31: zabulum vicit. . potestas zabuli.

zacones = diacones. Commodian. Instr.: ministerium Christi zacones exercete caste. — zacon [= διάγων] Gromat. vett. p. 288, 13. 16. 289, 26.

zametrus = diam. Gromat. vett. p. 296, 11. 24.

zosum = diosum (deorsum). Act. 20, 9: cecidit de tristego zosum $[\varkappa \acute{\alpha}\tau \omega]$, Cant. (vgl. in demselb. cod. Luc. 4, 9: diosum).

zebus = diebus. Inscr. ap. Mabill. p. 572: Eventius puer vixit annis VIII. zebus III.

zeta = diaeta. Lamprid. Heliog. 30: hoc idem . . de zetis (cod. Palat.; cetis Bamb.) fuisse dicitur. 31: ad vaporandas zetas (Palat. Bamb.). — Vit. S. Thomae: zetas hiemales, zetas aestivales.

Zarutus, Zaritus — Diarrhytus. Plin. N. H. V. 3: oppido quod Hipponem Zarutum vocant, Diarrhytum a Graecis dictum. — Itiner. Antonini: Hippo Zarrhutus. — Concil. Carthag. d. rebaptiz. haeret.: Petrus ab Hippone Zarito. — Collat. I. Carthag. c. Donatist.: Episcopus ecclesiae catholicae Hippensis Zaritorensis. — Victor. Notit. provinc. procons.: Marianus Hippozaritensis.

sciza = scidia, schidia. 1 Reg. 18, 33: Lucif. Cal. Athan. I. 35.
exorcidiare für exorcizare. Sulp. Sev. Dial. III. 6, 3 (cod. Veron.).
Cypr. Sent. episc. 1. 31.

Marazana — Maradiana. August. d. Bapt. c. Donat. VII. c. 10: Felix a Marazana. — Itiner. Anton.: ab Aquis regiis Marazania... Marazania Susibus. — Fulgent. Ferrand. brev. can. 44: concilio Marazanensi. — Collat. I. c. Donat. 133: Eunomius episcopus plebis Marazanensis. — Victor. prov. Byzacen.: Vindicianus Marazianensis.

Lazis = Ladiis. Capitolin. Antonin. P. c. 9 (ed. Casaub.).

Zellensis — Tiellensis. Fulgent. Ferr. brev. can. VI.: concilium Zellense. — — Azabenico, Azabenici (— Adiaben.), Elviza (— Helvidia), Zabulius, Zabulia, Zabullus, Zodorus (— Diodor.) aus Renier's Inschr.; Dizane (— Didiane) aus Gruter 527, 7; Zonysius aus Furlanetto s. b. Schuchardt Vokal. I. S. 67.2

2. Einfügung:

a. eines N.

Cherronensus Gruter. Inscr. 453, 1. — concensserat = concess. ib. 178, 3. — formonsus ib. 669, 10. — Monse = Moyses. Assumpt. Mos. XIII. 13. 17. XIV. 28 sq. XV. 8. 28. 32. — Monsi Dat. XV. 31.

² Beim Hinblick auf die Umwandlung von dia, die, dii, dio in za, ze, zi, zo muss man es für wahrscheinlich halten, dass die weit älteren Vorsilben $\zeta \alpha$ und za (z. B. in zaplutus, Petron. 37) aus $\delta \iota \alpha$ entstanden sind, zumal wenn man das ebenfalls verstärkende per der Lateiner damit zusammenhält.

finctor = fictor. Habac. 2, 18 (bis): Tolet.

lanterna = laterna (franz. lanterne, engl. lantern). Jo. 18, 3: Veron.
Colb. Germ. Turon. Gall. Amiat. Fuld. — Act. 20, 8: Laud. —
Priap. 32, 14. — lancterna Jo. 18, 3: Verc.

locuplens Luc. 19, 2: Cant.

occansio Mc. 12, 40: Verc. — Luc. 11, 54: Verc. Veron. Rehd. — Rom. 7, 8. 11. 2 Cor. 5, 12. 11, 12. Phil. 1, 18. 1 Tim. 5, 14: Fuld. — Rom. 7, 8. 11. 2 Cor. 5, 12. 11, 12. Gal. 5, 13. Phil. 1, 18. 1 Thess. 2, 5. 1 Tim. 5, 14: Clar. — Cyprian. d. Mortal. 14 (cod. Monac. 208).

tuentio = tuitio. Gruter. 151, 6: tuentioni omnium voluerunt esse. thensaurus = thesaurus. Ezech. 28, 4. 13: Weing. — Prov. 2, 4. 7 (thensaurizat). 3, 14: Vindob. 954. — Ps. 32, 7: Psalt. Veron. (so durchgängig). — Mt. 2, 11. Luc. 12, 33. 34. 18, 22: Cant. Verc. Veron. Brix. — Mt. 12, 35 (bis). 13, 44. 52. 19, 21. Mc. 10, 21. Luc. 6, 45: Cant. — Mc. 10, 21. Luc. 12, 33. 34: Rehd. — Col. 2, 3. 1 Tim. 6, 19. Hebr. 11, 26: Fuld. — Cyprian. ed. [Krabing. p. 77. 148. 210. 316. — Tert. Anim. 15. 57 (cod. Agobard.). — Capitolin. Tyrann. 30. 3

tricensimus Mc. 4, 8: Corb. Brix. — Mt. 13, 8: Fuld. — Gruter. 303, 2. — Sulp. Sev. Dial. I. 1, 3. 3, 6 (cod. Veron.). vicensimus Dan. 10, 4: Weing. — Gruter. p. 204.

b. anderer Consonanten.

volumptas = voluntas. Act. 20, 27: omnem volumptatem dei, Cant. — 2 Sam. 23, 3. Sirac. 18, 30: a volumptate tua, Tolet. — Iren. III. 16, 2. 21, 5. — [Wurde, weil es sich von voluptas blos durch einen über up angebrachten Strich unterschied, sehr oft mit diesem verwechselt, z. B. Tert. Patient. 8. Cyprian. Donat. 1. 6. Iren. II. cc. Minuc. Fel. 2, 4. Quintil. II. 10, 10. Arnob. adv. Gent. III. 10. IV. 32. 62. 4 Esdr. 1, 8: Germ.]

Israhel Mt. 2, 6. 20. 21. 10, 6. 23. Luc. 1, 68: Cant. — Mt. 2, 20. 8, 10. 10, 6. Jo. 3, 10. 12, 13: Brix. — Mt. 2, 6. 20. 8, 10. 10, 6. 23. Mc. 12, 29. 15, 32. Luc. 1, 68. 80. 2, 32: Amiat. — Mt. 2, 6. 20.

³ Wie sich aus dem französischen trésor und dem englischen treasure schliessen lässt, muss die erste Silbe dieses Wortes in dem Munde der Provincialen eine ganz besondere Lautnuancirung gehabt haben.

10, 6. Luc. 1, 68. 80. Jo. 1, 48. 50: Fuld. — — Istrahel Mc. 12, 29. 15, 32. Luc. 1, 80. 2, 32. Jo. 12, 13. Act. 2, 22. 36. 4, 8. 10. 5, 21. 32. 35. 7, 23. 37. 42: Cant. — Mt. 2, 6. 20. 21. 8, 10. 10, 6. 23. Mc. 12, 29. Luc. 1, 68. 80. 2, 32. Jo. 1, 48. 50. 3, 10. 12, 13: Veron. Verc. (Luc. 2, 32: Israhel). — — Isdrahel, Isdrahelites Jo. 1, 48. 50. 3, 10. 12, 13. Luc. 1, 68. 80. 2, 32: Palatin. — — Sdrahel Mt. 2, 6. 21. 10, 23. Luc. 1, 68. 80. 2, 32: Brix. — cf. Ern. Ranke Fragm. vers. lat. antehier. I. p. 27 — 29.

dismittere, constante Schreibung des Cant. für dimittere. Luc. 1, 53: divites dismisit inanes. Jo. 4, 28. 52. 10, 12. 12, 7. 14, 18. 27. 16, 32. Act. 3, 13. 4, 23. 5, 38. 40. 13, 4. 43. 15, 30. 32. 17, 9. — — Mc. 10, 28: dismisimus omnia, Rehd. — Minuc. Fel. 37, 4 (cod. Paris.). —

[Hat sich erhalten im englischen to dismit.]

disrumpere Mc. 5, 4: disrupisset catenas, Rehd. Amiat. Fuld.; — disrumpebat, Cant.

3. Verdoppelung.

camellus = camelus. Ezech 25, 5: Weing. - Mt. 19, 24, 23, 14. Mc. 1, 6, 10, 25. Luc. 18, 25: Cant.

loquella = loquela. Mt. 26, 73: Rehd. — Jo. 8, 43: Cant. Brix. — Mt. 26, 73. Jo. 4, 42. 8, 43: Amiat. Fuld. — Tert. Nat. I. 8. — Gloss. Cyrill. p. 554: ὁμιλία, loquella. p. 655: φράσις, loquella.

medella Lact. Epit. 45, 2. cf. Bünem. -- Cyprian. Op. et Eleem. 2

(cod. Ma.). - monella Lucif. Cal. Athan. II. p. 97.

querella Luc. 1, 6; Brix. Rehd. Amiat. Fuld. — Petron. 15. 91. 139. — Cyprian. ed. Krab. p. 201. — Minuc. Fel. 14, 5 (cod. Paris.). — Tac. Hist. I. 23. vgl. Heräus z. d. St. — Spartian. Carac. 2. Get. 6. Gallienor. 9. Vopisc. Car. 3. — Gloss. Cyrill. p. 376. 536; ἄνεν μέμ-ψεως, sine querella. — tutella Lact. Inst. II. 4, 6 (ed. Venet. 1497). suadella Gloss. Cyrill. p. 573; πειθώ, suadella.

mercennarius Luc. 15, 17. 19: Rehd. Amiat. Fuld. — Jo. 10, 12. 13: Cant. Amiat. Fuld. — Petron. 125. 140. . . ö.

vellit für velit. Gruter. 672, 1.

4. Auswerfung.

diosum = deorsum. Luc. 4, 9: Cant. [= zosum Act. 20, 9: ib. s. o.] susum = sursum. Luc. 1, 3: adsecuto de susum. Act. 2, 19: in caelo susum. Mt. 27, 51: a susu usque deorsum, Cant. — Jo. 2, 7: usque

susum, Veron. — 3, 31: qui de susum venit, Cant. Verc. Veron. — 11, 41: tulit oculos suos susum, Cant.; — adlevatis oculis susum, Verc.; — levavit oculos susum ad cael., Veron. — Gal. 4, 26: quae autem susum est Hierusalem. Col. 3, 1: quae susum sunt quaerite. 3, 2: quae susu sunt sapite, Clar. — Ps. 50, 4: vocabit caelum susum, Cyprian. Bon. pat. 14. — Tert. Praescr. 22: qua susum iusum (ed. Rigalt.) convertunt. — Cyprian. Orat. 22: susum corda. cf. Krabing. ad h. l. — Commodian. Instr. 76: sacerdos domini cum susum corda praecipit .... susum intendentes. — Plaut. Cist. II. 3, 78. — Petron. 77: habet . . susum cenationem. — Vitruv. X. 3 (8), 4: ab imo susum. — Non. p. 400: suspicere est susum aspicere. 404: sustulit est susum tulit, erexit. 405: subnixum, sublime, hoc est, susum nixum. — Gromat. vett. p. 111, 24: susum versus. — Gruter. p. 204, lin. 7: susovorsum. -- Lact. Mort. pers. 19, 4: adstabat facias iusum, quod deorsum, facias sursum. Iusum susum. cf. Bünem. — August. in ev. Joann. Tract. 8: quod susum, vis facere deum et te susum? Praecipitaris, non elevaris. Ille enim semper sursum est. Tract. 10: susum me honoras, iusum calcas.4

praegnas = praegnans. Hos. 13, 16: et pregnates eorum disrumpentur, Weing. — Luc. 21, 23: vae autem pregnatibus, Amiat. Fuld. — Mt. 24, 19: vae aut. praegnatibus, Amiat. — Plaut. Truc. I. 2, 75. IV. 3, 37. cf. Taubm. ad Plaut. Amph. II. 2, 91. — Cic. ad Att. I. 10. — Dig. XLVI. 3, 36: praegnate uxore relicta.

⁴ Sowohl die lateinische Phrase ¿susque deque habere' als auch das französische dessus (= de susum) weisen darauf hin, dass susum in der römischen Familiärsprache sehr gebräuchlich war. - Was das oben in den Citaten aus Tertullianus und Augustinus vorkommende Wort iusum anlangt, so ist nicht zu zweifeln, dass es eine afrikanische Nebenform von zosum (zusum) = diosum, deorsum gewesen ist; denn die beiden Consonanten I und Z müssen im Munde des Volkes, namentlich der punischen Lateiner, gleich oder ähnlich geklungen haben. Zeugnisse hierfür sind: 1. die Inschrift Gruter. 1058, 6: regina vivas in domino Zesu (= Jesu); - 2. die bei Schuchardt Vokal. I 69 ersichtlichen Formen: gaiam für gazam (Liv. 44, 10 Vind.), gaiophylacium für gazoph. (Verc. Veron. Ev. 283, 7. 284, 1), gaiophylacio (Pal. Ev. 144 b. 14, Verc. Ev. 284, 5), gaiofy- und gaiopilacio (Veron. Ev. 284, 5. 609, 9), Josimus für Zosimus, Zerax für Jerax (Hierax), Zanuari für Januari; - 3. der Anlaut des aus dem lateinischen diurnus entstandenen französischen Wortes jour. - - Wegen iusum vgl. noch Ekkehard. d Casib. S. Galli c. 4: In ipso quoque (antiphonario) primus ille literas alphabeti significativas notulis, quibus visum est, aut sursum aut iusum, aut ante aut retro, assignari excogitavit.

- attigere = attingere. Plaut. Bacch. III. 3, 41. Turpil. Acc. ap. Non. p. 75. tam mana f. tam magna. Orell. Inscr. 1175.
  - 5. Wegfall des Final-M.
- Gruter. 1148, 17: ardente lucernam. 45, 2 ö.: cura agentibus. p. 138: faba serentes.. oliva legentes. 624, 1: iuvenile figuram (am Versende). 1120, 1: deliciu. 1107, 6: exteru corpus.
  - 6. Assimilation:
    - a. eintretende.
- summersio = subm. Ps. 51, 6: verba summersionis, Psalt. Veron.
   perissima = peripsema. 1 Cor. 4, 13: Fuld. perisma D, apffelschall 34.
- ammirari = admir. Mt. 7, 28: ammirabantur, Amiat. Fuld. Mc. 2, 12: ammirarentur, Amiat. Gromat. vett. p. 4, 10.
- ommutescere obmut. Ezech 14, 27: ommutesces, Weing. Mt. 22, 12. 34. Mc. 1, 25: Cant. Luc. 4, 35: Cant. Verc. Veron. Brix. Rehd. Mc. 4, 39: Fuld.
- **ammodum** = adm. Gromat. vett. p. 13, 17. 25, 8. **quemammodum** = quemadm. Luc. 8, 47. Jo. 13, 15: Amiat. Fuld. Act. 7, 28. 15, 11. 14: Fuld. Cassiodor. Complex. 28. in Ep. ad Rom. Compl. 7. in Eph. 3. 6. in 1 Tim. 3. in Tit. (bis). 4. in 1 Petr. 3. in 2 Petr. . . ö.
- messor für mensor. Orell. Insçr. 3504. mesor Gromat. vett. p. 251, 15 sq.: mesore agrario (aus e. Inschrift).
  - b. unterbleibende.
- substinere = sustin. Act. 17, 14: substinuit autem Silas et Timotheus ibi, Cant.
  - 7. Aspiration: 5
    - a. eintretende.
- Mich. 7, 20: huic Habrahae [$\mathcal{A}\beta\varrho\alpha\dot{\alpha}\mu$], Weing. hab ab. Luc. 4, 35: hab eo. habiero Jo. 16, 7 (bis). hodio Jo. 15, 25: Rehd. harida Mt. 23, 15: Cant. harundo Mt. 27, 29. 30: Verc. Brix. Fuld. Cyprian. ad Donat. 1. cf. Krabing. — have Mt. 26, 49.

⁵ P. Nigidius in commentariis grammaticis: Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam, Gell. 13, 6.

Luc. 1, 28: Cant. Fuld. (habe). — Mt. 27, 29: Verc. Veron. Brix. Fuld. — Phil. 4, 4: havete (bis), Clar. — holus Mt. 13, 32: Cant. Verc. Veron. Fuld. — Luc. 11, 42: Cant. Fuld. — honerare... honus Luc. 11, 46: Cant. — hostium (=ostium) Jo. 18, 16. hostiaria 18, 16. 17: Gall. 10, 1: Amiat. Fuld. — harena Petron. 126. — Capitolin. Gallienor. 12.

b. unterbleibende.

ortus == hortus. Luc. 13, 19: Verc. Veron. — Cyprian. ad Donat. 1.
— Sosip. I.: Graccus et Ortus sine aspiratione dici debere Varro ait; et ortum quidem, quod in eo omnia oriantur. — ospitari Act. 10, 6. 18: Cant. — umerus Ezech. 25, 9: ego dissolvo umerum Moab; Weing. — Mt. 23, 4: Veron. Brix. Amiat. Fuld. Cant. (umera). — Luc. 15, 5: Verc. Brix. Amiat. Fuld. — Gruter. Inscr.: eres, ic, omini, omuncio, onestus, oras (= horas), uius, umanarum.

II. Vocalische Veränderungen.

1. Vertauschung von Vocalen.

A für E. carcar = carcer. Luc. 3, 20: inclusit.. in carcare. 21, 12: et carcares, Cant. — — iaiunare = ieiunare. Mt. 9, 15 (bis). Act. 10, 30. 13, 3: Cant. — — Jo. 5, 16: persequabantur, Rehd.

E für AE. Varr. L. IV. p. 28: quod illeic (apud Sabinos) fedus, in Latio rure hedus: quod in urbe, ut in multeis, A addito haedus.

- E für I. corregia = corrigia. Mc. 1, 7. Luc. 3, 16: Cant. lentium = linteum [λέντιον]. Jo. 13, 4. 5· Cant. osteum = ostium. Mt. 27, 60. 6, 6. Mc. 13, 29. 15, 46. 16, 3. Luc. 11, 7. 13, 25. Jo. 10, 1. 2. 7. 9. 20, 1. Act. 14, 27: Cant. palleum Luc. 6, 29: Verc. Veron. trea = tria. Gromat. vett. p. 99, 3. 246, 7. 296, 1. 303, 2. 323, 15. vea, vella = via, villa. Varr. R. R. I. 2. speca = spica, ib. I. 48.
- I für E. benivolus Mt. 5, 25. Luc. 22, 25: Cant. invaliscere Luc. 1, 80: Cant.

Vorsilbe di oder dis für de:

diffinire Lact. Inst. I. 5, 17. cf. Bünem. — Cael. Aurel. Acut. I. praef. §. 6. 7. 12. 16. — diffinitio ib. §. 5. 6. 7. 13. 15. 16. 17. 20. 21. c. 1, 25. — diffinitive ib. praef. §. 14.

dimoliri Act. 15, 16: Cant. — diridere Mt. 9, 24. Luc. 8, 53: Gall. discendere Mt. 7, 27: Rehd. — Luc. 18, 14: Gall. — discensus Luc. 19, 37: Cant. Gall. — discertatio Act. 15, 39: Cant.

discolorare Gloss. Reichenav. 71 (Diez Altroman. Gloss. S. 9): exterminant discolorant.

discooperire Luc. 5, 19: Veron. — Levit. 18, 7: Pirmin. d. sing. libr. canon. ap. Mabill. p. 68. — Lev. 18, 7. 8. 12. 15. 20, 19. 21, 10. Num. 5, 18. 2 Sam. 6, 20. Ruth 3, 4. 7. Jes. 20, 4. 47, 2. 57, 8. Jerem. 49, 10. Ezech. 22, 10. 23, 10. 18. Thren. 4, 22. Dan. 13, 32: Vulg. — Gloss. Reichenav. 140: denudare discoperire.

discribere Fragm. Murator. v. 16.

dispicere = despicere. Act. 6, 1: Cant. — Fragm. Murat. v. 24. dispoliare Luc. 10, 30: Cant. Gall.

disponsare Mt. 1, 18: Gall. — Luc. 1, 27. 2, 5: Cant. Gall. — Luc. 1, 27: Fuld. — dissignare August. Civ. Dei XV. 16.

distruere Luc. 12, 18: Gall. — divastare Act. 8, 3: Cant. 6

I für U. quadripes Act. 10, 12: et erant omnia quadripedia. 11, 6: quadripedes, Cant.

O für A, AU, U. grossus für crassus, s. o. — clodus — claudus. Luc. 14, 13. 21: Cant. Verc. Veron. Brix. Vind. Rehd. — Mt. 18, 8. Luc. 7, 22. (Act. 15, 30): Cant. Verc. Veron. Brix. — Mt. 15, 31. 21, 14: Cant. Veron. — Mc. 9, 45: Cant. Verc. — Act. 3, 2. 8, 7: Cant. — Mt. 18, 8: Amiat. Fuld.

coda = cauda. Varr. Fragm. p. 312: ut canis sine coda. R. R. II. 7.
orata = aurata, orum = aurum. Varr. R. R. III. 3. Colum. VII.
16. Fest. p. 182: Orata genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auriculas oriculas . . . (Oricula: Plin. H. N. XI. 114 [52]. oricularius Cels. Med. VII. 26. 27. 30).
adolari = adulari. Tert. Resurr. 8. — adolatio Tert. Apol. 25. 34. — Fuld. p. 274, 32.

ambolare = ambulare. Jo. 6, 66: ambolabant, Rehd.

baiolare = baiul. Luc. 10, 4. 11, 27. Act. 15, 10: Cant.

parvolus Luc. 10, 21: Cant. Verc. Veron. Vind. — Mt. 11, 25:
Veron. — 1 Cor. 3, 1. 13, 11. 14, 20. Gal. 4, 1. 3. Eph. 4, 14. 1 Thess. 2, 7. Hebr. 5, 13: Clar.

tribolus = tribulus. Mt. 7, 16: Verc. Veron. Brix.

⁶ Während die Vorsilbe dis in französischen Compositis meistens in de sich abgeschwächt hat, erscheint sie in englischen unverändert. Man vgl. to discharge, discolour, discover, dislodge, dismount, dispatch, display mit décharger, décolorer, découvrir, déloger, démonter, dépêcher, déployer.

- avolsus = avulsus. Luc. 22, 41: Veron. Verc. evolsit = evulsit. Ezech. 17, 4: Weing. August. Spec.
- iocundus Cyprian. ad Donat. 1. cf. Krabing. ad h. l. iocundari Luc. 16, 19: Iren. III. 14, 3. — Ps. 118, 24: Cyprian. Orat. 26. — Prov. 8, 30: Lact. Inst. IV. 6, 8. — Judith 12, 20: Reg. Germ. 4. 15. Pechian. — Iren. IV. 20, 3. — Ambros. Offic. III. 1.7
- nontiare Mt. 8, 33: Veron. 1 Jo. 1, 2: nonciamus, Harlei. Gruter. Inscr. p. 499.
- con = cum. 1 Tim. 2, 2: con securitatem. Hebr. 4, 16: con fiducia,
  Clar. Gruter. 325, 7. 757, 1: con quem. 762, 10: con quen.
   779, 9: con que. Sulp. Sev. Dial. I. 6, 3: con pravis (cod. Veron.).
- norus = nurus. Luc. 12, 54 (bis): Cant. poblicus = publ. Gruter. 150, 6. 7.
- U für AU. cludere claudere. Mt. 6, 6. 13, 15. 23, 13. 25, 10. Luc. 4, 25. 11, 7. 13, 25. Act. 5, 23. 21, 30: Cant. Jo. 20, 19. 26: Cant. Verc. Veron. Mt. 13, 15. Luc. 4, 25. 13, 25: Rehd. Mt. 6, 6. 13, 15. 23, 13. Luc. 4, 25. 13, 25. Apoc. 3, 7. 11, 6. 21, 25: Fuld. — Luc. 13, 25: Lucif. Cal. Athan. II. p. 112. Tert. Marc. III. 3. IV. 12. Apol. 11. Cyprian. Orat. 22. ad Demetr. 8. Zel. et Liv. 7. cf. Krabing. Petron. 63. Quintil. I. 10, 45. VI. 1, 52.
- U für E, I. laguna = lagena. Gruter. 578, 1. 4. Gromat. vett. p. 344, 25. ossuculum = ossic. Petron. 65. propudium = propediem. Petron. 99. stuplae = stipulae. Gruter. p. 138.
- U für O. agricula Fuld. p. 301, 7. consubrinus Gruter. 1107, 1. consulari = consol. Mt. 2, 18: Cant. diabulus Mt. 4, 1. Jo. 8, 44. 13, 2: Verc. Veron. Mt. 25, 41. Jo. 6, 71: Veron. — dupundius = dupond. Luc. 12, 6: veneunt dipundio, Brix. Vind.; veniunt dipundis duobus, Cant. Petron. 58: dupundii . . dupunduarius. 74: dipundiarius. — furceps = forceps. Gruter. 711, 3. furtunati = fortun. 1 Cor. 16, 15: Fuld. lucus = locus. Gruter. 389, 8. lucusta = locusta. Joel 1, 4: Weing. Mt. 3, 4. Mc. 1, 6: Rehd. Mc. 1, 6: Cant. Apoc. 9, 3. 7: Fuld. Tert. Anim. 15 Agobard. — lurica = lorica. Eph. 6, 14. 1 Thess. 5, 8: Fuld. munimentum = monim. Gruter. 704, 6. 777, 6

⁷ Es springt in die Augen, dass die Schreibung *io*cundus und *io*cundari auf einer volksthümlichen Anlehnung an *iocus* beruht.

(-mentus). — munumentum = mon. Gromat. vett. p. 316, 22. —
— numenclator ib. 630, 5. — octuaginta = octog. Jerem. 41, 15:
Tolet. — Gell. Vitruv. — — promunturium Ezech. 25, 9: Weing.
— Porphyr. ad Horat. Carm. I. 28, 20. — cf. Nolten. Lex. antib. p. 144. — — prumtus = promtus. Rom. 1, 15: Harlei. — pusca Cael. Aur. Chron. I. 6, 184. II. 4, 72. 7, 102. — rumbus = rhomb. Gromat. vett. p. 250, 16. — sacerdus Gruter. 34, 5. — spungia Mc. 15, 36: Rehd. — ullageris = ollaris. Gromat. vett. p. 306, 21. — urnare = ornare. Mt. 23, 29: Cant. — urnatura Edict. Dioclet. 7, nr. 42. — — uriuntur = oriuntur. 1 Tim. 6, 4: Fuld. — vinulentia Cyprian. Mortal. 3. Demetr. 8 (codd. Ma. Mb).

UU für U. Gruter. 204: arbitratuu. 83, 4: conventuus. 106, 13: domuus. 628 sq.: iuus. 628: peculatuu.

2. Nichtumlautung bei Compositis.

contenere Ps. 138, 10: contenebit, Psalt. Veron. contractare Col. 2, 21: contractaveritis, Fuld.

dispargere Ezech. 17, 21: dispargam. 46, 18: dispargatur, Weing. (S. Paul.). — Habac. 3, 10: dispargens aquas gradationis, Psalt. Veron. — dispargentur, Mt. 26, 31: Rehd. Amiat., — Mc. 14, 27: Rehd. — Jo. 10, 12: dispargit, Rehd. — 10, 12. 11, 52: Cant. — 16, 32: Cant. Fuld. — 2 Cor. 9, 9: Fuld.

obaudire Mt. 8, 27: Cant. Veron. Colb. Clar. — Mc. 1, 27: Cant. Veron. Colb. Corb. — 4, 40: Cant. Veron. Corb. Vind. — 5, 40: Cant. Colb. Corb. — Luc. 8, 25: Cant. Verc. Colb. — 17, 6: Cant. Verc. Veron. Colb. Corb. Ambros. — Luc. 10, 20. Jo. 3, 36: Verc. — Act. 4, 19. 5, 37. 6, 7. 7, 39: Laud. — Rom. 1, 5. 6, 12. 16. 17. 10, 16. 2 Cor. 2, 9. Gal. 5, 7. Eph. 6, 1. Col. 3, 20. 22. Phil. 2, 8. 12. 1 Thess. 1, 8. 3, 14. 2 Tim. 3, 2. Tit. 3, 1: Clar. — Cyprian. Ep. 63, 6. . . ö.

peiurare Mt. 5, 33: Cant. Gall. (Rehd.: periurabis). — deiurare Non. p. 105.

3. Einfügung eines Vocals.

alleviare Jes. 9, 1: Vulg. — Ambros. d. Jacob I. 8: alleviabit. angustiare Sap. 5, 1. Sirac. 16, 28. 27, 2. 2 Cor. 4, 8: Vulg. . . ö. — — coangustiare 2 Cor. 4, 8: Boern.

confortiare Luc. 22, 43: confortians, Rehd.

eructuare = eructare. Exod. 8, 3: et eructuabit flumen ranas, August. Locut. 39. d. Exod. — Ps. 18, 3. 118, 171: Psalt. Veron. Cassiod. — 44, 2: Psalt. Veron. Roman. August. Cassiod. — 104, 30: Psalt. Veron. — 144, 7: Psalt. Veron. August. Cassiod. — Mt. 13, 35: Verc. Brix. Gall. Rehd. — vetuare = vetare. Petron. 47, 53. duocenti = ducenti. Mc. 6, 37: departis duocentis. Jo. 6, 7: duocentis.

duocenti = ducenti. Mc. 6, 37: denariis duocentis. Jo. 6, 7: duocentis denariis, Rehd.

4. Auswerfung.

domnicus Orell. Inscr. 3201. — fibla ib. 2592.

humilare Ps. 38, 3: humilatus. 74, 8: humilet. 89, 15: humilasti, Psalt. Veron. — Lact. Epit. 48, 2: humilare (MS. Pfaff.).

nubs = nubes, s. o. — offla = offula. Petron. 56. 58. — poplus Plaut. — sablum = sabulum. Gloss. vet. gr. lat.: ἄμμος, arena, sablum [franz. sable]. — stablarius = stabul. Luc. 10, 35: Cant. — stuplae Gruter. p. 138.

III. Wortverlängerung.

1. Prosthese:

Loder E vor S.

iscientia = scientia. 2 Cor. 6, 6: in iscientia, Fuld.

iscola = scola, schola. Tert. Valent. 8.

isculponea Planciad. Fulgent. p. 562 Mercer.

Ismaragdus Reines. Inscr. p. 747: Modestius Ismaragdus.

ispirare = sperare. Hebr. 11, 1: est autem fides ispirantium substantia, Clar. — Act. 9, 1: ispirans, Fuld.

istega Planc. Fulgent. p. 564: Quid sit istega. Istega est navis proscenium vel tabulatum, super quod nautae ambulant. Sicut Plautus ait . . (Bacch. II. 3, 44): ,forte ego ut in istega consederam.'

istare Ps. 133, 1: qui istatis, Psalt. Veron. — Rom. 5, 2: istamus. Jac. 2, 3: ista, Fuld. — Isidor. Hisp. d. Nat. rer. 44, 2 (cod. Bamb. A): potest istare.

istillicidium Ps. 64, 11: in istillicidiis, Psalt. Veron.

istimulatio Ps. 59, 5: vinum istimulationis, Psalt. Veron.

estatio Genes. 49, 13: et estatione, Tolet.

Estephanus cod. Rehd. Capitular. evang. p. 92 ": estefani.

S vor C.

scoruscare Luc. 9, 29: et vestimenta eius alba scoruscantia. 17, 24: sicut enim scoruscus qui scoruscat de sub caelu scoruscat.. 24, 4: in amictu scoruscanti, Cant.

scoriscatio Mt. 24, 27: sicut enim scoriscatio exit ab oriente, Cant.
— scoruscus Luc. 17, 24: ib. s. o.

scribrare Luc. 22, 31: postulavit vos ut scribraret tamquam triticum, Verc.

2. Verstärkung der Endung.

excellente = excellens. Petron. 45: habituri sumus munus excellente. 66: et supra mel caldum infusum excellente Hispanum.

praesente Gest. purgat. Felic. ap. Baluz. II. p. 84: ad praesente epistolam recognovit.

donice = donec. 1 Esdr. 4, 21: Vulg.

donicum = donec. Plaut. Aul. I. 1, 19. Capt. II. 2, 89. Most. I. 2, 35. Pseud. IV. 7, 72. Truc. I. 1, 18. — Corn. Nep. XXII. 1, 4. doniquies = donec. Gruter. 607, 1.

3. Zerdehnung des Wortes.

prode esse = prodesse. 8

Mt. 16, 26: quid enim prode est homini. Luc. 9, 25: quid enim prode est homini. Jo. 6, 63: nam caro non prode est quidquam, Rehd. — 1 Cor. 15, 32: quid mihi prode est si mortui non resurgunt, Boern. Fuld. — 1 Cor. 7, 19: circumcisio nihil prode est et praeputium nihil est. 13, 3: caritatem autem non habuero, nihil mihi prode est, Fuld. — Luc. 9, 25: quid enim prodeest (cod. A) homini, Cyprian. Testim. III. 61. — ibid. prooem. p.

^{*} Als zwei getrennte Wörter geschrieben finden sich die erwähnten Formen im Fuld. 1 Cor. 7, 19. 13, 3. 15, 32; im Clar. Hebr. 4, 2. 13, 17; im Rehd. Jo. 6, 63; — dagegen zu Einem Worte vereinigt im Cant. Jo. 12, 19; im Boern. 1 Cor. 15–32; im Clar. 1 Cor. 14, 6 und im Rehd. Mc. 7, 11, sowie im cod. A (saec. VIII.—IX) In den beiden Stellen Mt. 16, 26. Luc. 9, 25 steht prode ohne Abtheilungszeichen, das auch sonst im Rehd. fehlt, am Ende der Zeile. — Vom Verf. (Lit. Centralbl. 1868, Nr. 20) erbetene nähere Auskunft über prode hat Herr Prof. Dr. Ritschl im Rhein. Mus. f. Philol. (XXIII, 3 S. 518 f.) zu ertheilen die Güte gehabt — Auf patristischem Gebiete erscheinen auch die weiteren Ableitungen prodificare und prodificatio, die wir anderswo zu besprechen gedenken.

- 36, 4 Hartel: legentibus brevitas eiusmodi plurimum prodeest (cod. A). ibid. III. capitul. p. 104, 1: fidem in totum prodeesse (cod. A). ibid. III. 1 (p. 110, 12 sq.): misericordiam et posteris prodeesse (cod. A).
- 1 Cor. 14, 6: quid vobis *prodeero* nisi vobis loquar.., Clar. Mc. 7, 11: quodcumque ex me *prodeerit*, Rehd. Gromat. vett. p. 36, 24 sq. = 63, 27 sq.: etenim ad artificium defendendi plurimum *prode erit*, si persecuti ius omni diligentia fuerimus.

Hebr. 4, 2: sed non fuit prode illis verbum auditus, Clar.

prode sieri. Hebr. 13, 17: hoc enim prode sit vobis, Clar. prodesacre. Jo. 12, 19: videtis quoniam nihil prodesacitis, Cant.

IV. Wortverkürzung.

1. Auslautendes S anstatt ex.

- scalciare = excalceare. Assumpt. Mos. XIV. 15 sq.: ne scalciati pedes eius....
- scoriare = excoriare. Genes. 30, 37: in his quae scoriata fuerint candore paravit, Tolet.
- sculpere = exsculpere. Assumpt. Mos. III. 39 sqq.: et sculpent . . idola multa.
- spandere = expandere. Deut. 32, 11: spandens alas suas, Psalt. Veron. spansis = expansis. Sulp. Sev. Dial. I. 1, 2 (cod. V).
- spavescere = expav. Habac. 3, 16: evitavit et spavit venter meus, Psalt. Veron. Mc. 9, 15: et spaverunt et accurrentes salutabant eum, Rehd.
- speriri experiri. Hebr. 11, 29: quam sperti Aegyptii devorati sunt. Clar.
- sprendere = exprehendere. Gloss. Reichenav. nr. 178 (Diez S. 12): Succendunt sprendunt.

2. Anderweite Verkürzungen.

duodennis = duodecennis. Sulp. Sev. Dial. I. 10, 2: minor duodennis erat. — matus = madidus. Petron. 41. — Spania = Hispania. Fragm. Murator. v. 39: ab urbe ad Spaniam proficiscentis. — Gromat. vett. p. 122, 8. — Spanus = Hispanus. Apic. I. 5: in oleo Spano. Scribon. 209: picis Spanae. — ste = iste. Rom. 11, 31:

ita et sti nunc non crediderunt, Fuld. — ib. p. 204, 34: stultitiam stius saeculi. — -stantia = instantia. Eph. 6, 18: vigilantes in omni stantia, Fuld. — strumentum = instrumentum, s. o. — pos = post. Gromat. vett. p. 294, 6: pos te. 329, 12: pos si (se. 118, 6: pos legem datam. — posquam = postq.: ibid. p. 54. 8. — uls = ultra. Varr. L. L. IV. p. 25: et uls et cis Tiberim. — Dig. I. 2, 2, 31: cis Tiberim et uls Tiberim. — -vul = vult. Rom. 9. 18: cui vul deus miseritur, quem autem vul indurat, Clar.

Kurze Charakteristik

der Sprache der Itala.

1. Kapitel.

Endung und Bildung.

I. Substantiva.

1. Bei der Bildung der Substantiva gibt sich vorherrschend die Vorliebe für volltönende, massig-drastische Formen kund. Diese Vorliebe wird namentlich durch die Endungen mentum, i monium, arium, orium, culum, bulum, aneum, inium, ura, udo, ntia, itas bezeugt.

Beispiele: abominamentum für abominatio, aeramentum = aes, cogitamentum = cogitatio, coronamentum = corona. decoramentum = decus, exsecramentum = exsecratio, nugamentum = nugae, odoramentum = odor, obligamentum = obligatio, sputamentum = sputum, supplicamentum = supplicatio. — gaudimonium = gaudium, mercimonium = merx. sanctimonium = sanctum, sessimonium = sedes. — cellarium = cella, custodiarium = custodia, exemplarium = exemplar, reliquiarium = reliquiae. — cinctorium = cingulum, sessorium = sedes. — habitaculum = habitatio, offendiculum = offensio, signaculum = signum, staticulum = statua. — fundibulum = funda, sessibulum = sedes. — calcuneum = calx. — sterquilinium = stercus. — alligatura

¹ Den Formen auf *amentum* liegen öfters *Intensiv*verba zu Grunde, die sonst nur selten oder nicht vorkommen, z. B. eiectare, exercitare, devotare, obiectare, spectare, fractare.

= vinculum, assat ura = assatum, comest ura = esca, concuss ura = concussio, curat ura = cura, curs ura = cursus, delat ura = delatio, ferv ura = fervor, foss ura = fossa, lacsura = laesio, metat ura = metatio, parat ura = apparatus, percuss ura = percussio. - habit udo = habitus, poenit udo = poena, tenerit udo = teneritas. - delinquentia = delictum, fraudulentia = fraus, valentia = vis, faventia = favor, reminiscentia = memoria. - dolositas = dolus, lascivitas = lascivia, otiositas = otium.

2. Manche Wörter der Schriftsprache wurden, wenn auch nicht gänzlich aufgegeben, doch nur sehr selten gebraucht und im Munde des Volks durch andere ersetzt, denen ihre vollere Form und zuweilen auch die naive Originalität ihrer Bedeutung zur Empfehlung gereichte. So wurde z. B. equus durch caballus, domus durch mansio, circulus durch gyrus, os (oris) durch bucca [Bausbacke], caput durch testa [Hirnschädel] zurückgedrängt.

Im Französischen sind hieraus die schon längst schriftmässig gewordenen Substantiva cheval, maison, bouche, tête entstanden. Aus in gyrum wurde environ.

- 3. Eine ansehnliche Bereicherung erfuhr die Sprache in Folge der vielen neugebildeten Substantivformen auf tor und io.
- 4. Dass auch die Zahl der beim Volke gebräuchlichen substantivirten Adjectiva eine beträchtliche gewesen sein muss, ergibt sich theils aus Belegen der Itala selbst, theils aus romanischen Formen.

Man vgl. ficulnea = ficus, fontana = fons (auch Gromat. vett. p. 315, 28. 324, 2. 329, 8. 330, 30. 337, 30. 364, 16), montanu = montes, hibernum = hiems, matutinum = mane, volatile = avis. Im Italienischen: inverno (verno), mattino, volatili. Im Französ.: fontaine, montagne (engl. fountain, mountain), hiver, matin, volaille. — Ingleichen: campagna, forza, giorno (aus diurnum); — campagne, force (aus forte), jour, muraille (aus murale), soir (aus serum).

II. Adjectiva.

Bei den Adjectiven zeigt sich eine bedeutende Fülle und Bevorzugung der auf bilis ausgehenden, welche theils an die Stelle der entsprechenden auf ilis treten theils (und oft in activer Bedeutung) ein-

fachere Formen ersetzen. Letzteres gilt auch von den auf alis gebildeten. Die Hinneigung zur längeren und volleren Form erscheint nicht minder in den Bildungen auf urnus, bundus, lentus und osus, sowie in den von Substantiven auf or abgeleiteten Participialadjectiven.

acceptabilis für acceptus, contemptibilis = contemptus, delectabilis = delectans, suavis; intelligibilis = intelligens, placibilis = placens, subiectibilis = subiectus, cruciabilis = crucians, excitabilis = excitans, gravabilis = gravans, nocibilis = nocens, utibilis = utilis. — aeternalis = aeternus, annualis = annuus, gaudialis = laetus, minutalis = minutus, usualis = communis. — Bemerkenswerth iugis wegen seines öfteren Vorkommens, temporaneus wegen seiner anstatt-arius auftretenden Endung. — longiturnus, mensurnus. tremi-contremi-famula-fuma-fumigabundus. maci-amarugraci-pisci-pocu-potu-somnolentus. fetosus, meticulosus, querulosus, staturosus, dignitosus. — pudoratus, expudoratus, impudoratus, timoratus, intimoratus, caloratus, stuporatus.

III. Adverbia.

Bei der Bildung der Adverbia tritt besonders die Substituirung der Endungen im und iter für e hervor.

cautim, directim, disertim, effictim, expressim, inordinatim, pressim, universim. — duriter, firmiter, infirmiter, sinceriter, aequiter, amiciter, ampliter, avariter, aviditer, blanditer, crebriter, improbiter, inimiciter . . . .

IV. Verba.

1. Nächst dem, dass gewisse kräftigere Verbalbildungen im Gebrauche bevorzugt werden, treten viele secundäre neue Formationen auf, welche — direct aus anderen Wortarten gebildet — wie für das Auge so für das Ohr eine vollere Form darstellen.

baiulare für portare, compedire = vincire, donare = dare, sapere = scire [franz. donner, savoir]. — dulcorare, hereditare, iacturari, mensurare, nutricare, obstetricare, pectinare, potionare, scrutinare, taediari, triturare. amaricare, angu-

stiare, candidare, captivare, dementare, humiliare, inquietare, incundare . . . deteriorare, minorare . . pessimare . . manicare, elongare . . . .

2. Vermittelst der *Composition* wird nicht blos nach griechischer Analogie dem Verbo ein neuer Begriff hinzugefügt, sondern auch oft der verbleibende Begriff des Zeitwortes durch hinzutretende Präpositionen (ad, cum, de, ex, in, ob) verstärkt und lebendiger veranschaulicht.

adaquare, adminari, adpretiare, adpropiare, adproximare, coangustiare, coinquinare, commundare, compalpare, complecere, compluere, condecet, condulcare, confortare, consolidare, constabilire, decalvare, deierare, delingere, demensurare, denigrare, deplanare, elonginquare, exalbare, excastrare, impinguare, incaseare, incrassare, indulcare, innigrare, insalare, inscrutari, obdulcare, obfirmare...

3. Ebenso wird bei den *Decompositis* neben der Nachbildung des Griechischen zuweilen durch Vorsetzung einer zweiten Präposition lediglich die Masse des Wortes vergrössert, da die Präposition im Munde des Volkes oft ihrer Bedeutung verlustig gegangen ist.

adcognoscere, adimplere, adincrescere, adobruere, concolligere, contradere, obrelinquere, perconfirmare, perconterrere, percooperire (auch Grom. vett. p. 307, 5), perdescribere (ibid. 365, 21)....

4. Unter den *Intensiven* tritt besonders *manducare* hervor, weil es das schriftmässige *edere* fast ganz verdrängt hat [==ital. *mangiare*, franz. *manger*.]. Ein abermaliger Beweis dafür, wie sehr die Vulgärsprache materiellere und vollere Formen liebte. ²

V. Zusammensetzung.

1. In Ansehung der Zusammensetzueg der Substantiva und der Adjectiva zeigt sich theils ein genaues Sichanschliessen an das Griechische, theils eine grosse Freiheit in der Bildung negativer Formen

² Interessant ist es, zu beobachten, auf wie viele lateinische Intensiva Formen französischer Zeitwörter zurückweisen, z. B. constater (constatare), épouser (sponsare), fixer (fixare), jeter (iactare), menacer (minitari), mériter (meritare), oser (ausari von audere), poser, reposer, (posare, reposare), presser (pressare), projeter (proiectare), récolter (recollectare), verser (versare).

durch vorgesetztes in, theils so manche überraschende Wortbildung anderer Art.

duricordia, immemoratio, inaniloquium, magniloquium, multiloquentia, multiloquium, stultiloquium, vaniloquium, longanimitas, pusillanimitas, muscipula. comparticeps, consponsus, longanimis, munditenens. — inconsummatio, incorruptibilitas, incorruptio, ineruditio, inhonoratio, inobaudientia, inordinatio, intentator. illiberis, impaenitendus, inauxiliatus, . . — circuminspector, circumpes, quaterducatus, animaequus, mundicors, pravicordius, turpilucrus.

2. Die grösstentheils dem Griechischen nachgebildete Vorsetzung einer *Präposition* vor das Adverbium oder vor eine andere Präposition findet auch in den neueren Sprachen zahlreiche Parallelformen.

in obviam scheint in Folge der falschen Voraussetzung, dass man das Adv. obviam für einen dem griechischen ἀπάντησιν entsprechenden Femininalaccusativ ansah, gebräuchlich geworden zu sein. — Parallelen im Französischen: devant, dedans, d'après, d'avec, de devant, en dedans, par dedans; — im Englischen: into, upon, within, without, from under, from among, from between, from before, at after, till after. — Entstanden sind im Französischen: demain aus de mane (Ruth 2, 7: de mane usque nunc, Vulg.), derrière aus de retro, dehors aus de foris, dans aus de abintus, dessus aus de susum, dessous aus de sub, ensemble aus insimul, avant aus ab ante, devant aus de abante, assez aus ad satis.

2. Kapitel.

Beugung.

1. Der Vertauschung der Declination, des Genus und des Numerus haben zu Grunde gelegen: die Latinisirung griechischer Formen (hebdomada..), die Bevorzugung einer volleren Wortgestalt (retia für rete, altarium..), die Vermeidung eines naheliegenden Doppelsinnes (ossum und ossuum für os, ossis); — ganz besonders aber die durchgängig archaistische Färbung der Volkssprache, sowie die derselben sehr oft anhaftenden Verwechselungen und Ungenauigkeiten.

2. Unter den auf Conjugation sich beziehenden Abnormitäten ist vorzüglich bemerkenswerth die regelmässige Abwandelung von odisse, welche allerdings für den biblischen Uebersetzer der mannigfachen Formen des grundtextlichen $\mu u \sigma \epsilon \tilde{\imath} \nu$ ein Bedürfniss und fast eine Nothwendigkeit war; ingleichen die Futuralform floriet anstatt florebit, die in der Liturgie der afrikanischen Kirche sich dermassen festgesetzt hatte, dass Augustinus es für unmöglich hielt, sie aus dem gottesdienstlichen Gemeindegesang zu entfernen. Eine ähnliche Bewandtniss hatte es mit den regelmässig gebildeten Futuris zweiter und dritter Person der Composita von ire. Was endlich die Vertauschung von Deponens und Activum anlangt, so lag ihr zuweilen Nachahmung und Verwechselung, meistens aber das Zurückgehen auf archaistische Formen zu Grunde.

Varro L. L. VIII. p. 130 Bip.: Quas novas verbi declinationes ratione introductas respuet forum, iis boni poetae, maxime scaenici, consuetudine subigere aureis populi debent.

3. Kapitel.

Bedeutung.

1. Die durchgreifende Einwirkung des griechischen Sprachgebrauches gibt sich darin zu erkennen, dass die nachgeahmten Wortbildungen nun auch im griechischen Sinne gebraucht wurden.

advocatio, allocutio, depositio, mansio, repositio, scissura, advocare, attendere ab, communicare, compungere, dimittere, facere, intendere, potare, praetendere.

2. Bei Substantiven ging die aussergewöhnliche Bedeutung des Stammverbums auch auf die Ableitung über. Abstracta (namentlich auf *io*) dienten oft zur Bezeichnung concreter Gegenstände.

conditio, confusio, conversatio, defunctio, detractio, refectio.
— compositio, consparsio, coruscatio, venatio.

3. Bisweilen wurden speciellere Ausdrücke verallgemeinert. Noch öfter geschah das Umgekehrte, dass nämlich allgemeine Ausdrücke eine specielle, prägnante, emphatische Bedeutung annahmen.

malignus, accipere, incumbere. — consparsio, coruscare, coruscatio, dormitio, finitio, oratio, pressura, causa, impensa, maleficus, maleficium, operatio, recuperatio, fortis, superva-

cuus, avocare, confundere, educare, finire, infirmari, incubare, recuperari, operari, turbari.

4. Kunstausdrücke des Forums und des Rechtes bürgerten sich in der Sprache des Volkes ein.

exhibere, exhibitio, praevaricari, praevaricatio, substantia concutere, concussio, distrahere, distractio.

Es zeigen sich ferner:

- 5. Metonymien. focus, gremium, palma, reverentia, stabulum, taedium, victima, villa, invidia, testa, tanti, quanti, toti, aemulus, sedulus, retro, accipere, cogitare, exterminare, emendare, pertinet ad, sustinere, taedere, taediari.
- 6. Synekdochische Ausdrücke. lacinia, opinio [= öffentliche Meinung], titulus, apices.
- 7. Archaismen. status, honestas, honestus, honestare, cernere.
- 8. Stereotypirung seltener Wörterfür den gewöhnlichen Gebrauch. dispendium, framea, lacus, orarium, pala, stillicidium, consummare, manducare, confundere.
- 9. Tropische Ausdrücke, Uebertragung des Concreten auf Abstractes.

resupinus, commemorari, refrigerare, suggillare, retinere, apprehendere, circumducere, expungere, accepto ferre.

- 10. Vertauschung der *activen* und der *passiven* Bedeutung. incredibilis, suspectus.
- 11. Zusammengesetzte Verba für einfache uod umgekehrt. deprecari, dinumerare, imponere, residēre, accommodare. parēre, struere (structio, strumentum).
- 12. Vorliebe für kräftige, starke und derbe, für realistische, plastische und pittoreske Ausdrücke.

compar, epulatio, lens, lenticula, muscipula, papilio, querela, tripudium, filum, gentes, rudls, hactenus, impendio, acide ferre, clamare, se ducere, epulari, eructuare, evacuare, exponere, insuper habere, involare, traducere.

13. Annahme einer ungewöhnlicheren oder einer volksthümlichirrigen Ableitung.

forensis (von foris), passivus, passive, passivitas; volaticus

(von vola), salutare (= salvare), sollicitare (von sollicitus), fatigare (von fatuus), fatigatio. — decădere (= decedere).

- 14. Ungenauigkeiten und Verwechselungen. opera, uterus, medietas, medius, modicus, foras und foris, educare und educere, nubere.
- 15. Nothgedrungene Wahl eines verwandten Ausdruckes für den griechischen beim Mangel eines genau entsprechenden einheimischen: incipere $= \mu \dot{\epsilon} \lambda \lambda \epsilon i \nu$.

4. Kapitel.

Schreibung und Wortgestalt.

Was die Vocale anlangt, so wurden dieselben theils in dunklere Laute getrübt und in vollere gekräftigt, theils zur Erleichterung der Aussprache entweder ausgestossen oder abgerundet, theils neu eingefügt (uare für are), theils durch Consonantenanlehnung befestigt (an und en für a und e). Bei den Consonanten trat ausser der Wandelung und Verdichtung der Spiration bald Ausstossung bald Verhärtung bald Verdoppelung ein.

Suet. Vesp. 22: Menstrium Florum consularem, admonitus ab eo *plaustra* potius quam *plostra* dicenda, die postero Flaurum' salutavit. — Cato R. R. c. 2. 10. 62. Lucret. VI. 548. Priscian. I. 9, 52.

5. Kapitel.

Structur.

1. Dass von den in den frühesten lateinischen Bibelübersetzungen ersichtlichen syntaktischen Eigenthümlichkeiten eine nicht unbeträchtliche Anzahl auf die Mikrologie mancher urchristlicher Uebersetzer, welche den griechischen Ausdruck mit sklavischer Genauigkeit und mit Beiseitesetzung aller Regeln der lateinischen Grammatik wiederzugeben strebten, zurückzuführen ist, ergibt sich sowohl aus den obenangeführten zahlreichen Gräcismen (Enallage des Genus, Numerus und Casus, Rection des Zeit- und Vorwortes, Eigenthümlichkeiten hinsichtlich der Comparation, des Relativums, der Präposition, Conjunction etc.), als auch aus deutlichen Zeugnissen der Kirchenschriftsteller.

Hilar. Pictav. Comment. in Ps. 67, 21: Admonui enim superius, plerumque interpretes cunctos, dum collocationem ordinemque verborum demutare ac temperare non audent, minus dilucide proprietatem declarasse dictorum. — Aug. Doctr. chr. II. 13, 19: habendae interpretationes eorum qui se verbis nimis obstrinxerunt, non quia sufficiunt, sed ut ex eis veritas vel error detegatur aliorum qui non magis verba quam sententias interpretando sequi maluerunt. Nam non solum verba singula, sed etiam locutiones saepe transferuntur, quae omnino in Latinae linguae usum, si quis consuctudinem veterum qui Latine locuti sunt tenere voluerit, transire non possunt.

2. Jedoch fast ebenso viele Idiotismen sind hervorgegangen theils aus der Simplicität und Nachlässigkeit des familiären Ausdruckes, wie er im Munde des Volkes und der mit dem Volke Verkehrenden sich gestaltet hatte, theils aus dem mangelnden Sprachgefühle des mit der lateinischen Schriftsprache weniger vertrauten Provincialen, zugleich aber auch aus dem Bestreben, der Rede mehr Fasslichkeit und Bestimmtheit zu geben.

Tertull. Virg. vel. 1: Consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita in usum per successionem corroboratur. - Testimon. 1: Sed non cam te (anima) advoco quae scholis formata, bibliothecis exercitata, academiis et porticibus Atticis pasta sapientiam ructas. Te simplicem et rudem et impolitam et idioticam compello, qualem te habent qui te solam habent, illam ipsam de compito, de trivio, de textrino totam. — Plin. H. N. praef.: Tum possem dicere, quid ista legis, Imperator? Humili vulgo scripta sunt, agricolarum, opificum turbae, denique studiorum otiosis: quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, non cras in hoc albo. Maiorem te sciebam quam ut descensurum huc putarem. — Lucif. Calar. d. non parc. 274: Probant epistolae meae mediocritatis et libri rustico licet sermone descripti. Moriend. 329: Nos sumus tantum sacras scientes literas, noster sermo est communis. - Sulp. Sev. Ep. ad Claud. II. c. 9: Dicam tibi breviter, ut valeo, et verborum utar simplicitate communium. Dial. I. 27, 2: Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat vestras

nimium urbanas aures sermo rusticior . . . Tu vero, inquit Postumianus, vel Celtice aut si mavis Gallice loquere, dummodo iam Martinum loquaris. — Suet. Oct. 86.

- 3. Die hieraus sich ergebenden Momente dürften ungefähr folgende sein:
  - a. Anwendung von *Präpositionen* anstatt der Casusendungen; ³
  - b. Vertauschung der Wo- und der Wohinformen nach den Präpositionen in und sub, sowie bei Substantiven und Adverbien (domi, foras, foris), indem man die Unterscheidung allein dem Verbum oder dem Zusammenhange überliess;
  - c. Ungebundenheit hinsichtlich der Casussetzung nach Präpositionen überhaupt: 4
  - d. ungewöhnliche Casusrection der Verba;
  - e. Abschwächung der Bedeutung der Pronomina ille, hie, ipse, is bis zu der des griechischen Artikels; ⁵
  - f. Nichtbeachtung der *Modus*unterschiede: 'Indicativ im indirecten Fragesatz, sogar nach dem finalen ut;
  - g. Substituirung *längerer* und *vollerer Verbal*formen für kürzere: Conj. Plusquamp. anstatt Conj. Imperf., Infin. Perf. anstatt Infin. Präs.;

⁸ Beger Latein. u. Roman. S. 36 ff.: Der Gebrauch der Casuspräpositionen de und ad war gewiss schon in der alten römischen Volkssprache sehr gewöhnlich. Selbst in der Schriftsprache nicht blos des niederen, sondern auch des höheren Stiles trifft man häufige Beispiele ihres Gebrauches an, z. B. expers de bonis, aliquis de nostris hominibus, remex de classe, statt des Genitiv; afferre ad mortem, dare, dicere, scribere ad aliquem, statt des Dativ . . . Die Präposition ad kommt schon in der Latinität des 6. und 7. Jahrhunderts sehr oft statt des Dativs vor : concedere ad matrem, donare ad ecclesiam.

⁴ Ebend. S. 142: Die Rection der Präpositionen, gewiss schon im römischen *Volke* sehr unsicher, war im Kirchenlatein fast gänzlich verfallen; so hiess es in den Litaneien des Mittelalters z. B. immer: Sancta Maria ora pro nos.

⁵ Ebend. S. 51. 54: Die französische Sprache spaltete ille, um die erste Hälfte als Pronomen, die zweite als Artikel zu verwenden . . . Im späteren Latein wurde wie ille auch ipse zuweilen als Artikel gebraucht, woher in der sardinischen Vulgärsprache der Artikel noch jetzt su (statt so) und sa heisst, eben von ipso und ipsa herstammend . . . . Im Wallachischen, wie im Baskischen, Albanesischen und Bulgarischen, erscheint der Artikel als Suffix: domnul, omul = dominus ille, homo ille.

- h. Bevorzugung der handlicheren Formen des Verbum infinitum: Gerundium anst. Part. Präs., Gerundivum anst. Infin. Fut. Pass..
- i. Anwendung der Conjunctionen quod, quia, quoniam anst. der Construction des Acc. c. Infin. 6
- 4. Solch volksthümliches Sichfreierbewegen auf dem Gebiete der Syntax artete in den christlichen Kreisen vielleicht schon der früheren, sicher aber der späteren Zeit bisweilen in ein geflissentliches und tendenziöses Verachten der grammatischen Verdicte eines Donat aus. Am unverhohlensten hat dies Gregor der Grosse ausgesprochen.

Expos. in Job, praef. I. 6 Bened.: Non metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem devito, situs motusque praepositionum casusque servare contemno, quia indignum vehementer existimo, ut verba caelestis oraculi restringam sub regulis Donati. — — Schon Augustinus (Enarr. Ps. 36, 26) hatte gesagt: "Foeneratur' quidem Latine dicitur et qui dat mutuum et qui accipit; planius hoc autem dicitur si dicamus foenerat'. Quid ad nos quid grammatici velint? Melius in barbarismo nostro vos intelligitis, quam in nostra disertitudine vos diserti eritis.

5. Dass aber schon vor ihm manche Christen derselben Ansicht gewesen sein mögen, lässt sich mit Grund vermuthen, wenn man der ganz wundersamen Antidonatismen der codd. Cantabr. und Laudian. ansichtig wird. Allein was nach Abzug derartiger Extravaganzen und der obenerwähnten Uebersetzungsbuchstäblichkeiten übrig bleibt, ist keineswegs für individuelle Willkür, sondern vielmehr für allgemein gebräuchliche populäre Sprechweise zu halten, die nach einer ihrer wichtigsten Seiten hin bereits von Suetonius charakterisirt worden ist.

[&]quot;Hagen Sprachl Erört. S. 60: Wir sehen in (vielen) Stellen, wie in der Vulgata quod, quia, quoniam durcheinander gebraucht werden, bald mit dem Indicativ, bald mit dem Conjunctiv, je nach der Natur des Satzes oder der Auffassung des Schriftstellers. Eine solche Verwechslung der in Bezug auf die Bedeutung verwandten Partikeln musste dem Provincialen nahe liegen, da ihm das Sprachbewusstsein abging, durch wesches der, dem das Latein die Muttersprache war, vor Verirrungen geschützt wurde. Die Uebersetzer der heil. Schrift (Afrikaner) wählten diese Ausdrucksweise um so lieber, als sie dadurch dem griechischen Text sich genauer anschlossen.

Suet. Oct. 86: Praecipuam curam duxit (Octavius), sensum animi quam apertissime exprimere. Quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret ac moraretur, neque praepositiones verbis addere neque coniunctiones saepius iterare dubitavit, quae detractae afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent.

6. Wenn daher - so können wir diese kurze Darlegung der Eigenthümlichkeiten der volksthümlichen Sprache der Itala schliessen — in den romanischen Sprachen der Uebergang des Sprachorganismus aus dem synthetischen in den analytischen Charakter gründlich vollzogen ist, so muss die sogenannte afrikanische Latinität für das erste und nachhaltigst wirkende Stadium dieses Umbildungsprocesses angesehen werden. Denn augenfällig zeigt sich in ihr das Bestreben, an die Stelle der in der römischen Schriftsprache angewendeten Casus-, Comparations- und Motionsbildungen so viel als möglich Formwörter (Präpositionen, Adverbia, Fürwörter) treten zu lassen, welche unbezweifelt dazu beitragen, den Gedankenausdruck einfacher und fasslicher, klarer und durchsichtiger zu machen. Ist nun aber die ausgiebigste Verwendung der Formwörter zu diesem Zwecke ein hervorstechendes Merkmal aller aus der lateinischen Sprache entstandenen und darauf sich stützenden neueren Sprachen, so lässt sich unmöglich verkennen, dass dem Sprachidiome der Itala und Vulgata schon insofern, als in demselben die Anfänge des Ueberganges vom synthetischen zum analytischen Sprachcharakter auftreten, eine hohe Wichtigkeit beigelegt werden muss und dass dessen Studium nicht allein dem Theologen und Bibelforscher ansehnliche Früchte bietet. sondern auch von Seiten der Philologen ein reicheres Mass der Beachtung und Förderung verdient.

REGISTER.

(Die abstechend gedruckten Seitenzahlen beziehen sich auf Wortbedeutung.)

A, ab m. Acc. 409. m. Gen. 442. ab nach Comp. u. Positiv 452. = Gen. 426. - abactor 59. ab ante 234. 475. abbreviatio 69. abduce 294. abducere 346. abientes 294. abietarius 131. abigare 215. ab intus 231. ab invicem 231. abire 346. abiurgare 202. ablactare 180. ablactatio 69. abligurritio 79. abligurritor 59. ablocare 202. abnutivus 130. abolitor 59. abominabilis 114. abominamentum 22. abominanter 153, abominare 297, abominatio 69, abortare, -ire 180, abra 238. abrelinguere 211. abrenuntiare 206. abroboratio 79. abscedere 384. abscondi Depon, 302. absconse 147, 295. absconsio 69. absconsus 295. absentare 169. absentivus 130. absinthius 267. absque 389. absuetudo 68. ab ultra 235. abuti m. Acc, 414. accedisset 286. accendo, m. 65. accensibilis 109. acceptabilis 109. acceptator 60. accepto ferre 346. acceptor 55. accersire 284. accessibilitas 53, accidentia, f. 51. accidia 238. accidiari 252, accidiosus 126. accipere 347. accipiter, f. 269. acclinatio 69. accommodare 384. accongerere 211. accubitalia, n. 106. accubitatio 79. accubitos Acc. 261. accubitum, n. 108. accubitus 89. acedia 238. acediari 252. acediosus 126. acerbare 169, 204. acerbatio 79. acerbitudo 68. acetabula, f. 268. acharis 451. acia 85. acide ferre 347, acidia 238, acquiescere 348, acquisitio 69, acritas 53, acritudo 68. actorius 137. actrix 62. acutiator 137. acutule 147. ad 390. m. Infin. 430. m. Dat. 442. = Dat. 480. - adactus, us, m. 91. adaerare 202. adaeratio 79. adalligare 211. adamator 60, adampliare 202, adapertio 69, adaquare 180. adauctare 202, adcludere 180, adcognoscere 206, addecimare 181, addere 453. ad diem 345, additicius 123, addormire, -miscere 202, adduce 294, adequitatio 69. adescare 202. adesurire 202. adfectatio 305. adfers = adfer, adferitis = adferte 294. adgaudere 101. adgeniculari 181. adhaesus, us, m. 91. adiectare 215. adiectus, us, m. 91. adimplere 206. adimpletio 69. adincrescere 207. adinvenire 207. adinventio 69. ad invicem 232. adipalis 119. adipatus, a, um 146. adipes Plur. 274. adiuramentum 22. adiurare 348. adiurator 60. adiutari Depon. 303. adiutus, us, m. 91. adiuvare m. Dat. 439. adiuvaturus 288. adiuvavi 288. adloqui 348. adloquium 328. admanumdeductor 216. adminari, -nitari 181. administratorius 133. admirare 297. admissor 60. adnominare 181. ad-31 *

nuntiator 55. adobruere 211. adolari 464. adoptabilis 114. adorare m. Dat. 439. adorator 55. adordinare 202. adpetitor 55. adprehendere m. Gen. 438. adpretiare 181. adpronunciatio 70. adpropiare 181. adpropriare 202. adproximare 182. ad satis 475. adsellare, -ri 202. adsequi m. Dat. 439. adservatio 70. adseveratio 328. adsignificare 202, adsisti = adstiti 288, adsolare 202, adstrangulare 202, adsumptor 60. adtinet ad me 375, ad trans 234. adulescenturire 169. adunare, -ire 182, adunatio 79. adundatorium 37. advector 60. adventor 60. adversabilis 114. adversatrix 62, adversitas 53, advivere 202, advocare 348, advocatio 305, advocator 60. adynatus 451. aedificatorius 137. aedificius 267. aedis Nom. 263. aeditua 83. aedituare, -ari 159. aegrimonium 28. aemulamentum 24. aemulus 338. aequamen 27. aequanimis 228. aequanimiter 230. aequator 60. aequiparantia, f. 51. aequiter 151, aeramentum 22, aero 65, aeruca 85, aeruginare 154. aeruscare 160. aeruscator 60. aesti Gen. 261. aestum, n. 269. aeternabilis 114. aeternalis 118. aevitas 53. affaniae 86. affatio 79. affecto Abl. 262. affectuosus 126. afferet = affert 286. afferre 348. affricatio 80. aforis 231. ager, n. 271. aggarrire 202. aggressor 60. aggressura 44. agina 48. aginare 160. agminalis 119. agnicula 99. agniculus 93. agnomentum 24. agnoscibilis 114. agonia 238. agonizare, -ri 247. agraria, f. 105. agraticum 106. agricula 465. agru Abl. 263. ala 305, alba, f. 106. albamentum 24, albarius 134, albinus 130. albitudo 68. albor 64. albugo 67, algus 91. alienator 60. alienigenare 160. alienitas 53. alimentarius 134. alimonia, -ium 28. aliquanti 328. alis, alid 275. alium = aliud 275. aliae Gen., alio Dat. 275. ad alis alium, cum alis alio 275. — alitudo 68. alitura 44. allegatus, us, m. 91. allevaticius 123. alleviare 466. alligatura 40. allocutio 305. allubescere 202. alogiare 255. a longe 231. alsus, a, um 146. altarium, ii 259. -aris, m. 265. alterare 169. altero, -rae Dat. 275, altificare 175, altilia, n. 102, altilis, f. 106, alumnare 160, amantissimus = amand, 456. amaricare 162. amaricatio 70. amarulentus 139. amatio 80. ambestrix 62, ambidexter 223. ambito Abl. 262, ambitor 60, ambitum, n. 271, ambolare 464. ambulatura 44. amen 257. amentatio 80. ames, itis 92. amicabilis 114. amicabiliter 151. amicibus 262. amiciter 151. ammirari, ammodum 462. amnis, f. 269. a modo 232. amoenare 169. amoveam Fut. 290. amphibalum 254. amplectere, amplexare 299. ampliter 151 ampullarius 134. amylare 160. ana 451, anaboladium 239, anathematizare 248, ancillari 160, anetius 451, anfracta, n. 271. angaria 249. angarialis 119. angariare 248. angelificare 179. angustare, -iare 162. 466. angustitas 53. anilitare 169 animadversus, us, m. 91. animaequitas 220. animaequus 223. animatio 70. 305. animatrix 62. animositas 305. annihilare 202. annonari 160. annonarius 134. annualis 118. annullare 182. ante m. Abl. 406. antecessivus 130. anterior 328. anteventulus 141. antistatus, us, m. 91. antistita 86. a nunc 232. anxiare 163. anxiosus 126. anxitudo 68. apellere 182. a peregre 234. aperibo 292. apertibilis 114. apertura 40. apiacius 123. apiarium 35. apices 328. apisci 237. apius, m. 267. apodixis 249. apologare 255. aporia 239, aporiari 252, aporiatio 80. aporiatus, a, um 145. apostatare 253. apostatrix 62. appareas Fut. 290. apparentia, f. 51. apparere m. Negat. 349, apparitura 44. appendicium 30. appetibilis 109, appeto, m. 65. applotare 213. apponere 454, apprehendere 384, apprime 230, 345. appronare 202. aprineus 124. aptabiliter 151. apud 391. m. Dat. 442. aput 456. apud se esse 384. aquagium 220. aqualiculus 98. aquariolus 99. aquiducus 228. aquifuga 85. 220. aquilegus 220. aquilentus 139. aquiminale 48. aquiminarium 36. aquositas 53. araneus, m. 267. aratiuncula 94. aratorius 137. arbitrare 299, arbitrari 384, arbitratrix 62, arcarius 131, arcessitio 80, arceuthinus 247. architectonari 154. 248. arcula 328, ardelio 65. ardor 328. ardui = arsi 283. areola 96. a retro 234. arguitus 296. argumentosus 126. argumentum 305. argutare 300. argutio 70. argutulus 141. arida, f. 160. aritudo 68. armenta, f. 269. armentarius 131. armillum 99. arrepticius 121. arrhabo 239. articula, f. 269. articulamentum 24. artitus, a, um 146. artua, n. 271. arva, f. 269. ascella 96. ascendidi 288. ascensibilis 114. ascensor 55. ascensus, a, um 296. ascopa 250. asinaricius 121. asinarius 131. aspecti Gen. 261. asperiter 151. asperitudo, asprit. 68. aspernabilis 114. aspernamentum 22. aspernanter 153. aspredo 68, assatura 40. 43. assessura 44, assiduare 163. assistrix 62. assumentum 22. astutulus 141. a sursum 232. athisce 250. atramentarium, -ariolum 31. attaminare 182. attegia 86. attemperies 220. attemptatio 80, attendere ab 350. attigere = atting. 462. attiguus 124. attondere 284. attorrere 202, atturatio 80, auca 86, aucella 99, auctificare 179, auctificus 228, auctumnum, n. 106. 271. aucupabundus 139. aucupare 297. aucupatio 80. aucupator 60. audaculus 141. audibo 292. audire m. Gen. 438. auferet = aufert 286. augeam, auges Fut. 290. augificare 179. augmen 27. augmentare 160. augurator 55, auguratrix 62. aulio 65. aulona 250. auricula 94. auricularius 131. aurilegulus 141. aurosus 126. auruginare 160. aurugo 67. aurula 99. auscultare 237. auspicare 300. austeris = -rus 274. autumnitas 53. auxiliare 300. avariter 151. aversatrix 62. averta 86. avertarius 134. avertui = -ti 287. aviditer 151, avitium 30, avocamentum 24. avocare 351, avocator 60, avolsus 465.

B = p 456. = v 455. baceolus 99. 255. bahes 454. baiolare 464. baiulare 163. baiulatorius 137. balluca 86. balnearium 36. balneaticum 106. balneus, m. 267. baptismum, n. 270. barbaricarius 134. barbitium 30. bardus 140. bastagarius 134. batuere 237. baxea 86. beatificare 175, bellari 303. belligerator 54. belluilis 120. benedicere m. Acc. 440. benefragrantia, f. 216. beneplacitum, n. 108. beneplacitus 142. benestabilis 223. benignare 163. benignes Plur. 274. benigniter 151. benivolus 463. bestialis 119 betizare 160. bibax 121. bibilis 114, bibo, m. 65. bibonius 124. bicameratus 142. bigerrica 86. bimatus, us, m. 89. bisaccium 220. bituminare 154. blanditer 152. blandulus 141. blasphemabilis 114. blaterare 237. blatero, m. 65. blatire 238. blato, m. 65. blatta 328. blattiarius 134. blennus 88. bliteus 124. blitum 39. boletar, -arium 31. bonusculum 99. bonus quam 442. botryo 239. bovilla 99. bovillus 140. brabeum 239. brabium 239. bracarius 134. brachiale 102. bravium 239. breviarium 36. breviarius 134. breviator 58. brevis, m. 105. bubillus 140. bubsequa 85. bubulcitari 160. bubulinus 130. bucca 472. buccea 86. buccella 97. buccellarius 134. buccellatum, n. 108. buccinare 154. buccino, m. 65. bulga 86. burdo 64. burgarius 134. burgus 88. Caballatio 79. caballus 88. 472. cacabaceus 124. cacabulus 98. cachinnabilis 114.

cachinnosus 126. cadialis 119. caduciter 152. caecutire 169. caeduus 124. caelicola 306. caelitus 149. caelus, m. 267. caementa, f. 269. caementarius 131. caepula 99. caerimonialis 119. caerimoniari 160. caerimoniosus 126. caesa, f. 86. caespiticius 124. calaburrio 65. calcaneum 29. -neus, m. 267. calcaria, f. 106, calcariarius 134, calcariensis 120, calcearium 36, calcina, f. 48. calcitrosus 126. calculare 160 calculatio 79. calculator 60. caldicerebrius 228, calefaci Pass. 296, calefactorium 37. caligarius 134 caliginare 154. caligosus 125. callositas 53. calontae 451. calor, n. 271. caloratus 146. calumniare 297. calumniosus 126. calvaria, f. 83. calvi Infin. 238. calx, m. 267. camellus 460. campensis 118. campestratus 146. campestre 8. 102. camus 240. canaba 86. cancellare 160. cancerare 160. candelabrus, m. 267. candentia, f. 51. candida, f. 106, candidare 163. candificare 179. cani = senectus 306, canicae 86. canitudo 68. cantabrarius 134. cantabrum 39. 328. cantabundus 139. caperare 160. capillago 69. capillatura 40. capillitium 30. capillosus 126. capillum, n. 271. capit = fieri potest 351. capitatio 80. capitium 28. capitularius 134. capitulum 328. capitus, us. m. 91. capsarius 134. captatela 46. captatrix 62. captivare 164. captivator 60. capulus 328. caraxare 44. 255: carbonescere 179. carcar 463. carere 384. m. Acc. 414. carnalis 338. carnatus 146. carpisculum 39. carrago 69. carruca 86. carrus 88. cartallus 240. casabundus 139. casare 215. caseatus 142. caseum, n. 271. casitare 215. cassare 169. cassida = cassis 259. cassidilis, -le 93. castellus, m. 266. castificare 175. castitudo 68. castra, f. 269. castrensiani 130. castrensiarius 134. castriciani 130. castus, us, m. 91. casula 94. cata 247. 451. cataclysmus 240. cataplasmare 253. cataplectatio 250. catechizare 248. catenare 160. catenula 94. catlitio 80. catta 83. catulire 160. caudicarius, codic. 134. cauponium 106. causa 306. causaliter 152. causarius 134. causatio 80. causidicatio 80. cautela 46. cauteriare 255, cauteriatus 145. cautim 148. cavatura 44. cavere 384. cavernare 160. cavernum, n. 271. cavillabundus 139. cavillum 39. cavositas 52. cedenter 153. cedriare 255. celatim 148. celebrabilis 114. celeranter 153. celeratim 148. celerus 274. cellariensis 120. cellaris 120. cellarium 31. cellarius 134. cellio 65. celtes, -is 93. cena pura 306. centenionalis 119. cenotaphium 240. centoculus 228. ceraula 249. cerdo 65. cernere 352. cernuare 170. certari Depon. 302. certiorare 172. cervicatus 142. cessare m. Abl. Gerund. 433. m. Part. Präs. 450. cessim 148. cestis = -ibus 262. ch = h 455. chalare 250. chaos 250. charaxare 255. charaxatura 44. chartula 99. chartularius 134. chartus, m. 267. Cherronensus 458. chytropus 240. cibare 154. cibatio 80. cibatus, us, m. 91. cicindela 46. cidaris 240. ciliciarius 134. cilicinus 129. cincinnatulus 141. cinctorium 33. cinctus, us, m. 328. cinerarium 36. cinerarius 134. cinerescere 180. cinericius 121. circa 392. m. Abl. 406. circitor 60. circuitas 52. circuito Abl. 261. circulare 154, circulatim 148, circumamicire 183, circumauferre 207 circumcaesura 220. circumcommensuratio 220. circumducere 352. circumductio 328. circumiet 292. circuminspector 216. circuminspicere 207. circumlaevigare 202. circumlatio 80. circummensuratio 220. circumobruere 211. circumobversari 211. circumpedilis 216. circumpes 216. circumproiicere 211. circumpurpuratus 146. circumspector 216. circumstringere 183. circumtenere 183. circumterminare 202. circuncisio 457. circuninspicere 457. cis 398. cisiarius 134. cisterninus 130. citatim 148. citra 392. civitatium 264. clabularis 120. clamare 352. clanculum Präp. 400. clarificare 175. clarificatio 80. claritudo 68. claror 64. claudigo 69. claustrarius, clostr. 134. clavarius 134. clavicarius 134. clavicularius 134. clibanarius 134. clipeum, n. 271. clodus 464. cludere 465. clunis, m. 267. clusor 55. coabducere 211. coacervatim 148. coactile 107. coactiliarius 134. coadunare 207. coadunatio 80. coaequalis 223. coaetaneus 122. coagitare 183. coambulare 123. coangustare, -iare 183. cochlearium 260. cocio 65. coda 464. coëlectus 223. coenacularius 134, coena pura 306. coenaticum 107. coenaticus 141. coenatorius 137. coenomyia 251. coenulentus 139. coepère 283. coëxcitare 207. cogitamen 25. cogitamentum 22. cogitare 352. cogitatio 308. cogitatorium 37. cogitatorius 137. cogitatus, us, m. 308. cognata = uxor 328. cognoscenter 151. cognoscibiliter 149. cognotus 295. cohabitatrix 62. cohortare 300. coinfantiari 202. coinquinare 183. coinquinatio 70. colatura 44. collaborare 183. collactaneus 122. collapsio 80. collator 60. collecta, f. 108. collectarius 134. collectio 328. collectus - brevis 332. collegiarius 134. collegius, m. 267. collexi 286. colligere 353. collixare 202. colludium 30. collurcinatio 80. collus, m. 267. collyrida 251. colorare 384. columbari 160. columbinaceus 124. columnatio 70. combibo, m. 65. combinare 183. combustura 44. comedo, m. 65. comesor 55. comestor 55. comestura 40. cominus 345. comitare 297. commanducare 183, -ari Depon. 303. commanere 202. commeletare 202, 255. commemorari 353. m. Acc. 440. commemoratio 308. commendatorius 137. commensus, us, m. 91. commentare 300. commetare 215. commeus 216. commictilis 117. comminabundus 139. commiscibilis 114. commisero, m. 65. commissura 308. commitigare 202. commixticius 121. commixtim 148, 230. commobilis 114. commoderare 202. commoneam Fut, 290. commori 184. commundare 184. communicare 354, communicator 55. communicatus, us, m. 91. communitus Adv. 149. comoedisare 255. compaganus 228. compaginare 160. compagus 88. compalpare 184. compar 308. comparare 384. comparator 60. comparere m. Negat. 349. comparticeps 223. comparticipare 202. compartiri 184. compassio 80. compastor 220. compati 184. compavire 202. compedire 154. compendialiter 152, compendiare 160, compendiose 147, compendiosus 126. comperdere 22. comperendinus 130. comperiri Depon. 303. compilare 384. compitus, m. 267. complacere 184. complacitum, n. 108. complacitus 142. complanatio 80. complanator 60. complantatus 142. complectere 300. completio 80. complex 121. complexare 215. complicatio 80. compluere 185. compluries 230. compositicius 124. compositio 309. compotire 170. compressare 213. comptus, us, m. 91. compulsare 215. compulsatio 80. compunctio 70. compungere 354, computus 88, con = cum 457, 465, conabilis 114, concaedes 220. concaptivus 224. concatenare 185. concavitas 53. concellarius 224. concellita 220. concensserat 458. concernere 202. concertari Depon. 302. concessatio 80. concinnaticius 124 concinnitas 328. conclusus, us, m. 91. concolligere 207. concordatio 70. concorditas 53. concorporalis 224. concreare 125. concubatio 80. concubitor 56. conculcatio 70. conculcatus, us, m. 89. concupiscentia 49. concupiscibilis 110. concussio 328. concussor 60. concus-

sura 44. concustodire 203. concutere 354. condecet 185. condelectari 207. condeprecari 211. condicere 384. condigne 230. condignus 224. conditaneus 124. conditio 309. conditionabilis 114. conditorium 37. conditum, n. 108. condĭtura 44. condītura 43. 44. conditus, us, m. 91. condolere 185. condormire 185. condormiscere 180. conducibilis 114. conductus, us, m 91. condulcare 185. condy 240. confecturarius 134. confersus 295. confidenter 340. confiderunt 288. confitere 297, confixilis 117. confixio 71. conflabellare 203, conflatilis 116, conflator 60. conflatorium 34, confore 203, conformalis 228, conformis 224. confortare 185. -iare 467. confovere 186. confractio 71. confrequentatio 216, confricamentum 24, confrigere 186, confuerit 203, confuga 85. confugire 285. confundere 354, -di m. Acc. 440. confusio 309, confuturum 203, congaudere 186. congero, -gerro 65. conglorificare 186. congratulari 355. congratulatio 220, 328. congredere 300. congressor 60. congyrare 186. coniectari Depon. 303. coniucundare 186. coniugalis, f. 106. coniunctus, us, m. 91. conniventia 51. connumerare 186. conopeum 240, conquiniscere 203. conrecumbere 207. conresupinare 211 conresuscitare 207. consanare 203. conscribillare 203. consecraneus 124. consenior 216. consequenter 151. consequi m. Dat. 439. conservatorium 37. conservitium 220. consiliatrix 62. consiliosus 126. consistorium 37. consitura 44. consociabilis 114. consocius 221. consolabilis 114 consolare 300. consolari 388, consolidare 186. consonanter 153. consortiari 164. consparsio 71. 309, consparsura 41. conspector 56. conspersio 71. 309, conspicabilis 114. consponsus 224. consputare 215. constabilibo 292. constabilire 186. constanter 340. constrictare 215. constupratio 80. consubrinus 465. consubstantivus 228. consuetudinarius 134. consulari 465. consultari Depon. 302. consummare 355, m. Abl. Ger. 433. consummatio 310. consummator 56. consummatrix 62. consuscitare 207. consutilis 117. contaminatio 71. contarius 134. contemnificus 228. contemptabilis 114. contemplare 300. contemporaneus 228. contemptibilis 110. contemptibilitas 53. contenebrare 51. contenebrescere 186. contenebricare 186. contenere 466. contentiosus 126. conternare 187. conterraneus 228, conterui = -trivi 287, contesseratio 221, continentia 328, contingere m. Dat. 439. continuari 384. continuatim 148. contractare 466. contractura 44. contradere 207. contrarietas 53. contrasistere 187. contra versum 235. contrectare 384. contrectatio 328. contremibundus 138. contribulare 187. contribulatio 71, contribulis 224, contritio 71, 310, contruncare 76, contui 3. Conj. 284. contutari 187. convallatio 71. convasare 203. conventare 215. converritor 60. conversari 356. conversatio 310. convesci 187. convexare 203. convicanus 228. conviciare 300. convicinari 187. conviolatio 71. convivare 300. convivificare 187, convolutatio 216. coobaudire 211. coodibilis 114, cooperari 187, cooperarius 131, cooperator 56, cooperculum 39, cooperimentum 22, 310, coopertio 80. coopertorium 34. coortus, us, m. 91. copiari 160. copis 120. copulari Depon. 303. coquinare 160. coquinatorium 34. coquinatorius 137. coram m. Acc. 409. m. Gen. 442. corbula 99. corcillum 99. cordicitus 149. cordolium 221, coriago 69. corius, m. 267. cornicularius 135. cornipetere 155. cornuis Abl. 262. cornum Acc. 262. cornupeta, cornip. 82. coronamen 27. coronamentum 22. corporatura 44. corporosus 126. corpulentia 51. corregia 463. cor-

reptio 310. corridere 187. corroboramentum 24. corrogatio 71. corruptibilis 110. corruptivus 129. corruptorius 137. cors, chors, cohors 93. cortina 310. coruscare 356. coruscatio 71. 311. coruscus, m. 88. cossim 148. counare 203. couti 188. coxendix 93. coxi -- coëgi 286. crapulari 155. crapulatio 71. crapulentus 139. crassificare 179. crassificatio 80. creagra 241. creatura 41. crebriter 152 crementum 24, cremialis 119, cremium 29, cribellare 160, criminare 297. criminatrix 62. crinis, f. 269. cruciabilis 114. cruciabilitas 53. cruciabiliter 152. cruciatio 71. cruditare 170. cruditatio 180. cruenter 153, crux, m. 267. crypta 241. cubiculus, m. 267. cubilis, m. 266. cubitos Acc. 261. cubitura 44. cubitus 89. -um 271. cucullio 65. cucuma 86. cucumella, -um 99. cucumerarium 31. 102. cucus 88. cucutium 30. culinarius 135. culpabilis 114. cultrarius 135. cultura 311. cum m. Acc, 409. m. Gen. 412. cumulare, n. 48. cumulatim 148. cun = cum 457. cunctamentum 24. cunctare 300. cunctim 148. cupa 328. cupedinarius 135. cupedo 68. cupidus m. Dat. 413. cupienter 153. cupire 286 cupressus, m. 267. cur = quia 405 curare m. Dat. 414. curatura 44. currax 121. curristi 288. cursura 44. curvatura 44. cusio 80. custodela 46. custodia 311. custodiare 155. custodiarium 31. custodiarius 135. custodibo 291. custoditio 71. cynae ennyae 451. cynomyia 251.

Damnaticius 124. damnificare 175. damula 95. Danielo Abl. 259. dapalis 119. dapsilis 117. Adv. -le 147. dardanarius 135. datus, us, m. 89. de 392. 396. m. Acc, 410. = Gen. 426. 480. de abante 475. de abintus 475. dealbatio 80. dealbator 60. deamare 203. deambulacrum 38. deargentare 188 deartuare 203. deaurare 188. deaurator 60. debatuere 203. deblaterare 203. debuccinare 188. decachinnare 203 decada = decas 259 decalicator 60, decalvare 188. decantare 385. decantatio 71. decarnare 203. Decembro Abl. 260. deceptio 71. deceptiosus 126 deceptorius 137. decermen 27. decervicare 203. decet m, Dat. 439. decidere 356. decidere 385. decimare 164. decimatio 72. decinerescere 180. decipula 95. -um 99. decoctio 328. decolorare 385. decooperire 208 decoramentum 24. decoriare 188. decoriter 152. decorosus 126. decrementum 24, decrescentia 51, decribrare 203, decunctari 203, dedamnare 203, de deorsum 232. dedicator 60. deebriare 203. deexacerbare 207. defenerare 203. defensa, f. 83. defensaculum 39. defensatrix 63. defetiscentia 51. deficere m. Gen. 438. m. Partic. 450. deflexio 80. deflorire 284. deforas 232. deforis 232 398. 475. deformatio 80. defossio 80. defuga 85. defunctio 72 311. defunctorius 138. defunctus, us, m. 91. defustare 203. deglutire 188. degradare 203. degrunnire 203. degulare 203. degulator 60. dehabere 203. dehonestare 188. dehonestatio 72. dehonorare 203. dehonorificare 188. dehortatorius 138. deicola 216. deiectibilis 114. deierare 188. deificus 224. deinceps 345. deinsuper 232 de intus 232. deiungere 189. deiurare 466 deiuvare 203, delacrumare 203 delatura 41 deleam Fut. 290. delectabilis 110 deletilis 117. delibare 357. delibatio 72. deliberare 357. delicare 238. delicata, f. 100. delicatus, m. 105. deliciari 155. deliciosus 126. delicium, n..271. delicia, f. 273. delingere 189. delinire = delinere 285. delinquentia 49. delinqui = deliqui 287. deliramentum 23. deliritas 53. de longe 252. deluctare 300. deludificare 203. demagis 234. de mane 475. demeaculum 39. demembrare 189. demensurare 189. dementare

-ire 164. demetitus 296. deminorare 203. deminoratio 72. deminutus, us, m. 92. demolire 297. demorari 357. demoratio 72. demptio 72. demussare 203. denasci 203. denigrare 189. denique 345. denotare 357. denotatio 311. denudatio 72. denuus 228. deoperire 203. deoptare 203. deorbitare 203. depalare 203. depalare 203. depalator 60. deparcus 140. depector 60. deplanare 189. deplorabundus 139. deponere 357. depopulare 300. depositio 312. depositorium 37. deposivi 287. de post 235. depostulator 60. depraedare 297. depraedari 189. depraesentiarum 230. 345. deprecabilis 110. deprecari 358. deprecatorius 133. depretiare 203. depropitiare 189. depropitiatio 72. depudescere 204. depungere 204. deputare 358. derelinqui = -liqui 287. de repente 234. de retro 232. 475. derisio 72. derisorius 138. derisus 312. derogator 60. descendidit 288. de semel 232. deserare 204. desertrix 63. deservitio 72. desiderantissimus 456. desiderare 358. desinere, desistere m. Abl. Gerund, 433. desolatorius 133. desolatio 72. desomnis 120. desperabilis 110. despicabilis 114. despoliare 385, desponsare 189, desponsatio 72, desponsio 80, desternere 189. destillescere 190. destinare 385. destructor 56. de sub 235. 475. desuper 398. de superne 234. desurrectio 80. de sursum, de susum 233. 475. detentare 215. detentatio 80. detentator 56. detentio 72. detentus, us, m. 92. deteriorare 171. detractator 56. detractatus, us, m. 92. detractio 312. detractor 56. de trans 235. detrectator 56. detrimentosus 126. deturpare 190. de ultra 235. deviare 170. devinctio 80. devindicare 190. devirginare 190. devorator 56. devoratorium 37. devoratorius 138. devotamentum 23. devotare 213. dextrabus 275. dextraliolum 98. dextrocherium 249. diabulus 465. diaconem etc. 262. diadema 254. diaetarius 135. dicacule 147. dicaculus 141. dice - dic 294. dicebo 291. dicibulum 39. dictoaudientia 216. didragma 455. die quotidie 343. diffamare 190. diffamia 89. differitas 53. differitis 286. differre 385, diffidentia 312. diffidissem 288. diffinire. diffinitio 463. diffusilis 117. diffusor 60. digestus, us, m. 92. dignanter 153. dignitosus 126. dignus m. Acc. 412. m. Gen. u. Dat. 413. diibus, dibus = diis 262. dilaceratio 72. dilancinare 204. dilapidare 204. dilapsio 80. dilargiri 389, dilectus, us, m. 92. diligebo 291. diloris 121. diluvio 80. dimenstruus 124. dimetibor 291. dimetiri 389. dimittere 358 - 360. dimoliri 463. dimovere 385, dinumerare 360, dioryx 241, diosum 460, diplois 241, dirarare 204, directarius 135. directim 148. directorium 37. directura 44. diridere 463. discalceatus 142. discapedinare 204. discavere 204. discendere, -sus 463. discens = discipulus 107. discentia 51. discernenter 153. discernibilis 114. discerniculum 39. discertatio 463. discingere 385. disciplinatus 142. disciplinosus 126. discissura 44. discolorare 464. disconducere 211. disconvenientia, f. 221. discooperire 207. 464. discordiosus 127. discorditas 53. discrescere 204. discretim 148, discretio 73. discretor 56. discretorium 37. discribere 464. discriminale, n. 102. discubitio 73. discubitus 89. 2. Decl. 261. discursio 73. disertim 148. disertitudo 66. disiunctim 148. dismittere 460. disparari 385. dispargere 466. disparilis 117. disparilitas 53. dispartibilis 114. dispector 60. dispendiosus 127. dispendium 30, dispensatrix 63, dispercutere 211, dispergi = -persi 287, disperiet 293. dispersim 148. dispicere - desp. 464. displicentia 51. dispoliare 464. -ari Depon. 303. dispoliator 60. disponsare 464. dispunctor 60. dispudet 204. disrumpere 460. disseparare 190. dissertari Depon. 303. dissidiosus 127. dissignare 464. dissimulamentum 24. dissimulare 385. dissimulatio 328. dissolutrix 63. distabescere 190. distaedet 204. distantivus 130. distemperare 204. distentio 73. disterminator 60. distractio 329. distractor 60. distrahere 360. distruere 464. distruncare 204. disunire 204. diurnare 170. diurnarius 135. diurnis diebus 345. diutine 147. divalis 119. divastare 464. diversicolor 225. diversitor 60. dividia 86. dividuitas 53. divina, f. 106, divinatrix 62. divisim 148. divitare 170. doceam Fut. 290. docibilis 110. doctis, e 274. doctitanter 153. doctrix 62. documentum 329. dolamen 27. dolatio 80 dolatorium 34. dolentia 51. doleri Depon. 304. dolescere 180. doliaris 120. doliarium 36. doliarius 135. dolidus 141. dolobrarius 135. dolor = dolus 312. dolorosus 127. dolositas 52. doma 241. domatus = domit. 295. domesticatim 148. domesticitas 53, domi = domum 408. dominaedius 221. dominari pass. 389. m. Gen 438. dominatus Adj. 146. domi reditio 221. domnaedius 221. domnicus 467. domnifunda 221, domu Abl. 263. domuitio, domum itio 221. domum repetitio 221 domuncula 95. domusio 221. donare 385, donativum, n. 102. donator 56. donice, -cum 468. donificare 179. doniquies 468. dormibo 292. dormire 360. dormitatio 73. dormitio 73. 312. dorsuale, n. 107. dorsus, m. 267. drungus 88. dubietas 54. dubiosus 127. dubitatim 148. ducatio 80, ducator 60. ducatus 89. ducere se 361, ductitare 215. dulciarius 135. dulcitas 54. dulcitudo 68. dulcor 63. dulcorare 155. dum 400. duo = duae 277. duocenti 467. duodecaiugum 221. duodennis 469. duomvires 262, duplare 170. dupundius 465. durabilitas 54. duramentum 25. duricordia 216. duriter 150. duritudo 68, duum = duorum 277.

E = ae 463. e = i 463. e, ex m. Acc. 410. m. Gen. 442. ebeninus 247. ebriacus 140. ebriamen 26. ebriare, ebriolare 170. ecclesia 329. e contra 233. ecstasis 242. edediderit 288. editus, us, m. 92. educare, educere 361. edulcare 204. edulia, n. 107. edulium 30. edurescere 180. effecundare 204. efficabilis 114. effigia = -ies 259. effigiare 160. efflictim 148. effodire 285. effractarius 135. effractor 60. effractura 44. effrons 120. effugare 204. effumigare 204. effundi = -udi 287. effuriari 190. egere m. Acc. 414. egeri Depon. 302. egestosus, egestuosus 127, eiectamentum 25, eiicere 361, elaeon 242, elatare 204, elate, f. 242. electrix 62. elegare 204. elementicius 124. elentescere 180. elimator 60. elingere 190 eliquamen 27. elixare 204. elixatim 148. elixatura 44. elogiare 160. elongare 173. elonginquare 190. eloqui pass. 388. elucidare 190. eluscare 204. emanare 385. emanere 385. emansio 80. emansor 60. embonpoint (franz.) 193. emedullare 190. emendare 362, emendatio 329, emeritum 109. emicavi = -cui 288. emigrari Depon. 302. eminulus 141. emola 83. emortualis 119. emunctorium 34. emundatio 73. encaeniare 255. enixim 148. enixio 80. enubilare 204, enumerare 385, epulare 300. epulari 362, epulatio 312. epulatorius 138. equila 86. equimentum 25. equiso 65. equitium 30. eradicatio 73. eregi = erexi 287. eremosus 125. eremus 242. e re nata 345. erga 398. erogator 60. errantia, f. 51. erubescentia, f. 51. eructare 362. eructuare 362, 467, erudimentum 25, erudire 385, eruditor 56, eruditus, us, m. 92. escatilis 117. esitare 215. espuere 457. est m. Infin. 363. estatio = stat. 467. Estephanus 467. esuribo 292. esurigo 69. etheca 256. e trans 235,

eucharis 451. eunuchizare 248. evacuare 363. evaginare 190. evaginatio 73. evangelizare 248. evasio 73. everricellum 99. evigorare 204. evirare 204. evitare 385, evolsi 465. evulsi = evelli 288, exagium 30. exalbare 191. examinatorius 138. examussim 149. 410. exancillari 204. exanimalis 119. exaperire 204, exasperatrix 62. exauditio 80. excaldare 204, excaldatio 80. excastrare 191, excellente = -ens 468. exceptaculum 39. exceptor 60. exceptorium 34. exceptorius 138. excerebrare 191. excetra 86. excissare 215. excitabilis 114, excoctio 81, excolare 191, excolere 385, excomedere 211, excordere 211, excordere 191, excremare 204, excubitus 90, excuneatus 146, excusabundus 139, excussare 215. exdorsuare 204. exemplare Inf. 155. exemplarium 36. exemptus, us, m. 92. exenterare 191. exentiare 192. exercere 283. exercibilis 114. exercitamentum 25. exerciti Gen. 261. exercitio 329. exerrare 191. exfornicari 191. exhibere 364, exhibitio 73. 312, exhibitor 60, exhonorare 191, exhonoratio 81, exhortare 297. exhortatorius 138. exientes 295. exies, exiet . . 292. exiguior 278. eximietas 54. exinterare 191. existimabilis 114. exivi 289. ex nunc 233. exobruere 211. exomologesis 249. exonerator 60. exopiniscere 204. exorabulum 39. exoratorium 34. exorbitare 204. exorcidiare 458. exornare 385. exos 228. exossare 164. exossis 120. expalpare 204. expalpari Depon, 304. expavescentia 51. expectorare 204. expedibo 292. expeditio 313. expeditionalis 119. expeiurare 211. expensare 215. expergiscere 300. experimentare 160. experire 300. expiatus, us, m. 92. expompare 204. exponere = depon. 364. expositio 329. expressim 149. exprobrabilis 110. expromare 215. expromptus 338. exproprare 456. expudoratus 146. expunctor 60. expungere 385 sq. exquirere 386. exquisitio 73. exquisitor 56. exsanguinatus 146. exscreatus, us, m. 92. exscrutare 192, 299. exsecramentum 23. exsecrare 300. -ri pass. 389. exsentiare 192. exsequiari 160. exsequium - - iae 271. exsiliari 160. exsimulare 204. exsobriare 204. exsolutio 81. exsorbeam Fut. 291. exspernere 192. exspoliare 365. -ri Depon. 303. exsternare 204. exsufflare 192. exsugebo 291. exsulaticius 124. extalis 100. extemporaneus 124. extensa, f. 83. extensor 61. extergere 192. extergere 283. exterminare 365. exterminatio 74. exterminator 56. exterminium 29. externare 170. extimatio 81. extollentia 49. extra m. Abl. 406. extraneare 170. extremior 278. extremissimus 280. ex tunc 233. exuberantia 51.

Fabatarium 36. fabellator 57. fabricarius 135. fabulare 300. fabulator 57. fabulo, m. 65. face = fac 294. facere 366. facile 345. facilis 338. facilitas 329. faciliter 152. facitur ... 296. factitamentum 23. factitator 61. factura 329. facul 237. facula 95. facundiosus 127. faenisicium 221. faenus, m. 266. falla 86. fallaciosus 127. falsare 170. falsarius 135. falsiloquax 228. falsiloquium 221. falsiloquus 225. falsimonia 30. falsum, n. 109. famigerabilis 114. famigerare 179. famigeratio 81. famigerator 61. familiaricus 141. familiaritas 329. famis Nom. 263. famositas 54. famula 237. famulabundus 138. famulare 155. famulatio 81. famulatorius 138. famulatus, m. 329. famulitas 54. famulitium 30. fanus, m. 266. farinula 95. farinulentus 139. farsura, fartura 44. farsus = fart. 295. fartim 149. fascinatio 74. fascinus, m. 267. fascis 329. fastidibilis 115. fastidiliter 152, fastidire m. Gen. 415. fastidiri Depon. 304. fatiga-

bilis 115. fatigare 386. fatigatio 329. fatisci Depon. 304. fatuosus 125. fatus. m. 267. favea 86. faventia 51. febricitare 213. fellosus 127. femorale, n. 103. feris = fers 286, fervura 44, festinatim 149, festivare 170, festivitas 313, festiviter 152, festivum, n. 107, fetare 213, fetis = fetibus 262, fetosus 125, feturare 160. fibla 467, fibulatorius 138, ficatum, n. 109, ficitas 54, fictiliarius 135, fictio 313, fictum, n. 103, fictura 45, fictus 338, ficulnea, f. 100, ficulneus 122, fidelia, f. 84, fidelis 332, fiducialiter 150, fiduciare 161, fiendum 303, fiens 294, fiere Imper. 294, 302, fieretur . . 302, figmentum 23, figulare 161. figulatio 81. filialis 119. filiaster 93. filibus = filiis 262. filus, m. 267. filum 329, finctor 459, finctus 295, fingibilis 115, finire 367, finis, f. 269. 329. finitio 329. firmamentus, m. 266. fito, fite 294. fitus = factus 296. fixura 41. flabellare 161. flaccere 238. flammidus 141. flammigerare 179. flatura 44. flaturalis 119, flaturarius 135, flectare 215, florire 284, 287, 476, floritio 81, flucti Gen. 261. fluibundus 139. fluidare 170. fluvia, f. 269. fluxilis 117. fluxuatio 74. fluxura 45. focarius, a 131. focus = ignis 313. fodire 285. foenerare, -ri 481. foetutinus 130. folleare 161. follere, follicare 161. follis 329. fomentare 161, fomitas 52, fontana, f. 106, 472, foraminosus 127, foras Präp, 340. 398. forensis = extern, 338. foricarius 135. forinsecus 230. foris Prap. 340. 398. formamentum 25, formatura 45, formella 97, formicabilis 115, formonsus 458. fornacarius 135. fornacator 61. fornicari 155. fornicaria, f. 101. fornicarius 132, fornicatio 74, fornicator 57, fornicatrix 62, forpex 93, forsitam 457, forte = $\ddot{a}\nu$ 340, fortificare 179, fortis 332, fortunatim 149, forum 313, forus, m. 267, fossatum, n. 109, fossura 41, fovela 46, fractamentum 23, fractio 74, fractorium 34, fragium 30, fragrantia 51, framea 313, fraudulenter 151. fraudulentia 49. frausus 295. frendor 63. fretale 48. fretus = fretum 263, 267, fricamentum 25, fricator 61, fricatura 45, frigedo 68, frigidare 170, frigorare 161. frigorificus 228. frixare 215. frixorium 34. frixura 45. frons, m. 267. fructi Gen. 260. fructiferare 174. fructificare 175. fructus = fruitus 296, frui m. Acc. 415, frunisci 236, frustrabilis 115, frustramen 27, frustrari 386. frustratorius 138. frustulentus 139. fruticari Depon. 304. fuco, m. 65. fugela 46. fugire 285. fugitivarius 135. fugitivosus 127. fulgere 284. fulgidus 141. fulgitrua 88. fulica 84. fulmenta, f. 86. fulmentum 25. fumabundus 138. fumariolum 99, fumigabundus 138, fundibularius 132, fundibulum 38, fungi pass, 389. m. Acc. 414. funis, f. 269. furatrina 48. furceps 465. furcepem Nom. 264. furna, f. 269. furtunatus 465.

G = c 455. gabalus 88. gaesum 242. gaia = gaza 461. galearius 135. gamba 86. ganeum = -ea 271. gannire 236. ganta 86. gaudialis 119. gaudibundus 139. gaudimonium 28. gausapinus 130. geenna, gehenna 256. gelicidium 216. gelus Nom. 261. 267. gemiti Gen. 261. generamen 26. generibus = generis 262. geniculatio 81. genimen 26. genitura 41. gentes = homines 329. genus = genu 264. genus 314. gerro 65. gerulo 65. gestabilis 115. gibberosus 125. gigeria 88. glabrosus 127. glabrus 274. gladiator 329. gladiolum 270. gladium, n. 270. glebulentus 139. glisci Depon. 304. glorificare 175. glutinum Nom. 260. gluttire 236. gnarurare 120. gnaruris 120. grabatus 242. gracilentus 139. gracilitudo 68. gracilus 274. grados Acc. 261. granarium 36. grandaevitas 221. grandibo

292. grandire 170. granditer 150. grandiusculus 141. grando, m. 267. grassatura 44. gratanter 153. gratificare 298. -ri 386. gratiositas 54. gratitudo 68. gratulari 367. gravabilis 115. gravamen 27. gravitudo 68. gremium 314. gressos Acc. 261. grex, f. 269. grossitudo 66. 455. grossus 88. 455. grumus 89. grunda 87. gubernum 39. gumia 86. gurdonicus 141. gurdus 140. gurgulio 65. gurgustiolum 99. gustum 38. guttur, m. 267. gyrus 472.

H abund, 462, habe = ave 455, habentia, f. 51, habere m. Infin, 447-449, = habitare 386, habitaculum 37, habitatrix 62, habitior 146, habituari 161, habitudo 66. habivi = habui 288. hactenus = non amplius 340. hacc = hoc 452. halleluia 257. hamatilis 117. hamula 95. hastarium 36. haud pleonast. 345. haurii = hausi 289, hauritorium 34, hauritus = haust 296, hebdomada, f. 258, hedus = haed, 463. Hellada Nom. 258. helucus 89. helvella 99. heredes = heres 263. herem Acc. 265. heredipeta 85. hereditare 155. herodius, -io 242. hesterno 345, hibernalis 118, hibernum = hiems 107, hic = Artikel 420, hilarescere 180. hilaritudo 68. hinnibilis 115. histrionia, f. 106. holocaustum, -caustoma, -cautoma 243. homicidialis 119. honestamentum 25. honestare = locupletare 367, honestas = divitiae 314, honeste = abunde 342, honestitudo 68. honestus = dives 332. honorificare 176. honorificentia 50. honoripeta 85. 228. horabus 265. horno 345. horoma 254. horrea, f. 269. horrearius 135. horreaticus 141. horripilatio 74. horsum 345. hortare 300. hortulanus 128. hosanna 257, humanitas 329, humanus = homo 105, 339, humectatio 81, humectus Adj. 140. humera Plur. 270. humerale, n. 103. humerulus 93. humificare 179, humilare 467, humiliatio 81, humilificare 179, humorosus 127, humu Abl. 263. hymnisare, -zare 253.

I = e 403. i = u 464. iacca 86. iactanticulus 141. iacturari, re 156. -iaculamentum 25. iaculare 300. iaiunare 463. ibi = eo 408. ibus = iis 276. identidem 342. id ipsum 424. idolicus 141. idolium 243. idonior 278. iecorosus 127. ieiunare 165. ieiunatio 81. ientaculum 39. ignavescere 180. ignaviter 152. ignesci Depon. 304. ignire 153. ignitulus 141. ignoranter 151. ignoscentia 51. ignoscere m. Acc. 415. illae Dat. 276. illamentatus 225. ille = Artikel 419, 480. illecebrosus 127. illex, icis 121. illibalis 115. illiberis 225. illic = illuc 409. illicentiosus 127, illinimentum 25, illinire 285, illo Dat. 275, illucubratus 228, illum = illud 276. illuminatio 74. illuminator 61. imberbus 274. imbrialis 119. imitare 300. immaculatus 225. immarcescibilis 110. imme noratio 216. immemoria 221. immensurabilis 115. immisericordia 221. immolaticius 121. immortalitus 149. immusicus 228. impacificus 228. impaenitendus 225. impaenitens 225, impalpebratio 221, impassibilis 115, impausabiliter 152, impedire m. Dat. 413. impendia, f. 269. impendio 345. impendiosus 127. impensa 329. impetere 192. impetibilis 115. impiare 170. impigritia 221. impilia, n. 88. impinguare 192, implagare 204, implanare 253, implebilis 115, imponere 367, impossibilis 332. impostura 45. impraesentiarum 229. imprincipaliter 152. improbiter 152, improperare 368, improvidentia 221, impudorate 147, impudoratus 142. impugnatio 81. impuratus 146. imputribilis 110. - in 396. m. Abl. 406, m. Acc. 410. m. Gen. 412, m. Abl. Gerund, 450, - inabsconsus 228, inaccessibilis 110, inaccusare 193, inaccusatus 228, inacerbare 204, inacrescere

180. inadducibiliter 150. inadibilis 115. inaequalis 339. inalbare 204. inaltare 193, inamarescere 204, inamaricare 193, inania, f. 86, inaniloquium 216, inanimentum 25, inanitus, us, m. 92, in ante 235, inapprehensibilis 115, inaquosus 125, 225, inargentatus 143, inargutus 228, in articulo 345, inaudientia 221, inaurire 193, inauxiliatus 225, inavarities 221, inavarus 228, inavertibilis 110, inbonitas 221. incandidare 204. incantator 57. incapax 229. incaseare 193. incaseatus 143. incastratura 41. incautela 221. incendederit 228. incendialis 119. incendiosus 127. incensum, n. 108. incentivum, n. 107. incentivus 130. incentor 57, incernere 204, incerniculum 39, incertare 170, incessabilis 111, incessabiliter 231, incessanter 153, incharaxare 204, inchoatio 74, incibare 205, incilare 205, incipere 369, incircumcisus 225, incisio 329, incita, f, -um, n, 109, incitatrix 63, inclinamentum 25, inclusor 57, incogere 211, incogitans 229, incogitantia 221. incognoscere 212. incoinquinatus 225, incolatus 90, incomare 256, in cominus 233, incomma 254, incommunicabilis 111, incommunis 229, incompositio 216, inconcessibilis 115, inconcupiscendus 229, inconcussio 221, inconfusibilis 111, incongressibilis 115, incongruentia 221, inconsequenter 153, inconsideratio 221, inconsonanter 153, inconstabilitio 216, inconsummatio 217. inconsummatus 225. inconsutilis 117. in continenti 342. in contra 235 incontradicibilis 115, inconvertibilis 115, incopiosus 229, incoram 235, incorporatio 81. incorruptela 45. incorruptibilis 109. incorruptibilitas 217. incorruptio 217. incossutilis 117. incrassare 193. incredibilis 332. incrementare 161. increpare in 442. increpatio 74. increpativus 130. increpitus, us, m. 92. incriminatio 314, incubare 386, incubatio 329, incubator 329, incubo, m. 65, incubus 89, inculcator 61, inculpari 205, incumare 256, incumbere 370, incunctabilis 115. incunctanter 153. incupidus 229. indecoris, e 274. indeficiens 225. indeficienter 153, indelicare 193, indemutabilis 115, indesinens 226, indesinenter 151. indevotio 221. indevotus 229. indicabilis 115. indicatura 45. indicens 229. indicina 48. indictoaudiens 226. indictoaudientia 221, indictoobaudiens 226. indigeri Depon, 303. indigestibilis 115. indigestio 221. dignatio 329. indignativus 130. indipiscere 300. indisciplinatio 221. disciplinatus 143, indisciplinose 229. indiscriminatim 149, indissociabilis 115, individuitas 54. indivisibilis 115. indocibilis 115. indoloria 221. indubitanter 153. inductibilis 115. inductrix 63. inductura 45. induitus 296. indulcare 193. indulcitas 221, indulgitas 54, indumentum 25, industrior 278, inebriosus 125, ineffugibilis 111. inelegantia 221. ineloquibilis 115. ineluibilis 115. inemeribilis 115. ineptire 170. ineptitudo 68. inerrabilis 115. ineruditio 217. inescare 387. inexercitabilis 115. inexercitus 229. inexperientia 221. inexsolubilis 115. inexstinguibilis 111, inexterminabilis 111, inextribilis 115, infantare 161, infantarius 135. infantilis 120. infarsus 295. infelicare 170. infelicitare 170. infermentatus 229. infernalis 119. infernus, m. 100. infertor 61. inferus, m. 272, infestatio 81. infidelis 333. infimare 173, infimior 278, infirmari, -re 370, infirmis, e 274. infirmiter 150. inflabilis 115. infra m. Abl. 407. infrigidare 205. infrigidatio 81. infructuus 226. infrunite 147. infrunitus 143. infundere 387. infundibulum 39. ingeniatus 146. ingeniculare 194. ingestabilis 115. ingestus, us, m. 92, ingratitudo 68, ingustare 205, in gyrum 472, inhabitatio 81,

inhabitator 57. inhonestamentum 25. inhonestare 170. inhonestas 221. inhonestus 339, inhonorare 194, inhonoratio 217, in id ipsum 424, iniectio 315. inimiciter 152, ininterpretabilis 111, ininventibilis 115, in invicem 233, iniquitare 165, initiamentum 25, initiare 387, iniuriare 156, 298, inlargibo 292, inlargire 300, inmissura 41. innatatoria, f, 101, innatorius 133, innexus, us, m, 92. innigrare 194. innubilare 194. innubilus 226. innutribilis 115. inobaudientia, inoboed., inobed. 217. inobaudire 208. inobediens 226. inoblectari 208. inobscurabilis 115, inobservans 229, inobsoletus 229, in obviam 233, 475, inoperari 194. inoperatus 226. inopiosus 127. inordinatim 149. inordinatio 218. in palam 234, in peregre 234, inpersuasibilis 111, inportabilis 111, in post 235, inpraescientia 221. inpraevaricabilis 111. inproloquibilis 115. inproperare 194. inproperium 32, inquietare 165, inquietator 61, inquilinatus 92, inquinamentum 23, inrecogitatio 221, inrecuperabilis 115, inresurrectio 221, in retro 234, inrotare 205. inrufare 205. insaevire 194. insalare 194. insanabiliter 152. insania 329. insaniter 152. inscriptura 45. inscrutabilis 111. inscrutari 194. insecutor 61. in semel 234, insemitatio 221. insensate 147, insensatio 81, 221, insensatus 143, insidia 273. insidiari m. Acc. 440. insidiatrix 63. insignare 205. insignitor 61. in simul 234, 475, insimulatus 226, insinuare 387, insinuator 61, insipidus 229. insolescere 194. insomniosus 127. insomnietas 54. inspectrix 63. insputare 205. instantia 329. instaurare 371. instita 315. institorium 37. instructilis 117. instructura 45. instructus, us, m. 315. insuadibilis 112. insuavitas 221. insubidus 141. insubsidiatus 226, insubstantivus 229, insuetudo 68. insufficientia 50, 221, insufflare 208, insufflatio 81, insultabundus 139, insultare 371. insultatorius 138. insumentum 23. insuper habere 371. insuspicabilis 112. insustentabilis 112. insusurratio 81. insuticius 124. integrascere 180. integritudo 68. intellecto Abl. 261. intelligibilis 112. intemperatio 74, 218. intemperia 86. intemporalis 229. intemporalitas 221. intemporaliter 152. intemptator 57. 218. intendebo 291. intendere 371. intenebrare 205. intenebrescere 194. intenebricare 194. intentator 57. 218. intentio 315. interaestimatio 221. intercapedinare 161. interdianus 130. interdius 237. interdum 345. interemptrix 63. intererrare 205. interfectivus 130. interfieri 297. interfrigescere 205. interibi 234. interibilis 115. interpedire 205. interpolus, -lis 140. interpretator 61. interrogator 57. interscapula, -pulum, -pilium 222, interstes 229. intertornare 194, intertrigo 69, intertritura 45, interturbare 205, interula, f. 106, interulus 141. interventor 57. intervocaliter 152, intestinae, f. 269. intestinarius 135. intestinus, m. 267. intimare 173. intimator 61. intimidare 205. intimorate 147. intimoratus 144. intinctor 61. intransgressibilis 115. intrimentum 25. intrinsecari 174. intrinsecus Adj. 229. Adv. 230. intro, intus 342. introito Abl. 262. introivi 289. intui = intueri 284. intumare 256. intus 342. Präp. 399. intussire 205. in ultra 234. inundantia 50. inunire 205. invadere 372. invalentia 222. invaletudo 222. invalide 147. invaliscere 463, invasor 61. invasus, us, m. 92. invectivus 130. invectrix 63. invenibo 292. inventarium 36. inventus, us, m. 92. inverecundia 222. investigabilis 112. investis 229. inviare 205. invidia 339. inviscare 295. invisibiliter 152. invisor 61. invitator 57. invituperabilis 112. involare 372. involumentum 23. involuntarius 229. involuntas 222. iocare 300. iocularius 135. iocundare 166. -ri 465. iocundus 333. 465. Iosimus = Zos. 461. ipse = Artikel 422. 480. ipso Dat. 276. ipsud 276. ipsus 276. ipsut 276. iracunditer 152. irascere 300. irrationabilis 112. irrationabilitas 222. irrationabiliter 152, irreligio 222, irreprehensibilis 112, irritare 165, irritatrix 62. irrugire 194, is = Artikel 423. iscientia 467. iscola = schola 467. isculponea 467. isdem = idem 276. Isdrahel, Isdrahelites 460. Ismaragdus 467. ispirare = sperare 467. Israhel 459. istare = stare 467. istega 467. istillicidium 467. istimulatio 467. Istrahel 460. istum = istud 276. iterato 342. itere Abl. 265. iter habere 373. iteris Gen. 264. iterum-generatio 218. itiner 264. itinerarium 36. iubeo ut 430. iubilatio 74. iucundare 166. iugabilis 115. iugalis, m. 100. iugis 118. iugitas 54. iugiter 150. iugulus, m. 267. iumentarius 135. iumentus, m. 266. iuramentum 23. iuratio 74. iurgiosus 127. iuridicina 48. iurulentia 51. iurulentus 139. iussio 74. iussulentus 139. iusta = iuxta 457. iustificare 176. iustificatio 74. iusum 461. iuvamen 27. iuvamentum 25. iuvencula 95. iuvenculescere 180. iuvenilitas 54. iuxta 398. m. Abl. 407. iuxtim 149. ixi = ipsi 276.

Labascere 180. labea, labia, f. 269. labilis 117. labosus 237. labundus 139. lac, m. 267. lacerta, n. 271. lacessire 286. lachanizare 256. lacinia 315. laciniatim 149. laciniosus 127. lactare Intens. 213 sq. lacte Nom. 264. lacticinium 31. lacticulosus 127. lacus 315. laesura 41. laetabundus 139. laetare 302. laetitudo 68. laganum 250. laguna 465. laguncula 95. lalisio 65. lambui - lambi 287. lamenta, f. 86. lamentare 298. lampada, ae 258. lampare 256. lanceare 161, lancterna 459, lanestris 120, lanicia, f. 269, lanicium 31, lanionius 124, lanisticius 124. lanositas 54. lanterna 459. lapicidinus 130. lapidositas 54. lapis, f. 269. laqueum, n. 270. lardarius 135. largire 300. largitionalis 119. largitus Adv. 149. lascivitas 54. lateralia, n. 107. laterculum 39. laterina 48. latibulari, -re 161. latificare 177. latinare, latinizare 170. latomus 243. latrabilis 115. latrinum, n. 271. latrunculator 61. latura 44. laturarius 135. lavandaria, n. 88. lavere 283. lea 86. lectualis 119. lectum, n. = lectus 271. legativum 107. legibilis 115. legulus 141. lenocinator 61. lens, m. 268. f. 316. lentiarius 135. lenticula 316. lentis = lens 263. lentium, λέγτιον 463. lenuncularius 135. leunculus 93. levabilis 115. levamentarius 135. levator 61. levidensis 120, 229, levigatio 81, liaculum 256, liare 256, libatorium 34, 103, libellio 65. libratura 44. librum, n. = liber 271. libus, m. 268. liciatorium 34. licitator 61. ligatura 41. ligellum 99. lignus, m. 266. limitaneus 124. linarius 135, linguarium 36. linguatulus 141. linguatus 144. linguosus 125. linifiarius 135. liniphio 65. linire 285. linitio 75. linteamen 26. lintearius 135. linteo 65. linteolum 98. linui = levi 287. liquamen 27. liquamentum 25. liquaminarius 28. liquaminatus 146. liquaminosus 127. litabilis 115. litator 57. litigium 31. liturare 161. livedo 68. lixare 161. locarium 36. locitare 215. locu Abl. 263. loculamentum 25. loculus 273. locum, n. 272. locuplens 459. locupletatio 75. locutus, us, m. 92. lodix, m. 268. longaevitas 222. longanimis 226. longanimitas 218. longanimiter 230. longiloquium 222. longinquare 170. longiter 152. longitia 86. longiturnitas 52. longiturnus 138. longurio 65. loquacitare 170. loquela 46. loquella 460. loqui m. Dat. 430. pass. 388. loquitari 215. loramentum 24. loricula 95. lorus, m. 268. lotor 61. lubidinitas 54. lucar 49. lucernarium 36. lucernatus 146. luci Abl. 265. 268. lucificare 177. lucifuga 85. lucrificare 177. lucio 65. lucrus, m. 268. lucta 86. luctare 300. lucti Gen. 261. luculentitas 54. lucus = locus 465. lucusta 465. ludibriosus 127. ludius 330. luela 47. lugĕre 283. lugire 284. lumbare, n. 103. luminare, n. 48. luminare Infin. 161. luminario = -ri 260. lunchus 255. lupanarium 36. lupari 161. lurco 65. lurica 465. luridatus 146. luror 64. lusciniola 99. luscinius 124. lusciola 99. lusciosus 127. luscitio 81. luscitiosus 127. lusorium 107. lustramentum 24. lütare 156. lūtare 215. luter 243. lutus, m. 268. lux, m. 268.

M = n 457 maccus 89. machaera 243. macilentus 139. macor 64. macritudo 68. madefacere 387. madidare 170. madulsa 85. maestitudo 68. magis - plus 342. magistrare 161. magistratio 81. magistratus, i 261. magnale, n. 103. magnalis 118. magnanimis, e 274. magnarius 135. magnas, atis 144. magnatus 144. magnificare 177. magnificenter 153. magniloquium 218. magnitas 24. maiorinus 130, malacissare 256, malaxare 256, maledicere m. Acc. 440, malefactor 57. maleficium 316. maleficus 8. 316. malignari 166. malignatio 81. malignus 333. maliloquacitas 218. maliloquium 222. malitas 54. malitiositas 54. malogranatum 218. mamma 330. mammare 156. mamilla 97. mammula 99. 339. mandatela 47. mandibula, -lum 39. mando, m. 65. manducare 214. 474. -ri Depon. 304. manduco, m. 65. mangonium 107. manicare 174. manifestarius 135. manos Acc. 261. mansare 215. mansio 317, 472. mansiuncula 95. mansues 120, mansuetare 167, mansuetarius 135, mantare 215, manticulari 161. manticularius 135. manua 84. manuari 161. manuarius 135. manuciolum 99. manus = magnus 462. manutergium 222. manutigium 222. mappula 99. marculus 99. margaritarius 135. margaritum, n. 270. marmor, m. 268. marmorarius 136. martiobarbulus 222. masculiniter 152. massalis 119. mastigia 85. matellio 65. materiarius 136. matrescere 180. matricularis 121. matus madidus 469. matutinum 103. mavoluit 289. maximitas 54. maximus = magnus 415. me = mi 276. = ego 418. medela 46. medella 460. medianum 107. medianus 128. mediare 166. mediator 57. medicabulum 39. medicamentosus 127. medicosus 127. medietas 317. meditare 301. meditullium 31. medius 333. medullatus 144. medullitus 149. meliorare 172. melioratio 81. melos, m. 268. melota, -tis 243. membranus, m. 266. -um, n. 272. membrare 161. membratura 42, memor m. Acc. 413. memoraculum 39. memorari 373. m. Acc. 414. memordi 288. memore Adv. 147. memoriale 103. memoriosus 127. mendaciter 150. mendicabulum 39. mendicimonium 30. mensio 81. menstruatus 144. mensurabilis 113. mensurare 156. mensuratio 75. mensurinus 139. mensurnus 139. mensuum Gen. 265. mentibor 292. mentigo 69. mentire 298. mercalis 120. mercennarius 460. mercimonium 30. merere 387. mergitare 215. mergulus 93. meridiari 156, meridionalis 120, merito Präp. 398, meritorium 107, mersitare 215. merulentus 139. mesor = mensor 462. messio 75. messis, m. 268. messor = mensor 462. metallarius 136. metallus, m 268. metatura 42. metaxarius 136. metibor 292. meticulosus 125. metiri pass. 388. metitus = mensus 296. metuebo 291. metuetu = metu 265. metus, f. 269. micarius 136. michi = mihi 455. mictorius 138. mictualis 120. migma 243. milex = miles 457. militaris = miles

105. minacia 84, 273. minare, ἄγειν 236. minari 387. minervalicium 107. minime 416. minimissimus 280. minimus = parvus 415. = minor 417. ministratrix 63. minitabiliter 152. minitare 301. minorare 8, 172 minoratio 75. minuere 387. minus, paulo- 342. minuscularius 136. minutal 48. minutalis 120. minutiloquium 222. minutum 103. mirare 301. mirificare 177. mirio, m. 65 miscere 284. misces Fut. 291. miser 339. miserare 301. miserator 58. misereri m. Dat. 413. misericorditer 152. miserimonium 30. miseriter 152. miseritudo 68. missus, us, m. 330. mitigabiliter 152. mitiganter 153. mitigativus 130. moderare 301. modernus 140. modice 345. modicus 334-336. moechatio 75. moechimonium 30, moestificare 179, moestiter 152, molator 136, molendarius 136. molendinarius 136. molendinum 39. molestare 167. moletrina 48. molina 48. molinus 128. molitio 81. molitor 61. molire 298. mollificare 179. mollimentum 25. momentaneus 124. momentarius 136. monela 47. monella 460. monetarius 136. monoloris 121. Monse 458. monumentarius 136. monumentus, m, 268. moramentum 25. moras facere 373. morbosus 127. mordicatio 81. mordicativus 130. morere 298. morio, m. 65. moriri 286. morsicatim 149. mortalitas 330. mortificare 177. mortificatio 75. mortuosus 127. morula 99. motabilis 113. motarium 36. motator 61. motorius 138. mox Conj. 400, mucinium 31. muginari 238. mulctra, mulctura 42. muliercularius 136. multicius 124. multifarie 147. multiloquentia 218. multiloquium 218. multivolus 226. multoties 346. mundatio 75. mundialis 120. mundicina 48. mundicors 226. mundipotens 229. munditenens 226. munditer 152. mundum, n. 272. muneratio 81. municipatus 5. 90. munimentum = monim, 465. munitiuncula 95. munitura 45. munumentum = mon. 466. muratus 144. murcus 89. murilegulus 141. murmur, m. 266. murmurari Depon. 303. murmurator 58. murmurillum 99. muscipula, -lum 218. musinari 238. musivarius 136. mussitator 58. mutabiliter 152. mutatorium 52, 104. mutescere 180. mutuare 298. mutuarius 136. mutuiter 152.

N = m 457. nacca 85. nanciscere 301. nancisci pass. 389. nascentia, f. 50. nascibilis 115. nassiterna 86. nasum, n. 272. natabulum 39. natale 104. natatilis 117. natatoria, f. 101. natatorius 133. nativitas 52. naturalitas 54. naturificare 179. naufragare 167. necator 58. necessarior 277. nefans 237. negator 61. negatrix 63 neglegerit 287. negligere m. Gen. 439. negotiari 387. nepotari 161. nequa = nequam 275. nervia, f. 269. -vium, n. 272. nervinus 130. nesapius 124, nescire 373 neunt = nent 286, nevis, nevult = non v. 286, nexilis 117. nichil 455. nidamentum 25. nigredo 66. nigror 64. nimietas 52. nimis 342 ninguidus 141, nisi quia, nisi quod 446, nitela 47, nitidare 170, nitiditas 54. nivere 161. nocere m. Acc. 441. nocibilis 115. noctu tota 265. nocumentum 25. nolenter 151. nomine = nomen 264. nomisma 243. non... saltem 342. nontiare 465. norus = nurus 465. noscibilis 116. notaculum 39. notare 373. notificare 179. notoria, f. 106. -ium, n. 37. 107. novamen 26. novellatio 75. novellitas 54. novercari 161. novior 278. novissimior 278. noviter 152. noxalis 120. noxior 278. noxitudo 68. nubere 374. m. Acc. 441. nubis Nom. 263. nubs 263. nucinus 130. nudiusquartanus 128. nudiustertianus 128. nugacitas 52 nugamentum 25, nugax 119, nugo, m. 65, nullatenus 231, nulli

Gen. 276. nullibi 231. nullificamen 26. nullificare 177. nullificatio 75. nullo Dat. 276. numella 99. numenclator 466. numerositas 54. numisma 243. nundinare 301. nundinaticius 124. nundinum, n. 272. nuntium, n. 104. 272. nuptare 215. nutabilis 116. nutribilis 116. nutricare, -ri 156. nutricium 107. nymphabus 265.

0 = au, a, u 464. ob m. Dat. 408, m. Abl. 408, obaemulari 195. obagitare 205. obarescere 205. obarrare 205. obaudire 466. m. Acc. 414. m. Gen. 439. obauditio 75. obauditus, us, m. 90. obcantare 205. obducere 387. obductus, us, m. 90, obdulcare 195. obdulcescere 205. obedibo 290. obeditio 75. obesare 170. obferre 387. obfirmare 195. obfuscare 195. obiectamentum 25. obitus, a, um 296. oblaqueare 205. oblaqueatio 81. oblatratrix 63. obligamentum 25. obligatio 75. oblinire 285. obliquatio 81 obliviscebor 291, oblivisci pass, 388, obluctatio 81, obmussare 205, obmussitare 205. obnexus, us, m. 219. oboeditio 75. obrelinquere 209. obreptio 81. obrodere 205. obrizum, obryzum 243. obsaturare 205. obscuroluna 219. obsequela 47. obsequiosus 127. observare 374. obsoletare 170. obsonator 61. obsorbere 195. obsordescere 205. obstetricare 156. obstreperus 140. obstrepitaculum 39. obstrigillare 205. obstuprare 205. obtenebrare 195 obtenebrescere 195. obticere 205. obtinere m. Ger. 439. obtritio 76. obtrudere 205. obtrusio 81. obturamentum 25. obturatio 76. obtusio 81. obumbratrix 63. obuncatus 146. obungere 205. obvenientia 51. obventicius 124. obventio 81. obventus, us, m. 92. obverberare 205. obviam itio 222. obviare 167. obvigilare 205. obviolare 205. obvolutare 205. occansio 459. occecurri 288. occedere 205. occeptare 215. occisorius 138. occupo, m. 65. occursaculum 39. occursio, -sus 330. occursorius 138. ocquiniscere 205. octuaginta 466. oculariarius 136. oculitus 149. odedere 288. odibilis 113. odio, odis . . 281. odoramen 26. odoramentum 24. odorificare 178. offatim 149. offendiculum 37. offensibilis 116. offensus, us, m. 92. offerentia 51. offers = offer 294. officialis 120. m. 105. officiari 157. officinator 61, officiositas 54, officium 330, offla 467, offlectere 205, offocare 195. offrenatus 146. offucia 86. offuscatio 76. offusio 81. oggannire 205. oggerere 205. oleamen 28. oleamentum 25. oleatus 144. olentia 51. olere 284. olerorum 260. olfactoriolum 98. olivarius 136. olivitas 54. ollarius 136. olor = odor 64, ominare 301. ommutescere 463. omnim 275. onerositas 54. onocentaurus 244. onustare 167. opera, f. = opus 317. operare 298. -ri 387. pass, 388. operatio 330. operatrix 63. operibo 290. operimentum 24. 318. operire 374. operositas 54. opertorium 35. 318. opicus 141. opilio 65. opimare 170. opimitas 52, opinare 301, opinatus 336, opinio 318, opitulare 301, opitulatio 76. opitulator 61. oppectere 205. oppidaneus 124. oppido Adv. 237. oppilare 195. opponere 374. oppressus, us, m. 92. opprobramentum 25. opprobriosus 127. optemperare 456. optimus = bonus 416. optio 318. optuli 456. optundere 456. opulentare 170. opulentitas 54. opus est m. Acc. 415. orarium 318. orata = aur. 464. oratio 319. oratorium 330. ortus = hort. 463. orbitudo 68. orcinus 130, ordo 319. oricula, oricularius = auric. 464. orificium 31. originalis 118, originarius 136, ornati Gen. 261, ornatura 42. ortygometra 244, orum = aurum 464. os, oris, m. 266. osculare 301. ospitari = hosp. 463. ospratura 45. ossarium 36. ossiculatim 149. ossu Abl. 260. ossuarium 36. ossuarius 136. ossuculum 465. ossum = os, sis 259. 475. ossuum = os, sis 260. = ossium 265. ostensio 76. ostensionalis 120. ostentamen 26. ostentaticius 124. osteum 463. ostiaria, f. 101. ostiarius 132. ostigo 69. ostiolum 98. osus sum 304. otiositas 52. oviaricus 141. ovicare 161. ovicula 95. ovilio 65. ovis, m. 268.

P = b 456, pacatorius 133, pacifice 147, pacificus 336, paciscere 301, paedagogianus 130. paeniri (?) 238. paeniteri 303, paenularius 136. paganus 339. pala 319. palabundus 139. palam Präp. 399. palanga 244. palatha 244. palleum 463. palma = alapa 319. palmarium 36, 107, palmicius 124. palmus 88. palpebrare 161. palpebrum, n. 270. palum, n. 272, panarium 36. pane, n. 272. panifex 222. panificus 227. pannare 157. pannibus 263. pannicularia, f. 106. n, 107. pannucius 124. pannum, n. 272. panosus 127. papaver, m. 268. papilio = tentorium 319. papulare 161. parabolanus 130. parabolari 248. parapsis 244. paratura 42. parciter 152. parcuit 288. parentes 330. parēre = appar. 374. pariari 168. pariatio 81. pariator 61. paribo 291. parientia 51. parilis 117. parilitas 54. paropsis 244, parricidatus 92. parricidialiter 152. parti Gen. 261. partiarius 136. partiatim 149. partibor 292. participatio 76. participes = -ceps 263. particularis 121. particulatim 148. partilis 118. partiliter 152. partio 81. partire 301, partitudo 68. parturitio 76. parve 148. parvibibulus 229. parvicollis 229. parvior 278. parvissime 148. parvissimus 279. parvolus 464. pasceolus 99. pascua, f. 101. pascualis 118. passarius 136. passibilis 113. passibiliter 152. passionalis 120. passivitas 54. passivitus 149, passivus = promiscuus 339. pastophorium 244. paternaliter 152. patibulus, m. 268. pator 64. patrissare 256. pauciloquium 222. paulo minus - paene 342. pauper, a, um 275. pauperare 168. pauperculus 140. paupertatula 96. paupertinus 130. pausa 255. pausabilis 116. pausare 253. pausatio 82. pausatus 146. pavus 89. peccamen 28. peccanter 153. peccantia 51. peccatela 47. peccatus, us, m. 263. pectinare 157. pectinarius 136. pectusculum 98. pecuascere 180. pecuda, n. 272. pecudes, m. 268. peculiarius 136. peculiosus 127. pecunialis 120. pecuniarie, -riter 148. pedaneus 124. pedarium 36. pedatura 45. pedatus, us, m. 92. pedeplana, n. 107. pedeplanus 227. pedulis 121. peiorare 172. peiurare 466. pellectio 82. pellicius 122. pellio 64, pendigo 69. penes = in 398. pennatulus 141. pennigerare 179. penteloris 121. peposci 288. pepugi 288. per m. Abl. 408. peraequatio 82. peraequator 61. perannare 265. percognoscere 212. perconfirmare 209. percontare 301. perconterrere 209. percooperire 209. 474. percussibilis 116. percussura 43. perdelere 195. perdescribere 474. perditrix 63. perdividere 196. perefflare 212. pereffluere 209. perelixare 212. peremptorius 138. peremptrix 63. perennare 170. perenniter 152. perexcaecare 209. perexire 212. perexsiccare 209. perfectus, us, m. 91. perferentia 51. perflatilis 117. perfodire 285. perfrigescere 196. perfunctorie 148. perfunctorius 138. pergredi 196. periholus 244. periculari 157. periculum 330. peries . . 293. perindigere 209. perinstringere 212. perundare 212. perungere 212. perissima = peripsema 462. perlatio 82. perlator 61. perlinire 285. permaturare 205. permundare 196. pernimium Adv. 231. pernimius 229. perobrigescere 209. peropus 231. perperare 168. perperus 247. perpes 121. perpetrabilis 116. perpetrari Depon. 304. perpetualis 120. perpetuarius 136. perplexabilis

116. perplexari 170. perplexim 149. perplexio 82. perpotare 375. perscrutare 301, persequere 301, persequi pass. 388. perseverabilis 116. persuadeam Fut. 291. persuadere m. Acc. 442. persuasibilis 113. per ter, per semel 234. perterrefacere 179. pertinet ad me 375. pertractus, us, m. 92, pertranseam Fut. 293. pertransiet 293. pertransire 209. pertransivi 290. pertusura 43. perurgere 196. pervalere 205. pervector 61. pervendere 205. pervenibo 292. pervindemiare 196. pessimare 172. 417. pessimissimus 280. pessimus = malus 416. pestibilis 116. pestiferare 174. pestilentiosus 127. pestilitas 54. petaminarius 255. petere 375. 441 peti Depon. 303. petilus 140. phalanga 244. phantasma 244. phantasmari 256. phasianarius 136. phormio 255. phrygio 65. picatrix 63. picridiae 244. picris 244. pientissimus 279. pietas 330. pigredo 66. pigritari 186. pigror, m. 64. piissimus 279. piissime 279. pilatrix 63. pincerna 82. pinguamen 26. pinnaculum 38. pinnula 96. piperatorium 37. piraterium 244. piscati Gen. 261. piscatura 45. piscipus 456. pisculentus 139. pisticus 247, pistrinarius 136. pittacium 105. 245. placamentum 25. placentarius 136. placentia 51. placibilis 113. placidare 170. placiditas 54. placitum, n. 108. placitus 144, placor 63, plagare 157, plagiare 157, plagiarius 132, plagiator 61, plagula 96. planarius 136. planca 86. planitus 149. plantatio 320. planus = comis 339, plasma 250, plasmare 253, plasmatio 255, plasmator 61, plassare 256, plaudeam Fut, 291. plaudi = plausi 286. plecta 84. plectere 248. plectibilis 116, plenarius 136, pleniter 152, pletura 45, plexus, us, m. 92, plicatus, us, m. 91. plicui 287. ploratio 76. plostrum 478. plumacium 31. plumarius 132. plumatilis 118. plumbatura 45. plumbea, f. 106. pluor 64. plurativus 130. plurimi — multi 417. plurimus — $\pi \lambda \epsilon l \omega \nu$ 418. plurior 278. poblicus 465. pocillator 61. pocularis 121. poculentus 139. poderes 245. poëmatorum 260 poenitudo 66. polenta 84. polimen 28. polio, m. 66. politor 61. pollentia 51. pollicere 301. -ri pass. 389. pollinctor 58. pollucibilis 116. pollucibiliter 152. polymitarius 132. polymitus 247. *pomarius 132. pompabiliter 152. pompatice 147. pomposus 127. ponderatio 76. ponderitas 54. popinarius 136. popino, m. 66. poplus 467. populare 375. popularis, m. 330. populatim 147. populitare 215. populum, n. 270. porcina 47. porcinarius 136. porregi - -xi 287. porrina 48. portarium 107. portarius 132. portatorius 138. portatrix 63. portentiloquium 222. porticatio 82. porticos Acc. 261. portionalis 120. portuensis 121. pos = post 470, posquam 470. posca 86. posi, posivi = posui 287. possibilitas 53. possidēre 375. possitur, possetur 297. post m. Abl. 408. posterare 171. posterganeus 124. postremior 278. postremissimus 280. postremitas 54. postumare 173. postumatus, us, m. 92. potaculum 39. potare 376. potator 58. potebat = poterat 286. potentari 168. poteratur 297. poterint 294. potestativus 131. potestur 296. potilis 118. potionare 157. potiri m. Acc. 415. potulentus 139. potura 45. prae m. Acc. 412. praebitio 76. praecantatrix 63. praecantrix 63. praecatechizare 206. praecessor 58. praecipitantia 51. praecisura 45. praeclaritas 53. praeclariter 152. praeconare 301. praeconatio 82. praedare 206. praedāre 298. praedatura 43. praedecessor 222. praedelassare 212. praediatura 45. praedicari Depon. 304. praedicatrix 63. praedictivus 131. praedigerere 212, praedonius 124, praeeligere 210, praeeminere 212, praeesse 376.

praefestinanter 151. praefinitio 76. praefiscine, -ni 148. 231. praefocabilis 116 praefocatio 82. praefurnium 31 222. praegnas 461. praegnatus, us, m. 92. praeientes 295. praeinfundere 212. praelatio 82. praelator 61. praelevare 196. praeliare 298. praemiator 61. praemonitorius 138. praemonstrator 61. praemorsi = -mordi 286, praeordinare 196, praeparatura 45, praepeditio 82, praepignerare 196. praepositura 45. praerepsi = -ripui 289. praesagiri Depon. 304. praescientia 219. praesentalis 120. praesentare 171. praesentarius 136. praesentatio 82. praesente b. Plur. 428. = praesens 468. praesepium 260. praesidalis 120. praesidatus, us, m. 92. praesperare 196. praestatio 76. praestavi 289. praestinare 171. praestolare 301. praestolatio 76. praestructim 149. praestus = -sto 274. praesumere 376. praesumptor 61 praesumptorie 148. praetendere = excubare 376. praetentura 45. praeterea 346. praetergredi 196. praeteries . . 293. praeteritio 82. praeterivi 289. praetoriolum 98. praevaricare 298. -ri 377. praevaricatio 320. praevaricator 320. praevaricatrix 63. praezelare 197. prandidi 288. pravicordius, -cors 227. precarium 36. precativus 131. precator 61. prendidi 288. pressim 149. pressura 43. 320. pretiositas 54. primiformis 229. primiter 152. primitia 273. primitiari 157. primitivus 130. primogenitalis 227. primordialis 120. principalis, m. 105. principalitas 54. principari 168. m. Gen. 439. principens = -ceps 263. prinus 245. prioratus, us, m. 92. priusquam m. Infin. 445. privare alicui algd 414. privatim 346. privativus 131. pro m. Acc. 412, 480, m. Gen. 442. proba 87. probamentum 25. probatoria, f. 106. probiter 152. probitus = -batus 296. procacia 87. processor 58. processus, a, um 296. proclivare 171. procreatura 43. procursor 58. prodeambulare 212. prode esse = prodesse 468. prodefacere = proficere 469. prode fieri 469. prodiet . . 293. prodigitas 54. prodigius, m. 268. proditrix 63. prodivi 290. productilis 117. profanare 387. profanator 61. proferis = -fers 286. proficiscere 301. proficuus 124. profitere 301. profluxus, us, m. 91. profugire 285. profunditas 54. progeniebus 273. prognariter 152. progredire 286. 301. proiecte 148. proiectibilis 116. proiectio 330. proiectum, n. 109. proiectura 45. pro invicem 234. proliquatus 146. prolixitas 54. prolixitudo 68. prolongare 197. prolubium 31. 222, proma, f. 84, promeletare 249, promemoria 219. promercalis 120. promercium 31. promerere, -ri 377. prominare 206. prominulus 141. promiscere 206. promotio 82. promotor 61. promptale 48. promptuarium 32. promum 107. promunturium 466. promus, a, um 140. promuscis 255. pronis, e 274. propalare 197. propendulus 142. properabilis 116. properatim 149. properiter 152. prophetissa 251. propinatio 321. propinguare 377. propitiabilis 116. propitiare 169. propitiatio 76. propitiator 58. propitiatorium 35. propitiatus, us, m. 91. propriare 171. propritim 149. propter m. Abl. 408. propter quod m. Infin. 445. propudiosus 125. propudium = propediem 465. propurgare 197. proquiritare 206. prosaepium 29. prosapia 237. proscultari, -re 197. prospector 58. prospex 121. prostitutio 77. prosubigere 212. protectio 77. protector 58. protelare 197. protervire 171. proterviter 152. protestari 197. protestatio 77. protractio 82. protrimentum 25. provocabilis 116. provocatrix 62. provulgare 198. proximare 173. 417. proximior 278. proximus = propinguus 417. prumtus 466. pruna 84. pseudoforus 222. publicitus 149.

pudentia 51. puderi *Depon.* 304. pudibilis 116. pudoratus 145. pugillare, n. 104. pugillus 94. pugnitus 149. pugnus 330. pulchritas 54. pulentum — polenta 272. pulleiaceus 124. pulmentarium 32. pulmentum 24. pulposus 127. pulsuosus 127. pulveraticum 107. pulvis, f. 269. pumilus 140. puncta, f. 87. pura, cena- 306. purgatrix 63. pusca 466. pusillanimis 227. pusillanimitas 54. 219. pusillitas 54. puta 346. putas, putasne 343. putativus 131. puteum, n. 271. putidiusculus 142. putor, m. 64. putredo 66. putrilago 69. putruosus 127. pythonissa 252.

Qua 343. quadratarius 136. quadriduanus 128. quadrifariter 152. quadripes 464. quaesti Gen. 261. quaestuarius 136. qualiterqualiter 231. qualus, -lum 88. quamdiu 405. quamvis 405. quandoque non 346. quanti = quot 336. quantisper 346. quantocius 231. quantusquantus 336. quasi = quia 405. quasillaria, f. 106. 136. quassabilis 116. quatenus 401. quaterducatus, m. 219. quaternio 64. quemammodum 462. querela 321. querelari 161. querella 460. querelosus, querulosus 126 qui = 6443. = quae 276. quia = Acc. m. Inf. 402. 481. quianam 405. quietorium 37. quincupliciter 230. quippini 401. quis = uter 336. quisque = quicumq. 336. quod = Acc. m. Inf. 402. 481. quomodo 403. quoniam = Acc. m. Inf. 402. 481. quotidianis diebus 343.

Rabidiare 171. racha 257. radicare 298. ramenta, f. 269. rancor 64. rapinator 61. raptio 82. raptus, us, m. 330. rarenter 153. rasitare 215. rasura 43. ratiarius 136, rationabilis 113. rationabiliter 152. rationalis, m. 105. raucedo 68. readunatio 222. reaedificare 198. rebellio, m. 66. recalvaster 119. recalvatio 77. recapitulare 198. recaptivare 206. receptibilis 113. recidivatus, us, m. 92. recirculatio 222. reclinatorium 35. recogitate Adv. 148. recogitatus, us, m. 92. recollocare 212. recommemorari 212. recommemoratio 222. recommonere 212. recompensatio 82. reconcludere 212. reconflare 212. reconsignare 212. recontrare 206, recordare 301, recorporativus 131, recorrigere 212, recruciare 198. recte 343. rectitudo 66. recubitos Acc. 261. recubitus, us, m. 91. recuperari 387. recuperatio 330. redarguere 387. redargutio 77. reddibo 291. redditor 58. rediet .. 293. redinvenire 212. redoperire 206. reexinanire 212. reexspectare 199. refectio 321. refectorius 138. refigurare 198. reflabilis 116. reflexim 149. refocillare 198. reformatus, us, m. 92. refractarius 136. refragatio 82. refragium 31. refrigerare 378. refrigeratio 321. refrigerium 33. 321. refrigescentia 51. refuga 83. 322. regeneratio 77. regestum, n. 109. regimentum 25. regio 322. regnare m. Gen. 439. regnificare 178. regradare 206. reinvitare 198, relatoria, f. 106. relegere 387, relicinus 130, religiositas 53, relinqui Perf. 287. reliquari, -re 171. reliquatio 82 reliquator 61, reliquatrix 63, reliquiarium 32. reluctare 301. remandare 199. remeabilis 116. remeaculum 39. remediabilis 116. remediare, -ri 161. remediatio 82. remedium 323. rememorari 379. m. Acc. 414. remensurare 206. remetibor 292. remetiri 387. pass. 389. reminiscentia 51. remissa, f. 87. remissibilis 116. remissivus 131. remunerare 299. remunerator 59. remuneratrix 63. renidentia 51. renodis 121. renovellare 206. renunculus 94. renuntiare 379. renuntiatio 330. repatriare 206. repedare 199. repensare 215. repentaneus 122. repercussibilis 116. reperibo 292. repertrix 63. repertus, us, m. 92. repetentia 52. replasmare 206. replere m. Gen. 439. reporrigere 212, repositio 77, 323, repositorium 330, repotia, n. 88, reprehensibilis 113, reprobabilis 116, reprobus 140, repromissor 59, repropitiare 199 repudiare 387. repulsor 61. repurgium 31. reputare 387. requietio 77. requietorium 37. resalvare 199. residēre 380. resignaculum 4. 38. resignatrix 63. resinalis 120. resolutio 323. resonere 283. respectio 77. respondeam Fut. 291. responsus, us, m. 92. restare 388. resticula 96. resupinus 339. retia, ae, f. 259. retiaculum 219. reticulus, m. 268. retinentia 52. retinere 380. retis, m. 266. f. 269. retollere 199. retorridus 141. retractatus, us, m. 92. retractus, us, m. 92. retradere 212. retransire 212. retributor 61. retrior 278. retriturare 206. retro 343. Präp. 399. retrosior 278. revenerari 206. reverberatio 82. reverentia 323. reversare 199. reversus sum 289. reverticulum 39. revolutatio 222. rhomphaea 245. rictum, n. 272. rideri Depon. 304. ridicularius 136. ridiculosus 127. rigatus, us, m. 92. risiloquium 222. rixare 299. rogum, n. 272. romphaea 245. ros, n. 271. rosor 61. rostrum 330. rotabilis 116. rubeus 124. rubiginare 161. rudens, f. 269. rudis, e 336. rudor 64. ruma 87. rumbus 466. rumigerare 179. rumigeratio 82. rumpia 245. runcina 48. runcinare 162. rupex 121. rupico 66. ruspari, -re 238. russus 140. rusticitas 330. rutuba 237.

S = x 457. s = ex 469. sabaia 87. sabanum 250. sabbatismus 245. sabbatizare 249. sablum 467. saccellus 94. saccinus 247. saccularius 136. sacerdus 466. sacramentum 323. sacrificari Depon. 304. sacrificatorium 107. saepe = -pes 271. saepe = interdum 346, saepicule 148. saeps = sepes 263. saeviter 152. sagarius 136. sagena 245 sagittare 157. sagmare 256, sagmarius 136. sagus = sagum 268. salivi = salui 287. salsilago 67. salsugo 67. salti Gen. 262. salticus 141. saltuarius 137. saltuensis 121. salus = -um 268. salutare = salvare 380. salutare, n. 104. salutaris, m. 100. salutificator 59. salvatio 77. salvator 59. salvificare 178. samiare 171. samiarius 137. sanctificare 178. sanctificatio 77. sanctificium 29. sanctimonialis 106. 120. sanctimonialiter 153. sanctitudo 68. sanguem Acc. 265. sanguen, n. 272. sanguinare 380. sanguines 9, 273, sanguinis Nom. 264. sanguisuga 220. sanitates, ium 274. 264. saniter 153. sapidus 141. sapientialis 120. sapientificare 178. sapivi = sapui 288. saporatus 146. saporus 141. sarcimen 28. sarcinator 61. sarcinatrix 63. sarcinosus 128. sarcophagum, n. 271. sarmenta, f. 269. sarsor 61. sartophagum, n. 271. 457. sartura 45, satellis Nom. 263, saturabilis 116, saturatio 77, Saturnalicius 124. saucietas 54. saviare 301. scabillum, -ellum 98. scabitudo 69. scabrosus 128. scaeva, m. 85, f. 87. scamillarius 137. scamillus 94. scamma 250. scandalizare 249. scandalum 245. scandularius 137. scarizare 256. scelio 66. scenofactorius 133. schidia 252. schinus 245. scibilis 116, scibo 292, scire 380. scissilis 118. scissura 323. scitamentum 25. scitulus 142. scius 140. sciza 252. 458. scobina 48. scopare 157. scordalia 87. scordalus 141. scoriscatio 468. scoruscare 468. scoruscus 468. scribatus 91. scribrare 468. scribtum, -btura 456. scriniarius 137. scruposus 128. scrupulositas 55. scruta, n. 85. scrutare 299. scrutarius 137. scrutinare 158. sculna 85. sculptilis 117. scutarius 132. scutra, f. 84. scutus, m. 268. Sdrahel 460. sebacius 124. secidi = scidi 288. seclusorium 37. secretarium 36. secretarius 137. sectare 299. secundatus, us, m. 92, secundinus 129, secundum m. Abl. 408 secus m. Acc. 399, sed = sine

398. sedecula 99. sedimen 28. seductor 59. sedularia, n. 107. sedulitas 331. sedulo 346. sedulus 339. sella 324. sellarius 324. semen = ador 331. seminiverbius 227. semipletio 222, sempiterne, -no 346. senati Gen. 262. sensate 147. sensatus 145. sensibilitas 55. sententialiter 153. sententiare 162. sentiri Depon. 303, seorsum m. Abl. 400, seorsus 237, sepelibo 292, sepelitio 82, sepis Nom, 263. seplasiarius 137. septimana, f. 102. sepulcrus, m. 268. sepultio 82. sequacitas 55, sequela 47, sequestrare 169, sequestratorium 37, sequi m. Dat. 440, serietas 55, sermocinari 162, sermonari 162, serotinus 129, serpire 286, serraculum 39. serrago 69. serrare 158. servibo 292. servitudo 69. sessibulum 39. sessimonium 30. sessorium 37. severiter 153. severitudo 69. sexualis 120. si 403-405. sibilatio 77. sibiplacentia 222. sibyna 245. siccabilis 116. sicera 257. sideraticius 124. sideratus 145. si forte 344. sigillaricius 124. signaculum 38. signatorius 138. signatura 45. signus, m. 266. silentiarius 137. silevi = silui 287. siliginiarius, -ginarius 137. siliquatarius 137. simila 84. similagineus 122. similago 67. simplarius 137. simul m. Abl. 400. simultas 331. sin = si minus 405. sinceris, e 274. sinceriter 151. sine m. Acc. 412. singularius 137. sinistralis 120. sinui = sivi 287. siren 245. sirena 259. siromastes 246. sisurna 87. sitarcia 246. sitis, m. 266. situla 96. situlus 99. solae Dat. 276. solarium 324. solatiari 162. solearius 137. solidamentum 24. solitas 55. sollicitare 380. sollicitator 61. solo Dat. 276. solubilis 114. solui = solitus sum 289. somniator 95, somniosus 128, somnolentus 139, somnurnus 139, somnus Gen. 263. sonere 283. soniti Gen. 262. sonium 29. sonticus 141. sonu Abl. 263. soracum 39. sorbitiuncula 96. sordidare 171. sorditudo 69. sordulentus 139. sortire 301. sospitas 53. spado 246. spadonatus, us. m. 92. Spania, Spanus 469. spatula 324. speca = spica 463. speciatim 149. speciatus 146. speciositas 53, specis Abl. 262, spectamen 28. specularium 36. specularius 137. speculatoria, f. 106. speculatus, us, m. 92. spelta 7, 87. spepondi 288. speratus, a 109. speres, -ibus 274. spermologus 246. Sphinga, ae 259. spica 331. spicatus 145. spiraculum 38. spiramen 26. spiritale 104. spiritus 2. Decl. 261. spondi = spop. 288, spongiare, -izare 162. sponsare 158. spontalis 120. spontanee 147. sporta 85. spretio 77. spungia 466. spurciloquium 222. sputamen 27. sputamentum 24. sputus, us, m. 91. squalitas 55. squalitudo 69. stabilibo 292. stablarius 467. stabularius 133. stabulum 324. stantia = inst. 470. stapia 87. stare = esse 388, staticulum 38, staticulus 38, 266, stationarius 137, statunculum 99, staturosus 11. 126. status = -tura 324. ste = iste 469. stellatura 45. stellionatus 92. sterculinum 29. sterilus, a, um 274. sterquilinium 29. stibinus 252. stigma, ae, f. 259, stigmatus 146, stillicidium 325, stimulosus 128, stipendiari 162. stipendiosus 128. stips = stipes 263. stirps, m. 268. stloppus 89. stomachabundus 139. strabonus 141. stramentari 162. strangulabilis 116. strangulatio 78. strata, f. 106. stratorium 35. stratura 45. stratus, us, m. 91. strena 87. strepiti Gen. 262. stribligo 69. structilis 118. strucre 380. strumentum 470. studiosus 339. stultiloquentia 222. stultiloquium 220. stultiloquus 229. stupefactio 78. stuplae 465, 467. stuporatus 146, suadela 46, suadenter 153. suadere m. Acc. 441. suadibilis 114. suaviludius 229. suavitudo 69, sub 397. m. Abl. 408. m. Acc. 412. subactarius 137. subadiuva 222. subaemulari 199, sub ante 235. subarmale 107, subarrare 206, subbaiulare 206. subcinericius 122. subcultrare 206, subdiffidere 212, subditio 78, subdivale 104. subiectibilis 114. subinferre 210. subinflare 212. subintrare 210. subintroducere 210. subintroire 210. subinstillare 212. subitaneus 122. subitare 171. subitatio 78, subiugale 104, subiugalis 118 subiunctorium 35, subivi 290, sublimare 169. sublimus, a, um 274. submersio 78, subnervare 199. subperturbare 212, subportatorius 134. subrelinquere 212. subremanere 212, subsannare 199, subsannatio 78, subsannator 59, subsessa, f. 87, subsidentia 52, subsistere 388. substantia 325. substantivus 131. substinere 462. subsultim 149. subtililoquentia 222, subtililoquus 229, subtractio 78, subtransiet 293, subtransire 210. subtus m. Acc. 399. subumbrare 200, subversio 78, succedaneus 122. succidere 381. succinctorium 35. succisio 78. succussare 215. succussator 62. succussatura 45. sudorus 141. suffectura 45. sufferentia 50. sufferit = -fert 286. sufficiens = contentus 337. sufficienter 151. sufficientia 50. suffimentare 162. sufflamen 28. sufflaminare 162. sufflammare 200. sufflare 388. sufflatorium 35. suffragare 299. suffrago, f. 68. suffumigare 206. suffumigatio 82. suffusio 325. suffusorium 35. suffusus 146. suggillare 381. suggrunda 87. suina 48. sulphur, m. 268. summalis 120. summare 173. summersio 462. sumpti Gen, 262. superabundantia 220. superabundare 200. superaccommodare 212. superadspergere 212. superaedificare 200. superamentum 25. superapparere 212. superargumentare 302. superattrahere 212. superbiter 153. supercadere 200. supercertari Depon. 200. 303. supercomponere 212. superconcidere 212. superconprehendere 210, supercontegere 212. superdesfillare 212. superdicere 200. superducere 200. superefficere 212. supereffluere 210. supereffundere 210. superegredi 212. superelevare 210. superemicare 212. superemori 212. superenatare 212. supererogare 211, superesse 381. superevolare 212. superexactio 222. superexaltare 211. superexcurrere 212. superexigere 212. superexire 212, superexsultare 211. superextendere 211. superextollere 211. superfari 206. superficies 331. superficium, n. 272. superforaneus 229. supergaudere 200. supergloriosus 227. superilligare 212. superillinere 212. superillinire 285. superimmittere 212. superimpendere 211. superimponere 212. superincendere 212, superincernere 212, superincerdere 212, superincrescere 212, superincumbere 212. superinducere 211. superinducticius 227. superinductio 222. superinduere 200, superindumentum 222, superinscriptio 78, superinspergere 213. superinspicere 213. superinsternere 213. superinstillare 213. superinstrepere 213. superinstruere 213. superinsultare 213. superintegere 213. superintendere 213. superinundare 213. superinungere 213. superinvehere 213. superlaudabilis 227. superliminare, n. 48. superlinire 285. superlinuit 287. superlucrari 201. supermittere 201. supernominare 201. superobruere 213. superoccidere 213. superordinare 201. superponere 381. superpositio 220. superscriptio 78. superseminare 201. superseminator 222. superspeculator 222. supersperare 201. supersubstantialis 227. superunctio 222. superungere 201. supervacuitas 53. supervacuus 337. supervestire 201. supparatura 45. suppedamentnm 25. suppedaneum 30. suppetiae 87. suppetiari 162. suppetiatus, us, m. 92. supplantatio 78. supplantator 62. supplicamentum 24. suprapositio 222. suprascriptio 78. suptus 456. surculamen 28. surrepticius 124. sursum vocatio 220. 239. susceptor 59. susceptorium 37. suscitabulum 39. susovorsum 231. 461. suspectus == suspicans 339. suspendiosus 128. suspensio 79. suspensura 44. suspicio 331. sustentaculum 39. sustinentia 50. sustinere 381. sustollere 201. susum 460. susurratio 79. susurrator 59. susurro, m. 64. susque deque habere 461. sutela 47. sutriballus 89.

T = d 456, t = c 457, tabefacere 179, tabellio 66, tabernaria, f, 106, tabidosus 128. tabitudo 67. tabularia, f. 106. taedere 382. -ri 303. 382. taediari, -re 158. 382. taediosus 128. taedium 325. tangere m. Gen. 439. tanti = tot 327. tardabilis 116. tardicors 229. tardor, m. 64. tata 85. taurea, f. 102. techna 250. tectorium 37, tegillum 99, tegulicius 124, telaticus 140, telonarius 137, teloneum, -ium 246, temeratio 82, temerator 62, temeriter 153, temonarius 137, temperaculum 39. templus, m. 266. temporalitas 55. temporaliter 153. temporaneus 123. temporatim 149. temporivus 130. tenebra 273, tenebrare 158. tenebratio 82. tenebrescere 158. tenebricare 159. tenebricositas 55. tenebricus 141. teneritudo 67. tensura 45, tenuabilis 116. tenuiarius 137, tenus = laqueus 237, tenus Prap. 398, tergus, m. 268. terraneola 99, terrefacere 179, terriculamentum 25. terrificatio 82. territio 82. terrula 99. tessellarius 137. testa = cranium 331, 472, testimonialis, f. 106, testulum 99, testum, n. 271. tetuli = tuli 288. theatrus, m. 268. thelodives 229. thelohumilis 229. thelosapiens 229, thensaurus , 459, theristrum 246, thesaurizare 249, thesaurum, n. 271. thymiamare 253, thymiamaterium, thymiat. 246, thymiamatizare 253, tibiale 105. tibicinare 162. tibis 246. timetu = timore 265. timoratus 145, tincta, f. 87. tinctio 82. tineare 159. tinnibo 292. titio 64. titionare 162. titivillitium 31. titulus 326. tolli Depon. 303. tollisse 289. tomaculum 39. tondere 284. tonsio 79. tonstrix 63. tonsus, us, m. 92. toral 48. tormentuosus 128. tornatilis 117. tornatura 44. torporare 162. torridare 171. torsio, tortio 79. torta, f. 85. tortula 96. tortura 44. torum, n. 272. torviter 153. toti = omnes 338. = tot 275. toto Dat. 276. totonarius 137. trabes = trabs 263. tracta, f. 87. tractator 331. tractogalatus 229. tractomelitus 229. tractoria, f. 106. tractuosus 128, tractus 331, traducere 383, traductio 326, traglutire 201, traiectorium 37. trans m. Abl. 408. transeunter 153. transfictio 82. transfretanus 229. transfretare 201. transfunctorius 138. transglutire 201. transiet . . 293. transivi, -abivi 290. transmigrari Depon. 303. transplantare 202. transpungere 302. transvadare 302. transvaricare 202. transvaricator 59. transvendere 202. transvoratio 82. turbari 383. turbedo 67. turbela 47. turbor 64, turbula 99. turbulentare 171, turdarium 36. turpiloquium 222, turpilucrum, n. 220, turpilucrus Adj. 228. turunda 237.

V=b 456. $uu=\bar{u}$ 466. vacerrosus 128. 340. vacuare 171. vacuitas 327. vadare 162. vadus=vadum 268. vagare 302. vagor, m. 65. valde 344. valentia 51. valetudinarium 36. valgiter 153. validitas 55. vallestria, n. 107. vallestris 121. vallicula 96. valor 65. vanare 171. vaniloquium 220. vaniloquius 228. vanitare 159. vanitudo 69. vano 344. vanus 340. vapide 148. 346. variantia 52. variator 59. varicus variatas 269. variatas 269. vascellum 98. vastitudo 69. vasum . vas 260. vatius 124. vas 269. vascellum 98. vastitudo 69. vasum . vas 260. vatius 124. vas 269. vascellum 98. vas 260. vas 269. vas

vectabulum 39. vectaculum 39. vectura 331. vecturarius 137. vehatio 82. vehicularius 137. vehiculus, m. 268. vel 344. velitari 162. vella = villa 463. vellatura 45. vellit = velit 460. venaliciarius 137. venalicium 107. venalicius 124. venatio 327. venatura 45. venenosus 128. venerarius 137. venibo 292. ventralis, m. 105. ventilare 384. ventricola 222. ventriculatio 82. ventriculosus 128. ventrigare 179. ventriloguus 228. venustare 171, verbigerare 179. verbosari 171. verbus, m. 266. veredarius 133. veredus 89. vericola 222. veriloquium 223. verminare, -ri 162. vernalis 120, vernum 105. vertebrum, n. 272. verticulum 39. vertiginare 162. veruina 48. vescere 302. vesci m, Acc, 415. vesperugo 69, vespillo 66, vestiarium 107, vesticontubernium 223, vestifex 223. vestificina 48. 223. vestificus, -ca 51. vestitura 45. vetatus 296. vetavit 288. veteramentarius 137. veterare 169. veterarium 36. veterascere 179. veteratrix 63, vetuare 467, vexabilis 116, vexabiliter 153, vexatrix 63, viare 162. vicensimus 459. vicinari 171. vicinitus 149. victi Gen. 262. victima 327. victimare 159. victitare 215. victoriosus 128. victualia, n. 105. victualis 118. videam Fut. 291. videderant 288. viduatus, us, m. 92. vietor 62. vigilium, n. 272. vigorare 162. vilificare 178. villa = ager 327. villum 100. viminarius 137. vinacium 105. vincitus = victus 296. vinnulus 142. vinulentia 466. vinus, m. 266. viocurus 223. viratus 145. virginari 162. viriae 85. viriatus 146. viridarium, -diar. 37. viridicare 169. viriola 99. viriose 148. viriosus 128. viror 63. virosus 128. virtuose 148. virtutium 265. viscellum 99. visceralis 118. viscosus 128. vitabilis 340. vitiabilis 116. vitilitigare 238. vitilla 99. vitor 62. vitrarius 137. vitreamen 28. vitriarius 137. vitulamen 27. vitupero, m. 66. vivarium 37. vivatus 146. vivebo 291, vivicomburium 223, vivificare 178. vivificatio 82. vivificator 62. ullageris = ollaris 466. ullatenus 231. ultimare 173. ultra m. Abl. 408. ultronee 148. ultroneus 123. ululare 384. umerus 463. una = unum 452. unanimiter 230. unare 171. uncinus 88. unctrix 63. unctum, n. 109. unde m. Inf. 430. unguedo 69. unicornuus 228. unire 171. universim 149. univira, -ria 229. uno Dat. 277. unoculus 229. unu = uno 263. unus = Artikel 425. vocamen 28. vocitus 296. vola, f. 87. volam = velim 283. volatica, f. 106. volaticus 340. volatile, n. 105. volumptas 459. voluntarie 147. voluptatium 265. vomicosus 128. vorator 59. voratrina 48. votitus 296. votivitas 55. votivus 340. upilio 65. urbanicianus 130. urbum 39. urceatim 149. urgescere 180. urigo 69. uriuntur 466. urnale, n. 107. urnalis 120. urnare = orn. 466. urnatura = orn. 466. usio 82. usitatim 149. usque m. Inf. 445. usquequaque 230. ustrina 48. -num 40. ustuire 180. ustura 45. usualis 120. usuarius 137. usufructuarius 137. usurarius 137. ut nach iubeo 427. m. Indic. 427. m. Inf. 445. utensilitas 55, uter = quis 340, utere 302, uterinus 129, uterum, n. 272, uterus 327. uti m. Acc. 415. utibilis 116. utique 344. ut puta 344. ut quid 253. utria = utres 272. vul = vult 470. vulgarius 137. vulnerarius, m. 105. vulpicinus 130. vulpio 66. vulsare 215. vulsio 82. vulta, n. 272.

Z = di 457. zabulus = diabolus 457. zacones 457. zametrus 457. Zanuari = Jan. 461. zebus = diebus 458. zelare 249. Zerax = Ierax, Hier. 461. Zesu = Jesu 461. zeta = diaeta 458. zizanium 247.

Berichtigungen.

8. 7, Z. 18 lies Und anstatt Fnd; — 19, 11 v. unt. cum anst. com; — 54, 9 Theod. Prisc. anst. Prisc.; — 146, 18 liquaminarius anst. liquim.; — 148, 2 pecuniarie anst. pecuniare; — 155, 16 abgeleitet anst. abgeleitet; — 239, 6 v. u. $\delta\iota\dot{\omega}\omega$. — Cursivon Druckes sollten sein oleamen 28, 10 und Ptur. 31, 17 v. u. — Ein Punkt ist zu setzen 22, 7 nach "Tert"; — 40, 3 v. u. nach "Adj"; — 43, 2 v. u. nach "B". — 392, 18 nach "neben"; — 461. 3 v. u. nach "d"; — 468, 7 v. u. nach "IX"; — 127, 19 anst. des Komma nach "Plaut"; — ein Bindestrich 85, 16 nach " $\dot{\varrho}\omega\pi\sigma$ "; — ein Komma 468, 8 v. u. nach "15". — Abzuändernde Reihenfolge: flatura 44, 2 v. u. stelle nach flctura 45, 1; — aucupator 60, 9 nach ambitor 60, 11; — limitaneus 124, 13 v. u. nach lanionius 124, 16; — superlaudabilis 116, 14 sq. v. u. nach subiectibilis 114, 9 sq.

ANHANG.

Berichtigungen.

S. 9, Z. 14 lies cucurbita. — 26, 4 v. u.: Barnab. Ep. 2; — plenus sum, holocaustomata arietum et pinquamina agnorum . . nolo, Cypr. Test. I. 16. — 29, 19: prosepio. 23: suum in. - 33, 6 v. u.: Mortal. 15. - 39, 2: Serv. Virg. - 50, 17 v. u.: Boern, add. — 61, 10 v. u.: Tert. Paen. 6. Test. 4. — 65, 1 v. u.: Non. 3. — 76, 17: Mt. 24, 8: omnia autem ista initia parturitionum [\$\delta\delta\text{ty\omega}\right] sunt, Cypr. Fort. 11: --98, 8v. u.; suppedaneum. - 129, 12v. u.; sowohl in der. - 135, 11: 583, 1 (dolear.). - 145, 14: caecos. - 157, 20: moriatur, Collat. legum Mos. et Rom. XIV. 1, 1. -180, 13. 12 v. u.: vacca avortans avortabit Israhel, Wirc. - 190, 4 v. u.: II. c. 10. -193, 7. 6 v. u.: cum enim indelicatae [L; indeliciatae V] fuerint [zaraozo.], Cypr. Test. III. 74. — 193, 1. v. u.: entstellte impinguatum oder impinguamen. — 195, 14 v. u.: Cypr. Test. II. 23. — 195, 3 v. u.: interficite ut [ohne omnes]. — 196, 1: Demetr. c. 22. — 215, 14 v. u.: Nenn. hist. Briton. §. 74. — 220, 11 v. u.: Past. Mand. V. 1 Vatic. — 235, 14 v. u.: adsumsi, — 250, 21 f.: Corb.; — ascopiam vini, Tolet.; — ascoperam vini, Vulg. — Gl. Labbaei I. 17: ascora, ἀσκοπυτίνη. I. 211: aseura . . ascuta. - Sueton, Ner. 45, 5: alterius collo et ascopera deligata. — 253, 4: [ἀποστῆναι] a deo. 17: implano. — 266, 19: adprachendens . . 267, 2: denique edificium. 24: Petr. 42: immo magis malus fatus. 71: etiam si ... oppressit. — 267, 10: Isid. Origg. XI. 1, 114. — 275, 8 v. u.: 16, 19: cum. — 311, 9: 4 Esdr. 6, 2, — 366, 1: Nahum 2, 13. — 382, 5 f.: Test. III. 1. — 400, 9 v. u.: Mc. 6, 26. — 427, 6 v. u.: discooperiretur. — 428, 8 v. u.: Iren. — 433, 3 v. u.: [ἀναστήσεσθαι]. — 434, 11 v. u.: requirendum. — 461, 14 ff.: Lact. Mort. pers. 19, 4: adstabat susum; cf. Bünem. — August. in ev. Joann. Tract. 8: quod susum, facias iusum; quod deorsum, facias sursum. Jusum vis facere deum et te susum? Praecipitaris — calcas. — Gl. Labb. I. 181: susu, "avw. susum, ξπάνω, susum deorsum, ἄνω κάτω, susum versum.. — 461, 10 v. u.: vibas. — 466, 2: Grut. 630, 5. - 469, 13: Anlautendes. - 470, 3: instrumentum. Tertull, ad Ux. I. 7: ad strumentum aeternitatis. - Apul. Met. VIII. p. 187 Bip.: cunctis strumentis me renudatum. - Act. Pontif. Cenom. ap. Mabill. p. 272. 276: strumenta cartarum. — Gl. Ampl. p. 372, 8: genus strumenti. — 470, 5: p. 54, 8.

Im Register lese man S. 483: adgaudere 181...adinventio 70. — S. 484: aliquanti 338...alterutrum 275. — S. 485: bahis [= $\beta \alpha l_5$] 451. — S. 487: cognata — soror 328...concreare 185. — S. 489: de 392—396. — S. 493: fletura 45. — Rönsch, Itala und Vulgata.

S. 495: indisc. 230. — S. 496: invidia 329. — S. 497: iubeo ut 427. iubere m, Dat. 430.. loqui m, Dat. 440. — S. 499: ne 400. 401. — S. 502: pigritari, pigrare, pigrari 168. — S. 505: sanctimonium 28. — S. 508: trabis, trabes = trabs 263.. transpungere 202. transvadare 202.. transvoratio 82. trea = tria 463. tremebo 291. tremibundus 138. trepidari Depon. 303. trepidiarius 137. tribolus 464. tribulare 159. tribulatio 79. tributus, us, m. 92. tricameratus 145. tricare 302. tricensimus 459. triduanus 130. tripetia, ae, f. 87. tripudium 327. tristari 169. tristimonia, —nium 30. tristitudo 69. tritectum 220. triturare 159. trituratio 82. trulleus, m. 268. trusitare 215. trutinare, —ri 162. tubicina, ae, f. 48. tubicinare 159. tuburcinare 238. tudiculare 162. tuditare 215. tuentio 459. tufa 87. tumicla 87. tumulti Gen. 262. tuor 64. turarius 137. turbari 383... turunda 237. tussicularis 121. tutamentum 24. tutare 299. tutatio 82. tutelator 62. tutella 460. — — S. 509: vestificus, —ca 223... unde 395. m. Inf. 430... zosum 457. 460.

Nachträge.

I. Wortendung und -Bildung.

1

- divisamentum [διχοτόμημα] Lev. 1, 8: inponent . . partes quas diviserunt ¹ divisamenta . . super ligna, Ashb.
- **obligamentum** [δεσμός] Lev. 26, 13: contribulavi iugum *obligamenti* [iτὸν δεσμὸν τοῦ ζυγοῦ] vestri, Ashb. Tert. Cor. 14. Idol. 15. Marc. III. 22.
- reburrium [ἀναφαλάντωμα] Lev. 13, 42: in reburrio eius, Ashb. [Adj. reburrus Lev. 13, 41: si autem secus faciem capillus defluxerit de capite eius, reburrus est, Ashb. Thes. Latin. s. v. in Auct. Class. VIII. p. 509 ed. Mai. Gl. Labb. I. 155: reburrus, ἀνάσιλλος, ἀναφάλαντος].
- subingium [ύποζύγιον] Ex. 22, 10: quodsi quis dederit proximo suo subingium. 34, 20: et primitivum subingii redimes ove; Wirc.—Gl. Labb. I. 177: subingium, ὑποζύγιον.— Jochriemen, Cato RR. 63.
- virginium = virginitas, Rossi p. 23, Nr. 17 [ann. 291], s. unt. Gl. Labbaei I. 194: vigrinium (sic), $\pi \alpha \rho \vartheta \epsilon \nu i \alpha$.
- 1. Das zum nachfolgenden Subst. gehörige Glossem partes quas diviserunt deutet mit vielen gleichartigen darauf hin, dass der cod. Ashb. aus mehreren lat. Textrecensionen zusammengeflossen ist.

- adelinatorium [ἀνάκλιτον] Cant. 3, 10: columnae eius argenteae erant, adelinatorium eius aureum, Ambros. d. Virginib. III. p. 86 ed. Coster.
- fibulatorium Lev. 8, 8: et posuit supra ipsum fibulatorium logium et inposuit supra logium manifestationem et veritatem, Ashb. = πόρπη Gl. Labb. I. 74.— [Adj. fibulatorius Treb. Poll. Tyrann. 10].

refrigeratorium [$\psi v \gamma \mu \delta \varsigma$] Num. 11, 32: et fecerunt ibi refrigeratoria in circuitu castrorum, Ashb. — [= frz. réfrigératoire].

sacratorium [άγιαστήριον] Lev. 12, 4: in sacratorium non introibit, Ashb.

salvatorium [σωτήφιον] Thren. 3, 26: quiescet in salvatorium domini, Wirc.

vinculatorium [δεσμωτήριον] Gen. 40, 3: et posuit eos . . in vinculatorio, Leptog. 39, 17. — Gen. 41, 14: et eiecit eum de vinculatorio [ὀχνρώματος], ib. 40, 3. — Leptog. 39, 20: Joseph in vinculatorio.

turbela [ταραχή] Mt. 24, 7: ,et erunt fames et pestilentiae'... Marcus [13, 8] eadem, addit autem:, et turbelae', Interpr. Orig. in Mt. §. 36. — (s. S. 47). Apul. Met. III. 29. IV. 20. VII. 1.

dextrale [περιδέξιον] Ex. 35, 22: attulerunt gimmas et inaures et anulos et dextralia, Wirc.; praebuerunt armillas.., Vulg.— Num. 31, 50: vestem, viriolam et anulum et dextralem, Ashb.; periscelides et armillas, annulos et dextralia, Vulg.— Jes. 3, 20: armillas et botronatum et dextralia, Cypr. d. Hab. Virg. 13.

subluminare [ὑπόφανσις] Ez. 41, 16: subluminaria in circuitu, Wirc. decoritas [κάλλος] ψ. 44 (45), 4. 5: dignitate et decoritate tua; et decoritate tua prospere caballica, cod. Burbon. — cf. Lagarde Psalterium Hieron. p. XVI.

ustilago [κατάκανμα] Lev. 13, 24: et caro fuerit in corio eius ustilago ignis. sanatum ab ustilagine. 25: in ustilagine effloruit (cod.: etflor.). 28. cicatrix ustilaginis est. nota enim ustilaginis est, Ashb. — = chamaeleon, Apul. Herb. 109.

adpretiatio [συντίμησις] Lev. 27, 18: et auferetur ab adpretiatione sua. Ashb.

arguitio [ἐλεγχος] Hos. 5, 9; in diebus arguitionis, Wirc. — Iren. I. 18, 1 (s. S. 70).

inoperatio [ἐνέργεια] Sap. 7, 26: speculum immaculatum inoperationis sive virtutis dei, Rufin. interpr. Orig. d. Princ. I. 2, 9. — ib. I. 2, 12. 3, 7. 8 (ter). III. 3, 3 (ter).

- lubricatio [ολίσθημα] Dan. 11, 32: delinquentes testamentum superducent in lubricationibus (= Verführungskünsten), Wirc.
- rumigatio $|\mu\eta zv\varrho\iota\sigma\mu\delta\varsigma\rangle$ Lev. 11, 3: quod eructuat rumigationem in pecoribus. 11, 4...6. 7. 26: Ashb.
- transpunctio |zavárv\(\xi\)(\gamma\) Jes. 29, 10: dedit illis deus spiritum transpunctionis, Cypr. Laps. 33.
- remissa, ae, f. | ἄφεσις | Luc. 24, 47: et remissum (L) peccatorum usque in omnes gentes, Cypr. Test. I. 4. s. S. 87.
- nucliolus | καρνίσκος | Ex. 25, 32, 33: tres crateres deformati in modum nuclioli . . in crateribus deformati nuclioli, Wirc. nucleolus Plin. Valerian. I. 48.
- hedula [χίμαιρα | Lev. 5, 6: feminam ab ovibus agnam aut hedulam a capris, Wirc. [haedulus Juven. XI. 65].
- securicula [πέλευς] Jer. 22, 7: et sanciam super te virum . . et securiculum eius, Wirc. Plaut. Rud. IV. 4, 114 sq. Martial. 14, 35 lemm. Plin. H. N. XVIII. 19 (49). Vitruv. IV. 7, 4. X. 11, 8. Gl. Labb. I. 167: sec., πελεχίων. Η. 145: πελέχιον, securicula. Not. Tiron. 67, 105; cf. Guil. Schmitzii Notar. Bernens. Index alphab. et analyt. (1873, p. 89).
- hedilla [z/uaiqa] Lev. 4, 28, 29: adferet hedillam de capris . . victimabunt hedillam quae est delicti, Wirc. [haedillus Plaut. Asin. III. 3, 77).
- canistellum [zavoĉv, = Gl. Labb. I. 25] Lev. 8, 2: accipe.. canistellum azymorum. 26: et de canistello perfectionis quod est ante deum accepit.., Ashb. Symm. Ep. II. 81.— canistellus Not. Tiron. Bern. 66, 93.
- humanus = homo. Baruch 3, 38: Post haec et in terris visus est, conversatus humanis [τοῖς ἀνθρώποις], Commodian. Carm. apolog. v. 368. s. S. 105.
- caldaria, ae, f. [χαλχεῖον] 1 Regn. 2, 14: mittebat eam in lebetem vel in caldariam, Vulg. Gl. Labb. I. 24: caldaria . .. χαλχίον θερμοῦ. Apul.
- rotunda, ae, f. [ἐγκρυφίας] Num. 11, 8: faciebant inde rotundas in foco, Ashb. Scribon. 201 ex. [rotundula Apul. Herb. 13].
- primitiva, orum, n. [τὰ πρωτόγονα, πρωτοτόχια] Mich. 7, 1: cum non sit botryo ad manducandum primitiva, Interpret. Orig. in Mt. §. 135. Hebr. 12, 16: vendidit primitiva sua, Clar. Amiat. Fuld. Vulg. Ex. 23, 16: messis primitivorum, Vulg. Leptog. 16, 12. 37, 2 [= Gen. 25, 31].

2.

voluptabilis [ιεφπνός] ψ. 132 (133), 1: Ecce quam bonum et quam coluptabile (LBV) est, Cypr. Test. III. 86. — Plaut. Epid. I. 1, 19. — Gl. Labb. I. 197: voluptabile, θυμήρες.

recordabilis Rossi p. 430, Nr. 958 [ann. 536 vel 537]: Hic situs est

recordabilis memoriae vir Fringyllus . . .

currilis 3 Regn. 4, 26: Et habebat Salomon quadraginta millia praesepia equorum currilium [Εππων εἰς ἄρματα], Vulg. — Gl. Labb. I. 47: currilis equus, σὰν ἄρματι ἀγωνιζόμενος Εππος. [ib.: currulis (cod. Germ.) equus, δρομεὺς Έππος. Apul. Met. IX. c. 9].

replictilis [ἀναπτυσσόμενος] Ez. 41, 16: fenestrae replictiles tripli

citer ad prospiciendum. 21: et aedis replictilis, Wirc.

reptilis [ἐρπετός] Lev. 11, 29. 31: a reptilibus qui repunt super terra.. ab omnibus reptilibus qui repunt s. terram, Wirc.— Sidon. Ep. VIII. 12.

posterganeus Ex. 33, 23: posterganea mea [τὰ ὀπίσω μου] videbis,
Victorinus Afer adv. Arium IV. (cf. Ranke Palimps. Wirceb. p. 182).
— Arnob. adv. Gent. IV. 5. — Cael. Aurel. Acut. III. 6, 65.

daemoniosus [δαιμονιζόμενος] Luc. 11, 14: offertur illi daemoniosus surdus, Cant.

fracturarius [συντετριμμένος] Lev. 22, 22: caecum . . aut fracturarium aut scabiosum, Wirc.

trituratorius Auct. op. imperf. in Mt. Homil. II.: post messem trituratorium ascendebant in montem.

amicatus Rossi p. 155, Nr. 355 [ann. 385]: numine (= nom.) Quirillus pius omnibus amicatus vixit.

retiatus [διατυωτός] Ez. 41, 16: fenestrae retiatae, Wirc.

3.

mensurate Interpr. Orig. in Mt. §. 89: mensurate ergo facere hoc debemus.

Syricate [\(\sum_{\cup v\nu\cup i\sigma'} \) Dan. 2, 4: Et locuti sunt Chaldaei ad regen Syricate, Wirc.

alternatim Quadrig. ap. Non. 76. — Ammian. 29, 2, 28. — Gromvett. 383, 23. 391, 10. 392, 16.

inseducibiliter Interpr. Orig. in Mt. §. 43: insed. permanere. pusillanimiter ib. §. 92: pusillanimiter agere.

4.

cocinare [μαγειφεύειν] Thren. 2, 21: in die irae tuae cocinasti [cod.: concinnasti], non pepercisti, Wirc. — = coquinare S. 160.

contumeliare [έβρίζειν] 1 Thess. 2, 2: contumeliam passi vel contumeliati vel contumeliis afflicti, Boern. — Depon. contumeliari ap. Ger. Jo. Voss. d. Vit. serm. p. 670. — Gl. Labb. I. 42: contumeliatur, ἀτιμάζει, ὑβρίζει.

farinare [qvoav] Lev. 6, 21: farinatam adferet eam, Ashb.

fretare Mc. 5, 21: et cum fretasset Jesus contra [διαπεράσανιος] rursus, Vind.

incensare [frz. encenser, θυμιᾶν] Ex. 40, 5: ad incensandum in conspectu arcae. 25: et incensavit in ea incensum compositionis, Wirc.

sacerdotare [ἱερατείειν] Ex. 40, 11: et sacerdotabit mihi. 13: et sacerdotabunt mihi, Wirc.

triturare [$\lambda \lambda \delta \tilde{\alpha} \nu$] Jes. 41, 15: Ecce feci te sicut rotas vehiculi triturantes novas in serras formatas, et triturahis montes, Cypr. Test. II. 4. — Grom. vett. 370, 3. 4. — Gl. Labb. I. 188: trituro, as, $\tau \varrho i \beta \omega$, $\lambda \lambda \delta \dot{\omega} \omega$. — s. S. 159.

tubare $[\sigma\alpha\lambda\pi'\zeta\epsilon\nu]$ Num. 10, 3–10: Et tubabis in iis . . tubabis significationem primam . Et tubabitis signif. secundam . Et tubabitis sign. tertiam . Et tubabitis s. quartam . Ergo tubabunt tuba . . tubate et non significatione . : tubabunt tubis . . . etc., Interpr. Orig. in Mt. §. 52. — 1 Cor. 15, 52: tubabit enim et mortui resurgent, ib. — Gl. Labb. I. 188: tubo, $\sigma\alpha\lambda\pi'\zeta\epsilon\rho$.

pigritari [ἀννεῖν] Sirac. 7, 35: ne pigriteris visitare infirmum, Cypr. Test. III. 109. — Interpr. Orig. in Mt. §. 53: pigritantes orare. — Gl. Labb. I. 138: pigritatus sum, ἀννησα. pigro, ἀννῶ, κατοκνέω. pigror, ἀννῶ. — s. S. 168.

praesentare Evang. Nicodemi c. 12: iusserunt principes . . praesentari [ἀχθῆναι] Joseph. — Pass. sanct. quat. coronat. 4, 5: artifices aspectibus suis iussit praesentari. 5, 2: Asclepius non est praesentatus. — Gl. Labb. I. 144: praesento, as, παρίστημι. — s. S. 171.

lenificare ψ . 5, 10: linguam suam lenificant, Amiat.

commutescere Mc. 4, 39: sile, commutesce [πεφίμωσο], Vind.

contenebricare Thren. 2, 1: (Scriptum est en. in Lamentationib. Jeremiae in secundo Aleph) Quomodo contenebricavit [ἐγνόφωσεν]

- dominus in ira sua filiam Sion? Joel 2, 10: sol et luna contenebricabunt [al.: -buntur, συσχοτάσουσι] et stellae non dabunt lumen, Interpr. Orig. in Mt. §. 8. 48. — s. S. 186 f.
- decalvare [ξυρᾶν] Lev. 13, 33 sq.: et decalvabitur, fractura autem [non] decalvabitur. posteaquam decalvatus est. 14, 8 sq.: et decalvavit omnem capillum suum. decalvabitur omne capillum suum, Ashb. Gl. Labb. I. 48: decalvo, φαλαχροῦμαι, ἀποσιλλόω. s. S. 188.
- detabescere [τήκεσθαι] Lev. 26, 39: propter peccata patrum suorum detabescent, Ashb. distabescere s. S. 190.
- diffamare Deut. 22, 19: Vulg. Evang. Nicod. c. 13: diffamatus est |διεφημίσθη| omnibus sermo illorum. s. S. 190.
- elonginquare [frz. éloigner, μακρύνειν] ψ. 21, 20 (22, 19): ne elonginquaveris auxilium tuum (WL²), Cypr. Test. II. 20. s. S. 190.
- evitiare [διαφθείσειν] Jer. 13, 7: accepi inde praecinctum.. et ecce evitiatum erat, Wirc.
- exaporiari [ἐξαποφεῖσθαι] 2 Cor. 4, 8: aporiamur sed non exaporiamur, Frising. [nunc Mon.]; Rufin. comm. Orig. in Rom. praef.
- excarnare [ἐκσαφκίζειν] Ez. 24, 4: crus et umerum excarnata [cod.: etcarn.] ab ossibus, Wirc. [cf. Labb. I. 70: expulpo, ἐκσαφκῶ].
- interaestuare [δλιγοψυχεῖν] Jon. 4, 8: interestuabat et deficiebat anima eius, Wirc.
- obhorrere [φρίσσειν] Jer. 2, 12: exhorruit caelum in hoc et obhorruit multo magis vehementer, Cypr. Test. III. 59. Gl. Parisin. p. 223: oborruit, offendit [lege: offrenduit]. p. 225: obtorpuit, obstipuit, frigduit, oborruit.
- satagere [σπουδάζειν] 2 Petr. 1, 10: quapropter fratres magis satagite, Fuld. Dem. Vulg. 3, 14: satagite immaculati, Dem. Vulg. (satis agite inmac., Amiat. Fuld. Eph. 4, 3: satis agentes servare unitatem spiritus, Cypr. Unit. eccl. 8). Luc. 10, 40: Martha autem satagebat [περιεσπᾶτο] circa. . ministerium, Vind. Rehd. Amiat. Fuld. Vulg. Clem. Recogn. 4, 19: qui pro salute eorum satagimus [ἀγωνιῶμεν]. cf. Hilgenfeld Mess. Jud. p. XLVIII. 4 Esdr. 2, 27: noli satagere, Germ. Turic. Dresd. Pacuv. 72 Ribb. Plaut. Asin. II. 4, 34. Terent. Heaut. II. 1, 13. Petron. 58, 9. 137, 10. Afer ap. Quint. VI. 3, 54: Malliam Suram. . non agere dixit, sed satagere. Est enim dictum per se urbanum, etiamsi nulla subsit alterius verbi simititudo. Hirt. bell. Afric.

78, 7. — Gl. Parisin. p. 266: satagit, delibescit [detabescit?], cogitat (= μεριμνῆ, s. S. 352). Gl. Labb. I. 164: satago, μεριμνῶ, ἀγωνιῶ, ἐνεργῶ. — Davon satagitare Plaut. Bacch. IV. 3, 23; — sitiagitare (für satiag.) Grom. vett. 44, 19. 75, 13.

invivere [= erleben] Rossi p. 92, Nr. 172 [ann. 364]: invixit VIII.

idus Madias . .

repausare [= zur Ruhe legen, frz. reposer] Interpr. Orig. in Mt. §. 138: qui inclinavit caput et quasi supra patris gremium illud repausans exiit.

suprascribere [= überschreiben, darüber schr.] Interpr. Orig. in Mt. §. 117: in libro secreto qui suprascribitur, James et Mambres liber. 118: Pilatus. suprascribit in titulo. — suprascriptio s. S. 78.

- concolligere [ἐπισυνάγειν] Ez. 40, 12: et cubitum concollectum contra faciem thein hinc et inde, Wirc. [συνάγειν] Num. 11, 16: Concollige mihi LXX viros ex praesbyteris.. 22: aut omne piscatum maris concolligetur. 32: qui exiguum concolligit decem coros, Ashb. s. S. 207.
- decooperire [ἀποκαλύπτειν] Lev. 18, 7: turpitudinem matris tuae non decooperies, Wirc. Leptog. 33, 5: quousque decooperuit coopertorium meum. s. S. 208.
- percooperire Grom. vett. 307, 5: palos percooperuimus. Octav. Hor. 4. Theod. Prisc. 4, 1. s. S. 209.
- subrelinquere [ὑπολείπειν] Sach. 12, 14: omnes tribus quae subrelictae sunt seorsum, Interpr. Orig. in Mt. §. 48. — s. S. 212.
- superadicere [$\pi \rho o \sigma \iota \vartheta \acute{\epsilon} \nu \alpha \iota$] Lev. 5, 16 = 6, 5: quintam partem superadiciet, Ashb. Pallad.

5.

- suaviolentia [εὐωδία] Lev. 1, 9. 13. 17. 2, 2. 9. 12. 3, 5. 11. 16. 4, 31. 6, 15. 21. 35.. ö.: Ashb. suaveolentia August. Conf. 8, 6. Sidon. Ep. 8, 14.
- superhumerale [έπωμίς] Ex. 28, 6. 12. 15. 25—28. 31. 35, 9. 27...
  ö.: Vulg. Hieron. Ep. 64, 15. Onomast. sacr. ed. Lagarde p. 18, 1: Efoth superindumentum vel superumerale.
- superlimen [ἐπωμίς] Ez. 40, 48: superlimina ianuae. 41, 3: superlimina ostii [cod.: -lumina ostia], Wirc. Gl. Labb. I. 179: superlimen, ὑπέρθυρον.
- vinifusor [olvoxóos] Gen. 40, 2: iratus est Farao . . super principem

- vinifusorum. 40, 5: princeps .. principem vinifusorum. 40, 23: Et non fuit memor princeps vinifusorum Joseph, Leptog. 39, 17—40, 3.
- conterraneus [αὐτόχθων] Lev. 17, 15: inter conterraneos aut inter proselytos, Wirc. 19, 34: sicut conterraneus inter vos erit advena, August. Spec. (cf. Ranke Palimps. Wirc. p. 223.) Plin. II. N. I. praef.: ut obicere moliar Catullum conterraneum meum: agnoscis et hoc castrense verbum. Gl. Labb. I. 42: cont., δμοχώριος.
- mendaciloquus 1 Tim. 4, 2: doctrinis mendaciloquorum [ψευδολόγων].

  Tert. Jeiun. 2. Gl. Labb. I. 113: mend., ψευδολ. Plaut. Trin. I. 2, 163.
- superadultus [vaéquzuos] 1 Cor. 7, 36: sit superadulta, Boern. Amiat. Fuld. Vulg.
- adversus invicem 1 Cor. 6, 7: quia iudicia habetis adv. invicem $[\mu \varepsilon \vartheta^2 \ \dot{\varepsilon} \alpha v \bar{v} \hat{\omega} v]$, Cypr. Test. III. 44 (L).
- de contra Gen. 21, 16: sedit de contra [ἀπένωντι] longe quasi iactu sagittae, Hieron. Quaest. Hebr. p. 32 Lag. — in contra Rossi p. 332, Nr. 754 [ann. 452]: deposita.. in contra colomna..

II. Beugung.

1.

- coniuga, ae = coniux; spiritum, i, n. = -tus. Rossi p. 23, Nr. 17 [ann. 291]: Ex virginio tuo bene meco vixsisti libenter, coniuga innocentissima Cervonia Silvana. Refrigera cum spirita sancta...
- exitorum = exituum. Thren. 2, 19: ab initio omnium exitorum $[\xi\xi\delta\delta\omega\nu]$, Wirc.
- fratruum = fratrum. Jer. 41 (48), 8: in medio fratruum [$\partial \delta \epsilon \lambda \varphi \hat{\omega} v$] suorum, Wirc.
- Nom. sacerdus = -dos. Lev. 1, 13, 15, 17, 2, 2, 9, 16, 4, 3, 5-7, 10, 16-18, 20, 25, 31, 5, Ashb. nepus Rossi Nr. 540 [ann. 405], 1126 [a, 589]. Gl. Paris, p. 218, Labb. I, 119, pronepus Paris, p. 4, 250, 286, abnepus Labb. I, 2, adnepus Paris, p. 4, trinepus ib, 286, custus ib, 292, (Corssen Aussprache... 2, A, II, 198).

- Gen. senicis = senis. Lev. 19, 32.: Abante faciem senicis [πολιοῦ] exsurges, Wirc. Plaut fragm. ap. Priscian. p. 724 P.
- Gen. domos = domus. Lev. 14, 55: et leprae vestimenti et domos [οἰχίας], Ashb. Ein Vulgarismus des Augustüs, Sueton. Oct. 87: Quotidiano sermone quaedam frequentius et notabiliter usurpasse eum literae ipsius autographae ostentant.. Ponit assidue.. domos genitivo casu singulari pro domus: nec umquam aliter hace duo, ne quis mendam magis quam consuetudinem putet.
- Abl. dorsu = dorso. Ez. 40, 18: porticus in dorsu [κατὰ νώτου] portarum, Wirc.
- Acc. Pl. 2. Decl. auf u.s. Lev. 10, 4: vocavit Moyses Miseat et Elisafath, filius [viovs] Ozyel, filius [viovs] fratris patris Aron, Ashb. Ebenso annus, libertus, quinus, vivus aus J. 268 bis 546 n. Chr. bei Corssen a. O. II. 197. Nach Pott Plattlat. u. Rom. S. 338 in LSal. p. 132: pristus [=praestos] habere.
- iugus, m. = iugum. Leptog. 38, 14: de iugo timoris quem imposuerunt illis. Rossi p. 96, Nr. 177 [ann. 364]: Jugus bonus male fractus (so beginnt die Grabschrift einer Mutter von 3 Kindern). Gl. Labb. I. 102: iugus, ζυγός.
- velus, m. = velum. Ex. 26, 10: veli [της δέρρεως] huius qui coniungitur, Wirc.
- castra, ae, f. (s. S. 269) Ex. 32, 19: cumque adpropinquasset castrae, Wirc. Plur. castrae Hebr. 11, 34: castras ceperunt, Clar.
- agrum, n. Jo. 4, 5: iuxta agrum quod dedit Jacob Joseph filio suo, Cant. — s. S. 271.
- nervum, n. Jer. 20, 2: misit eum in nervum quod erat ..., Vulg.
- qui = quae (s. S. 276) Luc. 11, 27: mammae qui te lactaverunt, Palat. Rossi p. 503, Nr. 1099 [ann. 565—550]: Theodora con filio suo qui bixit in pace ann. LV. deposeta... p. 506, Nr. 1111 [ann. 565—463]: ancilla dei qui vixit...

2.

- nequitior = nequior. Luc. 11, 26: assumit septem alios spiritus nequitiores se, Brix.
- proximior (s. S. 278) Paul. Rec. Sent. I. 21, 13: cognati proximiores gradu sexto. Grom. vett. 314, 28. 315, 1: proximiorem. 319, 11: proximiores.
- valde bonus = optimus. Gen. 27, 15: vestibus . . valde bonis, Vulg.

censire Grom 234, 2: agrum censiri iussit. 231, 1: censiit. -- censitus 211, 7.8. 215, 3.217, 4. Cod. XI. 47, 6 sqq. — effugire Leptog. 38, 5: non effugiit. — fodire Plant. Mil. II. 4, 24: fodiri. — LSal. p. 46 ed. Lasp.: exfudierit = effoderit.

distineam = -nebo. Ez. 24, 14: veniet et faciam et non distineam [διαστελώ] nec miserebor, Wire. — - exeam = exibo. Thren. 3, 7: et non exeam [εξελεύσομαι], Wirc. — plangebo = plangam. Jo. 16, 20: vos plorabitis et plangebitis [θρηνήσετε], Cypr. Fort. 11 (S). Mortal, 5 (G). — servibo = serviam. Deut. 28, 48: et servivis [λατρεύσεις] inimicis tuis quos immittet . . contriam = conteram. Dan. 11, 20: et in illis diebus contrientur [= conterentur, Theod.: συντριβήσεται], Wirc.

erint = erunt. Ex. 22, 24. 25, 30. Jer. 13, 10. 14, 16 .. Ez. 34, 22: Wirc. — Lev. 25, 32. 46. 26, 22. 33. 36. 27, 28. Num. 1, 4. 3, 12. .. ö.: Ashb. — — poterint — poterunt (s. S. 294) Luc. 13, 24: quaerent nec poterint introire, Curiens. — Cypr. Sent. episc. 5 (L). — Grom. vett. 48, 3. 194, 5. — proderint Jer. 23, 32: profacientes non proderint [ωσελήσουσι] plebi huic, Wirc.

aufers = aufer. Tert. Carn. c. 2, p. 343 (Laur. Montisp.). - offers = offer (s. S. 294) Gen. 27, 25: offers [προσάγαγε] mihi, Leptog. 26, 14. — ib, 21, 8: et sic offers universa. — Sirac. 14, 11: dignas oblationes offers [πρόσαγε], Cypr. Test. III. 1 (AM1). — Mt. 5, 24: veniens offers, ib. III. 3 (W2).

vocitus = vocatus (s. S. 296) Soph. 1, 7: vocitos (A) suos, ib. II. 20. - Rossi p. 108, Nr. 211 [ann. 369]: Felix sanctae fidei vocitus iit in pace.

meditare Act. (s. S. 301) Luc. 21, 14: non ante meditare [προμελε- $\tau \hat{\alpha} \nu$]. Mediol.

desolari Depon. Baruch 4, 16: unicam a filiis desolati sunt [ἠρήμωσαν], Vallic.

III. Bedeutung.

*acceptor = accipiter. Lev. 11, 14: vulturium et acceptorem, Ashb. 11, 16: et acceptorem, Wirc - Lucil. Rel. inc. 127 (Charis. 76 P.). - Vom Grammatiker Caper (p. 2247 P.) als volksüblich bezeugt.

- August. Serm. 43, 2. I.Sal. VII. §. 1—3. Gl. Placid. VI. 554. Gl. Parisin. p. 241, 233: pipiunculus, accipiter, acceptor [— Gl. Isid. p. 689, 55]. Gl. Pithoei: acceptor, tirunculus [pipiunc.?] qui scil. pipit. Gl. Labb. I. 3: acceptor, ίξραξ. II. 92: ίξραξ, accipiter, acceptor. Diez Wörterb. I. S. 37.
- ambitio = παραπομπή, comitatus. 1 Macc. 9, 37: ducunt sponsam... cum ambitione magna, Vulg. = Umgebung. Minuc. Fel. 4, 6. Solin. 22, 7. 35, 8.
- catulus = Handfessel, χειφοπέδη. Jer. 40 (47), 1: qui accepit eum in catulum [Vulg.: vinctum catenis]. 4: Ecce solvi te de catulo qui erat in manibus tuis, Wirc. Lucil. ap. Non. p. 36: cum manicis, catulo collareque ut fugitivum deportem.
- ministerium = Tafelgeschirr. 1 Macc. 11, 58: misit illi vasa aurea in ministerium [διαχονίαν], Vulg.; cf. H. Grotius ad h. l. Lamprid. Alex. Sev. c. 34: ducentarum librarum argenti pondus ministerium eius numquam transiit.
- omentum $[\lambda \alpha \beta \delta s]$ auris, Ohrläppehen. Lev. 14, 14: inponet sacerdos super omentum auris eius qui mundatur. 17, 25. 28: Ashb. [8, 23: membranum auris].
- recuperatio = Heilhilfe, Wiederherstellung, ἀντίληψις. Sirac. 11, 12: homo marcidus egens recuperatione, Vulg. s. S. 330.
- infirmus = ταπεινός. Lev. 13, 3: facies tactus infirma a corio corporis. 4: infirma non erit facies eius a corio. 13, 20. 21. 25. 26. 14, 37: Ashb.
- sibi, sibimet = $z\alpha\beta'$ ξαντόν, separatim. Act. 28, 16: permissum est Paulo manere sibi [sibimet Fuld. Vulg.] cum custodiente se milite, Amiat. Fuld. Vulg. Ezech. 47, 10: siccatio sagenarum seorsim sibi [$z\alpha\beta'$ ξαντήν] erit ipsa, Weing. Hos. 8, 9: solitarius sibi, Vulg. Gargil. Martial. d. arbor. pomif. 1, 1: ne cum ceteris pomis cydoneum misceatur; sibimet censent reponendum. Apic. d. Arte coquin. 4, 2. 5, 4: de suo sibi fricabis. ius de suo sibi: 4, 2. 3. 5. 5, 3. 4. 6, 2. 7. 9. 8, 6—8. [Vgl. secundum se = seorsum. Sach. 12, 12—14: tribus domus David secundum se [$z\alpha\beta'$ ξαντήν] et mulieres eorum sec. se [$z\alpha\beta'$ ξαντάς]...ö., Interpr. Orig. in Mt. §. 49]. si bi mortuus = $\beta\nu\eta\sigma\mu\alpha\tilde{\alpha}$ ος. Lev. 11, 8: sibi mortua eorum non tangetis. 11, 11. 24—28. 31. 32. 35—40. 17, 15: Ashb.
- delectare = ἀπατὰν. Jer. 20, 7: delectasti me et delectatus sum, Wirc. — Gl. Labb. I. 50: delectacio, ἀπάτη... delecto, ἀπατῶ. —

- Gl. Paris. p. 138, 45: fallit, decipit, circumvenit, delectat.. Philox. p. 19: àrrario, seduco, fallo, decipio.. delecto. = lockend zurückhalten. Enn. Quadrig. ap. Non. p. 97. Cato RR. c. 30 ap. Plin. H. N. XVII. 6 (9) ex.
- dissimulare [s. S. 385] = säumen, verahsäumen, negligere. Gen. 19, 16: dissimulante illo [Aq.: καὶ ἐμέλλησεν] apprehenderunt manum eius. 1 Regn. 23, 13: quam ob rem dissimulavit [LXX: ἀνῆκε] exire, Vulg. Grom. vett. 41, 4: si non dissimulanus. παφεν-θνμείσθαι Herm. Past. Mand. XII. 3: si non custodieris haec mandata et dissimulaveris. Gl. Labl. I. 59: dissimulant, παφενθνμοῦνται. dissimulatio, παφενθνίμησις.
- extra = ultra. 1 Macc. 5, 41: si .. posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, Vulg.
- interius m. Gen. = ἔσωθεν Εz. 40, 16: interius portae, Wirc. = ἐσωτερον Lev. 16, 2. 12. 15: interius veli, Ashb.

IV. Structur.

- de m. Acc. [s. S. 410] Ex. 26, 5: de partem atrii. Jer. 39 (46), 14: de carcerem. Ez. 45, 19: de sanguinem, Wirc. Luc. 11, 24: de loca, Corb. 23, 7: de Herodis potestatem, Vind. Lev. 23, 40: de torrentem, Leptog. 16, 28. ib. 22, 5: de primos fructus. 47, 5: de tibin. Gargil. Martial. d. cura boum p. 32: de glandulam.
- pro m. Acc. [s. S. 412] Ez. 42, 13: pro ignorantiam, Wirc. Luc.
  11, 11: pro piscem, Verc. Veron. Cur. Corb. Rehd. Rossi p. 133,
  Nr. 288 [ann. 380]: pro hunc unum ora subolem.
- comitari cum. Ex. 33, 15: si non tu simul comitaveris mecum. 34, 9: comitetur dominus meus noviscum, Wirc. Tob. 5, 21: comitetur vobiscum. 2 Macc. 2, 4: comitari secum, Vulg. Hist. d. Nativ. Mariae...c. 19: comitabantur cum eis in deserto.
- Präpos. m. Infin. [s. S. 430]. 4 Esdr. 7, 65: donare vult pro exigere, Germ. Turic. Dresd.
- Conj. Plusq. für Conj. Imperf. [s. S. 431]. Luc. 17, 6: et obaudisset utique $[\ell\pi\eta'zov\sigma\varepsilon\nu\ \alpha'\nu]$, Mediol. Tob. 4, 1: ut mori potuisset, Vulg.
- Verbalsing. beim Neutr. Plur. [s. S. 435]. Deut. 32, 2: et descendat sicut ros verba mea [καταβήτω . . τὰ δήματά μου], Ps. Veron.

audire, frui m. Gen. [s. S. 438]. Jer. 19, 15: non audirent verborum meorum 22, 21. 40 (47), 3: Wirc. — Philem. 20: ego tui fruar, Hilar. in Philem. §. 21.

helligerare, evenire m. Acc. [s. S. 440]. Num. 21, 26: hic belligeravit [ἐπολέμησε] regem Moab, Ashb. — Petron. c. 44: aediles male eveniat.

V. Aussprache und Darstellung der Laute.

1.

C für G: Ex. 39, 15. 40, 18: cestatores [= gest.], Wirc. — F für B. sifilare [= sibil.], Non. p. 531. — X für S. Luc. 13, 18: extimabo [= aest.], Veron. — Sap. 15, 15: extimaverant [= aest.], Firmic. d. Err. 28, 2 (P). — Act. 7, 28: externa [= hesterna] die, Cant. — Orelli 4350: dextraendi [= distrahendi, nicht detr.]. — DI = J oder Z. Rossi Nr. 172 [ann. 364]: idus Madias. Nr. 805 [a. 459]: baptidiata. Lept. 27, 16: Lydia [= Luza]. — M für N. Jer. 23, 6: comfidens, Wirc. — Luc. 11, 22: comfidebat, Vind. — Labb. I. 33: comficit... comfidi... comfido. — Lev. 25, 26. 49: propimquus. 10, 3: appropimquabunt, Ashb. — L für R. Rossi Nr. 144 [a. 360]: Pelegrinus.

Umstellung. fraglantia, fraglantis, fraglis [= flagr.]: Cypr. Demetr. 3 (W). 10 (S). 15 (W). — Gl. Paris. p. 68: confraglat, cf. Hildebr. — Lev. 11, 29: corcodrillus, Ashb.

Einfügung von N oder R. formonsus: Grom. 363, 21. Isid. Origg. I. 26, 9 (sine n scribitur). Gl. Paris. p. 146, 290. — corcodrillus (s. o.). Rossi Nr. 1055 [a. 536...]: olografus propine [= popinae] Isidori.

Auswerfung von C oder P vor T, von G vor N, von V zwischen Vocalen. Act. 19, 12: semicintia, Cant. Amiat. — Rossi Nr. 288. 319. 589. 737: Otobris, santorum, defunta, santo [ann. 380—447]. — 1 Cor. 15, 54: absorta, Cypr. Test. III. 58 (MB). — Hos. 5, 3: conovi, Wirc. — Lev. 11, 19: paonem [= pav.], Ashb. — Gl. Cassell. 89: pao phao.

2.

A für AU. Rossi Nr. 530 [a. 404]: calendas Agustas. — AU für AL. Thren. 3, 16: eiecit cauculo [=calc., $\psi \dot{\gamma} \phi \psi$] dentes meos, Wirc. — A für O. Cantic. 1, 9. 7, 1: manilia. Ez. 7, 20: manilium [= mon.],

Tolet. — O für U. Ps. 79 (80) lemm.: qui commotabuntur [=commut.], Amiat. — Rossi Nr. 56 [a. 340]: alomno. Nr. 1020 [a. 529—486]: Pascasius ortolanus. p. 479 [a. 535]: famola dei. — U für I. Grut. p. 207: Honorus. Zell 1. Nr. 1957: spatiarus. Orell. 3444: vigules.

Einfügung. Zell I. Nr. 740: opituma [opt.]. Grut. 323, 1: tempuli [= templi]. — laguena [= lagena], laguenaris, laguina: Grom. 346, 19. 344, 25. 308, 21. — Ps. 124, 5: stranguilatio, Ps. Veron.

Auswerfung. Hos. 6, 10: conquinatus [= coinq.]. Ez. 41, 17: parite = pariete. Ex. 40, 5: coperimentum, Wirc. — aedicla, Orell. 1434. adicla [= aedicula], Fabretti p. 95, 211. — Jer. 18, 23: innocas [= -cuas], Wirc. — Rossi Nr. 370 [a. 383]: anima...innoca sapiens.

3.

Prosthese. Istilico: Rossi Nr. 491. 537. 543 [a. 400-405]. Istratonicus: Nr. 528 [a. 404]. iscove [= scobe] Gargil. d. arbor. pomif. 1, 1.

Zerdehnung. prode est (s. S. 468) Mt. 16, 26: Verc. Veron.; prode erit Ps. - Cypr. d. Laud. mart. c. 17 (S¹). — Luc. 9, 25: prode est, Veron. — Gl. Paris. p. 248: prode it, proret [= prorepit?]. — scorofio rustik = scorpio, Grom. 211, 10. 227, 16. 228, 6. 241, 11. 243, 11... ullageris = ollaris, ib. 306, 21.

4.

Aphäresis. stinc = istinc: Gl. Paris. p. 276. Amplon. p. 378, 309. — stum = istum, 2 Cor. 4, 7: habemus autem thensaurum stum in basis fictilibus, cod. rescr. Frising. [nunc Monac.].

Literatur.

Cypriani opp. omnia recens. et comm. crit. instr. Guil. Hartel. Partes I. II. HI. Vindob. 1868. 71. - Messias Judaeorum, libris eorum paulo ante et paulo post Chr. natum conscriptis [Psalmis Salom., libro Ezrae proph., Assumpt. Mosis] illustratus, ed. Ad. Hilgenfeld. Lips. 1869. - Hermae Pastor. Veterem lat. interpretationem e codd. ed. Ad. Hilgenfeld. Lips. 1873. -Hilarii Pictav. Tractatus in epp. Pauli [ann. 367], in: Pitrae Spicil. Solesmense I. Paris. 1852. p. 51-159. - Hieronymi Quaestiones Hebraicae in libro Geneseos e recogn. Pauli de Lagarde. Lips. 1868. - Lept. = Leptogenesis, in: Das Buch der Jubiläen oder die Kleine Genesis, herausg. v. Hermann Rönsch. Leipz. 1874. - Das Carmen apologeticum des Commodian. Rev. Text mit Erläuterungen v. Herm. Rönsch, in: Kahnis' Zeitschrift f. d. hist. Theol. 1872, II. 163-302. 1873, II. 300-304. - - Collatio legum Mosaicarum et Romanarum, in: Huschke Jurisprud. Anteiustin. Ed. II. Lips. 1867. - Gargilii Martialis quae supersunt, e codd. eruit Ang. Maius. Lunaeb. 1832. - Cyrilli, Philoxeni aliorumq. veterum Glossaria lat.-graeca et graeco-lat. a Carolo Labbaeo collecta. Lutet. Paris, 1679. - Glossarium Latinum biblioth. Parisinae antiquissimum saec. IX. Descr. . . G. F. Hildebrand, Goett. 1854. - Onomastica sacra. Paulus de Lagarde ed. I. II. Goett. 1870. - Rossi = Inscriptiones Christianae urbis Romae septimo saeculo antiquiores ed. Jo. Bapt. de Rossi. Vol. I. Romae 1857-61. - Fragmenta versionis sacrar, script, latin, antehieronym, e cod, ms. eruit . . Ernest, Ranke. Appendix qua fragmenta [Weingartensia] ab A. Vogel edita . . illustr. [Ezech. 42-47]. Vindob. 1848. - Mediol. = Mediolanense ev. Lucae fragmeatum [Luc. 17-21] ed. Ceriani (Monum. sacr. et prof. I. 1. Mediol. 186'. p. 4-8). - Librorum Levitici et Numerorum versio antiqua Itala e cod. perantiquo in biblioth. Ashburnhamiense conservato nunc primum typis edita. Londini 1868. (Nicht in den Buchhandel gekommen.) - Par Palimpsestorum Wirceburgensium. Antiquissimae V. T. versionis lat. fragmenta [Pentateuchi et Prophetarum Hos. Jon. Jes. Jer. Ez. Dan.] e codd. rescriptis eruit . . Ern. Ranke. Vindob. 1871. - Fragmenta antiquiss. ev. Lucani [c. 11. 13] versionis lat. e membr. Curiensibus ed. Ern. Ranke. Vindob. 1873. - Psalterium iuxta Hebraeos Hieronymi e recogn. P. de Lagarde. Lips. 1874. -Codex Apocryphus N. T. ed. Thilo. I. Lips, 1832 [worin u. A. Evang, Nicodemil. - Passio sanctorum quatuor coronatorum, herausg. v. Wilh, Wattenbach mit archäol, u. chronol. Bemerkungen v. Benndorf u. Büdinger. Leipz. 1870. - Pott Plattlateinisch u. Romanisch, in d. Zeitschr. f. vergl. Sprachf. v. Aufrecht u. Kuhn. I. Berl. 1852. S. 309-350. 385-412. - W. Corssen Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung der latein. Sprache. 2. A. I. II. Leipz. 1868, 70. - Etymol, Wörterb, d. romanischen Sprachen von Friedr. Diez. 3. A. I. II. Bonn 1869. 70.

A 352/3 Leipzig, Druck von Glesecke & Devrient.

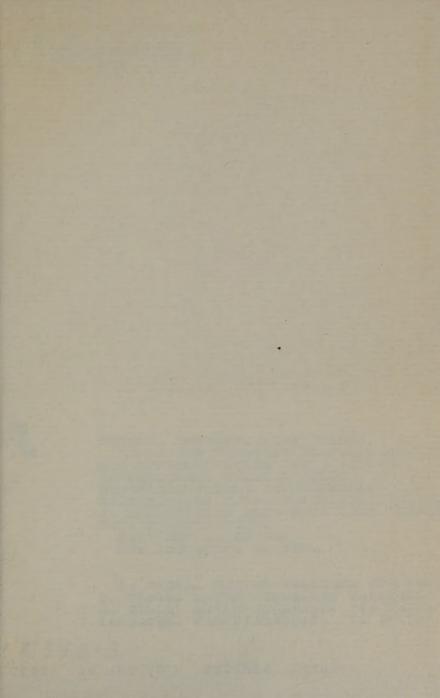
THEOLOGY LIBRARY CLAREMONT, CALIF.

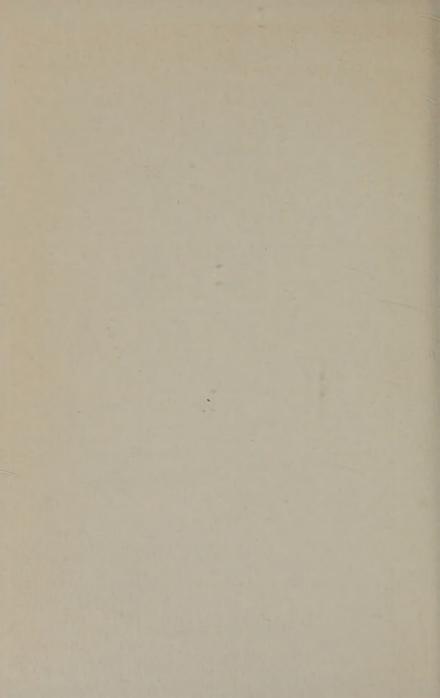

many your trained to give

Agricol of the Same of

The Carlotter State of the Stat

BS68 .R6 Ronsch, Hermann, 1821-1888. Italaund Vulgata : Das Sprachidiom der

A035213

BS 68 . R6

Ronsch, Hermann, 1821-1888. Itala und Vulgata. Das Sprachidion der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Berucksichtigung der romischen Volkssprache durch Beispiele erläute 2. berichtigte und verm. Ausg. Marbu N.G. Elwert, 1875. xvi, 526 p. 22 cm. Bibliography. p. 526.

1. Bible. Latin -- Versions Old Lati Bible. Latin--Versions Vulgate.
 Bible. Latin--Grammar. 4. Latin language, Postclassical. I. Title

A 35213

